T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

FİRDEVSÎ-İ RŪMÎ SÜLEYMĀN-NĀME-İ KEBĪR 28. CİLT (GİRİŞ-İNCELEME-METİN-TIPKIBASIM)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Fatma ÖLKER

Danışman
Doç. Dr. Yusuf BABÜR

Şubat 2024, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

“Firdevsī-i Rūmī Süleymān-nāme-i Kebīr 28. Cilt (Giriş-İnceleme-Metin-Tıpkıbasım) “Yüksek Lisans” tezim tarafımca incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum almadığını taahhüt ederim. Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Fatma ÖLKER

T.C.

ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

Program Adı : Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Firdevsî-i Rūmî Süleymān-nāme-i Kebīr 28. Cilt (Giriş-İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) İnceleme-Metin ve c) Sonuç, ç) İşlevsel Sözlük kısımlarından oluşan (Kapak, Ön Söz, Özet, İçindekiler, Tıpkıbasım ve Kaynakça hariç) toplam 332 sayfalık kısmına ilişkin 02/02/2024 tarihinde ***Turnitin*** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: %20'dir.

Filtrelemeye alıntılar dâhil edilmiştir. Filtrelemede yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 02/02/2024

Danışman: Doç. Dr. Yusuf BABÜR **Öğrenci:** Fatma ÖLKER

KILAVUZA UYGUNLUK

“Firdevsī-i Rūmī Süleymān-nāme-i Kebīr 28. Cilt (Giriş-İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan	**Danışman**
Fatma ÖLKER	Doç. Dr. Yusuf BABÜR

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Yusuf BABÜR danışmanlığında **Fatma ÖLKER** tarafından hazırlanan **"Firdevsî-i Rūmī Süleymān-nāme-i Kebīr 28. Cilt (Giriş-İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)"** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

02/02/2024

JÜRİ:

Danışman	**: Doç. Dr. Yusuf BABÜR**	(İmza)
Üye**:**	**: Doç. Dr Erdoğan ULUDAĞ**	(İmza)
Üye**:**	**: Doç. Dr. Özkan UZ**	(İmza)

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun …./…../2024 tarih ve …..sayılı kararı ile onaylanmıştır.

…../…./2024

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma ile *Süleyman-name-i Kebir* adlı eserin 28. cildi transkribe edilmiş ve metin incelenmiştir. *Süleyman-name-i Kebir* Süleyman Peygamber'in hayatını, menkıbelerini, peygamberliğini ve mucizelerini destansı ve masalsı bir üslupla anlatmaktadır. Bunun yanında eser tarih, astroloji, din, tıp, satranç, matematik, vb. konular hakkında çeşitli bilgi ve inançlardan da bahsetmektedir. Dil ve üslup bakımından sade ve didaktik bir söyleyişle yazılan *Süleyman-name-i Kebir*'in ansiklopedi özelliği taşıdığı da söylenebilir. Tezkire ve ansiklopedilerde cilt sayısıyla ilgili farklı görüşler olan *Süleyman-name-i Kebir*'in 81 cildi günümüze ulaşmıştır. Çalışmada incelenmiş olan 28. ciltte Firdevsi bu eserinin 366 ciltten meydana geldiğini vurgulamaktadır.

Çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Firdevsi Rumi'nin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde *Süleyman-name-i Kebir*'de geçen kavram ve şahıslar ele alınmıştır. İkinci bölümde metnin üslup ve şekil özellikleri incelenmiştir. Eserin manzum kısımlarda geçen telmihler, ayet ve hadis iktibasları da başlıklar altında ele alınmıştır. Üçüncü bölümde eserin çeviri yazısına, transkripsiyon harflerine, 28. cilt hakkındaki bilgilere, Latin harfli metni hazırlanırken izlenilen yollara yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda ise dizin ve işlevsel sözlük de araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

Yüksek lisans tez çalışmasını hazırlanırken benden yardımını esirgemeyen, karşılaştığım sorunların çözümünde yol gösterip elindeki metni benimle paylaşan, gece gündüz demeden bana dönüş sağlayan, danışman hocam Doç. Dr. Yusuf BABÜR'e çok teşekkür ederim. Klasik Türk edebiyatını bana sevdiren lisans hocam Doç. Dr. Özkan UZ'a, ayet, hadis ve dualaların okunması hususunda yardımcı olan Emine Akın'a, tezin yazım aşamasında yaşadığım teknik sıkıntıların giderilmesinde yardımlarını esirgemeyen dostlarım Kübra Kıran ve Naime Yurt'a şükranlarımı sunarım. Tez aşamasında dualarıyla beni yalnız bırakmayan anneme, maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen tüm kardeşlerime, sevgi ve tecrübesiyle yanımda duran Faris Ölker'e son olarak da en büyük destekçim Zeynep Ölker'e teşekkürü borç bilirim.

Fatma ÖLKER, Erzincan, 2024

FİRDEVSÎ-İ RŪMÎ SÜLEYMĀN-NĀME-İ KEBĪR 28. CİLT (GİRİŞ-İNCELEME-METİN-TIPKIBASIM)

Fatma ÖLKER

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2024

Danışman: Doç. Dr. Yusuf BABÜR

ÖZET

15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın ilk yarısında Firdevsi Rumi tarafından kaleme alınan Süleyman-name-i Kebir eseri Klasik Türk Edebiyatı önemli eserlerinden biridir. Manzum mensur karışık olarak yazılan bu eser 81 ciltten meydana gelmiştir. Çalışmada Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine 1527'de kayıtlı olan Süleyman-name-i Kebir adlı eserin 28. cildi transkripli olarak günümüz Latin alfabesine aktarılmış ve metnin incelenmesi yapılmıştır.

Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini barındıran Süleyman-name-i Kebir, öğüt niteliği taşıyan didaktik bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Firdevsi-i Rumi, Süleyman-name-i Kebir, Hz. Süleyman.

FIRDEVSI-I RUMI SULEYMANNAMAH-I KEBIR 28 th VOLUME (INTRODUCTION-ANALYSIS-EDITION-FACSIMILE)

Fatma Ölker

Erzincan Binali Yildirim University

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, February 2024

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Yusuf BABÜR

ABSTRACT

Suleymannamah-i Kebir, written by Firdevsi-i Rumi in the second half of the 15th century and the first half of the 16th century, has an important place in terms of Classical Turkish Literature. This work, written in a miture of verse and prose, consists of 81 volumes. With this study, 28 volumes of the work called Süleyman-name-i Kebir, recorded in the Topkapı Palace Museum Library Treasurt in 1527, were transcribed and transferred to today's Latina alphabet and the text was examined.

Suleymannamah-i Kebir, which contains the linguistic features of Old Anatolian Turkish, is a didactic work with an advisory nature.

Key Words: Classical Turkish Literature, Firdevsi-i Rumi, Suleymannamah-i Kebir, Prophet Solomon.

İÇİNDEKİLER

FİRDEVSÎ-İ RŪMÎ SÜLEYMĀN-NĀME-İ KEBİR 28. CİLT (GİRİŞ-İNCELEME-METİN-TIPKIBASIM)

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK i

TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI ii

KILAVUZA UYGUNLUK iii

KABUL VE ONAY TUTANAĞI iv

ÖN SÖZ v

ÖZET vi

ABSTRACT vii

İÇİNDEKİLER viii

SİMGELER VE KISALTMALAR xix

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. Firdevsi-i Rumi 1

1.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği 1

1.2. Eserleri 4

1.2.1. Barak Baba Risalesi 4

1.2.2. Davet-name 4

1.2.3. Fal-ı Kur'an-ı Azim 5

1.2.4 Feraset-name 5

1.2.5. Hadikatü'l-Hakayık/Hakikat-name/Tuhfetü'l-Hadi/Hakayık-name 5

1.2.6. Hadis-i Ahsen 6

1.2.7. Hayat u Memat/Hayat-name 7

1.2.8. Kasas 7

1.2.9. Kutb-name 7

1.2.10. Münazara-i Seyf ü Kalem 8
1.2.11. Pend-name-i Eflatun 8
1.2.12. Silahşör-name (Müsellah-name) 8
1.2.13. Süleyman-name-i Kebir 9
1.2.14. Süleyman-name Muhtasarı 10
1.2.15. Süleyman-name vü Belkıs-name 10
1.2.16. Şatranç-name-i Kebir 10
1.2.17. Şerh-i Hadis-i Erba'in 11
1.2.18. Tali-i Mevlüd-i Kebir 11
1.2.19. Tecnisat-ı Süleyman 11
1.2.20. Terceme-i Cameşuy-name 12
1.2.21. Teşhisü'l-İnsan 12
1.2.22. Velayet-name/Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli 12

İKİNCİ BÖLÜM

İÇERİK İNCELEMESİ

2. Eserde Geçen Kavramlar ve Kişiler 13
2.1. Melekler 13
2.1.1. Azrail (Melekü'l-Mevt) 13
2.1.2. Cebrail (Tavus-ı Kudsi) 14
2.1.3. Mikâil (Müvekkel-i Erzak) 15
2.1.4. Münker ve Nekir 16
2.1.5. Şeytan (Racim) 17
2.2. Kutsal Kitaplar 18
2.1.1. Kur'an-ı Kerim (Furkan) 18
2.1.2. Tevrat 19
2.3. Peygamberler 20

2.3.1. Hz. Âdem (Âdem-i Safi) 20
2.3.2. Hz. İdris 21
2.3.3. Hz. Hud 22
2.3.4. Hz. Salih 23
2.3.5. Hz. İbrahim 24
2.3.6. Hz. Yusuf 25
2.3.7. Hz. Eyüp 27
2.3.8. Hz. Musa 28
2.3.9. Hz. Davut 29
2.3.10. Hz. Süleyman 30
2.3.11. Hz. Yunus 34
2.3.12. Hz. İsa 35
2.3.13. Hz. Muhammed 36
2.4. Dört Halife ve On İki İmamlar 37
2.4.1. Hz. Ebubekir 37
2.4.2. Hz. Ömer 38
2.4.3. Hz. Osman 39
2.4.4. Hz. Ali 39
2.4.5. Hz. Hasan 40
2.4.6. Hz. Hüseyin 41
2.4.7. İmam Naki (Aliyyü'n-Nakıyy) 42
2.4.8. İmam Taki (Muhammedü't-Takıyy) 42
2.5. Osmanlı Hanedanı ve Paşaları 42
2.5.1. Sultan Bayezit (Yıldırım) 42
2.5.2. Sultan II. Murat 43
2.5.3. Sultan II. Mehmet (Fatih Sultan Mehmet) 44

2.5.4. Gedik Ahmet Paşa 45
2.5.5. Mahmut Paşa (Veli) 46
2.6. Şairler 46
2.6.1. Ahmedi 46
2.6.2. Enveri 47
2.6.3. Hafız (Hafız-ı Şirazi) 47
2.6.4. Hamidi 48
2.6.5. Hoca Kemal (Kemal Hocendi) 49
2.6.6. Kasım (Kasım-ı Envar) 50
2.6.7. Kemaleddin-i İsfahani 50
2.6.8. Nizami (Karamanlı) 51
2.6.9. Şeyhi 52
2.7. Gök Cisimleri 53
2.7.1. Gav (Arz Öküzü) / Semek (Mahı-Hut) 53
2.7.2. Nüh-Felek 54
2.7.3. Merrih (Mars) 54
2.7.4. Utarit 55
2.7.5. Zühal (Keyvan) 56
2.7.6. Zühre (Venüs) 57
2.7.7. Hürşid (Güneş) 58
2.7.8. Süheyl 58
2.7.9. Ülker (Pervin) 58
2.7.10. Müşteri (Bercis) 59
2.7.11. Sünbüle (Başak) Burcu 59
2.7.12. Esed (Aslan) Burcu 60

2.8. Kuşlar 60
2.8.1. Atmaca 60
2.8.2. Balaban 61
2.8.3. Baykuş 61
2.8.4. Baz (Doğan) 62
2.8.5. Bülbül 63
2.8.6. Ebabil 63
2.8.7. Hüma 64
2.8.8. Kaknus 65
2.8.9. Kartal 66
2.8.10. Kebuter (Güvercin) 66
2.8.11. Kerkes (Akbaba) 67
2.8.12. Kumru 68
2.8.13. Saka 68
2.8.14. Simurg (Anka) 69
2.8.15. Şahin/Laçin/Sunkur (Sungur) 70
2.8.16. Tuti 71
2.8.17. Tavus 71
2.9. Yer Adları 72
2.9.1. Aden 72
2.9.2. Amalika 72
2.9.3. Cabelka/Cabelsa 73
2.9.4. Filistin 74
2.9.5. Habeş 74
2.9.6. Havran 75
2.9.7. Hıta (Hoten/Hata) 75

2.9.8. Sind 76
2.9.9. Hindistan 76
2.9.10. Mekke 77
2.9.11. Medine 77
2.9.12. İstanbul (Sitanbul) 78
2.9.13. Kudüs (Kusd) 78
2.9.14. Zulumat (Zulmet) 79
2.9.15. Diğer Yer Adları 80
2.10. Dini-Tasavvufi Kavram ve Şahıslar 81
2.10.1. Ad Kavmi 81
2.10.2. Aden (Adn) 82
2.10.3. Bel'am-ı Baur 83
2.10.4. Beni İsrail 83
2.10.5. Danyal 84
2.10.6. Ebu Talip 85
2.10.7. Hızır 86
2.10.8. Kâbe Kavseyn 87
2.10.9. Karun 87
2.10.11. Lokman 88
2.10.12. Meryem 89
2.10.13. Semud Kavmi 90
2.10.14. Şakku'l-Kamer 91
2.10.15. Yecuc-Mecuc 91
2.11. Tarihi-Mitolojik Kavram ve Şahıslar 92
2.11.1. Ab-ı Hayat 92
2.11.2. Anasır-ı Erbaa (Çar Unsur) 93

2.11.3. Asaf (Asaf bin Berhiya) 94
2.11.4. Beni Asfar 95
2.11.5. Ebrehe 96
2.11.6. Ebu Cehil (Bū Cehil) 96
2.11.7. Ebu Lehep 97
2.11.8. Eflatun-ı Yunani (Platon) 97
2.11.9. Ejderha (Ejder) 98
2.11.10. Elburz Dağı 99
2.11.11. Hatem 100
2.11.12. Hatim et-Tai 101
2.11.13. Kayser (Kayser-i Rum) 102
2.11.14. Kevser 102
2.11.15. Kafdağı 103
2.11.16. Mehdi 104
2.11.17. Nemrut 104
2.11.18. Üzeyir (Azıryahu/Azaryahu) 105
2.11.19. Sencer 106
2.11.20. Şebdiz 107
2.11.21. Tübba 107
2.12. Şeh-name ve İran Mitolojisi Menşeli Kavram ve Şahıslar 108
2.12.1. Behram 108
2.12.2. Behmen/Erdeşir 108
2.12.3. Bihruz 109
2.12.4. Bijen (Burjin) 109
2.12.5. Cem/Cemşid 110
2.12.6. Dahhak 112

2.12.7. Dara 113
2.12.8. Efrasiyap 113
2.12.9. Ehremen/Ehrimen 114
2.12.10. Feridun 115
2.12.11. Giv 115
2.12.12. Guderz 116
2.12.13. Güstehem 117
2.12.14. İskender (Zülkarneyn) 117
2.12.15. Kahraman-ı Katil 118
2.12.16. Keriman 119
2.12.17. Keyhüsrev 120
2.12.18. Keykubat 120
2.12.19. Menuçehr 121
2.12.20. Neriman 122
2.12.21. Rüstem 122
2.12.22. Sam/Sam Süvar 124
2.12.23. Sührap Şah 124
2.12.24. Zal 125
2.12.25. Zu Şah 126
2.13. Hayalî Şahıslar 127
2.13.1. Adunya bin Davut 127
2.13.2. Agniyanus-ı Hakim 127
2.13.3. Ahi Melih 128
2.13.4. Ahiryanus Div 128
2.13.5. Bad Pay-ı Ayyar 129
2.13.6. Esad-ı Mağribi 129

2.13.7. Evyaser Peygamber 130
2.13.8. Gazanferi Berberi 130
2.13.9. İlya bin Davut 130
2.13.10. İlya bin İşa 131
2.13.11. Kahir bin Sam 131
2.13.12. Kastaguhinuriş (Tekvin-i Atyar) 132
2.13.13. Kattat bin Kaytas 132
2.13.14. Kavm-i Can 133
2.13.15. Kaz Peygamber 133
2.13.16. Malis Han 133
2.13.17. Melek-i Müvekkel-i Atyar (Tamaha Benayail) 134
2.13.18. Melek-i Müvekkel-i Hak 134
2.13.19. Nasen Peygamber 135
2.13.20. Nesr-i Tayir (Murg-ı Kuhi) 135
2.13.21. Akiryanus Div 135
2.13.22. Akran Şah 136
2.13.23. Arafiç Tacir (Tacir-i Kırat) 136
2.13.24. Pehlevan-ı Şeddadi 137
2.13.25. Ruh-Şah 137
2.13.26. Zabud ibni Nasen 137
2.13.27. Diğer Hayalî Kahramanlar 138

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

3.1. Dil, Üslup ve Şekil Özellikleri 141
3.1.1. Dil ve Üslup Özellikleri 141
3.1.2. Şekil Özellikleri 152

3.1.3. Metindeki Telmih Unsurları 154

3.2. Metinde Geçen Ayet ve Hadis İktibasları 158

3.2.1. Ayetler 158

3.2.1.1. Kün 158

3.2.1.2. İkterabeti's-Sâatu ve'ş-Şakku'l-Kamer 158

3.2.1.3. Elem Neşrah Leke Sadrak 159

3.2.1.4. Velekad Kerremnâ beni Âdeme 159

3.2.1.5. Ve'd-duhâ 159

3.2.1.6. Usrin Yusra(n) 159

3.2.1.7. Velâ Yezidu 159

3.2.1.8. Mâ Zâga'l-Basaru 160

3.2.1.9. Lem-Yelid ve Lem Yûled 160

3.2.1.10. Velev Cinâ bi Mislihî Mededâ(n) 160

3.2.1.11. Fekâne Kâbe Kavseyni Ev Ednâ 160

3.2.1.12. Lekad Halakna'l-İnsâne fî Ahseni Takvîm(in) 161

3.2.1.13. Kul Huva'l-lâhu Ehad 161

3.2.2. Hadisler 161

3.2.2.1. Levlâke Levlâke ve-Mâ Halaktü'l-Eflâke 161

3.2.2.2. Men Arefe Nefsehu Fekad Arafe Rabbehu 161

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÜLEYMAN-NAME-İ KEBİR

4. Metnin Kurulmasında İzlenen Yol ve Metin 163

4.1. Transkripsiyon Harfleri 163

4.2. Yirmi Sekizinci Cilt Hakkında Bilgi 164

4.3. Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol 164

4.4. Metin 166

SONUÇ 331

İŞLEVSEL SÖZLÜK 333

KAYNAKÇA 348

ÖZEL İSİMLER İNDEKSİ 355

TIPKIBASIM 369

ÖZGEÇMİŞ 463

SİMGELER VE KISALTMALAR

ʿam. : aleyhisselam

Ar. : Arapça

b. : Bin (oğlu)

bkz. : Bakınız

bs. : Baskı, basım

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

F. : Farsça

H. : Hicrî/Topkapı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Bölümü

Haz. : Hazırlayan

Hz. : Hazreti

İ.A. : İslam Ansiklopedisi

İ.Ü. : İstanbul Üniversitesi

İng. : İngilizce

M. : Miladi

MEB. : Millî Eğitim Bakanlığı

MÖ : Milattan Önce

nr. : Numara

Öl. : Ölüm

r.a. : RadıyAllahu Anh

s. : Sayfa

TDE : Türk Dili ve Edebiyatı

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

Ter. **:** Tercüme

Tr. **:** Türkçe

TSMK: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

TTK **:** Türk Tarih Kurumu

v. **:** Varak

vb. **:** Ve benzer

vs. **:** Vesaire

Yay. **:** Yayını, Yayınları

Yk. **:** Yaprak

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. Firdevsi-i Rumi

1.1. Hayatı ve Edebî Kişiliği

15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın başlarında Fatih Sultan Mehmet, Yıldırım Bayezit ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde yaşamış olan Firdevsi, 857/1453'te Edincik'te dünyaya gelmiştir. Eserlerinde daha çok mahlasıyla anılan şairin hayatı, ismi ve eserleri hakkında kaynaklarda verilen bilgiler ihtilaflıdır. Biçer'in çalışmasında değindiği üzere, Osmanlı kaynaklarında "Firdevsi-i Rumi", "Firdevsi-i Tavil" "Uzun Firdevsi", "Firdevsi-i Osmani" ve İranlı Firdevsi-i Tusi'den ayırmak için "Türk Firdevsi" gibi isimlerle anılmıştır (Biçer, 2005, s. 14). Latifi ve Kınalızade tezkirelerinde "Uzun Firdevsi dimekle meşhurdur" sözleriyle Uzun Firdevsi ismiyle tanındığı söylenir (Canım, 2000, s. 424; Kutluk, 1981, s. 745). *Keşfü'z-Zünun*'da "Firdevsi et-Tavil" *Künhü'l-Ahbar*'da ve *Beyani Tezkiresi*'nde: "Firdevsi" *Tuhfe-i Naili*'de "Uzun Firdevsi, Firdevsi-i Rumi adlarıyla meşhur" olarak geçmektedir (Balcı, 2007, s. 822; İsen, 1994, s. 160; Kutluk, 1997, s. 203; Tuman, 1945, s. 763). Firdevsi hakkında bilgi veren ilk kaynaklarda görüldüğü üzere mahlası ile ilgili tartışmalı bilgilere yer verilmiştir.

Asıl adının ne olduğu hakkında *Tuhfe-i Naili*'de "İlyas Çelebi Hızır namında birinin oğlıdur" şeklindeki ifade ile adının "İlyas Çelebi" olduğu belirtilmiştir (Tuman, 2001, s.763). İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'nde mevcut bir *Gülistan* nüshasının istinsah kısmında İlyas b. Hızr al-mutahallis bi'l-Firdevsi bilgisine dayanarak Bursalı Mehmet Tahir Bey (2016, s.781) , şairin isminin İlyas Bin Hızır olduğunu söylemiştir. Babinger (1982, s. 35) de Mehmet Tahir'le fikir birliği içerisindedir. Bursalı Mehmet Tahir'in aksine Köprülü, Paris Millet Kütüphanesi'nde

bulunan bir *Süleyman-name* nüshasını kaynak göstererek yazarın asıl adının "Şerefeddin Musa" olduğunu belirtmiştir. Köprülü ile aynı fikirde olan Olgun da bu görüşü destekler. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Seminer Kitaplığı 164 numarada kayıtlı Firdevsi'nin kendi eseri olan *Teşhisü'l-İnsan*'ı kaynak gösteren Asuman Akay ve İbrahim Kutluk da asıl adının "Orhan bin Kenek" olduğu ileri sürmüştür. Akay ve Kutluk ile aynı fikri savunan İlhama Jafarova *Süleyman-name*'nin Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum Nu. 317, C 81 s. 55a/06.'daki 81. cildinde adının "Orhan bin Genek" olarak geçtiğini ileri sürmüştür (Büke, 2015, s. 2). Firdevsi'nin hayatı hakkında bilgi veren Köprülü dedesinin adının "Gazi Genek Bey", babasının adının ise "Hacı Genek Bey" olduğunu ileri sürmüştür (Köprülü O. F., 1996, s. 650). Babür (2013, s. 1) *Süleyman-name-i Kebir*'in 6. ve 7. Ciltleri üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinde yazarın ismini "Orhan" olarak yazdığını belirtir. Firdevsi'nin *Süleyman-name*'nin 81. cildinde asıl adının "Orhan" soyunun ise "Genek veya Kenek" olduğunu belirtmesi adının "Orhan bin Genek" olduğu fikrini güçlendirmiştir (Büke, 2015, s. 1060). Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere isminin ne olduğu hakkında da ihtilaflı bilgiler olduğu anlaşılmaktadır.

Köprülü *İslam Ansiklopedisi* "Firdevsi" maddesinde yazarın hayatı hakkında bilgilere yer vermiştir. İlgili maddede geçen bilgilere göre Köprülü İstanbul'da bir kitapçıda rastladığı *Süleyman-name*'nin Arapça ön sözünden sonra gelen kısım Firdevsi hakkında önemli bilgiler içerir. Burada yer alan bilgiye göre, yazarın soyunun Anadolu Selçuklu Sultanı III. Alaeddin Keykubat dönemine kadar uzanan köklü bir aileye dayandığını belirtmektedir. Dedesinin babası Gazi Genek Bey, Anadolu Selçuklu sultanı III. Alaeddin Keykubat bendelerindendir; Osman Gazi, Bilecik'i ele geçirdiği zaman, onun emrine girmiştir. Gazi Genek Bey'in oğlu İlyas Bey Orhan Gazi devrinde Gelibolu sancak beyi, onun oğlu Hızır Bey ise I. Murat devrinde Sultanöyüğü'ne sancak beyi olmuştur. Hızır bey'in oğlu Bazarlu Bey, Firdevsi'nin dedesi olup Yıldırım Bayezit'in emrinde kahramanlıklar göstermiştir. Bazarlu Bey'in oğlu Hacı Genek Bey de Firdevsi'nin babasıdır. Kendisi İstanbul fethinde bulunmuş ve hizmetine karşılık olarak, Edincik (Aydıncık) kendisine verilmiştir. Firdevsi'nin annesi Edincik (Aydıncık) civarındaki Belkıspınarı'nda 1453'te doğurmuştur. 17 yaşında iken, devrin şairi Melihi'den aruzu öğrenmesi üzerine, tahsilini Bursa'da yaptığı anlaşılmıştır ve

Latifi'nin onun Bursalı olduğunu söylemesinin sebebi de meydana çıkmıştır (Köprülü, 1964, s. 650).

Tarihçiler arasında daha çok Uzun Firdevsi ismiyle anılan Firdevsi, Sultan Bayezit'in isteğiyle *Süleyman-name* adlı eserini ana yapısı nesir olmakla birlikte nazım-nesir karışık hâlde 360 cilt olarak hazırladığını belirtmektedir. Semavi kitaplardaki çoğu kıssa ve hikâyeyi, duyduğu bütün masalları; felsefe, matematik, astronomi, coğrafya ve tıp gibi birçok bilim dalıyla ilgili sahip olduğu bilgileri bu kitapta toplayan Firdevsi, hünerlerinin çoğunu bu eseri aracılığıyla gözler önüne sermeyi amaçlamıştır. (İsen, 1999, s. 178).

Kaynaklarda Firdevsi'nin hayatı hakkında verilen bilgilerde olduğu gibi ölümü hakkında verilen bilgilerde de çelişkiler mevcuttur. Onun nerede ve ne zaman öldüğü hakkında kesin bir bilgi yoktur. Latifi'nin vermiş olduğu bilgiye göre; Firdevsi 360 ciltlik en hacimli eseri olan *Süleyman-name*sini dönemin padişahı II. Bayezit'e sunmuştur. Padişah eseri çok hacimli bulup bunun çoğunun gereksiz ve laf kalabalığından ibaret olduğunu söyler ve 80 cildini ayırarak geri kalanını yaktırmıştır. Padişahın bu hareketinden ötürü üzülen Firdevsi, II. Bayezit'i yazdığı birkaç beyitle eleştirir, bu sebeple artık Osmanlı topraklarında barınamayacağını düşünerek İran'a kaçıp orada ölmüş, mezarı da orada bulunmaktadır (İsen, 1999, s. 178). Latifi tezkiresinde söylenen İran'a kaçtığı ve orda öldüğü bilgisini Gelibolulu Mustafa Ali (İsen, 1994, s.161) ve Kâtip Çelebi (Balcı, 2017, s. 822) de tekrarlamıştır. Şemseddin Sami (1996, s. 3386) *Kamusu'l-Alam*'ında ve Mehmet Süreyya (1997, s.15) *Sicill-i Osmani* isimli eserinde ölüm tarihi ile ilgili bilgi vermemişler ancak İran'a kaçtığını tekrarlamışlardır. Bursalı Mehmet Tahir (1972, s. 105) de Firdevsi'nin hayatı hakkında bilgiler vermiş, hicivle dolu bir manzume yazarak İran'a gidip orda vefat ettiğini söylemiştir. Ekşioğlu (2018, s. 3), ele alıp incelediği 81. ciltte yer alan *Hayat u Memat* risalesinde 1512 yılında İstanbul'da olduğunu söylemiştir. Biçer'e (2005, s.46) göre ise; Firdevsi, İran'a gitmediğine göre, ölüm yerinin İran, Horasan ya da herhangi bir doğu ülkesi olması mümkün değildir. Ölüm yeri olarak Balıkesir kabul edilmesinin daha mantıklı bir düşünce olacağını söylemiştir. Sonuç olarak Firdevsi'nin hangi tarihte ve nerede öldüğü konusu hakkında net bir ifadede bulunmak doğru olmayacaktır.

1.2. Eserleri

Yıldırım Bayezit, Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde yaşamış olan Firdevsi Rumi'nin manzum-mensur birden fazla eseri vardır. Farklı konularda eserler yazan Firdevsi, daha çok insanlık tarihi, İslam tarihi, dinler tarihi, peygamberler tarihi, Osmanlı tarihi, Selçuklu tarihi gibi çeşitli tarihi konular başta olmak üzere edebiyat, felsefe, astronomi (ilm-i nücum), hendese (geometri), tıp, tasavvuf, ahlak, astroloji, mitoloji, tılsım, savaş ve silahların tarihi, satranç, boyacılık ve hadis gibi birçok alanda kendi ifadesi ile yetmişi aşkın eseri telif ve tercüme etmiştir (Biçer, 2005, s. 2). Firdevsi bildiği, duyduğu, öğrendiği her şeyi harmanlayıp eserlerine yansıtan bir yazardır (Akay, 1990, s. XI).

Her konuda yazmaya çalışan Firdevsi'nin eser sayısı hakkında ihtilaflı bilgiler vardır. Sezer Özyaşamış Şakar (2009, s. VIII) 20 Bursalı Mehmet Tahir, (1972, s. 105) 14, Franz Babinger 4 (1982, s. 35); Çatıkkaş 18 (2009, s. 18); Olgun ve Parmaksızoğlu 16 (2011, s. 17-18) olduğunu ileri sürer. Firdevsi'nin eser sayısının kırktan fazla olduğunu Bursalı Mehmet Tahir Bey'den öğrendiğini belirten Köprülü (1964, s. 651), bunlardan on dört tanesinin kesin olarak ona ait olduğunu söylemiştir. Bugün kaynaklarda müellifinin Firdevsi olduğu ileri sürülen eserler aşağına alfabetik sıraya göre verilmiştir.

1.2.1. Barak Baba Risalesi

Tarihi kayıtlarda bu eser hakkında bilgi verilmemekle beraber sadece Abdulbaki Gölpınarlı'nın *Yunus Emre ve Tasavvuf* (1992, s. 253) adlı eserinde risalenin Firdevsi'ye ait olduğunu söylemesinin dışında eser hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır (Arslan, 2019, s. 36).

1.2.2. Davet-name

Tek nüsha şeklinde olan eser İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Yazma Eserler bölümü numara 13'te kayıtlıdır. 90 varak olarak her sayfaya 23 satır gelecek şekilde harekeli nesih ile kaleme alınmıştır. Eserin istinsah tarihi 1114/1702'dir (Arslan, 2019, s. 36).

Ulum-ı Garibe ile ilgili bilgileri derleyen ve bu bilimle uğraşanlar katında önem taşıyan (Olgun, Parmaksızoğlu, 2011, s.28) bu eseri Firdevsi 8 bap olarak yazdığını

söylese de eserde 6 bap bulunmaktadır. Birinci bapta melek ve ruhların özellikleri, ikinci bapta felek ve burçların özellikleri, üçüncü bapta ruh çağırma işlemleri, dördüncü bapta güneşin burçlarına müvekkel olan meleklerin çağırılması, beşinci bapta ayın uğradığı yirmi sekiz menzilden sorumlu meleklerin çağırılması ele alınmıştır (Aksoy, 2000, s. 43; Tanyıldız, 2005, s. 31). Eserde; on iki burca, takımyıldızlarına, gezegenlere, meleklere ve cinlere ait 141 adet minyatür de mevcuttur (Büyükkarcı, 2003, s. 44-45).

1.2.3. Fal-ı Kur'an-ı Azim

Tek nüshası olan eser manzum-mensur karışık olarak yazılmıştır. Nüsha İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde T 816 numarasıyla kayıtlı olan bir mecmuanın 61b-89b varakları arasındadır. Eser üzerinde ayrıntılı bir çalışma yapan Şenödeyici ve Koşik (2017, s. 79); eserin 61b sayfasında çiçek motifli bir serlevha içinde eserin isminin "*Haza'l-Kitabu Fal-ı Kur'an-ı 'Azim*" şeklinde yazılmış olduğunu söylemişlerdir.

İbrahim Paşa'ya ithaf edilmiş olan bu eserin konusu; Firdevsi Cafer-i Sadık'tan rivayetle *Kur'an-ı Kerim*'den nasıl fal bakıldığını anlatmaktadır (Arslan, 2019, s. 38).

1.2.4 Feraset-name

Münazara-i Seyf ü Kalem'de belirtilen eserlerinden biri olan *Feraset-name*, 114 varak ve 11 satır olan eser harekeli nesihle ve nazım nesir karışık yazılmıştır. Firdevsi'yle ilgili çalışma yapan çoğu araştırmacı eserin nüshasının bulunmadığını belirtse de eserin bir nüshası: Millî Kütüphane, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda kayıtlıdır. (Büke, 2015, s. 27).

Münazara-i Seyf ü Kalem'deki kayıtlara göre be eser II. Bayezit'in cülusundan önce Balıkesir'de yazılmıştır (Genç, 1995, s. 19).

1.2.5. Hadikatü'l-Hakayık/Hakikat-name/Tuhfetü'l-Hadi/Hakayık-name

Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa bölümü 1399 numarada kayıtlı olan bu eser 18 satır ve 21 varak olup harekeli nesihle yazılmıştır (Genç, 1995, s. 18). Himmet Büke'nin (2015, s. 27) tespitlerine göre eserin 14 nüshası bulunmaktadır.

Ankara, Millî Ktp. A 2251/1, 28 varak, 16 satır.

Ankara, Millî Ktp. 26 Hk 73, 32 varak, 18 satır, istinsah H. 1190 (1776)

Ankara, Millî Ktp. A 9157/2, 24 varak, 15 satır.

İstanbul, Süleymaniye Ktp. Şehit Ali Paşa 1343/4, 15 varak, 25 satır.

İstanbul, Süleymaniye Ktp. Şehit Ali Paşa 1399/2, 22 varak, 19 satır, telif tarihi H. 989 (1582).

İstanbul, Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmut Efendi 2587/1, 22 varak, 17 satır.

Almanya, Almanya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Berlin Hs. Or. Oct. 878 Staatsbibliothek

Almanya, Almanya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Berlin Hs. Or. Oct. 1056 Staatsbibliothek

Almanya, Almanya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Berlin Ms. Or. Oct. 3240 Staatsbibliothek

Almanya, Almanya Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Berlin Ms. Or. Quart 1385 Staatsbibliothek

Oxford-İngiltere, Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Bodleian MS Turk e. 94/23

Oxford-İngiltere, Bodleian Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Bodleian MS Turk e. 97/3

Hollanda, Leiden Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Leiden Or. 1903 (2)

Tiflis-Gürcistan, Gürcistan Bilimler Akademisi El Yazmaları Enstitüsü L 8/I (Araç, 2010, s. 26).

1.2.6. Hadis-i Ahsen

Firdevsi'nin bu eseri hakkında var olup olmadığı hususunda ihtilaflı bilgiler mevcuttur. Eser *Münazara-i Seyf ü Kalem*'de zikredilmiştir (Akay, 1990, s. XIX). Firdevsi üzerinde çalışma yapan araştırmacıların çoğu (Akay 1990, s. XIX; Köprülü 1996, s. 129; Güleç 1994, s. 14; Aksoy 2000, s. 45; Genç 1995, s. 20) *Hadis-i Ahsen*'i sözü edilen yazarları kaynak göstererek Firdevsi'nin müstakil bir eseri olduğunu belirtirler (Tanyıldız, 2005, s. 31).

Büyükkarcı (1993, s. 7) böyle bir eserin var olmadığını, *Münazara-i Seyf ü Kalem*'de geçen ilgili kısmın; "güzel bir söyleyişle" söz söylemek manasında kullanıldığını iddia eder.

1.2.7. Hayat u Memat/Hayat-name

Farsçadan Türkçeye tercüme edilmiş olan *Hayat-name*, 95 varak ve 15'er satır olarak yazılmıştır. Aralarında nazım parçaları olan mensur bir eserdir. (Tanyıldız, 2005, s. 43).

Büke'nin (2015, s. 23) belirttiğine göre; Süleymaniye nüshasının başında eserin ismi *Hayat u Memat* şeklinde yazılmışken eserin sonunda *Hayat-name* olarak bahsedilmiştir. Eserin bilinen iki nüshası vardır. Nüshalardan birisi Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi numara 2333'te kayıtlıdır. Bu nüshanın müellifi Orhan bin Kenek olarak yazılmıştır. Diğer nüsha ise Beşiktaş Yahya Efendi Kütüphanesinde Firdevsi-i Osmani ismiyle *Hayat-name* adıyla kayıtlıdır.

Tasavvuf, ölüm, nefis, ahlak gibi konuları olan eserde; müellif Gazali, Muhyiddin-i Arabi ve Attar gibi önemli mutasavvıflardan yararlandığını belirtir (Aksoy, 2000, s. 46).

1.2.8. Kasas

Şimdiye kadar herhangi bir nüshasına ulaşılamamış olan bu eserin varlığına dair bilgileri Himmet Büke (2015, s. 34) kendi çalışmasında yer vermiştir.

1.2.9. Kutb-name

Mesnevi şeklinde yazılmış olan eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Ekşioğlu, 2018, s. 6). 146 varak olan bu eser 906/1501 yılında yazılmış, Muhammed b. Resul-i Sarayi tarafından 909/1503-1504 yıllarında kopya edilmiştir. Beyit sayısı 2000'in üzerindedir (Genç, 1995, s. 17). *Kıssa-i Cezire-i Midilli* adı ile de meşhur olan bu eser, Venedikliler ile Fransızların Midilli'ye saldırılarını konu alan bir mesnevidir (Köprülü, 1964, s.).

Kitaba verilen *Kıssa-i Midilli* adı yazar tarafından verilmemiştir. Büyük ihtimal, eserin müstensihi olan Muhammed bin Resul-i Sarayi'nin koyduğu addır. Yazar Doğu geleneklerine uygun olarak çağının kutbu (Kutbu'l aktab) unvanını verdiği Sultan II.

Bayezit'e armağan ettiği için eserine *Kutb-name* adını vermiş ve bunu çeşitli beyitlerde dile getirmiştir (Akay, 1990, s. XVII).

1.2.10. Münazara-i Seyf ü Kalem

Eser 1485 yılında Balıkesir'de yazılmıştır. Bir nüshası Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi 576 numarada kayıtlıdır. Firdevsi'nin Balıkesir'de bulunurken yazdığı bu eser 54 varaktır (Akay, 1990, s. XVII). Eserin önemi, diğer eserler hakkında bilgi vermesine dayanmaktadır. Müellifin kitapta adlarını andığı eserleri şunlardır: *Hadikâtü'l-Hakayık, Firaset-name, Şatranç-name-i Kebir, Tecnisat-ı Süleyman, Belkıs-name, Tali-i Mevlüd-i Kebir* ve *Hadis-i Ahsen.* Müellif, bu eserlerden *Hadikatü'l-Hakayık, Tecnisat-ı Süleyman, Tali-i Mevlüd-i Kebir* ve *Hadis-i Ahsen'in Münazara-i Seyf ü Kalem*'den önce Balıkesir'de yazıldığını zikretmektedir (Genç, 1995, s. 18).

Eserin muhtevası Hz. Süleyman'ın sağ tarafında oturabilmek için mecliste bulunan sahib-i seyf ve sahib-i kalemin aralarında geçen münazaradır. Genel olarak mensur yazılmış olan eser manzum parçalarla zenginleştirilmiştir (Arslan, 2019, s. 41).

1.2.11. Pend-name-i Eflatun

Bursalı Mehmet Tahir (1972, s. 105) tarafından tanıtılan eserin sağlık bilgisine dair bilgiler içeren küçük bir risale olduğu bilinmektedir. Eserin tek nüshası İstanbul Arkeoloji Müzesi, 164 numarada kayıtlı olup 105 varaktır (Büke, 2016, s. 497). Çatıkkaş (1985, s. 176) eser hakkında geniş bilgilere yer vermiştir.

1.2.12. Silahşör-name (Müsellah-name)

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi numara H. 625'te kayıtlı olan bu eser 1503 yılında telif edilmiş olup 77 varaktan oluşmaktadır. Talik yazı ile yazılmış olan eserin son sayfasının yarısı yırtıktır (Genç, 1995, s. 16).

Eser üzerine Schlechta Wssehrd, Moriz Wickerhauser ve Bonelli tarafından incelemeler yapılmıştır. Eserin ayrıca İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi, Muallim Cevdet Yazmaları num. 355'te bir nüshası daha olduğunu belirten Büke; (2015, s. 492) İngiltere Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 9682'de bir nüshasında eserin isminin "*Müsellah-name*" olarak kayıtlı olduğunu belirtir. Eser 16 bab olarak yazılmıştır. Silahların nasıl kullanılacağı ve tarihçesi, savaşçı milletler gibi konulara değinilmiştir.

1.2.13. Süleyman-name-i Kebir

Firdevsi-i Rumi'nin manzum ve mensur olarak kaleme aldığı ve uğruna ömrünü harcadığı en hacimli eseridir. Firdevsi asıl şöhretini bu eserle kazanmıştır.

Yazarın adında olduğu gibi *Süleyman-name*'nin cilt ve meclis sayısı hakkında da ihtilaflı sayılar vardır. Tezkirelerde bu eserden ilk bahseden Latifi'dir. Eserin 360 cilt hâlinde yazıldığını söylemiştir (Latifi, 2000, s. 425). *Künhü'l-Ahbar*'da 360 cilt (Gelibolulu M. Ali, 1994, s. 160); Beyani (1997, s. 203); ve Kınalızade (1981, s. 745); tezkiresinde 380 cilt; *Keşfü'z-zünun*'da (Kâtip Çelebi, 2007, s. 822) 330 cilt olduğu yazılıdır. Bursalı Mehmet Tâhir (1972, s. 105) 366 cilt; Franz Babinger (1982, s. 35) 366 cilt 499 meclis olduğunu söyler. Kabaklı (2002, s. 97), Klasik Türk Edebiyatının en önemli eserlerinden biri olan *Süleyman-name*'nin yılın günleri sayısınca 366 bölüme ayrıldığını söylemiştir. Banarlı (1971, s. 503), her gün bir cilt okunabilsin diye 366 ciltten oluştuğunu söylemiştir. 366 ciltten oluşan bir eserin yazılması, mantıklı düşünüldüğünde bir insan ömrünü aşmaktadır. Bu söze ve eserin Fatih Millet Kütüphanesi'nde bulunan 81. cildinin 25b (aslında 3b) varağındaki sebeb-i telife dayanarak eserin 99 cilt ve 495 meclisten oluşturulduğunu düşünmek daha doğru olmalıdır. Üniversite Kütüphanesi TY 715'teki muhtasar *Süleyman-name*'ye göre de *Esma-yı Hüsna*'dan ilham alınan eserin 99 cilt olarak tasarlandığı belirtilmiştir (Genç, 1995, s. 13).

Büke'ye (2015, s. 483-492) göre Firdevsi, Fatih zamanında eserin ilk 6 cildini yazmış. 7. cildi yazmaya başladığında Fatih vefat etmiştir. Fatih'in vefatından sonra Firdevsi, II. Bayezit zamanında eseri yazmaya devam etmiş, eserin 82. cildini saray kütüphanesine teslim etmiştir. Kâtip kusurundan dolayı teslim edilmeyen 81. Cilt ise Yavuz Sultan Selim zamanında bitirilip teslim edildiği yönünde bilgiler mevcuttur. Firdevsi tarafından 99 cilt olarak yazıldığı belirtilen eserin bugün ilk 81. cildi elimizdedir.

Süleyman-name, Hz. Süleyman'ın menkıbelerinin anlatıldığı bir eser olmasının yanında tarih, felsefe, tıp, coğrafya, ilm-i nücum ve çeşitli ilimlerin de yer aldığı ansiklopedi mahiyetinde bir eserdir. Manzum ve mensur karışık olarak oluşturulmuş olan bu eser harekeli olduğundan dolayı dili sade, açık ve anlaşılırdır. Eserde manzum bölümler mensur bölümleri özetleyen sanatlı bir yapıdadır. Firdevsi, bu eserini

oluştururken *Tevrat, İncil, Zebur* ve *Kur'an-ı Kerim*'den yararlanmakla kalmayıp peygamber kıssaları, tarih kitapları gibi birçok farklı kaynaktan istifade etmiştir (Babür, 2013, s. 4). Ayrıca Firdevsi-i Rumi bu eserinde ayet, hadis ve dualara çokça başvurmuştur. Günümüzde tespit edilen 81 cilt ve bu ciltlerin bulunduğu yerler daha önceki çeşitli çalışmalarda verildiği için burada ayrıca zikredilme ihtiyacı duyulmamıştır.

1.2.14. Süleyman-name Muhtasarı

Büke, (2015, s. 34) eserin İstanbul Millet Kütüphanesi 297.9'de AETrh316 demirbaş numarasıyla kayıtlı olduğunu ve eserin 349 varak 13 satır halinde yazıldığını ifade etmektedir. Eserin diğer nüshasının da İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde 297.91'de NEKTY00715 barkod numarasıyla kayıtlı olduğunu ve 195 varak 17 satırdan oluştuğunu belirtir.

1.2.15. Süleyman-name vü Belkıs-name

Şimdiye kadar bir nüshası bulunamamış olan bu eser hakkında Akay, (1990, s. XIX) çalışmasında yer vermiştir. Firdevsi-i Rumi'nin *Şatranç-name-i Kebir*'de bahsini geçirdiğini ve 7000 beyitten oluştuğunu belirtmiştir.

1.2.16. Şatranç-name-i Kebir

Berlin ve Münih nüshalarından başka, bir nüshası da Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı olduğu Fuat Köprülü ve Bursalı Mehmet Tahir tarafından belirtilmiştir (Genç, 1995, s. 16). Balıkesir'de telif edilen eser 95 varak olup manzum mensur karışık bir şekilde kaleme alınan eser her sayfa 17 satır halinde nesihle yazılmıştır. Eserde yetmiş yedi satranç oyunu şekli yer almakta ve sekiz baptan oluşmaktadır (Akay, 1990, s. 18). Satrancın 8 hanesi olması sebebiyle 8 bölümden oluşmaktadır:

Bölüm: (v. 10-14) Satrancın asıl müellifinin kim olduğunu ve İdris Peygamber ile Cemşid Şah arasında geçen bir menkıbeyi anlatır.

Bölüm: (v. 14-15) Nuşirevan-ı Adil zamanında yaşamış satranç ustası Leclacı Kâmil ile Sise arasındaki olayı içerir.

Bölüm: (v. 15-19) Nuşirevan-ı Adil zamanında yaşamış satranç ustası Leclacı Kâmil ile filozof Büzür Cimhir arasındaki olayları anlatır.

Bölüm: (v. 19-23) Satranç oynama şartlarını, edebini, şart ve kaidelerini anlatır.

Bölüm: (v. 23-29) Satranç hanelerinin geometri ilmine göre bölümlenmesinin nasıl olduğunu anlatır.

Bölüm: (v. 29-34) Satrancın tertibini anlatır.

Bölüm: (v. 34-84) Tecrübe edilmiş 77 satranç oyununun tablosunu ve oynanışını anlatır.

Bölüm: (v. 84-90) Satrancın haram mı helal mi olduğu konusu ayet, hadis ve fetvalarla açıklanmıştır (Biçer, 2005, s. 61; Büke, 2015, s. 25).

Şatranç-name-i Kebir, satranç oyununun tarihçesi ve tekniği hakkında bilgi vermektedir. Eserde, satranç oynama şekilleri sayfalara çizilerek gösterilmiştir. Eser 1892 yılında basılmıştır (Genç, 1995, s. 17). Firdevsi'nin bu eseri Mehmet Ata Çatıkkaş (2015, s. 1) tarafından yayımlanmıştır.

1.2.17. Şerh-i Hadis-i Erba'in

Kırk hadis tercümesi olan bu eser; 5 varak, 17 satır olup 297.3 arşiv ve AEfrs6 demirbaş numarasıyla Millet Yazma Eser Kütüphanesinde bulunmaktadır. Hadislerin Arapça, açıklamaların Farsça olarak yazıldığı eserin bir nüshası daha vardır. Atıf Efendi Yazma Eserler Kütüphanesindeki nüsha Firdevsi adına kayıtlıyken Millet Kütüphanesindeki nüsha; Firdevsi-i Rumi, İlyas Bin Hızır adıyla kayıtlıdır (Büke, 2015, s. 32).

1.2.18. Tali-i Mevlüd-i Kebir

Genç, (1995, s. 19) tez çalışmasında bu eserin Firdevsi-i Rumi'nin *Münazara-i Seyf ü Kalem*'inde zikredilip nüshasına ulaşılamayan eserlerinden biri olduğunu belirtir. Büke (2015, s. 29) ise çalışmasında tespit ettiği bir nüshasının olduğunu ve bu nüshanın Millî Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, 06 Hk 3204'te, 1386 DVD numarasıyla kayıtlı olduğunu belirtir.

1.2.19. Tecnisat-ı Süleyman

Firdevsi-i Rumi'nin *Münazara-i Seyf ü Kalem*'inde zikredilen ve henüz nüshasına ulaşılamamış eserlerinden biridir (Genç, 1995, s. 20).

1.2.20. Terceme-i Cameşuy-name

Tek nüshası olan eser Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 2730 numarada kayıtlıdır. 18 yaprak ve 19 satır oluşan eser kumaşlar ve lekelerin temizlenmesi hakkında bilgi verir. Eser Sezer Özyaşamış tarafından yayımlanmıştır (Büke, 2016, s. 496, Özyaşamış, 2009).

İranlı âlim Nasıriddin-i Tusi (1201-1274) tarafından 9 bab şeklinde kaleme alınan eseri, Firdevsi-i Rumi Farsçadan tercüme ederek bir bab da kendisi ilave etmiştir (Tahir, 2016, s. 782).

1.2.21. Teşhisü'l-İnsan

Asuman Akay tarafından incelenen bu eser İstanbul Üniversitesi Edebiyat Bölümü Seminer Kitaplığında bulunmaktadır. Eser 20x15 ebadında ve 143 varaktan oluşmaktadır. Harekeli nesihten oluşan eserin satır sayısı 9 ile 13 arasında değişmektedir. Telif tarihi 1481'dir ve istinsah kaydı yoktur (Akay, 1990, s. XVIII)

1.2.22. Velayet-name/Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli

Firdevsi'ye ait olup olmadığı hakkında ihtilaflı bilgilerin mevcut olduğu bir eserdir. Noyan'ın (1986, s. Önsöz) verdiği bilgilere göre eser, Nevşehir Hacı Bektaş İlçe Kütüphanesinde, 200 numarada kayıtlıdır. Söz konusu bu nüsha da Firdevsi'ye ait değildir. Muharrem bin Ali adında bir müstensih tarafından 1624'te Balım Kulu Dede adına kaleme alınmıştır.

Eseri inceleyen Gölpınarlı (1958, s. XXIV) Firdevsi'nin üslubuyla büyük benzerler tespit ettiğini belirterek eserin Firdevsi'ye ait olduğuna kanaat getirdiğini söyler. Esad Coşan (1986, s. XVII), Bedri Noyan (1986, s. XVII) ve Mikail Bayram (2003, s. 144) da Gölpınarlı'dan sonra söz konusu bu eserin ilk derleyicisinin Firdevsi olduğu konusunda hemfikirdirler.

İKİNCİ BÖLÜM

İÇERİK İNCELEMESİ

2. Eserde Geçen Kavramlar ve Kişiler

2.1. Melekler

2.1.1. Azrail (Melekü'l-Mevt)

Ölüm, *Ahd-i Atik*'te Tanrı'nın gönderdiği bir meleğin eylemi olarak kabul edilmiştir. "Rabbin Meleği" olarak bilinen Azrail, Rab ile İsrailoğulları arasında diyaloğu sağlayan ve insanların ölümle cezalandırılmasında görevlendirilmiş bir melektir. Bu görevden ötürü "helak edici" diye de adlandırılmıştır. Yahudilik'te yaradılışın ilk gününde ölüm meleğinin yaratıldığına inanılır. İki kanadı olup mekânı göklerdedir. Yahudi din bilginleri olan Rabbiler "ölüm meleği" kavramını Mezmurlar'daki ifadeyle temellendirmişlerdir. (Kılavuz, 1991, s. 350-351).

Melekü'l-Mevt (Ölüm Meleği), Kerrubiyun denilen dört büyük melekten biri olup (diğer üçü Mikâil, Cebrail ve İsrafil'dir) canlıların ruhunu almakla görevlendirilmiştir. Rivayete göre Allah, ilk insan olan Hz. Âdem'i yaratacağı zaman bu dört meleğe yeryüzünün farklı bölgelerinden toprak almalarını istemiş, ilk üçü toprağın rica edip yakarmasına dayanamayıp elleri boş dönünce sıra Azrail'e gelmiştir. Azrail yere, bunun bir emir olduğunu ve Allah'ın emrini yerine getirmek zorunda bulunduğunu söyleyerek, toprağın yalvarmasını göz ardı ederek birer parça alıp getirmiştir. Allah da bundan sonra Azrail'i can almakla görevlendirmiştir (Pala, 2004, s. 50).

Metinde ölüm meleği olan Melekü'l Mevt'in Süleyman'a gelip yaşamının son demlerinde olduğu, az zamanı kaldığı ve bu zamanı iyi değerlendirip hazır olması gerektiğine değinilmiştir.

Süleymān'uñ taḫtını yil götürüb gitdi. Bu araya gelüb ḳondı. Ol zamānda bu şehr maʿmūrıdı ve bu ḳuyu kim içinde ādem ḫūb ṣūret görinürdü ve her kim baḳarsa ṣıfatın görür. Ol ḳuyunuñ içi ṣuyıdı, Süleymān bin Cān bu ḳuyunuñ ṣuyından ābdest alub namāz ḳılub ḫalvetine vardı. Beni çaġırmışdı vardum gördüm ki Süleymān melūl oturur. Bāña didi kim: "Yā Nesr-i Ṭāyir Ḥaḳ Teʿālā'dan bāña melekü'l-mevt geldi." Didi kim: "Yā Süleymān bin Cān senüñ āḫir vaḳtüñ yaḳın durur, vaḳtüñe ḥāżır olġıl (40a)

2.1.2. Cebrail (Tavus-ı Kudsi)

Cebrail, Allah ile peygamberleri arasında elçilik görevi yapan, O'nun emir ve vahiylerini tebliğ etmek ile görevlendirilmiş dört melekten biridir. Hz. Muhammed, Hira Dağındaki mağarada düşünürken ilk defa Allah tarafından gelen "Oku" emrini Cebrail'den almıştır. Bazı zamanlar insan suretinde görünen Cebrail, Allah'ın vahiylerini Hz. Peygamber'in kalbine indirmiştir. Minyatürlerde iki kanatlı olduğu yönünde tasvirler mevcuttur. Ayeti kerimede Allah Teala "Kim Allah'a, meleklerine, Cebrail'e, Mikâil'e düşman olursa bilsin ki Allah kâfirlerin düşmanıdır (Bakara / 98)." buyurmaktadır. Edebiyatta Cibril, Cibril-i Emin, Ruh'ul Kuds, Ruh'ul-Emin, Ruh-ı Kudsi, Hüma-yı Kudsi, Bülbül-i Kudsi, Tavus-ı Kudsi, Tavus-ı Arş, Tavus-ı Sidre gibi adlarla da anılan Cebrail Sidretü'l-Münteha'da yaşarmış. Kanatları vasıtasıyla uçması, Miraç'ta Hz. Peygamber'i Arş'a dek götürmesi, vahiy getirmesi, Sidre'de makam edinmesi, Hz. İbrahim'e ateşe atılacağı zaman yardım teklifinde bulunması, nefesiyle Meryem'i gebe bırakması ve cennet varlığı oluşu gibi özellikleriyle ele alınmıştır. Allah'ın kelamını konuştuğundan ötürü bülbül, hüma ve tuti görevini yürüten bir kuş olmuştur (Pala, 2004, s. 84).

Peygamber ve meleklere ilahi emirleri ulaştıran, Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarında Gabriel şeklinde geçmiştir. "Güçlü insan" manasındaki geber ile "Tanrı" anlamındaki el kelimelerinden oluşan Gabriel'in Keldani veya Süryani menşeli olduğu kabul edilir. Latince ve Yunanca'ya da bu sözcük aynı şekilde geçmiştir. Daniel kitabında adından ilk defa bahsedilmiştir. Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta büyük meleklerden olan Cebrail, *Kitab-ı Mukaddes*'te ismi geçen üç melekten biridir (Yavuz&Ünal, 1993, s. 202-204).

Metinde Tavus-ı Kudsi'nin Allah Teala tarafından görevlendirildiğini ve emirlere herkesin uyacağını haber vermesi yönüyle ele alınmıştır.

> *Loḳmān-ı Ḥakīm eyitdi: "Yā pīr bu Süleymān ḫod mürsel peyġāmber dürür. Mürsellere böyle dimek saña layıḳ degüldür. İstiġfāra gel kim bu sözi neden dirsin?" didi. Pīr eyitdi: "Bundan evvel dimedük mi kim bu Süleymān'dur buña ins u cin vuḥūş u ṭuyūr mūr u mār perende vü çerende fermān-berdür neden didüñüz?" didi. Loḳmān eydür: "Ḥaḳ Teʿālā buña bir salṭanat virüb dürür kim hīç bir Melike daḫı virmedi. Ṭāvūs-ı Ḳudsī Ḥaḳ'dan geldi cümlesinüñ muṭīʿ olacaġın ḫaber virdi, nübüvvet ḫātemin getürdi. Çār ʿanāṣır daḫı buña muṭīʿ oldı. Melek-i Müvekkeller Tekvīnler ile buña geldi." (26a)*

2.1.3. Mikâil (Müvekkel-i Erzak)

Mikâil'in İbranice'deki karşılığı "Kim Tanrı gibidir?" anlamındaki mika'eldir. İbranice veya Süryanice'den Arapça'ya geçtiği ifade edilmektedir. Mikâil, *Eski Ahid*'de ismi anılan iki büyük melekten biridir. Düşmanlarına karşı İsrailoğulları'na yardıma gelen ve onları esir olmaktan kurtaran, İsrailoğulları'nın koruyucu meleğidir. *Yeni Ahid*'de de İblis'e karşı çıkan baş melek, başında bulunduğu melek ordusu ile büyük ejder ve ordusuna karşı savaşan ve onları yenip göklerden yere süren başkumandan olarak geçer. Hz. Musa'nın cesedi hakkında İblis ile mücadele eden biri olarak da anılmaktadır. Dinî literatüre göre Tanrı'nın tahtını Cebrail ve Mikâil, Uriel ve Rafael ile birlikte kuşatmışlardır. *Eski Ahid*'de bu ikisinin adı verilmeden zikredilmiş ve ilahi elçiler olarak görülmüşlerdir. Yahudilerin savunucu olarak kabul ettikleri Mikâil, Cebrail'den daha büyük kabul edilmektedir. Cebrail ve Mikâil, Hz. İbrahim'i ziyaret eden üç melekten ikisidir. Cebrail Sodom'u helak etmekle görevlendirilmişken, Mikâil, İshak'ın doğumunu müjdelemek ile görevlendirilmiştir. Hamele-i arştan, rızıkların taksimi için görevlendirilmiş dört büyük melekten biridir. Rüzgârları estirir, rahmet yağdırır. Diğer bütün melekleri o idare eder. İslam edebiyatında daha çok anılır (Cebeci, 2020, s. 45-46; Pala, 1918, s. 320-321).

> *Süleymān ibni Dāvūd bu levḥüñ aṣlı oldur kim bu cemīʿ-i melāʾike tekvīnile bu levḥ-i aʿẓam üzerindeki ṭılsımāt berekātıyla müvekkelem ve daḫı bu ḳalem ki vardur ol levḥüñ üzerine yılda bir kez āfitāb Sünbüle*

Burcına girecek Mīkā'īl ʿaleyhi's-selām ne ḳadar ḳuşlara ne ḳadar nafaḳa virilse gerek ve ne ḳadar ḳuşlar ol devirde ki ḥayāt bulub rızıḳ yiyecekdür. Ḳudret ḳalemiyle bu levḥ üzerine yazubdur. Benüm oḳuyub maʿlūmum olubdur ve daḫı yiryüzinde yazılan ṭılsımātuñ nefʿi ḫavāṣı budur kim bir kişi bu levḥi yazub götürse ṭaliʿ iḫtiyār itse şikār-baz ise ḳuş şaydı aña āsān ola (15b)

2.1.4. Münker ve Nekir

Sözlükte "şiddetli ve korkulu olmak; bilmemek" anlamındaki neker (nekare) kökünden türemiş olan münker ve nekir "tanınmayan; şiddetli ve korkulu olan" demektir. Mahşer âleminde insanları sorguya çekecek olan iki melek olarak bilinir. *Kur'an-ı Kerim*'de kabir hayatına dair ayetler vardır lakin bu ayetlerde Münker ve Nekir'den söz edilmemektedir. Ölen insanları sorguya çekeceğine dair iki melekle ilgili bilgiler açık bir biçimde hadislerde mevcuttur. Mezarda insanları sorguya çekecek olan iki melek Münker ve Nekir'dir. Bu iki melek, insanlara "Rabbin kim? Kitabın ne? Kıblen neresi? Peygamber'in kim? Ne zamandan beri Müslümansın?" gibi sorular yöneltecektir. Günahkârlar ve dinsizlerin dili lal olup konuşamazken iman sahibi mümin kullar cevap vereceklerdir. Mezar başında yapılan telkin ile merhuma bu soruların cevapları hatırlatılır (Toprak, 2006, s. 14-15; Pala, 2004, s. 340-341).

Metinde cenge gitmek için Keykubat Şah çevresinde olan beyliklere mektuplar gönderir. Mektup gönderdikleri arasında Münker ve Nekir'in isimleri zikredilmiştir.

Keyḳubād Şāh ol sözi müvecceh görüb āferīn ḳılub ḫılʿat geyürdi, iḳlīm u vilāyet virüb her birisün māl u niʿmetile ṭoyurdı. Andan buyurdu iḳalīm beglerine nāmeler yazub çeri cemʿ eyledi. Nite evvel ʿIrāḳ'dan Hedeb bin Ehdāb geldi ḳırḳ biñ leşker şekle cümlesi cebe ve cevşen ile musallaḥ ālātlu sipāhīlerle begler begisi Herem bin Hurūm idi ve pehlevānı Hurīs bin Harāsī tīg-zenidi ser-firāz u bahādur kār-sazidi. İkinci Ḫorāsān'dan altmış biñ Ḫorāsān leşkeriyle altmış altun başlu sancaġıla altmış çift nefīrile altmış altun eyerlü atlarile altmış pehlevān dilāverlerile Ḫorāsān sulṭānı Meʿkeb bin Aʿkeb geldi kim begler begisi Münkir bin Nekīridi (45a)

2.1.5. Şeytan (Racim)

Şeytan kelimesi "şatn" kökünden ele alındığı zaman, muhalefet etmek, toprağa girmek, uzak olmak ve ipe bağlamak anlamlara gelmektedir. "Şayt" kelimesinden türetildiği zaman ise yanmak ve helak olmak demektir. Şeytan İbranice kökenli bir kelime olarak ele alındığında habis, İslam öncesi Arap telakkisinde ise, insanüstü bir varlık anlamına gelmektedir. *Kur'an*'da Şeytan 88 yerde geçmektedir. Tekil olarak 70, çoğulu olan şeyatin olarak 18. İblis ise *Kur'an*'da 11 yerde zikredilmektedir (DİB, 2007, s. 620).

Önceleri Haris adında bir melek olarak bilinir. Âdem'in yaratılışının ardından meleklere ona secde etmeleri buyurulmuştur. Meleklerin ulusu ve cin taifesinden olduğunu söyleyen Şeytan, topraktan yaratılmış olan Adem'e secde etmeyeceğini söyler. Bu sebeple Allah Teala onu lanetleyip şeytan kılığına sokmuş. Daha sonra dergâhından kovmuştur. Bunun üzerine Şeytan Allah'a yalvarıp onu kıyamete kadar yaşatmasını istedi. Allah onun bu isteğini kabul ederek Sur üfürülünceye kadar ömür verip yaşam sürmesine müsaade etti. Şeytan cennete dört ayaklı yılan sayesinde girip ilk olarak Âdem ve Havva'yı kandırıp cennetten kovulmalarına sebep olur. "İblis'in cennetteki adı Azazil idi. Allah Âdem ile Havva'yı cennetten çıkarınca şeytanı da yeryüzüne indirdi. Şeytan Rüstem'in vatanı olan Sistan'a düştü." (Pala, 2018, s. 431).

Metinde Süleyman Peygamber Gehram'a kendisine neden ihanet edip hain olduğunu açıklamasını söyler. Gehram şeytanın onu hile ile kandırıp aklını çeldiğini ifade etmiştir.

> *Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿaleyhi's-selām Āṣaf'uñ nāmesinden feṭḥ u nuṣret ḫaberin kim işitdi şād olub Ġażanfer'e ḫılʿat-ı ḫāṣ geyürdi. Andan dönüb Gehrām'a eyitdi: "Yā ḫāyin niçün bāña ḫāyin olduñ ḫıyānet ḳılduñ" didi. Gehrām eyitdi şehā "Ḥażretüñ nā-bedīd oldı" diyüb İblīs telbīs ḳılub aldadı. Vāḳıʿ ṣanub göñlümde didüm ki Süleymān dünyādan gitmemek gerekdi. (8a)*

2.2. Kutsal Kitaplar

2.1.1. Kur'an-ı Kerim (Furkan)

Allah tarafından indirilen dört semavi kitabın en sonuncusu *Kur'an-ı Kerim*'dir. Diğer kutsal kitaplar bir kavme indirilmiş fakat *Kur'an-ı Kerim* bütün insanlığa hitap etmek için indirilmiştir. İçinde 114 sure ve 6666 ayet yer almaktadır. Vahiy kâtipleri tarafından yazılan bu ayetler, değişikliğe uğramadan Allah'tan Hz. Peygamber'e gönderildiği şeklini korumaktadır. Halife Hz. Ebubekir döneminde çoğaltılarak çeşitli İslam merkezlerine sevk edilmiştir. Söz ve anlam bakımından olağanüstü bir kitap olan *Kur'an*, her zaman "Kerim" sıfatıyla birlikte anılmıştır. Vahyin en yüce hâlini temsil etmektedir. Allah, hiç bozulmadan kıyamete kadar kalacağını yine *Kur'an-ı Kerim*'de bildirmiştir. Allah'ın birliği ve varlığını delilleriyle ortaya koyan, iki dünyada da insanlığın mutluğunu ve hayatını düzenleyen, onlara kurtuluş yolunu gösteren *Kur'an-ı Kerim* için *Mushaf, Furkan, Kitab, Nur* vb. adları da kullanılmaktadır. Divan şiirinin kaynakları arasında kullanılan *Kur'an-ı Kerim*, edebiyatımız açısından da önemli bir yere sahiptir (Pala, 2004, s. 278-279).

"Allah tarafından ve Cebrail vasıtasıyla *Kur'an*, mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son peygamber Hz. Muhammed'e indirilen, mushaflarda yazılan, ağızdan ağıza nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fatiha suresi ile başlayıp Nas suresi ile biten, başkalarının benzerini getiremediği Arapça harikulade bir kelamdır." Hz. Muhammed kırk yaşına yaklaştığında Hira mağarasında inzivaya çekilmiş. Orada vaktini Allah'a ibadetle geçirmeye başlayan Hz. Muhammed'in yanına Cebrail gelmiş ve ona "oku" diyerek Allah'ın emrini bildirmiştir. Dehşete kapılan Hz. Muhammed bu olaydan sonra evine gidip olanları eşine anlatmıştır. Hz. Muhammed ve Hatice birlikte amcasının oğlu Varaka bin Nevfel'e gitmiş ve bu durumu anlatmıştır. Varaka Hz. Muhammed'e gelen kişinin Cebrail olduğunu, daha önce Hz. Musa'ya da geldiğini söylemiştir. Böylece Hz. Muhammed, kendisinin peygamberlikle görevlendirildiğini anlamıştır. Eşi Hatice ona iman ederek ilk Müslümanlar arasında olma şerefini kazanmıştır. (Birışık, 2002, s. 388-389).

Metnin daha çok nazım kısmında adı *Furkan* olarak geçen *Kur'an-ı Kerim*'in ayet ve surelerine de yer verilmiştir.

Ḳaşları Yāsīn Tā-Hā ṣadrı elem neşraḥ leke

Ẕāt-ı pāki ve'ḍ-ḍuḥādur çeşmi mā zāġa'l-baṣar (1b)

Söz durur Furḳānile Tevrāt hem

Ḥaḳ kelāmı cümlesi āyāt hem (2b)

2.1.2. Tevrat

Tevrat, Hz. Musa'ya indirilen dört büyük kutsal kitaptan biridir. Tamamı beş bölüm (Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye) ve 39 cüzden oluşmaktadır. Dünyanın yaratılışından, Yahudilerin Mısır'dan çıkıp kendilerine verilen topraklara (arz-ı mevut) yani Kenan'a gelişlerine ve Musa Peygamber'in vefatına dek geçen olayları içerir. Günümüzde elde bulunan *Tevrat* değişik kaynaklardan toplanarak alelade kişilerin vasıtasıyla yazılmış bir kitap olup ilahi kitap *Tevrat* ile hiçbir ilgisi yoktur. Arap dilcilerine göre Tevrat kelimesinin kökü vera filidir; ancak vezin kalıbıyla ilgili anlaşmazlık vardır. Kıraat imamlarından bazıları Tevrat kelimesini "tevriye", bazıları da "tevrat" şeklinde okumuştur. Yahudilerin örf ve âdetinde Tevrat "doktrin, kılavuz, kanun, hüküm, öğreti, teori, din" gibi anlamlara gelmektedir. *Tanah* (*Ahd-i Atik*), *Mişna*, *Talmud* ve rabbilere ait bütün eserler için de Tevrat kelimesi kullanılmaktadır. Kaynaklarda peygamberlerden Âdem, Nuh, İbrahim ve Yusuf'un *Tevrat*'ın hükümleriyle amel ettiği bildirilmektedir. *Kur'an* ise bu bilgiyi reddederek *Tevrat*'ın İbrahim ve Yakup'tan sonra indirildiğini belirtir (Pala, 2004, s. 455; Adam, 2012, s. 40-41).

Söz durur Furḳānile Tevrāt hem

Ḥaḳ kelāmı cümlesi āyāt hem (2b)

Süleymān ʿām Tekvīn-i Aṭyār'dan bu sözi işidüb yine suʾāl ḳıldı kim: "Yā Ḳaṣṭāġuhinūrişi Cin bize ʿömrünüñ aṭvālinden ve cihānda gördügüñ ʿacāyibden ḫaber virgil diñleyelüm" deyicek. Cevāb virdi kim: "Ḳulaḳlar işitmiş ve diller beyān itmiş degül." Nite eydür: "Yā Süleymān bin Dāvūd ʿömrümüñ ne ḳadar idügin bilmezem. Ammā kim bu ḳadar

añlaram ki dünyā milkine anca maḥlūḳāt gelüb ve her bir maḥlūḳ içre bir sencileyin Süleymān geldügin gördüm. Cümlesinüñ ṣoḥbetine girdüm küllīsinden birisi Ādem-i Ṣafī'den ḳırḳ ṭoḳuz biñ yıl evvel cihān milkine bir dürlü maḥlūḳ geldi kim anlara Ḳavm-i Ṭayyār dirlerdi. (29b)

2.3. Peygamberler

2.3.1. Hz. Âdem (Âdem-i Safi)

Ebu'l-beşer ve Safiyyullah sıfatlarıyla anılan ilk insan ve ilk peygamber olarak bilinir. Hz. Âdem, kuru balçığa şekil verilip Allah'ın ruh üflemesiyle canlanıp insan suretinde dünyaya gelmiş meleklerin kendisine secde etmesiyle onurlandırılmıştır. Kaynaklarda verilen bilgilere göre Hz. Âdem cennette yaşarken Hz. Havva onun kaburga kemiğinden yaratılmıştır. 'Secde edin!' emrine karşı çıktığı için lanetlenerek cezalandırılan Şeytan, yılanın dişlerinin içine saklanıp cennete girerek Hz. Âdem ile Havva'ya aldatıcı sözler söylemiş, nihayet Hz. Havva'yı kandırıp yasak meyveyi yemelerini sağlamıştır. Allah'ın emrine karşı çıkıp meyveyi yediklerinden ötürü cennetten çıkarılmışlar, onlarla birlikte yılan ve şeytan da cennetten kovulup yeryüzüne atılmışlardır. Türk edebiyatında hem din ile ilgili hem de din dışı konularda Hz. Âdem'in kıssalarından istifade edilmiştir. Şairler, ilk insan olan Hz. Âdem'in hayatını *Kur'an*'da anlatıldığı gibi tefsirlere yansıyan yönleriyle de ele alıp, işlemişlerdir. Her fırsatta eserlerinde Hz. Âdem'in hayat hikâyesine telmihte bulunmuşlardır. (Tökel, 2016, s. 216; Pala, 2010, s. 6-7). Klasik Türk edebiyatının önemli kaynakları arasında peygamber kıssaları yer almaktadır. Âdem Peygamber'in kıssası edebiyata çok fazla yansımaktadır. Şairler sevgilinin yüceliğini ve aşklarının mazisini belirtmek için Hz. Âdem'in yaratılış zamanına kadar gitmektedir. Şiirlerde Âdem'in topraktan yaratılması, meleklerin ona secde etmesi, Allah'ın ilk kulu olması ve peygamberi olması, cennete yerleştirilmesi, şeytanın secde emrine karşı gelmesi, Havva'nın kendisine eş olarak yaratılması, şeytanın kendilerini aldatarak yasak meyveden yemelerine neden olması, Âdem ve Havva'nın cennetten kovulması, insan neslinin kendisinden gelmesi konularına değinilmektedir. Klasik Türk şiirinde Hz. Âdem'in kıssasına çok fazla yer verilmiştir.

Metinde Hz. Âdem çoğu yerde Âdem-i Safi olarak geçmekte olup hem nazım hem nesir kısmında kendisine değinilmiştir.

Çün senüñ devrüñ giçe ġāyet bula

Bu cihāna Ādemī neslī gele

Anlaruñ ismi ola ādem tamām

Anlaruñla bulısar ʿālem niẓām

Nesl-i Ādem'den ḳopa çoḳ enbiyā

Etḳiyā vü aṣfiyā vü evliyā (41b)

"Yā Süleymān bin Dāvūd ʿömrümüñ ne ḳadar idügin bilmezem. Ammā kim bu ḳadar añlaram ki dünyā milkine anca maḫlūḳāt gelüb ve her bir maḫlūḳ içre bir sencileyin Süleymān geldügin gördüm. Cümlesinüñ ṣoḥbetine girdüm küllīsinden birisi Ādem-i Ṣafī'den ḳırḳ ṭoḳuz biñ yıl evvel cihān milkine bir dürlü maḫlūḳ geldi kim anlara Ḳavım-i Ṭayyār dirlerdi. Anlaruñ şekli şemā'ili bu vechile idi kim başları Sīmurġ, gövdeleri arṣlan şekilleri ammā yüñleri ṭāvūs yüñleri gibi ve ayaḳları daḫı ʿanḳā ayaġı gibi ṭırnaḳları pencelü minḳārları elmās gibi ve añdan ṣoñra dürden ḳanadları vardı. (29b)

2.3.2. Hz. İdris

Müslüman yazarların hepsi İdris'in *Kitab-ı Mukaddes*'teki bilgiye göre ebedi hayata ulaşmış olan veya *Kitab-ı Mukaddes* dışı Yahudi dini literatürüne göre ölmeden cennete giren Hanok (Honoch) olduğunu kabul edilmektedir. *Kur'an-ı Kerim*'de sadece iki yerde adı geçmiştir. Batı dillerinde Enoch ve Henoch, İslami kaynaklarda Uhnuh olarak zikredilen Hanok isminin aslı İbranice Hanok'tur. *Kitab-ı Mukaddes*'te Hanok, dört farklı kişinin ve şehrin adı olarak geçer. *Kitab-ı Mukaddes* dışında *Talmud* ve *Midraş* ile apokrif literatüründe kendisi hakkında bilgiler bulunan Hanok'un peygamber mi yoksa kutsi bir şahıs mı olduğu konusunda Yahudi bilginleri arasında ihtilaflı bilgiler vardır. Şit'ten sonra gelmiş olan İdris Peygamber'e otuz sayfa ilahi emir indirilmiştir. İbn Abbas'ın rivayetine göre, Hz. İdris terzilik yapmaktadır. Mesleğini iyi icra eden

İdris, her iğne saplayışında "suphanallah" dediği aktarılmıştır. İlk defa yazı yazan, elbise diken, yıldızlarla ilgili bilgilerle meşgul olan kişi olmuştur. Bundan ötürü kâtiplerin ve terzilerin piri olmuştur. İdris Peygamber'den önce dönemin insanları hayvan derisi giymişlerdir. Diri iken Allah tarafından göğe çıkartılıp meleklere öğretmen olmuştur. Rivayetlere göre dünyada 360 sene yaşadığı söylenmektedir. İlk defa ona vahiy getiren Cebrail'dir. Yine yeryüzünde ilk defa tıp ve yıldızların bilgisini yaymış olanın İdris Peygamber olduğu söylenmektedir. Göğe yükselişine dair eski tefsirlerde ve İsrailiyat'ta birçok ayrıntı verilmiştir (Harman, 2000, s. 478-480; Pala, 2004, s. 227).

Ṭāliʿ-i heylāc? bu kim söyledim iy kām-yāb

ʿİlm-i İdrīs içre budur görinen üşde kitāb (13b)

2.3.3. Hz. Hud

Hud sözcüğü *Kur'an-ı Kerim*'de Yahudileri ifade eden bir isim olarak da geçer. Hud, *Kur'an-ı Kerim*'e göre Ad kavminin bir üyesi olup yine onlara peygamber olarak gönderilmiş bir şahsın adıdır. *Kur'an*'dan edinilen bilgiye göre Nuh kavminden sonra onların yerine getirilen Ad kavmi, Hud'un peygamber olarak gönderildiği Ahkaf bölgesinde ikamet etmişlerdir. Eşsiz bağlar, bahçeler ve sürülere, sahip olan bu insanlar hazinelerine ve güçlerine güvenerek kibre kapılır. Daha sonra doğru yoldan ayrılarak putperestliğe sapmışlardır. Hz. Hud onları Allah'a kulluğa ve tövbeye davet etmiştir fakat onlar tanrılarını bırakmayacaklarını söyleyip Hud'u beyinsizlik ve yalancılıkla itham etmişlerdir. Bunun üzerine Allah, inkâr edip taşkınlıklara başvurduklarından ötürü onları korkunç bir kasırga ile helak eder. Vadilerine doğru yayılan kasırgayı yağmur bulutu zannedip mutlu olmuşlar. Kasırga, onları sökülmüş hurma dalları gibi yere sermiş, kül edip savurmuştur. Yedi gece sekiz gün aralıksız süren bu helakten Hz. Hud ve ona inanıp iman edenler kurtulmuştur. İslami kaynaklarda, İrem'in çocukları arasında babasına en çok benzeyenin Hud olduğu nakledilir (Harman, 1998, s. 279-281)

İncelenen metinde Allah'ın alametlerinden söz ederken diğer kavimlerin helakinden ve Hud Peygamber'in kavminden bahsedilmiştir. Hazinelerine ve güçlerine güvenerek kibre kapılmış olan Ad kavminin Allah tarafından şiddetli bir rüzgârın dağları yerinden koparıp onları helak ettiği yönünde bilgiler verilmiştir.

Tekvīn-i Āb Cām-ı Cem'i getürdügin söyledi ve ḫāk muṭīʿ olub Baġdād çerisin yire ḳahr itdürdügin beyān eyledi ve daḫı bayḳuş birle Süleymān ʿām buluşdugın söyleşdügin söyledi. Buġur pīr eydür: "Yā ḥakīm daḫı ʿalāmet gördüñ mi yoḳsa bu mudur? Eger gördügüñ bunlarısa ṣudan baḥrīler gevher çıḳarmak Cemşīd Şāh devrinde daḫı vāḳıʿ oldı ve eger yel ḳalʿa götürdi dirseñ Hūd Peyġāmber zamānında yil ṭaġları yirinden ırdı yire urdı helāk eyledi. ʿĀd Ḳavmi'ni ve od daḫı Ṣāliḥ Peyġāmber devrinde buluṭla geldi Ḳavm-i Ṣemūd'ı oddan yaġmur helāk eyledi. Bunlar Ḥaḳk'uñ ḳudretidür lā dimezem ammā kim cāẕūlar var kim evlerin köyleriyle yil götürür şarḳa ġarba giderler ve gökden yaġmur yaġdururlar buluṭlar aġdururlar ve kendüleri dürlü ṣūretlere ḳoyarlar. Ol melek Süleymān'a gelüb giden Ṭāvūs-ı Ḳudsī'yem diyen iki cihānuñ düşmānı İblīs dürür yoḳsa ādemoġluna od u ṭaġ u ṭaş ve yāḫūd muṭīʿ mi olacaḳdur (26b)

2.3.4. Hz. Salih

Salih Peygamber, Hicaz ile Şam arasında ikamet eden Semud kabilesine gönderilmiştir. Bu kavmin dağları delip sağlam binalar inşa ettiği bilinmektedir. Halk sapkınlığa eğilim gösterince Allah onlara Salih'i peygamber olarak gönderir. Bunun yanında Allah Semud kavmine birçok mucize de göstermiştir. Bunlar içinde en mühimi, kaya içinden gebe bir deve çıkarmasıdır. Deve hemen doğurmuştur. Salih Peygamber kavmine bu deveye iyi bakılmasını söylediği halde halk deveyi öldürmüştür. Onların isyanları çoğaldıkça Allah gökten şiddetli bir ses göndererek çoğunu helak etti. Yalnızca Salih Peygamber ve ona inanıp iman edenler kurtuldu. Nuh şeriatıyla amel eden Salih Peygamber *Kur'an-ı Kerim*'de 22 ayette geçmektedir. Bir rivayete göre Salih Peygamber 85; başka rivayete göre ise 200 sene yaşamıştır. *Kur'an-ı Kerim*'de Hz. Salih'in, kavminin en itibarlı ailesine mensup olduğu rivayet edilir. İslam kaynaklarında soyunun Hz. Nuh'a dayandığı bildirilmektedir. Salih Peygamber kendi kavmi arasında güvenilir, hayır işleriyle uğraşan, hastaları ziyaret eden, zayıfları ve yoksulları gözeten, bir kişi olarak tanınır (Pala, 2018, s. 390; Güç, 2009, s. 32-33). Klasik Türk edebiyatının önemli kaynakları arasında peygamber kıssaları yer almaktadır. Salih Peygamber deve mucizesi ve kavminin helakiyle şiirde telmih unsuru olarak çokça anılmaktadır.

İncelenen metinde Allah'ın alametlerinden söz ederken diğer kavimlerin helakinden ve Salih Peygamber'in kavmi olan Semud'un ateşten bir yağmur ile helak edildiği yönünde bilgiler verilmiştir.

> *Hūd Peyġāmber zamānında yil ṭaġları yirinden ırdı yire urdı helāk eyledi. ʿĀd Ḳavmi'ni ve od daḫı Ṣāliḥ Peyġāmber devrinde buluṭla geldi Ḳavm-i Ṯemūd'ı oddan yaġmur helāk eyledi. Bunlar Ḥaḳk'uñ ḳudretidür lā dimezem ammā kim cāẕūlar var kim evlerin köyleriyle yil götürür şarḳa ġarba giderler ve gökden yaġmur yaġdururlar buluṭlar aġdururlar ve kendüleri dürlü ṣūretlere ḳoyarlar. Ol melek Süleymān'a gelüb giden Ṭāvūs-ı Ḳudsī'yem diyen iki cihānuñ düşmānı İblīs dürür yoḳsa ādemoġluna od u ṭaġ u ṭaş ve yāḫūd muṭīʿ mi olacaḳdur (26b)*

2.3.5. Hz. İbrahim

Hz. İbrahim hem İslam hem Yahudilik hem de Hristiyanlıkta en büyük ata ve temel referans noktası olarak kabul görmüştür. İsmi, *Tevrat*'ın bazı bölümleriyle *Nehemya* ve *I. Tarihler*'de Avram (Abram), *Ahd-i Atik*'in diğer kısımlarında Avraham olarak geçmektedir. *Tevrat*'a göre İbrahim'in adı önce "ulu ata" anlamındaki Abram iken daha sonra "milletlerin babası" manasındaki Abraham'a dönüşmüştür (Harman, 2000, s. 266-272).

Kur'an-ı Kerim'de İbrahim Peygamber hakkında geniş bilgilere yer verilmiştir. Halilullah sıfatıyla bilinen İbrahim hem Hz. Muhammed'in hem de İsrailoğulları'nın atası olarak kabul görür. M.Ö. XII. yüzyılda yaşadığı bilinmektedir. Babası derecesinde olan Azer, put yapıp satmakla geçimini sürdürmüştür. Rivayetlere göre de Nemrut'un veziriymiş. Gerçek babasının adı Taruh, annesinin adı Uşa'dır. Gök cisimlerine ve putlara tapmakta olan Babil halkına yirmi sahifelik bir kitapla peygamber olarak gönderilen Hz. İbrahim, Nemrut'la sürekli mücadele halindedir. Nemrut, gördüğü bir rüyadan dolayı ülkesinde doğan erkek çocuklarını iki yıl boyunca öldürmüştür. Annesi Uşa, Hz. İbrahim'i gizlice doğurmuş ve mağarada büyütmüştür. Hz. İbrahim daha çocukken gördüğü ayı, güneşi ve yıldızları tanrı sanmış. Fakat battıklarını görünce "Tanrım batıp giden şey olamaz." diye düşünerek yüz çevirmiş, halkına da bu konuda uyarıda bulunmuştur. Kavminin şehir dışına çıktığı bir yortu gününde Hz. İbrahim put haneye girip bütün putları kırmış. Bundan ötürü Hz. İbrahim'in putları kırmakla meşhur

olduğu bilinmektedir. Hz. İbrahim'i yenemeyeceğini anlayan Nemrut, onu bir yere hapsedip ateş yaktırarak Hz. İbrahim'i o ateşin içine attırır. Bu esnada Hz. Cebrail onu havada tutar. Bu olay yaşandıktan sonra Hz. İbrahim Halilullah ismiyle anılmaya başlanmıştır. Atıldığı ateş Allah'ın mucizesi ile bir gül bahçesine döner. Sara ve Hacer isminde iki eşi olan Hz. İbrahim'in, Hz. Hacer'den olan oğlu Hz. İsmail'in kurban edilme hadisesi İslam âleminde önem teşkil etmektedir. Allah'ın emri ile İbrahim ve İsmail Kâbe'yi inşa etmişler. *Kur'an-ı Kerim* ve Divan şiirinde Hz. İbrahim'in mucizelerine çokça yer verilir. Hilye türündeki eserlere de konu olmuştur. Bununla birlikte hakkında birçok efsanevi söylentiler mevcuttur. Arzın tabakalarını seyretmesi, göklerin ona açılması, günah işleyenlere beddua etmesi, arşı görmesi vs. bunlardandır. Hz. İbrahim'le ilgili birçok makam mevcuttur. Halk, İbrahim'in Urfa'da ateşe atıldığına inanmaktadır (Pala, 2018: 225-226).

Klasik Türk edebiyatının önemli kaynakları arasında peygamber kıssaları yer almaktadır. İbrahim Peygamber'in edebiyata yansıyan kıssaları arasında; kavminin doğru yola bulması için çabalaması, babasının putlarını kırması, Nemrut'un kendisini ateşe atması, atıldığı o ateşin Allah'ın kudretiyle gül bahçesine dönmesi, Kâbe'yi inşa etmesi, misafir ağırlamayı sevmesi yer almaktadır. Divan şairleri sevgiliyi Halil'in sofrasına, sevgilinin yanağını gül bahçesi ve ateşe, saçını Kabe'ye benzetirler. İncelenen metinde atıldığı ateşin Allah'ın mucizesi ile bir gül bahçesine dönüştüğü olay aktarılarak Hz. İbrahim zikredilir.

Luṭfi ṣuyın çünkim iẓhār ider ol

Odı İbrāhīm'e gülzār ider ol (9a)

2.3.6. Hz. Yusuf

Yusuf adının aslı İbranice Yosef'tir. Uzun süre çocuğu olmayan Rahel'in oğlu Yusuf'un doğumuyla anne olamamanın hicabından kurtulduğuna işaret etmek üzere "ortadan kaldırmak" manasındaki asaf kökünden geldiği belirtilmiştir. Yusuf ismin kaynağı hakkındaki bilgiler ihtilaflıdır. Yusuf kıssası *Tevrat*'ta ve *Kur'an*'da anlatımı benzerlik göstermektedir (Harman, 2013, s. 1-5).

İsrailoğulları peygamberlerinden olan Hz. Yusuf, Yakup Peygamber'in on iki oğlundan en çok sevdiğidir. *Kur'an-ı Kerim*'de hayatı ve kıssası geçmektedir. Kıssası *Kur'an-ı Kerim*'in en güzel kıssası olup, "*Ahsenü'l-Kasas*" olarak adlandırılır. Bu kıssa

kısaca şöyledir: Hz. Yusuf küçükken görüldüğü bir rüyasını babasına anlatır. Babası kardeşlerinin onu kıskanıp kötülük edeceklerini düşündüğü için rüyasını onlara anlatmaması gerektiğini söyler. Hz. Yusuf'un büyük kardeşleri onu kıskanmışlar ve kıra götürüp bir kuyuya atmışlar. Babalarını da kandırarak "Onu bir kurt yedi" dediler. Daha sonra geri dönüp Hz. Yusuf'u köle olarak bir kervana ucuz fiyata satmışlar. Hz. Yusuf kardeşlerinden korkup susmuş ve Allah'a dayanıp kervanla Mısır'a gitmiştir. Mısır'da mâliye bakanı olarak bilinen Aziz tarafından satın alınmış. Hz. Yusuf'un güzelliği, Aziz'in karısı Zeliha'yı büyülemiştir. Büyülenen Zeliha ona sürekli tekliflerde bulunmuş lakin Yusuf her zaman onu reddetmiştir. Bir gün Zeliha yine Hz. Yusuf'un odasına girer ve Hz. Yusuf kendisinden kaçarken gömleği yırtılmış. Hz. Yusuf odadan dışarı çıkınca Aziz'i kapının eşiğinde bulur. Zeliha iftira atarak Hz. Yusuf'un kendisine saldırdığını söyler ve onu zindana attırmıştır. Mısır hükümdarının gördüğü bir rüyayı da doğru yorumlaması üzerine, zindandan çıkarılarak maliye bakanlığına getirilmiştir. Daha sonra hükümdarın gördüğü rüyadaki kıtlık dönemi gelmiş ve yedi yıl sürmüştür. Bu kıtlık seneleri içinde Hz. Yusuf zahireyi adaletli bir şekilde dağıtmış. Hz. Yusuf'un kardeşleri de kıtlık yıllarında Kenan şehrinden zahire almak için Mısır'a gelmişler. Hz. Yusuf, öteki kardeşlerine oyun oynayarak yanlarında Bünyamin'i getirmelerini sağlamış ve hükümdarın tasını onun yüküne saklayarak hırsızlık suçuyla Bünyamin'i alıkoymuş. Bünyamin'in alıkonduğunu duyan Hz. Yakup, üzüntü ile ağlamaktan gözlerine ak düşmüş. Hz. Yusuf'un kaybının üzerinden yirmi bir yıl geçtiği için kardeşleri onun sağlığından ümitlerini kesmişlerdi. Kıssanın devamında; Hz. Yusuf kardeşlerine kendisini tanıtır. Babasına gönderdiği gömleği yüzüne sürmesiyle gözleri açılır ve bütün aile üyelerini yanına alarak Mısır'a yerleşir. Daha sonra Zeliha'ya acımış ve onunla nikâhlanmıştır. Allah Zeliha'ya eski güzelliğini verdikten sonra Hz. Yusuf'tan Rahme adında bir kızı, Efrayim ile Menşa adında iki oğlu ile olmuştur. Divan şiirinde anılan peygamberlerdendir. Olağanüstü güzelliğinden dolayı sevgili kendisine benzetilmektedir. Züleyha ile olan maceraları, kuyuya atılması, güneş ve ayın ona secde etmesi, terazi ile tartılıp ağırlığınca altın karşılığı satılması, zindana atılması, köle iken Mısır'a sultan oluşu, rüya tabir etmesi, Yakup'tan ayrı oluşu vs. kıssaların varlığıyla şiire konu olmuştur (Pala, 2018, s. 483-484). Türk edebiyatında en çok kaleme alınan mesnevi türünden biri Yusuf ile Züleyha mesnevisidir.

Edebiyatımızda güzellik unsuru olarak anılan Yusuf Peygamber şiirlerde sık sık sevgiliye benzetilir. Klasik Türk şiirine; güzelliği, kardeşleri tarafından kuyuya atılması, rüyasında ay ile güneşin kendisine secde etmesi, Züleyha'nın kendisine olan aşkı ve gömleğini yırtması, gömleğinin babasına götürülmesi, Mısır'da altın karşılığında satılması, yedi sene hapiste kalması, Mısır'a hükümdar olması, kıssasının Kuran'da en güzel kıssa olması gibi konularla yansımaktadır. İncelenen metnin bir kısmında Mısır'a sultan olmasıyla zikredilen Yusuf Peygamber bir başka kısımda Hz. Süleyman'ın huzuruna çıkan beylerle beraber anılmıştır.

Aṣluñuz Ṣıddīḳ Yūsuf Mıṣr'a sulṭān oldı ol

Ceddinüzdür ol celīl benden aña yüz biñ selām (11b)

Yigirmi üç biñ bahādur ḫaṣm-efken erile ser-ʿaskeri Yetsūʿ bin Māʿūn pehlevān-ı Aḫū bin Yerʿum idi. On birinci Yūsuf Peyġāmber sıbtından Nāṣen bin Dāvūd otuz altı biñ altı yüz altmış altı ʿArab yigleriyle kim ser-ʿaskeri ʿAẕer-i Sāmir idi pehlevānı Baʿleṣ-i ʿArabī'yidi. (23b)

2.3.7. Hz. Eyüp

Kitab-ı Mukaddes'te ismi İyyob (İyyov) şeklinde geçmektedir. Bu kelimenin kökeni ve manası tartışmalıdır. "Düşman olmak, düşmanca davranmak" anlamındaki *ayav*'dan geldiği ileri sürüldüğü gibi "sabırla hastalığa katlanmak" anlamına geldiği de kaydedilmektedir. Sabır timsali olarak bilinen Eyüp Peygamber, İsrailoğulları'ndan olup Hz. İshak'ın torunudur. Rahme isminde bir hanımı ve birçok çocuğu olduğu, çok zengin olduğu, Şam taraflarında birçok emlaka sahip olduğu ve mutlu bir malik olduğu için Allah onu imtihan etmek istemiştir. İmtihan edilen Eyüp Peygamber'in malı ve mülkü elinden gitmiş, evlatları ölmüş, kendisi hastalanıp vücudunda yaralar açılmış, yaralarına kurt düşmüş, fakat her koşulda yine sabredip şükretmiştir. Sonra Allah'ın emriyle ayağını yere vurmuş ve yerden fışkıran sudan içip yıkanarak bütün dertlerinden ve yaralarından kurtulmuştur. Sabır imtihanını geçen Eyüp'e Allah tekrar mal, mülk ve evlat vermiştir. Sağlığına kavuşan Hz. Eyüp, peygamber olarak gönderildiği Havran veya Basaniye halkına Hz. İbrahim'in hükmüyle amel etmiştir. Edebiyatta sabrı dolayısıyla çok anılmıştır (Harman, 1995, s. 16-17; Pala, 2018, s. 143-144).

Klasik Türk şiirinde sevgili aşığın sabrını ölçmek için devamlı kendisine eziyet eder. Aşık daima sevgili için feryat eder ve sevgili kendisine acımaz. Bu yüzden aşık Allah'a dua edip bu ayrılık günlerinde kendisine Eyüp sabrı vermesini diler. Eyüp Peygamber edebiyata sabrı dolayısıyla sürekli konu olmuştur. İncelenen metinde Eyüp Peygamber başına gelen musibetlere gösterdiği sabır ve tevekkül ile zikredilmiştir.

Ṣabıruñ cismin ḳılubdur ḳurda ḳut

Yūnus'a virdi mekān ol baṭn-ı ḥūt (9a)

2.3.8. Hz. Musa

Musa isminin İbranice'deki karşılığı Moşeh olup kelimenin kaynağı tartışmalıdır. *Tevrat*'ta nakledilen bilgiye göre Firavun'un kızı onu sudan çıkardığı zaman ona bu ismi vermiştir. Buna göre Moşeh ismi, İbranice'de "çekip çıkarmak" anlamına gelir. *Eski Ahid*'de seyrek kullanılan "mşh" (maşah) kökünden gelmektedir. Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslam'da büyük peygamber ve İsrailoğulları'nı Firavun'un eziyetinden kurtaran bir liderdir. *Ahd-i Atik*'in *Tevrat* dışındaki bölümleriyle *Ahd-i Cedid*'de kendisi hakkında bilgiler verilmektedir. *Tevrat*'a göre Musa, Tanrı ile söyleşen, esaret altındaki halkı mukaddes millet haline getiren, Tanrı'nın Sina'daki vahyine aracı olarak seçtiği, peygamberlerin en büyüğü olarak kabul edilir. (Harman, 2020, s. 207-213).

İsrailoğulları'ndan İmran'ın oğlu olan Musa, kendini ilah olarak gören Firavun'un hükümranlığını sürdürdüğü tarihte Mısır'da dünyaya gelmiştir. O sıralarda bir kâhin Firavuna İsrailoğulları'ndan doğacak bir çocuğun devletinin yıkılmasına sebep olacağını haber vermiş. Bunun üzerine Firavun o dönemde doğan erkek çocuklarını öldürür. Hz. Musa annesi de onu korumak için doğar doğmaz bir sandık içerisine koyup Nil nehrine bırakmıştır. Firavun'un eşi Asiye onu bulup saklamıştır. Mısır'da bir gün gezerken kaza sonucu bir Kıpti'nin ölümüne sebep olduğu için Firavun'un korkusundan kaçıp gitmiştir. Allah ile konuştuğu için Musa Peygamber'e *Kelimullah* sıfatı verilmiştir. Kardeşi Harun ile birlikte Firavun'u İslam'a çağırmakla görevlendirilmişlerdir. Hz. Musa'nın mucizelerine şahit olduğu hâlde imana gelmeyen Firavun, Hz. Musa'yı öldürmek için peşinden giderken Kızıldeniz'de boğulmuştur. İsrailoğulları ile Kenan iline giden Musa Peygamber'e eşlik eden kavmi kendisine başkaldırmışlardır. Bu duruma üzülen Musa Peygamber, Tur Dağı'na çıkmaya karar

verir. Daha sonra kardeşi Harun'u da İsrailoğulları'na vekili olarak bırakmıştır. Tur Dağı'nda kırk gün ibadet eden Musa Peygamber'e *Tevrat* indirilmiştir. Musa Peygamber, Yuşa adındaki kişiyi yerine halife olarak seçtikten sonra 120 yaşında ölmüştür. Edebiyatımıza Tur-ı Sina'da Allah ile konuşması, Firavun'u suda boğması, ejderha olabilen asası, yed-i beyzası vb. yönleriyle konu olmuştur (Pala, 2010, s. 334-335).

Musa Peygamber Klasik Türk edebiyatına mucize ve kıssaları ile konu olmuştur. Şiirlerde sevgili etkileyici ve güzel konuşmasıyla Musa Peygamber'e benzetilir. Aşık sevgilinin beyaz ve parlak ellerini Hz. Musa'nın Yed-i Beyza'sına benzetir. İncelenen metinde Musa Peygamber'e salavat getirilmesi, Tur-ı Sina'da Allah'ın dağa tecellisi olayı ile zikredilmiştir.

Āb-ı mihrüñden ṣadef aġzındadur

Bād-ı ḳahruñdan zelāzil her cebel (16a)

Süleymān ʿām çerisin görüb ol gün yaraḳ ḳıldı. Daḫı ṣubḥ-dem ṭurub Ḫālıḳ'a ʿibādet ḳılub evrād oḳuyub namāzdan niyāzdan fāriġ olıcaḳ. Yerinden ṭurub ḳılıç u hamāyil ṭaḳunub ḫalvetden ṭaşra çıḳdı. Bu yanadan emīr-i āḫūr daḫı raḫş-ı Süleymān'ı çekdi, emīr-i umerā rikābın ṭutdılar bindi. ʿAlem-dār ʿalem çekdi kūs-ı ḥarbī çalundı, ṭabl u nefīr uruldı, sekīne'i daḫı on iki biñ ʿulemā başlarında götürüb öñce gitdiler. Dāvūd Mūsā ervāḥına ṣalāvāt getürdiler. Sekīne ardınca on iki sıbṭuñ begleri yürüdi. (25a)

2.3.9. Hz. Davut

Hem peygamber hem hükümdar olan Davut, Yehuda kabilesi ve İsrailoğulları'nın peygamberidir. Kudüs'ü fethedip başşehir yapan Davut Peygamber'dir. Dört kutsal kitaptan *Zebur*, ona indirilmiştir. Nasihat ve ilahi şiirlerden oluşan *Zebur*, din hükümleri ile ilgili değildir. Bu sebepten ötürü Davut Peygamber, Musa Peygamber'in şeriatı ile hüküm sürmüştür. Sesinin güzelliğiyle bilinen Davut Peygamber, *Zebur*'u okuduğunda herkes susup onu dinlemiştir. Rivayetlere göre *Zebur*'u çok etkili okuduğu için onu dinlerken kendinden geçip ölenler bile olmuştur.

Gür ve kalın olan seslere davudi sesi denilmesinin sebebi de budur. Mizmar denilen çalgıyı güzel çaldığı ve kendisinin şair, musikişinas olduğu hakkında söylentiler vardır. Edebiyatta demiri yumuşatma mucizesi, güzel sesi ve *Zebur*'u ile anılmıştır. Hz. Davut demiri eliyle yumuşatarak ona şekil verip zırh yapar ve geçimini bununla sağladığı zikredilmiştir. Bundan ötürü devlet hazinesinden yemezmiş. Kırk yıllık hükümdarlık sürmüş ve vefat ettikten sonra yerine oğlu Süleyman Peygamber geçmiştir (Pala, 2004, s. 108).

İbranice'de "göz bebeği, en çok sevilen kişi" anlamındaki bu ismin *Kitab-ı Mukaddes*'te David veya David şeklinde geçtiği ve sadece Hz. Davut'a isim olarak verildiği bildirilmiştir. Gerek *Ahd-i Atik* gerekse İslami kaynaklardan olan tefsir ve kısasta Davut'un Calut'u öldürmesiyle ilgili benzer bilgiler vermiştir. İsrailoğulları'nın tarihinde hükümdarlık ve peygamberlik bir arada ilk defa Hz. Davut'a verilmiştir (Harman, 1994, s. 21-24). Klasik Türk edebiyatında şairler sevgilinin güzel sesini Hz. Davut'a benzetmiştir.

Metinde hayalî kahramanlardan biri olan Ahi Melih'in Süleyman'a karşı küstahça tavır sergilediğinden bahsedilmiştir. Bu hareketinden ötürü Süleyman onu helak etmek istemiş fakat Davut Peygamber'e verdiği sözü hatırlayıp onu helak etmekten vazgeçmiştir.

> *Ḥakīm ḳavlince Aḫī Melīḥ-i Küstāḫ eyle diyicek. Süleymān'a be-ġāyet güç geldi, diledi kim helāk ideydi ve ammā kim Dāvūd Peyġāmber'üñ and virdüginden ötürü nesne dimedi. İllā kim cemīʿ-i begler yir yirin Aḫī Melīḥ'e ḳaḳıdılar ne küstāḫlıḳ idersin, dāyimā bu ne sözdür kim söylersin didiler. Aḫī Melīḥ eyitdi: "Girçek direm Süleymān ise bu gelen ʿAcem-peççeye bir velāyet kerāmet göstersün, varub dimesün kim Süleymān'a ḳuşlar muṭīʿ olsa. (14a)*

2.3.10. Hz. Süleyman

Hz. Süleyman Yahudilik ve Hristiyanlıkta kral, İslam'da ise hem hükümdar hem de peygamber olarak kabul edilir. Süleyman ismi İbranice Şelomoh'nun (Şlomo) "barış, sükûnet, "selamet" manasındaki şalom kelimesinden geldiği ve "barışçı, barışsever" manasında olduğu belirtilir. *Ahd-i Atik*'teki bilgiye göre Davut, Tanrı'dan aldığı müjdeyle oğlunun hâkim olacağı döneminde huzur ve barış olacağı için ona bu ismi

vermiştir. İslam kaynaklarında verilen bilgilerde ise Süleyman İbranice kökenli ve "sağlık" anlamındadır. Diğer bir rivayete göre bu ismin "selam(et)" sözcüğünden geldiği, düşmanları ona teslim olduğu için kendisine bu isim verilmiştir. Süleyman hakkında *Ahd-i Atik* ve diğer Yahudi kaynaklarında efsane ve rivayete çokça yer verilir. Tanrı için mabet yaptırmak isteyen Davut'a yerine geçecek oğlunun bir mabet inşa edeceği ve bu oğlunun Süleyman olduğu bildirilmiştir. *Ahd-i Atik*'teki bilgilere göre Davut, Süleyman'a krallığını güçlendirmesi için tedbirler alması gerektiğini söylemiştir. Musa'nın şeriatından ayrılmamasını, bu çerçevede yapması gerekenleri hatırlatmıştır. Süleyman, sınırları Fırat nehrinden Mısır'a kadar uzanan bir krallığı babasından miras almıştır. Krallığı boyunca İsrail başta olmak üzere bölgedeki ülkeleri emri altına alıp vergiye bağlamıştır. Tahta geçince düşmanlarını ortadan kaldırıp babasının talimatını uygulamaya başlamıştır. Daha sonra Firavun'un kızını alarak Mısır'la anlaşma kurmuş ve ülkesini güvence altına almıştır. Süleyman'ın Mescid-i Aksa'nın bulunduğu yerde mabet inşa etmesi yaptığı işlerin ehemmiyetini gösterir. Yahova'nın emriyle Davut oğlu Süleyman'a mabet yapma işinin verildiğini belirtmiştir. Daha sonra Rab tarafından kendisine bildirilen inşaat planını da oğlu Süleyman'a vermiştir. Mabet yapımı için Süleyman'a yüklü miktarda altın ve gümüş bırakmıştır. Süleyman mabedin yapımına çok emek verdiği için onu İbrahim'in oğlunu kurban etmek için götürdüğü Moriya tepesinde yaptırılmıştır. Rivayete göre melekler ve cinler, İsrail'deki köleler, Fenikeli usta ve işçiler inşaatta çalışmıştır. Yahudi kaynaklarındaki bilgilere göre Süleyman'ın uçan bir halısı vardı. Dilediği yere o halı sayesinde kısa bir sürede gider. Emirlerini uygulatmak için yanında cinlerden Ramirat, insanlardan Asaf b. Berahya, kuşlardan kartal, hayvanlardan aslan bulunurdu. Rabbani literatürde yer alan rivayetlere göre Süleyman günahlarından ötürü servetini, tahtını ve bilgeliğini kaybetmiştir. Kırk yıllık saltanatın sonunda Süleyman vefat etmiş ve babası Davut'un şehrine olan Kudüs'e gömülmüştür.

Başta *Kur'an-ı Kerim* olmak üzere tefsir, tarih, hadis ve kısas-ı enbiya kitaplarında hükümdar ve peygamber olarak Hz. Süleyman'dan bahsedilmektedir. *Kur'an*'da ismen on yedi yerde geçmektedir. Süleyman'ın Hz. Davut'un oğlu ve vârisi olduğu, hakîm, şükreden, anlayışlı, üstün kılındığı bildirilmektedir. Hikmeti, keskin zekâsı ve engin bilgisiyle meseleleri çözüme kavuşturma yeteneğinden söz edilmektedir. Allah, Süleyman'ı babası gibi hikmet ve ilimle donatmış, peygamberlik ve

hükümdarlık vermiştir. Cinlerden ve insanlardan oluşan ordusu sayesinde Hz. Süleyman, hâkimiyeti altına aldığı yerleri çok iyi yönetmektedir. Hz. Süleyman, Sebe melikesi olarak bilinen Belkıs'a Müslüman olması için mektup göndermiştir. Melike Süleyman'ı sarayında ziyarete gitmiş ve orada kendi tahtıyla karşılaşınca kendisine gelen bir ilim yoluyla Müslüman olduğunu Süleyman'a söylemiştir. Hz. Süleyman'ın zenginliğinin kaynağı bakır madeniydi. *Kur'an*'da erimiş bakırın onun için sel gibi akıtıldığı belirtilmektedir. *Kur'an*'da yer alan diğer bilgiye göre Şeytanlar Süleyman'ın hükümranlığı ile ilgili yalan ve yanlış sözler söylemiş, Yahudiler de bu yalanları kabul etmişlerdir. Hâlbuki Süleyman büyü yapmamış ve kâfir değildir. Asasına dayalı vaziyette vefat etmiştir. Ağaç kurdu asayı yiyip Süleyman yere düşünce emrinde çalışan cinler öldüğünü anlamışlardır. Hz. Süleyman'ın kırk yıl yaşadığı ve elli üç yaşında vefat ettiği nakledilmektedir (Harman, 2010, s. 56-60).

Divan şairleri Süleyman Peygamber'i alçakgönüllülüğün sembolü olarak görmüşlerdir. İnsanlara, hayvanlara, rüzgâra, cinlere ve devlere hükmetme, kuş dilini bilme gibi mucizelerle edebiyatta anılmaktadır. Onun bu mucizeleri kendisi hakkında pek çok efsanenin varlığına sebebiyet verir. Efsanevi mahiyetteki bu bilgiler daha çok *Tevrat* veya İsrailiyat kaynaklarına dayanmaktadır. Divan şairlerinin telmih ve mazmunlara dayalı eserlerinin temelinde bu efsaneler yer almaktadır. Süleyman Peygamber'in karınca ile olan meselesi, hükümdarlık alameti olan yüzüğünün nitelikleri, dev tarafından yüzüğün çalınması ve yüzüğü ele geçiren devin bu sayede hükümdar olması, Seba melikesi ile arasında geçen olay, hüthüt kuşu hadisesi vb. efsaneler şiirlere konu olmuştur. Şair sevgilinin dudağını mühre benzetirken Süleyman'dan bahseder. Yine şiirde sevgiliye Süleymanlık yakıştırılması yapılırsa onun ihtişamından bahsedilmektedir. Şair yücelttiği kişiye Süleyman dediği zaman kendini aciz görüp karıncaya benzetir (Tökel, 2000, s. 294-300; Pala, 2004, s. 412). Klasik Türk şiirinde aşıklar karıncaya benzetilirken sevgili padişaha teşbih edilmektedir. Sevgilinin bulunduğu yer genellikle Süleyman'ın tahtı gibi yüksek bir yerdedir. Aşık sevgiliye bu sebeplerle ulaşamaz.

İncelenen eserin en önemli kahramanı Hz. Süleyman'dır. Hz. Süleyman çevresinde çoğu olay gelişir. İnsanların ve cinlerin maliki olduğu metnin hemen hemen her kısmında vurgulanmıştır. Eser birçok hikâyenin art arda sıralamasıyla oluşur. Eserde melekler, cinler, peri ve devler, şeytan, kuşlar, peygamber hikâyeleri önemli bir yer

teşkil eder. Eserdeki hikâyeler değişse dahi Hz. Süleyman ana şahsiyet olarak geçer. İncelenen metinde Allah tarafından Süleyman Peygamber'in devleti yüce kılınmış ve kendisi 72 devlete hükümdar olarak gönderilmiştir. Bununla beraber Süleyman'ının sabah namazını kıldığı, tacını takıp tahtının üzerinde oturduğu ve çevresinde toplanan beylerin, İsrail serverlerinin onun tahtının ve hükümdarlığının sürüp gitmesi için dua ettiğinden söz eder.

Dile gelüb didi Esʿad Maġribī

Şöyle bil ki yā Süleymān-ı Nebī

Ḥaḳ Teʿālā yüce ḳıldı devletüñ

Şāhı olduñ yitmiş iki milletüñ (3b)

Ḥakīm ḳavlince seḥer-gāh irişüb Süleymān ʿam yirinden ṭurub ṣubḥ namāzın ḳılub evrād oḳuyub namāzdan fāriġ olıcaḳ. Şehriyārlıḳ tācın urınub lepāçe-i şāhī geyüb kemer-i sulṭānī bağlayub devletle gelüb salṭanat taḫtı üzerinde oturdı. Cemīʿ-i begler ve yigler Benī İsrāʾīl serverleri ve pehlevān-ı nām-verleri dīvān-ı Süleymānī'ye gelüb baş ḳoyub devām-ı devletine duʿā ḳılub yirlü yirinde kürsīler üzerinde oturdılar. Ḫadem [u] ḥaşem ayaġ üzerine ṭurdılar. Buġur Süleymān'uñ ḫ ̌ānı geldi yinildi duʿālar dinildi (3a)

İncelenen metnin aşağıdaki kısmında Allah tarafından peygamber olarak gönderildiği, savaştığı milletleri hak dinine davet ettiği anlatılır. İnsanların, cinlerin, kuşların, yabani hayvanların, karıncaların ve yılanların Hz. Süleyman'ın emrine verildiğin konusu yine burada yer almaktadır.

Süleymān eydür: "Yā Loḳmān-ı Ḥakīm bu köhne pīr bizi bilmedi bildire" didi. Andan Loḳmān-ı Ḥakīm "Ey pīr-i ʿazīz bu ḳarşuña oturan cevher-püş Süleymān-ı zamān'dur Ḥaḳ Teʿālā buña Süleymānlıḳ virdi, ins ü cin vuḥūş u ṭuyūr mūr u mār çerende vü perende buña fermān-berdür. Bu dem Yūnān şāhıyla Ḳayṣer'üñ üzerine cenge vü āhenge anları ḥaḳ dīne daʿvet ıtmege gider. (25b)

Ḥaḳ Teʿālā bu ḳavmüñ kim gördi ol nebīlerüñ bir efḍalinüñ neslünden bir Süleymān getürüb aña Süleymānlıḳ saltanatın virüb bunlaruñ üzerine ḥavāle ḳıldı kim aña Süleymān-ı Ḥakīm-i Ṭayyār dirleridi. Anuñ daḫı taḫtın yil götürdi. Gāh meġāribe ve gāh meşārıḳa yitdi. Ol ʿāṣī ḫalḳı Ḫālıḳ'a daʿvet itdi. Ol Ḳavm-i Ṭayyār didiler kim: "Senden bize muʿcizāt ẓāhir olmaḳ gerek kim tā senüñ Ḥaḳ peyġāmberdügüñ bilevüz saña īmān getürüb ḫiẕmet ḳılavuz" deyicek. (30a)

2.3.11. Hz. Yunus

İbranice Yonah kelimesi Arapça'ya Yunus, Grekçe'ye Ionas, Batı dillerine Jonas ve Jonah biçimiyle geçmiştir. Kelimenin Arapça'da "görmek" manasındaki ens veya ünsiyyet kökünden oluştuğu yönündeki görüş doğru kabul edilmemiştir. *Ahd-i Atik*'in "Peygamberler" kısmında yer alan peygamberler grubuna ait yazıların beşincisi olan *Yunus* kitabında Yunus'un hikâyesi anlatılır. İsrailoğulları peygamberlerden olan Yunus Ninova şehrindeki halka gönderilmiştir. Ninova halkı puta tapmakta ve bütün uyarılara rağmen ısrar edip putlara tapmaya devam etmişlerdir. Kendilerine Allah'ın azabının haber verilmesine de aldırış etmemişler. Bu olaylara sinirlenen Hz. Yunus öfkelenerek Dicle kenarına inmiş ve orada kimseye haber vermeden dolmuş bir gemiye binmiştir. Allah'ın izni olmadan Yunus Peygamber gemiye bindiği için gemi yürümemiş. Bundan ötürü gemiciler "içimizde bir suçlu var, kura çekip, çıkan kişiyi denize atalım" demişler. Kuradan üç kere Hz. Yunus çıkmış. Bu sebeple kendisini denize atmışlar. Büyük bir balık gelip onu yutmuştur. Hz. Yunus, Allah'ın izni olmadan bulunduğu yeri terk ettiği için pişman olup, bağışlanmayı dilemiş. Bir balık onu yutmuş, balığın karnında kırk gün tövbe etmiştir. Sonunda Allah onu affetmiş ve balık kendisini sahile çıkarıp bırakmıştır. Daha sonra Ninova halkı da pişman olup Yunus Peygamber'i aramaya çıkmışlar. Hz. Yunus Ninova'ya geri döndükten sonra halkı ona inanmıştır. *Kur'an-ı Kerim*'de Yunus Peygamber hakkında bir sure bulunmaktadır. Bunun yanında ayetlerde de kendisi zikredilmektedir (Harman, 2013, s. 597-599; Pala, 2018, s. 483).

Hz. Yunus balığın karnında muhafaza ediliş mucizesi ile Klasik Türk şiirine konu olmuştur. İncelenen metinde de balığın karnının Yunus Peygamber'e mekân olduğu kıssasına yer verilmiştir.

Ṣabıruñ cismin ḳılubdur ḳurda ḳut

Yūnus'a virdi mekān ol baṭn-ı ḥūt (9a)

2.3.12. Hz. İsa

Hz. İsa, İsrailoğulları'na gönderilen son peygamberlerdendir. Kutsal kitaplardan *İncil* Hz. İsa'ya verilmiştir. Miladi takvimin başlangıcı İsa'nın doğumu olarak kabul edilmiştir. Cebrail'in üflediği ruh vasıtasıyla babasız olarak dünyaya gelmiştir. Hz. Meryem'in oğlu olan Hz. İsa hakkında *Kur'an*'da 22 yerde ayrıntılı bilgiler verilmiştir. İsa Peygamber, Cebrail'in üflediği ruhtan var olması sebebiyle ölüleri diriltip, cansız varlıkları canlandırmıştır. Çamurdan kuşlar yapıp onlara can vererek uçurmak, hastaları iyileştirmek, su üstünde yürümek, daha bebekken konuşarak Hz. Meryem'i kurtarmak vb. birçok mucizesi vardır. Kavminin helak olmaması için üç yıl boyunca hak yoluna davet etmiş fakat başarıyla sonuçlanmamıştır. Kendisine on iki kişi inanmış ve bu on iki kişiye de "havari" adı verilmiştir. İsa Peygamber'i öldürmek isteyen Yahudilere bu on iki kişiden birisi İsa Peygamber'in yerini söylemiştir. Bunun üzerine Yahudiler İsa Peygamber'i tepeye götürüp çarmıha gerecekleri sırada İsrailoğulları'nın gözüne onu ele veren kişi İsa'nın şeklinde gözükmüş ve onu çarmıha germişlerdir. Melekler vasıtasıyla İsa Peygamber dördüncü kat göğe çıkarılmıştır. Kıyamete kadar kendisine ömür verildi. Ahir zamanda Şam'a ineceği bildirilen Hz. İsa'nın halkı İslam dinine davet edeceği kıyamet alametleri arasında yer alır. Bu durum edebiyata da konu olmuştur. Ölmeyip göğe yükselmesi, ölüleri diriltmesi, maddeden arınmış olması, hastaları iyileştirmesi, babasız olarak doğmuş olması vb. birçok peygamberlik mucizesiyle hayal ve sembollerle şiire konu olmuştur (Pala, 2004, s. 235-236).

İsa hem Hristiyanlıkta hem İslam'da İsa ve Mesih olarak adlandırılmaktadır. İsa ismi ona, meleğin Yusuf'a ve Meryem'e talimatı doğrultusunda verilmiştir. Batı dillerinde İsa yerine kullanılan Jesus isminin orijinali "Yahve kurtuluştur, Yahve kurtarır" anlamındaki İbranice Yehoşua'nın kısaltılmış şekli olan Yeşua'dır. Kelime lesous şeklinde Grekçe'ye, oradan da lesus biçimiyle Latince'ye aktarılmıştır. Matta, İsa ismine "kurtarıcı" anlamı vermektedir. İslami kaynaklarda ise ismi İsa olarak geçmektedir (Harman, 2000, s. 473-475).

Hz. İsa Klasik Türk şiirine birçok kıssası ile konu olmuştur. Divan şairleri şiirlerinde ölü olan aşığı yalnızca sevgilinin nefesi diriltebilir diyerek sevgilinin nefesini

Hz. İsa'nın ölüleri dirilten nefesine benzetir. İncelenen metinde Hz. İsa'nın ismi hem İsa hem lakabı olarak kabul gören Mesih olarak ele alınmıştır.

Ḫākini dānā vü ādem yaradur

Bādını ʿĪsā_ibni Meryem yaradur (7b)

Bir nefes ursan ki gören her faṣīḥ

Ṣana kim nuṭḳuñdurur nefḫ-i Mesīḥ (12a)

2.3.13. Hz. Muhammed

İslam peygamberi Muhammed'in soyu Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'e nispetle İsmaililer diye bilinen Adnaniler'e dayanmaktadır. Hz. Muhammed, peygamberlerin sonuncusudur. Miladi 571 yılı Mekke-i Mükerreme'de doğmuş, İslamiyet'i yaymakla vazifelendirilmiştir. Daha doğmadan babası Abdullah'ı kaybetmiş. Altı yaşında ise annesi Amine'yi kaybedince dedesi Abdulmuttalib'in onu büyütmüştür. Dedesi öldükten sonra öksüz ve yetim kalan Hz. Muhammed'i amcası Ebu Talip yanına almıştır. Daha sonraları akrabalar aracılığıyla Hz. Hatice ile evlenmiştir. Kırk yaşına geldiğinde Hira mağarasında peygamberlikle müjdelenmiş, kitap olarak da kendisine *Kur'an-ı Kerim* verilmiştir. İslam'ı yaymaya başladıktan sonra Kureyş kabilesi tarafından işkencelere ve baskıya maruz bırakıldığı için 622 senesinde sevdiği şehir olan Mekke'den Medine'ye gitmek zorunda kalmıştır. Çoğalan ve güçlenen Müslümanlarla beraber Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere birçok yerde savaşmıştır. Daha sonra Mekke'nin fethedilmesiyle, Arap kavminde İslam'ın yayılması hız kazanmıştır. Hz. Muhammed, Hicret'in onuncu yılında Veda Haccı'na gittikten sonra 632 yılında dar-ı bekaya göç etmiştir. Divan şiirinde birçok sıfat ve ad ile anılmıştır. Ahmed, Ahmed-i Muhtar, Fahr-i Cihan, Fahrü'l-Kiram, iki cihan serveri, Rasul, Habibullah bu bu sıfatlardan bazısıdır. Mucizeleri birçok beyti süslemiştir. O'nun hakkında çoğu şair na'tlar yazmıştır. İnsanların efendisi, cihan güzelliğinin tecellisidir. Şairler onun hakkında bilinmesi gereken konuları şiirlerinde ele aldıkları için dini ve tasavvufi edebiyatımız zenginlik kazanmıştır. Şeytan O'nun kılığına giremez. O'ndan üstün şefaatçi yoktur. Bütün bu özelliklerinden ötürü edebiyatımızdaki çoğu esere konu olmuştur (Fayda, 2020, s. 406-421; Keskioğlu, 2013, s. 18-145; Pala, 2010, s. 330-331).

Klasik Türk şiirinde sevgilinin yeri yüksekte olup aşık kendisine ulaşamaz. Genellikle aşığın gözünde sevgilinin mekânı gökyüzüdür. Bu sebeple şairler miraç olayına sık sık göndermede bulunmaktadır. İncelenen metinde Firdevsi, Hz. Peygamber'i Ahmed, Muhammed, Mustafa gibi isimleriyle her fırsatta övmekten vazgeçmemiş, daima yüceltmiş, ondan şefaat talep etmiştir. Nazım kısımların sonunda Hz. Muhammed'e salavat getirmiştir.

Ḥażreti Aḥmed Muḥammed ol Ḫudā'nuñ maẓharı

Ḫātem-i mürsel nebī kühnü'l-verā ḫayrü'l-beşer (1b)

Ol sürūr-ı sine-i ādem imām-ı enbiyā

Ḫ'ace-i ʿālem Muḥammed Muṣṭafā vü pīşter (1b)

Ol nebīnüñ çār yārı ḥakkıçün

Kim Muḥammed birle ḳıldı ʿahdi pīr

Muṣṭafā'nuñ nūrı ḥaḳḳı yā İlāh

Raḥmet it Firdevsī'ye firdevsi vir (19b)

2.4. Dört Halife ve On İki İmamlar

2.4.1. Hz. Ebubekir

Fil Vakası'ndan üç yıl kadar sonra Mekke'de dünyaya gelmiştir. Babası Ebu Kuhafe, annesi Ümmü'l-Hayr Selma bint Sahr'dır. Annesi Mekke döneminde Hz. Peygamber'in Erkam b. Ebü'l Erkam'ın evinde bulunduğu sırada İslamiyet'i kabul edip Müslüman olmuştur. Mekke fethinden sonra babası onun vasıtasıyla Müslüman olmuştur. Anne ve babası Teym kabilesine mensuptur. Bu kabile Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşir. Dört halifenin birincisi olan Ebubekir, Ashab-ı kiram ve aşere-i mübeşşerenin en üstünüdür. Künyesi Ebubekir, lakabı Atik ve Sıddık'tır. İslamiyet'ten önce ve sonraki dönemde Hz. Peygamber'in en sadık dostu olmuştur. Kureyş'in ileri

gelenleri arasında bulunan Ebubekir, İslamiyet'i kabul edip Müslüman olan dördüncü kişidir. Miraç hadisesine hemen inandığı için Sıddık lakabını almıştır. Hicrette Hz. Peygamber'in yanında olmuştur. Kızı Aişe, Hz. Peygamber'in eşidir. Hz. Peygamber hastalanınca imamlığı; vefatından sonra da halifeliği üstlenmiştir. Müslümanları bir arada tutmak için büyük çaba göstermiştir. İki seneden fazla kaldığı halifelik makamında birçok fetihle başarı sağlayıp, İslam'ın yüceliğine katkı sağlamıştır. Öldüğünde Hz. Peygamber'in yanına defnedilmiştir. İslam'ı hakkıyla yaşamıştır. İlk defa *Kur'an-ı Kerim*'i bir araya toplayan kişi olarak bilinir (Fayda, 1994, s. 101-108; Pala, 2004, s. 131).

Klasik Türk şiirine hayatı ve faziletleri ile konu olmuştur. Hz. Muhammed'e olan yakınlığından ötürü methiyelere Atik, Sıddık ve Yar-ı gar sıfatlarıyla sık sık konu olmuştur. İncelenen metinde dört halifenin birincisi olarak Hz. Ebubekir zikredilir. Daha sonra Firdevsi isimlerini anıp diğer halifelerden bahseder.

Çār-yār u Bekr-ı Ṣıddīḳ ol Taḳī'dür pīşvā

Sāniyen Fārūḳ-ı ʿĀdil ol Naḳī Mīr-i ʿÖmer (1b)

2.4.2. Hz. Ömer

Cahiliye döneminde Kelb kabilesi ileri gelenlerinden Zübeyd b. Mesut ile Cebele b. İsaf'a Faruk olarak bilinse de kendilerine bu lakabın niçin verildiğine dair kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. İslam'da Faruk lakabıyla tanınan kişi Hz. Ömer'dir. 591 yılında doğmuştur. Allah tarafından hakla batılı Ömer ile ayırdığı için Hz. Peygamber onun Faruk olduğunu söylemiştir. İslam dininde ikinci halife olup aşere-i mübeşşirden biridir. Mekkeli Hattab'ın oğludur. Önceleri İslam karşıtı olmasına rağmen 26 yaşında İslamiyet'i kabul etmiştir. Müslüman olan kırkıncı kişi olarak bilinir. Kızı olarak bilinen Hafsa, Hz. Peygamber'in eşidir. Hz. Ebubekir, vefatından önce yerine halife olacak kişinin Hz. Ömer olduğunu söylemiştir. Birçok yeri fethederek kısa zamanda büyük başarılar elde etmiştir. Kudüs'te Kadisiye zaferini kazanmıştır. İslam ordularının Azak denizine kadar ilerlemesini sağlamıştır. Halifelik yaptığı dönemde divan ve kadılık müessesesi kurulmuştur. Adalet ve doğrulukla herkesi kendine hayran bırakarak İslamiyet'e hizmet etmiştir. Onun zamanında çok fazla cami ve mescit yapılmıştır. Halifelik görevi boyunca hiç adaletten ayrılmamıştır. Bu sebeple kendisine "Faruk" lakabı verilmiştir. Hicretin 23. Senesinde Basra valisinin kölesi Ebu Lülü'a

Firuz tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. Hz. Ömer'in türbesi Hz. Ebubekir'in yanındadır (Fayda, 1995, s. 176; Pala, 2004, s. 367). İncelenen metnin bir kısmında ismi ile zikredilmiştir.

Çār-yār u Bekr-ı Ṣıddīḳ ol Taḳī'dür pīşvā

Sāniyen Fārūḳ-ı ʿĀdil ol Naḳī Mīr-i ʿÖmer (1b)

2.4.3. Hz. Osman

Hz. Osman, Fil Vak'ası'ndan altı yıl sonra Taif'te doğmuştur. Hz. Ömer'in vefatından sonra halife olmuştur. Ticaretle uğraşan zengin biri iken İslam yolunda bütün malını ve mülkünü harcamıştır. Hz. Peygamber'in kızları Rukiyye ve Ümmü Gülsüm ile evlendiği için Zi'n-nureyn (iki nur sahibi) manasına gelen lakabıyla anılır. Hayâ ve edep timsali olan Hz. Ömer, meleklerin bile kendisinde hayâ ettiği bir sahabedir. Hz. Ebu Bekir döneminde kitap haline getirilen *Kur'an-ı Kerim* onun halifeliği zamanında çoğaltılmıştır. 656 senesinde 82 yaşında *Kur'an* okurken şehit edilmiştir (Pala, 2010, s. 365). Klasik Türk şiirine zinnureyn sıfatı, cömert oluşu, haya sahibi olması, sürekli ibadetle zamanını geçirmesi, anlayışlı ve nazik olmasıyla konu olmuştur. İncelenen metnin bir kısmında ismi ile zikredilmiştir.

ʿAl-i ʿOṣmān cān-ı aʿẓam māh-ı burc-ı salṭanat

Tāc-baḫş u tāc-gīr ü tāc-vār u tāc-ver (2a)

2.4.4. Hz. Ali

Hicretten önce Mekke'de doğduğu rivayet edilmektedir. Annesi Fatıma bint Esed b. Haşim, babası ise Hz. Muhammed'in amcası Ebu Talip'tir. Ebu Talip'in en küçük oğlu olan Hz. Ali'yi Mekke'deki kıtlık zamanında Hz. Peygamber himayesine almıştır. Hz. Ali hicrete kadar onun yanında kalmıştır. Hz. Ali'nin hicretten evvelki hayatı hakkında kaynaklarda çok bilgi yoktur. Şii kaynaklarda doğumundan itibaren hayatı hakkında teferruatıyla anlatılır. Dört büyük halifenin sonuncusu Ali b. Ebu Talib, Hz. Muhammed'in amcaoğlu ve damadıdır. Hem anne hem baba tarafından soyu peygamberlere dayanır. İslam'ı kabul eden ilk dört kişiden biridir. Ebu Türap (Toprağın babası), Ebü'l Hasan (Hasan'ın babası) ve Murtaza (seçilmiş) olarak bilinir. Lakabı Allah'ın aslanı (Esedullah), üstün gelen (el Galib) ve aslan (Haydar)'dır. Cennetle müjdelenen on kişiden biridir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra birçok önemli

görevlerde bulunmuştur. Hz. Osman şehit edildikten sonra hilafet makamına getirilmiştir. Hz. Osman'ın kanının yerde kaldığı iddiasıyla Hz. Ali'yi halife tanımak istemeyen Şam valisi Muaviye ve taraftarları onu şehit etmişlerdir. Hz. Muhammed'in kızı olan Fatma'dan Zeynep, Hasan ve Hüseyin adlarında üç çocuğu olmuştur. Peygamber soyu kendisinde devam eder. Edebiyatımızda kahramanlık ve imamlık yönleriyle teşbihlere konu olmuştur. Merd-i Huda, Şah-ı Merdan, Haydar-ı Kerrar ve Şir-i Yezdan gibi lakaplarıyla anılır. Düldül adıyla bilinen atı ve çatal uçlu kılıcı Zülfikar ile şiirlere konu olmuştur. (Fığlalı, 1989, s. 371-374; Pala, 2010, s. 18-19).

İncelenen metinde Hz. Ali aslanların pehlivanı olarak anılmış ve yiğitliğine Haydar-ı Kerrar lakabıyla vurgu yapılmıştır. Bununla beraber Şir-i Yezdan lakabını anarak Hz. Peygamber'in amcasının oğlu ve Hasan ile Hüseyin'inin kendisinin göz bebeği olduğu vurgulanmıştır.

Ṣālişi ṣāḥib-ḥayādur kātib-i vaḥy-ı Emīn

Rābiʿi Kerrār-ı Ḥaydar Murteżā vü şīr-i ner

Baḥr-ı dāniş kān-ı mürüvvet hüccet-i ḳāṭʿ-ı emir

Ol İmām-ı Ḥaḳ Emīrü'l-müʿminīn kān-ı dürer

Ḫatm olur anda vilāyet çün nübüvvet Aḥmed'e

Şīr-i yezdān ibni ʿammī Muṣṭafā ṣāḥib-ẓafer

Şeh Ḥasan sulṭān-ı aʿzam ḳurretü'l-ʿayn-ı ʿAli

Meh Ḥüseyn u pāk dille sāḳī-yi Kevṣer bular (1b)

2.4.5. Hz. Hasan

Hz. Peygamber'in torunu ve Hz. Ali'nin büyük oğludur. Lakabı Mücteba'dır. On iki imamın ikincisi; İslam dininin beşinci halifesidir. Hicretin üçüncü senesinde Medine'de dünyaya gelmiştir. Muaviye kendinden sonra Hasan'ı halife yapacağını söyleyince oğlu Yezid Şam'dan Medine'ye zehir göndermiş ve Hz. Hasan'ın eşini

kandırarak kocasını zehirletmiştir. 46 yaşında vefat etmiştir. Çocuklarına ve soyundan gelenlere Şerif denmiştir. Edebiyatta genellikle kardeşi Hz. Hüseyin ile birlikte anılmaktadır (Pala, 2004, s. 195).

İncelenen metnin bir kısmında Firdevsi Hz. Hasan'ı büyük sultan olarak vasıflandırıp, babası Hz. Ali'nin gözünün nuruna benzetmiştir.

Şeh Ḥasan sulṭān-ı aʿzam ḳurretü'l-ʿayn-ı ʿAli

Meh Ḥüseyn u pāk dille sāḳī-yi Kevṯer bular (1b)

Ḳanı Şeyḫī yā Niẓāmī Aḥmedī Ḫoca Kemāl

Sözleri mevzūn oḳurlar ehl-i dil Ḥüseyn Ḥasan (28a)

2.4.6. Hz. Hüseyin

Hz. Peygamber'in torunu ve Hz. Ali'nin oğludur. Ehlibeytin beşincisi, on iki imamın üçüncüsüdür. 628 senesinde dünyaya gelmiştir. 683 yılında Muharreminin onuncu günü Kerbela'da şehit edilmiştir. Babası şehit olunca Medine'ye gelmiştir. Muaviye'nin vefatında Yezid'in egemenliğini tanımamıştır. Kufeliler onu çağırıp halife yapmak istemişlerdir. Yanındaki 72 kişiyle beraber Irak'a doğru yola çıkmıştır. Yezid bu haberi alınca Şam'dan Irak valisi Ubeydullah b. Ziyad'a, onu Kufe'ye almamasını söylemiştir. Hz. Hüseyin de Sa'd b. Vakkas'ın Oğlu Ömer ile bir ordu göndermiştir. Ömer, geri dönmesini söylediyse de Hüseyin dinlemeyip yola devam etmek isteyince Kerbela'da 72 kişi ile acıklı bir şekilde susuz bırakılıp sonunda acımasızca şehit edilmiştir. Klasik edebiyatta şehit edilen Hz. Hüseyin hakkında manzum ve mensur *Maktel-i Hüseyin*'ler yazılmıştır. Bazı tarikatlarca ona özel zikirler yapılmıştır. Hakkında mersiyeler yazılmış ve çektiği sıkıntılar dile getirilmiştir (Pala, 2004, s. 218).

İncelenen metinde Hz. Hüseyin kardeşi ile birlikte anılmaktadır. Firdevsi şehit edilen Hz. Hüseyin'in güzel yüzlü, temiz kalpli ve cennetteki Kevser ırmağının sakisi olduğundan bahseder.

Şeh Ḥasan sulṭān-ı aʿzam ḳurretü'l-ʿayn-ı ʿAli

Meh Ḥüseyn u pāk dille sāḳī-yi Kevṯer bular (1b)

Ḳanı Şeyḫī yā Niẓāmī Aḥmedī Ḫoca Kemāl

Sözleri mevzūn oḳurlar ehl-i dil Ḥüseyn Ḥasan (28a)

2.4.7. İmam Naki (Aliyyü'n-Nakıyy)

Medine şehrinin 3 mil uzağında yer alan Süreyya köyünde 214 yılında doğmuştur. Babasının adı Muhammed el-Cevad et-taki'dir. Cömert, müttaki ve zahid bir kişi olan Ali el-Hadi'ye Şii kaynaklarda çok sayıda dil bildiği, ölümleri önceden bilip haber vermesi, avucuna aldığı taşları altına dönüştürmesi gibi mucizeler atfedilir. En çok Naki lakabıyla anılmaktadır. Babasının vefatıyla İsnaaşeriyye Şiası tarafından on iki imamın onuncusu olarak kabul edilir (Kılavuz, 1989, s. 394-395). İncelenen metnin bir kısmında ismi ile zikredilmiştir.

Çār-yār u Bekr-ı Ṣıddīḳ ol Taḳī'dür pīşvā

Sāniyen Fārūḳ-ı ʿĀdil ol Naḳī Mīr-i ʿÖmer (1b)

2.4.8. İmam Taki (Muhammedü't-Takıyy)

Kaynaklarda yer alan bilgilere göre 19 Ramazan 195 tarihinde Medine şehrinde dünyaya gelmiştir. Ebu Cafer Muhammed "cömert" manasındaki Cevad dışında Taki, Necip lakaplarıyla da anılmaktadır. On iki imamların dokuzuncu imamı olarak bilinmektedir. Babasının adı Aliyyü'r-Rıza'dır. Kaynaklarda Halife Mu'tasım tarafından zehirletilerek şehit olduğu bilgisinin rivayetten ibaret olduğu belirtilmektedir. Şii kaynaklarında kendisinin seyitlerden ve diğer şahıslardan üstün olduğu, akıl ve fazilet sahibi olarak anıldığından söz edilmektedir (Öz, 2020, s. 512-513). İncelenen metnin bir kısmında ismi ile zikredilmiştir.

Çār-yār u Bekr-ı Ṣıddīḳ ol Taḳī'dür pīşvā

Sāniyen Fārūḳ-ı ʿĀdil ol Naḳī Mīr-i ʿÖmer (1b)

2.5. Osmanlı Hanedanı ve Paşaları

2.5.1. Sultan Bayezit (Yıldırım)

Yıldırım müstearını alan ilk Osmanlı padişahıdır. 1360 senesinde Edirne'de doğmuştur. Annesi ise Gülçiçek Hatun babası ise Kosova Harbinde şehit düşen Murat Hüdavendigar'dır. Bursa Sarayı'ndaki çocukluk yıllarından sonra devrin ileri gelenlerinden eğitim alarak yetişmiştir. Babasıyla gittiği savaşlarda göstermiş olduğu

kahramanlık ve çeviklikten ötürü Yıldırım lakabını almıştır. 29 yaşında hükümdar olduğu bilinmektedir. Tahta çıktıktan sonra Anadolu beyliklerinden bazıları Yıldırım Bayezit'e başkaldırarak hükümdarlığını kabul etmemişlerdir. Stefan Lazaroeviç, Edirne'ye Maria ile geldikten sonra Bayezit'e Maria'yı vermiştir. Osmanlı-Sırp dostluğu bu siyasi evlilikten sonra kurulmuştur. 150 bin kişilik Haçlı ordusuna karşı 28 Eylül 1396'da 50 bin kişilik ordusuyla savaşmışlardır. Savaş iman güçleri sayesinde başarıyla sonuçlanmıştır. İstanbul'u fethetmeyi düşündüğü sıralarda Timur gelerek Bayezit ile savaşmıştır. Osmanlı ordusu bu savaşta yenilmiş ve Yıldırım Bayezit esir olmuştur. Esaret yıllarına daha fazla dayanamayan Yıldırım Bayezit 1403'te vefat etmiştir. Yaşamı savaş ve mücadelelerle geçen Bayezit öldüğünde sevab kazanmak adına birçok hayratı ardında bırakmıştır (Bahadıroğlu, 2010, s. 44-51; İnalcık, 1992, s. 234). İncelenen metinde ismiyle zikredilmiştir.

Nāṣır-ı din-i nebī Şāh Ildırım mālik-rikāb

Mesned-i şerʿ-i Muḥammed ẓıll-īzid Yūsuf-naẓar (2a)

2.5.2. Sultan II. Murat

Sultan II. Murat 1404 senesinde Amasya'da dünyaya gelmiştir. I. Mehmet'in cariyeden doğma oğlu olduğu bilinmektedir. Babasının vefatından sonra vali olarak görev yaptığı Amasya'dan Bursa'ya geçmiş, daha 17 yaşında iken tahta çıkmıştır. Sultan Bayezit Han'ın oğlu olan Şehzade Mustafa, II. Murat'ı tahttan indirmek istemiştir. Bizans İmparatoru da kendisine destek olmuştur. Daha sonra aralarında anlaşmazlık çıkmış ve desteğinin üzerinden çeken Bizans İmparatoru II. Murat'ın tarafına geçip ona destek vermeye başlamıştır. Karşılaştıkları zaman yenileceğini anlayan Şehzade Mustafa Edirne'ye kaçarken yakalanmıştır. Daha sonra 1422 senesinde kale burcuna asılarak idam edilmiştir. İstanbul daha önce beş defa kuşatıldıktan sonra II. Murat tarafından altıncı kez kuşatılmıştır. İstanbul kuşatıldığı vakit Bizans İmparatorluğu hain emelleriyle II. Murat'ın kardeşi Mustafa'yı kendisine karşı doldurup isyan etmesini sağlamışlardır. İç karışıklıkların yaşandığı bu zamanlarda II. Murat İstanbul'un kuşatılmasını da kaldırmak zorunda kalıp çıkan isyanları bastırmıştır. Daha sonraları ataları tarafından miras kalan Selanik'i geri almayı başarmıştır. Kısa bir hükümdarlık dönemi sürüp çoğu başarıya imza atan o II. Murat, tahtını oğlu Şehzade Mehmet (Fatih)'e bırakarak kabuğuna çekilmiştir (İnalcık, 2020, s. 164-172;

Bahadıroğlu, 2010, s. 63-69). İncelenen metinde II. Murat Rum'a hükmeden Sultan Han Muhammed bin Murat ismiyle zikredilmiştir.

Ḳanı Sulṭān Ḫān Muḥammed bin Murād ol şāh-ı Rūm

Ḥükm ḳıldı ʿāleme ṭutdı zamānile zemīn (28a)

Biri dir kim benüm Sulṭān Murādı

İderken ʿadl ile ʿālemde dādı (37b)

2.5.3. Sultan II. Mehmet (Fatih Sultan Mehmet)

II. Mehmet, 1432'de Edirne'de dünyaya gelmiştir. Annesi Hüma Hatun, babası II. Murat'tır. Babasının dördüncü oğludur. Belirli bir yaşa kadar Edirne'de yaşam süren II. Mehmet daha sonra Bursa'ya gönderilmiştir. Amasya'ya vali olarak tayin edildiği söylentisi kesin bir bilgi değildir. Küçük yaşlarda iken babası tarafından Hacı Bayram Velî'ye götürülmüştür. O tarihlerde İstanbul'u almayı düşünmüş hatta kuşatmış fakat alamamıştır. II. Murat'a İstanbul'u oğlu II. Mehmet ve Akşemsettin'in alacağını Hacı Bayram Velî söylemiştir. 1451 senesinde II. Murat, ölüm döşeğinde yatarken son vasiyetini söylemiştir. "Benim vefatımdan sonra yerime oğlum Mehmet'i hükümdar olmasını sağlayın, İstanbul'u fethetmesine yardımcı olun" diyerek bu dünyadan göçmüştür. 20 yaşında iken II. Mehmet saltanat tahtına çıkmıştır. II. Mehmet Hz. Peygamber'in İstanbul'un fethiyle ilgili hadisinden çok etkilediği için fethin yollarını aramaya başlamıştır. 1453 yılında Bizanslıların elinden İstanbul'u almıştır. Fatih unvanına layık görülüp cihan padişahı olmuştur. İstanbul'u almasının ardından Papa kendisine mektup göndererek Hıristiyanlığı kabul etmesi karşılığında Batı Roma İmparatorluğu'nu kendisine vermeyi teklif etmiştir. II. Mehmet (Fatih) bunu reddedip "Değil Batı Roma'yı, dünyayı verseniz, dinimi çiğnemem" demiştir. Fatih asıl ününü savaşlara katılıp gösterdiği başarılarından ziyade terbiyesi ve üstün ahlakından dolayı kazanmıştır. İyi bir eğitim alıp bilginlere, sanata, şairlere ve sanatçıya ziyadesiyle önem vermiştir. Dönemi boyunca yazdığı şiirlerinde "Avni" mahlasını kullanmıştır. Ünlü Türk bilgini olarak bilinen Ali Kuşçu'yu İstanbul'a getirtmiş ve çalışmaları için uygun ortamı hazırlamıştır. Sefer hazırlığındayken damla hastalığından ötürü 1481 senesinde

vefat etmiştir (İnalcık, 2003, s. 395; Bahadıroğlu, 2010, s. 81-110). İncelenen metinde II. Mehmet, Han Muhammed olarak zikredilmiştir.

Biri dir kim ben idüm Ḫān Muḥammed

Sitanbul baḥre yapdum ḳaṣrile sed (37b)

2.5.4. Gedik Ahmet Paşa

Angiolello'ya göre Sırbistan'da dünyaya gelmiştir. II. Murat zamanında iç oğlanı olarak saraya giren ve II. Mehmet döneminde askeri rütbeyle çıkıp kısa bir süre Rum beylerbeyliği yapan Gedik Ahmed Paşa, 1462 tarihinden sonra İshak Paşa'nın yerine Anadolu beylerbeyliğine getirilmiştir. En önemli askerî başarısı 1461'de Koyulhisar'ı fethetmesidir. Ahmed Paşa, 1469 senesinde Karaman Ereğlisi ve Aksaray'ı fethedip II. Mehmet'in oğlu Şehzade Mustafa'yı Karaman valisi sıfatıyla Konya'ya yerleştirdi. Sonraki yıl Eğriboz'un fethiyle sonuçlanan sefere katıldı. Aynı yıl Anadolu beylerbeyliğinden ayrılıp vezirlik rütbesini almıştır. 1471 yılında Alanya, sonraki yıl İçel ve Karaman'da Silifke, Gorigos, Mokan, Gülek ve Lülye'yi ele geçirmiştir. Osmanlılar ile Akkoyunlular arasında meydana gelen Otlukbeli Meydan Savaşı'nın Osmanlıların başarısıyla sonuçlanmasında önemli rol oynamıştır. Hanivaldanus ve Neşri'nin rivayet ettiği gibi Şehzade Bayezit ile aralarındaki tartışma bu savaş sırasında olmuş. Ahmed Paşa'nın sonradan idam edilmesinin sebebinin bu tartışmaya dayandığını Hammer belirtmiştir. II. Bayezit, Ahmed Paşa'nın Cem'in tarafına geçeceği endişesiyle Cem ile yaptığı savaşa onu fazla karıştırmamış. Cem'in yenilip Rodos şövalyelerine sığınmasından sonra II. Bayezit, Gedik Ahmed Paşa'yı ortadan kaldırmak için harekete geçmiştir. 6 Şevval 887'de Edirne'deki Yeni Saray'da devlet erkânına verilen ziyafetin ardından Gedik Ahmed Paşa boğdurularak öldürüldü. Naaşı Edirne'ye defnedilen Gedik Ahmed Paşa'nın oğullarından Mehmet'in II. Bayezit'in kızı Selçuk Sultan'la evlendiği bilinmektedir (Reındl-Kıel, 1996, s. 543-544). İncelenen metinde Gedik Ahmed Paşa ismiyle zikredilmiştir.

Biri dir ki Gedük Ahmed Paşādum

Demüm Rüstem gibi sürüb yaşadum (37b)

2.5.5. Mahmut Paşa (Veli)

Osmanlı ve Bizans kaynaklarında menşei hakkında çeşitli rivayetler yer alır. 16. yüzyıl tezkirelerinde onun Alacahisarlı olduğu bildirilirse de bu bilginin doğruluğu şüphelidir. Bizans kaynaklarının bir kısmında Sırp ve Bulgar, bir kısmında Rum asıllı olduğu belirtilir. Edirne Sarayı'nda bir süre öğrenim gördükten sonra II. Mehmet'in tahta çıktıktan sonra ocak ağalığı rütbesine nail oldu ve İstanbul kuşatmasında padişahın yanında bulunmuştur. Kuşatmada İshak Paşa Anadolu Beylerbeyi ile birlikte surların Edirnekapı'dan Yedikule'ye uzanan kesiminde görev aldı. Belgrad kuşatmasında şehit olan Dayı Karaca Bey'in yerine Rumeli beylerbeyliğini de üstlenen Mahmut Paşa bu arada veziriazam olmuştur. Mahmut Paşa, Eflak seferinde başarı gösterdikten sonra aynı yılın yaz aylarında Midilli adasının fethiyle görevlendirilmiştir. Uzun Hasan ile yapılan Otlukbeli Meydan Savaşı'nda aldığı önlemlerle zaferin kazanılmasında çabası olduysa da rakipleri tarafından gözden düşürüldü. Savaştan önce tehdit edilen Rumeli Beylerbeyi Has Murat Paşa'nın mağlup olup öldürülmesindeki ihmali ile görevden alınmıştır. Daha sonra Hasköy'e çiftliğine çekilen Mahmut Paşa, Şehzade Mustafa'nın vefatı üzerine taziye için İstanbul'a gelip Fatih Sultan Mehmet'in huzuruna çıkmıştır. Mahmut Paşa'dan şüphelenen padişah rakiplerinin kışkırtmasıyla yakalatılıp Yedikule'ye hapsettirilmiş. Daha sonra da idam edilmiştir. Ölümü kitabesinde 878 diye kayıtlıdır. Diğer Osmanlı kaynaklarında ise 3 Rebiyülevvel 879 veya 3 Rebiyülahir 879 olarak verilir. İstanbul'da yaptırmış olduğu türbede metfundur (Tekindağ, 2003, s. 376-378). İncelenen metinde Mahmut Paşa adıyla zikredilmiştir.

Biri dir kim benüm Maḥmud Pāşā

İderdüm eyligü ben ḥadden aşa (37b)

2.6. Şairler

2.6.1. Ahmedi

Asıl isminin İbrahim, lakabının ise Taceddin ve babasının adının Hızır olduğu bilinmektedir. Hayatı hakkında çok fazla bilgiye ulaşılmamıştır, ulaşılan bilgilerin çoğu da tutarsızdır. Kaynaklarda yer alan iki rivayete göre Ahmedi'nin Germiyanlı veya Sivaslı olduğu bilgisine yer vermektedir. Tahsilini nerede ve nasıl yaptığı hakkında da kesin bilgiler yoktur. Bilgisini artırmak için Mısır şehrine gittiği ve orada Şeyh Ekmeleddin'in öğrencisi olduğu kaynaklarda geçmektedir (Kut, 1989, s. 165). 1334-35

yıllarında dünyaya geldiği söylenmektedir. Beylikler döneminin önde gelen şair ve yazarı olduğu söylenmektedir. Eserlerinin çoğunda Ahmedi mahlasını kullanmıştır (Mengi, 2005, s. 84). Ahmedi, dinî ilimlerle birlikte tıp, astronomi, geometri gibi ilimleri de öğrenmiştir. Mısır'dan Anadolu'ya dönen Ahmedi, bir dönem Aydınoğulları'ndan Ayas Bey'e intisap etmiş, daha sonra Germiyan Bey'i Süleyman Şah'ın hocası ve müşaviri olmuştur. Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezit'in hizmetini yapmış onun mağlubiyeti üzerine Timur'un yanında kalmıştır. Edirne sarayında Şehzade Emir Süleyman ile bulunmuş, daha sonra Sultan Çelebi Mehmet'e intisap etmiş ve yaşı seksenlere dayandığında Amasya'da ölmüştür. En önemli eseri *Türkçe Divan*'ıdır (Şentürk & Kartal, 2005, s. 134). İncelenen metinde Ahmedi diğer şairlerle birlikte zikredilmiştir.

Ḳanı Şeyḫī Aḥmedī Ḫoca Kemāl

Meşhedinde bunlaruñ bitdi ḫılāl (2b)

2.6.2. Enveri

15. yüzyıl ortalarında yaşamış olan şair Enveri'nin Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezit devrinde yaşadığı yönünde bilgiler mevcuttur. *Düstur-name* eserinin sahibi Enveri hakkında çok az bilgiye ulaşılmamaktadır. Eserinde kendisinin Klasik İslam kültürünü iyi öğrenmiş bir ilim adamı olduğu bilgisine yer verilmektedir. Sadrazam Mahmut Paşa ve Fatih Sultan Mehmet ile seferlere çıktığı kendi eserinden anlaşılmaktadır. Enveri'nin Fatih Sultan Mehmet için *Terferrüc-name* adlı bir eser yazdığı ve Düstur-name'yi de tamamlayarak Mahmut Paşa'ya sunduğu bilgiler arasında yer alır. Enveri'nin eserlerindeki nazım üslubu diğer mesnevi yazarları kadar kuvvetli ve işlek değildir (Babinger, 1992, s. 445; Banarlı, 1971, s. 501-502). İncelenen metinde Enveri'nin adı diğer şairlerle birlikte zikredilmiştir.

Ḳanı Ḳāsım Ḥāfiẓ u Cem Enverī

Ḫāke yeksān oldı cümle ser seri (2b)

2.6.3. Hafız (Hafız-ı Şirazi)

Şiraz şehrinde dünyaya geldi; doğumu için verilen tarihler 717 ile 726 arasında değişim göstermektedir. Elde ettiği şöhrete rağmen hayatı hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Öğrenim görüp "Hace" unvanını kullanan şairin seçkin bir aileye

mensup olduğu ihtimali yüksektir. İsminin Bahaeddin veya Kemaleddin olduğu sanılan babasının İsfahan'daki Kuhpaye'den, Hemedan'dan veya Tuyseran'dan Şiraz şehrine geldiği rivayet edilir Öğrenim gördüğü sırada *Kur'an-ı Kerim*'i ezberlediği için "Hafız" unvanını almıştır. Dinî ilimlerin yanında Arap edebiyatı ve iyi bir edebiyat kültürü eğitimi aldığı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Bunun yanında eserlerinde, iyi satranç ustası ve döneminin musikisi ile çeşitli sanatları hakkında bilgi edindiğine dair bilgilere de rastlanmaktadır. Tasavvufla ilgisi bulunan Hafız'ın kaynaklarda tarikatı ve şeyhi hakkında kesin bilgi verilmemektedir. Ancak Şemseddin Abdullah-ı Şirazi, Seyyid Şerif el-Cürcani, İmad-i Fakih-i Kirmani, gibi mutasavvıf ve âlimlerden etkilendiği, Hace Ebü'l-Vefa el Bağdadi, Nimetullah-ı Veli, Kemal-i Hocendi gibi şeyhlerle görüştüğü yine tezkirelerde kayıtlıdır. Hafız eserleri arasında kaside, rubai ve kıtalar da yazmış olmasına rağmen şöhretine gazeller sayesinde ulaşmıştır. Eserlerinde gösterdiği meziyetleri sebebiyle gazelleri Fars edebiyatında türünün en iyi örnekleri sayılır. Önceki şairler gibi gazellerinde değişmeceli anlamlar da taşıyan aşk ve şarap meclislerini yansıtmış ve başka şairlerin beyitlerini kendi gazellerinin arasına serpiştirmiştir (Yazıcı, 1997, s. 103-106). İncelenen metinde Enveri'nin adı diğer şairlerle birlikte zikredilmiştir.

Ḳanı Ḳāsım Ḥāfiẓ u Cem Enverī

Ḥāke yeksān oldı cümle ser seri (2b)

2.6.4. Hamidi

1439 yılında İsfahan'da doğmuştur. Kaynaklarda Molla Hamidi, Hamidi-i İsfahani, Hamidi-i Acem ve Mevlâna Hamidi gibi isimlerle de anılmıştır. Öğrenimini İsfahan'da tamamladıktan sonra bir süre Bakü'de Şirvanşahlar sarayında bulunmuştur. Mahmut Paşa aracılığıyla Fatih Sultan Mehmet'e ulaşabilen ve daha sonra Fatih'in yakınları arasına giren Hamidi, kendisine yapılan bir lütuf üzerine ağzından kaçırdığı bir sözün padişahı öfkelendirmesi sebebiyle 1476-7 senesinde Murad-ı Hüdavendigar türbedarlığı göreviyle Bursa'ya gönderilmiştir. Bir sonraki sene İstanbul'a giderek padişahtan özür dilediyse de tekrar Bursa'ya geri dönmesi emredilmiştir. Oğlu Celili'nin 1488 yılında Bursa'da dünyaya geldiği ve babasını genç yaşta kaybettiği bilindiğine göre Hamidi'nin 16. yüzyıl başlarında Bursa'da vefat ettiği söylenebilir.

Şiirlerinin büyük bir bölümü Farsça olan Hamidi'nin Türkçe şiirleri dil ve üslup açısından dönemin Doğu Türkçesi özelliklerini taşımaktadır. Gazellerinden bazısı Bursalı Ahmed Paşa'nın gazelleriyle benzeşmesi, bu iki şairin sarayda veya Bursa'da karşılaşmış olmaları ve birbirinden etkilendiğini göstermektedir (Ünver, 1997, s. 461-462). İncelenen metinde diğer şairlerle beraber zikredilmiştir.

Ḳanı Şeyḫī Niẓāmī Aḥmedī de

Kemāl-i İṣfahānı Ḥāmidī ide (37b)

2.6.5. Hoca Kemal (Kemal Hocendi)

Maveraünnehir bölgesine bağlı Hucend'de doğdu. Hayatı ve öğrenim durumu hakkında bilgi yoktur. Tanınmış bir şeyh olan Hoca Kemal'in hangi tarikata mensup olduğu bilinmemektedir. Genç yaşta hacca gittiği bilinmektedir. Hacdan döndükten sonra Tebriz'e yerleşmeye karar vermiştir. Daha sonra etrafına birçok mürit ve talebe toplanmıştır. Sultan Toktamış Han Tebriz'i ele geçirince şehrin diğer âlimleriyle birlikte Saray'a götürülen Kemal-i Hocendi burada sufi olarak bilinen Abdullah-ı Şaşi ile görüşüp ve yeni müritler edinmiştir. Dört yıl aradan sonra tekrar Tebriz'e dönmüştür. Timurlular devrinde Hocendi, Azerbaycan Valisi Miran Şah Mirza ve Timur'un oğlunun teveccühünü kazanmıştır. Vefat ettikten sonra tekkesinin bulunduğu Ferahbahş mahallesine defnedilmiştir. Zamanla Kemal-i Hocendi'nin kabri ziyaretgâh haline gelmiştir. Onun 792 senesinde öldüğü şeklinde de rivayet bulunmakta fakat bu bilgi doğru değildir. Gazel dalında Sadi-i Şirazi ve Hümam-ı Tebrizi'yi taklit etmiştir. Çağdaşları olan Siraceddin-i Bisati-i Semerkandi, Hafız-ı Şirazi ve Molla Muhammed Mağribi ile dostluk kurduğu, Hafız'ın şiirlerini beğendiği, onun da Hocendi'nin şiirlerinden övgüyle bahsettiği kaydedilmektedir. Hocendi daha çok aşk ve tasavvuf konularını içeren gazeller yazmış ve "Kemal" mahlasını kullanmıştır. Bu nazım şeklinde üstün başarı elde edip tekellüfe yer vermiştir. Gazelde başarı sağlamasına rağmen Hafız, Sadi ve Mevlana Celaleddin-i Rumi seviyesine çıkamamıştır. Irak üslubunun Azerbaycan kolunu nazım şeklinde teşkil eden şairlerin başında geldiği bilinmektedir. Yine bu üslupla Hint üslubu arasında köprü görevindeki şairler arasında yer alır (Şahinoğlu, 2022, s. 226). İncelenen metninde Hoca Kemal diğer şairlerle birlikte zikredilmiştir.

Ḳanı Şeyḫī Aḥmedī Ḫoca Kemāl

Meşhedinde bunlaruñ bitdi ḫılāl (2b)

2.6.6. Kasım (Kasım-ı Envar)

756 yılında Tebriz civarında Serab'da doğmuştur. Tebrizli bir aileye mensuptur. Genç yaşta Tebriz'de, Safeviyye tarikatından Şeyh Sadreddin-i Erdebili'nin müridi olmuştur. Rivayetlerde yer alan bilgilere göre Şeyh Sadreddin'in rüyasında onun elindeki ışığı başkaları ile paylaştığını gördüğü ve kendisine bundan dolayı "Kasım-ı Envar" (ışıkları bölüşen) ismini verdiği rivayet edilmektedir. Şeyh Sadreddin-i Erdebili'nin isteği üzerine Kasım-ı Envar Gılan'a gitmiştir. Orada Evhadüddin-i Kirmani'nin halifesi olarak bilinen Şeyh Sadreddin-i Yemeni'ye bağlandığı kaydedilmekteyse de bu konuda kesin bir bilgi yoktur. Gılan'dan ayrıldıktan sonra Herat'a gidip Timur ve oğlu Şahruh dönemlerinde hidayet faaliyetlerinde bulunmuştur. Şahruh'u yaralayan hurufi bir suikastçının onun hankahına gidip geldiği ileri sürülerek Herat'tan uzaklaştırılmış. Kasım-ı Envar, Şahruh'un oğlu Uluğ Bey'in yanına geçip, bir süre burada kalır. Daha sonra Harcird köyüne yerleşti. Ölünceye kadar bu köyde inşa ettiği dergâhta yaşamıştır. 837 yılında vefat ettiği tahmin edilmektedir. Dergâhının civarına defnedilmiştir. Ali Şir Nevai tarafından türbesi yaptırılmıştır. Abdurrahman-ı Cami ve Ali Şir Nevai kendisinden övgüyle söz etmişlerdir (Karaismailoğlu, 2001, s. 542-543). İncelenen metinde Kasım'ın adı diğer şairlerle birlikte zikredilmiştir.

Ḳanı Ḳāsım Ḥāfiẓ u Cem Enverī

Ḫāke yeksān oldı cümle ser seri (2b)

2.6.7. Kemaleddin-i İsfahani

1173 yılında İsfahan'da doğmuştur. Döneminin mühim şairlerinden Cemaleddin-i İsfahani'nin oğludur. İsfahan'ın ünlü ailelerinden Ali Sait'in gözetiminde yetişti. Rey, Harizm ve Nişabur'da bulunduğu birkaç sene dışında hayatının büyük bir kısmını İsfahan'da geçirmiştir. Son senelerde mektuplaştığı Şehabeddin es-Sühreverdi'nin dervişi oldu ve inzivaya çekildi. Moğollar'ın İsfahan'ı ele geçirdiği sırada öldürülmüştür. Devletşah onun 21 Aralık 1237 tarihinde öldürüldüğünü kaydeder. Harizmşahlar ve Büyük Selçukluların son dönem kaside şairleri içinde yer alan Kemaleddin babasıyla beraber Irak üslubunun öncülerindendir. Şiirleri ilk

okunduğunda anlaşılmadığı ancak ikinci kez okunduğunda anlam kazandığı ve ince manalara yer verdiği için kendisine "Hallakul meani" unvanı verilmiştir. Fakat kaside ve diğer eserlerinde edebî sanatları çok fazla kullanması nedeniyle Abdurrahman-ı Cami tarafından eleştirilmiştir. Şiirlerinde dinî çekişmeler, toplum hayatıyla ilgili bilgiler, tasavvufî ve felsefi sözlerin yanında Moğol istilasının yarattığı tahribatları da yansıtıldığı görülmektedir. Kemaleddin'in yazmış olduğu divanında, Şafii mezhebine bağlı Ali Hucend ile Hanefi mezhebine bağlı Ali Sait aileleri hakkındaki kasideleri mühim bir yer tutar (Karaismailoğlu, 2022, s. 233). İncelenen metinde İsfahanlı Kemal diğer şairlerle birlikte zikredilmiştir.

Ḳanı Şeyḫī Niẓāmī Aḥmedī de

Kemāl-i İṣfahānı Ḥāmidī ide (37b)

2.6.8. Nizami (Karamanlı)

Karaman'da yetişip, iyi bir eğitim görmüş, özellikle Farsça'yı iyi öğrenmiştir. İlk eğitimini müderris ve vaiz olan babası Molla Veliyyüddin Efendi'den almıştır. Hafız-ı Şirazi ve diğer İran şairlerinden etkilenmiştir. Nizami üç dilde şiir yazmıştır. Arapça şiirleri günümüze ulaşmamış fakat Türkçe şiirlerinde Farsça ve Arapça beyitlere rastlanmaktadır. *Türkçe Divan*'ındaki 124 gazelin üçte biri nazirelerden oluşmuştur. Bunun yanında Ahmed Paşa'nın kasr, lal ve güneş redifli şiirlerine nazireler yazmıştır. Konya'da dünyaya gelip orada okumuş ve şöhret kazanmıştır. Sadrazam olan Mahmut Paşa'nın dikkatini çekerek Fatih'in emriyle İstanbul'a çağırılmış, fakat oraya ulaşamadan yolda hastalanarak ölmüştür. Ahmed Paşa ve diğer şairlere nazireler yazan Nizami, Türkçe'yi sade bir biçimde kullanmıştır. Genç yaşta vefat etmesine rağmen sonraki dönemlere isim ve şiirler bırakabilmiştir (Bilgin, 2001, s. 453-454; Mengi, 2005, s. 122; Banarlı, 1971, s. 473). İncelenen metinde Nizami'nin ismi diğer şairlerle beraber zikredilmiştir.

Ḳanı Şeyḫī yā Niẓāmī Aḥmedī Ḫoca Kemāl

Sözleri mevzūn oḳurlar ehl-i dil Ḥüseyn Ḥasan (28a)

Ḳanı Şeyḫī Niẓāmī Aḥmed ide

Kemāl-i iṣfahānı ḥāmid ide (37b)

2.6.9. Şeyhi

15. Yüzyıl Anadolu sahasının en önemli şairlerindendir. Germiyan (Kütahya) doğumlu olan Şeyhi'nin asıl adı Yusuf Sinaneddin'dir. İsmi kaynaklarda bazen Sinan, bazen de Yusuf olarak geçer. Tabib olduğundan ötürü Hekim Sinan diye de anılmıştır. Germiyan'ın ileri gelen Türkmen ailelerine mensup olan Şeyhi'nin babası Mecdüddin Ahmed'dir. Fatih ve Bayezit dönemleri bilginlerinden olan Molla İzari ve Cemali, Şeyhi'nin yeğenleridir. Dönemin önemli kültür merkezlerinden biri olan Kütahya'da eğitimine başlamış ve orada şair Ahmedi'den ders almıştır. Tezkirelerde yer alan bilgilere göre genç yaşta eğitimini ilerletmek için İran'a gitmiştir. Orada tıp, tasavvuf ve hikmet eğitimi almıştır. Seyhi'nin aktardığı bilgilere göre Seyyid Şerif el-Cürcani ile sınıf arkadaşı olmuştur. O yıllar İran edebiyatında Selman-i Saveci, Kemal-i Hocendi ve Hafız-ı Şirazi gibi şairler rağbet gören bir dönemde olduklarından, kendisi de bunlardan etkilenerek şehrine dönmüştür. İran'a döndüğü sırasında Ankara'ya uğrayarak Hacı Bayram Velî'ye intisap etmiş ve orada "Şeyhi" mahlasını almıştır. Daha sonra memleketi olan Germiyan'da bir attar dükkânı açarak tabipliğe başlamıştır. Burada Germiyan Beyi olan Yakup için kasideler yazarak onun doktoru ve musahibi olmuştur. Kaynaklardan elde edilen bilgilere göre Şeyhi, Dokuzlu Köyü'ne gittiği sırada tımarın önceki sahipleri tarafından yolu kesilip tartaklanmıştır. Bu olayı *Har-name* eserinde ele almış ve durumu sultana anlatmıştır. Hayatının son demlerini nerede geçirdiği tam olarak bilinmemektedir. II. Yakup Bey'in yanına dönüp Kütahya'da vefat ettiği tahmin edilmektedir. Ölüm tarihi ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Faik Reşad hiçbir kaynak göstermeden vefat yılını 826 (1423) diye aktarmış. İbrahim Necmi (Dilmen) ve Bursalı Mehmet Tahir bu tarihi tekrarlamıştır. *Mecelletü'n-nişab*'da 855 (1451), *Sicill-i Osmani*'de 829 (1426) tarihleri verilmiştir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve M. Fuat Köprülü, Şeyhi'nin 832'de (1429) ölen Yakup Bey'e mersiye yazdığını hesaba katarak bu tarihten sonra öldüğünü belirtmişlerdir. F. Kadri Timurtaş ileri sürülen bu bilgilerden yola çıkarak Şeyhi'nin 834 (1431) yılında vefat ettiğini ileri sürmüştür. Daha sonra yapılan çalışmalar bu görüşü esas almıştır (Mengi, 2005, s. 110; Şentürk, 2004, s. 20; Biltekin, 2010, s. 80-82). İncelenen metinde Firdevsi şairlerle birlikte Şeyhi'yi de zikredip dünyanın faniliğinden söz etmiştir.

Ḳanı Şeyḫī Aḥmedī Ḫoca Kemāl

Meşhedinde bunlaruñ bitdi ḫılāl (2b)

Ḳanı Şeyḫī yā Niẓāmī Aḥmedī Ḫoca Kemāl

Sözleri mevzūn oḳurlar ehl-i dil Ḥüseyn Ḥasan (28a)

Ḳanı Şeyḫī Niẓāmī Aḥmed ide

Kemāl-i işfahānı ḥāmid ide (37b)

2.7. Gök Cisimleri

2.7.1. Gav (Arz Öküzü) / Semek (Mahı-Hut)

Eski inançlara göre, dünya adına gav-ı zemin denen bir öküzün boynuzları arasında durmaktadır. Öküz balığın sırtında, balık da suyun içindedir. Söylentilere göre yeryüzündeki sarsıntı ve zelzele bu öküzün başını sallamasıyla meydana gelmektedir. Arapça'da nun ve hut sözcükleriyle de bilinen balık, İslami rivayetlerde de yaygın olarak kullanılmıştır. Eski zamanlarda bazı insanların balığa taptığı, Filistin tanrısı olan Dacun'un kafası insana, vücudunun geri kalanının da balığa benzediği söylentiler arasındadır. Kalem suresinin ilk ayetinde üzerine yemin edilen nun harfinin balık anlamına geldiği ve bununla dünyayı sırtında taşıyan balığın kastedildiği görüşü yaygındır. Tasavvufta olgunluk makamına varan arif, marifet denizine daldığı için mahi olarak anılır (Pala, 2010, s. 32; Yıldırım, 2008, s. 495-496). İncelenen metinde gav (arz öküzü) ve semek (balık) manzum kısımda zikredilmiştir.

Naʿl u mīḫdan inledi gāv u semek

Er deminden ḳararupdı nüh-felek

Gökyüzin ḳaplamışidi zer-ʿalem

Yiryüzün urmışidi seyf ü ḳalem

At süheyli tā Süheyl'e irişüb

Ḫayme mīḫı gāv u ḥūta girişüb (3b)

Çoḳ Süleymān ḫātemün yutdı semek

Çoḳ Süleymān ḫāke ṣaldı bu semā (32b)

2.7.2. Nüh-Felek

Batlamyus'un kozmolojik sistemindeki düşüncesine göre, dünya evrenin merkezinde yer alır ve çevresinde iç içe geçmiş şekilde dokuz felek bulunur. Dünyadan dışa doğru sırasıyla Ay, Utarit, Zühre, Şems, Mirrih, Müşteri, Zühal felekleri yedi gezegen feleğini oluşturmaktadır. Sekizinci felek ise sabit yıldızlar ile burç feleğini oluşturur. Son felek olarak kabul edilen dokuzuncu felek ise atlas, felek-i azam (büyük felek) veya felekü'l-eflak (felekler feleği) gibi adlarla bilinir. Hükema felsefesindeki bilgilerden hareketle sekizinci feleğe kürsi, dokuzuncu feleğe arş denilmiştir. Bu dokuz feleğe nüh-felek denmiştir (Uludağ, 2012, s. 133-134). İncelenen metinde Süleyman'ın faziletinin yanında dokuz feleğin karanlık olduğu bunun yanında onun yüzündeki nur ile dokuz felekte parlayan yıldızların varlığı zikredilmiştir.

Ṭalʿatuñdandur münevver nüh-felek kevkeb nücūm

Ṭālʿatundandur müşerref heft-kişver baḥr u ber (2a)

Naʿl u mīḫdan inledi gāv u semek

Erdeminden ḳararupdı nüh-felek (3b)

2.7.3. Merrih (Mars)

Merih veya Mirrih, eski astronomların Behram olarak adlandırdığı Mars gezegenidir. İlm-i nücumda gezegenler mühimdir. Merih ise küçük uğursuzluk (nahs-ı asgar) olarak kabul görmüştür. Burçlar üzerinde yıldızların etkisi büyüktür. Bu sebeple Merih aşırı derecede kuru ve ateşlidir. Neşe, sefahat, yiğitlik, kızgınlık, gazap, kuvvet, savaş gibi özellikler Merrih gezegeni ile ilgilidir. Feleğin başkomutanı olarak görülen bu gezegen elinde hançer ile tasvir edilmiştir. Yunan mitolojisinde savaş tanrısı olarak kabul görülmüştür. Beşinci felek onun etkisi altındadır. Salı gündüzü ve cumartesi

gecesi Merih'in hâkimiyeti altındadır. Renklerden kırmızı kendisine aittir (Pala, 2004, s. 323). İncelenen metinde Merrih'in intikamı temsil ettiğinden söz edip bunun yanında savaşlarda ürkek oluşundan bahsedilmiştir.

Āfitāb u Zühre ʿişret Māh u Merrīḫ intiḳām

Müşterī rāy u ʿUṭārid-fiṭnet u Keyvān ḳader (2a)

Rezme binsem Merrīḫ ider tīġimizden çoḳ ḥaẕer

Bezme insem meh ḳadeḫ sāḳi Züḥal'dür şems cām (11b)

Pes Ġazanfer gitdiler Gehrām ile

Sanki Keyvān hem-demī Behrām ile (6a)

Sām-Süvār-ı Cihān-pehlevān Tūrī-yi Nerīmān bin Kerīmān ṣāḥib-ḳırān bu vechile naʿra urub Semendūn'a biñ bir ṭoplu Ḳahramān gürzin ḥavāle ḳılıncaḳ. Semendūn be-ġāyet ḫūna varub cān göziyle naẕar ḳılub gördi kim Sām-Süvār bir şecāʿatile ṣalābetile gelüb meydāna girdi kim Merrīḫ-i felek görse ḳorḳusından ḳan ḳaşanaydı. Ḳahramān-ı Ḳātil görse yılan ḳuşanaydı. (19b)

2.7.4. Utarit

"Arzıtilek" denilen Utarit ikinci feleğe hâkimdir. Çarşamba gündüzü ile pazar gecesine etki eder. Tabiatı kuru ve soğuktur. Bu gezegenin vasıfları sezgi, edeb, yumuşaklık, kiyaset, anlayış, zihin, dirayet, hüner, sanat, hile ve hıyanet şeklindedir. Etkisi altında olanlar da bu niteliklere sahiptir. Kutlu bir yıldız ile bir araya gelen Utarit kutlu, kutsuz yıldız ile bir araya geldiğinde ise kutsuz olduğu bilinir. Bu durumdan ötürü çok renklidir. Her yıldızla uyum sağladığı için münafık ve mümtezic de denir. Mesleği kâtip olan bu gezegenin madeni cıvadır. Kâtiplerin piridir. Yunanlılarca Zeus'un oğlu olarak kabul görülmüştür ve ismine Hermes denilmiştir. Belagat, fesahat ve sanatkârlığın sembolüdür. Müzik aletleri üzerinde etkisi olduğuna inanılır. Doğu'da ok anlamına gelen 'Tir' olarak anılan bu gezgen Batı'da sürat sembolü olarak görülür.

Doğu minyatürlerinde tavus kuşuna binip, sağ elinde yılan sol elinde yuvarlak bir tahta ile başında taç ve sırtında yeşil cübbeyle kürsüde *Kur'an*'ı okuyan genç olarak hayal edilmiştir. Farsçada Zavdus ile Zadus da denilmiştir (Atasoy, 2010, s. 175; Onay, 1993, s. 423; Şentürk, 1994, s. 152). İncelenen metinde Utarit'ten fitne, kadılar kadısı ve feleğin kâtibi olarak bahsedilmiştir.

Āfitāb u Zühre ʿişret māh u Merrīḫ intiḳām

Müşterī rāy u ʿUṭārid-fiṭnet u Keyvān ḳader (2a)

İkmāl-i kāmil ʿUṭārid gerçi olur_aḳża'l-ḳużāt

Ḥażretüñüñ nāmını ʿarş-ı ʿalā üzre yazar (2a)

Kātib-i çarḫ-ı ʿUṭārid dutuben envār-devāt

Māh tārīḫ olub altunile çeker ol raḳam (3a)

2.7.5. Zühal (Keyvan)

Satürn gezegeni olarak bilinir. Feleğin hazinedarıdır. Zühal yedinci felektedir ve Keyvan ismiyle de bilinir. Nahs-ı ekber (en büyük uğursuzluk) olarak kabul görülür. Bu gezegenin etkisindeki burçlardan doğan çocukların cahil, yalancı, ahmak, pinti vb. özellikleri olan kötü huylu bireyler olacağına inanılır. Zaman tanrısı olarak da bilinen bu gezegen ekip biçmeyi korur. Bundan ötürü elinde bir orak ve kum saatiyle yaşlı bir adam olarak hayal edilir. Siyaha benzeyen boz yeşil rengi vardır. Peygamber ve ilk insan olan Âdem'in Zühal zamanında yaratıldığı söylenir. Âdem ile Zühal sözcüklerinin ebcet değerinin aynı olması bu fikri güçlendirmiştir. Cumartesi gündüzü ile çarşamba gecesi Zühal'in günü olarak kabul edilir. Zühal'in rengi siyahtır (Pala, 2004, s. 494). İncelenen metinde Zühal Keyvan ismiyle anılıp kadere teşbih edilmiştir.

Āfitāb u Zühre ʿişret māh u Merrīḫ intiḳām

Müşterī rāy u ʿUṭārid-fiṭnet u Keyvān ḳader (2a)

Pes Ġazanfer gitdiler Gehrām ile

Sanki Keyvān hem-demī Behrām ile (6a)

2.7.6. Zühre (Venüs)

Nahid ve Çoban Yıldızı gibi adlarla da anılan Venüs, dört temel maddeden olan suyun koruyucu tanrısı olarak görülmüş ve dinî törenlerde önemli bir yere konulmuştur. Nahid, gür ve duru su, temiz nehir anlamlarına gelmektedir. *Tevrat*'taki bilgilere göre bu su cennetten gelip dünyadaki diğer sulardan daha yücedir. Parlaklık, güç, duruluk ve arılığı simgeler. Bunun yanında Nahid, Fars edebiyatında güneş uydusunda en parlak yıldızlarından biri olarak kabul görür. Üçüncü felekte olup, sabah veya akşamları gökyüzünde belirir. İran kültüründe cuma gününün Nahid'e ait olduğu söylenir. Rivayete göre peygamber ve ilk insan olan Âdem'in cennetten kovulmasının nedenini melekler sorar. Allah onlara "sizde olmayan nefsani şehveti insana verdiğim için insan günah işleyecektir" şeklinde cevap verir. Eğer bu nefsanî şehvet sizde var olsaydı siz daha kötü işler yapardınız der. Daha sonra Harut ve Marut Allah'tan nefsani şehvet yetisi isteyerek dünyaya gitmeyi talep ederler. Allah, onlara zina ve içkiden uzak durmayı, ortak koşmamayı, adam öldürmemeyi emreder. Bu emirlerle dünyaya boşanma davasına bakmak üzere kadı olarak gönderilirler. Kocasıyla anlaşamayan Zühre adındaki bir kadının evine giderler. Bu iki melek Zühre'yi görür görmez ona âşık olurlar. Bir araya geldiklerinde Zühre bu iki melekten, Allah'ın kendilerine yasakladığı şeylerden birini yapmalarını ister. İsm-i A'zam duasını okuyarak her gece gökyüzüne çıkan bu meleklerden duayı öğrenmek ister. Melekler, başta içki içmekle başlayıp daha sonra diğer isteklerini de yaparlar. İsm-i A'zam duasını bu iki melekten öğrenen Zühre gökyüzüne çıkar. Nahid yıldızı bu sayede olmuştur. Harut ve Marut ismindeki bu iki melek de Babil kuyusuna asılmıştır (Yıldırım, 2006, s. 539-541).

Āfitāb u Zühre ʿişret māh u Merrīḫ intiḳām

Müşterī rāy u ʿUṭārid-fiṭnet u Keyvān ḳader (2a)

Zühre vire ʿadl ile revnaḳ kemāl

Taḫtına merkeb ola bād-ı şimāl (26a)

2.7.7. Hürşid (Güneş)

Feleğin dördüncü katında olup, pazar günü ve perşembe gecesine etki eder. Tabiatı kuru ve sıcaktır. Kuvvet, kahır, şiddet, öfke, iffet, his, merhamet, utanma gibi nitelikleri vardır. Bu gezegenin etkisinde olanlar sanatkâr, zeki, kuvvet sahibi olup eğlenceyi severlermiş. Rengi sarı olup madeni altındır. Mesleği sultan olarak bilinir. Eski inanışlara göre güneşin toprağı terbiye etmesiyle altın oluşur. Güneş göğün ve feleğin sultanıdır, diğer gezegenler de kendisinin hizmetçileridir. Gökyüzünde bulunan en parlak cisimdir. Akik ve lal taşlarının oluşmasında onun tesiri vardır. Bütün gökyüzünü sardığı için sancak, feleğin bağrında bulunduğu için de şemsedir. Dostları Kamer ve Müşteri, düşmanları ise Zühre ve Zühal'dir. Neyyir-i A'zam ismiyle de bilinir. (Şentürk, 1994, s. 161; Pala, 2018, s. 176; Babacan, 2019, s. 120). İncelenen metinde Hürşid teşbih unsuru olarak nazım kısmında kullanılmıştır.

İy şeh-i Cemşīd-ṭāliʿ kim mübārek ṭalʿatüñ

Vey meh ü Ḫurşīd-i ʿālem mālıñı ḫayl u ḥaşar (2a)

Biri dir kim benem Sulṭān-ı Cemşīd

Ki ḳaṣrum cam idi gökdeki Ḫurşīd (37b)

2.7.8. Süheyl

Güney yarım kürede yer alan büyük ve parlak yıldızın adıdır. Açı olarak Yemen'den iyi görüldüğü için bu yıldıza Süheyl-i Yemani de denilmektedir. Süheyl yıldızının Yemen'de bulunan 'akik' taşlarına kırmızı renk verdiğine inanılmaktadır (Pala, 2004, s. 411).

At süheyli tā Süheyl'e irişüb

Ḫayme mīḫı gāv u ḥūta girişüb (3b)

2.7.9. Ülker (Pervin)

Peren, Süreyya veya Ülker isimleriyle bilinen, Sevr veya Hamel burcunda bir araya gelen takımyıldızıdır. Kamer menzilinde bulunan Ülker, sevgilinin benlerine teşbih edilir. Sevgilinin yüzü Mah'a benzetildiğinde benleri de Pervin'e teşbih edilir. Yine âşığın gözlerinden dökülen yaşlar da bu yıldıza benzetilmiştir. Şair sevgilisinin

eşiğini asuman olarak görür ve gözyaşı Pervinleriyle orayı süsler (Pala, 2004, s. 370). İncelenen metinde mızrağın ucu ile Ülker yıldızının dağılması olayından bahsedilmiştir.

Ḳubbe-i çarḫa virür nūrı siper

Nīze ucı ṭaġıdurdı Ülkeri (23b)

2.7.10. Müşteri (Bercis)

Feleğin altıncı katına hâkimdir. Perşembe gündüzü ile pazartesi gecesine tesir eder. Tabiat olarak sıcak, kuru ve rutubetlidir. Sa'd-ı Ekber yani uğurlu yıldız olarak bilinir. Bu seyyarenin özelikleri fesahat, ilim, iffet, hayâ, cömertlik, akıl ve temizlik olarak bilinir. Etkisinde olanların dindar olması sebebiyle edebiyatta zühdün simgesi haline gelmiştir. Madeni tunç, mesleği kadı ve rengi mavidir. Bu yıldızın düşmanları Zühre ve Utarit, dostları ise Kamer ve Mirrih'dir. Feleğin hatibi ve kadısı olarak da bilinir. Bundan dolayı edebiyata Kadi-i felek, hatib-i felek olarak da kullanılır. Eski metinlerde âlimler ve vezirler yıldıza benzetilmiştir. Müşteri yıldızı, alış-veriş işlerinde satın alan kişi olarak gösterilir; fakat bu müşteri malın değil, sevgilinin talibidir. Bunun karşılığı olarak da âşık sevgiliye gönlünü verir (Şentürk, 1994, s. 164; Onay, 1993, s. 307; Kapal, 2013, s. 167). İncelenen metinde Müşteri ilim ve fesahate teşbih edilerek zikredilmiştir.

Zihniñüzden mesʾele Bercīse maʿlūm oldısa

Rāyetüñden şemse keşf oldı deḳāyıḳ nām-ver

Āfitāb u Zühre ʿişret māh u Merrīḫ intiḳām

Müşterī rāy u ʿUṭārid-fiṭnet u Keyvān ḳader (2a)

2.7.11. Sünbüle (Başak) Burcu

Sünbüle ve Huşe adlarıyla bilinen başak burcu, ağustos ayında başlar. Divan şiirinde, bu burcun etkisi altında olan kişilerin özellikleriyle birlikte ele alınır (Pala, 2004, s. 415).

melek-i aʿẓam cevāb virdi kim: "Yā Süleymān ibni Dāvūd bu levḥüñ aṣlı oldur kim bu cemīʿ-i melāʾike tekvīnile bu levḥ-i aʿẓam üzerindeki ṭılsımāt berekātıyla müvekkelem ve daḫı bu ḳalem ki vardur ol levḥüñ

üzerine yılda bir kez āfitāb Sünbüle Burcına girecek Mīkā'īl ʿaleyhi's-selām ne ḳadar ḳuşlara ne ḳadar nafaḳa virilse gerek ve ne ḳadar ḳuşlar ol devirde ki ḥayāt bulub rızıḳ yiyecekdür. Ḳudret ḳalemiyle bu levḥ üzerine yazubdur. Benüm oḳuyub maʿlūmum olubdur ve daḫı yiryüzinde yazılan ṭılsımātuñ nefʿi ḫavāṣı budur kim bir kişi bu levḥi yazub götürse ṭaliʿ iḫtiyār itse şikār-baz ise ḳuş ṣaydı añа āsān ola ve ḳuşlardan añа ziyān gelmeye (15b)

2.7.12. Esed (Aslan) Burcu

Güneşin en etkili olduğu vakit, "burc-ı şir" olarak anılan bu burçta bulunduğu zamandır. Genellikle yüceltilen kişiler arslanın çeşitli özelliklerine teşbih edilip anlatılır. Bunun yanında "esed" lakabıyla bilinen Hz. Ali ile Arslan burcu arasında bir bağ kurulduğu da görülmektedir (Uzun, 1992, s. 424-426).

Süleymān ibni Dāvūd bu elümde ṭutduġum süñünüñ aṣlı oldur kim ḳaçan kim benüm tekvīnlerüm emrinde olan cinler kim göge çıḳmaġa ṭalep itseler bu süñüyile atub ol cinnīleri helāk iderem. Bu süñünüñ üzerinde yazılan tesbīḥ ʿizzetine yine süñüm elümde bulunur. Her kim bu duʿāyı āfitāb Esed burcındayıken āfitāb şerefinde iken kılıç üzerine yazub pūlādıla ḳazsa, ol ḳılıc ḳanḳı düşmān üzerine kim çekse nusret bula. (15a)

2.8. Kuşlar

2.8.1. Atmaca

Farsça olan başe sözcüğü atmaca kuşu, başak da bir cins küçük atmaca olarak bilinir. Atmacanın niteliği, doğan ve şahin gibi avcı ve yırtıcı kuş türünden gelmesidir. "Yırtıcı kuşun ömrü az olur" atasözünün dilimizde 'Düşmanın ömrü atmacanınki gibi olsun' karşılığına gelmektedir. Atmacanın başka bir özelliği de atılgan olmasıdır. 'Atmaca gibi atılmak' deyimi bu yürekliliğe dayanmaktadır. Bunun yanında 'atmacanın alayı olmaz.' derler; şakası olmaz anlamına gelir ki yırtıcı kuşa karşı tedbirli olmayı öğütler. (Develioğlu, 1999, s. 73; Akalın, 1993, s. 74). İncelenen metinde Allah diğer kuşlarla beraber Atmaca kuşunu da avcı kuş olarak yaratmış. Bu olay vesilesi ile zikredilmiştir.

Allah Teʿālā kemāl-i ḳudreti celāl-i ʿizzeti birle ol ḳuşcuġazuñ gözi yaşından ābī ḳuşları yaratdı. Dil-i külinden bülbül ṭūtī vü hezār desṭānı ve ḳumrıyı ve ne kim elḥān-ı ḫūb ḳuşlar varısa anları yaratdı. Aġzınuñ küllerinden dāne yiyici ḳuşları yaratdı ve gevdesi külinden cerrendeleri yaratdı. Andan ṣoñra uyluġınuñ külinden ne ḳadar ʿāṣī ḥayyār-nefs ḳuşlar varısa bāz u şāhīn ve balaban sunḳur laçin ve atmaca gibi şikār ḳuşların yaratdı kim baʿżısı daḫı yırtıcıdur. Ḳartāl ṣuyaġa çaylaḳ gibi fī'l-cümle ne ḳadar kim dünyā yüzinde ḳuş varsa ekṣeri ol ḳuşcuġazuñ aġżāları küllerinden ve gözi yaşından ḫılḳat olubdur. (16b)

2.8.2. Balaban

Ciconiiformes (leyleksi) takımı içerisinde Ardeidae (balışçıgiller) familyasına ait olan Balaban Kuşu (Botaurus stellaris), uzun bacaklı ve uzun gagalı kuşlardandır. Kamışlık, saz yatakları ve fundalıklarda yaşarlar. Böcek ve balıklarla beslenen bu kuşların dört parmakları vardır. Erkeğin arkası ve tacı siyahken, dişinin kahverengidir (Demirsoy, 1992, s. 10). İncelenen metinde Allah diğer kuşlarla beraber Balaban kuşunu da avcı kuş olarak yaratmış. Bu olay vesilesi ile zikredilmiştir.

Allah Teʿālā kemāl-i ḳudreti celāl-i ʿizzeti birle ol ḳuşcuġazuñ gözi yaşından ābī ḳuşları yaratdı. Dil-i külinden bülbül ṭūtī vü hezār desṭānı ve ḳumrıyı ve ne kim elḥān-ı ḫūb ḳuşlar varısa anları yaratdı. Aġzınuñ küllerinden dāne yiyici ḳuşları yaratdı ve gevdesi külinden cerrendeleri yaratdı. Andan ṣoñra uyluġınuñ külinden ne ḳadar ʿāṣī ḥayyār-nefs ḳuşlar varısa bāz u şāhīn ve balaban sunḳur laçin ve atmaca gibi şikār ḳuşların yaratdı kim baʿżısı daḫı yırtıcıdur. Ḳartāl ṣuyaġa çaylaḳ gibi fī'l-cümle ne ḳadar kim dünyā yüzinde ḳuş varsa ekṣeri ol ḳuşcuġazuñ aġżāları küllerinden ve gözi yaşından ḫılḳat olubdur. (16b)

2.8.3. Baykuş

Türkçede yapalak ve er kuşu olarak da bilinmektedir. Divan şiirinde bum ya da cuğd isimleriyle şiirlere konu olmuştur. Farsçada çeşitli adlandırmaları vardır. Halk dilinde uç kuş, puhu kuşu, sarı kebe, ügi ya da ügü isimleriyle bilinir (Ceylan, 2015, s. 51). İncelenen metinde Baykuş diğer kuşlarla beraber Süleyman'ın huzuruna çıkmıştır.

Süleymān diledi kim ol yüñi oda yaḳub buḫūr ḳıla Aḫī Melīḥ-i Küstāḥ anda ḥāżırdı bu ögmelere nāẓıridi. Eydür: "Yā Süleymān daʿvā idersin kim baña ḳuşlar daḫı muṭīʿ olmışdur dirsin, çünkim saña ḳuşlar fermānber ise Sīmurġ ḫod ḳuşlaruñ sulṭānıdur Sīmurġ'ı daḫı dīvānuña getür saña yoḳsa hemān ḳuşlardan saḳa ḳuşın ve bayḳuş ḳuşın getürmegi mi bilürsin. Bayḳuşı bende getüreyin bu ne daʿvīdür kim idersin yüñin yaḳmaġla ḫod Zāl daḫı getürür. Eger kim vākıʿısa saña Süleymānlıḳ virildüği ḳuşlar saña muṭīʿ olduġu gerçekise Sīmurġ'ı getürgil. (14a)

2.8.4. Baz (Doğan)

Arapçada bazi ismiyle şöhret kazanmış bir av kuşudur. Laçin, kerkenez, şahbaz ve balaban doğan türü kuşlardan sayılmaktadır. Üstünlük gösteren, havalı, ihtişamlı, çevik ve hızlı parçalama özelliklerine sahiptir. Öfkeli bir mizaca sahiptir. Susuz kalmaya çok dayanamayan bir yapısı vardır. Ağaçların yüksek dallarında yaşamayı sever. Dinimizce eti haram sayılmaktadır. Gözüne su inen kimsenin gözlerine doğanın safra kesesindeki su damlatılırsa şifa bulur. Doğuramayan kadınların doğan dışkısını suda eritip içermesi ile hamile kalacağına inanılır. Beyninin sürme niyetine kullanılıp gece körlüğü olarak bilinen tavuk karası hastalığına şifa olduğuna inanılır (Serin, 2011, s. 249-254). İncelenen metinde Allah diğer kuşlarla beraber baz kuşunu da avcı ve yırtıcı kuş olarak yaratmış. Bu olay vesilesi ile zikredilmiştir.

Allah Allah Teʿālā kemāl-i ḳudreti celāl-i ʿizzeti birle ol ḳuşcuġazuñ gözi yaşından ābī ḳuşları yaratdı. Dil-i külinden bülbül ṭūṭī vü hezār desṭānı ve ḳumrıyı ve ne kim elḥān-ı ḫūb ḳuşlar varısa anları yaratdı. Aġzınuñ küllerinden dāne yiyici ḳuşları yaratdı ve gevdesi külinden cerrendeleri yaratdı. Andan ṣoñra uyluġınuñ külinden ne ḳadar ʿāṣī ḥayyār-nefs ḳuşlar varısa bāz u şāhīn ve balaban sunḳur laçin ve atmaca gibi şikār ḳuşların yaratdı. (16b)

Baʿżısı yırtıcıdur ʿanḳā vü şāhīn sunḳur u ṭoġan gibi ne kim anlara beñzer varışa. Baʿżısı daḫı dāne yiyici ḳuşlardur ḳaz ördek bayḳuş ḳumru ṭūṭī bülbül ṭurrāc ne kim anlara benzer varsa. Baʿżısı daḫı hevāda olurlar yiryüzine inmezler. Baʿżısı daḫı baḥrī ḳuşlarıdur kim ḳurdaġı gibi deġüldürür. Nitekim anlaruñ yüñleri ṣuda ışlanmaz ammā kim ol ḳuşlar

kim hevāda kürre-i nesīm içre olurlar anlaruñ ġıdāsı yildürür. Anlaruñ maḳām-ı fevḳa'l-ʿādedür. (16b)

2.8.5. Bülbül

Sesinin güzel olması dolayısıyla bilinen bir kuş türüdür. Arapçası andelip, Türkçesi sandavaç ve Farsçası hezar ile bülbülan şeklindedir. Gül bahçesi, çimenlik, yapraklı ve sık dalları olan ağaçlı yerlerde yuva yapar çünkü böyle yerlerdeki yuvalara yılanlar çıkamazlar. Yılan, kuş yavrularının etini yemeyi çok sever. Seyrek dallı ağaçlara kurulan yuvalara yılanlar kolayca sarılır ve çıkar. Edebiyatımıza çokça konu olmuştur. Divan şiirinde aşığın yerine kullanılan bülbülün ismi en çok geçen kuş türleri arasındadır (Onay, 1992, s. 83; Ceylan, 2015, s. 61). İncelenen metinde bülbülün dane yiyici yani kuş yemi ile beslenen bir kuş olması sebebiyle zikredilmiştir.

Baʿżısı yırtıcıdur ʿanḳā vü şāhīn sunḳur u ṭoġan gibi ne kim anlara beñzer varışa. Baʿżısı daḫı dāne yiyici ḳuşlardur ḳaz ördek bayḳuş ḳumru ṭūṭī bülbül ṭurrāc ne kim anlara benzer varsa. Baʿżısı daḫı hevāda olurlar yiryüzine inmezler. Baʿżısı daḫı baḥrī ḳuşlarıdur kim ḳurdaġı gibi deġüldürür. Nitekim anlaruñ yüñleri ṣuda ışlanmaz ammā kim ol ḳuşlar kim hevāda kürre-i nesīm içre olurlar anlaruñ ġıdāsı yildürür. Anlaruñ maḳām-ı fevḳa'l-ʿādedür. (16b)

Rūḥ-ı ḳuds oldı ṣabāʿīsī miṣāl urur demi

Bülbül oldı uş kelīm eydür aġacdan [çoḳ] suḫan

Bülbül eylesün naġam dünyā [da sen] çekme ne ġam

İrmeden bād-ı ḫazān gül ṣolmadan daḫı semen (28a)

2.8.6. Ebabil

Dağkırlangıcı ve keçisağan isimleriyle de bilinir. Bu kuşların kıssası *Kur'an*'ın Fil suresinde geçer. Habeş Hıristiyanları, Bedevi Araplar'ın ülkelerine gelip ibadet etmesi için bir tapınak inşa ederler. Fakat Araplar orada değil Kâbe'de ibadet etmeye devam ettikleri için Habeş Hıristiyanları bu duruma öfkelenip Ebrehe komutasında bir ordu kurmuştur. Bu orduya devasa filleri de dâhil edip Kâbe'yi yıkmaya karar verirler.

Ebrehe Kâbe'nin önüne geldiği vakit ebabil kuşlarının ağızlarındaki taşları bu ordunun üzerine atıp onları taş yağmuruna tutar. Bunun sonucunda Ebrehe ve ordusu helak olmuştur (Pala, 2004, s. 128). İncelenen metinde ebabil kuşlarının Ebrehe ve ordusunu Allah'ın emriyle taşıdıkları taşlarla helak etme hadisesi zikredilmiştir.

Yardım eyle ben ḳuluña yāradan

Bir Ebābīl çıḳara bu ġāradan (30a)

Ebābīl ḳuşları ayaḳlarına birer ṭaş alub ol ʿāṣīlerüñ üzerine birer ṭaş bıraḳdılar. Nitekim Ebrehe çerisinüñ üzerine Ebābīl ḳuşları bıraḳdı ol ṭaşlar gövdelerinden geçüb helāk itdi. Ol ʿāṣīler ekṣeri ol ḥāli görüb be-gāyet ḳorḳub Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār küllīsi īmān getürdiler getürmeyeni helāk oldılar. Pes Süleymān bin Dāvūd[1] *her devirde kim bir dürlü maḫlūḳāt ki gördüm ʿāṣīlerinüñ baʿżısın Ebābīl ḳuşları helāk eyledi. Pes Ebābīl ḳuşı ol Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār'uñ muʿcizesidür kim anuñ duʿāsıyla Ḥaḳ Teʿālā ḫılḳat eyledi kim Ḳādir u Perverdigār durur. (30b)*

2.8.7. Hüma

Farsça Hüma kelimesi devlet kuşu ve efsanevi Hüma kuşu anlamının yanında saadet, kutluluk manalarına da gelmektedir. Cennet kuşu, talih kuşu isimleriyle bilinen Hüma'nın özellikleri, yaşadığı mekânlar ve Hüma ile ilgili inançlar farklılık göstermektedir. Hüma kuşunun sürekli karlarla örtülü bir ülkede, okyanus adalarında, Çin veya Kafdağı'nda yaşadığı yönünde çeşitli bilgiler vardır. Rivayetlerde yer alan bilgilere göre eskiden bir hükümdar ölünce halk meydanda toplanır, Hüma kimin başına konarsa veya gölgesi kimin üstüne düşerse o kişi hükümdar seçilirmiş. Bu sebeple talih ve baht açıklığı onunla ilişkilendirilir. Edebiyatımızda kudret ve mutluluğun sembolüdür. Divan şiirinde Hüma sevgiliyi andırır (Develioğlu, 1999, s. 390; Pala, 2004, s. 216). İncelenen metinde Hüma kuşunun diğer kuşlardan farklı olduğu ve kendine has özellikleri olması sebebiyle zikredilmiştir.

[1] Dāvūd: Devād

Sīmurġ ve Hümā gibi ve Ḳaḳnūs gibi ki anlar Ḳāf Ṭaġı ʿālemlerinden gelmişlerdür ki bu rubʿ-meskūn ʿāleminde anlaruñ ʿaynı yoḳdur. Yaʿni anlara beñzer ḳuş yoḳdur ki zīrā anlar özge ḳuşlardur." Süleymān didi kim: "Sīmurġ didügüñ ne şekilde ḳuşdur ve ḳande olur?" Cevāb virdi ki: "Kūh-ı Ḳāf'da Sīmurġ ʿāleminde olurken göñline bu geldi ki ol Sīmurġlar ʿāleminden ġayrı daḫı ʿālem var mı ki diyüb pervāz urub hevāya ḳalḳdı ve uçdı. (17a)

2.8.8. Kaknus

Yunanca kuğu manasındaki kiknos kelimesine dayanmaktadır. Tüm mitolojilerde güzelliğin simgesi olarak bilinmektedir. Şark efsanelerindeki bilgilere göre Hindistan'da yaşadığı ve tüylerinin rengârenk olduğu söylenen bu kuş mitolojik bir kuştur. Yüksek yerlerde uçtuğu vakit rüzgârın gagasında bulunan 360 delikten geçmesiyle türlü sesler çıkar. Daha sonra bu sese kuşlar toplaşır ve toplanan kuşlardan bazılarını yiyerek bin yıl ömür sürermiş. Bin yıl geçtikten sonra çalı çırpı toplayıp üstüne çıkar ve içli içli ötmeye başlar. Daha sonra coşup kanat çırpar, kanat çırpışlarıyla çalılar tutuşturur ve yanarak kül olurmuş. Bu küllerin içinden çıkan bir yumurtayla yeni bir kaknus kuşu doğarmış (Ceylan, 2007, s. 134-135). İncelenen metinde kaknus kuşunun diğer kuşlardan farklı olup Kafdağında yaşadığı belirtilmiş. Daha sonra Hindistan şehrine gidip orayı kendilerine mekân olarak seçmiştir.

Sīmurġ ve Hümā gibi ve Ḳaḳnūs gibi ki anlar Ḳāf Ṭaġı ʿālemlerinden gelmişlerdür ki bu rubʿ-meskūn ʿāleminde anlaruñ ʿaynı yoḳdur. Yaʿni anlara beñzer ḳuş yoḳdur ki zīrā anlar özge ḳuşlardur." Süleymān didi kim: "Sīmurġ didügüñ ne şekilde ḳuşdur ve ḳande olur?" Cevāb virdi ki: "Kūh-ı Ḳāf'da Sīmurġ ʿāleminde olurken göñline bu geldi ki ol Sīmurġ'lar ʿāleminden ġayrı daḫı ʿālem var mı ki diyüb pervāz urub hevāya ḳalḳdı ve uçdı. (17a)

Hindūstān milkine gelüb düşdiler. Ammā ki hümā ḳuşları bu yiri yirüben ḳabūl itmediler. Yirde ḳonmayub hevāya ḳalḳdılar. Henüz ol vaḳitden berü hümā cinsi felege ḳarşu uçarlar ki ol hümā ʿālemlerini bulalar velākin bulmayub ʿāciz ḳalurlar Sīmurġ daḫı Elbruz eteginde gelüb maḳām ṭutdı. (17b)

2.8.9. Kartal

Bazı Türk lehçelerinde bürküt Arapça'da ise nesr olarak adlandırılan kartal etçil bir kuş olarak kuşların kralı sayılmaktadır. Vücut şekli itibariyle aşağı doğru kıvrılmış keskin ve kuvvetli uzun kanca gibi bir gagaya, iri tırnakları olan kuvvetli ayaklara ve uzun geniş kanatlara sahiptir. Yuvasını dik ve yüksek yerlere yapan kartal, iyi bir uçucu olarak uzun müddetçe havada kalabilir. Yırtıcı kuşların arasında en korkuncu olarak bilinir. Senede üç adet yumurtlar, yavrusunu otuz günde çıkarır. İslam dininin yıldızbilimine göre kartal, koç burcunun kuzeyindeki takımyıldızının sembolüdür. Divan şiirinde nesr ve ukab isimleriyle anılan kartal, asaleti ve alıcılığıyla övülecek kişiyi methetmede teşbih unsuru olarak kullanılır. Ukab burcunun yıldızı arasında yer alan nesr-i tair de şiirlerde en çok anılan gök unsurlarından biridir (Ceylan, 2007, s. 150-153; Serin, 2011, s. 652). İncelenen metinde Allah diğer kuşlarla beraber kartal kuşunu da yaratmış. Bu olay vesilesi ile zikredilmiştir.

> *Aġzınuñ küllerinden dāne yiyici ḳuşları yaratdı ve gevdesi külinden cerrendeleri yaratdı. Andan ṣoñra uyluġınuñ külinden ne ḳadar ʿāṣī ḥayyār-nefs ḳuşlar varısa bāz u şāhīn ve balaban sunḳur laçin ve atmaca gibi şikār ḳuşların yaratdı kim baʿżısı daḫı yırtıcıdur. Ḳartāl ṣuyaġa çaylaḳ gibi fī'l-cümle ne ḳadar kim dünyā yüzinde ḳuş varsa ekṣeri ol ḳuşcuġazuñ aġżāları küllerinden ve gözi yaşından ḫılḳat olubdur. (16b)*

2.8.10. Kebuter (Güvercin)

Farsçada kebuter şeklinde geçen bu kuş Arapçada hamam, hamame olarak bilinir. Edebiyatımızda eski vakitlerden beri posta işlerinde kullanılması dolayısıyla meşhurdur. Güvercin avcı kuşlarla birlikte bir av kuşu olarak anıldığı gibi sevgili yerinde de kullanılır. Ayrıca güvercin eti, meze olarak tüketilip makul görülür. Halk edebiyatında sessizliği, duruşu, çekingenliği nedeniyle sevgiliye benzetilmiştir. Başına göre gövdesi daha iri, yuvarlaktır. Bu kuşlar hızlı uçuşlarıyla tanınır. Ötüşleri derin ve boğuk olan bu kuşlar, her çeşit tohum ve böcekle beslenirler. Dışkıları gübre olarak çiçek ve sebzeler için faydalı bir ilaçtır. Yön bulmada hisleri kuvvetlidir. Uzak yerlere gidip daha sonra yuvasını bularak dişisine tekrar döndüğü için akıllı ve sadık bir kuş olarak bilinir. Rivayete göre Nuh Peygamber tufan bittikten sonra yeryüzünde yaşanılabilecek bir mekân araması için güvercini göndermesinden hareketle onun

evcilleştirilen ilk hayvan olduğunu söyler. Osmanlı padişahları gizli bilgilerin haberleşmesi için güvercinleri araç olarak kullanılmışlardır. İslam'da sulh ve iffetin simgesidir (Pala, 2004, s. 277; Özkırımlı, 1983, s. 571; Ceylan, 2007, s. 98-104). İncelenen metinde ismi Kebuter-i Perran olan güvercinin haber taşıyan bir kuş olduğu bilgisine yer verilmiştir. Süleyman'ın hizmetinde bulunması sebebiyle zikredilmiştir.

> *Süleymān'uñ göñlinden bu ḫayāl gecdi kim ʿacabā bencileyin cihān milkünde bir Süleymān daḫı geldi cihān ḫalḳına hüküm ḳıldı mı ola dirken, ḳuşlardan meger bir ḳuşcaġaz kim aña Kebuter-i Perrān dirlerdi. Süleymān'uñ peykiydi. Ḫaber virdi kim: "Yā Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār bu ḳarşuda bir ṭaġ görinür. Ol ṭaġuñ üzerinde bir ḳuş var kim ululıġı ṭaġ ḳadar, başı ḥammām kubbesince, gözleri yanar külḫāna beñzer be-gāyet ʿaceb gördügüm varub görseñ olur" didi. Kebūter-i Perrān eyle deyicek ol Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār ol ḳuşı görmege heves ḳılub eyle ḥükm eyledi. (30b)*

2.8.11. Kerkes (Akbaba)

Farsçada dejkak olarak bilinen akbaba edebiyatımızda kerkes ve nesr olarak anılır. Kartalla birlikte kerkes de yırtıcı kuşların en büyük türleri arasında yer almaktadır. Ölmüş hayvan leşleriyle beslenip küçük memeli hayvanları avlar. Bu sebeple baş ve boyunlarının bazı yerleri çıplaklaşmış, ince tüylerle kaplanmıştır. Kuduz hastalığına sebep olan hayvan leşlerini kısa bir zamanda ortadan kaldırdıkları için bir tür çöplük görevi yaparlar. Kuşların en yücesi ve arif bir kuştur. Fakat ölmüş hayvan leşleriyle beslenip yaşam sürdükleri için eti haram sayılır. Uzun süre yaşadıkları için Araplar bir kimsenin uzun ömürlü olmasını dilediklerinde ömrün akbabadan daha uzun olsun derler. Edebiyatımızdaki eserlere leşle beslenmesi yönüyle konu olmaktadır (Ceylan, 2007, s. 27-29). İncelenen metinde tüyleri dökülmüş bir vaziyette ağaç dalına konmuş dişi kartaldan bahsedilmiştir.

> *Aḫī Melīḥ daḫı kaṣruñ civārında teferrüc ḳılurken baʿżı serverlerle bir ḳarı kerkes ḳuşın gördiler kim bir delükde oturur. Velākin yüñleri dökülmiş başı gelüb iki buṭunuñ arasına girmiş. Aḫī Melīḥ ol kerkesi görüb teʿaccüb ḳılub sürüb Süleymān'a gelüb eyitdi: "Yā nebīyallāh bu müşküli ḥall itmek dilerseñ bir kerkes oturur bir delükde delim ʿömr*

sürmiş varub anuñla söyleşgil, ḳuş dilin bilürem dirsen eger ḳuş dilin bilürseñ şāyed saña bu ḳaşırdan ve bu ḳuyudan nişān vire" didi. Süleymān ʿaleyhi's-selām ol kerkesüñ ṭurdıġı delige muḳābil gelüb (38a)

2.8.12. Kumru

Kumru, edebiyatımızdaki kuş kadrosu içerisinde zarafeti ve sevimliliği ile anılmaktadır. Bunun yanında beğenilen sesiyle bülbülün yakıcı feryatlarını anımsatan âşığın akranıdır. Kumrunun sesiyle zararlı böcekleri uzaklaştırdığına inanılır. Eşlerine olan bağlılıklarıyla meşhurdurlar. Rivayetlere göre eşlerden herhangi biri ölecek olursa onun ardında kalan kumru artık yaşamı boyunca bir başka kumru ile eşleşmez. Yaşamı hep feryat ile geçer (Ceylan, 2007, s. 172-175). İncelenen metinde Allah diğer kuşlarla beraber kumru kuşunu da yaratmış. Bu olay vesilesi ile zikredilmiştir.

Allah Allah Teʿālā kemāl-i ḳudreti celāl-i ʿizzeti birle ol ḳuşcuġazuñ gözi yaşından ābī ḳuşları yaratdı. Dil-i külinden bülbül ṭūtī vü hezār desṭānı ve ḳumrıyı ve ne kim elḥān-ı ḫūb ḳuşlar varısa anları yaratdı. Aġzınuñ küllerinden dāne yiyici ḳuşları yaratdı ve gevdesi külinden cerrendeleri yaratdı. Andan ṣoñra uyluġınuñ külinden ne ḳadar ʿāṣī ḥayyār-nefs ḳuşlar varısa bāz u şāhīn ve balaban sunḳur laçin ve atmaca gibi şikār ḳuşların yaratdı kim baʿżısı daḫı yırtıcıdur. Ḳartāl ṣuyaġa çaylaḳ gibi fī'l-cümle ne ḳadar kim dünyā yüzinde ḳuş varsa ekṣeri ol ḳuşcuġazuñ aġżāları küllerinden ve gözi yaşından ḫılḳat olubdur. (16b)

2.8.13. Saka

Baş kısmında bulunan beyaz, kırmızı ve siyah tüyleriyle en iyi bilinen ötücü kuşlar arasında yer almaktadır. Ağaçlık alanların olduğu zengin otsu bitkiler arasında yaşamını sürer. Yuvasını inşa etmek için ayaklarını çok iyi kullanarak daha alçakta bulunan çalı çırpıları özenle yuvasına taşıyan saka kuşunun bu niteliği Orta Çağ'da onu bir seyir kuşu haline getirmiştir. Kafeste bulunan küçük su kabı bir ipe bağlanarak aşağıya sarkıtılır ve susayan saka kuşu ayaklarıyla yukarı çekerken ortaya çıkan bu görüntüyle çocuklar eğlenmiştir. Su dağıtıcısı olarak zikredilmesi de kafesteki bu meziyetiyle ilişkilendirilmiştir (Ceylan, 2007, s. 206-207). İncelenen metinde Saka kuşu diğer kuşlarla beraber Süleyman'ın huzuruna çıkmıştır.

Süleymān diledi kim ol yüñi oda yaḳub buḫūr ḳıla Aḫī Melīḥ-i Küstāḥ anda ḥāżırdı bu ögmelere nāẓıridi. Eydür: "Yā Süleymān daʿvā idersin kim bāña ḳuşlar daḫı muṭīʿ olmışdur dirsin, çünkim sāña ḳuşlar fermān-ber ise Sīmurġ ḫod ḳuşlaruñ sulṭānıdur Sīmurġ'ı daḫı dīvānuña getür sāña yoḳsa hemān ḳuşlardan saḳa ḳuşın ve bayḳuş ḳuşın getürmegi mi bilürsin. Bayḳuşı[2] *bende getüreyin bu ne daʿvīdür kim idersin yüñin yaḳmaġla ḫod Zāl daḫı getürür. Eger kim vākıʿısa sāña Süleymānlıḳ virildüği ḳuşlar saña muṭīʿ olduġu gerçekise Sīmurġ'ı getürgil. (14a)*

2.8.14. Simurg (Anka)

İslam tasavvuf ve sanatında Simurg veya Anka, halk arasında ise Zümrüdüanka isimleriyle bilinen efsanevi bir kuştur. Bütün yönleriyle Fars edebiyatındaki Anka'nın karşılığıdır. İran ve Türk edebiyatının temelinde yatan *Şeh-name*'nin olay örgüsü çerçevesinde kazandığı nitelikleri Anka rivayetleriyle bir araya getirip edebî metinlerde kullanılmıştır. Mitolojik bir kuş olarak bilinen Simurg, iri yapısıyla bütün kuşlardan büyük olup yüksekten uçar. Uçtuğu vakit hava kararır ve mercan yağdıran bir buluta benzer. Uçarken gök gürültüsünü andıran bir ses çıkarır. Kafdağında yaşadığı bilinen bu kuş çok parlaktır, öyle bir parlaklığı var ki ona bakan gözler kamaşır. Çok bilgi ve meziyete sahip olup insanlar gibi düşünür ve konuşur. Kendisine gelen padişah ve kahramanlara akıl hocalığı yapar. Doğduktan sonra babası tarafından bırakılan Zal'i bulmuş ve yuvasına götürerek besleyip büyütmüştür. Zülkarneyn'i gökyüzüne çıkarmış olan yine kendisidir (Ersoylu, 1981, s. 113; Ceylan, 2007, s. 313-35; Yıldırım, 2008, s. 623-627). İncelenen metinde Simurg kuşunun fiziksel özelikleri ve yaşamı hakkında bilgiler verilmiştir.

Süleymān şaṭrancı ḳoyub Sīmurġ yüñin eline alub gördi kim bir ʿacāyib yüñ nite uzunluġu yedi arşı ini. Daḫı üç ḳarış ola ḳovasınuñ yoġunluġu ādem uyluġu ḳadar var rengi āl ammā kim ol āl rengüñ üzerine yitmiş iki dürlü reng efşān olmuş. Bu ʿacāyıblıġı daḫı bu kim ol renglerüñ her birisi anuñ biri mergūb zībā rengler dürür kim gözler görmiş degül berḳ urur.

[2] Kelime mükerrer yazılmıştır.

Gevher miṣāl yine ol renklerüñ çevresi altunıla taḥrīr olmış gibi taḥrīr var. (13a)

Bitmedi ʿAnḳā-miṣāli bāl u per

Uçmadı Simurġ gibi zīb u fer

Uçmaġa bulmadı yavrısı mecāl

Ol cihetden çekdi ʿAnḳā çoḳ melāl

Kim henüz pür-ġam durur ʿAnḳā-yı Ḳāf

Baş aşaġa ṣaldı miṣl-i ḫaṭṭ-ı Ḳāf (17b)

2.8.15. Şahin/Laçin/Sunkur (Sungur)

Şahan, şunkar ve laçin olarak da bilinen şahinler, orta boylu gündüz yırtıcılarıdır. Gagası kıvrık, başı büyük, tırnakları kuvvetli, göğsü geniş, gözleri iri, kanatları uzun bir yapıya sahiptir. Kutadgu Bilig'de Laçin alplığın simgesi olarak bilinir. Osmanlı döneminde av kuşları olarak kullanılan kuşlar arasında en önemlilerinden biridir. Şahin edebiyatımızdaki şiirlere genellikle yırtıcı ve avcı bir kuş olması yönüyle konu olmuştur (Ceylan, 2007, s. 223-224). İncelenen metinde Allah diğer kuşlarla beraber şahin kuşunu da yaratmış. Bu olay vesilesi ile zikredilmiştir.

Allah Teʿālā kemāl-i ḳudreti celāl-i ʿizzeti birle ol ḳuşcuġazuñ gözi yaşından ābī ḳuşları yaratdı. Dil-i külinden bülbül ṭūtī vü hezār desṭānı ve ḳumrıyı ve ne kim elḥān-ı ḫūb ḳuşlar varısa anları yaratdı. Aġzınuñ küllerinden dāne yiyici ḳuşları yaratdı ve gevdesi külinden cerrendeleri yaratdı. Andan ṣoñra uyluġınuñ külinden ne ḳadar ʿāṣī ḥayyār-nefs ḳuşlar varısa bāz u şāhīn ve balaban sunḳur laçin ve atmaca gibi şikār ḳuşların yaratdı kim baʿżısı daḫı yırtıcıdur. Ḳartāl ṣuyaġa çaylaḳ gibi fī'l-cümle ne ḳadar kim dünyā yüzinde ḳuş varsa ekṣeri ol ḳuşcuġazuñ aġżāları küllerinden ve gözi yaşından ḫılḳat olubdur. (16b)

2.8.16. Tuti

Tüylerinin çoğunluğu yeşil renkte olup güzel görünümlü bir kuştur. Dudu ve Bebga adlarıyla da anılmaktadır. Gaga yapısı büyük ve kıvrıktır. Kuşlar içinde evcilleştirilmeye en yatkın olanıdır. Papağanın da anavatanının diğer kuşlar gibi Hindistan olduğu kabul edilir. Rızkını pençesiyle ağzına koyduğu için insana benzetilir. Kafesteki yaşamları elli veya atmış yıl olarak bilinir. Etinin haram olduğu bilinen papağanın dilini yiyenin etkili ve güzel konuşacağı, ödünü yiyenin ise dil tutulmasına yakalandığı söylenir. Tatlı yiyecekleri sever. Bu sebeple kendisine konuşmayı öğretmek isteyenler ona bir ayna arkasından şeker atar, ardından bir kelime söyletilir. Konuştukça şeker atıldığının bilincinde olan papağan bu yenilemelerle kelimeleri ezberler. Bu şekilde hata yapmadan bir cümleyi tekrar edebilme yeteneğine sahip olanlar bile vardır (Serin, 2011, s. 249-254). İncelenen metinde Süleyman'ın hizmetindeki kuşlardan olan papağan rengi ve güzelliği ile zikredilmiştir.

"Yā Süleymān benüm aʿẓām tūti aṣılda aḳdur. Her Süleymān kim geldi bir maʿcūn terkīb eyledi. Mürekkeb miṣāl her bir terkīb bir rengde. Daḫı ol terkīb barmaġında ḫātem ile başub benüm aʿẓam yüñine mühr urdı. Ol sebebden bu benüm gövdemüñ naḳşı ol Süleymānlaruñ mühründen naḳş oldı. Şek götürürseñ gör kim her ḫātem naḳşınuñ ḫurūfı nedür ve ḫurūfunuñ maʿnāsı nedür" diyüb cevāb virdi. Süleymān bin Aṭyār ol ḳuşuñ yanına gelüb naẓar ḳılub gördi kim bu ḳuşuñ gevdesindeki münaḳḳaş görinen birer Süleymān'uñ ḫātemi mührinüñ naḳşıdur. (33a)

Sāye-i çetrüñdurur devlet gözine nūr-ı maḥż

Naʿl-i Şebdīzüñ tozıdur tūtiyā küḥl-i baṣar (2a)

Perverişle vire mi zaḳḳūm şeker

Tūtiyāla ṣırça ola mı güher (24b)

2.8.17. Tavus

Rengârenk kuyruğu ve tüyleriyle kuşlar âleminin en latif kuşu olarak bilinir. Cennet kuşu olarak da bilinen tavus, daha önceleri cennette yaşamını sürerken kendisine melek şeklinde görünen şeytan onun güzelliğini methedip, ona cennete girip Allah'ı

görmenin bir yolunu bulursa kendisine üç önemli bilgi vereceğini, bu bilgileri öğrenince hiç yaşlanmayacağını, hasta olmayacağını ve asla cennetten çıkmayacağını söylemiştir. Şeytan'ın hilelerine aldanan tavus onu yılanla tanıştırmış, şeytan da yılanın tuzağıyla cennete girmenin bir yolunu bulmuştur. Daha sonra da Hz. Havva'yı kandırarak yasak ağaçtan yemesini ve Hz. Âdem ile cennetten atılmalarına neden olmuştur (Ceylan, 2007, s. 228-229; Yıldırım, 2008, s. 676).

Bāl-i zerrīn açdı ṭāvūs-veş ṣubḥ-ı āfitāb

Dün ġurābī per bıraḳdı ṭaña ḳaldı māhitāb (10b)

Dilkü ṭāvūs ola mı tez biline

Būma bāzlıḳ düşe mi temkīnile (44b)

2.9. Yer Adları

2.9.1. Aden

Arabistan'ın güneyinde Kızıldeniz'e bitişik bir sahil şehridir. Eski zamanlardan beri Aden'den inci çıkarılırmış. Günümüzde hala bu bölgede inci üretimi yapılmaktadır. Divan şiirinde Aden inci ile birlikte kullanılmıştır (Pala, 2004, s. 7) İncelenen metinde Aden denizinden söz edilmektedir.

Ṣan ḳıyamet ḳopdı insan oldı cemʿ

Yā ḫu cūşa geldi ʿUmmān-ı ʿAden (23b)

2.9.2. Amalika

Yahudilerin düşmanı olan Amalika kabilesinin yaşadığı yer olarak bilinen bu şehirden Süleyman'ın huzuruna askerler gelmiştir. Bu vesile ile Amalika eserin çoğu yerinde zikredilmektedir.

Ḥakīm ḳavlince anlaruñ ʿaḳabince Mıṣr sulṭānı ʿaskeri geldi. Mekke leşkeriyle İskenderiye çerisiyle cümlesi ḳırḳ sekiz biñ yiğitlerdi. Baʿżı ʿAmāliḳa'dan gelmişidi muḳīm olmışıdı ser-ʿaskeri Aḳmār bin Ḳamrān idi. Ammā kim pehlevāları daḫı Ḳayʿa bin Ḳayʿan, (24a)

ʿAmāliḳa sulṭānı Sührāb Şāh yürüdi. ʿAmāliḳa çerisiyle Sührāb Şāh ardınca Tübbaʿ bin Aṣdaʿ Baġdād ḫalīfesi yürüdi. Bir rivāyetde Mekke sulṭānı bileydi cümlesinüñ öñünceyidi didiler. Ammā kim ḳavl-i Loḳmān budur ki Mekke sulṭānı Süleymān ʿām Mekke'ye varmayınca gelmez muṭīʿ olmaz bile degüldür. Hem rivāyet budur ki ẕikr iderüz Süryānīler tarīḫinden bildürür didiler. (25a)

2.9.3. Cabelka/Cabelsa

Etrafı surlarla çevrili olan Cabelka ve Cabelsa, efsanevi iki şehrin adıdır. Kaynakların çoğunda Caberkıya-Cabersiya ve Cabelk-Cabels gibi isimlerle anılırlar. Rivayetlere göre bin kapısı var ve her kapısında bekleyen bir o kadar da bekçisi vardır. Bir kez nöbet tutana ikinci kez nöbet sırası gelmeyecek derecede kalabalık olan halkı, Âdem Peygamber ve insanoğlunun varlığından haberdar değildir. Bu iki şehir harikalar diyarını andırmaktadır. Hz. Hasan'ın halifeliği Muaviye'ye verdiğinde yaptığı konuşmada bahsettiği bu iki şehirden birinin Ad, diğerinin Semud kavmine ait olduğu da rivayet edilir. Tasavvufta doğru yolu bulan kişinin hakikate ulaşmak için katetmesi gereken menzillerin ilkine Cabelsa, sonuncusuna Cabelka denir. Cabelsa ve Cabelka şehirleri iki âlem arasındaki geçişi sağlayan ara âlem olarak da görülmüştür. Buna göre Cabelka görülen ve gizli olan âlemler arasında bulunan bir geçit olup dünyadaki her şeyin orada bir sureti vardır. Ruhların vefatından sonra gittikleri yer olan Cabelsa'da dünyada iken kazanılan bütün amellerin birer sureti bulunur. Cabelka, iyi insanların gideceği yer Cabelsa ise kötü insanları gideceği yer olarak görenler bu kavramları cennet ve cehennem gibi anlamışlardır (Uludağ, 1992, s 525). İncelenen metinde Allah şehirleri yaratmış bu şehirlerin arasında Cabelsa ve Cabelka da yer almaktadır.

Ḥaḳ Teʿālā altmış biñ şehr yaratdı kim ol şehrlerüñ dükelisini fānī oldı. İlla kim üç şehr fānī olmadı kim birisi meġāribde birisi meşārıḳda ve birisi daḫı cihānuñ ortasındadur kim eski Mışır şehri durur birisi Cābelḳā ve birisi Cābelsā şehirleri durur. Çünkim bu vech ile altmış biñ şehr yaratdı cemīʿisinüñ için ḫardal dānesiyle ṭoldurdı. Daḫı baña emr itdi kim ol ḳuşuñ üzerine müvekkel olam güñde aġzına bir ḫardal dānesini virem. (16a)

2.9.4. Filistin

İsmini, milâttan önce 12. yüzyılda Kavimler göçünde deniz yoluyla buraya gelen Filistinlerden alır. Eski devirlerden itibaren farklı kavimlerin göçlerle gelip yerleşmesine ve diğer üstün güçlerin istila ve fetihlerine maruz kalmıştır. Zengin ve stratejik konumuyla üç büyük ilahi dinin doğduğu yer olması itibariyle sürekli bu istilalara maruz kalmıştır. Arap coğrafyası içinde barındırdığı kutsal yerler sebebiyle bölge "arz-ı mevut" veya "arz-ı mukaddes" adlarıyla anılmıştır (Karaman, 1996, s. 89-103). İncelenen metinde Habeşliler Süleyman taraftarı ile savaşmışlar. Bu savaş sırasında ilerleyip Filistin ırmağı yakınlarına gitmişlerdir. Bu vesile ile zikredilmiştir.

> *Gürz Ḥabeş şāhınuñ başına ṭoḳundı. Yaḳīn oldu kim atdan yıḳılaydı ġayretile kendüyi dirüb daḫı atı yilisine yapışub ḳusḳuna ḳuvvet diyüb ḳaçdı. Yüz ṣuyın yire ṣaçdı şāhları ḳaçıcaḳ leşkeri daḫı pāyidār olmayub ḳaçdılar. Adunyā bin Dāvūd daḫı Evyāşer ile gördiler kim sulṭān-ı Ḥabeş ṣındı ol daḫı ʿalemini götürüb kendünüñ varca ḫazīnesiyle ḳaçdılar. Süleymān leşkeri görüb ardlarına düşüb tā Feleṣṭīn ırmağına varınca vaḳt-i şām irince ḳovdılar. Ḳılıc ḳoydılar eyle ḳırdılar kim ol yollar ādem ölisinden ṭopṭolu olmışidi. (5b)*

2.9.5. Habeş

Mısır'dan başlayıp Doğu Afrika'daki Mombasa'ya kadar uzanan ve günümüzde Sudan'ın bir kısmı ile Cibuti, Etiyopya ve Somali'yi içinde bulunduran bu idarî bölge, Osmanlıların Doğu Afrika'da ele geçirdikleri en son sınır olma özelliği gösterir. Osmanlıların stratejik önemi büyük olan bu bölgeye yönelik ilgileri, 1517'de Mısır'ın alınmasından sonra başlamıştır. Bu bölge, Hint Okyanusu ile bilhassa Kızıldeniz sahil kesimlerini elinde bulunduran Osmanlı devleti için doğu ticaretinin kontrolü yönünden büyük önem taşımaktadır (Orhonlu, 1996, s. 363-367). İncelenen metinde Habeş sultanı savaş sırasında ölenleri görüp feryat eyleyip kendi şehrine dönmüştür. Bu vesile ile Habeş eserde çoğu kez zikredilmiştir.

> *Adunyā didi kim şehā benüm ḳaṣdum tā ölünceye dek Süleymān ile ceng itmekdür. Dilerim ki icāzetüñle Yūnān sulṭānına varam ki şāh-ı aʿẓam durur diyüb icāzet istedi. Ḥabeş sulṭānı müvecceh görüb icāzet virdi. Sulṭān-ı Ḥabeş dönüb Ḥabeş vilāyetine gitdi. Adunyā gelüb sulṭān-ı*

Yūnān'a yitdi. Tahtgahına yaḳīn gelincek bir arada çādur ḳurub oturdı. (6b)

2.9.6. Havran

Sınırları kesin şekilde belirlenemeyen Havran'ın batısında Şeria vadisi, doğusunda Cebelidürüz, kuzeyinde Şam vadisi, güneyinde Belka arazisi bulunan geniş bir bölgedir. Topraklarının bir bölümü kayalık ve engebeli olmakla birlikte hayvancılığa ve tarıma elverişlidir. Dağ eteklerinden elde edilen suların bir bölümü buharlaşmakta, bir bölümü ise küçük ırmaklar halinde bir araya gelerek Ürdün nehrinin kollarından Yermük nehrini meydana getirmektedir (Buzpınar, 199, s. 539-541). İncelenen metinde Havron adıyla geçen bu şehir Keykubat ve topladığı askerler tarafından harap edilip yıkılmasıyla zikredilmiştir.

Süleymān'uñ üzerine ne vechile vara ne yirde buluşa. Cevāb vidiler ki: "Yā Ḳubād Şāh leşkeri cemʿ idüb Ḳuds üzerine varalum Ḥavron vilāyetin yaḳalum yıḳalum andan geçüb Süleymān'uñ ardunca varub cihānı teng idelüm" didiler. Keyḳubād Şāh ol sözi müvecceh görüb āferīn ḳılub ḫılʿat geyürdi, iḳlīm u vilāyet virüb her birisün māl u niʿmetile ṭoyurdı. Andan buyurdu iḳalīm beglerine nāmeler yazub çeri cemʿ eyledi. (45a)

2.9.7. Hıta (Hoten/Hata)

Çin'in "Uygur özerk bölgesi"nde ve Pamir-Altın dağlarının kuzeyi ile Taklamakan çölü arasındaki bölgede yer alır. İlk adı Yotkan olan Hoten, Eskiçağ'dan sonra Budist kültürünü Orta Asya'ya bağlayan en önemli merkezi teşkil etmiştir. Milattan sonra Moğolların Hata adlı kabilesi bu bölgede yaşadığı işin bu isimle anılmıştır. Bu bölgede misk yetişir ve diğer bölgelere ihraç edilir. Edebiyatımızda misk ile beraber anılır (Taşağıl, 1998, s. 251-253; Pala, 2004, s. 197). İncelenen metinde Hıta şehri misk vesilesiyle zikredilmiştir.

Mücrimüñ nedür işi cürm ü ḫaṭā

Rū siyāh olub hemān misk-i Ḫıṭā (3a)

2.9.8. Sind

Pakistan'ın güneydoğusunda İndus nehri etrafına yayılan Sind bölgesi batı kesimleri dağlık, orta kesimleri alüvyonlu ovalar, doğuda kumlu çöller olmak üzere üç farklı coğrafî alandan oluşur. Sind isminin aslı Eski Farsça'da Hindu, Latince'de Indus, Grekçe'de Indos ve Hint dillerinde Sindhu şekliyle bir nehrin adı olarak kullanılmaktadır. Sanskritçe sindhu nehir kelimesinin karşılığıdır. Uman deniziyle Keşmir dağları arasında kalan bölgeye Arap coğrafyacıları Sind demişlerdir. Sind mimarisi, coğrafî konumu ve topografik yapısı ile Hindistan ve İran'dan ayrılır (Özcan, 2009, s. 242-244).

Yedi iklīm içre sulṭān Keyḳubād olur hemīn

Hind ü Sind'üñ pādişāhı gönderürler armaġān (13a)

2.9.9. Hindistan

Kuzeyinde Himalaya sıradağları güneyinde Hint Okyanusu olup Uman deniziyle Bengal körfezi arasında yer alan bölgedir. Coğrafya literatüründe subcontinent denildiği zaman Hindistan akıllara gelmektedir. Büyük yüz ölçümüne sahip olan bu ülkede önemli ticaret yolları, madenler ve baharatlara ev sahipliği yapar. Divan şiirinde başta uzaklığı, havası, bağ ve bahçesi ile sözü edilen memleketlerdendir. Âdem Peygamber cennetten çıkarıldıktan sonra Hindistan'da bulunan Seylan adasına indirilmiştir. Yakut Hindistan'da çıkarılır. Yine önem arz eden anber maddesi de Hint denizinde yaşamını sürdüren adabalığından elde edilir. İncileriyle meşhur olan bu şehrin tavus ve papağanları da çok meşhurdur (Erinç, 1998, s. 69; Pala, 2004, s. 209-210). İncelenen metinde kaknus kuşunun Hindistan şehrine gidip orayı kendine mekân seçmiştir. Bu vesile ile zikredilmiştir.

> *Felek yüzinde uçdılarsa kendüler ʿālemin bulmayub ʿāciz ḳaldılar. ʿĀḳıbet bunlar Hindūstān milkine gelüb düşdiler. Ammā ki hümā ḳuşları bu yiri yirüben ḳabūl itmediler. Yirde ḳonmayub hevāya ḳalḳdılar. Henüz ol vaḳitden berü hümā cinsi felege ḳarşu uçarlar ki ol hümā ʿālemlerini bulalar velākin bulmayub ʿāciz ḳalurlar Sīmurġ daḫı Elbruz eteginde gelüb maḳām ṭutdı ve Ḳaḳnūs ḳuşı daḫı Hindūstān milkinde maḳām ṭutdı. (17b)*

2.9.10. Mekke

İslam dininin ilk defa ortaya çıktığı ve Hz. Muhammed'in doğduğu şehirdir. Arap yarımadasında bulunan bu şehir "Mükerreme" sıfatıyla beraber kullanılır. Kâbe'nin orada bulunması ile tarih boyunca önem teşkil etmektedir. Divan şiirinde de Kâbe'nin orada yer alması vesilesiyle ele alınır. Müslümanların hac sebebiyle gittiği bu şehir üzerine çok kitap yazılmıştır. Dini edebiyatta daha çok adından bahsedilen bu şehir divan şiirinin coğrafyasında önemli bir yere sahiptir (Pala, 2004, s. 302). İncelenen metinde Süleyman'ın huzuruna gelen beyler arasında Mekke sultanı da vardır. Bu vesile ile Mekke şehri de zikredilmiştir.

> *ʿAmāliḳa sulṭānı Sührāb Şāh yürüdi. ʿAmāliḳa çerisiyle Sührāb Şāh ardınca Tübbaʿ bin Aṣdaʿ Baġdād ḫalīfesi yürüdi. Bir rivāyetde Mekke sulṭānı bileydi cümlesinüñ öñünceyidi didiler. Ammā kim ḳavl-i Loḳmān budur ki Mekke sulṭānı Süleymān ʿām Mekke'ye varmayınca gelmez muṭīʿ olmaz bile degüldür. Hem rivāyet budur ki ẕikr iderüz Süryānīler tariḫinden bildürür didiler. (25a)*
>
> Ḳavm-i İsrāʾīl'de ḳalmaya eṣer
>
> Mekke'yile Ḳuds ola zīr ü zeber (4a)

2.9.11. Medine

Arap yarımadasının batısında bulunan Hicaz bölgesinde Mekke'nin kuzeyinde yer alır. Şehrin kurulduğu düzlüğün kuzey kısmında Uhud, Güney kısmında Air dağları, batısında Vebere, doğusunda Vakım haresi vardır. Hicretten sonra İslam dünyasının en önemli kültür merkezi haline gelen Medine'nin bu özelliği Hz. Ali'nin hilafet merkezini Küfe'ye taşımasından sonra da sürdü. Hz. Muhammed'in İslam'ı tebliğ etmesi ibadetlere ve beşerî ilişkilere ait hükümleri bildirmesi Medine zamanında gerçekleşmiştir. Bu sebeple Medine halkının örfüne Hz. Muhammed'in yaşayan sünneti olarak özel bir önem verilmiştir. Medine'de dinî ilimlerde yetkin âlimlerin yetişmesi, şehri İslam dünyasının diğer kıtalarda yaşayan âlimler ve ilim öğrenmek isteyenler için bir cazibe merkezi haline getirmiştir. İslam dünyasındaki kültürel değişimin bir sonucu olarak Emevîler döneminde de Mekke'de olduğu gibi Medine'de de şiir ve musiki alanında önemli gelişmeler olmuştur (Bozkurt & Küçükaşçı 2003, s. 305-311).

İncelenen metinde Süleyman'ın hizmetinde bulunan kırk dört pehlavandan bahsedilirken Medine'nin reiside zikredilmiştir.

Ḥakīm ḳavlince yine andan ṣoñra on iki sıbṭuñ begleri ʿArab-ı ʿArbā yiglerini Ḳuds-i Mübārek u Medīne ve beriyye serverleri daḫı Īlyā bin Īşā Āṣaf bin Berḫiyā'yıla cemʿ olub geldiler. Nite evvel Yehūdā sıbṭınuñ meliki Īlyā bin Īşā gelüb geçdi yidi biñ yüz yitmüş yidi ʿArab serverleriyle kim ser-ʿaskeri Ḳayṭān ibni Aḳṭānıdı pehlevān Ḳamḳūl-ı Berberī idi. (23a)

2.9.12. İstanbul (Sitanbul)

İncelenen metnin nazım kısmında İstanbul şehri zikredilmiştir.

Biri dir kim ben idüm Ḫān Muḥammed

Sitanbul baḥre yapdum ḳaṣrile sed (37b)

2.9.13. Kudüs (Kusd)

Lut gölünün batısındaki fay diklikleriyle ayrılmış olan Yahudiye platosunun dalgalı yüzeyi üzerinde kurulmuştur. Kudüs şehri Moriya, Yebus, Davut'un şehri, Sion ve Ariel gibi adlarla da anılmaktadır. Bunların yanında Kudüs'e barış şehri, adalet yurdu, inananlar şehri, Allah'ın şehri, doğruluk şehri, orduların şehri, mukaddes yurdu gibi isimler de verilmiştir. Şehrin Arapçadaki ismi olan Kuds'ün bu son isimden geldiği belirtilmektedir. Müslümanlar da Kudüs'e çeşitli isimler vermiş olup bunlar arasında "mübarek olmak" anlamına gelen Kuds yer almaktadır. Kudüs şehri Tevrat'ta sadece bir kez Salem ismiyle zikredilmektedir. Tanrı tarafından seçilen şehir olan Kudüs, Yahudiliğin en yüce değerlerinin sembolü olmuştur. Peygamberler Kudüs'ten övgüyle bahsetmişlerdir. Hicretten önce Hz. Peygamber'in Kâbe'yi de önüne alacak şekilde Kudüs'e yönünü çevirerek namaz kıldığı rivayetler arasındadır. Bunların yanında Kudüs, Hz. İbrahim'den sonra pek çok peygamberin yaşadığı, Hz. Süleyman'ın inşa ettiği Beytülmakdis'i barındırması, İsrailoğulları'na gönderilen peygamberlerin mücadelelerine tanıklık sağlamış bir mekân olması açısından semavi dinler geleneğinde önemli bir yere sahip olmuştur (Harman, 2002, s. 323-327). İncelenen metinde şeytan Keykubat 'ı yoldan çıkararak onu kandırmıştır. Hz. Süleyman'ın yüzüğünü alıp

kendisini öldürmesi, Kudüs'ü yakıp yıktıktan sonra kendisine Süleymanlık verileceğini söylemiştir.

> *Ḳuds'ı ḫarāb idesin. Andan Süleymān'uñ memleketin almaġı ḳoyub Yūnān sulṭānıyla ceng iderken sen daḫı varub Süleymān'uñ kendüziyle buluşub ceng cihānı gözlerine teng ḳılasın. Süleymān'ı öldürüb barmaġından yüzügüni alasın, ʿāleme sulṭān olasın. Andan ṣoñra Cām-ı Cem daḫı senüñ ola, nice cām gibi nesneye mālik olasın ve illā kim şarṭı oldur kim Süleymān'ı defʿī helāk idesin ḳatında olan Loḳmān'ı ve Āṣaf'ı ve Benī İsrā'īl'üñ ne ḳadar ʿulemāsı varısa cümlesi ḳılıcdan geçüresin. Hīç Dāvūd neslünden bir kimse komayasın. İllā kim Adunyā bin Dāvūd kim Süleymān'uñ ḳarındaşıdur aña Ḳuds'ı viresin bāḳīsin ḳılıcdan geçüresin. (43a)*

2.9.14. Zulumat (Zulmet)

Karanlık olan zulmetin çoğulu zulumattır. Üç aylık yolu olup ab-ı hayatı içinde bulunduran karanlıklar ülkesidir. Erzurumlu Hakkı İbrahim'in aktardığı bilgilere göre; Zulumat ülkesi altı ay gece altı ay gündüzün yaşandığı kuzey kutbudur. İlyas, Hızır ve İskender bu ülkeye gitmiştir. Hızır ve İlyas suyu bulup içmiş fakat İskender karanlıklar diyarında kaybolmuştur. Divan şiirinde şairler sevgilinin saçını zulumata dudağını ise zulumatta bulunan ab-ı hayata benzetmiştir (Pala, 2004, s. 494). İncelenen metinde Süleyman ve emrindeki kuşlar Zulumat diyarına gider ve ab-ı hayatı görürler. Renginin sarı olup içinde çeşitli canlıların olduğu, Süleyman'ın o sudan içmek istediği lakin vezirlerinin buna engel olduğundan söz edilmiştir.

> *Ẓulumāt içinde āb-ı ḥayāt isteyü Süleymān gezdi cehd ḳılub aña getüremedi. ʿĀḳıbet bir ṣuya geldük zaʿferān renginde ṣaru ve içünde envāʿ-i ḳuşlar vuḥūşlardan helāk olmuş yatur. Kimi çürimiş kimisi taze ammā kim ṣunuñ çevresinde ol ḳadar yeşimden ve zebercedden envāʿ-i meʿādinden ʿamūdlar var kim vaṣfa ḳabīl degül. Dükelisinüñ üzerinde bir dürlü ḫaṭṭile tārīḫ var kim bir ʿamūda benzemez. Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār ol ṣuyu ʿaynü'l-ḥayātdur diyü içmek istedi vezīrleri ḳomadılar. (32a)*

2.9.15. Diğer Yer Adları

İncelenen metinde Yunan şahı müttefiklerine mektuplar yazıp savaşa katılmalarını ister. Bu müttefikler şehirlerden bir başkan göndermişlerdir. Bu şehirlerin arasında Taş, Tuğud (Tokat), Hamid, Germiyan, Ankara, Aydın, Sinob, Kocaeli, Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe, Teke, Aydıncık, Sultanöyüğü ve Sivrihisar bulunmaktadır.

> *İkinci Ṭaş ilinden ʿİmrān taḫtından ʿAlac bin ʿUlūc geldi on biñ nev-cüvān ser-firāz tīġ-zen bahādır sipāhlarla. Üçünci Ṭuġud ilinden ʿUnṣur bin ʿAnāṣır geldi on iki biñ nerre-şīr dilāverlerile. Dördüncü Ḥamīd ilinden ʿAvn bin Aʿvan geldi on dört biñ nev-cüvān tīġ-zenle. Beşinci Germiyān ilinden ʿAbd bin ʿAbīd geldi on üç biñ erile. Altıncı Anḳara vilāyetinden ʿAḳrān bin ʿAḳār geldi ṭoḳuz biñ erile. Yedinci Sinob vilāyetinden ʿAfṣ bin ʿAfāṣ geldi yidi biñ erile. Sekizinci Ḳocaili'nden altı biñ erile ʿAndum bin ʿAnābid geldi. Ṭoḳuzuncu Ḳarāsī vilāyetinden ʿUḳūḳ bin ʿAḳāḳ geldi dört biñ erile. Onuncı Ṣaruḫān milküñden ʿAcac bin ʿĀc geldi biş biñ beş yüz dilāverile. On birinci Aydın ilinden ʿUrūf bin Aʿrāf geldi altı biñ altı yüz serverile. On ikinci Menteşe'den ʿAcīl bin ʿAcūl geldi ṭoḳuz biñ ṭoḳuz yüz erile. [On]üçünci Teke ilinden ʿAnāḳ bin ʿUnūḳ geldi sekiz biñ erile. On dördünci Aydıncıḳ ve Biġa (24b)*

Metinde Süleyman Yunan'ı işgal etmek için hangi yoldan gidileceği üzerine konuşurken Halep, Gülek boğazı, Tarsus, Acem şehirlerinden bahsetmiştir.

> *"Yā Süleymān bu Yūnān milkine iki yol var durur. Birisi Ḥaleb'den Tarsūs'dan Gülek boġazından aşar derbendden geçer ol yolu yaḳındur. Bir yol daḫı rāst ʿAcem aġzundan Ḳaradeñiz kenārından Sinob ḳalʿasınuñ üzerine varılur eger kim ḳaṣdıñuz Yūnān şāhıyla ceng ise Ḥaleb'e ṭoġru gidelüm varub (28b)*

Süleyman'ın emriyle savaşa gitmek üzere Mısır, Hicaz ve Şam'dan askerler toplanmıştır. Bu vesile ile şehirler zikredilmiştir.

> *Baġdād ḫalīfesine daḫı "Leşkerüñ ḥażır ḳılġıl ʿazm-i Sinob ḳıluram Ḫudā virürse varub aluram" didi. Baġdād meliki daḫı icāzet alub Baġdād'a gitdi. Mıṣr sulṭanı yirine ādem irsāl idüb Mıṣır'dan ve Ḥaleb'den ve*

Şam'dan ve Ḥicāz'dan ʿArab-ı ʿArbā leşkerin getürmege begler begisi Feyṭūs-ı Baḥrī'yi gönderdi gitdi. (10a)

İncelenen metnin diğer kısımlarında Harezm, İstinhar, Rum, Yunan, Bağdat, Sivas şehirleri de zikredilmektedir.

Zāl eyitdi: "Yā Süleymān ben gidecek Iṣṭınḥar şehrindeydi. Ammā kim yaḳın zamānda Ḫarezm şehrine varmaḳ dilerdi. Bil kim şimdi anda ola" didi. Andan Süleymān buyurdu Loḳmān-ı Hakīm Keyḳubād'uñ nāmesin eline alub üzerinden niḳābın getürüb açub muṭālaʿa ḳılub maẓmūnın bilüb oḳuyub didi kim: (11a)

Yūnān şāhı daḫı vehm-nāk olub cāsūs gönderüb ḫaber bilüb memleketinüñ beglerine nāmeler gönderüb az gün içünde bī-ḥisāb bī-ḳıyās çeri cemʿ eyledi. Ḳayṣer-i Rūmıla müttefik olub bir ḳaç gün içinde üç yüz biñ Yūnān ve Rūm çerisin cemʿ eyledi. Nite evvel Yūnān vilāyetinden ʿArāḳīb ibn Merāḳīb geldi On yidi biñ Yūnān (24a)

Baġdād nāḥiyesinden göçüb Sivās serḥaddine ṭoġru gitdiler. ʿAzm-i Yūnān itdiler ṭoḳuz olıcaḳ bir ṭaġa irdiler. Süleymān ʿām buyurdı leşker ṭaġ etegine ḳondılar. Süleymān ʿām Loḳmān ile Āṣaf ile Nāṣen Peyġāmber ile Kāẕ Peyġāmber ile Evyāṣer Peyġāmber ile yidi serverle ḳırḳ dört ḥakīmle ḫalvet sarāyına yitdi. (25a)

2.10. Dini-Tasavvufi Kavram ve Şahıslar

2.10.1. Ad Kavmi

Eski bir Arap kavmi olarak bilinen Ad kavminin adı *Kur'an*'da da geçmektedir. Bu kavim adını, Ad'dan almaktadır. Ad, Nuh Peygamber'in torunlarından Avs'ın oğludur. Ad kavmine Hud Peygamber gönderilmiştir. Ad kavmi Hz. Nuh'tan sonra Umman ile Hadramut arasında bulunan çöllerde yaşamıştır. Ad kavmi hakkında israiliyata dayanan pek çok efsanevi bilgiler yer almaktadır. Ad kavmine Allah bir bulut musallat etmiş ve Hud'a inanan kesim dışındakiler helak olmuştur. *Süleyman-name* metnindeki bilgilere göre Ad kavmini mühim kılan iki husus vardır. Bunlardan ilki Lokman Hekim'in Ad kavminden olmasıdır. Diğeri ise Amalika kavminin Ad kavminin

soyuna dayanmasıdır (Kırca, 1988, s. 333; Pala, 2018, s. 5; Çakın, 2018: 112). İncelenen metinde Ad kavmi helaki sebebiyle zikredilmiştir.

> *Cemşīd Şāh devrinde daḫı vāḳıʿ oldı ve eger yel ḳalʿa götürdi dirseñ Hūd Peyġāmber zamānında yil ṭaġları yirinden ırdı yire urdı helāk eyledi. ʿĀd Ḳavmi'ni ve od daḫı Ṣāliḥ Peyġāmber devrinde buluṭla geldi Ḳavm-i*[3] *Ṯemūd'ı oddan yaġmur helāk eyledi. Bunlar Ḥaḳḳ'uñ ḳudretidür lā dimezem ammā kim cāẕūlar var kim evlerin köyleriyle yil götürür şarḳa ġarba giderler ve gökden yaġmur yaġdururlar buluṭlar aġdururlar ve kendüleri dürlü ṣūretlere ḳoyarlar. (26b)*

2.10.2. Aden (Adn)

Sözlükte, "bir şeyin ortası, devamlı ikamet edilen yer" anlamlarına gelir. *Tevrat*'ta Âdem Peygamber'in yaratıldıktan sonra içine konulduğu bahçeden Aden diye bahsedilir. Aden'in "Allah'ın bahçesi" olduğu tasvirlerde anlatılır. Yine burada dört koldan bir nehrin aktığı, muhteşem olan çınar ağaçları ve meyvesi tatlı olan bitkilerin olduğu anlatılır. İbranice Eden sözcüğü ise *Ahd-i Atik*'te kavim, şahıs ve yer adı olarak da kullanılır. Eden'in kökü, manası ve hangi coğrafî bölgenin ismi olduğu meselesi tartışmalıdır. *Kur'an*'da Adn cennat kelimesiyle beraber zikredilerek insanın yaratıldığı ve ahirette müminlerin sonsuza dek kalacağı farklı cennetleri tasvir etmek için kullanılır. *Kur'an*'da on bir yerde geçen adn cennetleri, "içinde güzel konutların, tahtların, altın ve incilerle süslenmiş olan ipek elbiselerin, türlü yiyeceklerin, eşlerine bağlı hurilerin ve çeşitli ırmakların bulunduğu sonsuz bir yurt" olarak tasvir edilir. Çoğu müfessir, Adn'ın belli zümrelere ayrılmış olduğu bilgisini dikkate alarak, cennetin en yüksek mevkini teşkil eden, fakat kendi arasında da farklı dereceleri bulunan bir yer olduğunu kabul ederler. Bazı müfessirler ise sözlükte Adn'ın "ebedî ikamet yurdu" anlamına gelmesini ve *Kur'an-ı Kerim*'de cennat kelimesiyle birlikte (cennatü adn) kullanılmasını kanıt göstererek, cennetin tamamına verilen umumi bir isim olduğunu ileri sürerler (Yavuz, 1998, s. 390-391). İncelenen metinde Firdevsi'nin mekânının cennet olması dileğinde bulunulmuştur.

---

[3] Ḳavm-i: Mükerrer yazılmış.

Ger melek-ḫūy ider isen nefsi sen

Birlik ola menzilüñ cennet-ʿAden (12a)

Müstemiʿ Firdevsī'nüñ taḥsīn idüb sözlerine

Ḫayrıla ḳıla duʿā menzil ola añaʿAden (28a)

2.10.3. Bel'am-ı Baur

Beor'un oğlu Balaam olarak *Tevrat*'ta zikredilmektedir. Peygamber ve kâhin olarak da bilinen Bel'am'ın kehanetlerine büyük önem verilmiştir. *Tevrat*'ta bu konu hakkında farklı rivayet bulunmaktadır. Benî İsrail soyundan geldiği ve İsm-i A'zam hakkında malumatı olan bir zatdır. Hz. Musa döneminde yaşadığına inanılır. Tefsirlerde geçen bilgilere göre Hz. Musa, askerleriyle Moâb'ın ülkesini sarıp kuşattığı vakit hükümdar Belak, para karşılığında Bel'am b. Baur'u Musa Peygamber üzerine beddua etmeye zorlamıştır. Bel'am başlarda itiraz etmiş, fakat daha sonra dünya menfaati için dua etmeyi kabul etmiş. Bunun ardından İsm-i A'zam'ı okuyup bedduada bulunmuştur. O esnada ağzının içinden beyaz bir kuş çıkıp uçmuştur. Daha sonra dili sarkmış ve susuz kalan bir köpek gibi can verip ölmüştür. İsmi efsanelerde çokça anılmıştır. Başlarda ulu bir abid ve zahitken daha sonraları sapıttığı ve yoldan çıktığı için helak olmuş bir şahsiyettir (Harman, 1992, s. 389; Pala, 2004, s. 65; Tökel, 2000, s. 335). İncelenen metinde Bel'am b. Baur'un sapıtıp yoldan çıktığı vurgulanmıştır.

Niçe biñ Belʿām-ı Bāʿur azdurub yoldan ırar

Nola ger aldurmadıysa ʿĪsā ibni Meryem'i (43b)

2.10.4. Beni İsrail

Kur'an-ı Kerim'in iki kısmında geçen ve Hz. Yakup'un ikinci ismi veya lakabı olan İsrail'den ötürü, onun soyundan gelenlere *Tevrat*'ta Beney Yisrael, *Kur'an*'da ise Beni İsrail denilmektedir. *Tevrat*'ta yer alan bilgiye göre Yakup'un soyundan gelenler, hem Mısır'da hem de Ken'ân diyarında ve çölde İsrailoğulları diye de anılmışlardır. Bu kelime Kohen veya Levili olmayan Yahudileri izah etmek için de kullanılmıştır. *Tevrat*'ta yer alan bilgilere göre İsrail'in oğulları Şimeon, Ruben, Levi, Zebulun, Yahuda, İssakar, Gad, Yusuf, Benyamin, Dan, Naftali ve Aşer isimleriyle bilinmektedir.

Yine bunlardan her biri aynı isimdeki kabilenin önderi sayılmakta ve böylece İsrailoğulları on iki kabileden oluşmaktadır. *Ahd-i Atik*'teki bilgilere göre İsrailoğulları mukaddes millet olup Tanrı'nın kavmi olarak görülmüştür. Öte yandan kötü davranışları nedeniyle bizzat İsrail Tanrısı onları eleştirmektedir. Çünkü onlar Musa ve Harun'a inanmayıp karşı gelmiştir. Kötü işler yapıp zina etmişler. Yahve'yi bırakıp altın buzağıya, Baal ve Molok gibi ilâhlara tapmışlardır. Allah'a verdikleri sözü tutmamış, ibadethaneleri yıkmış, ahitlerini bozmuş, peygamberleri öldürmüşler. Yine bunun yanında başka ilâhlardan korkmuş, Allah'ın emirlerini bırakıp diğer milletlerin hükümlerini benimsemişlerdir (Harman, 2001, s. 193-195). İncelenen metinde Süleyman'ın huzuruna gelen İsrailoğulları'nın on iki sıbtı zikredilmiştir.

> *On iki sıbṭuñ begleri ʿArab-ı ʿArbā yiglerini Ḳuds-i Mübārek u Medīne ve beriyye serverleri daḫı Īlyā bin Īşā Āṣaf bin Berḫiyā'yıla cemʿ olub geldiler. Nite evvel Yehūdā sıbṭınuñ meliki Īlyā bin Īşā gelüb geçdi. Yidi biñ yüz yitmüş yidi ʿArab serverleriyle kim ser-ʿaskeri Ḳayṭān ibni Aḳṭānıdı, pehlevānı Ḳamḳūl-ı Berberī idi. İkinci Evabīl sıbṭınuñ meliki Neşā'il bin Īşā gelüb gecdi. Ṭoḳuz biñ ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz dilāverlerile kim ser-ʿaskeri Ḳaḥṭān-ı ʿArabī pehlevān Ġażanfer-i Medenī idi. Üçünci Şemʿūn sıbṭundan Evniyāẕu bin Īşā gelüb gecdi. On iki biñ iki yüz yigirmi iki tīġ-zen-i nām-dār ʿArab leşkeriyle kim ser-ʿaskeri Behrām bin Gehrām pehlevān seḳlān-i Rūm idi. Dördinci Lāvī sıbṭundan (23a)*

2.10.5. Danyal

İsmi Daniel olarak *Ahd-i Atik*'te geçmektedir. İbranice'de Danyal "Benim savunucum Tanrı'dır" veya "Tanrı hükmetti" manasına gelmektedir. *Ahd-i Atik*'te ve *Daniel* kitabında Danyal'in hayatı hakkındaki bilgi bulunmaktadır. Buradaki bilgilere göre 6. yüzyılda Babil sarayında yaşadığı bilinen Danyal Yahudilerin bir peygamberidir. Kral zürriyetinden olan Danyal İsrailoğulları'nın Yahuda kabilesindendir. *Kur'an* ve hadislerde Danyal ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Diğer İslami kaynaklarda Danyal için mürsel olmayan nebî ve bir bilge kişi denilmiştir. Hayatı ile ilgili bilgiler de *Kitab-ı Mukaddes*'teki rivayetlere dayanmaktadır. Bu rivayetlere göre Buhtunnasr'ın Kudüs'ü işgalinden sonra Danyal'ı esirlerle beraber

Babil'e götürmüştür. Danyal'in Buhtunnasr'ın gördüğü rüyayı tabir etmesi üzerine ona iyi davranılmıştır. Bunu hazmedemeyen Mecusiler, Buhtunnasr'ın ilâhına tapınmıyor diye onu krala şikâyet etmişlerdir. Bu olay üzerine Danyal çukura atılmış fakat zarar görmemiştir. Aynı çukura atılan Buhtunnasr ise bir hayvana dönüşmüş ve yedi sene bu halde kalmış, daha sonra eski haline döndürülerek krallığına devam etmiştir. İslami kaynaklara göre Danyal daha sonra Babil bulunan Sus şehrinde yaşamış ve orada ölmüştür (Harman, 1993, s. 480-481). İncelenen metinde Süleyman'ın huzuruna gelen İsrailoğulları'nın on iki sıptının içinden Danyal'ın ismi de zikredilmektedir.

Sekizinci Dadām sıbtından Ṣafiyyā bin Dāvūd yigirmi biñ erle gelüb geçdi kim ser-ʿaskeri ʿUnuḳ bin Raḳāyim idi pehlevān-ı Baṭḥ bin Burūyiṣ idi. Ṭokuzuncı Sār sıbtından Yetrāġim bin Dāvūd gelüb geçdi kim yigirmi iki bin iki yüz otuz iki bahādur erile kim ser-ʿaskeri Bunāṣ bin Ḥerişe idi pehlevān-ı Aḫī Māʿīṣ idi. Onuncu Esper sıbṭından Dānyāl bin Dāvūd gelüb gecdi (23a)

2.10.6. Ebu Talip

535 senesinde doğan Ebu Talip'in annesi Fâtıma bint Amr b. Aiz el-Mahzumiyye'dir. Hz. Muhammed'in babası ile amcasının öz kardeşidir. Mekke'de onun ikamet ettiği mahalleye Şibü Ebu Talip denilmiştir. Kureyş içinde önde gelen, sözü dinlenen, saygı duyulan biri olan Ebu Talip yeğeni Muhammed'i çok sever, üzerine titrer, iyi yetişmesi için elinden geleni yaparmış. Aynı zamanda onun uğurlu bir insan olduğuna inanır, hiçbir zaman yanından ayırmazmış. Hz. Muhammed'i ve Müslümanları himaye eden Ebu Talip, Resul-i Ekrem'in İslamiyet'i kabul etmesi için yaptığı tekliflerini hep cevapsız bırakmıştır. Hatta ölümünden önce, Hz. Muhammed son nefesinde kelime-i şehadet getirerek bağışlanmayı dilemesi için rica etmiştir. Ebu Talip ise müşriklerin, kendisiyle alay edebileceklerini ve küçük düşmek istemediğini belirtmiş ve teklifini reddetmiştir. Ebu Talip'in Müslüman veya kâfir olarak öldüğü konusu tartışmalıdır. Anlaşıldığına göre yeğenini her koşulda savunması ve atalarının yoluna bağlılığı sebebiyle İslamiyet'i kabul ettiğini açıkça söyleme cesaretini gösterememiştir. Mekkeli şairler arasında sayılan Ebu Talip'in bazı beyitleriyle örnek gösterilerek onun iyi bir şair olduğunu belirtilmiştir (Fığlalı, 1994, s. 237-238). İncelenen metnin hatim kısmında Ebu Talip ismi ile zikredilmiştir.

İlāhī sen ol bī-niyāzsın kim cemīʿ-i belālardan mübtelāyı ḫalāṣ idersin. İlāhī sen ol kār-sāzsın ki müʿmin ü muvaḥḥidi, dergāhuñda ḫās idersin. İlāhī sen istemeyince kimse seni bulmaz, senden olmayınca kimse vaṣluña irmez. İlāhī ʿİmrān oġlu neyidi luṭfuñ irüb Mūsā didüñ. Ebū Ṭālib yetimi kimidi ceẕbün çeküb Muṣṭafā itdün. İlāhī senüñ ʿināyetüñ çavuşı saʿādet atına süvar olub Azer-i Put-tırāş kimidi kim irmese kim Ḫalīlullah ḫilʿatın giyebileydi. İlāhī bārān-ı elṭāfuñ irse kāfir müsilmān olub īmān u dīn bulur. İlāhī Muḥammed nūrı ḥaḳḳı cümle enbiyānuñ envārı ḥaḳḳı Firdevsī'ye raḥmet eylegil, bu kitābum oḳıyana ve yazana ve ışlāḥ idüb düzene ʿināyet ḳılub maḳāmların cennet eylegil. (47b)

2.10.7. Hızır

Arapça kaynaklarda "hadır" şeklinde geçen ve Arapça kökenli olduğu kabul edilen kelime Hızır ve Hıdır biçimindedir. Kelime olarak "yeşillik, tazelik" gibi anlamları olan Hızır, gittiği yerlerin yeşermesi inancını ortaya çıkarmıştır. Bastığı her toprak yeşermeye başlamıştır. Hızır mitolojisinin arkasında ilkel dinlerden gelen bitki tanrısının bulunduğu bilgisi olsa da aslında İslam kaynaklarında Hızır'ın bu inançla ilgisi yoktur. Abı hayat vasıtasıyla ölümsüzlüğe kavuşan kişidir. Rivayetlere göre peygamber olduğu bilgisine ulaşılır. Halk nezdinde önemli bir yere sahiptir. *Kur'an-ı Kerim*'de ismi geçmemiştir. Bazı İslam âlimlerine göre *Kur'an*'da Musa Peygamber ile birlikte olan macerası anlatılmıştır. "Hızır gibi yetişmek, Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez" vb. kalıplaşmış sözlerle zorda kalan insanlara yardımcı olduğu anlaşılmıştır. Ab-ı hayatı aradığı için İskender döneminde yaşadığı fikrine inanılmıştır. Rivayetlere göre, Hızır ve İlyas İskender-i Zülkarneyn'in emriyle karanlıklar ülkesine ölümsüzlük suyunu aramaya gitmiştir. Orada Hızır, İlyas ile bir kaynağın başında balık yerken bir damla suyun balığa değdiğini ve balığın canlandığını görmüşler. Bu suyun aradıkları su olduğunu anlamışlar ve bu sudan kana kana içip İskender'in yanına gitmişlerdir. Fakat daha sonra döndüklerinde bu suyu geri bulamamışlardır. Ölümsüzlüğü arayan İskender olmasına rağmen ölümsüzlüğe erişen Hızır ve İlyas olmuştur. Allah'ın emri ile Hızır denizde, İlyas ise karada darda kalan insanlara yardım etmişlerdir. Bu iki arkadaş yılda bir kere buluşup hacca gitmişlerdir. Mayısın altıncı günü buluştukları ve bugüne ise "Hıdırellez" denilmiştir (Çelebi, 1998, s. 406-409; Pala, 2004, s. 204-205). İncelenen

metinde Semendun Cinni Sam'ın üzerine ateş saçmış lakin Hızır'ın duası sayesinde Sam'a hiçbir zarar gelmemiştir. Bu vesile ile Hızır zikredilmiştir.

Semendūn Sām'un sözine ḳaḳıdı, yıldırım gibi şakıdı. Daḫı biñ bir eliyle Sām-Süvār'a ḥamle eyledi. Sām daḫı duʿā-yı Ḫıżr oḳumaġa Nerīmān ḳalḳanın muḳābil ṭutmaġa başladı. Üstād ḳavlince ol zamān kim Semendūn-ı Cinnī Sām üzerine ḥamle ḳıldı. Biñ bir eliyle nite ṭoḳsan ṭoḳuz eliyle Sām'uñ üzerine neftlü odlar ṣacdı. Eyle kim ʿālem içi odıla ṭutuşdı. Meymene ve meysere ḳalb-i cenāḥ ol odıla yandı, ḳıġılcımlar felege çıḳdı. Siflīde olan maḫlūḳ göyindi, tütüninden cihān içi ṭoldı. Sām-Süvār'a Ḫıżr Peyġāmber duʿāsı berekātında ḫaṭā ḳılmadı, (20a)

2.10.8. Kâbe Kavseyn

İki yay arası kadar, hatta iki yay aralığından daha kısa mesafe manasına gelmektedir. Hz. Muhammed'in miraç gecesinde Allah'a yakın oluşunu dile getiren bir ifadedir. Kâbe Kavseyn hakkında çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Ancak Kâbe Kavseyn'den anlatılmak istenen 'yakınlığın son derecesi" olduğu düşünülmektedir. Kâbe Kavseyn, Hz. Muhammed'in miraçta sidretü'l-Münteha denilen yerde Allah'a çok yakın olması anlamında kullanılır. Hz. Muhammed'in miraç gecesi Allah'ı görüp görmediği konusu tartışmalı olup, sahabe arasında farklı görüşler hâkimdir. Hz. Aişe ve diğer sahabiler, Hz. Muhammed'in Allah'ı gördüğünü inkâr etmiştir. Bazı İslam büyükleri, İbn Abbas ve bazı sahabiler ise O'nun, Miraç'ta Allah'ı gördüğünü söylemişlerdir (Uludağ, 2012, s. 200; Tarlan, 1990, s. 94; Yavuz, 2005, s. 134; Şentürk, 1978, s. 138).

Ol maḳām-ı قَابَ قَوْسَيْنِ ol hümām-ı ḳavm-i ins

Pāsbān oldı kebūterʿankebūt-ı perde-der (1b)

2.10.9. Karun

Kur'an-ı Kerim'de Karun ismiyle kıssası anlatılan bu kişi *Tevrat*'ta Korah diye anılmakta ve çöl hayatında Musa Peygamber'in otoritesine karşı başlatılan isyan olayında başrolü oynamaktadır. Tevrat'ta Hz. Yakup'un soyundan gelen Yitshar'ın oğlu olarak bilinen Korah (Karun), Harun ve Musa karşı çıkarılan bir isyanla tanınmıştır. Hz. Musa ve Harun'un dinî hâkimiyetini yok etmeyi hedefleyen Karun ve Ruben

kabilesinden olan Abiram ve Datan da Musa'nın siyasî liderliğini bitirmeyi amaçlıyordu (Harman, 20011, s. 519-520)

Kur'an'da Firavun ve Haman ile birlikte Karun'un ismi anılmıştır. Bir rivayete göre Firavun'un vekili, diğer bir rivayete göre ise Hz. Musa'nın akrabası olup zengin, fakat cimri ve zalim bir kişiymiş. Allah kendisine verdiği servetten zekât vermeyip kibirlenirmiş. Hz. Musa'nın duasıyla, Karun ve serveti yerin dibini boylamıştır. Önceleri fakir bir kişi olan Karun'a Hz. Musa ilm-i kimyayı öğretmiştir. Bu vesileyle zengin olmuştur. Tefsirlerde İsrailiyyattan kaynaklı birçok rivayetler uydurulmuştur. Bu rivayetlerden biri şöyledir; hazinelerinin bulunduğu yerin anahtarlarını kırk iki kişinin taşımıştır. Edebiyatta zenginlik ve cimrilik sembolü ile şiirlere konu olmuştur. Karun'un hazinelerine "Genc-i Revan" denilirmiş (Pala, 2004, s. 258). İncelenen metinde Karun malı ile beraber zikredilmiştir.

Keyḳubād olur muḳarreb şāh-ı aʿẓam bī-gümān

Māl-ı vāfir genc-i bī-ḥadd miṣl-i Ḳārūn anda_inan (13a)

2.10.11. Lokman

Lukman kelimesinin İbranice veya Süryanice'den geldiği belirtilmektedir. *Kur'an-ı Kerim*'de Lokman ile ilgili bilgiler, aynı ismi taşıyan surede iki kere zikredilmiştir. Bunun yanında oğluna verdiği bazı öğütlere de rastlanmaktadır. Halk inanışlarında farklı kişi olarak karşımıza çıkan tarihî bir şahsiyettir. *Kur'an-ı Kerim* 'de, kendi adını taşıyan bir sure vardır. Hakkında "Vaktiyle Lokman'a, Allah'a şükret diye ilim ve anlayış verdik. Kim şükrederse kendi nefsi için şükreder. Kim de inkâr ederse, şüphe yok ki Allah muhtaç değildir. O her övgüye layıktır" (Lokman /12) buyrulmaktadır. Eski Araplar arasında da ünlü olan Lokman'ın salih bir peygamber olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Fakat toplum arasındaki kabul gören görüş O'nun "Salih bir kul" olduğu yönündedir. Hikmet ve tabipliğin piri olarak bilinmektedir. *Kur'an-ı Kerim*'de oğluna verdiği öğütler, onu Allah'ın birliği ve hakiki dünya olan ahiret hakkında bilinçlendirmesi ve ilahi buyruklara vasıta olması nedeniyle ismi anılmıştır (Harman, 2003, s. 205-206; Pala, 2004, s. 290). İncelenen metindeki meclislerin başına genellikle Lokman adıyla başlanmıştır.

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılan-ı muḫtār ve Eflāṭūn-ı Yūnānī naḳlince rāviyān-ı aḫbār bu üç yüz altmış altı mücelled Süleymān-nāme'nüñ

yigirmi sekizinci cild kitābında ol vechile eṣaḥ ḥikāyet ḳılub rivāyet iderler çünkim Kāẕ Peyġāmber ʿam eyle deyicek. Süleymān ʿam emr eyledi. Bir pākīze riyāżet çekmiş, ṭāʿate diz çökmiş ḳız ipliginden ṭoḳunmış ʿabā getürdüb Kāẕ Peyġāmber'e geyürdi. (2b)

2.10.12. Meryem

İslam'da yüceltilip, iffet ve itaat sembolü olan Meryem, Hıristiyanlık'ta "tanrı doğuran" olarak görülmüştür. Hıristiyanların ibadet hayatında mühim bir yer tutmuş olan Meryem'in de İsa gibi göğe çekildiği söylenmiştir. Meryem Süryanice ve Aramice'de Maryam, *Tevrat*'ın Yunanca tercümesinde Mariam, İbranice'de Miryam (Miriam) şeklindedir. İmran ismindeki bir şahsın kızı olan Meryem, İsa Peygamber'in annesidir. Annesinin ismi Hanne'dir. İmran ve Hanne'nin başlarda çocukları olmamıştır. Eğer Allah bize bir çocuk verirse o doğan çocuğu mescide bağışlayacağız demişlerdir. Çocuk doğmuştur ve bu çocuğun cinsiyeti kız olmasına rağmen onu mescide bağışlamışlardır. Mescidin imamı olan Zekeriya'ya Hz. Meryem'i teslim etmişlerdir. Zekeriya Meryem'in yetiştirilmesini üstlenmiş. Hz. Meryem için mescitte bir oda hazırlayan Zekeriya onu hiç yalnız bırakmamış ve yanına her geldiğinde eli dolu gelmiştir. Yine bir gün Zekeriya yanına uğradığında mevsim kış olmasına rağmen yaz meyvelerini yediğini görüp şaşırmıştır. Hz. Meryem'e bunun sebebini sorunca bunların Allah'tan gelen lütuflar olduğunu öğrenmiştir. Hz. Meryem, kaynaklarda verilen bilgilere göre Cebrail'in nefesi vasıtasıyla hamile kalmıştır. Bu hamilelik sebebiyle çevresi tarafından zor durumda kalmıştır. Bu baskılar sonrası Hz. Meryem'in doğumu yaklaşınca mescitten uzak bir çöle gitmiştir. Orada peygamber olan İsa doğmuştur. Daha sonra Hz. Meryem evladını da alıp kavmine geri dönmüştür. İsrailoğulları ise ellerine taş alıp Meryem'in zina yaptığını sanarak onu öldürecekken İsa Peygamber konuşup; "Ben, şüphesiz ki, Allah'ın kuluyum. Allah bana kitap verdi. Ve beni peygamber yaptı." (Meryem 30) Bunun üzerine Hz. Meryem kendisine gelen vahiyle o kavmi terk etmiştir. Allah'ın emriyle Mısır şehrine gitmişlerdir. On iki sene Mısır şehrinde yaşam sürmüşlerdir. Hz. Meryem, oğlu İsa'nın ölümüyle altı yıl aradan sonra vefat etmiştir (Harman, 2004, s. 236; Cerirü't-Taberî, s. 299-327). İncelenen metinde İsa Peygamber'in annesi olma vesilesiyle zikredilmiştir.

Ḫākini dānā vü ādem yaradur

Bādını ʿĪsā_ibni Meryem yaradur (7b)

Ḫāk ider maʿnā-i ādem ābı ḳılur gevher ol

Bād-ı ʿĪsā ibni Meryem nārı ider būsitān (42a)

2.10.13. Semud Kavmi

Kökenleri Hz. İsmail'den önceki döneme dayanan Semud kavmi, Arabü'l-aribe diye adlandırılan nesli kesilmiş eski Arap kabilelerinden biridir. İslam kaynaklarındaki bilgilere göre Arap kavmi sayılan Semud'un Arap değil bir Yahudi kabilesi olduğunu ileri sürenlerde vardır. Semud, İrem ve Ad Kavimleriyle birlikte İslam öncesi Arap şiirinde gönderme yapıldığı gibi Arapça olmayan kaynaklarda da bu kavimden bahsedilmiştir. *Kur'an*'da Semud kavminden ve kendilerine gönderilen Salih Peygamber'in tevhit mücadelesinden yirmi bir surede bahsedilmektedir. Kendilerine benzer özellikler taşıyan ashabü'l-Hicr'e de göndermeler yapılmaktadır. Semud kavmindekiler nakkaşlık sanatındaki ustalıklarını ve taş oymacılığını, meskenlerinin dışındaki nakış ve tasvirlerle süslenmesinde göstermişlerdir. Hicr bölgesindeki kalıntılarda görülen nakış ve tasvirlerin Semud kavmine ait olduğu sanılmıştır. *Kur'an*'a göre Semud kavim, başlarda tevhit inancına bağlıyken sonraları verilen nimetlere nankörlük ederek Allah dışında başka ilahlara tapmaya başlamışlardır. Yaşadıkları yerde bozgunculuk çıkarmaya başladıkları için içlerinden Salih onlara peygamber olarak gönderilmiştir (Hud 11/61-62). Semud kavminin büyüklük taslamaları, tek bir Allah'a kulluk etmelerini isteyen peygamberlerini yalanlamaları, bir mucize olarak kayadan çıkarılan ve kendilerine emanet edilen dişi deveyi öldürmeleri, peygamberlerini de öldürmeye kalkışmaları yüzünden helak edilmiştir (Kırca, 2009, s. 500-501). İncelenen metinde Allah'ın kudreti ile yoldan çıkan kavimlerin arasında Semud'un da bulunduğu bu sebeple helak edilişi kaçınılmaz olmuştur. Bu vesile ile zikredilmiştir.

Hūd Peyġāmber zamānında yil ṭaġları yirinden ırdı yire urdı helāk eyledi. ʿĀd Ḳavmi'ni ve od daḫı Ṣāliḥ Peyġāmber devrinde buluṭla geldi Ḳavm-i Ṣemūd'ı oddan yaġmur helāk eyledi. Bunlar Ḥaḳḳ'uñ ḳudretidür lā dimezem ammā kim cāẕūlar var kim evlerin köyleriyle yil götürür şarḳa

ġarba giderler ve gökden yaġmur yaġdururlar buluṭlar aġdururlar ve kendüleri dürlü ṣüretlere ḳoyarlar. Ol melek Süleymān'a gelüb giden Ṭāvūs-ı Ḳudsī'yyem diyen iki cihānuñ düşmānı İblīs dürür yoḳsa ādemoġluna od u ṭaġ u ṭaş ve yāẖūd muṭīʿ mi olacaḳdur (26b)

2.10.14. Şakku'l-Kamer

Sözlükte "yarılmak, bölünmek" manasındaki inşikak ile "ay" anlamına gelen kamer sözcüklerinden oluşan şakku'l-kamer ifadesi "ayın iki parçaya bölünmesi" demektir. İnşikaku'l-kamer ifadesi, *Kur'an*'da kıyametin yaklaştığını haber veren ayette geçmektedir. Bu ayetin iniş nedeni, Kureyşli kâfirlerin ay ışığının olduğu bir gecede Hz. Muhammed'den bir mucize göstermesini istemeleridir. Hz. Muhammed de bu olay üzerine Allah'a dua ederek parmağıyla işaret ettiği vakit ay ikiye bölünüp zemine inmiştir. Sonra Muhammed'in peygamberliğine şahitlik etmiş ve eteğinin altından girip çıkmıştır. Daha sonra yeniden şehadet ederek birleşip gökyüzüne yükselmiştir (Çelebi, 2000, s. 343; Pala, 2004, s. 420). İncelenen metinde Hz. Muhammed'in mucizesi olması vesilesi ile zikredilmiştir.

Seyyīd-i sādāt imām peyġāmber-i Rabbü'l-enām

Naʿtıdur Furḳān-ı tenzīl muʿcizi **شَقَّ الْقَمَر** *(1b)*

2.10.15. Yecuc-Mecuc

Yecuc ve Mecuc sözcüklerinin kökeni hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. *Kur'an*'da geçen Yecuc ve Mecuc biri geçmişte yaşanmış, diğeri gelecekte yaşanacak olaylar olarak iki kez zikredilmiştir. Kehf suresinde zaman ve mekân bildirilmeden Yecuc ve Mecuc'dan geçmişte yaşamış bir topluluk olarak söz edilmiştir. Enbiya suresinde ise gelecekte ortaya çıkacak bir topluluk olarak Yecuc ve Mecuc'dan söz edilmiştir. Nuh'un oğlu olan Yafes neslinden iki kabilenin adıdır. Bu iki kabile ile ilgili tefsirlerde çeşitli bilgiler vardır. Dünya ehlini fesada yöneltip, kıyamete yakın vakitte bulundukları yerden çıkacaklarıdır. *Kur'an-ı Kerim*'de Zülkarneyn İki seddin arasına ulaştığı vakit orada dilleri farklı olan bir kavim görmüştür. Bu kavim Zülkarneyn Peygamber'e Yecuc ve Mecuc burada fesat çıkarıyor demiştir. Onlarla bizim aramıza bir set yaparsan sana vergi veririz demişlerdir. Zülkarneyn bunu reddedip Rabbin verdiği nimet sizin vereceklerinizden daha hayırlıdır. Onların kendisine yardım etmesi üzerine demir parçalarını iki dağın arasına döşeyip üzerine bakır dökmüştür. Yecuc ve

Mecuc'un bu seddi yıkmaya gücü yetmemiş. Fakat zamanı gelince Allah o seddi dümdüz yapacak. Daha sonra sura üflenip tüm yaratılmışlar mahşerde bir araya gelir. Yecuc ve Mecuc rivayetlere göre çirkin olup kulakları yerde sürünen ve kısa boylu ucube yaratıklardır (Çelebi, 2013, s. 373; Pala, 2004, s. 480-481). İncelenen metinde Elbruz dağının etekleri Yecuc ve Mecuc'un mekanıdır. Allah onları oraya haps etmiştir. Bu vesileyle zikredilmişlerdir.

> *Nite şöyle kim; bir memleket vardur ki Kūh-ı Elburz etegidür. Bir yanı Deryā-yı Muḥīṭdür ve ol vilāyet Yeʾcūc ve Meʾcūc vilāyetidür. Anlaruñ nihāyetini Ḫudā bilür. Ḥaḳ Teʿālā anları ol yirde ḥabs eylemişdür. Nite Kūh-ı Elburz ki ṭūl u ʿarżı yidi yıllıḳ yoldur. Ol Yeʾcūc ve Meʾcūc memleketinüñ bir tarafında Allah Teʿālā ejdehālar yaratmışdur ki nihāyeti yoḳdur ve bir ṭarafı daḫı Kūh-ı Elburz'uñ ḳullelerinde olan ḳar deryāsıdur kim nihāyeti yoḳdur (17b)*

2.11. Tarihi-Mitolojik Kavram ve Şahıslar

2.11.1. Ab-ı Hayat

Karanlıklar ülkesinde bulunan "Hayat suyu" olarak da isimlendirilen bu suyu içenlere ya da onunla yıkananlara ölümsüz kazandırdığına inanılan efsanevi bir sudur (Yıldırım, 2006, s. 34). Sonsuz yaşam bağışlayan damlalarıyla lezzetli, tatlı ve bengi sudur. Ab-ı hayat efsanelerle beraber *Kur'an-ı Kerim*'de de geçmektedir. *Kur'an*'da Hz. Musa Peygamber ve Hızır kıssası geçmektedir. Rivayetlere göre, Hızır ve İlyas İskender-i Zülkarneyn'in emriyle karanlıklar ülkesine ölümsüzlük suyunu aramaya gitmiştir. Orada Hızır, İlyas ile bir kaynağın başında balık yerken bir damla suyun balığa değdiğini ve balığın canlandığını görmüşler. Bu suyun aradıkları su olduğunu anlamışlar ve bu sudan kana kana içip İskender'in yanına gitmişlerdir. Fakat daha sonra döndüklerinde bu suyu geri bulamamışlardır. Ölümsüzlüğü arayan İskender olmasına rağmen ölümsüzlüğe erişen Hızır ve İlyas olmuştur. Allah'ın emri ile Hızır denizde, İlyas ise karada darda kalan insanlara yardım etmişlerdir. Bu iki arkadaş yılda bir kere buluşup hacca gitmişlerdir. Mayısın altıncı günü buluştukları ve bugüne ise "Hıdırellez" denilmiştir. Zulumat ülkesinde olan bu suyun yerini İbrahim Hakkı, altı ay gece, altı ay gündüzün yaşandığı Kuzey Kutbu olduğunu söyler. Taberi ise bu suyun Azerbaycan'ın kuzeyinde olduğunu söyler. İlahi aşk manasında tasavvufun bir simgesi olan ab-ı hayat,

ledün ilminden imasıdır. Edebiyatımızda yer alan ve şiirlerde çokça kullanılan bu mazmun, irfan, manevi neşe ve aşkı karşılar. Şiirlerde, sevgilinin dudağına ölümsüzlük suyu olan ab-ı hayat özelliği verilmiştir. Dudakların etrafındaki ayva tüyleri ise zulumat ülkesine benzetilmiştir. Genel olarak İskender ismi anılıp telmih ve tenasüp yoluyla kullanılır. Bazı divan şairleri, kendi eserlerini ab-ı hayata benzetmiştir. Çeşme-i hayvan, çeşme-i hayat, aynü'l-hayat adlarıyla bilinen ab-ı hayat, İskender-name'lerde geniş bir biçimde ele alınmıştır (Pala, 2004, s. 3). İncelenen metinde Süleyman ve emrindeki kullar ab-ı hayatı aramak için Zulumat'a gitmişler. Bu vesile ile metinde çokça zikredilmiştir.

Söz çoḳ cümlesin taḳrīr idersem ḥaşre dek olmaz. Çünkim ẓulumāt içinde āb-ı ḥayāt isteyü Süleymān gezdi cehd ḳılub aña getüremedi. ʿĀḳıbet bir ṣuya geldük zaʿferān renginde ṣaru ve içünde envāʿ-i ḳuşlar vuḥūşlardan helāk olmuş yatur. Kimi çürimiş kimisi taze ammā kim ṣunuñ çevresinde ol ḳadar yeşimden ve zebercedden envāʿ-i meʿādinden ʿamūdlar var kim vaṣfa ḳabīl degül. Dükelisinüñ üzerinde bir dürlü ḫaṭṭile tārīḫ var kim bir ʿamūda benzemez. Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār ol ṣuyu ʿaynü'l-ḥayātdur diyü içmek istedi vezīrleri ḳomadılar kim bu ṣu ʿaynü'l-ḥayāta benzemez. İllā kim ʿaynü'l-memāta beñzer didiler. (32a)

Nuṭḳıdur Firdevsī'nüñ āb-ı ḥayāt

Güş idenler bulmaya derd ü ʿanā (37a)

Ḳaṣdum oldı nūş edem āb-ı ḥayāt

Kim cihānda ölmeyüb bulam necāt (41a)

2.11.2. Anasır-ı Erbaa (Çar Unsur)

Dört unsur, "çar unsur" olarak da bilinen "toprak-hava-su-ateş" elementlerdir. Varlık âlemi bu dört ana elementten ibarettir. Divan şiirlerinde tenasüp ile çok kez kullanılmıştır. Bu dört unsur, insanların tabiatları ve huylarına hâkim olarak kabul edilirdi. Buna göre ateşin mizacı sıcaklık, havanın soğukluk, suyun nemli ve toprağın da çoraklıktır. Anasır-ı Erbaa musiki ve astronomi gibi bilimlere de uygulanmıştır. Âşığın gözyaşları ve sevgiliye ait güzellik unsurlarının yerine geçmiştir. Birçok kullanım alanı

bulan bu dört unsur bir arada düşünüldüğünde cihan ve kâinattan kinayedir. Bu sebeple "âlem-i anasır", âlem-i şehadeti karşılar. Eski inançlara göre dokuz gök, baba yerine geçerken; anasır-ı Erbaa ise ana hükmündedir. Bu ikisinin evladı olarak da meval-i selase gösterilir (Pala, 2004, s. 23). İncelenen metinde çar unsur adıyla zikredilmektedir.

Bil musaḫḫar ḥükmüm içre āb u ateş daḫı ḫāk

Çar-ı ʿunṣur bana fermān oldu dirsin ḫāṣ u ʿām (11b)

2.11.3. Asaf (Asaf bin Berhiya)

Vezirin eş anlamlısı olarak doğu edebiyatlarında kullanılan bu unvan, Hz. Süleyman'ın ünlü veziri ve İsrailoğulları sülalesinden gelen Asaf b. Berhuye'den kalmadır. Asaf'ın ilm-i simya ve diğer farklı ilimlere sahip olduğu söylenir. Rivayetlere göre İsm-i A'zam gücüyle Belkıs'ı tahtıyla beraber Hz. Süleyman'ın huzuruna getirten bu vezirmiş. Şairler şiirlerinde vezirleri methederken onların "sahib-i rey" ve "sahib-i tedbir" olduklarını belirtmek için bu sözcükten yararlanırlar. Şair bir vezirden bahsetmişse şayet mutlaka Asaflık yakıştırması yapacak ve bunun için hakimane "hüsn-i tedbirden, "idare-i devletten söz edecektir. Şaire göre Asaf erdemli, öngörülü, idare ve tedbir timsalidir. Edebiyatta bu kelimenin kullanılışı çok yaygınlaşmıştır ve artık vezirin ismini anmaya gerek kalmamıştır. Asaf ismi kullanıldığında hemen devrin veziri hatıra gelir. Bu sebeple son zamanlarda Bab-ı Ali'ye Bab-Asafi denilmiştir. Telmih ve tenasüp sanatlarıyla Asaf daima Süleyman ve Hatem ile beraber eserlerde geçmiştir (Pala, 2004, s. 33). İncelenen metinde Asaf birçok yerde geçmektedir. Süleyman ile savaşlara katılıp kendisine yardımcı olmuştur. Süleyman'ın veziri olduğu sebebiyle zikredilmiştir.

Ḥakīm ḳavlince Süleymān bunda şādlıḳda bizüm ḳıṣṣamuz ol yañadan Āṣaf'a geldi. Ol zamān kim Āṣaf birle Adunyā bin Dāvūd leşker-i Ḥabeş ile cenk iderlerdi. Adunyā bin Dāvūd Şemʿūn sıbṭı birle kendüyi Süleymān leşkerine urdı. Bir ʿaẓīm ceng-i āşūb itdiler kim çarḫ-ı gerdūn anuñ miṡāli neberd görmedi. Nite vaḳt-i ḍuḥā kim oldı cenge daḫı varduġunca artdı, tozıla ḳan buḫārı felek yüzin örtdi. (5a)

Āṣaf eyle deyicek vech anı gördiler kim Ġażanfer-i Dilāver'i Gehrām ile Süleymān'a göndereler ne ḫaber gelürse aña göre ʿamel ḳılalar. Andan buyurdı Āṣaf Īlyā bin Dāvūd dilinden kātib bir nāme yazdı tamām idüb Āṣaf'a ṣundı. Āṣaf bin Berḫiyā daḫı nāme'i alub Īlyā vü Şāh eline ṣundı.

Mühr urdı daḫı yine Āṣaf virdi. Āṣaf daḫı nāmeʾi alub Ġazanfer-i Berberī'ye ṣundı. (6a)

Kim Süleymān'uñ vezīridür Āṣaf

Cānını ḫaṣmına ḳıldı ol telef

Nāme benden kim ḳuluñam ben Āṣaf

Düşmen içün urmışam ḳabżaya kef (8a)

Bu Āṣaf'dan ṣorariseñ ḥāki ger

Devletüñde ḫaṣmuña buldum ẓafer (8a)

2.11.4. Beni Asfar

Asfer sözcüğü "sarı, soluk benizli" manasına gelir. Araplar Hıristiyanlara ve Frenklere renklerinin solukluğundan ve saçlarının sarı olmasından ötürü "Beni asfer" demişler. Arap kaynaklarında verilen bilgilere göre Rumlar'ın soyunun İbrahim Peygamber'in oğlu İshak'tan gelmiş ve onlara Rum b. İsu b. İshak'a nispetle bu isim verilmiştir. Rum b. İsu sarışın olduğundan ötürü "Asfar" lakabıyla hatırlandığı için onun soyundan gelen Rumlar da çoğu zaman Beni Asfar diye kaydedilmiştir (Pala, 2004, s. 67; Avcı, 2008, s. 222).

Her birisi şeyṭān ẕürriyātınuñ uşağı ve iriṣi bir dürlü söz söylediler. Āḫir İblīs Laʿīn eyitdi: "Tedbīr oldur kim ben varam Keyḳubād'a iġvā virem. Süleymān üzerine ḥavāle ola leşker çeke" ve andan ṣoñra dönüb Kenes'e eyitdi: "Sen daḫı vargıl Endülüs meliki oġlına iġvā virgil çerisin çeküb Süleymān'uñ üzerine gelsün" ve Denes'e eyitdi: "Sen daḫı Benī Aṣfar melikinüñ oġlına vargıl. (42b)

Ḥakīm ḳavlince İblīs-i Laʿīn [ü] Şeyṭān-ı bī-dīn eyle deyicek. Cümle şeyāṭīn nesli ve dīv aṣlı şād olub bu tedbīri begenüb ṭaġıldılar. İblīs-i Laʿīn bir ḳaç ẕürriyātıla sürüb Keyḳubād'a geldiler ve Kenes ile Denes, Benī Aṣfar meliki ve Endülüs milkinüñ oġlanlarına gitdiler çünkim İblīs gelüb Keyḳubād'a yitdi. Gördi kim Ḳubād ḫalvet-i ḫaṣına girüb dün nıṣfi

olmışıdı, henüz uyumamışıdı. Süleymān'ıla ne vechile ceng ḳılacaġın fikr iderdi. (43a)

2.11.5. Ebrehe

Ebrehe Hristiyanlığı yaymak için San'a'da Kalis (Kulleys) adıyla bilinen muhteşem bir kilise yaptırmıştır. Bizans İmparatorluğu'ndan binayı süslemek için mozaik ustaları getirtmiştir. Arapları kutsal gördükleri Kâbe yerine bu kiliseyi tavaf etmeye zorlamıştır. Bunun yanında Mekkeliler'in ticari faaliyetlerine engel olmuştur. San'a'yı hem ticarî hem dinî bir merkez haline getirmek istemiştir. Çeşitli ülkelere propagandacılar yollayıp halkı hac yapmak için San'a'ya çağırmıştır. Kinane kabilesine mensup bir Arap, bu duruma öfkelenip Ebrehe'nin kilisesine pislemiştir. Bunun üzerine Ebrehe, Kâbe'yi yıkmadıkça sonuç alamayacağını anlamıştır. Mahmut ismindeki filin de bulunduğu bir ordu ile Mekke üzerine yürüyüp Kâbe'yi yıkmak istemiştir. Kâbe'yi tahrip etmekten vazgeçmeyen Ebrehe yapılan teklifleri reddetmiştir. Bir gün Ebrehe, ordusuna hücum emrini vermiştir. Fakat ordunun içinde önde bulunan büyük fil yerinden kalkmamıştır. *Kur'an-ı Kerim*'de de belirtildiği gibi, sonunda ordunun büyük bir kısmı, tepelerine taş yağdıran ebabil kuşları sayesinde helak edilmişlerdir. Ebrehe bu olay sırasında canını zor kurtarıp yaralı olarak Yemen'e dönmüştür. Daha sonra da 570 veya 571 senesinde ölmüştür (Kazancı, 1994, s. 79-80). İncelenen metinde Ebrehe ve ordusunun ebabil kuşları vasıtasıyla helak edilmesi yönünde zikredilmiştir.

Ebābīl ḳuşları ayaḳlarına birer ṭaş alub olʿāṣīlerüñ üzerine birer ṭaş bıraḳdılar. Nitekim Ebrehe çerisinüñ üzerine Ebābīl ḳuşları bıraḳdı ol ṭaşlar gövdelerinden geçüb helāk itdi. Olʿāṣīler ekṣeri ol ḥāli görüb be-gāyet ḳorḳub Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār küllīsi īmān getürdiler getürmeyeni helāk oldılar. Pes Süleymān bin Dāvūd her devirde kim bir dürlü maḫlūḳāt ki gördüm ʿāṣīlerinüñ baʿżısın Ebābīl ḳuşları helāk eyledi. Pes Ebābīl ḳuşı ol Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār'uñ muʿcizesidür kim anuñ duʿāsıyla Ḥaḳ Teʿālā ḫılḳat eyledi kim Ḳādir u Perverdigār durur. (30b)

2.11.6. Ebu Cehil (Bū Cehil)

Kureyş'in başkanlarından olup ismi Abdü'l-Hakem Amr b. Hişam b. Muğire'dir. Hz. Peygamber tarafından kendisine Ebu Cehil (Cehaletin Babası) denilmiştir. Hz.

Peygamber'in en azılı ve büyük düşmanı olarak bilinir. Abdullah İbn Mesud tarafından hicretin ikinci senesinde Bedr Savaşı'nda öldürülmüştür. Hz. Peygamber onun kellesini görünce hamt etmiş ve "Bu kavmin Firavunu işte budur!" demiştir. Hz. Peygamber aleyhine girişilen her olayda onun parmağı vardır. Ebu Cehil hayatı boyunca halkın Müslüman olmasına, İslamiyet'e karşı çıktı. İslamiyet'i kabul edenlerin saygınlığını yitireceğini söyleyip, kimsesiz ve güçsüz olanları döverek İslam dininden döndürmeye çalışmıştır. *Kur'an* ayetlerini sürekli inkâr edip yalanlamıştır. Halkı İslam dinine çağıran Resul-i Ekrem'e mâni olan Ebu Cehil onu kavminin gözünde küçük düşürmeye çalışmıştır. Bir gün Resul-i Ekrem Kâbe'de namaz kıldığı sırada üzerine deve leşi attırmıştı (Pala, 2004, s. 132; Kapar, 1994, s. 117-118). İncelenen metinde cehaletin babası lakabıyla bilinen Ebu Cehil ismiyle zikredilmiştir.

Münkir ise Bū Cehl ger ṣıdḳına şāhid durur

Sūsmār u mār u ġār u seng zīre ḥayy ḥacer (1b)

2.11.7. Ebu Lehep

Abdü'l-Uzza b. Abdül'l-Muttalib ismiyle bilinir. Ebu Leheb ise onun lakabıdır. Hz. Peygamber'in amcası olan Ebu Lehep İslam'a olan düşmanlığı ile tanınır. Bedir Savaşı'ndan sonra çiçek hastalığı sebebiyle ölmüştür. Edebiyatta Bu Leheb ismiyle kendisine rastlanır ve daima olumsuz imajlarla adına yer verilir. *Kur'an-ı Kerim*'de Mekke müşrikleri ile beraber ismi zikredilerek lanetlenmiştir. Onun için Müslümanlar 'alev babası' yani cehennemlik anlamına gelen Ebu Lehep adını kullanmışlardır. *Kur'an-ı Kerim*'in Tebbet Suresinde onun hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. 624 senesinde ölmüştür (Pala, 2011, s. 132; Kapar, 1994, s. 178-179). İncelenen metinde Ebu Leheb'in neslinin kör olması istenmiştir.

Güş idersiñ sözimi şāh-ı cihān

Vir ṣalāvāt kör ola nesl-i Leheb (24a)

2.11.8. Eflatun-ı Yunani (Platon)

Aristotales'in hocası ve Sokrates'in öğrencisi olarak bilinen Eflatun ünlü antik Yunan filozofudur. Sokrates'ten eğitim alan Eflatun, Mısır'da okuyup eğitimini tamamladıktan sonra Yunanistan'a dönüp Atina'da Akademia'yı kurmuştur. M.Ö. 430 senesinde doğan Eflatun'un ölüm tarihi ise 348 olarak bilinmektedir. Eflatun ile

Diyojen birbirleriyle sürekli karıştırılmış, bu sebeple küp içinde oturan Diyojen'in bu küpü Eflatun'a atfedilmiştir. Edebiyatta düşünce, hikmet, akıl ve sağlam fikir timsali olarak söz konusu edilir (Pala, 2004, s. 135). İncelenen metinde Eflatun-ı Yunani meclislerin girişinde zikredilmiştir.

> *Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılan-ı muḫtār ve Eflāṭūn-ı Yūnānī naḳlince rāviyān-ı aḫbār bu üç yüz altmış altı mücelled Süleymān-nāme'nüñ yigirmi sekizinci cild kitābında ol vechile eṣaḥ ḥikāyet ḳılub rivāyet iderler çünkim Kāẕ Peyġāmber ʿam eyle deyicek. (2b)*

> *Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılān-ı muḫtār ve Eflāṭūn-ı Yūnānī naḳlince rāviyān-ı aḫbār anuñ gibi eṣāḥ-ḥikāyet ve emlaḥ-rivāyet ḳılub eydürler kim nite ḳaçan kim ol zamān meclis-i Benī İsrāʾīl içre Ḳubād'uñ nāmesin kim oḳutdı (12b)*

2.11.9. Ejderha (Ejder)

Arapça'da tinnin ve so'ban; Farsça'da ise ejder, ejderha; büyük yılan anlamına gelen ejderha, iki kanatlı olup timsaha ve ata benzeyen, ağzından ateş püskürten, yeraltı hazinelerinin koruyucusu olan efsanevi yaratıktır. Ejderhalar olağanüstü büyüklükte ve korkutucu olduğundan ötürü diğer canlıların onlarla mücadelesi imkânsızdır. Ejderhalar hazine bekçileri olarak bilinirler. Zenginlik ve cimriliği ile tanınan Karun'un hazinelerinin de ejderhalar tarafından korunduğu bilinmektedir. İranlılar savaşta kullandıkları mızrakların uçlarına bir sembol olarak ejderhayı koymuşlardır. Halk hikâyelerinin kötülük simgesi olarak yer almıştır. Doğu toplumlarında Ejderha, özellikle Çin ve Türk mitolojilerinde doğurganlık, bolluk, bereket ve iyiliğin sembolü olmuştur. Dünyadaki diğer mitolojilerin aksine, Uzak Doğuda bulunan ülkeler ejderha tanrılarına sahiptir. Çin Ejderha Tanrısı, genç ya da yaşlı bir adam, bir fare, balık, çirkin yaşlı bir kadın veya sevimli bir genç kız, bir ağaç, bir yılan gibi değişik şekillerde ortaya çıkabilir. Şekilleri değişik olarak bilinen ejderha daima su ile birlikte anılır (Yıldırım, 2006, s. 274; Mackenzie, 1996, s. 50). İncelenen metinde Süleymaniler ve Habeşliler savaşırken meydan kan gölüne dönmüş ve erenlerin çığlıklarıyla ejderhalar paramparça olmuştur. Bunun yanında Allah'ın ejderhaları Yecuc ve Mecuc ile savaşıp onlarla başa çıkmaları için yaratıldığı zikredilmiştir.

Ṣūrnā ve nefīr āvāzını göklere yitişdürdiler. Hevā yüzini oḳ yileginden kerkese dönderdiler. Meydān içi ḳandan deñiz oldı ādem ölisi ṭaġlar gibi yığıldı. Erenler naʿrasından ejdehālaruñ zehresi çāk oldı. Bu resme çünkim Ḥabeşīler Süleymānīlerle ceng-i sulṭānī ḳıldılar. (5b)

Ḥaḳ Teʿālā ejdehālar yaratmışdur ki her birisi bir ṭaġa benzer. Ḳaçan kim bu Yeʾcūc ve Meʾcūc ṭāʾifesi ḳar deryāsından ve deryā-yı muḥīṭden geçmeyüb ʿāciz olıncaḳ. Ol ejdehālar üzerine hücūm idüb gelürler. Şol ḳadar çoḳlıḳ gelürler ki her ejderhā dem çeküb bunları yutmaḳdan ʿāciz ḳalurlar. Daḫı nevbet ḳafāsında ṭuran ejderhālara deger anlar daḫı dem çeküb yudarlar bu dūzah-ı ejderhālardan geçmeyüb helāk olıcaḳ. (18a)

2.11.10. Elburz Dağı

Hindistan ve İran arasında bulunan koca bir dağın adıdır. Kaynaklarda Elburz Dağları olarak bilinen efsanevi bir dağdır. Pehlevice'de bilinen ismi Harbuc, Herburz, Farsça'da ise Elburz adıyla geçmekte olup: Yüksek dağ veya Burz'dur. Bu dağın konumu ile ilgili kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Kaynaklardaki bilgilere göre bu dağ da aynı Kafdağı gibi varlığı bilinip konumunun bilinmediği mitolojik bir dağ olarak kabul görmüştür. Bu dağ ile ilgili farklı farklı rivayetler vardır. Cem'in Elburz yakınlarında gösterişli ve büyük bir saray yaptırdığı yönünde hadiseler vardır. Feridun'un küçük yaşlardayken hayatının da bu dağda geçtiği söylenmiştir (Yıldırım, 2006, s. 279-280). İncelenen metinde Kuh-ı Elbruz adıyla çok kez zikredilen bu dağ kuşların ve diğer canlıların mekânıdır.

Nite şöyle kim; bir memleket vardur ki Kūh-ı Elburz etegidür. Bir yanı Deryā-yı Muḥīṭdür ve ol vilāyet Yeʾcūc ve Meʾcūc vilāyetidür. Anlaruñ nihāyetini Ḫudā bilür. Ḥaḳ Teʿālā anları ol yirde ḥabs eylemişdür. Nite Kūh-ı Elburz ki ṭūl u ʿarżı yidi yıllıḳ yoldur. Ol Yeʾcūc ve Meʾcūc memleketinüñ bir tarafında Allah Teʿālā ejdehālar yaratmışdur ki nihāyeti yoḳdur ve bir ṭarafı daḫı Kūh-ı Elburz'uñ ḳullelerinde olan ḳar deryāsıdur kim nihāyeti yoḳdur. (17b)

Meger Sīmurġ daḫı Kūh-ı Elbruz'uñ ḳullesinde Baḥr-ı Muḥīṭüñ kenārında ol ʿaẓīm ḳayanuñ üzerinde ol yüce aġacuñ budaġındaġı yuvanuñ üzerinde oturmışıdı. Dilünce Ḫālıḳ'ı tesbīḥ idüb gāh Baḥr-ı

Muḥīṭ'i temāşā iderdi gāh ol iki yavrularına naẓar idüb göñlin eglerdi. Nāgehān Tekvīn-i Aṭyār gelüb selām virdi. Sīmurġ yirinden ḳalḳub ʿizzet idüb ʿaleyk aldı. (34a)

2.11.11. Hatem

Üzerinde İsm-i A'zam bulunan Hz. Süleyman'ın yüzüğüne verilen addır. Bu yüzük ile Hz. Süleyman bütün yaratılanlara hükmetmiştir. Bu yüzükte bulunan mührün üzerinde iç içe girmiş iki eşkenar üçgen şekli vardır. Yahudiler bu üçgenin her bir açısına bir peygamber (İbrahim, İshak, Yakup, Harun, Musa, Davut) temellendirmişlerdir. Bir gün bir dev Süleyman Peygamber'in yüzüğü çalınmıştır. Yıllar sonra bu yüzük tekrar Süleyman Peygamber'in eline geçmiştir ve idareyi tekrar ele geçirmiştir. Edebiyatımızdaki şiirlerde sevgilinin dudağı hateme teşbih edilmiştir. İslam inancında Mühr-i Süleyman, "Kıyamet vaktinden önce yerin altından elinde Süleyman'ın mührü ve Musa'nın asası olan bir dabbe çıkacağı ve asasıyla iman etmiş olanların yüzünü aydınlatacak, mührüyle inkârcıların yüzünü mühürleyecektir" mealindeki hadis vasıtasıyla girmiş, İsrailiyat'tan bilgilerle de ayrıntılı şekilde işlenmiştir. Bu rivayetlere göre Süleyman Peygamber'in suya, rüzgâra, ateşe, kuşlara ve hayvanlara bu mühür sayesinde hükmetmiş. Önceleri Âdem Peygamber'e ait olan bu yüzük Cebrail tarafından Süleyman Peygamber'e getirilmiş. Bu yüzüğün üstünde altıgen motifte ism-i a'zam olduğu için Süleyman Peygamber bu yüzüğü yalnızca abdesthaneye giderken çıkarıp veziri olarak bilinen Asaf'a veya eşi Amine'ye teslim ettiği rivayetlerde yer almaktadır. Bu yüzük parmağında olmadığı zaman hayvanlara hükmedemediği kaynaklarda kaydedilmektedir. Bir sembol olmasından ötürü mühr-i Süleyman, mason ve Yahudi ustaların eserlerinde olduğu gibi İslam süsleme sanatlarının ahşap, metal, dokuma alanlarında nakış olarak kullanılmıştır. Halk inancına göre mührün bulunduğu yere şeytan giremez. Bu sebeple cam, taş, ağaç, kâğıt gibi yüzeylerde merkezî nakış olarak kullanılmıştır. Yine bu inanca dayanarak tekke, camilerin kubbe veya tavan süslemelerinde, kapı kanatları yahut giriş yerlerinde mühr-i Süleyman motifleri bulunur (Pala, 2004, s. 339; Pala, 2020, s. 523-525). İncelenen metinde Süleyman'ın bu yüzük sayesinde âleme hükmettiği zikredilmiştir.

Dīv ü cinnī emrine meʿmūr ola

Dem düşe ki vāʿiẓi bir mūr ola

Çün naṣīb itdi Ḫudā ol ḫātemi

Ḫātemiyle ṭutacakdur ʿālemi (26a)

Bunca ʿömrüm gecdi gördüm ʿālemi

Kimsene eline almaz ḫātemi

Kim aña dīv ü perī fermān ola

Cümle aṭyār üstine seyvān ola (26b)

Şeh Süleymān ḫātemīnüñ resm içün

K'isminüñ meftūnı ḳılduñ ins ü cān (28a)

Çoḳ Süleymān ḫātemün yutdı semek

Çoḳ Süleymān ḫāke ṣaldı bu semā (32b)

2.11.12. Hatim et-Tai

Arap kabileleri içinde cömertliğiyle ün salmış İbn Abdullah b. Sa'd'ın lakabıdır. Tay kabilesine mensup olduğu için "Tay, Tai, Tayyi" olarak anılan Hatem, Hz. Peygamber döneminde yaşamışsa da peygamberliğine erişememiştir. Kabilesinin reisi olarak bilinen Hatem'in çok zengin ve şair olduğu hakkında rivayetler bulunmaktadır. Cömertliği sayesinde meşhur olmuş, bu sebeple darbımesel hâline dönüşmüştür. Bir savaşta Müslümanların eline esir olarak düşen kızı, babasının cömertliği sayesinde azat edilmiş ve iman edip Müslüman olmuştur. Edebiyatta daima cömertlik ile anılan Hatem, daha çok kasidelerde yer edinmiştir. "Tay" sözcüğünün "kazımak" ve "silmek" manalarıyla da kelime oyunları yapılmıştır (Pala, 2004, s. 198).

Hem seḫāvetde idersin Ḫātimüñ ṭayy defterin

Hem şecaātde ḳılursın Pīl-teni bī-pā vü ser (2a)

2.11.13. Kayser (Kayser-i Rum)

Orijinali Grekçe kaisar olan sözcüğün Arapça'ya oldukça eski bir dönemde Aramice yoluyla dâhil olduğu ileri sürülmüştür (Demirkent, 2022, s. 94). Eski Roma ve Bizans imparatorlarının kullandıkları unvandır. Anadolu'ya hâkimiyet kuran Bizans imparatorlarını anlatmak için Kayser-i Rum sözü kullanılmıştır (Pala, 2004, s. 263). İncelenen metinde Yunan Şahı savaşmak için Kayser-i Rum'dan asker talep etmektedir. Bu vesile ile zikredilmiştir.

> *Mışr sulṭānı leşkeriyle ʿAmāliḳa şāhı ʿaskeriyle Baġdād ḫalīfesi serverlerle on iki sıbṭuñ nām-verler ile ġāfil olma ki üzerine gelür" didi. Tācir eyle deyicek Yūnān şāhı daḫı vehm-nāk olub cāsūs gönderüb ḫaber bilüb memleketinüñ beglerine nāmeler gönderüb az gün içünde bī-ḥisāb bī-ḳıyās çeri cemʿ eyledi. (24a)*

> *Süleymān ʿām Yūnān şāhıyıla Ḳayṣer'ün āḥvālinden ḫaber diyüb otururken nāgehān Bād-pāy-ı ʿAyyār ol mekkār u ṭarrār gelüb selām virüb baş ḳoyub Süleymān'a didi kim: "Yā nebīyallāh ʿālī ḥażretüñe maʿlūm ola kim tācir varub senden ʿaẓametle geldügin Yūnān şāhına ḫaber virecek. Ġażaba gelüb on altı memleket pādişāhlarına nāmeler gönderüb çerisin cemʿ eyledi. Ḳayṣer'i daḫı daʿvet eyledi. Ḳayṣer daḫı çerisiyle gelüb Yūnān şāhıyla buluşdı görüşdiler ḥāl u ḫāṭur ṣoruşdılar bī-ḳıyās leşker cemʿ idüb vaḳtlerine ḥażır olub ṭururlar. (27a)*

2.11.14. Kevser

Kevser cennette olan bir suyun ismidir. *Kur'an*'da Kevser suresi bulunmaktadır. Kevser hakkında tefsirlerde çok çeşitli bilgiler yer alır. Uzunluğunun Mekke ile Yemen; eninin de Safa ile Aden arası kadar olduğu, göl veya akarsu olduğu, etrafında çok değerli kâseler bulunduğu, oradan bir defa içenin bir daha susamadığı vs. bunlardandır. Kevser suyu kardan soğuk, baldan tatlı, sütten beyaz ve kaymaktan yumuşakmış. Kevser'i cennette Hz. Muhammed'e verilen özel bir havuz olarak anlatanlar da vardır. Edebiyatta sevgilinin dudağı Kevser'e teşbih edilmiştir. Şarab-ı Kevser ve Ab-ı Kevser tamlamalarıyla da çoğu şiirlerde kullanılır (Pala, 2004, s. 268). İncelenen metinde Kevser melek tarafından Süleyman'a sunulmuştur.

Süleymān didi kim: "Yā Melek-i Ṭamāhā Benāyā'il ya bu ṭāsuñ aṣlı nedür ve üzerindeki ḫātemüñ ḫavāṣı nedür?" Cevāb virdi kim: "Yā Süleymān ibni Dāvūd bu ṭās kim elümde dürür sen Süleymān'a tuḥfe kevs̱er şarābın getürdüm" diyüb Süleymān'a ṣundu. Süleymān daḫı alub ol ṭāsdan kevs̱er şarābın nūş eyledi. Ḥaḳḳ'a ḥamd itdi. Daḫı dönüb ol ṭās üzerindeki ḫātemüñ ḫavaṣından su'āl eyledi. (15a)

2.11.15. Kafdağı

Dünyanın etrafını çevrelediğine ve aşılmasının zor olduğuna inanılan Kafdağı, olağanüstü niteliklere sahip mitolojik bir dağdır. Anlatılan efsanelere göre, Yecuc ile Mecuc, cinler, Anka, şeytanlar bu dağın arka tarafındadır. Kafdağı masallarda en çok geçen mekânlar arasındadır. Bu dağ büyük bir kısmının sular altında olduğu ve çok yüksek olduğu söylenir. Güneşin ışıkları Kafdağı'na çarptıkça yeşil renge bürünür daha sonra oradaki yansıma ile mavi renge bürünen olağanüstü bir dağdır. Gökyüzünün mavi oluşunun sebebi de Kafdağı'ndaki bu yansımadan dolayıdır. Yüksekliğin, ıraklığın, görkemin ve kâinatın sembolü olan Kafdağı, edebiyatımızdaki eserlerde Anka ile birlikte anılmaktadır. *Kur'an*'da geçen Kaf Suresi kaf harfi ile başlamıştır. *Kur'an*'ı açıklayan bazı müfessirler de bu harfi "Kafdağı" olarak yorumlamışlardır ki yeşil olduğunu ve gökyüzünün onun üzerinde bulunduğunu söylemiştir. İsrailiyat'ta Kafdağı'nın bir ucu dünyanın altında bulunan kayaya temas etmiştir. Böylece depremlerin kaynağı olarak Kafdağı'nı kabul etmişlerdir (Pala, 2004, s. 248). İncelenen metinde Kafdağı Simurg, Anka ve Hüma kuşunun âlemi olarak çok kez zikredilmiştir.

Ve daḫı yā Süleymān Ḳāf milkinde ʿālemler vardur ki anlarda Sīmurġ ve ʿAnḳā ve Hümā ʿālemi gibi ve daḫı anlaruñ emṣālinde nice ḳuşlar vardur bu rubʿ-meskūn ḳuşlarına anlar benzemez. Nite ki Sīmurġ ve Hümā gibi ve Ḳaḳnūs gibi ki anlar Ḳāf Ṭaġı ʿālemlerinden gelmişlerdür ki bu rubʿ-meskūn ʿāleminde anlaruñ ʿaynı yoḳdur. Yaʿni anlara beñzer ḳuş yoḳdur ki zīrā anlar özge ḳuşlardur." Süleymān didi kim: "Sīmurġ didügüñ ne şekilde ḳuşdur ve ḳande olur?" Cevāb virdi ki: "Kūh-ı Ḳāf'da Sīmurġ ʿāleminde olurken. (17a)

Cismümüzdür Kūh-ı Ḳāf añla ʿayān

Rūḥuñ olur murġ-ı ʿanḳādur hemān (19a)

2.11.16. Mehdi

Doğru yolu bulan hidayete eren. Kıyamet alâmetlerinden biri olarak bilinmektedir. Kıyamete yakın ilahi düzeni yeniden tesis edecek ve bir dönem saltanat sürecektir. Soyu, doğum yeri, ismi, hilyesi vs. hakkında birbirini tutmayan rivayetler bulunmaktadır. Çoğu kişi ve şahsiyetler için unvan veya lâkap olarak kullanılır. En güçlü inanışa göre Mehdi dördüncü kat gökte bulunan Hz. İsa'dır. Hz. İsa oradan elinde bir asa ile Şam taraflarına inecek ve batıya doğru ilerleyerek halkını doğru yola ulaştıracak. Daha sonra onları Deccal'in şerrinden kurtaracaktır. Hz. İsa, bu dönemde İslam hükümleriyle halkını yönetecektir. Diğer bir rivayete göre ise Mehdi, Hz. Muhammed'in soyundan olacakmış. Mehdi düşüncesine bazı hadislerde de rastlanmaktadır. Çoğu dinde ve milletlerin inancında Mehdi vardır. Mehdi fikri Şii-Batini inanışa sahip mezheplerde kuvvetlidir. Onların inançlarına göre Mehdi, on birinci İmam Hasan-ı Askeri'nin oğludur. Babasının ölümünde küçük yaşta olduğu için 940 senesinde ölmüş gibi gizlenmiştir. Fakat bu gerçek bir ölüm değildir. Kıyamete yakın bir zamanda tekrar hayata dönecek ve Mehdilik vazifesini üstlenecektir. Divan şiirinde övülen kişiler ve sevgili Mehdi olarak vasıflandırılabilir (Pala, 2004, s. 301-302).

Mehdinüñ āḫir zamānı şāha devrānuñdurur

Fitne-i āḫir zamāna virmedüñ vaʿdeñ umar (2a)

2.11.17. Nemrut

Babil memleketinin kurucusu sayılan ve Babil Kulesi'ni inşa eden kral olup İbrahim Peygamber'i ateşe attırmasıyla ünlüdür. Yaşamış olduğu dönem M.Ö. 2640 senelerine rast gelmektedir. Sözcüğün doğru okunuşu Nemrut olup bütün Babil hükümdarlarına verilen bir lakap olduğu da sanılmaktadır. Nemrut, Hz. İbrahim'i ateşe attırdıktan sonra da iman etmemiştir. Rivayetlere dayanan bilgilere göre burnundan giren bir sinek beynini kemirmiştir. Bu olaydan rahatsız olduğu için etrafı pamukla çevrilmiş bir çekiç ile başını yavaş yavaş tokmaklatırmış. Birgün tokmağı kullanan kişi, pamuğun içine bir gürz koyup Nemrut'un başına vurmuş ve onu öldürmüş. Edebiyatta daha çok İbrahim Peygamber ile birlikte anılır ve sevgilinin yüzü, yanağı, aşkı, âşıka çektirdiği ızdıraplar sebebiyle söz konusu edilir (Pala, 2004, s. 356). İncelenen metinde Nemrut'un Hz. İbrahim Peygamber'i ateşe atması olayı ve sivrisineğin beynini yemesi vasıtalısıyla nazım kısmında zikredilmiştir.

Luṭfi ṣuyın çünkim iẓhār ider ol

Odı İbrāhīm'e gülzār ider ol

Atdısa Nemrūd dergāhına tīr

Ḥükm birle peşşeler maġzını yir (9a)

2.11.18. Üzeyir (Azıryahu/Azaryahu)

Kur'an'da sadece Tevbe suresinde (9/30) kendisinden söz edilen Üzeyir'in (Uzeyr) kimliği tartışmalıdır. Bazı müfessirlere göre Bakara suresinin 259. ayetinde yüzyıllardır uyuduğu bildirilen şahsın Üzeyir olduğunu nakleder. İslam kaynaklarında açıkça belirtilmemekle beraber İslam âlimlerin çoğunun Üzeyir'i Yahudi geleneğindeki Ezra ile özdeşleştirdiği görülmektedir. Yahudi geleneği ile ilgili geniş bilgiye sahip olan İbn Hazm, Üzeyir ve Ezra adlarının aynı şahsa delâlet ettiğini açıkça söylememektedir. Bununla beraber eserlerindeki ifadelerden onun da bu yöndeki görüş ve fikirleri benimsediği anlaşılmaktadır. Hicaz Yahudileri de diğer Yahudiler gibi bir halaskâr Mesih beklentisi içindeydi. Ancak ezoterik (içe yönelik anlam) inanç yapısına sahip bu bölge Yahudilerinin beklediği kurtarıcı Mesih farklıydı. Muhtemelen onlar bu kurtarıcı olan Mesih'e "Tanrı'nın yardımcısı" manasına gelen İbranice Azaryahu veya Ozer diyorlar ve kendisinin Tanrı'nın oğlu olduğuna inanıyorlardı. Bu sözcükler Arapça'ya Üzeyir şeklinde aktarılmıştır. Bu bilgilere göre Tevbe suresinde geçen uzeyr kelimesi bir isim değil Mesih'e verilen bir lakap şeklinde düşünülebilir (Adam, 2012, s. 401-402). İncelenen metinde Azıryahu Süleyman'ın çavuşlarının amiri olarak zikredilmiştir.

Zāl-ı Destān'a geldi. Nite ol zamān kim Keyḳubād naẓarından laʿlīn şaṭranc alub refīḳler ile yaraḳ ḳılub raḫş-ı raḫşān sürüb yiye içe ḳona göçe deşt-i beyābān geçe ʿalā raġm-ı rūzigārıla sürüb Baġdād nāhiyesinde gelüb ḳondılar. Süleymān'a kendüzin bildürmek içün pīş-ḳadem bir ḳaç ḥācib gönderdi. Gelüb Süleymān'uñ çavuşbaşı ʿAẕıryāḫū bin Nāṣen'e buluşub Zāl-ı Destān geldüginden bildürdi. ʿAẕıryāḫū daḫı dergāh-ı Süleymān'a gelüb duʿā ḳılub Keyḳubād'dan Rüstem atası Zāl-ı Destān geldügin iʿlām eyledi. (10a)

Süleymān'uñ vüzerāsı ümerāsı ḥāżır olub ekābir ü ʿayānı ṣaġ u ṣol kimi ṣandalīler üzerinde oturdı. Bāḳī ḫaşem [ü] ḫadem ayaġ üzerinde ṭurdılar çünkim dīvān-ı Süleymānī ṭurdı nevbet-i sulṭānī uruldı. Andan Süleymān ḥükm eyledi. Zābūd ibni Naṣen kim Süleymān'uñ ḫāṣıyıdı ve ʿAẕıryāḥū kim çavuşbaşıydı Semʿī Verʿī kim ḳapu aġalarıyıdı ve hem veznedarlardı. Bu ẕikr olan ḫāṣlar varub ʿizzetile Rüstem atası Zāl-ı Destān'ı alub Süleymān'a geldiler. (10b)

2.11.19. Sencer

Sincar'da doğduğu bilinen Sencer'in babası Sultan Melikşah'tır. Sencer adı ona doğduğu yerden ötürü verildiği rivayet edilir. İsminin Sancar olduğunu, bu sözcüğün Türkçe "saplamak" manasındaki sançmak kelimesinden türetildiğini açıklayan kaynaklar da vardır. Sencer'in yüzünün güzel olduğu, çocukluk döneminde geçirmiş olduğu çiçek hastalığı sebebiyle yüzünde korkunç izler kalmıştır. Ömer Hayyam kendisini tedavi etse de yüzündeki bu korkunç izler geçmemiştir. Daha altı yaşında iken babası Melikşah'ın ölümünden sonra hanedan arasında başlayan taht kavgalarından ötürü yeterince eğitim alamadığı anlaşılmaktadır. Fakat küçük yaştan itibaren devlet idaresinde mühim deneyimler edindiği, bu eksikliğini yetenek ve tecrübeleri sayesinde giderdiği söylenebilir. Zahidler ve velilerle birlikte bulunmaktan sevinç duyan Sencer halkın şikâyetlerini dinleyip adaletle hükmeder. Din âlimlerine saygı gösterip onlarla yakınlık kurmuştur. Büyük Selçuklu devlet teşkilâtı onun döneminde ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Devlet teşkilâtına dair resmî dokümanları içeren münşeat dergilerin çoğu bu döneme aittir. Kaynakların bazılarında Sencer Sultan Melikşah ile birlikte örnek hükümdar olarak gösterilmiştir (Özaydın, 2009, s. 507-511).

Cemʿ olub dīvāna Yūnān begleri

Taḫt-ı zerrīn oturur [hep] yigleri

Oturanlar her biri kimler dürür

Kimi Ḳayṣer kimisi Sencer dürür (6b)

2.11.20. Şebdiz

Hüsrev'in atının ismidir. Hüsrev'in Şirin'e verdiği at olan Gülgün ile aynı attan doğmuştur. Hüsrev bu atının ölümüyle çok sarsılmış ve ağlamış hatta atını büyük bir törenle gömmüştür (Pala, 2004, s. 423). İncelenen metinde Şebdiz'in nalındaki toz ile papağanın gözüne sürme çektiği vurgulanmıştır. Bu teşbih vesilesiyle zikredilmiştir.

Sāye-i çetrüñdurur devlet gözine nūr-ı maḥż

Naʿl-i Şebdīzüñ tozıdur tūtiyā küḥl-i baṣar (2a)

2.11.21. Tübba

Tübba' adı *Kur'an*'da iki yerde zikredilmektedir. Bu isimle yâd edilen kavmin günahkârlıkları ve elçileri yalanlamalarından ötürü helak edildiği bildirilmektedir. Firavun Mısır, Kayser Bizans, Kisra İran ve Necaşi Habeş krallarının unvanı olduğu gibi Tübba da Yemen krallarına verilen bir unvan olarak bilinmektedir. İslam kaynaklarına göre onlara bu ismin verilmesinin nedeni, kralların birbirinin yolunu izleyerek krallık görevini yerine getirmeleri veya olanların yolundan gidenlerin çokluğundan kaynaklanmaktadır (Harman, 2012, s. 455-456). İncelenen metinde Tübba bin Asda Bağdad helifesi olup Süleyman'ın hizmetinde olup savaşlara katılması vesilesiyle zikredilir.

> *Süleymān taʿaccüb ḳılub ol ṣavmaʿayı yıḳdurub daḫı atına süvār olub gitdi, gelüb otaġına yitdi dīvān ṭurdı. On iki sıbṭuñ begleri ʿArab-ı ʿArbā begleri gelüb ṣandalīler üzerinde oturdılar. Andan ṣoñra Mıṣr sulṭānı Celāle'd-dīn ve ʿAmāliḳa sulṭānı Sührāb Şāh Baġdād ḫalīfesi Tübbaʿ bin Aṣdaʿ gelüb ol pādişāhlar altun ṣandalīler üzerinde devletile Süleymān'a ḳarşu oturdılar. Bāḳī ekābir ü eşya pīr ü bernā ayaġ üzere ṭurdılar. Loḳmān-ı Ḥakīm daḫı Āṣaf bin Berḫiyā'yıla Kāẕ Peyġāmber ile Nāṣen Peyġāmber ile ve Evyāṣer Peyġāmber ile Süleymān'uñ ṣaġ u ṣolunda oturdılar. (27a)*

2.12. Şeh-name ve İran Mitolojisi Menşeli Kavram ve Şahıslar

2.12.1. Behram

Sasani soyundan olup Yezdicerd'in oğlu olarak bilinmektedir. Sürekli yaban eşeği avına çıktığından ötürü yaban eşeği manasına gelen Gur mahlasıyla anılmıştır. Tahtta yirmi sene kalmış, Ermenistan topraklarının bütününü Sasani egemenliği altına alıp din hürriyeti ilan etmiştir. Bir av sırasında yaban eşeğini takip ederken çukura düşüp ölmüştür. Gur hem çukur hem mezar anlamlarına geldiğinden ötürü bu olay sebebiyle Behram-ı Gur olarak anıldığı da bilinmektedir (Yıldırım, 2008, s. 148). İncelenen metinde Behram Süleyman'ın kapısına gelen askerler arasında zikredilmektedir.

Üçünci Şemʿūn sıbṭundan Evniyāẕu bin Īşā gelüb gecdi. On iki biñ iki yüz yigirmi iki tīġ-zen-i nām-dār ʿArab leşkeriyle kim ser-ʿaskeri Behrām bin Gehrām pehlevān seḳlān-i Rūm idi. Dördinci Lāvī sıbṭundan Rādī bin Īşā gelüb geçdi kim on biş biñ yüz elli biş ḥażm-küşā-yı nām-dār ʿArab çerisiyle kim ser-ʿaskeri Süheyl-i Yemenī pehlevān-ı iʿtişām-ı Erdebīlidi. (23a)

2.12.2. Behmen/Erdeşir

Gerçek isminin Erdeşir olduğu ve İran hükümdarlarından İsfandiyar'ın oğlu olduğu bilinmektedir. Babasının öldürülmesinin ardından onun vasiyeti üzerine Behmen'in eğitimini ve büyütülmesi için gereken şartları Rüstem üstlenmiştir. Dedesi Goştasb'ın vefatından sonra tahta geçmiş ve ilk iş olarak babasının intikamını almak için Rüstem ailesiyle savaşmıştır. Rüstem'in mallarını yağmalayarak babası Zal'ı tutsak olarak almış, oğlu Feramurz'u savaşta öldürmüştür. On iki senelik saltanatında ülkeyi adaletle yöneterek geliştirip bayındır duruma getirmiştir. Mektup ve fermanlarda Allah'ın ismiyle başlayan ilk hükümdar olduğu bilinmektedir. Çok geniş topraklara hâkimiyet sağladığı için eli uzun anlamındaki Dırazdest unvanıyla da anılmıştır (Yıldırım, 2008, s. 142-143). İncelenen metinde Erdeşir ismiyle zikredilmiştir.

Sāye-i luṭf-ı İlāhī māye-i faẕl-ı hüner

Erdeşīr u Şīr-dil Cemşīd u Efrīdūn-fer (2a)

2.12.3. Bihruz

İncelenen metinde Keykubat hikâyesinin anlatıldığı bölümde Behruz'dan bahsedilmiştir. Firdevsi bu bölümde Keykubat'ın Rüstem'le savaşıp şehrini yakıp yıkmak için asker topladığı fakat veziri olarak bahsedilen Behruz'un ona engel olup kendisine yol göstermiştir. Bu sebeple metinde zikredilmiştir.

> *Nite çünkim Zāl birle Rüstem ol gice gitdiler. Keyḳubād Şāh işidüb incindi. Diledi kim çeri cemʿ idüb Rüstem üzerine vara Sīstān vilāyetin ḫarāb ḳıla, Sīstānīlerüñ külin göge ṣavura, daḫı yirde kimse pādişāhına ʿāṣī olmaya. Velākin Bihrūz Vezīr ḳomadı. Didi kim: "Yā Ḳubād Şāh bu Sām-Süvār aṣlı Kerīmān Nerīmān nesli yezdān-persetdürler, Süleymān'uñ dostlarıdur. Yardımın ḳuralar şimdi düşmān bir-iken Süleymān'uñ varub ḥaḳḳundan gelelüm. Rüstem ile Zāl'ı daḫı bular şimdi anlara yaġı olursunuz. (45a)*

2.12.4. Bijen (Burjin)

Bicen adıyla da tanınan ve *Şeh-name*'de serüvenleri anlatılan büyük kahramanlardandır. Bijen, Giv'in oğlu ve Rüstem'in torunu olarak bilinir. Turanlılarla yapılan mücadelede Bijen cengâverliğini göstermiştir. Fakat asıl kahramanlığı, Erman memleketinin şehirlerine ve ormanlarına saldıran domuzları yok etmesiyle tanınmıştır. Rivayetlere göre Erman halkı bu domuzlardan kurtulmak için İran Hükümdarı olan Keyhüsrev'den yardım isterler. Keyhüsrev'in yiğitlerinden sadece Bijen bu işe cesaret eder ve Erman halkını domuz saldırısından kurtarır. Bijen'in asıl serüveni Efrasiyap'ın kızı Münije'ye âşık olmasıdır. Bir gün domuz avından dönen Bijen, Turan tarafındaki bir ormanda, güzel kızlarla hoş vakit geçiren Münije'yi görür. Birbirlerine âşık olurlar. Bu aşk sebebiyle Efrasiyap tarafından Bijen'in öldürülmesine karar verilir. Fakat Efrasiyap'ın akrabaları buna engel olur. Fakat Bijen'e ceza verilir ve uzun bir süre kuyuda yaşam sürer. Edebiyatta da bu vesile ile anılır. Rivayete göre Bijen, Keyhüsrev'in sihirli kadehi sayesinde bulunur. Kuyudan çok zayıflamış bir halde Rüstem tarafından ip atılarak çıkarılır. Şiirlerde Bijen, Efrasiyap tarafından içine atıldığı Çah-ı Bijen adındaki kuyuyla anılır. Yine şairler sevgilinin çene çukurunu Çah-ı Bijen'e benzetir. Bununla beraber kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yusuf Peygamber'le birlikte de kullanıldığı görülür. (Zengin, 2012, s. 123). İncelenen metinde Rüstem'in kız

kardeşinin oğlu olarak tanıtılan Bijen, Burjin adıyla anılmıştır. Keykubat Süleyman ile savaşmak için yanına diğer kahramanlarla birlikte Burjin'i de alır. Bu vesile ile metinde zikredilmiştir.

> *İllā kim çāre bulmadılar. ʿĀḳıbet Zāl'la Rüstem'üñ göñüllerin yıḳdı. Didi kim "Eger siz daḫı olmazsañuz, baña Güderz'ile Gīv u Güstehem ve Ḳārūn ve Burjīn yiter" didi. Göñüllerine ṭoḳundu. Anlar daḫı ol söze küsüb ol gice çıkub Zāvilistān'a gitdiler. Keyḳubād'dan yüz çevirdiler. Süleymān'a yaġı olmaġı terk itdiler. Zīrā kim ʿahd itmişlerdi Süleymān'a düşmān olmayalardı. (42b)*
>
> *Ḥakīm ḳavlince Zāl'ıla Rüstem Sīstān vilāyetine varub oturdılar. Velākin Süleymān'a nāme yazub pehlevān Burjīn kim Rüstem'üñ yaḳın ḫışmıyıdı ḳız ḳarındaşı oġlı idi. Dört biñ er ḳoşub delīm armaġānlar düzüb Süleymān'a gönderdiler kim kendüler dost idügin ve Keyḳubād'ı yinemeyüb düşmānluḳ ḳıldugın bildürdiler. Andan Burjīn-i cihān-pehlevān daḫı dört biñ Sīstān dilāverlerin alub dört sancāḳ çeküb ʿazm-i Süleymān ḳılub gitdi. (42b)*

2.12.5. Cem/Cemşid

Pişdadiyan ailesinin dördüncü padişahı olarak bilinen Cem, *Şeh-name*'ye göre yedi yüz veya bin sene yaşam sürmüştür. Hz. Nuh döneminde yaşam sürdüğüne inanılmıştır. Yakışıklı ve şöhretli hükümdarlar için sıfat olarak kullanılan Cem'e Zend-avesta'da kutsal metinlerinde bir Hint mabudu olarak rastlanmıştır. Cem, halkını âlim ve dindar, askerler, çiftçiler ve sanatkârlar olmak üzere dört bölüme ayırmıştır. İnsanlara fayda sağlayan birçok sanatı da o meydana getirmiştir. Güneşin görünürdeki yıllık devinimine dayanan güneş yılını o doğrulamıştır. Bunun yanında nevruzu yılbaşı olarak kendisi kabul etmiştir. Efsanelerde yer alan bilgilere göre Cem dünyayı gezerken Azerbaycan'a gelmiş ve burada yüksek bir yere elmas ve incilerle süslü bir taht koydurmuştur. Güneşin doğduğu zamanında kendisi de mücevherlerle işlenmiş kaftanını giyip bu tahta oturmuştur. Güneş doğduğu vakit taç, taht ve kaftan ışıldamaya başlamıştır. Buna şahit olan halk Cem'e Cemşid (Işık Şahı) ve o güne de nevruz (yeni gün) adını vermişlerdir. Güzel bir yüze sahip olduğundan ötürü Cem'e Pehlevice "ışık ve nur" manasına gelen Şid unvanı verilmiştir. Önceleri halkına İdris Peygamber'in

şeriatine göre amel eden Cemşid şöhretine, şanına ve yüceliğine aldanıp tanrılık iddiasında bulununca halkı kendisinden yüz çevirmiştir. Dahhak ondan sonra gelip hükümdar olunca başta Hind'e, daha sonra da Çin'e kaçmış ve orada ölmüştür. Cemşid bazı kimselerce Süleyman Peygamber olarak görülmüştür. Cemşasb olarak da anılan Cem bu sebeple rüzgâr veya yüzük ile anılmıştır. Şarabı ilk bulan kişinin de kendisi olduğu söylenmiştir. Tasavvufta Cemu'l-Cem ve Cem makamı bulunmaktadır. İslam edebiyatlarında zevk, sefa ve eğlence sembolü olarak anılan Cem'in kadehi efsane haline gelmiştir (Pala, 2004, s. 86-87; Albayrak, 1993, s. 279-280). İncelenen metinde Cemşid ismiyle anılan Cem şöhreti, şanı, yüceliği ve köşkünün güneş olması vesileleriyle zikredilmiştir.

Sāye-i luṭf-ı İlāhī māye-i faẓl u hüner

Erdeşīr u Şīr-dil Cemşīd u Efrīdūn-fer (2a)

İy şeh-i Cemşīd-ṭāliʿ kim mübārek ṭalʿatüñ

Vey meh ü ḫurşīd-i ʿālem mālıñı ḫayl u ḥaşar (2a)

Biri dir kim benem Sulṭān-ı Cemşīd

Ki ḳaṣrum cam idi gökdeki Ḫurşīd (37b)

Götürdügin söyledi andan ṣoñra āteş baḥrından od geldügin Süleymān'a musaḫḫar olduġın söyledi. Baʿde daḫı Şīn baḥrından Tekvīn-i Āb Cām-ı Cem'i getürdügin söyledi ve ḫāk muṭīʿ olub Baġdād çerisin yire ḳahr itdürdügin beyān eyledi ve daḫı bayḳuş birle Süleymān ʿām buluşduġın söyleşdügin söyledi. Buġur pīr eydür: "Yā ḥakīm daḫı ʿalāmet gördüñ mi yoḳsa bu mudur? Eger gördügüñ bunlarısa ṣudan baḥrīler gevher çıḳarmak Cemşīd Şāh devrinde daḫı vāḳıʿ oldı ve eger yel ḳalʿa götürdi dirseñ Hūd Peyġāmber zamānında yil ṭaġları yirinden ırdı yire urdı helāk eyledi. (26b)

2.12.6. Dahhak

Cemşid'i öldürdükten sonra tahta geçen olağanüstü bir İran hükümdarıdır. *Şeh-name*'de geçen bilgilere göre Dahhak; Merdas'ın şan ve şöhret tutkunu, doğasında kötülük olan oğludur. Altında on bin altın dizginli atı olduğundan ötürü kendisine Biyaresb lakabı verilmiştir. Şeytan, onu aldatıp kandırarak babasını öldürmeye zorlamıştır. Sonunda babası bir dalavere sonucu öldürülmüştür. Şeytan sürekli takipte kalıp artık Dahhak'ın peşini bırakmamıştır. Şeytan babasının yerine kendisini Arapların hükümdarı yapmıştır. Bir gün şeytan aşçı kılığında Dahhak'ın sarayına girip lezzetli yemekler yaparak beğenisini kazanır. Daha sonrasında da çeşitli aldatmalarla Dahhak'ın omzunu öper. Şeytanın öptüğü yerden yılanlar çıkmasından dolayı Dahhak-ı Mari olarak anılmaya başlanmıştır. Dahhak eserlerimize zalimliği, hükümdar olması, Feridun tarafından öldürülmesi ve omuzlarındaki iki yılan vesilesiyle konu olmuştur. (Tökel, 2000, s. 142-148). Efsanelerde yer alan bilgilere göre Dahhak, şeytan tarafından iki omzundan öpüldüğü için oradan iki yılan kafası çıkmış efsanevi karakterdir. Şeytan, bu yılanların ancak insan beyni ile beslenmesi sonucu sakinleşeceğini söylemiştir. Gave (Kavat) isminde bir demirci, iki oğlunu bu nedenle kaybettiği için Dahhak'a baş kaldırmıştır. Bütün halk Gave ile bir olup Cem'in oğlu Feridun'u şah seçmişlerdir. Feridun Dahhak'dan babasının intikamını almak için onunla mücadeleye girmiştir. İkisinin ordusu mücadele etmiş ve Feridun kazanmıştır (Demirci, 1993, s. 408-409). İncelenen metinde Dahhak'ın Cemşid'den sonra hükümdar olduğu ve Feridun tarafından helak edilip elinden Cemşid'in hazinesinin alındığı ve daha sonra vücudunun toprağa karıştığı vesilesiyle zikredilmiştir.

> *Zāl eyitdi: "Şehā Cimşīd kim cihāna sulṭān oldı. Cimşīd dünyādan gidecek Ḍaḥḥāk-ı Mārī pādişāh oldı cihānı żabṭ itdi biñ yıldan bir gün eksük melik oldı. Ṣoñra Cimşīd'üñ ḳızı oġlu Ferīdūn Şāh gelüb ṭāliʿi yārī ḳılub Ḍaḥḥāk-ı Mārī-yi nā-pāki helāk eyledi. Ferīdūn cihānı ṭutdı. Ḍaḥḥāk-ı nā-pākden Cimşīd'üñ ḫazīnesin alub yedi yüz yıl cihāna müstaḳil pādişāh oldu. Ferīdūn'dan ṣoñra Menūçehr şāh oldu. (12b)*
>
> *Anca leşker dirmedi Ḍaḥḥāk-ı Mār*
>
> *Dehr içi ṭolmış süñüyile ʿalem (27b)*

Biri dir kim ben idüm şāh-ı Ḍaḥāk

Tenüm ḫāke ṣalub toz itdi eflāk (37b)

2.12.7. Dara

İran'ın Keyaniyan ailesinin dokuzuncu ve son hükümdarı olarak bilinmektedir. *Şeh-name*'nin mühim kahramanlarından biridir. Keyaniyan ailesi Dara'nın ölmesiyle yıkılmıştır. Behmen'in oğlu olarak bilinen Dara İsfendiyar'ın torunudur. Dara-yı Ekber ve Darab lakaplarıyla da tanınmıştır. Asya seferi sırasında İskender, İran padişahı olan Dara ile savaşmıştır. Dara, İskender ile savaştıktan sonra ölmüştür. Ölümü hakkında farklı rivayetler vardır. Bu rivayetlerden ilki savaş sırasında öldüğü diğeri ise savaştan kaçtığı sırada ölmüş olduğudur. Eserlere daha çok İskender ile savaş sahnelerinde yer almasıyla konu olmuştur. Görkemliliğin ve yüceliğin sembolü olarak görülen Dara, İskender'in bir tuzağı sonucu zehirlenerek öldürülmüştür. Dara şiirlere Derban (kapıcı) lakabıyla konu olmuştur (Tökel, 2000, s. 150-15; Eren, 2018, s. 69; Pala, 2018: 106). İncelenen metinde diğer kahramanlarla birlikte zikredilmiştir.

Kemterīn ḫādim ḳatında Ḳayṣer ü Dārā vü Cem

Kemterīn çaker yanumda şāh Ferīdün Erdevān (42a)

2.12.8. Efrasiyap

Alper-tunga'nın *Şeh-name*'de geçen isminin Efrasiyap olduğu bilinmektedir. Maveraünnehir bölgesinde hüküm sürmüş olup Turan'ın en ulu kahramanlarındandır. İranlılarla savaşmış ve İran topraklarının hepsini Pişdadiyan ailesinin elinden almıştır. İran ile yaptığı mücadeleler *Şeh-name*'de ayrıntılı bir biçimde verilmiştir. Efsanevi bir karakterdir. Büyük İskender'den önce yaşadığı tahmin edilen Efrasiyap İran hükümdarı Keyhüsrev tarafından öldürülmüştür. Edebiyattaki eserlerde yiğitlik ve kahramanlık sembolü olarak anılmaktadır (Pala, 2018, s. 135). İncelenen metinde Zu Şah padişah olduktan sonra Efrasiyap ile savaşmış Efrasiyap'ı öldürmüştür. Bunun ardından Keykubat padişah olmuş ve Cemşid'in hazinesi kendisine kalmıştır. Daha sonra Keykubat Efrasiyap'la barış ilan etmiştir. Bu vesilelerle metinde zikredilmiştir.

Menūçehr vefāt idicek Ẕū Şāh pādişāh oldı. Cimşīd'ün ḫazīnesi Ẕū'ya ḳaldı. Ẕū'yıla Efrāsiyāb ceng eyledi. Baʿżı mālın kim Ẕū Şāh cenge bile getürüb dururdı. Ṣoñra Ẕū Şāh'ı Efrāsiyāb dutub öldürdi. Yirine

Keyḳubād şāh oldu Cimşīd ḫazīnesi Keyḳubād'a ḳaldı. Efrāsiyāb ile ṣulḥ ḳıldı. Pes yā Süleymān-ı zamān bu laʿlden ṣaṭranc daḫı Cimşīd'den ḳalub Keyḳubād Şāh ḫazīnesinde bulunsa ʿaceb mi ola" didi. (12b)

Her birisi kükreşürdi çün seḥāb

Lāf ururdı miṣl-i Zāl Efrāsiyāb (44b)

Kim ḳulumuñ kemteridür Gīv ile Efrāsiyāb

Yidi iklim içre şāhım cümle mīr oldu ġulām (11a)

2.12.9. Ehremen/Ehrimen

Kutsal metin olan *Avesta*'da ve Mezdeist dinsel edebiyatta Ehrimen tüm devler, cadılar ve perilerin öncüsü olarak Ahura Mazda'nın en güçlü düşmanıdır. İran yaradılış mitolojisine göre Ehrimen, karanlıklar içerisinde olup aşağılar aşağısında bulunuyordu. Ahura Mazda ise yücelerde ve sonsuz aydınlıklar içerisinde bulunmaktadır. Tüm zulmün, bilgisizliğin, karanlığın, cahilliğin, acımasızlığı, kötülüklerin kaynağı Ehrimen olarak görülmektedir. Karanlığın ve cehaletin ruhudur ve sadece geçmiş olaylar hakkında bilgi sahibidir. Ehrimen'in kelime anlamı çoğu dilden tasnif edilerek "kötü akıl, şeytan" manalarına gelecek şekilde kullanılmıştır. Telaffuz olarak dillere göre değişiklik göstermiştir. Örneğin; Ahrimen, Ahrimen, Ehramen, Ehrimen vb. gibi telaffuz edilmiştir. İyilik tanrısı olarak bilinen Ahura Mazda'nın aksine Ehrimen de kötülük tanrısıdır. Ehrimen'in en büyük hasmı da Ahura Mazda'dır (Yıldırım, 2006, s. 272; Sinanoğlu, 1998, s. 495- 496).

Ehremenler ḫāki yırtub ṭutdılar

Sām-Süvār oġlın götürüb gitdiler (21b)

Ehremen çeşmi odı yalgulanur

Gökde arṣlan yirde öküz yalgulanur (46b)

2.12.10. Feridun

Dahhak'ı yenerek Pişdadiyan sülalesinin altıncı hükümdarı olarak tahta geçen İran'ın şöhretle anılan padişahıdır. 500 sene kadar tahtta kaldığı bilinmektedir. *Şeh-name*'de adı en çok anılan padişahlar arasında yer almıştır. Kendisinin soyundan gelmiş olmak iftihar kaynağı sayılmıştır. Uzun ömrü, doğru kişiliği, adaleti ve iyilik severliği ile anılmıştır (Tökel, 2000, s. 166-173). İncelenen metinde Cemşid'in kızının oğlu olarak tanıtılar Feridun'un Dahhak'ı helak edip kendisinden sonra cihana hükmeder ve Cemşid'in hazinesine sahip olur. Bu vesile ile zikredilmiştir.

> *Zāl eyitdi: "Şehā Cimşīd kim cihāna sulṭān oldı. Cimşīd dünyādan gidecek Ḍaḥḥāk-ı Mārī pādişāh oldı cihānı żabṭ itdi biñ yıldan bir gün eksük melik oldı. Ṣoñra Cimşīd'üñ ḳızı oġlu Ferīdūn Şāh gelüb ṭāliʿi yārī ḳılub Ḍaḥḥāk-ı Mārī-yi nā-pāki helāk eyledi. Ferīdūn cihānı ṭutdı. Ḍaḥḥāk-ı nā-pākden Cimşīd'üñ ḫazīnesin alub yedi yüz yıl cihāna müstaḳil pādişāh oldu. Ferīdūn'dan ṣoñra Menūçehr şāh oldu. (12b)*

2.12.11. Giv

İran'ın efsanevi kahramanlarından biri olarak bilinen Giv, Guderz'in oğlu ve Rüstem'in damadıdır. En önemli yiğitliği Turan topraklarından Keyhüsrev'i kurtarıp getirmesidir. Tanrısal ışığı olduğuna inanılan Keyhüsrev, Giv için en mühim rehberidir. Hem savaşması hem de kaçması ile savaşlarda zafer kazanan bir kahramandır. Piran'ı esir alarak birçok askerini de öldürmüştür. Sasanilerin dini edebiyatında ölümsüzler olarak anılan ünlülerle beraber kar ve sis arasına girerek kaybolduğuna inanılan beş kişiden biridir (Pala, 2004, s. 168; Babür, 2013, s. 146; Yıldırım, 2006, s. 335). İncelenen metinde Keykubat diğer kahramanlarla beraber yanına Giv'i alıp Süleyman'la savaşmaya gitmiştir.

> *Pehlevānlar varıdı çün Zāl u Gīv*
>
> *Ḥamlesine ṭuramazdı nerre dīv (6b)*

> *Kim ḳulumuñ kemteridür Gīv ile Efrāsiyāb*
>
> *Yidi iklim içre şāhım cümle mīr oldu ġulām (11a)*

Ḥakīm ḳavlince Keyḳubād Şāh ol naṣīḥati ḳabul ḳılub Rüstem ile Zāl'dan vaz geldi. Daḫı çeri cemʿ itmege Süleymān'uñ üzerine gitmek ardınca oldu. Nite evvel Ḳārūn-ı Dīv-bend'i ikinci Güstehem'i üçinci Burjīn, dördinci Güderz'i, beşinci Gīv bu biş pehlevānları cemʿ idüb ḳatına getürdi kim her birisi pehlevān-ı tīġ-zen ü ṣāḥib-ḳırānıdı. Devründe Rüstem-i Destānlardı ḳadīmden İrān [u] Tūrān içinde bunlaruñ miṣli yoġıdı. (45a)

2.12.12. Guderz

Büyük Guderziyan sülalesinin reisidir. Keyhüsrev sarayının mühim kahramanlarından olan Guderz, Rüstem'in kayınpederidir. Sayıca fazla çocuğa sahip olan Guderz, bu çocuklarının yetmişten fazlasını Keyhüsrev'in Turan'a gittiği ilk seferinde kaybetmiştir. Bunun üzerine Guderz de intikam alıp Turan kökenli Piran'ı öldürmüştür. Eski İran'da önemli bir mevkiye sahip olan Geşvadegan sülalesinin kurucusu ve Feridun zamanında meşhur bir komutan olan Geşvad-ı Zerrinkülah Guderz'in babası olarak bilinir (Babür, 2013, s.148). İncelenen metinde Keykubat Guderz ve diğer kahramanlarla birlikte Süleyman'la savaşmışlardır. Bu vesile ile zikredilmiştir.

Ḥakīm ḳavlince Keyḳubād Şāh ol naṣīḥati ḳabul ḳılub Rüstem ile Zāl'dan vaz geldi. Daḫı çeri cemʿ itmege Süleymān'uñ üzerine gitmek ardınca oldu. Nite evvel Ḳārūn-ı Dīv-bendi, ikinci Güstehem'i, üçinci Burjīn, dördinci Güderz'i, beşinci Gīv bu biş pehlevānları cemʿ idüb ḳatına getürdi kim her birisi pehlevān-ı tīġ-zen ü ṣāḥib-ḳırānıdı. Devründe Rüstem-i Destānlardı ḳadīmden İrān [u] Tūrān içinde bunlaruñ miṣli yoġıdı. Anlaruñla meşveret eyledi kim Süleymān'uñ üzerine ne vechile vara ne yirde buluşa cevāb vidiler ki: "Yā Ḳubād Şāh leşkerī cemʿ idüb Ḳuds üzerine varalum. Ḥavron vilāyetin yaḳalum yıḳalum andan geçüb Süleymān'uñ ardunca varub cihānı teng idelüm" didiler. (45a)

2.12.13. Güstehem

Şeh-name eserinde Nevzer'in oğlu olarak anılmaktadır. Avesta metninde ise iki kısımda Ehrimen taraftarlarının onu öldürülmesi nedeniyle anılmıştır. Keyhüsrev destanında Gejdehem'in oğlu olarak anılmaktadır. Bunun yanında ismi ölümsüzler olarak bilinen beş kişiden biri olduğu söylenmiştir (Yıldırım, 2006, s. 337). İncelenen metinde Keykubat Güstehem ve diğer kahramanlarla birlikte Süleyman'la savaşmışlardır. Bu vesile ile zikredilmiştir.

> *Ḥakīm ḳavlince Keyḳubād Şāh ol naṣīḥati ḳabul ḳılub Rüstem ile Zāl'dan vaz geldi. Daḫı çeri cemʿ itmege Süleymān'uñ üzerine gitmek ardınca oldu. Nite evvel Ḳārūn-ı Dīv-bend'i, ikinci Güstehem'i, üçinci Burjīn, dördinci Güderz'i, beşinci Gīv bu biş pehlevānları cemʿ idüb ḳatına getürdi kim her birisi pehlevān-ı tīġ-zen ü ṣāḥib-ḳırānıdı. Devründe Rüstem-i Destānlardı ḳadīmden İrān [u] Tūrān içinde bunlaruñ miṣli yoġıdı. (45a)*

2.12.14. İskender (Zülkarneyn)

Büyük İskender, III. İskender, Makedonyalı İskender, İskender-i Zülkarneyn: İki boynuzlu İskender, İskender-i Gocestek: Lanetli İskender gibi isimlerle de bilinmektedir. Epiros Prensesi Olympias ile Makedonya Kralı II. Philippos'un oğlu kabul edilmiştir. Yunan tarihçiler soyunun baba cânibinden yarı tanrı kabul edilen Herkül'e anne canibinden ise millî kahraman olarak görülen Akhilleus'a dayandırmışlardır. İran halkından bazısı İskender'i İranlı olarak görür ve kendisinin Dara'nın soyundan geldiğine ve ondan sonraki dönemlerde tahta çıkan Ahamenişler zamanında hükümdar olduğunu söylemişlerdir. MÖ 356'da Makedonya'da doğmuş olan İskender, özel öğretmenler tarafından eğitilmiştir. Felsefe ile uğraşan Aristoteles'ten dil, siyaset, edebiyat ve felsefe dersleri almıştır. Babasına komplo kurulup öldürülmesi üzerine yirmili yaşlarda kral ilan edilmiştir. Aristoteles kendisini hayatı boyunca eğitip yakınında tutmuş, hükümdar olduktan sonra onu veziri yapmıştır. III. Dara (Daryuş) ile MÖ 333'te savaşmış ve Dara ondan endişe duyup kaçmıştır. Daha sonra Perslerin hâkimiyetinde bulunan Mısır memleketini ele geçirmiştir. Mısır'a hâkim olduktan sonra başrahip tarafından kendisine "Ammon'un oğlu" unvanı verilmiştir. Ele geçirdiği ülkelerde yeni memleketler kurmuştur. İskender Kâbe'yi gezip görmeye gittiği sırasında

hastalanmış, tabipler bu illetin tedavisi için devayı ab-ı hayatta bulmuşlardır. Bu sebeple İskender'in Hızır ve İlyas ile beraber karanlıklar ülkesine ab-ı hayatı aramaya gittiği bilinmektedir. İskender'e şifa olsun diye aranan bu ölümsüzlük suyunu Hızır ile İlyas bulup içmişlerdir. İskender'in yanına giden Hızır ve İlyas ölümsüzlük suyunu bulduklarını haber verseler de bu ölümsüzlük suyunun yerini bir daha bulamamışlar. Daha sonra İskender bu baki olmayan dünyadan göçüp gitmiştir. İskender ile ilgili pek çok efsaneler vardır. Bunlardan bazıları Yecuc ve Mecuc fitnesine engel olabilmek için bir sed yaptığı, bunun yanında efsanevi olduğu bilinen ayine-i İskender'i yaptırmıştır (Yıldırım, 2006, s. 427-434; Kaya, 2000, s. 557). İncelenen metinde hem İskender hem Zülkarneyn isimleriyle zikredilmiştir.

Rezm idincek māt iderler bī-gümān

Keyḳubād u Ḳayṣer'i İskender'i (23b)

Heft kişver rubʿ-ı meskūn içre ḫalḳ ola ġulām

Kimi Ḳayṣer kimi Sencer kim Sikender añ gemi (43b)

Ol ḳadar leşker daḫı Ẕü'l-ḳarneyn

Dirmemişdi görmedi çeşm-i ḳaran (23b)

2.12.15. Kahraman-ı Katil

Mitolojik bir şahsiyet olan Kahraman Katil'in Pişdadiyan ırkından Tahmurs'un oğlu olduğu bilinmektedir. *Şeh-name*'de Kahraman ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Devler onu küçük yaşlarda kaçırıp kendi aralarında büyümüştür. On dört yaşına geldiği vakit sudaki yansımasını görmüş ve onlara benzemediğini fark edince devlerin arasından kaçıp bir gergedan sırtına binerek insanların arasına gelmiştir. Burada birçok kişiyi katledince de Kahraman-ı Katil olarak anılmaya başlanmıştır. Edebiyatımızdaki eserlerde gözü pek bir kahraman ve yiğitliğin sembolü olarak anılmıştır (Tökel, 2000, s. 208). İncelenen metinde Sam-süvar ve Semendun savaşırken Kahraman Katil'in şayet buna şahit olsaydı yılan kaşanacağı yönünde zikredilmiştir.

Sām-Süvār bir şecāʿatile ṣalābetile gelüb meydana girdi kim Merrīḫ-i felek görse ḳorḳusından ḳan ḳaşanaydı, Ḳahramān-ı Ḳātil görse yılan ḳuşanaydı. Tenin çarḫ görse daḫı ḳorḳub uşataydı. Ġayret ḳılub Sām-Süvār'a yidi başlu evren gibi muḳābīl ve muʿārıż olub biñ bir eliyle biñ bir ceng aletlerin (19b)

Ṭutub Sām-Süvār'a ḥavāle ḳılub daḫı ol āteş-i dem-i cehennem miṯāl aġzın açub odıla ḳıġılcımlar ṣaçub naʿra urub naʿrasinden gökdeki ḳuşlar ḳorḳub yardukub yirdeki vuḥuşlar daḫı uşanub yucanub der döküb daḫı ḳaba ḳaba çaġırub añradı. Ṣadāsından felekler ṭāsları çıñradı. Daḫı dönüb Sām-Süvār'a ol pehlevān-ı rūzigāra eyitdi kim: "Yā Sām-Süvār yaʿnī kim varub Ḳahramān-ı Ḳātil gürzin getürmekle beni ḳorḳudam mı ṣanursın, iy derd-mend (20a)

2.12.16. Keriman

İncelenen metinde Firdevsi-i Rumî Sam'ın kıssasının olduğu bölümde Keriman'ın *Şeh-name* kahramanlarından olan Sam-Süvar'ın sülalesinden geldiği bilgisini vermiştir.

Ḥakim ḳavlince çünkim Keyḳubād Şāh bu vechile çeri cemʿ itmekde. Ammā kim bizüm ḳıṣṣamuz ol yañadan Sām-Süvār'a Nerīmān yādigār-ı Kerīmān sülālesi Sām'a geldi. Nite ol zamān kim Semendūn-ı Hezār-yek-dest ṭoḳsan ṭoḳuz eliyle daḫı seng atub Sām-Süvār'ı helāk itdüm ṣanub ḳahḳahā ile gülüb didi kim: "İy Sām ṭaşlar altında ḳalduñ (46a)

Nebīre-yi Kerīmān yaʿnī Sam-Süvār-ı Cihān-pehlevān Tūrī-yi Nerīmān bin Kerīmān ṣāḥib-ḳırān bu vechile naʿra urub Semendūn'a biñ bir ṭoplu Ḳahramān gürzin ḥavāle ḳılıncaḳ. Semendūn be-ġāyet ḫūna varub cān göziyle naẓar ḳılub gördi kim Sām-Süvār bir şecāʿatile ṣalābetile gelüb meydana girdi kim Merrīḫ-i felek görse ḳorḳusından ḳan ḳaşanaydı, Ḳahramān-ı Ḳātil görse yılan ḳuşanaydı, tenin çarḫ görse daḫı ḳorḳub uşataydı. (19b)

2.12.17. Keyhüsrev

Keyhüsrev İran'ın Keyaniyan sülalesine mensuptur. Keykavus'un torunu ve Siyavuş'un oğludur. Ululuk simgesi olarak padişahlar için sıfat olarak kullanılmıştır İslami eserlerde adından çokça söz edilen efsanevi kahramanlardan biri olarak bilinmektedir. Farklı efsaneler kendisi etrafında teşekkül ettiği için olağanüstü bir kimliğe bürünmüştür. Efrasiyap'ı Turan padişahı mağlup etmiştir. İranlıların millî destanı sayılan *Şeh-name* adlı eserde Keyhüsrev hakkında bilgi verilirken kendisinin de Cem'in kadehi gibi bir kadehi olduğu bilgisine rastlanmaktadır. Efsanelere göre kuyuya atılan Bijen'in yerini Keyhüsrev kadehine bakarak öğrenmiştir (Pala, 2004, s. 268; Tökel, 2016, s. 168; Yazıcı, 1993, s. 42). İncelenen metinde Keyhüsrev kadehi ve tahtı vesilesiyle zikredilmiştir.

> *Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılān-ı muḫtār ve Eflāṭūn-ı Yūnānī naḳlince rāviyān-ı aḫbār anuñ gibi eṣāḥ-ḥikāyet ve emlaḥ-rivāyet ḳılub eydürler kim nite ḳaçan kim ol zamān meclis-i Benī İsrā'īl içre Ḳubād'uñ nāmesin kim oḳutdı Süleymān Peyġāmber ʿaleyhi's-selām Keyḳubād'uñ nāmesin diñleyüb Keyḫüsrev taḫtın ve cāmın diledügin virmezse cenge bil bağlamaġa diş biledügin işidicek. Be-ġāyet içinde niçün añınçün kim ol ʿaṣırda Keyḳubād'dan ulu pādişāh yoġ idi. Leşkerinüñ ḥaddi nihāyeti mūr u mulḫdan daḫı artuġidi. (12b)*

Cām-ı Keyḫüsrev dilemek zorıla benden nedür

İy ʿAcem Şāh ʿacemīsin yoġimiş ʿaḳluñ inan (42a)

2.12.18. Keykubat

İran'ın Pişdadiyan ailesinden sonra gelen Keyaniyan'ın ilk hakanı olup yüz yıl hüküm sürmüştür. Keykubat "Key" lakabını kullanan ilk kişidir. Adaletiyle şöhret kazanmış, divan şiirine varlık ve sultanlığıyla konu olmuştur (Pala, 2010, s. 268). İncelenen metinde Keykubat'ın kıssasının anlatıldığı mecliste kendisinin ulu bir padişah olduğu, çok sayıda askerinin olduğu, Zu Şah'dan sonra padişah olduğu ve Cemşid'in hazinesinin kendisine kaldığı bildirilmiştir. Metnin birçok yerinde Keykubat zikredilmiştir.

Ḳubād'uñ nāmesin kim oḳutdı Süleymān Peyġāmber ʿaleyhi's-selām Keyḳubād'uñ nāmesin diñleyüb Keyḫüsrev taḫtın ve cāmın diledügin virmezse cenge bil bağlamaġa diş biledügin işidicek. Be-ġāyet içinde niçün añınçün kim ol ʿaṣırda Keyḳubād'dan ulu pādişāh yoġidi. Leşkerinüñ ḥaddı nihāyeti mür u mulḫdan daḫı artuġidi. (12b)

Ẕū Şāh pādişāh oldı. Cimşīd'ün ḫazīnesi Ẕū'ya ḳaldı. Ẕū ıla Efrāsiyāb ceng eyledi. Baʿżı mālın kim Ẕū Şāh cenge bile getürüb dururdı, ṣoñra Ẕū Şāh'ı Efrāsiyāb dutub öldürdi. Yirine Keyḳubād şāh oldu. Cimşīd ḫazīnesi Keyḳubād'a ḳaldı. Efrāsiyāb ile ṣulḥ ḳıldı. Pes "Yā Süleymān-ı Zamān bu laʿlden şaṭranc daḫı Cimşīd'den ḳalub Keyḳubād Şāh ḫazīnesinde bulunsa ʿaceb mi ola" didi. (12b)

Yedi iklīm içre sulṭān Keyḳubād olur hemīn

Hind ü Sind'üñ pādişāhı gönderürler armaġān (13a)

Bād ne tozı tozıdursa Keyḳubād'uñ ḫākidür

Her ne ṭopraḳ ḳaldurursa farḳ-ı şehdür bāġ-bān (33b)

2.12.19. Menuçehr

Soy olarak Pişdadiyan'a dayanan Fars hükümdarı Ferdidun'un torunu ve İreç'in oğludur. *Şeh-name*'de kendisinden söz edilir. İran ve Turan arasında devam eden mücadelenin onun zamanında başladığı kabul edilir. Uzun bir yaşam ve saltanat sürdüğü bilinmektedir (Tökel, 2016, s. 187). İncelenen metinde Feridun'dan sonra padişah olduğu ve Cemşid'in hazinesine sahip olduğu bildirilmiştir. Kendisinin ölümüyle Zu şah olmuştur. Bu vesile ile metinde zikredilmiştir.

Ferīdūn'dan ṣoñra Menūçehr şāh oldu, ḫazine-i Cimşīd aña ḳıldı. Ol daḫı yüz yigirmi yıl cihāna ḥükm ḳıldı. Menūçehr vefāt idicek Ẕū Şāh pādişāh oldı. Cimşīd'ün ḫazīnesi Ẕū'ya ḳaldı. Ẕū ıla Efrāsiyāb ceng eyledi. Baʿżı mālın kim Ẕū Şāh cenge bile getürüb dururdı, ṣoñra Ẕū Şāh'ı Efrāsiyāb dutub öldürdi. Yirine Keyḳubād Şāh oldu. Cimşīd ḫazīnesi Keyḳubād'a ḳaldı. Efrāsiyāb ile ṣulḥ ḳıldı. Pes "Yā Süleymān-ı zamān bu laʿlden

şaṭranc daḫı Cimşīd'den ḳalub Keyḳubād Şāh ḫazīnesinde bulunsa ʿaceb mi ola" didi. (12b)

2.12.20. Neriman

Sam'ın babası olarak bilinen Neriman aynı zamanda Rüstem'in dedesidir. Eserlerde kendisinin ismi oğlunun cesareti ve kahramanlıklarıyla anılmıştır. Neriman'ın serüveniyle ilgili *Şeh-name*'de detaylı bilgi verilmemiştir. Sadece kendisinin ölümüne neden olan hadise anlatılmıştır. Rivayetlere göre Zal bir gün oğlu Rüstem'i huzuruna çağırarak, Sipend Dağı'na varıp Neriman'ın intikamını almasını söylemiştir. Neriman, Feridun'un emri üzerine kuş yuvası büyüklüğündeki yüksek kaleye hücuma gelmiş ama içeriye girememiş, senelerce kapısında beklemiştir. Kapıda beklediği sırada yukarıdan kafasına bir taş atılmış ve Sam babasının öcünü alamadan ölmüştür (Pala, 2004, s. 356; Tökel, 2000, s. 241). İncelenen metinde Keriman'la birlikte zikredilmiştir.

Ḳahramān u Kerimān u Nerīmān [u] Sām-Süvār

Ẕerrece gelmez gözüme ʿālem içre āşikār (20a)

"Yā Ḳubād Şāh bu Sām-Süvār aşlı Kerīmān Nerīmān nesli yezdān-persetdürler, Süleymān'uñ dostlarıdur. Yardımın ḳuralar şimdi düşmān bir gün Süleymān'uñ varub ḫaḳḳundan gelelüm, Rüstem ile Zāl'ı daḫı bular şimdi anlara yaġı olursunuz, iş ḫadden aşar müşkil olur. Varalum Süleymān'uñ ḫaḳḳundan gelelüm, māl u mülkin elünden alalum, Ḳuds milkin ḫarāb ḳılalum. (45a)

Ḥakim ḳavlince çünkim Keyḳubād Şāh bu vechile çeri cemʿ itmekde. Ammā kim bizüm ḳışṣamuz ol yañadan Sām-Süvār'a Nerīmān yādigār-ı Kerīmān sülālesi Sām'a geldi. Nite ol zamān kim Semendūn-ı Hezār-yek-dest ṭoḳsan ṭoḳuz eliyle daḫı seng atub Sām-Süvār'ı helāk itdüm ṣanub ḳahḳahā ile gülüb didi kim: "İy Sām ṭaşlar altında ḳalduñ (46a)

2.12.21. Rüstem

Akıl ve cesareti bir araya getirip İran'ın en meşhur kahramanı haline gelen Rüstem, Pehlevi edebiyatında Rostethem ve Rostahm olarak bilinmektedir. Zal'in oğlu, Bijen'in dedesi, Sam'ın torunu, Sührap ve Feramurz'un babasıdır. Kendisi için birçok

sıfat kullanılmış; fil gövdeli, Tehemten, suda timsah ve karada fil bunlardan bazılarıdır. *Şeh-name*'de atılgan, güven ve kahramanlıklarıyla şöhret kazanmıştır. Rivayetlere göre çok iri bir cüssesi olduğu için doğumunu gerçekleştiremeyen annesinin yardımına Zal'i büyüten Simurg yetişmiştir. Simurg'un yardımıyla Rüstem dünyaya gelmiştir. Doğumundaki zorluktan dolayı da Rüstem adı verilmiştir. Rüstem olağanüstü bir hızla büyüyüp gelişmiştir. Rüstem, herkese saldıran güçlü bir fili öldürmesi ile kahraman olmuştur. Yaşamını Zabülistan'da sürdürmüştür. Rüstem güçlü kemendi, gürzü, kaplan postundan yapılmış elbisesi, Rahş adındaki hızlı atıyla İran krallarının ve halkının imdadına yetişmiştir. Rüstem çalınan atını aramak için Semengan memleketine gitmiş ve o memleketin padişahının kızıyla evlenmiştir. Daha sonra ayrıldığı bu kadından kötü bir şekilde öldürdüğü oğlu Sührap doğmuştur. Rivayete göre Sührap daha önce hiç görmediği babasını aramak için İran memleketine gitmiş ve savaşmak zorunda kalmıştır. Babasıyla savaşmış ve kendisi tarafından öldürmüştür. İsfendiyar ile mücadelesinde yenileceğini anlayan Rüstem babası Zal'den yardım istemiştir. Simurg'a giden babası oğluna yardım etmesi için yalvarmıştır. Rüstem İsfendiyar'ı öldürdükten sonra çok fazla yaşamamıştır (Yıldırım, 2008, s. 294-295; Babür, 2013, s.165; Tökel, 2000, s. 247- 254). İncelenen metinde babası Zal ile birlikte anılan Rüstem aynı zamanda Pil-ten lakabı ile zikredilmiştir.

> *Zāl u Rüstem naṣīḥat ḳıldılar. Ol Süleymān ulu pādişāh olacaḳdur ṣāḥib-ḳırān ḳopacaḳdur. Anuñıla düşmānluḳ ḳılmaḳ devletüñe ve saʿādetüñe lāyıḳ tāc u taḫtuña muvāfiḳ degüldür" dediler. İllā kim çāre bulmadılar. ʿĀḳıbet Zāl'la Rüstem'üñ göñüllerin yaḳdı. Didi kim: "Eger siz daḫı olmazsañuz bāña Güderzile Gīv u Güstehem ve Ḳārūn ve Burjīn yiter" didi. Göñüllerine ṭoḳundu. Anlar daḫı ol söze küsüb ol gice çıkub Zāvilistān'a gitdiler. Keyḳubād'dan yüz çevirdiler. Süleymān'a yaġı olmaġı terk itdiler. Zīrā kim ʿahd itmişlerdi Süleymān'a düşmān olmayalardı. (42b)*
>
> *Her biri[si] ser-firāz u kīne-sāz*
>
> *Rüstem-i Zāl'dur ṣanasın ser-firāz (10b)*

Biri dir ki Gedük Ahmed Paşadum

Demüm Rüstem gibi sürüb yaşadum (37b)

Küllisi Baġdād eri vü nere-şīr

ʿAyne gelmez ceng idicek Pīl-ten (23b)

2.12.22. Sam/Sam Süvar

Neriman'ın oğlu, Zal'ın babası ve Rüstem'in dedesidir. Ejderha ve devlerle cenk eden Gürşasb aracılığıyla soyu Cemşid'e dayanmaktadır. Minuçihr'in dostu ve aynı zamanda savaşçısıdır. *Şeh-name* eserinde ön planda yer alıp harikulade özelliklere sahip kahramanlarından biridir. Keşef nehrinden çıkmış olan ejderha'yı Sam tek darbeyle öldürdüğü için kendisi "Tekvuruşlu Sam" unvanıyla tanınmıştır. Sam, İran yöneticilerine, adaletli davranmaları için öğütler veren, girdiği tüm savaşlarda harikulade güç gösterileri yapan ve darda kalan padişahlara akıl verebilecek kadar bilgi ve ilme sahip bir kahramandır. Bu sebeple Sam edebiyatımızdaki şiirlerde kahramanlık sembolü olarak yer almıştır (Çakın, 2018, s. 91-92; Tökel, 2000, s. 258-259). İncelenen metinde adı en çok zikredilen kahramanlardan olan Sam, bir bölümde Semendun adlı bir cin ile mücadele etmiştir.

> *Semendūn-ı Cin Sām'ı ṣanurdı kim od yaḳub helāk oldı. Duḫān şereri defʿ olıcaḳ, gördi kim Sām-Süvār ol pehlevān-ı rūzigār hīç oddan derdi yoḳ. Ġażaba gelüb ṭoksan ṭoḳuz eliyle ṭopı tüfek ve ṭıraḳa ṭutardı. Her birinüñ içine od ṣalub Sām'ı nişāne ḳılub atdı. Ol ṭoḳsan ṭoḳuz yirden ṭop tüfek ḍarb-zen çıḳub Sām-Süvār'uñ üzerine atladı. Sām ol heybeti görüb "Yā Allah" diyüb altındaġı raḫşa mehmīz urub eyle ṭutub ṣıçratdı kim ḳırḳ adım yir ṣāġına meydandan ṭaşra düşdi. Ol ṭop tüfek ḍarb-zenler Sām'uñ ṭurduġı yiri urub tozutdı. (20b)*

2.12.23. Sührap Şah

Sührap, Rüstem'in Türk bir kızdan dünyaya gelen oğludur. Babasını görmeden annesiyle büyümüştür. Rüstem'in yanlışlıkla öldürdüğü yiğit ve yürekli oğludur. Rüstem, *Şeh-name*'de anlatılanlara göre çok yorgun düştüğü bir savaşın ardından uykuya dalmıştır. Uykudan uyandığında atı Rahş ortalarda yoktur. Kaybolan bu atının

izini sürmek için Semengan memleketine kadar gitmiştir. O memleketin hükümdarı ile dost olmuş ve bu hükümdarın kızı olan Rudabe ile evlenmiştir. Rüstem'in bu kızdan oğlu Sührap doğmuştur. Bu çocuk olağanüstü niteliklere sahiptir. Biraz büyüdükten sonra annesine babasının kim olduğunu öğrenmiştir. Daha sonra Sührap, babasını aramak için İran'a gitmiştir. Sührap İranlılarla cenk etmiş ve galip gelince bu olayı Rüstem'e söylemişler. Rüstem'e bu kişiyi yalnızca sen yenebilirsin diyerek de kendisini savaşmaya ikna etmişler. Nihayet Rüstem ve Sührap karşı karşıya gelip savaşmıştır. Rüstem bir hile ile Sührap'ı yenmiş. Sührap öleceği sırada baba oğul olduklarını anlamış fakat kurtulamamıştır (Pala, 2004, s. 411; Tökel, 2000, s. 264). İncelenen metinde Amalika Sultanı olarak anılan Sührap Şah, Süleyman'ın emrinde olup onun için savaşan bir kahraman olarak zikredilmektedir.

> *Süleymān ḥażreti dönüb Sührāb'a didi kim: "Yā ʿAmāliḳa sulṭānı benüm ḳaṣdum oldur kim Sinob ḳalʿasınuñ üzerine varam, ol ḳalʿaʾı Ḫudā virürse feṯḥ idem ve eger kim Yūnān meliki gelürse daḫı anuñla ceng idem. İmdi çeriñüzi ḥażır ḳıluñuz" diyicek. Sührāb Şāh eyitdi: "Yā şāh-ı cihān, ben ḳuluñ kendüm varamayınca Amāliḳa leşkeri bańa gelüb īʿtibār kılmaz. Ammā kim buyurursañuz varayın çerimi cemʿ ideyin. (7b)*

2.12.24. Zal

Şeh-name'de Rüstem'in babası olarak geçmektedir. Zal ismi, "İhtiyar ve ak sakallı" anlamına gelmektedir. Zal dünyaya geldiği vakit kaşı, kirpikleri ve saçı bembeyaz olduğu için bu isimle anılmıştır. Olağanüstü niteliklerle dünyaya gelmiştir. Zal'in babası kendisinin bu şekilde dünyaya gelişini uğursuz gördüğü için onu Elburz Dağı'na bırakmıştır. Elburz Dağı'nda yaşayan Simurg tarafından Zal büyütülmüştür. Eserlerde "Destân" veya "Zer" lakaplarıyla anılmıştır (Pala, 2004, s. 488). İncelenen metinde Zal doğduğu sırada saçı, kaşı ve kirpiği beyaz olduğundan ötürü babası Sam tarafından bir dağ kenarına bırakılma hadisesi ile zikredilmiştir.

> *Ḥakīm ḳavlince çünkim Süleymān ʿām Sīmurġ'uñ yüñin göricek. Ġāyet taʿaccüb eyledi. Daḫı dönüb Zāl'a suʾāl eyledi kim: "Yā Zāl-ı Destān ve iy şāh-ı Zāvilistān bu yüñ neden maʿlūm oldu kim Sīmurġ'uñ yüñidügi ve senüñ neden elüñe girdi? Saña kim virdi" didi. Zāl-ı Destān daḫı başladı Sām-Süvār'un oġlu olmayub ṣoñra Zāl toġduġun, ḳaşı kirpügü*

ṣaçı āḳ olduġu Sām-Süvār ikrāh idüb bir ṭaġ kenārında ḳodugın, Sām-Süvār gidicek Sīmurġ şikāra giderken gelüb Zāl'ı bulub yuvasına iledüb yavrılarıyla besleyüb bir nice yıldan ṣoñra Sām Zāl'ı görüb raḫşını sürüb Sīmurġ şikārına varub bir atı buġazlayub içine girüb Sīmurġ (13a)

2.12.25. Zu Şah

Zâb ismiyle de bilinen Zu, Pişdadi ailesinin hükümdarlarından biridir. İran tarihinde Zu ve babası Tahmasp oldukça meşhurdurlar. *Şeh-name*'de yer alan bilgilere göre İran'ın önemli isimleri, Feridun soyundan olan ve Menuçehr sülalesinden Tahmasp oğlu Zu'yu tahta çıkarmışlardır. Tahta çıktığı zaman yaşı büyük olsa da adâlet ve insaflı yönetimiyle ün salan Zu, ülkesini kalkındırmak için mühim çalışmalar yapmıştır. İran-Turân savaşları sırasında İran yönetimi büyük zorluklar ve kıtlıklarla karşı karşıya kalmıştır. O kıtlık döneminde ülkeyi refah ve huzura kavuşturmak için Zu ve Efrasiyap'ı iş başına çağırmışlardır. Çoğu tarihçi Zu'yu Gerşasp'la aynı kişi olarak kabul etmiştir. Zu hükümdar olduğu zaman Zabulistan'a gitmiştir. Orada kanallar yaptırarak sulamayı geliştirir ve toprakları tarıma elverişli hale getirir. Efrasiyap'ın yıktığı yerleri onardıktan sonra meyve sebze yetiştiriciliği için de önemli faaliyetler göstermiştir. Adâletiyle ünlenen Zu, babası Menuçehr'in dinine inanırdı. (Babür, 2013, s. 175). İncelenen metinde Menuçehr'in vefatından sonra Cemşid'in hazinesini alıp padişah olduğu, daha sonra Efrasiyap ile savaşıp onun tarafından öldürüldüğü bilgisi verilmiştir.

Menūçehr vefāt idicek Ẕū Şāh pādişāh oldı. Cimşīd'ün ḫazīnesi Ẕū'ya ḳaldı. Ẕū ıla Efrāsiyāb ceng eyledi. Baʿżı mālın kim Ẕū Şāh cenge bile getürüb dururdı, ṣoñra Ẕū Şāh'ı Efrāsiyāb dutub öldürdi. Yirine Keyḳubād şāh oldu. Cimşīd ḫazīnesi Keyḳubād'a ḳaldı. Efrāsiyāb ile ṣulḫ ḳıldı. Pes "Yā Süleymān-ı zamān bu laʿlden şaṭranc daḫı Cimşīd'den ḳalub Keyḳubād Şāh ḫazīnesinde bulunsa ʿaceb mi ola" didi. (12b)

2.13. Hayalî Şahıslar

2.13.1. Adunya bin Davut

İncelenen metinde Süleyman'ın kardeşi olup kendisine hainlik yapan kişi olarak zikredilmektedir. Süleyman'ın düşmanlarıyla bir olup ona karşı durmaktadır. Metinde kahramanlar Süleyman'a gelip kardeşinin yaptıklarını iletir.

Esʿad-ı Maġribī geldi icāzet diler kim içerü gele. Süleymān eyitdi: "Esʿad-ı Maġribī ḫod baña ḫāyin olub ḳarındaşum Adunyā ile ḳaçub gitmedi mi, düşmānluḳ itmedi mi?" didi. Sührāb Şāh eyitdi: "Yā şāh-ı cihān Adunyā baña gelicek Esʿad-ı Maġribī Endülüs melikine ben ḳuluñ elçilige gönderdümidi. Ṣoñra bilmezem ki ḥāli nice oldı. Ammā kim sizerem ki Endülüs melikiyle bile geldi" didi. (3a)

Loḳmān'ı ve Āṣaf'ı ve Benī İsrā'īl'üñ ne ḳadar ʿulemāsı varısa cümlesi ḳılıcdan geçüresin. Hīç Dāvud neslünden bir kimse komayasın. İllā kim Adunyā bin Dāvud kim Süleymān'uñ ḳarındaşıdur aña Ḳuds'ı viresin bāḳīsin ḳılıcdan geçüresin (43a)

2.13.2. Agniyanus-ı Hakim

İncelenen metinde Süleyman'ın dergâhında bulunan ve vezir olarak anılan Agniyanus-ı Hakim diğer nebilerle beraber onun sofrasında oturur.

Süleymānī kim ṭurdı ḫān-ı Süleymān daḫı geldi yenildi içildi andan ṣafdan ṣofralar götürilüb nebīler dillerinden duʿālar oḳundı. Çavuşlar aġzından Süleymān'uñ devām-ı devletine duʿālar eyyām-ı rifʿatine ṣenālar dinledi. Dīvān-ı ʿām ṭaġıldı. Hemān Süleymān'uñ ḫalvetinde vüzerā vü ümerāyıla ʿulemā vü fużelā vü ḥükemā ile ḳaldı. Nite server ü selātīnden ʿAmāliḳā sulṭānı Sührāb Şāh ve Mıṣr sulṭānı Celāleddin ve Baġdād ḫalīfesi Tübbaʿ bin Aṣdaʿ varıdı. Vüzerādan Loḳmān-ı Ḥakīm ve Aġniyānūs-ı Ḥakīm ve nebīlerden Kāẕ Peyġāmber ve Nāṣen Peyġāmber ve Evyāṣer Peyġāmber varıdı. (9b)

Taḫt-ı zerrīn üzre ṭurur bir emīr

Çevresinde dört emīr ü dört vezīr

Biri Loḳmān idi anuñ feylesūf

Aġniyānūs idi üçünci vuḳūf (10b)

2.13.3. Ahi Melih

İncelenen metinde Süleyman'ın kuşların hâkimi olduğuna inanmayıp ona eğer bütün kuşlara hâkim isen kuşların sultanı olan Simurg'ı divanına getir deyip küstahça konuşmuştur. Süleyman kendisine sinirlense de Davut Peygamber'e verdiği sözden ötürü onu helak etmemiştir. Bu vesile ile metinde ismi zikredilmiştir.

Aḫī Melīḥ-i Küstāḫ anda ḥāżırdı bu ögmelere nāẓıridi. Eydür: "Yā Süleymān daʿvā idersin kim baña ḳuşlar daḫı muṭīʿ olmışdur dirsin, çünkim saña ḳuşlar fermān-ber ise Sīmurġ ḫod ḳuşlaruñ sulṭānıdur Sīmurġ'ı daḫı dīvānuña getür saña yoḳsa hemān ḳuşlardan saḳa ḳuşın ve bayḳuş ḳuşın getürmegi mi bilürsin. Bayḳuşı bende getüreyin bu ne daʿvīdür kim idersin yüñin yaḳmaġla ḫod Zāl daḫı getürür. Eger kim vākıʿısa saña Süleymānlıḳ virildüği ḳuşlar saña muṭīʿ oldugu gerçekise Sīmurġ'ı getürgil yüñin ocaġa yaḳmadın dergāhuña yitürgil." (14a)

Ḥakīm ḳavlince Aḫī Melīḥ-i Küstāḫ eyle diyicek. Süleymān'a be-ġāyet güç geldi, diledi kim helāk ideydi ve ammā kim Dāvūd Peyġāmber'üñ and virdüginden ötürü nesne dimedi. İllā kim cemīʿ-i begler yir yirin Aḫī Melīḥ'e ḳaḳıdılar (14a)

2.13.4. Ahiryanus Div

İncelenen metinde Kahir bin Sam bir gün atına binip ava çıkar. Bu av sırasında Ahiryanus adındaki devi vurup helak etmiştir. Bu vesile ile metinde ismi zikredilmiştir.

Bir gün Ḳāhir raḫşına tenhā süvār olub şikāre gitdi. Meger kim Aḫiryānūs Dīv kim helāk eylemişdi. Bir ḳarındaşı varıdı adına ʿAḳiryānūs Dīv dirler. Ejderhā başlu, ḳablan göğüslü, balıḳ tenlü, gergeden boyunlu, fīl ḫorṭumlu melʿūn idi. Ḳülzüm cezīresinde olurdu. Ḳarındaşı Aḫiryānūs Dīv'üñ öldigin kim işitdi, be-ġāyet melūl olub ol aradan ḳırḳ nerre dīv alub sürüb Mālis Ḫan vilāyetine gelüb Ḳāhir'üñ ḳaṣdına ṭurdılar. Nā-gāh hevā yüzünden gördiler bir şaḫṣ şikār ider. Ol

eṣnāda bīşeden bir arşlan çıkageldi. Ḳāhir'üñ üzerine ḥamle itdi. Ḳāhir bin Sām'uñ atı iş virmedi. Piyāde olub arşlana muḳābil sürüb bir muştıla urub ol mūẕī cānavaruñ kellesin ḫurd eyledi. (21a)

2.13.5. Bad Pay-ı Ayyar

İncelenen metinde ismi sürekli zikredilen Bad Pay-ı Ayyar Süleyman'ın huzurunda bulunup, kendisine haberleri iletmekle görevlidir.

Bād-pāy-ı ʿAyyār ol mekkār u ṭarrār gelüb selām virüb baş ḳoyub Süleymān'a didi kim: "Yā nebīyallāh ʿālī ḥażretüñe maʿlūm ola kim tācir varub senden ʿaẕametle geldügin Yūnān şāhına ḫaber virecek. Ġażaba gelüb on altı memleket pādişāhlarına nāmeler gönderüb çerisin cemʿ eyledi. Ḳayṣer'i daḫı daʿvet eyledi. Ḳayṣer daḫı çerisiyle gelüb Yūnān şāhıyla buluşdı görüşdiler ḥāl u ḫāṭur ṣoruşdılar bī-ḳıyās leşker cemʿ idüb vaḳtlerine ḥażır olub ṭururlar. Senden baña göz ḳulaḳ ururlar ḫaber budur kim ḥażretüñe getürdüm. Ammā kim yā Süleymān anuñ gibi yaraḳlu çeri cemʿ itdiler. (27a)

2.13.6. Esad-ı Mağribi

İncelenen metnin ilk kısımlarında Süleyman'ın huzuruna gelen bu kişiyi Süleyman hain olduğu için içeri almak istemez. Daha sonra Süleyman'ın huzuruna çıkıp kendisi için müjdeleyici haberler getiren Esad-ı Magribi'ye Endülüs padişahlığı verip huzurunda Sührap Şah ile Mısır sultanının arasında oturur.

Bir ḥācib gelüb içerü girdi. Baş ḳoyub yir öpdi. Eyitdi şehā: "Esʿad-ı Maġribī geldi, icāzet diler kim içerü gele." Süleymān eyitdi: "Esʿad-ı Maġribī ḫod baña ḫāyin olub ḳarındaşum Adunyā ile ḳaçub gitmedi mi? Düşmānluḳ itmedi mi?" didi. Sührāb Şāh eyitdi: "Yā şāh-ı cihān Adunyā baña gelicek Esʿad-ı Maġribī Endülüs melikine ben ḳuluñ elçilige gönderdümidi ṣoñra bilmezem ki ḥāli nice oldı. (3a)

"Yā Esʿad-ı Maġribī, saña bu müjde içün Maġrib'üñ taḫtını Endülüs pādişāhlıġın virdüm" didi. Esʿad-ı Maġribī gelüb Süleymān'uñ elin öpdİ. Süleymān buyurdı Esʿad-ı Maġribī'ye altun tāc muraṣṣaʿ ḫılʿat

geyürüb Sührāb Şāh'dan yuḳaru Mışr sulṭānından aşaġı yir gösterdiler geçüb oturdı. (5a)

2.13.7. Evyaser Peygamber

Kur'an'da ismi peygamber olarak geçmeyen fakat incelenen *Süleyman-name* metninde peygamber olarak zikredilen kişidir. Süleyman'ın tahtının kenarında oturanlar arasındadır.

Süleymān ʿalehi's-selām ṣubḥ namāzın ḳılub evrād oḳuyub şeytān-ı racīm boynını ṭoḳuyub namāzdan niyāzdan fāriġ olıcaḳ. Başına şehriyārlıḳ tācını urundı, egnine lepace geyüb biline kemer-i keyānī baġlayub daḫı devletile çıḳub ḫalvetinüñ ḳapusına gelicek. Dört muḳarreb vüzerā daḫı Süleymān'ı ḳarşulayub gelüb ʿizzetile alub serīrine gelüb geçdi oturdı. Ṣaġ u ṣol Loḳman ile Kāẕ Peyġāmber Naṣen Peyġāmber ve Evyāṣer Peyġāmber ʿaleyhi's-selām geçüb yirlerinde oturdılar. (10b)

2.13.8. Gazanferi Berberi

İncelenen metinde Gazanfer-i Berberi Gehram'ı yakalayıp Asaf'ın huzuruna getirir. Asaf ona mükâfat olarak kıymetli kaftanı giydirip diğer adamlarının yanında oturmasına imkân verir.

Begler söyleşürken nā-gāh Ġażanfer-i Berberī daḫı geldi. Gehrām'ı ṭutmış bend itmiş. Āṣaf Gehrām'ı görüb şād olub Ġażanfer'e ḫılʿat-ı ḫāṣ geyürdi. Serverler ṣaffında geçüb oturdı. Andan ṣoñra ḫān geldi yenildi içildi. Īlyā vü Şāh daḫı buyurdı Ḥabeş sulṭanınuñ ne ḳadar ḫazīnesinden māl u genci ḳumaş çıḳdıysa ve at u ḳul ḳaravaş ele girdiyse cümlesini Süleymān ʿışḳına dilāverlere üleşdürdi. (6a)

2.13.9. İlya bin Davut

İncelenen metinde Habeşiler ve Süleymaniler savaşırken Habeş sultanı ile padişah olarak anılan İlya bin Davut da birbirleriyle savaşmıştır. Daha sonra vezir Asaf ile İlya bir olup düşmanları yenip Habeş şahının malına el koyup Allah'a şükretmiş ve tahtlarına oturmuşlardır. Bu vesile ile İlya bin Davut metinde zikredilmiştir.

Ḥabeşīler Süleymānīlerle ceng-i sulṭānī ḳıldılar. Andan Ḥabeş sulṭānı birle Īlyā bin Dāvūd iki melik birbirine ceng içinde ṭuş gelüb birbirin bilüb cenge girişdiler. Ol iki ejderhā birbiriyle ṭolaşdılar. Ḳılıcıla ve gürzile ve sükuvıla ve oḳıla bir zamān ceng itdiler. Andan Īlyā bin Dāvūd gürzini çevürüb üzengü başub Ḥabeş şāhına bir gürz eyle urdı ki sulṭān-ı Ḥabeş gerçi ki ḳalḳan berāber ṭutdı. (5b)

Āṣaf bin Berḫiyā Īlyā ve Şāh ile düşmen çerisin ki şındugın görüb şād olub nuṣret viren Allāh[a] delīm şükürler ḳıldılar. Gelüb Ḥabeş sulṭānınuñ ordusın urub māl u gencin raḫtın baḫtın yagma ḳılub tārāc idüb gelüb otaḳlarına indiler. Sāz u seleblerin çıkardılar, taḫt üzerine oturdılar, şükr-i yezdān ḳıldılar. Pehlüvānlar daḫı geldiler şükr-i yezdān ḳıldılar. (5b)

2.13.10. İlya bin İşa

İncelenen metinde Süleyman'ın huzuruna çıkanlar arasında Yehuda sıbtının padişahı olarak anılan İlya bin İşa da zikredilmektedir.

Ḥakīm ḳavlince yine andan ṣoñra on iki sıbṭuñ begleri ʿArab-ı ʿArbā yiglerini Ḳuds-i Mübārek u Medīne ve beriyye serverleri daḫı Īlyā bin Īşā Āṣaf bin Berḫiyā'yıla cemʿ olub geldiler. Nite evvel Yehūdā sıbṭınuñ meliki Īlyā bin Īşā gelüb geçdi yidi biñ yüz yitmüş yidi ʿArab serverleriyle kim ser-ʿaskeri Ḳayṭān ibni Aḳṭānıdı. (23a)

2.13.11. Kahir bin Sam

İncelenen metinde Malis Han'ın kızı ile evlenip daha sonra ava çıkan Kahir bin Sam Ahiryanus devi helak eden kişi olarak zikredilmektedir.

Ḳāhir bin Sām ol maġārada kendünüñ daḫı tārīḫin kim yazdı, nām u nişānun kim ḳodı. Andan ṣoñra Mālis Ḫan'ıla yine taḫt üzerine oturub taḫtını perrīler götürüb gitdiler, gelüb taḫtıgahına itdüler. Mālis Ḫan daḫı taḫtıgahına gelicek Ḳāhir'e ziyāde taʿzim eyledi. Yidi gün ʿarūs ḳılub sekizinci gün ḳızı Ḳahir'e virdi. Ḳāhir daḫı ḳızla gerdek olub murād virüb murād aldı. Bir ay bunuñ üzerine kim geçdi, bir gün Ḳāhir raḫşına

tenhā süvār olub şikāre gitdi. Meger kim Aḫiryānūs Dīv kim helāk eylemişdi (21a)

2.13.12. Kastaguhinuriş (Tekvin-i Atyar)

İncelenen metinde Tekvin-i Atyar olarak da anılan Kastaguhinuriş bütün kuşlardan sorumlu kişi ve onlara hükmetmek için yaratılmış olduğunu söyler. Bu vesile ile zikredilmektedir.

Melek-i Müvekkel gelüb Süleymān'a eyitdi: "Yā melek-i aʿẓam ḳanı Melek-i Tekvīn-i Aṭyār'ı getürdüñ mi?" didi. Melek-i aʿẓam didi kim: "Yā Süleymān getürdüm icāzetüñle gelsün" didi. Melek-i Müvekkel ġayb olub Tekvīn-i Aṭyār iẓhār oldı. Nite bir ʿaceb şekil Tekvīn gelüb ḫalvet-i Süleymān'a girüb selām virdi. Süleymān ʿām ʿaleyk alub Süleymān bin Dāvūd naẓar idüb gördi kim bu Tekvīn'üñ ṣūreti be-ġāyet ʿacāyib nite iki başı var geyik başı gibi bir başı daḫı var kerkes başı gibi (29a)

Süleymān ol Tekvīn'e suʾāl itdi kim: "Aduñ nedür ve bu levḥüñ aṣlı nedür, üzerindeki ṭılsımātuñ ḫavāṣı nedür?" Cevāb virdi kim: "Yā Süleymān benüm adum Ḳaṣṭāġuhinūriş durur. Ḳuşlar üzerine tekvīnem. Benüm ḥükmümde nice biñ biñ tekvīn vardur kim ol tekvīnlerüñ daḫı her birisi nice yüz biñ cinnīlere ḥükm iderler. Ol cinnīler daḫı nice yüz biñ cinnīlerüñ reʾīsleridür ve daḫı yā Süleymān bu levḥüñ berekātında tekvīn-i müvekkel olmışdur. (29a)

2.13.13. Kattat bin Kaytas

İncelenen metinde Süleyman'ın kardeşi olarak anılan Adunya ile peygamber olarak zikredilen Evyaser yardım almak için Yunan padişahı olan Kattat bin Kaytas'a sığınmışlardır. Bu vesile ile metinde zikredilmektedir.

Evyāṣer bin Çerūyā eyitdi: "Yā Adunyā bin Dāvūd ṣabr ḳıl kim Ḥaḳ Teʿālā maḳṣūduñı vire gerektür kim biz pādişāhuñ ḳatına varavuz kim Süleymān'uñ aḳrānı ola kim saña Süleymān'dan tāc u taḫtuñ milk ü raḫtuñ alıvire" dedi. Adunyā eyitdi kim: "Kim ola?" Evyāṣer eyitdi: "Yūnān sulṭānı Ḳaṭṭāṭ bin Ḳayṭās ulu pādişāhdur Süleymān aḳrānı degül belkim daḫı ziyādedür. Varalum aña düşelüm ola kim saña dost ola" didi.

Evyāser'üñ sözin Adunyā bin Dāvūd daḫı müvecceh görüb ol aradan dönüb Ḥabeş sulṭānıyla aḫşāma degin ḳaçdılar. (6b)

2.13.14. Kavm-i Can

İncelenen metinde Nesr-i Tayir Süleyman'a bu kavmin Âdem Peygamber'den önce bu dünyaya geldiğini söyler.

Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿām Nesr-i Ṭāyir'den bu kelāmı kim işitdi dönüb didi kim: "Yā Nesr-i Ṭāyir baña ol Süleymān bin Cān'uñ ve ol şāh-ı cihānuñ vaṣf-ı ḥālin beyān, senüñ daḫı sergüzeştüñ ʿayān eylegil" didi. Nesr-i Ṭāyir eyitdi: "Yā Süleymān-ı zamān Ādem-i Ṣāfī'den evvel bu cihān sarāyına bir ḳavm geldi, anlara Ḳavm-i Cān dirlerdi. (39a)

İçinde Ḥaḳ Teʿālā bir ḳulına Süleymānlıḳ virdi kim taḫtını yil felekde götürirdi. Ḳāf'dan Ḳāf'a yitürürdi. Ömrinüñ aḫirine yaḳın Baḥr-ı Ẓulumāt'da āb-ı ḥayāt ṭaleb ḳıldı. İstedi Ḥaḳ Teʿālā naṣīb itmedi. (39b)

2.13.15. Kaz Peygamber

Kur'an'da peygamber olarak ismi geçmeyen fakat incelenen *Süleyman-name* metninde peygamber olarak anılan kişidir. Süleyman'ın tahtının kenarında oturanlar arasında ismi zikredilmektedir.

Ḥakīm ḳavlince ṣubḥ-dem olıcaḳ Süleymān ʿalehi's-selām ṣubḥ namāzın ḳılub evrād oḳuyub şeytān-ı racīm boynını ṭoḳuyub namāzdan niyāzdan fāriġ olıcaḳ. Başına şehriyārlıḳ tācını urundı. Egnine lepace geyüb, biline kemer-i keyānī baġlayub daḫı devletile çıḳub ḫalvetinüñ ḳapusına gelicek. Dört muḳarreb vüzerā daḫı Süleymān'ı ḳarşulayub gelüb ʿizzetile alub serīrine gelüb geçdi oturdı. Ṣaġ ü ṣol Loḳman ile Kāẕ Peyġāmber Naṣen Peyġāmber ve Evyāṣer Peyġāmber ʿaleyhi's-selām geçüb yirlerinde oturdılar. (10b)

2.13.16. Malis Han

İncelenen metinde hakan olarak anılan bu kişi kızını Kahir bin Sam'a vermiş. Kahir bin Sam devi öldürdükten sonra diğer devler toplanıp Malis Han'ın ülkesine saldırmıştır. Bu vesile ile metinde zikredilmiştir.

Mālis Ḫan'ıla yine taḫt üzerine oturub taḫtını perrīler götürüb gitdiler. Gelüb taḫtıgahına itdüler. Mālis Ḫan daḫı taḫtıgahına gelicek, Ḳāhir'e ziyāde taʿzim eyledi. Yidi gün ʿarūs ḳılub sekizinci gün ḳızı Ḳahir'e virdi. Ḳāhir daḫı ḳızla gerdek olub murād virüb murād aldı. Bir ay bunuñ üzerine kim geçdi, bir gün Ḳāhir raḫşına tenhā süvār olub şikāre gitdi. (21a)

2.13.17. Melek-i Müvekkel-i Atyar (Tamaha Benayail)

İncelenen metinde bütün meleklerin vekili olan ve Süleyman'ın hizmetinde olup ona haber ileten kişi olarak zikredilir.

Süleymān ʿām ḫalvetine varub ol gün aḫşam olınca ʿibādet eyledi. ʿİbādetden ṣoñra diledi kim aṭyār üzerine müvekkel olan melegi daʿvet ḳıla. Pes iki rekʿat ḥācet namāzın ḳılub daḫı ol nübüvvet ḫāteminüñ beşinci ismini oḳuyub daḫı ḳuşlar üzerine müvekkel olan melegi Ṭamāhā Banāyāʾil[i] daʿvet eyledi. Ḥaḳ Teʿālā Süleymān'uñ ʿām duʿāsın müstecāb ḳılub Müvekkel-i Aṭyār gönderdi. (14a)

Süleymān ibni Dāvūd aydur: "Yā Melek-i Müvekkel-i Aṭyār, yā ḳalem kim levḫ birle ṭutarsın. Anuñ aṣlı nedür veyā bu levḫ üzerindeki ṭılsımāt ḫavāṣı nedür?" diyicek. Ol melek-i aʿẓam cevāb virdi kim: "Yā Süleymān ibni Dāvūd bu levḥüñ aṣlı oldur kim bu cemīʿ-i melāʾike tekvīnile bu levḥ-i aʿẓam üzerindeki ṭılsımāt berekātıyla müvekkelem (15b)

2.13.18. Melek-i Müvekkel-i Hak

İncelenen metinde yeryüzünde çoğu mahlukata vekil olan Melek-i Müvekkel-i Hak, Süleyman'ın huzurunda olup kendisine haber getiren, akıl veren kişi olarak zikredilir.

Hakīm ḳavlince Süleymān ʿaleyhi's-selām Melek-i Müvekkel-i Ḫāk'den bu ḫaberi kim aldı şād andan Melek-i Müvekkel-i Ḫāk'e icāzet virdi gitdi. Süleymān ḫalvetinden ṭaşra çıḳub şādılıġla eyitdi: "Yā Esʿad-ı Maġribī, senüñ sözüñe iñan daḫı inanmadum göñlüm muṭmaʾīne olmadı.

Ammā kim Müvekkel-i Ḫāk'i daʿvet eyledüm. Ol daḫı gelüb baña senüñ didügüñ bigi ḫaber virdi vāḳıʿ imiş. (5a)

2.13.19. Nasen Peygamber

Kur'an'da ismi peygamber olarak anılmayan fakat incelenen *Süleyman-name* metninde peygamber olarak zikredilen kişidir. Süleyman'ın tahtının kenarında oturanlar arasındadır.

Ḥakīm ḳavlince ṣubḥ-dem olıcaḳ Süleymān ʿalehi's-selām ṣubḥ namāzın ḳılub evrād oḳuyub Şeytān-ı Racīm boynını ṭoḳuyub namāzdan niyāzdan fāriġ olıcaḳ. Başına şehriyārlıḳ tācını urundı. Egnine lepace geyüb biline kemer-i keyānī baġlayub daḫı devletile çıḳub ḫalvetinüñ ḳapusına gelicek dört muḳarreb vüzerā daḫı Süleymān'ı ḳarşulayub gelüb ʿizzetile alub serīrine gelüb geçdi oturdı. Ṣaġ u ṣol Loḳman ile Kāẕ Peyġāmber Naṣen Peyġāmber ve Evyāṣer Peyġāmber ʿaleyhi's-selām geçüb yirlerinde oturdılar. (10b)

2.13.20. Nesr-i Tayir (Murg-ı Kuhi)

İncelenen metinde dağ kuşu olarak anılan bu kuş Süleyman'la sürekli sohbet eder ve O'nu bilgilendirir. Ulu gövdesinin üzerinde her Süleyman'dan bir mühür işlemesi taşıdığını söyler. Bu vesile ile metinde zikredilmiştir.

Ḥakīm ḳavlince ol murġ-ı kūhī yaʿnī Nesr-i Ṭāyir eyle deyicek. Süleymān bin Aṭyār eyitdi kim: "Yā Nesr-i Ṭāyir ol Süleymān'laruñ nişānları nedür bize söylegil bilelüm tā kim senüñ sözüñe īʿtimād ḳılalum" didi. Nesr-i Ṭāyir eydür: "Yā Süleymān bu benüm aʿẓāma naẓar eylegil, gör kim üzerinde ne ḳadar naḳş-ı ḫātem-i Süleymānī vardur" didi. Kim nite ḳuş eydür: "Yā Süleymān benüm aʿẓām tūtī aṣılda aḳdur her Süleymān kim geldi bir maʿcūn terkīb eyledi. (33a)

2.13.21. Akiryanus Div

İncelenen metinde Kahir bin Sam tarafından öldürülen Ahiryanus dev adındaki devin kardeşi olarak zikredilir. Akiryanus dev kardeşi Ahiryanus devin ölümünden sonra erkek devleri toplayıp Kahir bin Sam'ı helak etmek üzere Malis Han'ın memleketine saldırır. Bu vesile ile metinde zikredilmektedir.

Aḫiryānūs Dīv kim helāk eylemişdi. Bir ḳarındaşı vardı adına ʿAḳiryānūs Dīv dirler. Ejderhā başlu, ḳablan göğüslü, balıḳ tenlü, gergeden boyunlu, fīl ḫorṭumlu melʿūn idi. Ḳulzum cezīresinde olurdu. Ḳarındaşı Aḫiryānūs Dīv'üñ öldigin kim işitdi be-ġāyet melūl olub ol aradan ḳırḳ nerre dīv alub sürüb Mālis Ḫan vilāyetine gelüb Ḳāhir'üñ ḳaṣdına ṭurdılar. Nā-gāh hevā yüzünden gördiler bir şaḫṣ şikār ider. Ol eṣnāda bīşeden bir arṣlan çıkageldi. Ḳāhir'üñ üzerine ḥamle itdi. Ḳāhir bin Sām'uñ atı iş virmedi. Piyāde olub arṣlana muḳābil sürüb bir muştıla urub ol mūẕī cānavaruñ kellesin ḫurd eyledi. Revān raḫşuna süvār olub revāne oldu. (21b)

2.13.22. Akran Şah

İncelenen metinde Endülüs'ün padişahı olarak anılan Akran Şah askerlerine ve çevresindeki beylere mektup gönderip onları Süleyman ile savaşmaya çağırmıştır. Bu vesile ile metinde zikredilmiştir.

Ḥakīm ḳavlince Endülüs meliki ʿAḳrān Şāh kim beglerinden bunuñ gibi ḫaber kim işitdi, bundan daḫı anuñ gibi söz dinledi. Şād olub ḥükm eyledi ne ḳadar begler varsa cümlesine nāmeler yazub iʾlām eyledi kim çerilü çeriñüzi cemʿ idüb düşmān yaraġıyla gelesiz kim ḳanluñuz Süleymān'a giderem. Varub anuñla cengi iderem" didi. İḳlīm beglerine Endülüs-i Maġrib begleri ʿAḳrān Şāh'uñ Süleymān üzerine gitdügin bilecek. Cümlesi şād olub sevindiler, ḳuvandılar taḫtı oġul ata ḳarındaşı ḳanın almaġa rāġıb oldılar. (44b)

2.13.23. Arafiç Tacir (Tacir-i Kırat)

İncelenen metinde Arap memleketinden Yunan'a gelen ve tüccar olarak anılan Arafiç Tacir Katat Şah'a haberleri iletip Süleyman'ın Sinop kalesini almak için asker toplayıp yola çıktığını bildirir. Bu vesile ile metinde zikredilmiştir.

Ez-ān cānib bizüm ḳışṣamuz Yūnān melikiñe geldi. Nite ol eṣnāda nāgāh ʿArab diyārından Yūnān'a bir tācir geldi. Adına ʿArafiç Tācir dirlerdi. Gelüb Yūnān şāhıyıla bulışub görişüb armaġānın virdi. Ḳaṭāṭ Şāh tācire ʿArab leşkerinden yaʿnī Süleymān'dan ḫaber ṣordı. Tācir eyitdi şāhā: "Şöyle işitdüm ki Süleymān çerisin cemʿ idüb Sinob Ḳalʿası'nuñ üzerine düşer. (24a)

2.13.24. Pehlevan-ı Şeddadi

İncelenen metinde askerlerle ilgili tüm konularda bilgi sahibi olan Pehlevan-ı Şeddadi, Süleyman'a verdiği fikirler ve gösterdiği yollar sebebiyle metinde zikredilmektedir.

> *Ne dirsiz ne vechile varalum ne yoldan gidelüm?" didi. Mışr sulṭānı eyitdi: "Yā Süleymān-ı zamān çeri ʿilmini cümlemüzden Ḳarṭūs-ı ʿĀdī ve pehlevān-ı Şeddādī kim begler begidür. Ol yig bilür" didi. Buġur Ḳarṭūs-ı ʿĀdī ṭanışdılar. Ḳarṭūs eyitdi şehā: "Bize geregi budur ki gice yatub gündüz göçüb evvel düşmān ḳalʿasınuñ üzerine varavuz, memleketine yaḳın varıcaḳ ilin ġāret ḳavmün ḫasārat ḳılavuz. Andan yine nāme birle ilçi gönderevüz. (28b)*

2.13.25. Ruh-Şah

İncelenen metinde Semendun Cinni ve Sam-Süvar savaşırken Ruh-Şah, Sam'ın hayatta olduğunu görüp bundan mutluluk duyan kişi olarak zikredilmiştir.

> *Ḥakīm ḳavlince toz şaḳḳ olup ʿālem yine aydınlıḳ olıcaḳ. Semendūn-ı Cinnī gördi kim Sām-Süvār yerinden kendüzin ırmış ḳırḳ adım yirde ḳafāsında ṭurur, ṣaġ u selāmet bī-melālet görüb āh idüb eyitdi: "Yā Sām henüz dirisin ḥālüñ nedür?" didi. Eyitdi: "Yā melʿūn senüñ cānuñ almayınca ben ölmezem. Senüñ cengüñden Allah Teʿālā ʿināyetle nesne olmazam ḥamle ḳılġıl" didi. Daḫı yine ol ṭop ṭoḳundugı tozun yirüñ içine girüb ṭurdı. Ol yañadan Sām-Süvār'uñ ḥayātda oldugın Rūḥ Şāh cindi görüb perīḫān ile şükr yezdān itdiler. "'Aleyke ʿaynu'l-lāh" diyüb çaġrışdılar (20b)*

2.13.26. Zabud ibni Nasen

İncelenen metinde Süleyman'ın hizmetinde olup has adamı olarak zikredilmektedir.

> *Süleymān'uñ vüzerāsı ümerāsı ḥāżır olub ekābir ü ʿayānı ṣaġ u ṣol kimi ṣandalīler üzerinde oturdı. Bāḳī ḫaşem [ü] ḫadem ayaġ üzerinde ṭurdılar çünkim dīvān-ı Süleymānī ṭurdı nevbet-i sulṭānī uruldı. Andan Süleymān ḥükm eyledi. Zābūd ibni Naṣen kim Süleymān'uñ ḫāṣıyıdı ve ʿAẕıryāḥū*

kim çavuşbaşıydı Semʿī Verʿī kim ḳapu aġalarıyıdı ve hem veznedarlardı. Bu ẕikr olan ḫāṣlar varub ʿizzetile Rüstem atası Zāl-ı Destān'ı alub Süleymān'a geldiler. (10b)

2.13.27. Diğer Hayalî Kahramanlar

İncelenen metinde Süleyman hain kardeşi Adunya ile savaşmak için yanına askerler ve beyler çağırır.

Süleymān Peyġāmber ʿaleyhi's-selām daḫı nāmeler yazub ḳalan beglerine yiglerine gönderdi kim ʿale't taʿcīl çerilü çerisin cemʿ ḳılub geleler. Çünkim peykler daḫı varub begler kim nāme-i Süleymānī virdiler. Ol begler daḫı oḳuyub bilüb çeriler çerisin cemʿ ḳılub yaraḳ görüb ṭabl u ʿalem ḳaldurub yiye içe ḳona göçe ʿala raġm-ı rūzigār sürüb Baġdād ṣaḥrāsında gelüb Süleymān'la buluşdılar. Nite evvel ʿAmāliḳa sulṭānı Şeddād aṣlı Şām Ḥaleb meliki Sührāb Şāh geldi kim pehlevānları Ḳırāṭ-ı ʿĀdī, Rüstāḳ-ı ʿAdī, Arkīş bin Merkīş, Hişām bin Hīşūm, Rūstāḳ bin Sustāḳ, Rūḥ bin Ervāḥ, Rebʿā bin Rebīʿān, Sāmiḥ bin İrmāḥ, Razʿ bin Zurūʿ, Sevḳ bin Esvāḳ, Sünde bin Sürūd (22b)

Süleyman bu askerleri topladıktan sonra kapısını halka açar ve doksan dokuz asker onun huzuruna çıkar. Yedi memleketten kırk dört tane pehlivan da onun emriyle kapısında hazır bulunur.

Ḳarṭūs-i ʿĀdī ikinci ʿAnter bin ʿĀdī, Kehrūm bin ʿAnter, Aḳvāş bin ʿAnḳāş, İşfenūs-ı ʿĀdī, Ḳanṭūr-ı ʿĀdī, Zenṭūr-ı ʿĀdī, Kelīnūs-ı ʿĀdī, Efrānūs-ı ʿĀdī, Semāḥāṭūrī Çeliḥ, Çibālitī Evcer, Yaʿḥer Hāʿin, Tevettī-yi Mīnāyī, Ḥāḥū-yı Ṣāṣī, Selmūn-ı Ḥālaḥaʿī, Māḥarātī Ḫaşūfānī, Ḥalū bin Bāʿinā, Ḥaşūfānī Ṣamāḥāḥā, Dārī Āḫī ʿam bin Şerād-i Ḥāvūdīdur. (23a)

Metinde Süleyman'ın huzuruna askerlerden sonra on iki sıptın beyleri, Araplar arasından Kudüs'ten ve Medine'den reisler ve bu reislerin ordularının komutanları gelmiştir.

On iki sıbṭuñ begleri, ʿArab-ı ʿArbā yiglerini Ḳuds-i Mübārek u Medīne ve beriyye serverleri daḫı İlyā bin İşā Āṣaf bin Berḫiyā'yıla cemʿ olub geldiler. Nite evvel Yehūdā sıbṭınuñ meliki İlyā bin İşā gelüb geçdi yidi

biñ yüz yitmüş yidi ʿArab serverleriyle kim ser-ʿaskeri Ḳayṭān ibni Aḳṭānıdı pehlevān Ḳamḳūl-ı Berberī idi. İkinci Evabīl sıbṭınuñ meliki Neṣāʾil bin Īṣā gelüb gecdi ṭoḳuz biñ ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz dilāverlerile kim ser-ʿaskeri Ḳaḥṭān-ı ʿArabī pehlevān Ġażanfer-i Medenī idi. Üçünci Şemʿūn sıbṭundan Evniyāẕu bin Īṣā gelüb gecdi, on iki biñ iki yüz yigirmi iki tīġ-zen-i nām-dār ʿArab leşkeriyle kim ser-ʿaskeri Behrām bin Gehrām pehlevān seḳlān-i Rūm idi. Dördinci Lāvī sıbṭundan Rādī bin Īṣā gelüb geçdi kim on biş biñ yüz elli biş ḥażm-küşā-yı nām-dār ʿArab çerisiyle kim ser-ʿaskeri Süheyl-i Yemenī pehlevānı iʿtiṣām-ı Erdebīl idi. Beşinci Zībālūn sıbṭından Evcum bin Īṣā gelüb gecdi kim on altı biñ altı yüz altmış altı (23a)

Bağdat halifesi olarak bilinen Tübba da Süleyman için doksan dokuz bin adam ve bu adamlardan sorumlu beyler toplamıştır.

Andan ṣoñra Tübbaʿ bin Aṣdaʿ Baġdād ḫalīfesi geldi, ṭoḳsan ṭoḳuz biñ serverleriyle Baġdād dilāverleriyle kim her birini tīġ-zen ve tīr-endāz kim begler begisi Raʿd bin Berḳ, Ṣāiʿḳa bin Ṣuʿūḳ pehlevānları daḫı Vaṣaṭ bin Esvāṭ, Vedaʿbin Veduʿān, Veşāḫ bin Evşaḫ, Vezer bin Evzār, Veceh bin Vucūh, Veker bin Evkār, Veḳuṭb bin Ḳaṭāb, Veted bin Evtād, Veṭas bin Evṭas, Vedāʿiye bin Vāʿiye, Veṣal bin Evṣā,l Verak bin Evrāk, Veṭayf bin Eftafe, Velid bin Vildan, Veled bin Evlād… (23b)

Mısır sultanı da asker toplayıp göndermiştir. Bunun yanında Mekke ve İskenderiye ile beraber toplamda kırk sekiz bin yiğit asker gelip Süleyman için oturmuşlardır.

Ḥakīm ḳavlince anlaruñ ʿaḳabince Mışr sulṭānı ʿaskeri geldi. Mekke leşkeriyle İskenderiye çerisiyle cümlesi ḳırḳ sekiz biñ yiğitlerdi. Baʿżı ʿAmāliḳa'dan gelmişidi, muḳīm olmışıdı. Ser-ʿaskeri Aḳmār bin Ḳamrānidi. Ammā kim pehlevāları daḫı Ḳayʿa bin Ḳayʿan, Ḳana bin Ḳanīn, Ḳarṭ bin Ḳaṭrān, Ḳalād bin Ḳalāyid, Ḳāṣ bin Ḳavāyis, Ḳaʿir bin Ḳaʿūd, Ḳanṭar bin Ḳanāṭīr, Ḳaşir bin Ḳayşūr, Ḳaṭn bin Ḳaṭān, Ḳarāḥ bin Ḳāriḥ, Ḳaṭʿ bin Ḳaṭāʿ, Ḳaġīb bin Ḳaġyān, Ḳalʿ bin Ḳalāʿ, Ḳaṭr bin Aḳṭār,

Ḳayd bin Ḳayūd idi. Cümlesi tīġ-zen ḫaṣm-efgen ḳalʿa küşā-yı tīr-endāz ve ser-firāzlar u kārsāzlar idi. (24a)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

3.1. Dil, Üslup ve Şekil Özellikleri

3.1.1. Dil ve Üslup Özellikleri

İncelenen eser *Süleyman-name-i Kebir*'in 28. cilt olup manzum-mensur karışık olarak yazılmıştır. 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın ortalarında yaşamış olan Firdevsi-i Rumi, bu eserini Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerine bağlı kalarak kaleme almıştır. Eser harekeli yazılmış olup, nesir bölümlerinde genellikle Türkçe kelimeler kullanılmışken, manzum kısımlarda vezin zaruriyetiyle Arapça Farsça kelimelere yer verilmiştir.

Ḫiẕmet-i dergāh-ı ʿālüñ maḳṣadı ārā-yı rāy

Ṣūret-i elḳāb-ezel naḳşı negīnüñ mühr-i zer

Dergehüñ içre feraḥ şādī vü iḳbāl oldı saʿd

Ḫażretüñedür ẓafer nuṣret ḳarīn u tāc-ver

İy Ḫudāvend-i efāżil ḳāsım-ı erzāḳ-ı ḫalḳ

Vey hüner-mend-i cihān ẓıll-ı Ḫudā ü dād-ger (2a)

Nesir kısımlar, didaktik üslupla olayları aktarmak için kullanılırken, manzum kısımlar da daha çok aktarılmak istenen konuyu özetlemek, monotonluğu kırmak ve konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için kullanılmıştır. Özet mahiyetindeki bu kısımlarda kısa vezinler ve sade bir dil tercih edilmiştir.

Esʿad-ı Maġribī günāhı ʿafv olunmaġiçün rīş-ḫandlıḳ itdi; yoḳsa cihān sarāyında leşker üzerine ṭaşlar, ḳumlar, ṭoprаḳlar yaġmaḳ ḳaçan olur kim görüpdürür didiler. illā ki Loḳmān-ı Ḥakīm ile Kāẕ Peyġāmber ve Nāṣen Peyġāmber ve Evyāṣer Peyġāmber ʿaleyhi's-selām ayaġ üzerine ḳılub eyitdiler: "Yā Süleymān hemīşe düşmenüñ ḫor u ḫacīl ẕelīl olsun, başlarından ṭaş u ṭoprаḳ ḳum ḳayır eksik olmasun.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Devletüñi yüce ḳılsun ol celīl

Düşmenüñ dāʾim ola ḫor u ḫacīl

ʿÖmriñüz ola cihān iy şeh-cihān

ʿĀḳibetüñ ḫayr ola hemçün ḫalīl (4b)

İncelenen eserde dikkat çeken bir diğer husus kalıplaşmış ifadelerin sıklığıdır. Firdevsi-i Rumi, nesir kısmının her başlangıç bölümünde "Lokman Hekim kavlince" ifadesini kullanmıştır. Nazım kısmının son bölümlerinde de Hz. Muhammed'e salavat getirilmiştir. Metindeki bazı kalıplaşmış ifadeler:

Nefs olur düşmen anı eyle zebūn

Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya dün ü gün

Der-Beyān-ı Ṭaʿn-ı Ḥasūdān Bi-Ḥaḳḳ-ı Süleymān ʿAleyhi's-selām

Hakīm ḳavlince Süleymān ʿaleyhi's-selām Melek-i Müvekkel-i Ḫāk'den bu ḫaberi kim aldı şād andan Melek-i Müvekkel-i Ḫāk'e icāzet virdi gitdi. Süleymān ḫalvetinden ṭaşra çıḳub şādılıġla eyitdi: "Yā Esʿad-ı Maġribī, senüñ sözüñe iñan daḫı inanmadum göñlüm muṭmaʾīne olmadı. (5a)

Firdevsi-i Rumi, nesir kısımlarında kahramanları ve olayları aktarırken canlı tasvirlere çokça başvurmuştur.

> *Meydān içi ḳandan deñiz oldı ādem ölisi ṭaġlar gibi yığıldı. Erenler naʿrasından ejdehālaruñ zehresi çāk oldı. Bu resme çünkim Ḥabeşīler Süleymānīlerle ceng-i sulṭānī ḳıldılar. Andan Ḥabeş sulṭānı birle Īlyā bin Dāvūd iki melik birbirine ceng içinde ṭuş gelüb birbirin bilüb cenge girişdiler. Ol iki ejderhā birbiriyle ṭolaşdılar. Ḳılıcıla ve gürzile ve sükuvıla ve oḳıla bir zamān ceng itdiler. Andan Īlyā bin Dāvūd gürzini çevürüb üzengü başub Ḥabeş şāhına bir gürz eyle urdı ki (5b)*

İncelenen eserde sade bir dil kullanılmış olsa da Firdevsi-i Rumi bölüm başlıklarını Arapça ve Farsça olarak yazmıştır.

> *Müvekkel-i Ḫāk Āmeden-i Süleymān ʿam (4b), Der-Beyān-ı Ṭaʿn-ı Ḥasūdān Bi-Ḥaḳḳ-ı Süleymān ʿAleyhi's-selām (5a), Ḳıṣṣa-yı Āṣaf bin Berḫiyā vü Sulṭān-ı Ḥabeş Sergüzeşt-i Adunyā bin Dāvūd (5a), Āmeden-i Zāl-ı Destān Be-dergāh-ı Süleymān ʿaleyhi's-selām (10b), Der Beyān-ı Ender Ṣıfat-ı Dāsitan-ı Māżī vü Temṣīlāt (11b), Dāsitān-ı Evṣāf-ı Keyḳubād Şāh (12b), Dīden-i Perr-i Sīmurġ Ḥażret-i Süleymān Taʿaccüb Kerden (13a), Der Beyān-ı Melek-i Müvekkel-i Murġān Āmeden-i Süleymān ve Āverden-i Murġān (13b), ʿAcāyibhā-yı Goften-i Müvekkel-i Murġān Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi's-selām (16b).*

Firdevsi-i Rumi, metinde aralara dua, ayet ve hadis serpiştirerek aktardığı hadiselerin gerçekliğini *Kur'an*'a dayandırarak kanıtlamaya çalışmıştır. Bunun yanında metinde geçen ayetlerin hemen ardından Türkçelerini vererek daha kolay anlaşılmasını sağlamıştır.

> *Ol ḳalem kim elinde ṭutar ḳalemüñ ucunda bir levḥ şeklinde nesne ṭutar ucı ḳalem-veş ol levḥuñ ucında bu yazılmış kim* **du'ā īnest با لَا الَّذِي كَبِيرَانَ الأَمِينِ الوَعْدِ صَادِنُ اللهِ رَسُولُ مُحَمَّد الْمُبِينِ الْحَقِّ الْمَلِكِ سُبْحَانَ عَظَمَتِهِ لِوَصْفِ الْعُقُولِ تَمْتَدِي** *ḳaçan kim Süleymān ibni Dāvūd bu tesābiḥ-i esmāʿullah kim gördi añlaruñ aṣlı nedür (14b)*

Ḥaḳḳına levlāk diyüben Aḥmed'üñ

Eyledün maḥbūb anı ḫoş Mihribān (28a)

Sīmurġ eyle deyicek Tekvīn daḫı cevāb virüb didi kim: "Yā Sīmurġ, evvel fażīleti budur kim Ḥaḳ tebārek ve Teʿālā bu biñ bir dürlü maḫlūḳātı kudretiyle vār eyledi. Cemīʿisinden ādemī-zādı ʿazīz ekrem eyledi. Ḥaḳḳında وَلَقَد كَرَّمْنَا بَنِي ءَادَمْ benī ādem didi, ol kerāmetleri Ḥaḳ Teʿālā ādem oġluna ʿaṭā eyledi. Dükeli maḫlūkāta eylemedi. Bunlaruñ mürsellerinüñ daḫı kerāmeti ol Süleymānlardan efḍal oldı. (34b)

İncelenen metinde Firdevsi-i Rumi anlattıklarını bir kaynağa bağlayıp temellendirmek için "rivayet edilir ki, naklince" gibi ifadeleri çokça kullanmıştır.

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılan-ı muḫtār ve Eflāṭūn-ı Yūnānī naḳlince rāviyān-ı aḫbār bu üç yüz altmış altı mücelled Süleymān-nāme'nüñ yigirmi sekizinci cild kitābında ol vechile eṣaḥḥ ḥikāyet ḳılub rivāyet iderler. Çünkim Kāẕ Peyġāmber ʿam eyle deyicek (2b)

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince rāviyān-ı aḫbār ve Eflāṭūn-i Yūnānī naḳlince müḥaddiṯān-ı aḫbār bu kitāb-ı Süleymān-nāme'yi taṣnīf iden ṣāḥib-esrār yaʿnī Firdevsī-i ḥaḳīr suḫan-dān u nām-dar ol vechile emlaḥ ḥikāyet ve eṣṣaḥ rivāyet ḳılub eydür: (19b)

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılan-ı āḫbār ve Eflāṭūn-ı Ḥakīm naḳlince muḥaddiṯān-ı kibār bu Süleymān-nāme Kebīr'den ve dāsitān-ı lā-naẓīrden sözlerüñ (28a)

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılān aḫbār ve Eflāṭūn-ı Yūnānī naḳlince rāviyān-ı muḫtar ol vechile eṣaḥḥ rivāyet ve emlaḥ ḥikāyet ḳılub eydürler kim: "Nite çünkim peyk-i Süleymān yaʿnī Bād-pāy-ı ʿAyyār'ı yāḳūt-ı aḥmeri kim içdi yüregi ḳuvvet ṭutdı. Yine varub teʿennīyle ol çāha naẓar ḳıldı. (37b)

İncelenen metinde Firdevsi-i Rumi, anlatımı güçlendirmek için deyimlere yer vermiştir.

Yüz sürüb itdi münācāt Ḫālıḳ'a

Ḳıldı ṭāʿat ol dem içre Rāzıḳ'a (4b)

Şeh Ḥabeş sulṭānile ceng eyledüm

ʿĀlem içün gözine teng eyledüm (8a)

Bād-pāy içerü girüb Süleymān naẓarında baş ḳoyub Süleymān'a duʿā ḳılub Ḥabeş sulṭānınuñ ṣındugını Ġażanfer'üñ geldügin ḫaber virdi. Müjde ḳıldı. Süleymān şād olub Bād-pāy'a ḫılʿat-ı ḫāṣ geyürüb nuṣret viren nāṣır u manṣūra delim secde-i şükürler eyledi. (7b)

Ḥakīm ḳavlince Rūḥ Şāh-ı Cinnī perīḫānıla Sām-Süvār'ı medḥ idecek Semendūn-ı Hezār-yek-dest vāy kim ḳakıdı berḳ gibi şakıdı. (20b)

Ḥakīm ḳavlince Loḳmān-ı Ḥakīm eyle deyicek pīr ḫaref eydür: "Yā Ḥakīm er olana Ḥaḳ Teʿālā yoldaş yiter. (25b)

Süleymān naṣīḥat ṭutmaġa ʿāḳıl gerekdür. Senüñ ḫod işidürüz kim ʿaḳluñ yār degüldür. Atañ dedeñ ṭarīkin ḳoyub ṭarīḳ-i müstaḳīmden ṭaşra ḳadem baṣasın, siḥr ü kāhine meşġul olasın ve İblīs telbīsine meftūn olasın. Daḫı ʿabeṣ nesnelere göñül viresin. (26a)

İncelenen metinde Firdevsi-i Rumi'nin birçok alanda bilgisini olduğu anlaşılmaktadır. Tarih, coğrafya, tıp, astronomi, müzik ve satranç gibi konularla ilgili kelimeler kullanmıştır.

Zihniñüzden mesʾele Bercīse maʿlūm oldısa

Rāyetüñden şemse keşf oldı deḳāyıḳ nām-ver

Āfitāb u Zühre-ʿişret māh u Merrīḫ intiḳām

Müşterī rāy u ʿUṭārid-fiṭnet u Keyvān ḳader (2a)

Çalayın bir perdeden ki sāz-ı ʿūd

ʿIşḳ odına yana sāmʿi miṣl-i ʿūd (12a)

ʿAḳl-ı rūşen-rāyüñ ile ögrenür ḳānūn ʿArab

Ḳazanur rūḥ-ı eşer luṭfuñ ile ḥilm u vaḳar (2a)

Firdevsi-i Rumi, anlatım tekniği olarak diyaloglara çokça başvurmuştur. Metinde Süleyman'ın huzurundaki kahramanlarla konuşmaları olayların anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Süleymān ʿām eydür: "Yā pīr ḫaref, ḥażretünden dilegüm budur kim bize bir ḳaç naṣīḥat viresin, cān ḳulaġıyla gūş ḳılavuz ṭutavuz" didi. Süleymān ʿām eyle deyicek pīr eydür: "Yā Süleymān benden naṣīḥat kim dilersin vireyin eger ṭutarsañ ṭutmazsañ virmezem" didi. Pīr eyle diyicek Süleymān eydür: "Yā pīr naṣīḥatuñ virgil biz cānile ṭutalum" didi. Pes buġur ol pīr eydür: "Yā Süleymān naṣīḥat ṭutmaġa ʿāḳıl gerekdür senüñ ḫod işidürüz. (26a)

Süleymān eydür: "İy Bād-pāy-ı ʿAyyār'ı çāh içünde ne gördük kim süst oldun?" Bād-pāy eydür: "İy şāh-ı heft-kişver, çāh içre bir ḫūb-ṣūret gördüm ki gözler görmüş degildür. Ṣūreti göricek yüregüm oynadı, gözüm ḳarardı, başum çekzindi bir ḥāle uġradum ki Allah Teʿālā kimseye virmesün" didi. Andan Süleymān eydür: "İy server, ol gördügüñ ṣūret er midür ʿavret midür?" Bād-pāy-ı ʿAyyār'ı eydür: "Yā nebīyallah ol ṣūreti er midür ʿavret midür seçemedüm." Süleymān eydür: "Yā Bād-pā bir daḫı baḳsañ görseñ er midür ʿavret midür?" Bād-pā eydür: (36b)

Meclislerin son kısımlarında Firdevsi-i Rumi, okurlarına nazım veya nesir yoluyla meclisin son bulacağını bildirmiştir.

Yüz otuz altıncı meclis daḫı hem

Oldı āḫir buldı ġāyet intihā (12a)

Yüz otuz yedinci meclisde tamām

Didüm emlaḥ ḫoş kelāmı çün ẓahīr (19a)

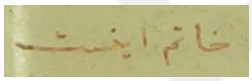
Çün ʿināyet ḳıldısa Rabbu'l-enām

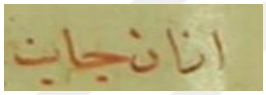
Yüz otuz ṭoḳuz mecālisdür tamām (37a)

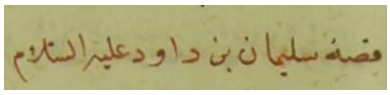
Der-Beyān-ı Meclis-i Āḫir (37a)

İncelenen *Süleyman-name* eserinin bazı kısımları dışında metin genel olarak harekeli nesih ile kaleme alınmıştır. Nazım-nesir karışık olarak kaleme alınan bu metnin her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. İncelediğimiz ciltlerde olduğu gibi bu ciltte de yazım tutarsızlıkları söz konusudur.

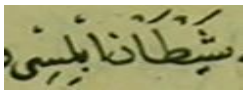
- Metinde geçen bazı başlıklarda harekeler unutulmuş veya konulmamıştır.

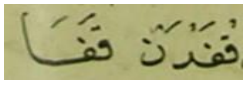
 ḫatem īnest (14b)

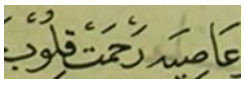
 Ez ān cānib (24a)

 Ḳıṣṣa-yı Süleymān bin Dāvūd ʿAleyhi's-selām (25a)

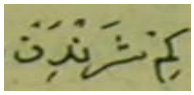
- Kökeni Arapça-Farsça olan bazı kelimeler vezne uydurulmak için kısa yazılmıştır.

 Şeyṭān İblīsi (43b)

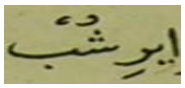
 Ḳafdan Ḳafā (32b)

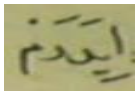
 ʿĀṣiye raḥmet ḳılub (7b)

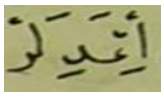
- Metnin manzum kısımlarında bazı beyitleri vezin kalıbına uydurmak için şeddeli kelimeler tahfif edilmiştir.

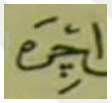
 Kim şerinden (43a)

- Metinde kelimelerin ilk harfi olan ı, i elif ya da elif-ye ile gösterilmiştir.

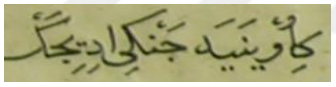
 irişüb (3a)

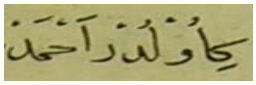
 iderem (15a)

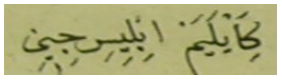
 itmediler (17b)

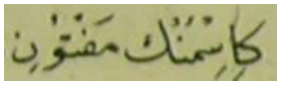
 içre (7a)

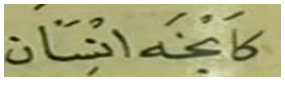
- Metinde özellikle k'oldı (ki oldı) tarzındaki kelimeler için hece kaynaştırması yapılmıştır.

 K'oynaya cengi idicek (9a)

 K'oldur Aḥmed (19b)

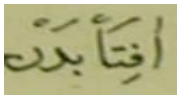
 K'eyleyem İblīs cīni (21a)

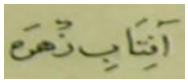
 K'isminüñ meftūnı (28a)

 K'anca insān (39a)

 K'ey cihānuñ (41a)

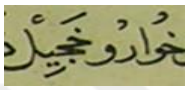
- Metinde kelimelerin ilk ünlüsü olan a çoğunlukla medli elif ya da üstünlü elif şeklinde yazılmıştır.

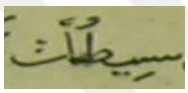
 Āfitābdan (2a)

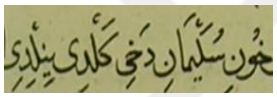
 Āfitāb-ı Zühre (2a)

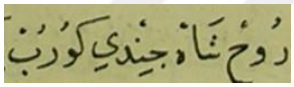
 aña (43b)

- Metinde bazı sözcüklerin yazılışında hatalar tespit edilmiştir. Yanlış yazılan bu sözcüklerin doğru şekilleri dipnot kısmında verilmiştir.

 ḫor u ḫacīl (4b)

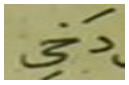
 sıbṭuñ (6a)

 ḫān-ı Süleymān daḫı geldi yenildi (9b)

 Rūḥ Şāh cinni görüb (20b)

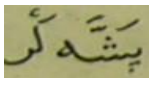
- Metinde dahı edatı da iki farklı şekilde yazılmıştır.

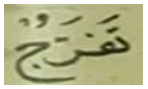
 daḫı (32b)

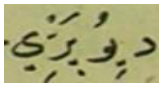
 daḫı (2b)

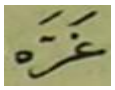
- Metinde yer alan Arapça-Farsça kelimelerin çoğunda şedde kullanılmıştır.

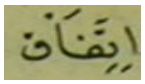
 niyyet (7b)

 peşşeler (9a)

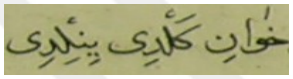
 teferrüc (29b)

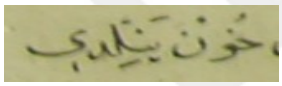
 dīv u perrī (30b)

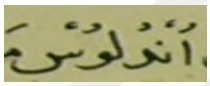
 ġarra (35b)

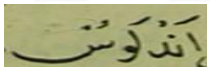
 ittifāḳ (43a)

- *Süleyman-name-i Kebir*'de oldukça sık görülen tutarsızlıklardan birisi de aynı kelimenin farklı şekillerde yazılmasıdır. Arapça-Farsça kökenli bazı kelimelerin yazılışında farklı harekeler kullanılmıştır. İki farklı harekeleme tek bir kelimenin üzerinde de gösterilmiş ve bu isimler iki farklı şekilde yazılmıştır.

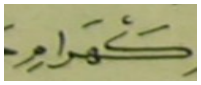
 ḫānı geldi yenildi (3a)

 ḫūn yenildi (11a)

 Ündülūs (3a)

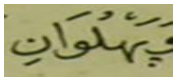
 Endelūs (42b)

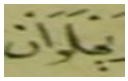
 Gihrām (6a)

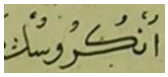
 Gehrām (6a)

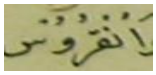
 Gihram (8b)

 Gehram (8b)

 pehlüvān (3a)

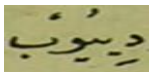
 pehlevān(11a)

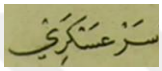
 Unkurūs'un (3b)

 Unḳurūs (22a)

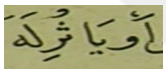
- Metinde kelimelerin sonundaki veya ortasındaki ı, i ünlüleri esre ya da ye harfi ile gösterilmiştir.

 bigi (5a)

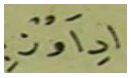
 diyüb (18b)

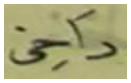
 ser-ʿaskeri (23b)

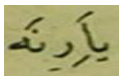
- Metnin bazı kısımlarında hareke hataları vardır.

 Evyāṣer (5b)

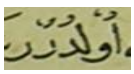
- Metnin bazı nesir ve nazım kısımlarında Türkçe kelimeler uzun olarak yazılmıştır.

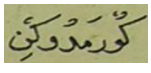
 idevüz (44b)

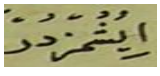
 daḫı (32b)

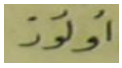
 yerine (33b)

- Metinde kelimelerin içinde yer alan o, ö, u, ü ünlüleri vav, ötre, vav-ötre şeklinde yazılmıştır.

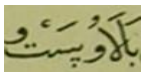
 oldurur (1b)

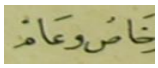
 görmedügin (6b)

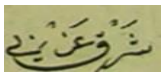
 işümüzdür (11b)

 olur (18a)

- Metinde bağlama edatı vav, ötre, vav-ötre şekline kullanılarak gösterilmiştir.

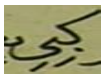
 bālā vü pest (1b)

 ḫaṣ u ʿām (12a)

 Şarḳ u ġarbı (32b)

- Gibi edatının metinde iki farklı yazılışı tespit edilmiştir.

 bigi (5a)

 gibi (5b)

3.1.2. Şekil Özellikleri

Süleyman-name-i Kebir'in 28. Cildi, manzum-mensur karışık olarak yazılmıştır. 136. meclisle başlayıp 140. meclisle biten bu cilt 100 manzum ve 71 mensur parçadan oluşmuştur. Manzum kısımlar mesnevi, kaside ve gazel nazım şekilleriyle yazılmıştır. Bu manzum bölümler daha çok mensur kısımda anlatılan konuyu destekler niteliktedir. Akıcılığı sağlayarak monotonluğu ortadan kaldıran bu manzum bölümler daha çok olayların vurgulanmasıyla zihinde kalıcılık sağlar. Çoğu zaman didaktik olarak yazılan bu manzum parçalar tek düzeliği ortadan kaldırıp yeni konuya da geçiş yapmıştır. 28. cildin giriş kısmında kaside nazım şekliyle yazılmış tevhitler bulunmaktadır. Cildin diğer kısımlarında mesnevi ve kaside nazım şekilleriyle yazılmış münacatlar, dört halife ve on iki imamın övüldüğü manzumeler de bulunmaktadır. Metinde yer alan diğer manzum parçalara göre tevhit ve münacatlar sanatlı ifadeler kullanılarak anlatımdaki tek düzeliği kırmıştır. *Süleyman-name-i Kebir*'in 28. Cildinde 3 farklı aruz vezni kullanılmıştır. Aruz kalıplarının dağılımı şu şekildedir:

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün / Fâ'ilün: 77

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün: 22

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün: 1

Süleyman-name-i Kebir'in 28. Cildinde 3 farklı aruz vezni kullanılmıştır. Metnin genelinde Firdevsi'nin aruz veznini kullanmadaki zayıflığından ötürü manzum kısımlardaki kusurlar göze çarpmaktadır. Bu kısımlarda, beyti aruz kalıbına uydurmak için ulama, med ve zihaf kullanımına gidilmiştir. Manzum kısımlarda kullanılan ulama ve med örnekleri aşağıda verilmiştir:

Söz yüce gökden inübdür ādeme

Söz yüceldür ādem adın yoḳ dime (2b)

Ol cihetden didiler inse beşer

Gāh ḫayrı işler olur gāhi şer (3a)

Söz gerek ki söyleyicek pür-hüner

Ḥūb maḥbūb ola ġāyet ḫoş melīḥ (14a)

Līk bilmek lazım olur naḥs u saʿd

Hem ḳamer ḳande bilesin key oñat (15b)

Böyle diyüb ol melek aʿẓam hemān

Sākin oldı vir ṣalāvāt hem selām (17a)

*Böyle diyüb ol ferişte **nīk**-rāy*

*Sāki**n ol**dı vir ṣalāvāt ḳış u yay (17b)*

İncelenen metinde zihaf kullanımı mevcuttur:

*Böyle diyüb ol Müvekkel ḫā**mūş** oldu iy kibār*

Gör neler ḫılḳat ḳılubdur Ḫālıḳ u Perverdigār (16b)

*Her birinüñ tes**bī**ḥi olur ġıdā*

Ẕikr-i Ḥaḳ'la dāyim oldur şād-kām (17a)

Kim ḫalāyıḳdan kesilen ḥaḳ bilür

*Fā**nī** milki terk idüb bulur beḳā (37a)*

*ʿĀlemi Ḳāf'dan **Ḳā**f'a gören tamām*

ʿĀlem içre şāh olan aʿẓam-hümām

Devletiyle heft-kişver żabṭ iden

*İns u cinden ʿā**lī** leşker żabṭ iden (41a)*

Düşmeniçün ġam-gīn oldı pür-hüner

Kim bulamadı ʿāduya ol ẓafer (47b)

3.1.3. Metindeki Telmih Unsurları

Süleyman-name-i Kebir'in 28. cildinde genel olarak Hz. Süleyman'ın hayatı anlatılırken bunun yanında diğer peygamberlerin yaşadığı hadiselere, efsanevi kişilere ve olaylara da yer verilip göndermelerde bulunulmuştur. Telmihler anlatıma sanat ve

akıcılık katma hususunda metni zenginleştirmiştir. Metinden hareketle telmih örnekleri şu şekildedir:

Metinde Hz. Süleyman'ın karıncalarla olan hadisesine göndermede bulunulmuştur.

Şāh odur kim biñ Süleymān dergehinde mūrçe

Fāżıl ol ki faźl ider ḳuru ḳamış içre şeker (1b)

Biñ Süleymān dergehinde mūrçe

Külli şehler ḳapusında ḫāk-pā (32b)

Allah tarafından Hz. Muhammed'e verilen mucizelerden olan Ay'ın ortadan ikiye ayrılması (şakku'l-kamer) olayına gönderme yapılmıştır.

Seyyīd-i sādāt imām peyġāmber-i Rabbü'l-enām

Naʿtıdur Furḳān-ı tenzīl muʿcizi ***شَقَّ الْقَمَرُ*** *(1b)*

Ṣıdḳına şāhid durur Tevrāt anuñ

İndi engüştile şakk bedr-i münīr (19b)

Aşağıda yer alan beyitte Hz. Ali'nin savaşlarda gösterdiği üstünlük ve yiğitliği sebebiyle aldığı sıfatlar anılıp telmihte bulunulmuştur.

Ṣālişi ṣāḥib-ḥayādur kātib-i vaḥy-ı Emīn

Rābiʿi Kerrār-ı Ḥaydar Murteżā vü şīr-i ner (1b)

İslam inancına göre ahir zamanda geleceğine inanılan ve kurtarıcı olarak da bilinen Mehdi hadisesine göndermede bulunulmuştur.

Mehdinüñ āḫir zamānı şāha devrānuñ durur

Fitne-i āḫir zamāna virmedüñ vaʿdeñ umar (2a)

Hz. İbrahim'in zulme uğrayıp Nemrut tarafından ateşe atılma hadisesine gönderme yapılmıştır.

İster ise ol Ḫalil'üñ odunı gülzār ider

Dilese bir ʿāṣiye raḥmet ḳılub cennet virür (7b)

Luṭfi ṣuyın çünkim iẓhār ider ol

Odı İbrāhīm'e gülzār ider ol (9a)

Ad Kavminin Allah'ın nimetlerine nankörlük edip, kendilerine gönderilen Hud Peygamber'i yalanlamaları sebebiyle, şiddetli bir rüzgâr ile helak edilmeleri hadisesine göndermede bulunulmuştur.

Ḳahr-ı odı yaḳar ʿūdı seng u ḫāk

Zecr-i bādı ḳavm-i ʿĀd'ı_ider helāk (9a)

Ġarb u şarḳı geşt idibdür ol melek

Bād-ı ṣarṣar üstine ṣaldı serīr (19a)

Hz. İbrahim'i ateşe atan ve halkına zulmeden zalim hükümdar olarak bilinen Nemrut, Allah tarafından bir sineğin burnundan girip beynini kemirmesi ile helak edilmiştir. Eserde bu hadiseye göndermede bulunulmuştur.

Atdısa Nemrūd dergāhına tīr

Ḥükm birle peşşeler maġzını yir (9a)

Semud kavmine gönderilen Salih Peygamber'in mucize gösterip kayadan çıkardığı deveyi öldüren azgınların helak edilme hadisesine gönderme yapılmıştır. Bunun yanında İsrailoğulları Firavun'un askerlerinden kaçarken Hz. Musa'nın mucizelerinden biri olarak bilinen denizi ikiye ayırıp bu kavme geçiş yolu yapması olayına telmihte bulunulmuştur.

Nāka iḫrāc itdi seng-i ḫāreden

Dosta Nīl'i rāh ider her aradan (9a)

Sesinin gür ve güzel olmasıyla bilinen Davut Peygamber'in imam olarak anılması ile sesinin güzelliğine göndermede bulunulmuştur.

Nāme'i sen şāha gönderdüm bu dem Destān ile

Kim Süleymān-ı zamānsın Dāvūd oġlu ḫoş imām (11b)

Hz. İsa'nın mucizelerinden olan ölüleri dirilten nefesinin kuvvetine telmihte bulunulmuştur.

Ḫāk ider maʿnā-i ādem ābı ḳılur gevher ol

Bād-ı ʿĪsā ibni Meryem nārı ider būsitān (42a)

Bir nefes ursan ki gören her faṣīḥ

Ṣana kim nuṭḳuñdurur nefḫ-i Mesīḥ (12a)

Hz. Musa'nın Tur dağında Allah'ı görmek istemesi sonucu Allah'ın dağa tecelli edip dağın parçalanması hadisesine göndermede bulunulmuştur.

Āb-ı mihrüñden ṣadef aġzındadur

Bād-ı ḳahruñdan zelāzil her cebel (16a)

Hızır'ın karanlıklar ülkesindeki ab-ı hayat suyunu arama hadisesine göndermede bulunulmuştur.

Biñde biri bulmadı ʿaynü'l-ḥayāt

Līk buldu ẓülmet içre ol memāt

Ḥaḳḳ'uñ emri olmayınca şehriyār

Çün Ḫıżır bulmaz ölümden ol necāt (32a)

Hz. Süleyman'ın çalınan yüzüğünün balığın karnından çıkması olayına telmih vardır.

Çoḳ Süleymān ḫātemün yutdı semek

Çoḳ Süleymān ḫāke ṣaldı bu semā (32b)

Çoḳ Süleymān ḫātemün yutdı semek gāh oldı dīv

Ẓāhirā sulṭān iken [oldı] ḳamusında nihān (33b)

Çoḳ Süleymān tācını aldı felek

Çoḳ Süleymān ḫātemin yutdı semek (41b)

3.2. Metinde Geçen Ayet ve Hadis İktibasları

Süleyman-name-i Kebir'in 28. cildi genel olarak Hz. Süleyman'ın hayatına dair bilgilere, dini konulara, diğer peygamberlerin yaşadığı hadiselere yer veren bir eserdir. Firdevsi, eserinde anlattığı hikâyelerin doğruluğunu kanıtlamak ve anlatımı güçlendirmek için ayet ve hadislere yer vermiştir. *Kur'an-ı Kerim*'de ismi anılmayan diğer peygambere de eserde yer verilmiştir. Firdevsi, eserinde anlattığı olayları ve peygamber mucizelerini ayet veya hadis örnekleriyle açıklamalı bir şekilde kullanmıştır. Metinde geçen hadis ve ayetlerin tamamı değil bir kısmı verilerek eserde iktibas yapılmıştır. Metinde geçen hadisler çeviri yazıya Türkçe olarak aktarılırken, ayetler Arapça olarak aktarılmıştır. İncelenen ciltte yer alan ayetler ve hadisler şunlardır:

3.2.1. Ayetler

3.2.1.1. Kün

Türkçede "Ol!" anlamına gelen bu kelime, "Kainattaki her şey Allah'ın ol demesiyle var olur" anlamıyla, Yasin 82; Al-i İmran 47; Nahl 40; Bakara 117; En'am 73; Meryem 35; Mü'min 68. ayetlerinden iktibastır.

Ḥayy u Bāḳī Mālik ol ki ġayrısı hālik ḳamu

***كُنْ** dimekden ḫılḳat itdi ʿarş u ferşi ser-te-ser (1b)*

3.2.1.2. İkterabeti's-Sâatu ve'ş-Şakku'l-Kamer

"Kıyamet vakti yaklaştı ve ay yarıldı" ayı ikiye bölme mucizesi manasındaki bu ifade, Kamer suresinin 1. ayetinden iktibas edilmiştir.

Seyyīd-i sādāt imām peyġāmber-i Rabbü'l-enām

Naʿtıdur Furḳān-ı tenzīl muʿcizi **شَقَّ الْقَمَرُ** (1b)

3.2.1.3. Elem Neşrah Leke Sadrak

"(Ey Resulüm!) Biz, senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" manasındaki bu ifade, İnşirah Suresinin 1. ayetinden iktibas edilmiştir.

Ḳaşları اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَ طٰهٰ لیسٓ

Ẕāt-ı pāki وَالضُّحٰىۙ *çeşmi* مَا زَاغَ الْبَصَرُ *(1b)*

3.2.1.4. Velekad Kerremnâ beni Âdeme

"Andolsun ki biz Ademoğullarını üstün kıldık." (İsra 70).

Tekvīn daḫı cevāb virüb didi kim yā Sīmurġ evvel faẓīleti budur kim Ḥaḳ tebārek ve Teʿālā bu biñ bir dürlü maḫlūḳātı kudretiyle vār eyledi cemīʿisinden ādemī-zādı ʿazīz ekrem eyledi ḥaḳḳında وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ اٰدَمَ *benī ādem didi ol kerāmetleri Ḥaḳ Teʿālā ādem oġluna ʿaṭā eyledi dükeli maḫlūkāta eylemedi bunlaruñ mürsellerinüñ daḫı kerāmeti ol Süleymānlardan efḍal oldı (34b)*

3.2.1.5. Ve'd-duhâ

"Andolsun kuşluk vaktine" manasındaki bu ifade, Duha Suresinin 1. ayetinden iktibas edilmiştir.

Ḳaşları اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَ طٰهٰ لیسٓ

Ẕāt-ı pāki وَالضُّحٰىۙ *çeşmi* مَا زَاغَ الْبَصَرُ *(1b)*

3.2.1.6. Usrin Yusra(n)

"Allah, güçlükten sonra bir kolaylık verecektir" manasındaki bu ifade Talak suresi 7. ayetinden muktebestir.

Baʿde عُسْرٍ يُسْرًا *didi Ḥaḳ Teʿāl*

Her kemālüñ āḫiridür pes zevāl (21b)

3.2.1.7. Velâ Yezidu

"(Biz *Kur'an*'dan mü'minler için şifa ve rahmet olan şeyleri indiriyoruz.) Oysa O zalimlerin ise ancak zararını arttırır" (İsra 82).

الأَغَفَّارًا الْحَابِلِ وَلَا يَزِيدُ مَدَدًا بِمِثْلِهِ جِئْنَا وَلَوْ ol ḳalem kim elinde ṭutar ḳalemüñ ucunda bir levḥ şeklinde nesne ṭutar ucı ḳalem-veş ol levḥuñ ucında bu yazılmış kim ***du'ā īnest*** *با الَّذِي كَبِيرَانَ لَا تَمْتَدِي الْعُقُولِ لِوَصْفِ عَظَمَتِهِ سُبْحَانَ الْمَلِكِ الأَمِينِ الوَعْدِ صَادِنُ اللَّهِ رَسُولُ مُحَمَّد الْمُبِينِ الْحَقِّ ḳaçan kim Süleymān ibni Dāvūd bu tesābiḥ-i esmāʿullah kim gördi añlaruñ aṣlı nedür (14b)*

3.2.1.8. Mâ Zâga'l-Basaru

"Göz (Muhammed'in gözü) şaşmadı" manasındaki bu ifade Necm Suresinin 17. ayetinden iktibas edilmiştir.

Ḳaşları ***اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَ طٰهٰ لیسٌّ***

Ẕāt-ı pāki ***مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَالضُّحٰىٓ*** *çeşmi (1b)*

3.2.1.9. Lem-Yelid ve Lem Yûled

"O, doğurmamıştır ve doğurulmamıştır" anlamındaki bu ifade İhlâs Suresi 3. ayetinden muktebestir.

Lem-yeliddür lā-şerīk ü lā-yefūt

Lā-yenām u bī-zevāl u hem eḥad (25b)

3.2.1.10. Velev Cinâ bi Mislihî Mededâ(n)

"(Deki: Rabbimin sözleri için derya mürekkeb olsa) ve bir o kadar da ilave getirsek dahi, (Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir)" (Kehf/ 109).

الأَغَفَّارًا الْحَابِلِ وَلَا يَزِيدُ مَدَدًا بِمِثْلِهِ جِئْنَا وَلَوْ ol ḳalem kim elinde ṭutar ḳalemüñ ucunda bir levḥ şeklinde nesne ṭutar ucı ḳalem-veş ol levḥuñ ucında bu yazılmış kim ***du'ā īnest*** *با الَّذِي كَبِيرَانَ لَا تَمْتَدِي الْعُقُولِ لِوَصْفِ عَظَمَتِهِ سُبْحَانَ الْمَلِكِ الأَمِينِ الوَعْدِ صَادِنُ اللَّهِ رَسُولُ مُحَمَّد الْمُبِينِ الْحَقِّ ḳaçan kim Süleymān ibni Dāvūd bu tesābiḥ-i esmāʿullah kim gördi añlaruñ aṣlı nedür (14b)*

3.2.1.11. Fekâne Kâbe Kavseyni Ev Ednâ

"Böylece (aralarındaki uzaklık) iki yay boyu veya daha yakın oldu" anlamındaki bu ifade Necm Suresi 9. ayetden iktibastır.

Ol maḳām-ı قَابَ قَوْسَيْنِ ol hümām-ı ḳavm-i ins

Pāsbān oldı kebūter ʿankebūt-ı perde-der (1b)

3.2.1.12. Lekad Halakna'l-İnsâne fî Ahseni Takvîm(in)

"Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yarattık" (Tin 4).

Ve daḫı ikinci efḍallıġı bu kim ol muḳaddem gelen Süleymānlaruñ ṣıfatı ṣuverī bir ḫılḳat üzerine daḫı yidi bu Süleymān'uñ ṣıfatı sīreti anlaruñ ṣıfatından hezār nevʿile maḥbūbdur maṭlūbdur merġūbdur ḫūbdur kim Ḥaḳ Teʿālā insānı aḥsen-i taḳvīm üzerine ḫılḳat ḳılubdurur ***فِي اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ*** *(34b)*

3.2.1.13. Kul Huva'l-lâhu Ehad

"De ki O Allah, birdir" anlamındaki bu ifade İhlas Suresi 1. ayetinden muktebestir.

Lem-yeliddür lā-şerīk ü lā-yefūt

Lā-yenām u bī-zevāl u hem eḥad (25b)

3.2.2. Hadisler

3.2.2.1. Levlâke Levlâke ve-Mâ Halaktü'l-Eflâke

"Eğer sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" El Hindi, Kenzü'l- Ummal, C. 11, Hadis No: 32.025, s. 431.

Ḥaḳḳına levlāk diyüben Aḥmed'üñ

Eyledün maḥbūb anı ḫoş Mihribān (28a)

3.2.2.2. Men Arefe Nefsehu Fekad Arafe Rabbehu

"Kim nefsini tanırsa Rabbini de tanır." (Suyuti, el-Havi li'l-Fetava, 2: 451).

Ger sefer senden saña ḳılmazisen

Ṭañlama kim sen seni bilmezisen

Nefsüñi bil tā bilesin Ḥaḳḳ'ı sen

Bāṭıl işden farḳ idesin Ḥaḳḳ'ı sen

Kendüzüñ bilseñ bilürdüñ yā imām

Rabbini bilen olur aʿẓam hümām (19a)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÜLEYMAN-NAME-İ KEBİR

4. Metnin Kurulmasında İzlenen Yol ve Metin

4.1. Transkripsiyon Harfleri

ا : a, e, ā

ء : ʾ

ب : b

پ : p

ت :t

ث :s̱

ج : c

چ : ç

ح : ḥ

خ : ḫ

د : d

ذ : ẕ

ر : r

ز : z

ژ : j

س : s

ش : ş

ص : ṣ

ض : ż, ḍ

ط : ṭ

ظ : ẓ

ع : ʿ

غ: ġ

ف : f

ق : ḳ

ك : g, k, ñ

ل : l

م : m

ن : n

و : v, o, ö, u, ü, ō,ū

ه : h, e

ى : y, ı, i, ī

4.2. Yirmi Sekizinci Cilt Hakkında Bilgi

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527 numarada kayıtlı olan yazmadır. Bu yazma 1544 istinsah tarihi ile kayıtlıdır. Her varağı 21 satırdan oluşan bu cilt, harekeli nesih ile düzen içinde kaleme alınmıştır. Bu ciltte başlıkların bazılarında harekeler unutulsa da geneli harekeli olarak yazılmıştır. Metinde yer alan başlıklar, meclis adları, nesir ve nazım kısma geçiş başlıkları kırmızı, metin ise siyah mürekkeple yazılmıştır.

Başlangıç:

Ḥamd-i nā-maḥdūd İlāh'a oldurur şah dād-ger

Diyelim elḥamdulillāh İblīs ola kör ü ger (1b)

Bitiş:

Naẓımdur Firdevsī'nüñ aḥsen-ḥadīṣ emlaḥ-kelām

Ṣād hezār taḥsīn yüz bin aferīn olsun begüm (48a)

4.3. Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol

Numaralandırma 1b ile başlayıp 48a ile bitirilmiştir.

Yazmada kırmızı mürekkeple yazılan ibâreler çeviri yazıda kalın ve siyah yazılmıştır.

Çeviri yazıda varak numaraları koyu ve köşeli parantez içinde [2^{b}], [48^{a}] şeklinde gösterilmiştir.

Metnin çevriyazısında ses farklılıklarını belirtmek için metne en uygun olduğunu düşündüğümüz transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır.

Okunduğu hâlde anlamlandıramadığımız sözcüklerden sonra soru işareti (?) ve dipnot konmuştur. Dipnota fotoğraf olarak metindeki şekli verilmiştir.

Metnin çeviri yazısında noktalama işaretlerine yer verilmemiştir.

Metinde geçen ayet ve dualar çeviri yazıda Arapça hadisler ise Türkçe olarak yazılmıştır. Bunun yanında ayet, hadis ve dualaın açıklaması dipnotta verilmiştir.

Metinde tespit edilen yazım yanlışları çeviri yazıda düzeltilerek dipnotta yazmadaki şekliyle birlikte verilmiştir.

Metinde okuyamadığımız yerler yazmadaki şekliyle fotoğraf olarak çeviri yazıda verilmiştir.

Yazmada mükerrer yazılan yerler tespit edilip dipnotta verilmiştir.

Metinde yalnızca başlıklar ve Özel adlar büyük harfle yazılmış ve kendilerine gelen ekler kesme işaretiyle (‘) ayrılmıştır.

Yazmada olmayan fakat sonradan eklenen ibareler köşeli ayraç [ ] içinde verilmiştir.

Yazmada eksik olan kısımlar çeviri yazıda köşeli ayraç içinde sıralı üç nokta […] ile gösterilmiştir.

Yazmada geçen kesik tamlamalar çeviri yazıda tamlamaları oluşturan sözcük veya ekler arasına kısa çizgi “-” konulmuştur: dād-ger, çār-yār, ṣāḥib-ḥayā…

Vezin gereği manzum bölümlerde hece kaynaştırması yapılmıştır. Kaynaştırılan iki sözcük arasına alt çizgi “_” konmuştur.

Yazmada yer alan ön ekler çeviri yazıda sözcükle birleştirilirken araya kısa çizgi (-) konulmuştur: nā-çār, lā-şerīk, bī-gümān, be-ġāyet…

Farsça kelimelerde ikili tekrarlar arasına kısa çizgi konulmuştur: ser-te-ser, nā-be-kār…

Yazmada yer alan derkenar kısımları çeviri yazıda dipnotta verilmiştir.

Yazmada yer alan “vav-ı madule” çeviri yazıda “ḫ̆” şeklinde gösterilmiştir: ḫ̆āce, ḫ̆āst, ḫ̆āb…

Metinde geçen Farsça tamlamalarda muzaf ve mevsufdan sonra incelik kalınlık uyumuna dikkat edilmiştir: merd-i merdān, ṭās-ı gerdūn, şīr-i ner…

Metinde geçen rabıt vavlarının kalınlık- incelik uyumuna dikkat edilmiştir: u/vu, ü/vü.

4.4. Metin

[1ª] CİLDÜʿ S-SĀMİNU VELʿİŞRŪN

[1ᵇ] [Naẓm]

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḥamd-i nā-maḥdūd İlāh'a oldurur şāh dād-ger
Diyelüm elḥamdulillāh İblīs ola kör ü ker

Ḫālıku'l-ḫalḳ ol Ḫudā'dur bāʿiṣu'l-emvāt hem
ʿĀlimü'l-ġayb evvel-āḫir ḥażretidür muʿteber

Sāmiʿü'l-eṣvāt hem rezzāḳ-ı ʿālem *lā-şerīk*
Fāʿil-i muḫtār-ı Vāḥid istedügin vār ider

Ṣāniʿ u Sāmiʿ ki yoḳdur ālet esbāb semʿine
Ḳādir u Ḳahhār u Ḥaḳ ki ḫaṣm ider zīr ü zeber

Ḥayy u Bāḳī Mālik ol ki ġayrısı hālik ḳamu
Kün[4] dimekden ḫilḳat itdi ʿarş u ferşi ser-te-ser

Zi Ḫudā k'itdi cihān bālā vü pest ü bī-vezīr
Kim vücūdı birle oldı her ne kim vār ise ver

Māh ü mihr ü encüm ü levḥ ü ḳalem ʿarş ile ferş
Küllīsi cūdından anuñ ʿāḳıl añla bir eṣer

Cümle eşyā sācidi dergāhıdur ider sücūd
İtmese İblīs-veş laʿnet ḳılub derden sürer

[4] "Ol!" emri. (Bakara 117, Âl-i İmrân 47-59, En'âm 73, Nahl 40, Meryem 35, Yâsîn 82, Mümin 68)

Şāh odur kim biñ Süleymān dergehinde mūrçe
Fāżıl ol ki faż̧l ider ḳuru ḳamış içre şeker

Ḥażret-i Aḥmed Muḥammed ol Ḫudā'nuñ maẓharı
Ḫātem-i mürsel nebī kühnü'l-verā ḫayrü'l-beşer

Seyyīd-i sādāt imām peyġāmber-i Rabbü'l-enām
Naʿtıdur Furḳān-ı tenzīl muʿcizi[5] **شَقَّ الْقَمَر**

Ḳaşları **يٰسٓ**[6] rud **طٰهٰ**[7] **اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَ**[8]
Ẕāt-ı pāki **وَالضُّحٰى**[9] dur çeşmi **مَا زَاغَ الْبَصَرُ**[10]

Maʿden-i ʿilm-i ḥaḳīḳat menbaʿ-ı luṭf u seḫā
Müftī-i ders-i İlāhī Ḥaḳ resūl peyġāmber

Maṭlaʿ-ı ṣubḥ-ı nübüvvet ol şefīʿu'l-müẕnibīn
Bihter-i dürr-i risālet āfitāb-ı sāye-ver

Ol sürūr-ı sine-i ādem imām-ı enbiyā
Ḫˇace-i ʿālem Muḥammed Muṣṭafā vü pīşter

Münkir ise Bū Cehil ger ṣıdḳına şāhid durur
Sūsmār u mār u ġār u seng zīre ḥayy ḥacer

Ol maḳām-ı **قَابَ قَوْسَيْنِ**[11] ol hümām-ı ḳavm-i ins
Pāsbān oldı kebūter ʿankebūt-ı perde-der

---

[5] Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı (Kamer 1)
[6] Yâsîn 1
[7] Tâ-hâ 1
[8] Senin gösünü açıp genişletmedik mi (İnşirah 1)
[9] Kuşluk vaktine andolsun (Duhâ 1)
[10] Gözü şaşmadı (Necm 17)
[11] İki yay kadar kaldı araları yahut daha da yakın (Necm 9)

Çār-yār u Bekr-i Ṣıddīḳ ol Taḳī’dür pīşvā
Sāniyen Fārūḳ-ı ʿĀdil ol Naḳī Mīr-i ʿÖmer

Ṣāliṣi ṣāḥib-ḥayādur kātib-i vaḥy-ı Emīn
Rābiʿi Kerrār-ı Ḥaydar Murteżā vü şīr-i ner

Baḥr-ı dāniş kān-ı mürvet hüccet-i ḳāṭʿ-ı emir
Ol İmām-ı Ḥaḳ Emīrü’l-müʾminīn kān-ı dürer

Ḫatm olur anda vilāyet çün nübüvvet Aḥmed’e
Şīr-i Yezdān ibni ʿammī Muṣṭafā ṣāḥib-ẓafer

Şeh Ḥasan sulṭān-ı aʿzam ḳurretü’l-ʿayn-ı ʿAli
Meh Ḥüseyn u pāk dille sāḳī-yi Kevṣer bular

Olsun Aḥmed āline evlādına etbāʿına
[2ª] Ṣad taḥiyyat ṣad selām ol nice ḥaşrıyla neşr

Sāye-i luṭf-ı İlāhī māye-i fażl u hüner
Erdeşīr u Şīr-dil Cemşīd u Efrīdūn-fer

ʿĀl-i ʿOṣmān cān-ı aʿẓam māh-ı burc-ı salṭanat
Tāc-baḫş u tāc-gīr ü tāc-vār u tāc-ver

Nāṣır-ı din-i nebī Şāh Ildırım mālik-rikāb
Mesned-i şerʿ-i Muḥammed ẓıll-īzid Yūsuf-naẓar

İy şehinşāh-ı felek ḳadr u melek-ṣuret melik
Gelmedi mülk-i cihānı sence hīç iḥyā ider

ʿAhdüñ içre ḳurda ḳoyun mahrem u hem-dem şebān
ʿAdlüñ içre bāz kebuter dost olub bāzī ider

İy şeh-i Cemşīd-ṭāliʿ kim mübārek ṭalʿatüñ
Vey meh ü ḫurşīd-i ʿālem mālıñı ḫayl u ḥaşar

Sāye-i çetrüñdurur devlet gözine nūr-ı maḥż
Naʿl-i Şebdīz'üñ tozıdur tūtiyā küḥl-i baṣar

Ögrenür levḥ-i żamīrüñden ʿuḳūl ikmal ʿulūm
İrişür feyż-i nevāleñden ḳuru nāye şeker

Ṭalʿatuñdandur münevver nüh-felek kevkeb nücūm
Ṭālʿatundandur müşerref heft-kişver baḥr u ber

ʿAḳl-ı rūşen-rāyüñ ile ögrenür ḳānūn ʿArab
Ḳazanur rūḥ eşer-i luṭfuñ ile ḥilm u vaḳar

Zülf-i dāmuñdan ser-ā-ser serverā sevdā-yı ḫāṣ
Laʿl-i cāmuñdur leb-ā-leb çün ṣadef içre dürer

Mehdinüñ āḥir zamānı şāha devrānuñdurur
Fitne-i āḫir zamāna virmedüñ vaʿdeñ umar

Rāyeti ʿizz-i şerīfüñ devleti bī-inḳılāb
Bende-i ḳadr-i refīʿüñ sidre-i ʿālī-naẓar

Zihniñüzden mesʾele Bercīs'e maʿlūm oldısa
Rāyetüñden şemse keşf oldı deḳāyıḳ nām-ver

Āfitāb u Zühre-ʿişret Māh u Merrīḫ-intiḳām
Müşterī-rāy u ʿUṭārid-fiṭnet u Keyvān-ḳader

Çeşme-i tīġüñ zehāb-ı āb-ı feṯḥ-i dīn-i milk
Sāye-i çetrüñ sevād-ı nūr-ı çeşm-i her-baṣar

Āsumāndan çün zemīn ister cihān senden ʿaṭā
Āfitābdan çün hilāl umar ʿaḳıl senden hüner

Ḳuvvetüñ güni yüzüñe ḳavs-i çarḫ u dest-keş
Himmetüñ vaḳti cihān mālı durur zīr ü zeber

Ḫiẕmet-i dergāh-ı ʿālüñ maḳṣadı ārā-yı rāy
Ṣūret-elḳāb-ı ezel naḳşı negīnüñ mühr-i zer

Dergehüñ içre feraḥ şādī vü iḳbāl oldı saʿd
Ḥażretüñedür ẓafer nuṣret ḳarīn u tāc-ver

İy Ḫudāvend-i efāżil ḳāsım-ı erzāḳ-ı ḫalḳ
Vey hüner-mend-i cihān ẓıll-ı Ḫudā vü dād-ger

Ol miṣāl-i ḫaṭṭ-ı ṭuġrāñ defter-i devlet hem
İy nişān-ı nām-ı ʿunvānuñ ümīdi ehl-i der

Bī-ḳader dünyā ḳatuñda nitekim yoḳ ḳadri hīç
Cāhilüñ ḳatında ʿilmüñ ʿalīmüñ ḳatında zer

Ḳıble-i ḥācātıdur ḫalḳuñ cemālüñ Kaʿbe'si
Ol cihetden dergehüñ ider ṭavāf ehl-i hüner

Hem seḫāvetde idersin Ḫātim'üñ ṭayy defterin
Hem şecaātde ḳılursın Pīl-ten'i bī-pā vü ser

İkmāl-i kāmil ʿUṭārid gerçi_olur aḳża'l-ḳużāt
Ḥażretüñüñ nāmını ʿarş-ı ʿalā üzre yazar

Ḳıble-i aʿlā mıdur ya Kaʿbe-i ʿulyā ḳapuñ
Menbaʿ-ı faż̧l-ı hüner mi yāḫūd ol kān-ı güher

Nitekim çetr-i hümāyün ṭuta bu ferrāş̧-ı çarḫ
Anca kim bu ḳubbe-i mīnādaken meş̧ʿal yaḳar

Devletüñ bāḳī ola ʿömrüñ ziyāde_iy şeh-cihān
İrmeye ʿömrüñ güline bād-ı ṣarṣar her ṣeher

Diñle imdi bu Süleymān-nāme'sini pādiş̧āh
Kim nice taṣnīf idübdür naẓm u neş̱rin çün dürer

Fā ʿilātün fā ʿilātün fā ʿilātün fā ʿilāt
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya cān u dilden mā-ḥażar

[2^{b}] Süleymān-nāme'nün Yüz Otuz Altıncı Meclisinüñ Ẕikrindedür
[Naẓm]
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Söyle iy ʿārif yine raʿnā ḫaber
Söz dimekden özge yoḳ zībā hüner

Nuṭḳile maʿlūm olur ʿāḳıl daḫı
Sözi bilmez kimsedür cāhil daḫı

Söz ki gökden indi yire ya ʿazīz
Sözile din oldı ʿālemde temiz

ʿİlm ü ḥikmet sözile olur beyān
Hem ḥaḳīḳat sözile olur ʿayān

Sözile bilindi añla Ḥaḳ Teʿāl
Kim menīyken ādeme virdi kemāl

Küfr ü īmān sözile olundı farḳ
Sözile ʿālem bulundı ġarb u şarḳ

Nuṭḳile bulur kemāl ehl-i şeref
Ḥayf aña kim nuṭḳı yoḳdur nā-ḫalef

Söz yüce gökden inübdür ādeme
Söz yüceldür ādem adın yoḳ dime

Söz durur Furḳān ile Tevrāt hem
Ḥaḳ kelāmı cümlesi āyāt hem

Nuṭḳ-ı insān olmayadı bī-gümān
Hemçü ḥayvān miṣli olur bī-zebān

Çün feṣāḥat virdi bańa ol İlāh
Pes belāġat birle ḳılġıl ḫoş güvāh

Dil revān söyleriken söyle kelām
Andan öñ ki olmaya ṭopraḳ ʿiẕām

Dem gele ki ṭutıla işbu zebān
Külli aʿżāñ ṭopraḳ içre ola ḳan

Ḳanı Şeyḫī Aḥmedī Ḫoca Kemāl
Meşhedinde bunlaruñ bitdi ḫılāl

Ḳanı Ḳāsım Ḥāfıẕ u Cem Enverī
Ḫāke yeksān oldı cümle ser seri

Çünki ʿömrüñ geçüb irer saña mevt
Furṣatuñ itme ṣaḳın bu demde fevt

Nice bir çarḫuñ diyesin ġuṣṣasın
Söyle iy aḫī Süleymān ḳıṣṣasın

Ḳıṣṣayı gūş iderisen iy ṣafā
Vir ṣalāvat sen be-cān-ı Muṣṭafā

Destān-ı Süleymān Bin Dāvuḍ ʿam

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılan-ı muḫtār ve Eflāṭūn-ı Yūnānī naḳlince rāviyān-ı aḫbār bu üç yüz altmış altı mücelled Süleymān-nāme'nüñ yigirmi sekizinci cild kitābında ol vechile eṣaḥ ḥikāyet ḳılub rivāyet iderler çünkim Kāẕ Peyġāmber ʿam eyle deyicek. Süleymān ʿam emr eyledi. Bir pākīze riyāżet çekmiş, ṭāʿate diz çökmiş, ḳız ipliginden ṭoḳunmış ʿabā getürdüb Kāẕ Peyġāmber'e geyürdi. Andan ṣoñra iḳlīm ḫarācı deger muraṣṣaʿ ḫılʿat-ı ḫāṣ Aġniyānūs-ı Ḥakīm geyürdi, altun ālātlu ata bindürdi. Delīm māl u genc ḳul u ḳaravaş virdi, māl u niʿmete ol ḥakīmi ṭoyurdı, ḳaydın ḳayurdı ve daḫı ḥükemā vü vüzerā ve ʿulemā vü nüdemāya baḫşīş buyurdı, andan aḫşam daḫı yatdı. Süleymān aḫşam namāzın ḳılub ḫalvetine gitdi, dīvān ṭaġıtdı cemīʿ-i begler daḫı maḳāmlu maḳāmına vardılar. Çünkim ol gice geçüb ʿale'ṣ-ṣabāḥ oldı.

Naẓm

[Fāʿi lā tün/ Fāʿi lā tün/ Fāʿi lā tün/Fāʿi lün]

Çün kevākib şāhı dikdi çarḫ-ı çārda zer-ʿalem
Bu zümürrüd ferşüñ üzre ḳalmadı ḳaṭʿā ẓulem

[3ª] Kātib-i çarḫ-ı ʿUṭārid dutuben envār-devāt
Māh tārīḫ olub altunile çeker ol raḳam

Neṯr Ḥakīm ḳavlince seḥer-gāh irişüb Süleymān ʿam yirinden ṭurub ṣubḥ namāzın ḳılub evrād oḳuyub namāzdan fāriġ olıcaḳ. Şehriyārlıḳ tācın urınub lepāçe-i şāhī geyüb kemer-i sulṭānī baġlayub devletle gelüb salṭanat taḫtı üzerinde oturdı. Cemīʿ-i begler ve yigler Benī İsrāʾīl serverleri ve pehlevān-ı nām-verleri dīvān-ı Süleymānī'ye gelüb baş ḳoyub devām-ı devletine duʿā ḳılub yirlü yirinde kürsīler üzerinde oturdılar. Ḫadem [u] ḥaşem ayaġ üzerine ṭurdılar. Buġur Süleymān'uñ ḫˇānı geldi yinildi duʿālar dinildi ayaġ üzere ṭurub eyitdi: "Yā Süleymān-ı zamān ʿaḳabince sükkerī şerbet gelüb içildi." Baʿde'ṭ-ṭaʿām ṣofra götürilüb Endülüs-i Aġniyānūs-ı Ḥakīm eyitdi: "Yā Süleymān-ı zamān Endülüs meliki şimdi beni gözedür kim gözi yoldadur" diyince nāgehān bir ḥācib gelüb içerü girdi baş ḳoyub yir öpdi, eyitdi: "Şehā! Esʿad-ı Maġribī geldi, icāzet diler kim içerü gele." Süleymān eyitdi: "Esʿad-ı Maġribī ḫod baña ḫāyin olub ḳarındaşum Adunyā ile ḳaçub gitmedi mi? Düşmānluḳ itmedi mi?" didi. Sührāb Şāh eyitdi: "Yā şāh-ı cihān Adunyā baña gelicek Esʿad-ı Maġribī Endülüs melikine ben ḳuluñ elçilige gönderdümidi ṣoñra bilmezem ki ḥāli nice oldı. Ammā kim sizerem ki Endülüs melikiyle bile geldi" didi. Duʿā ḳıldı buġur Süleymān eyitdi: "Getürüñ görelüm ḫaberin ṣoralum cāsūslıġa gelüb durur anuñ sözine iʿtibār ḳılmaḳ olmaz" didi. Ol dem Esʿad-ı Maġribī daḫı dergāhdan içerü gelüb yüz yire sürüb taḫt-ı Süleymān öñinde ṭurdı. Süleymān'uñ devām-ı devletine duʿā ve eyyām-ı rifʿatine ṣenā eyledi. Tövbe yā nebīyallāh benüm günāhum luṭf idüb kerem ḳılub baġışlaġıl.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Gerçi itdüm yā Süleymān çoḳ sehv
Luṭf ḳılub eylegil cürmüm ʿafv

Ben muḳarreb key günāhkār olmışam
Çün ḳalem-vār başum üzre gelmişem

Mücrimüñ nedür işi cürm ü ḫaṭā
Rū siyāh olub hemān misk-i Ḫıṭā

Ol cihetden didiler inse beşer
Gāh ḫayrı işler olur gāhi şer

Yā Süleymān ger virürseñ sen amān
Ḳul olam olduḳça ʿömrile zamān

Böyle diyüb Esʿad-ı Maġribī hem
Nevḥa ḳıldı zārı zārı ḫoş ne dem

Şeh Süleymān eyledi āḫir raḥīm
Vir ṣalāvat kör ola şeyṭān racīm

Neşr Ḥakīm ḳavlince Esʿad-ı Maġribī bu vechile Süleymān'a tażarruʿ ḳılub ʿöẕr dileyicek Süleymān ḥażreti daḫı kerīm nefs ü cūdıdı selīm peyġāmberidi günāhlar ʿafv idici serveridi. Günāhından geçdi ol daḫı [3^{b}] ḫaṭā ḳılmaġa and içdi. Daḫı didi kim "Yā Esʿad-ı Maġribī neye geldüñ ve ne maḳṣūd üzerine gelüb yitdüñ ʿöẕür dilemege iḳdām itdüñ" didi. Esʿad-ı Maġribī eyitdi: "Yā Süleymān-ı zamān āgāh ol kim saña müjde ḳılmaġa geldüm. Düşmenlerüñ helākinden ve senüñ muʿcizātuñ ẓāhir gördügim cihetden cān u dilden saña muṭīʿ oldum" didi. Süleymān eyitdi: "imdi söylegil kim ol düşmānlaruñ helākine sebeb ne oldı? Ḥaḳ Teʿālā anları ne ṭarīḳile helāk ḳıldı" didi. Esʿad-ı Maġribī daḫı dile gelüb faṣīḥ lisānile didi kim

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Dile gelüb didi Esʿad Maġribī
Şöyle bil ki yā Süleymān-ı Nebī

Ḥaḳ Teʿālā yüce ḳıldı devletüñ
Şāhı olduñ yitmiş iki milletüñ

Saña ṣaġlıḳ düşmenüñ oldı helāk
Ḳaṣd idenler menzili olundı ḫāk

Bir ʿacāyib iş olubdur şehriyār
Çeşm-i kej-rev görmemişdür āşikār

Endülüs'üñ şāhı_olub düşmen saña
Tīġ ḳuşandı ḳaddiñe?[12] öñden ṣoña

Unkurūs'uñ māliki daḫı hemān
Ḳaṣduña geldi ḳamu iy şeh-cihān

Bir daḫı Rūm'uñ begi her ne ki var
Dirmişidi leşkerini bī-şumār

Üç bölük leşker çeküben oldı cemʿ
Baş yuḳaru götürürler çünki şemʿ

Her biri almaḳ dilerdi ḫātemüñ
Żabṭ ideydi mülk ü mal u ḥaşemüñ

Birbirinden ḳısḳanuben ḫātemi
İsteşürdi ṭuta cümle ʿālemi

Māl döküb leşkerin dirdi bular
Kim ṭolupdur leşkerile baḥr u berr

Naʿl u mīḫdan inledi gāv u semek
Er deminden ḳararupdı nüh-felek

Gökyüzin ḳaplamışıdı zer-ʿalem
Yiryüzin örmişidi seyf ü ḳalem

12

At süheyli tā Süheyl’e irişüb
Ḫayme mīḫı gāv u ḥūta girişüb

Otaġuñ ḳubbesi çıḳub ʿarşa dek
Mīḫ ṭanābı girmişidi ferşe dek

Ol ḳadar cemʿ itdilerdi ḳavs-ı tīr
Gökyüzinde ḳalmış idi ḳavs-ı tīr

Tīġ-zenler ḳalmadı geldi dirīġ
Līk Behrām ḳaldı gökde ṭuta tīġ

Anca leşker görmemişdi rūzigār
Eyle leşker dirmemişdi şehriyār

Yā Süleymān ol ʿadūlar geldiler
Ḳaṣduña kim ittifāḳı ḳıldılar

Ḳondılar Cem taḫt-gāhıña ḳamu
Kimi daḫı ṭaġ u ṭaşa yā ʿamu

Yiryüzin ṭutdı çādır mantar miṣāl
Her bir eri leşkerüñ ʿAnter miṣāl

Erligile cümle server urdı lāf
Bir kelekdi gözlerinde Kūh-ı Ḳāf

Her birisi ḳan içici ḫūn-rīz
Bī-ṭahāret kāfir u hep bī-temiz

Ne namāz ḳılınub oḳunurdı bāk
Līk dāʾim çalınurdı ṣavt-ı çāk

[4ª] Üç melik ki oldılardı anda cemʿ
Diñle imdi nice ḳılur ḥaḳḳı defʿ

Bir gice lāf urmışiken tā seḥer
Nā-gehān irdi ḳażāyile ḳader

Cemʿ idüben üç melik insi tamām
Ḳaṣd iderler yıḳalar Ḳuds'i tamām

Sen Süleymān ḫātemini alalar
Bu cihān içre Süleymān olalar

Ḳavm-i İsrāʾīl'de ḳalmaya eṯer
Mekke'yile Ḳuds ola zīr ü zeber

Buncılayın lāf ururken bir gice
Diñle Ḥaḳ'dan ne geliser yā ḫˇāce

Ol seḥer-gāh irişür Ḥaḳ'dan belā
Bir belādur anca yoḳ hergiz ḳażā

Yaġdı leşker ortasına ḳara ṭaş
Ḫord oldı baş u gevde göz u ḳaş

Her ne ṭaş kim gök yüzinden çün iner
Kāfiri eyleridi zīr ü zeber

Ol çeriden ḳalmadı hergiz nişān
Hīç ḫalāṣ olmadı andan ins u cān

Bir çerinüñ üzerine yaġdı ḳum
Ḳaldı ḳum içinde pes ol ḳavm-i şūm

Ol ḳavmden ḳalmadı hergiz eṣer
Ḳum içinde oldılar zīr ü zeber

Bir çeri ḫalḳı daḫı oldı ḳahır
Zelzele birle olundı çün zecir

Yire geçdi ne ki var ḫalḳ-ı çeri
Ḳalmadı andan eṣer añla biri

Ne ki varsa ol çeriden pehlevān
Yire geçdi cümlesi şāh-ı cihān

ʿAksine döndi felek yaʿnī sipihr
Ḫākile eyledi anları ḳahr

Belki andan hīç ḫalāṣ olmadı kes
Līk ḳuluñ ol çeriden şāha bes

Ḥaḳḳ'a nāliş eyledüm bī-ḥad cihān
Tevbe ḳıldum cürmüme şāh-ı cihān

Ḥaḳ Teʿālā ḥācetüm ḳıldı revā
Ol belādan bulmışamdur uş rehā

Ḥaḳḳ'a minnet sen Süleymān'a_irmişem
Ol çeri ḥālin ḫaberler virmişem

Çoḳ şükür kim geldüm iy şāh ṭapuña
Yüzümi sürdüm bu ḳudsī ḳapuña

Düşmenüñden virdüm añla ṣaḥ-ḫaber
Müjde ola ḫaṣmuña bulduñ ẓafer

Ḥaḳ Teʿālā saña virdi nuṣreti
Düşmenüñden ḫalḳ alubdur ʿibreti

ʿAlemüñ sulṭānısın yoḳdur gümān
Kim senüñ oldı tamāmet bu cihān

Döndügince çarḫ-ı eflāḳ-ı sipihr
Düşmenüñ ḳāhir ḳıla dāʾim ḳahır

Böyle diyüb Esʿad-ı Maġribī tamām
Ḳıldı ḫayrile duʿā şāha hümām

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür iy yarā
Vir ṣalāvāt ʿışḳıla peyġāmbere

Neşr Ḥakīm ḳavlince Esʿad-ı Maġribī bu ḫaberi kim söyledi ol meliklerüñ kim helāk olduġın beyān eyledi. Dīvān-ı Süleymān'da ṭuran ve oturan begler ve yigler server ü selāṭīnler işidüb be-ġāyet ṭañlaşdılar. ʿĀḳıllar ʿibret alub Süleymān'un muʿcizātı salṭanatı ḫāke daḫı ḥükm itdügin añlaşdılar. Ammā kim cāhiller nā-ehiller inanmayub **[4ᵇ]** Süleymān'un salṭanatına ḥased idüb iñleşdiler "bu ne olacaḳdır?" diyüb gümān iletdiler. Esʿad-ı Maġribī günāhı ʿafv olunmaġiçün rīş-ḫandlıḳ itdi; yoḳsa cihān sarāyında leşker üzerine ṭaşlar, ḳumlar, ṭopraḳlar yaġmaḳ ḳaçan olur kim görüpdurur didiler. İllā ki Loḳmān-ı Ḥakīm ile Kāẕ Peyġāmber ve Nāṣen Peyġāmber ve Evyāṣer

Peyġāmber ʿaleyhi’s-selām ayaġ üzerine ḳılub eyitdiler: “Yā Süleymān hemīşe düşmenüñ ḫar[13] u ḫacīl ẕelīl olsun, başlarından ṭaş u ṭopraḳ ḳum ḳayır eksik olmasun.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Devletüñi yüce ḳılsun ol celīl
Düşmenüñ dāʾim ola ḫor u ḫacīl

ʿÖmriñüz ola cihān iy şeh-cihān
ʿĀḳibetüñ ḫayr ola hemçün ḫalīl

Müvekkel-i Ḫāk Āmeden-i Süleymān ʿam

Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿam bu ḫaberi kim Esʿad-ı Maġribī’den işidüb Müvekkel-i Ḫāk’den taḥḳīḳ ḫaber almaġiçün nübüvvet ḫāteminüñ dördünci ismini oḳudı daʿvet eyledi. Ḥaḳ Teʿālā’nun emriyle ḥāżır olub gelüb Süleymān’a selām virdi. Edebile ḳarşusında ṭurdı. Süleymān daḫı ʿaleyk alub ʿizzet eyledi didi kim: “Yā Müvekkel-i Ḫāk iy melek-i **Ṭaʿāhā Kāʾil** varduġuñ ḫiẕmeti neyledüñ kim gelüb ḫaber virmedüñ ki düşmenlerüñ aḥvāllerine muṭṭaliʿ olaydum” didi. Melek-i Müvekkel-i Ḫāk eydür: “Yā Süleymān ol buyurduġuñ emri Ḥaḳḳ’uñ ḥikmetiyle sen Süleymān’uñ muʿcizātıyla melāʾik ḳuvvetiyle ben bendenüñ maʿrifetiyle Tekvīn-i Ḫāk’üñ meşveretiyle yirine vardı” diyüb edebile ḫāmūş olıcaḳ. Süleymān eyitdi: “Yā Melek-i Müvekkel-i Ḫāk yā niçün ol ḫiẕmet tamām olıcaḳ baña gelüb ḫaber virüb āgāh ḳılmaduñ” didi. Melek-i Müvekkel-i Ḫāk eydür: “Yā Süleymān bizüm ʿādetümüz degüldür kim Ḥaḳḳ’uñ izni olmayınca sen Süleymān daʿvet itmeyince bir ḳadem yire başavuz ẕikr ü tesbīḥden dūr olavuz gelüb dünyā kelecisin söyleyevüz. Emr-i Ḥaḳ olmasa bu dem daḫı gelmezdüm. Ol ḫiẕmet-kār-ı siflīnüñdür kim ḫiẕmeti tamām ola ya olmaya gelüb mevlāsını ol işledigi işden āgāh eyleye ben ol sebebden gelmedüm. Ammā kim ḫiẕmeti edā ḳılduḳ cümlesi helāk oldı. Kimi ṭaşıla kimi ṭoprağıla diyüb Müvekkel-i Ḫāk edeble ḫāmūş oldı.

[13] Ḫar: hˇar

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Böyle diyüb oldı ḫāmūş ol melek
Gör neler oldı cihānda müşterek

Şeh Süleymān diñleyüb şādī ḳılur
Nuṣreti Ḥaḳ'dan bilüb şākir olur

Yüz sürüb itdi münācāt Ḫālıḳ'a
Ḳıldı ṭāʿat ol dem içre Rāzıḳ'a

Kim ʿadūsın ḳahrile itdi helāk
Pādişāhken oldı aʿdāsı vü ḫāk

Düşmenüñ öldügidür dosta dügün
Ḥāsidüñ öldügidür daġı dügün

Anı kim dosta ḳılur añsuz ḫaşm
Defʿ ḳılmaz yüz biñ olsa dost ḫaşm

Düşmenüñ mevtine şād olmaḳ gerek
[5ª] Ġuṣṣalardan defʿ āzād olmaḳ gerek

Nefs olur düşmen anı eyle zebūn
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya dün ü gün

Der-Beyān-ı Ṭaʿn-ı Ḥasūdān Be-Ḥaḳḳ-ı Süleymān ʿAleyhi's-selām

Hakīm ḳavlince Süleymān ʿaleyhi's-selām Melek-i Müvekkel-i Ḫāk'den bu ḫaberi kim aldı, şād andan Melek-i Müvekkel-i Ḫāk'e icāzet virdi gitdi. Süleymān ḫalvetinden ṭaşra çıḳub şādılıġıla eyitdi: "Yā Esʿad-ı Maġribī senüñ sözüñe iken daḫı inanmadum göñlüm muṭmaʾīnne olmadı. Ammā kim Müvekkel-i Ḫāk'i daʿvet eyledüm ol daḫı gelüb baña senüñ didügüñ bigi ḫaber virdi vāḳıʿ imiş. Yā Esʿad-ı Maġribī saña

bu müjde içün Maġrib'üñ taḫtını Endülüs pādişāhlıġın virdüm" didi. Esʿad-ı Maġribī gelüb Süleymān'uñ elin öpdi Süleymān buyurdı: Esʿad-ı Maġribī'ye altun tāc muraṣṣaʿ ḫılʿat geyürüb Sührāb Şāh'dan yuḳaru Mışr sulṭānından aşaġı yir gösterdiler. Geçüb oturdı. Ammā kim dergāh-ı Süleymānī'de ne ḳadar ḥasūdān varsa birbirine remz ü rumūzile baḳuşub göz ḳaḳışub ikin ikin niḥānī yirlerde söyleşdiler. Didiler kim: "Bu ḳaçan olacaḳdur kim gökden ṭaşlar, ḳumlar, ṭopraḳlar yaġa bunca yüz biñ leşkerileri helāk ḳıla cümlesi altında ḳala" didiler.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

İgin igin oldı cāhiller tamām
Ṭaʿnile söylediler olmaz kelām

Bilmediler ol Süleymān özi ne
Yārı ḳıldı ḥāfıẓ-ı Rabbü'l-enām

İster ise bir gedāyı şāh ider
Diler ise şāhı ḳılur ol ġulām

Ḫālıḳ-ı ḥayyü'l-ʿaẓīm ol Ḥaḳ durur
Ḳulına yārī ḳılur ider hümām

Ḥākim oldur ḥikmet anuñ yoḳ gümān
Ḳudretidür işlenen dāʾim müdām

ʿĀḳıl olan bildi Ḥaḳḳ'uñ emrini
Ḳudret-i Ḥaḳḳ'a rıżā virdi tamām

Bilmediler cāhilān şāh devletin
ʿIyş u nūşı söyler idi ṣubḥ u şām

Ṭaʿn iderdi Şeh Süleymān'a cehil
Niteki_itdi Aḥmed'e Bū-Cehli nām

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür yā ʿazīz
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya ve's-selām

Ḳıṣṣa-yı Āṣaf bin Berḫiyā ve Sulṭān-ı Ḥabeş Sergüzeşt-i Adunyā bin Dāvūd

Ḥakīm ḳavlince Süleymān bunda şādlıḳda bizüm ḳıṣṣamuz ol yañadan Āṣaf'a geldi. Ol zamān kim Āṣaf birle Adunyā bin Dāvūd leşker-i Ḥabeş ile cenk iderlerdi. Adunyā bin Dāvūd Şemʿūn sıbṭı birle kendüyi Süleymān leşkerine urdı. Bir ʿaẓīm ceng-i āşūb itdiler kim çarḫ-ı gerdūn anuñ miṡāli neberd görmedi. Nite vaḳt-i ḍuḥā kim oldı cenge daḫı varduġunca artdı, tozıla ḳan buḫārı felek yüzin örtdi. Egerçi kim Ḥabeş sulṭānı daḫı çok ġayret ḳıldı ve illā kim nuṣret Ḥaḳ Teʿālā kereminden Süleymānīlere **[5b]** virdi. Ṣūrnā ve nefīr āvāzını göklere yitişdürdiler. Hevā yüzini oḳ yileginden kerkese dönderdiler. Meydān içi ḳandan deñiz oldı ādem ölisi ṭaġlar gibi yığıldı. Erenler naʿrasından ejdehālaruñ zehresi çāk oldı. Bu resme çünkim Ḥabeşīler Süleymānīlerle ceng-i sulṭānī ḳıldılar andan Ḥabeş sulṭānı birle Īlyā bin Dāvūd iki melik birbirine ceng içinde ṭuş gelüb birbirin bilüb cenge girişdiler. Ol iki ejderhā birbiriyle ṭolaşdılar. Ḳılıcıla ve gürzile ve sükuvıla ve oḳıla bir zamān ceng itdiler. Andan Īlyā bin Dāvūd gürzini çevürüb üzengü başub Ḥabeş şāhına bir gürz eyle urdı ki sulṭān-ı Ḥabeş gerçi ki ḳalḳan berāber ṭutdı. Ammā kim ḳul vefā ḳılmadı, ayrıldı. İndi gürz Ḥabeş şāhınuñ başına ṭoḳundı. Yaḳīn oldu kim atdan yıḳılaydı ġayretile kendüyi dirüb daḫı atı yilisine yapışub ḳusḳuna ḳuvvet diyüb ḳaçdı, yüz ṣuyın yire ṣaçdı. Şāhları ḳaçıcaḳ leşkeri daḫı pāyidār olmayub ḳaçdılar. Adunyā bin Dāvūd daḫı Evyāṣer[14] ile gördiler kim sulṭān-ı Ḥabeş şındı ol daḫı ʿalemini götürüb kendünüñ varca ḫazīnesiyle ḳaçdılar. Süleymān leşkeri görüb ardlarına düşüb tā Felesṭīn Irmaġı'na varınca vaḳt-i şām irince ḳovdılar. Ḳılıc ḳoydılar eyle ḳırdılar kim ol yollar ādem ölisinden ṭopṭolu olmışidi. Ve ol ṣaḥrā ādem ölisinden ṭopṭolu olmışidi görinmezdi cebe ve cevşen ve zirihden ve dürlü dürlü metāʿlardan yir bezenmiş baġçeye dönmişidi. Sulṭān leşkeri ġanī olmuşıdı. Andan ceng yirinde leş u baş olanları yoḳladılar gördiler kim Bihrūz Cihāngīr Süleymān

[14] Evyaser: Evyasur

nökerlerinden helāk olmış. Ol serverüñ leş u başın cemʿ idüb bār-gāhına getürdiler. Pāk ṣuyıla yuyub ḳara yirüñ ḳarnıñ yarub defn itdiler. Hicesi ṭaşına tārīḫ yazdılar. Süleymān devrinde Ḥabeş cenginde şehīd olduġın beyān eylediler.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Yazdılar tārīḫ oḳuya dür-fişān
Yādigār ola cihānda ol nişān

Er gerek kim ṣoñına adı ḳala
Ḥayf aña kim ḳalmadı adile ṣān

Neṯr Ḥakīm ḳavlince andan ṣoñra Bihrūz Cihāngīr'i defn idicek daḫı Āṣaf bin Berḫiyā Īlyā ve Şāh ile düşmen çerisini ṣındıġın görüb şād olub nuṣret viren Allāh[a] delīm şükürler ḳıldılar. Gelüb Ḥabeş sulṭānınuñ ordusın urub māl u gencin raḫtın baḫtın yaġma ḳılub tārāc idüb gelüb otaḳlarına indiler. Sāz u seleblerin çıkardılar. Taḫt üzerine oturdılar şükr-i yezdān ḳıldılar. Pehlüvānlar daḫı geldiler şükr-i Yezdān ḳıldılar. Anlar daḫı delīm dutsaḳlar getürdiler bī-ḥad başlar getürdiler. Ammā kim Ġażanfer-i Berberī'yle bir nice pehlüvānları gelmediler begler melūl oldılar. ʿAcabā ney ki ele mi girdi ki diyüb Āṣaf Īlyā vü Şāh ve bāḳī **[6ª]** begler söyleşürken, nā-gāh Ġażanfer-i Berberī daḫı geldi. Gehrām'ı ṭutmış bend itmiş. Āṣaf Gehrām'ı görüb şād olub Ġażanfer'e ḫılʿat-ı ḫāṣ geyürdi, serverler ṣaffında geçüb oturdı. Andan ṣoñra ḫān geldi yenildi içildi. Īlyā vü Şāh daḫı buyurdı. Ḥabeş sulṭanınuñ ne ḳadar ḫazīnesinden māl u genci ḳumaş çıḳdıysa ve at u ḳul ḳaravaş ele girdiyse cümlesini Süleymān ʿışḳına dilāverlere üleşdürdi. Hemān Süleymān içün bir tāc bir kemer bir ḳılıç alıḳodı. Hīçbir nesne kendüzi ḳabūl ḳılmadı. Cemīʿ-i begler Īlyā Bin Dāvūd'uñ seḫāvetin kim gördiler cān u dilden sevüb baş u cānile Süleymān yolına ṭurdılar. Andan Āṣaf baş ḳaldurub didi kim: "Yā pehlevānlar ve iy oñ iki sıbṭuñ begleri Benī İsrāʾīl yigleri ʿArab-ı ʿArbā dilāverleri ne dirsiz? Ḥabeş sulṭānı çünkim münhezim olub gitdi māl u gencin raḫt u baḫtın ve ordusın yaġma ve tārāc eyledük. ʿAcabā kim şimden ṣoñra Süleymān'uñ der-pāyince varalum mı yoḫsa bu arada oturub Süleymān'a ḫaber mi gönderelüm?" didi. Āṣaf eyle deyicek vech anı gördiler kim Ġażanfer-i Dilāver'i Gehrām ile Süleymān'a göndereler ne ḫaber gelürse aña göre ʿamel ḳılalar. Andan buyurdı Āṣaf Īlyā bin Dāvūd

dilinden kātib bir nāme yazdı tamām idüb Āṣaf'a ṣundı. Āṣaf bin Berḫiyā daḫı nāmeʾi alub Īlyā vü Şāh eline ṣundı. Mühr urdı daḫı yine Āṣaf'a virdi. Āṣaf daḫı nāmeʾi alub Ġazanfer-i Berberī'ye ṣundı eyitdi: "Var bu nāmeʾi Süleymān'a virgil hem Gehrām'ı ḥabs ile eylegil ḫayīn olduġın iẓhār eylegil, ne cevāb virürse alub gelgil, sen gelince biz çeri ile bunda ṭururuz" didi. Ġażanfer daḫı nāmeʾi alub Gehrām'ı at üzerinde ayaġından bend urub ḳırḳ elli refīḳle yola düşüb Bād-pāy-ı Medenī ʿAyyārıla alub gitdiler. ʿAzm-i Süleymān bin Dāvūd itdiler.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Pes Ġazanfer gitdiler Gehrām ile
Sanki Keyvān hem-demi Behrām ile

Gehrāmī ḫāyin oluben şerm-sār
Ol ḫıyānet birle oldı ḫor u zār

Ḫāyin ādem oñmaya oñmaz daḫı
Ḳahbe-zendür ad u ṣan añmaz daḫı

Bir ḫıyānetle ḥased iy şehriyār
Ḳandeyise ādemi eyleye zār

Ḫalḳ-ı ʿālem isterisen olma dost
Bī-ḫıyānet ʿahdüñ içre ol dürüst

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür iy yere
Vir ṣalāvāt cānile peyġāmbere

Kıṣṣa-yı Süleymān ʿAleyhi's-selām

Ḥakīm ḳavlince bunlar gelüb gitmekde bizüm ḳıṣṣamuz ol yañadan Ḥabeş sulṭānı daḫı ṣınub ḳaçub gidicek, Adunyā bin Dāvūd daḫı Evyāṣer'le meşveret ḳılub ṭāliʿinden aġlayub Sührāb Şāh'dan ve sulṭān-ı Ḥabeş'den fāyide **[6^{b}]** görmedügin

Süleymān bin Dāvūd'uñ tāc u taḫtına eli irmedügin bilub āh idüb aġladı. Nevḥa vü zārılıḳlar eyledi. Daḫı Evyāṣer bin Çerūyā eyitdi: "Yā Adunyā bin Dāvūd ṣabr ḳıl kim Ḥaḳ Teʿālā maḳṣūduñı vire gerektür kim biz pādişāhuñ ḳatına varavuz kim Süleymān'uñ aḳrānı ola kim saña Süleymān'dan tāc u taḫtuñ milk ü raḫtuñ alıvire" dedi. Adunyā eyitdi kim: "Kim ola?" Evyāṣer eyitdi: "Yūnān sulṭānı Ḳaṭṭāṭ bin Ḳayṭās ulu pādişāhdur Süleymān aḳrānı degül belkim daḫı ziyādedür. Varalum aña düşelüm ola kim saña dost ola" didi. Evyāser'üñ sözin Adunyā bin Dāvūd daḫı müvecceh görüb ol aradan dönüb Ḥabeş sulṭānıyla aḫşama degin ḳaçdılar. Sulṭān-ı Ḥabeş daḫı aḫşam olıcaḳ ḳondılar iş yoldaş dügenlediler. Gördiler kim beglerden pehlüvānlardan çoġı ḳılıcdan geçmişler mevt şarābın içmişler. Ḥabeş sulṭānı hay-ā-hay dutub ağladı buġur dönüb Adunyā'nuñ yüzine baḳub eydür: "Yā melik-zāde benüm ḫod olacaġum oldı dönüb yine milküme gidemedin elümden ne gelür. Ammā kim senüñ ḥālüñ nedür benümle bile gider misin?" didi. Adunyā didi kim şehā benüm ḳaṣdum tā ölünceye dek Süleymān ile ceng itmekdür. Dilerim ki icāzetüñle Yūnān sulṭānına varam ki şāh-ı aʿẓam durur diyüb icāzet istedi. Ḥabeş sulṭānı müvecceh görüb icāzet virdi. Sulṭān-ı Ḥabeş dönüb Ḥabeş vilāyetine gitdi. Adunyā gelüb sulṭān-ı Yūnān'a yitdi. Tahtgahına yaḳīn gelincek bir arada çādur ḳurub oturdı. Daḫı Evyāṣer'i Ḳaṭṭāṭ Şāh'a tuḥfelerle ilçilige gönderdi. Varub icāzet ile Evyāṣer daḫı sürüb Ḳaṭṭāṭ Şāh'uñ dīvānına geldi. Ḥāciblere kendünüñ ḥālin iʿlām ḳıldı. Ḳapucı başı varub Ḳaṭṭāṭ Şāh'a ʿarż idüb Evyāṣer Yūnān şāhıyla buluşub pīş-keşin çeküb Adunyā içün icāzet istedi. şāh-ı Yūnān şād olub buyurdı ḳarşu vardılar. Adunyā bin Dāvūd'ı alub içerü dīvāna götürdiler. Adunyā gördi kim Ḳaṭṭāṭ Şāh ʿāc-ı ābnūsī taḫt üzerinde oturur ḫāṣ u ām ayaġ üzerine ṭururlar. Dört biñ dört yüz egni düz ḥācib cemʿ olub ḫiẓmetinde ṭurur on iki biñ altun ḳuşaḳlu ḳullar dirhem firīde yaʿnī kim kendü akçesiyle ṣatun alınmışlar. Ḳulları kendüyi ḳuşayub dīvān-ı sulṭānī salṭanat-ı kāmrānī ḳurılmış.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Bir ʿaceb dīvān görür ġāyet ʿaẓīm
Vaṣf idemez yüz biñ olsa bu dilim

Cemʿ olub dīvāna Yūnān begleri
Taḫt-ı zerrīn oturur [hep] yigleri

Oturanlar her biri kimler dürür
Kimi Ḳayṣer kimisi Sencer dürür

Pehlevānlar varıdı çün Zāl u Gīv
Ḥamlesine ṭuramazdı nerre dīv

[7ª] Varidi Ḳaṭṭāṭ ile yüz biñ sipāh
Ṣankim aḫter anlar idi şāh u māh

Her sipāh idi mükemmel pür-yaraḳ
Bī ʿaded ṭolu ādemle çarḫ-ı ṭāḳ

Terkeş içre oḳ bigi ṭutmış muṣāf
Nār içi miṣli ṭolu ṣāf ile ṣāf

Çün Adunyā gördi dīvān-ı ulu
Şād olur ġāyet ziyāde iy ʿamū

Şādumān olmaḳ dilerseñ āşikār
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya bī-şumār

Neṯr Hakīm ḳavlince Ḳaṭṭāṭ Şāh'uñ ululığına Adunyā bin Dāvūd muṭṭaliʿ olıcaḳ. Be-ġāyet Ḳaṭṭāṭ'uñ şāhlığına şād olub Süleymān'dan efḍal bilüb Süleymān'a furṣat bulam diyüb baş ḳoyub devām-ı devletine duʿā ḳılub elin öpdi. Ḳaṭṭāṭ Şāh daḫı ʿizzet eyledi. Taḫt ḳarşusına zerrīn ṣandalī ḳodılar. Adunyā bin Dāvūd geçüb oturdı. Andan dört ḳamer-ṭalʿat maḥbūb maṭlūb ḳul pīş-keş çekdi. Dört ḫāṣ atlı andan kendünüñ ʿöẕrin zamāne kendüye itdügi ʿöẕrin söyledi. Aḥvālin şerḥ eyledi. Şöyle kim Ḳaṭṭāṭ Adunyā'ya teraḥḥum eyledi. Eyitdi: "Yā melik-zāde nār-ı nūr yārī ḳılursa senüñ ḥaḳḳuñ Süleymān'dan alıvireyin seni Ḳuds diyārına ʿArab-ı ʿArbā memleketine sulṭān ḳılam ben daḫı dād u istāduñı andan aluvireyün ġam yime kim seni Süleymān yirine sulṭān

ḳılayın” didi. Adunyā bin Dāvūd’uñ Ḳaṭṭāṭ Şāh’a nüvāḫt ḳılub ḫātırın tesellī eyledi. Daḫı ḫˇān-ı şāhī geldi yenildi içildi. Andan ṣoñra ṣafdan ṣofra götürilüb ḫalḳ-ı ʿām gidüb dīvān ṭaġılub Ḳaṭṭāṭ Şāh ḫāṣlarıyla Adunyā ile ḫalvet-i ḫāṣında meclis ālātın getürdiler ʿıyş u nūş ḳılmaġa başladı.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Dehr içi ṭolmış iken ḥarb ü rezm
Virdi bu kez ehl-i ʿıyşa ḫoş bezm

Pür ṣafālar gösterürdi ḫurremī
Mest olurdı içmeden her ādemī

Sākī-i gül çehre_elinden mey ḳadeḥ
Nūş iden buldı ḥayātile feraḥ

Gerçi yāda şerʿile oldı ḥarām
Līk ʿārif itmedi ansuz ārām

Ṣūfī ṣāfi söylemekden ġaybeti
Bī-riyā sürmek yig ola ʿişreti

Tövbe birle cürm-i mey gider velī
Ḥaḳḳı ʿabduñ defʿ olınmaz yā velī

Līk efḍal bu ki mey içmeyesin
Olmayacaḳ söze_aġız açmayasın

Mey harāmdur kim diye aña ḥelāl
Bu ḳadar var defʿ ider cümle melāl

Mey didügüm şerbet-i maʿnā durur
Nūş idenler kāmil ü raʿnā durur

Neşr Ḥakīm ḳavlince Ḳaṭṭāṭ Şāh'ıla Adunyā bin Dāvūd bunda ʿişretde bizüm ḳışṣamuz ol yañadan Süleymān'a geldi. Nite ol zamān kim Süleymān ʿam Müvekkel-i Ḫāk'den bu ḫaberi kim aldı şādlıḳ ḳıldı nuṣret viren Allāh'a delīm şükürler eyledi. Daḫı bir gün ʿalī dīvān **[7[b]]** ḳurılub cemiʿ-ī begler ve yigler gelüb daḫı cemʿ olıcaḳ. Süleymān ḥażreti dönüb Sührāb'a didi kim: "Yā ʿAmāliḳa sulṭānı benüm ḳaṣdum oldur kim Sinob Ḳalʿası'nuñ üzerine varam ol ḳalʿaʾı Ḫudā virürse feṭḥ idem ve eger kim Yūnān meliki gelürse daḫı anuñla ceng idem. İmdi çeriñüzi ḥażır ḳıluñuz" diyicek. Sührāb Şāh eyitdi: "Yā şāh-ı cihān ben ḳuluñ kendüm varamayınca ʿAmāliḳa leşkeri baña gelüb īʿtibār kılmaz. Ammā kim buyurursañuz varayın çerimi cemʿ ideyin. Sinob üzerinde ṭapuña er ḳurıgeleyin" diyüb icāzet istedi. Süleymān daḫı icāzet virdi. Ḫılʿat-ı ḫāṣ geyürdi. Sührāb Şāh gitmege niyyet eyledi Mışr sulṭānı birle Baġdād ḫalīfesi yirlerine ser-leşker gönderüb çerilerin cemʿ itmege muḳayyed oldılar. Bunlar bu tedārükde otururken Süleymān baş ḳaldurub eyitdi: "ʿAcabā hīç Ḥabeş sulṭānı birle bizüm Āṣaf neyledi? Ola bize şimden girü çeri gereklü idi hīç ḫaber daḫı gelmedi" diyüb ġam-gīn otururken nā-gāh ḳapuda ġalaba belürdi. Nedür görüñ diyince bir ḥācib gelüb didi ki şehā: "Bād-pāy-ı Medenī geldi" didiler. Süleymān şād olub icāzet virdi. Bād-pāy içerü girüb Süleymān naẓarında baş ḳoyub Süleymān'a duʿā ḳılub Ḥabeş sulṭānınuñ şınduġını Ġażanfer'üñ geldügin ḫaber virdi müjde ḳıldı. Süleymān şād olub Bād-pāy'a ḫılʿat-ı ḫāṣ geyürüb nuṣret viren nāṣır u manṣūra delim secde-i şükürler eyledi.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Şükr ider Allāh'a kim nāṣır durur nuṣret virür
Kim ḳulına faẓl idincek taḫt u tāc u baḫt virür

İster ise ol Ḫalīl'üñ odunı gülzār ider
Dilese bir ʿāṣiye raḥmet ḳılub cennet virür

Neşr Ḥakīm ḳavlince bu yañadan Ġażanfer-i Berberī daḫı yiye içe ḳona göçe gelüb Süleymān dergāhına içerü girdi. Gehrām-ı ḫāyini dest-beste ciğer ḫasta Süleymān naẓarına götürdi taḫt öñünde baş ḳoyub el öpüb Gehrām'ı ʿarż ḳılub Āṣaf'uñ nāmesin şundı. Süleymān alub nāmenüñ mührin götürüb Loḳmān-ı Ḥakīm'üñ eline şundı. Ḥakīm açub muṭālaʿa ḳılub mażmūnına muṭṭaliʿ olub oḳudı. Yazılmış kim:

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Böyle yazmış nāmesin düstūr emīr
Kim be-nāmı nām-ı evvel ol Ḳadīr

Ḥayy-ı aʿẓam Vāḥid oldur hem Ṣamed
Kim vücūda mülḥaḳ olmadı ʿaded

Cümle mevcūdāt Ḥaḳ'dur bī-gümān
Ḥaḳ'dan artuḳ nesne yoḳdur cāvidān

Ḳādir oldur ḥikmetidür bī-ḳarār
Ḥākim ol ki ʿilmine yoḳdur şumār

Geh buḫārı ḳubbe-i mīnā durur
Geh bahārı nergis-i raʿnā durur

Ḫākini dānā vü ādem yaradur
Bādını ʿĪsā_ibni Meryem yaradur

Ṣuyı mercān nārı ider taze gül
[8ª] Ḥükmine münḳād anuñ cin dīv-i küll

Faṣl ḳılub Şeh Süleymān ider ol
ʿĀlemi hükmine fermān ider ol

Ol Süleymān’dur Ḥaḳ’uñ efḍal ḳulı
Emr-i Ḥaḳ’la varur ol ṭoġru yolı

Kim Süleymān’uñ vezīridür Āṣaf
Cānını ḫaṣmına ḳıldı ol telef

Nāme benden kim ḳuluñam ben Āṣaf
Düşmen içün urmışam ḳabżaya kef

Ḥālüm iʿlām itmek içün şehriyār
Nāme bizden ḥażretüñe kām-kār

Şehriyār-ı ferruḫ-aḫter nīk-baḫt
Şehsüvār-ı heft-kişver memleket

Nüh felek ki emrüne meʿmūr bād
Kim ḳuluñdur Ḫüsrev u Cem Keyḳubād

İy felek-ṣavlet melek-ṣūret emīr
Vʿiy ḳader ḳudret Süleymān dil-pezīr

Bu Āṣaf’dan ṣorariseñ ḥāli ger
Devletüñde ḫaṣmuña buldum ẓafer

Şeh Ḥabeş sulṭānile ceng eyledüm
ʿĀlem içün gözine teng eyledüm

Ġayret ile ol ḳadar itdüm ṣavaş
Ḳanlarından laʿle döndi ṭaġ u ṭaş

Bu Felesṭīn ırmaġı_aḳdı cümle ḫun
Ḳandan oldı yiryüzü gül-gūn çün

Gerçi kim ceng itdi çoḳ şāh-ı Ḥabeş
Ġayretile ortaya ḳomışdı baş

Līk nuṣret bize virdi Ẕü'l-celāl
Ḫaṣma ġālib olduk el-ḥaḳ ber-kemāl

Pes Adunyā birle ol şāh-ı Ḥabeş
Ol aradan ḳaçuben ḳurtardı baş

Bāḳīsin ḳılıcile itdük ḳahır
Bunca cengi görmedi māh u mihir

Düşmenüñ ḳırduḳ kimin ḳaçdı kimi
Nıṣfı ḳurtulmadı azdur ādemi

Līk Gehrām ḫāyin oldı şehriyār
[……]15

Ḳardaşuñ Şāh-ı Adunyā'ya varub
ʿAhdleşüb geldi bize ḳılıc urub

Çoḳ zamān eyledi ġāyet cengi ol
Çün peleng ḳılurdı ahengi ol

ʿĀḳıbet kim ṭutulub oldı esīr
Ḥabse ṣalub gönderübven yā emīr

Şāhsın sulṭānsın fermān senüñ
Ger ʿitāb u ger ʿiḳāb iḥsān senün

15 Üstteki mısra ile kafiyeli mısra yokdur.

Gerçi itdi yaramazlıḳ pehlevān
ʿAfvuñ eyle līk aña şāh-ı cihān

Kiçilerden dāʾimā olur ḫaṭā
Ulular ḳılur anı ʿafv u ʿaṭā

Dilek oldur ʿafv idesin cürmimi
Kim sevübdür isteyüben ol seni

Böyle diyüb nāmesin itmiş tamām
Vir ṣalāvat Muṣṭafā'ya hem selām

Neṣr Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿaleyhi's-selām Āṣaf'uñ nāmesinden feṯḥ u nuṣret ḫaberin kim işitdi şād olub Ġażanfer'e ḫılʿat-ı ḫāṣ geyürdi. Andan dönüb Gehrām'a eyitdi: "Yā ḫāyin niçün baña ḫāyin olduñ ḫıyānet ḳılduñ" didi. Gehrām eyitdi şehā "Ḥażretüñ nā-bedīd oldı" diyüb İblīs telbīs ḳılub aldadı. Vāḳıʿ ṣanub göñlümde didüm ki Süleymān dünyādan gitmemek gerekdi. Çünkim [8ᵇ] gitdi ḳarındaşı Adunyā'ya varayın diyüb varub aña muṭīʿ çāker ḥażretine fermān-ber oldum. Ṣoñra didiler kim yā Süleymān ḥayātdadur inanmadum bu dem kim gelüb ḫażretüñi gördüm ḥāṣā ki ben sulṭānımuñ ḥayātda olduġın bilem daḫı aña ḫāyin olam.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Devletile ṭur bāḳī pāyidār
Dilegüñce devr ḳılur rūzigār

ʿİzzetüñi yüce ḳılsun Ḥaḳ Teʿāl
Gülşen-i ʿömrüñe irmesün şimāl

Ḥāşa Gehrām[16] ḥażrete ḫāyin ola
Tīġ yüzinde yā ḫıyānetler gele

Līk Allāh bilür anı hem resūl
Cān u dilden ben severim pür-uṣūl

Ḥażretüñi didiler ġāyib durur
Düşmenüñüz şeh-Ḥabeş ġālib durur

Vardum ise yāda şāhum varmadum
Şāh Ḥabeş sulṭāna dilek virmedüm

Ḳardaşuña varmışam yād olmadı
Gerçi kim andan özüñ şād olmadı

Kim ḳarındaş ne ḳadar düşmān olur
İtdügine ʿāḳıbet peşmān olur

Bir ḳarındaş yigdür añla ḫoş-nihād
Biñ bilişden ola anuñ aṣlı yād

Ḳardaşuña varduġumsa ger günāh
Müşk-veş oldıysa yüzüm siyāh

Nola Gehrām itdise şāhā sehiv
Yā resūl eyle günāhumı ʿafuv

Bir daḫı eylerisem ben bu işi
Ḳılıcıla cismümüzden al başı

[16] Gehrām: Gehram

Kim keser bir sürçen atuñ ayaġın
Sürcse üç kez idiserler yasaġın

Böyle diyüb Gehrām itdi nālişi
Vir ṣalāvāt bul ṣevābı iy kişi

Neṣr Ḥakīm ḳavlince Süleymān Gehrām'uñ aġladuġın görüb niyāzın işidüb teraḥḥum eyledi. Günāhın ʿafv ḳıldı. Bendin gidertdi ḫılʿat-ı ḫās geyürdi delim niʿmet virüb ṭoyurdı. Ammā kim Ġażanfer'üñ göñli melūl oldı. Göñlinde didi kim: "Bir ḫāyin ne melʿūndur kim bu ki ḫılʿat geyüreler" didi. Daḫı göñlinde Gehrām'a kīn ṭutdı. Andan Süleymān ʿam dönüb Loḳmān'a eyitdi: "Yā Ḥakīm-i zamān ne tedbīr ḳılalum kim işümüz rāst gele, devlete lāyıḳ ola. Bir tedbīr budur kim begler Āṣaf ile leşkerile Ḥabeş sulṭānınuñ der-pāyınca varalar memleketin żabṭ ḳılalar bir budur kim gelüb bize yitişeler kim leşker bu dem baña gerekdür ne ḳılalum" didi. Ḥakīm Loḳmān eyitdi kim şehā: "İki iş bir uġurdan olmaz, rāstına gelmez gereklü budur kim leşkerüñ gele senüñle bile ola" didi. Süleymān ʿam ol tedbīri müvecceh görüb buyurdı. Āṣafnāme yazıldı üzerine mühr urub Bād-pā'nuñ eline verdiler. Ġażanfer'i alıḳodılar ammā kim Ġażanfer rıżā virmedi bile gitdi gelüb Āṣaf'a yitdi nāme-i Süleymānī Āṣaf'uñ eline virdi. Āṣaf oḳudı yazılmış kim:

Naẓm
[9ª] [Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Nāme içre Şeh Süleymān pādişāh
Yazmış evvel nām-ı Allāh-ı Ḫudā

Zī-Ḫudā kim varlıġ anuñ ẕātıdur
İki ʿalem muṣḥaf-ı āyātıdur

Evvel āḫir oldurur bāṭın daḫı
Ẓāhir u bāṭın celīl u yā aḫī

Ḳahr-ı odı yaḳar ʿūdı seng u ḫāk
Zecr-i bādı ḳavm-i ʿĀd'ı_ ider helāk

Luṭfı ṣuyın çünkim iẓhār ider ol
Odı İbrāhīm'e gülzār ider ol

Atdısa Nemrūd dergāhına tīr
Ḥükm birle peşşeler maġzını yir

Nāḳa iḫrāc itdi seng-i ḫāreden
Dosta Nīl'i rāh ider her aradan

Ṣābıruñ cismin ḳılubdur ḳurda ḳut
Yūnus'a virdi mekān ol baṭn-ı ḥūt

Ḫātem itdi Şeh Süleymān'a ʿaṭā
Kim cihān anuñ ola Ḳāf'dan Ḳāf'a

Nāme benden yā Āṣaf olġıl āgāh
ʿĀmil olġıl ne ki dir ḫaṭṭ-ı siyāh

Nāmeñüz geldi oḳudum ben tamām
Muṭṭaliʿ maẓmūnına oldum hümām

Ḥaḳḳ'a minnet ḫaṣma bulmışsın ẓafer
Bende senden umar idüm nām-ver

Umduğum işleri ḳılduñ kāmurān
Yüzüñ aġ olsun cihānda bu zamān

İmdi luṭf it leşkerüñi sen tamām
Göçürüb alub gelesin iy hümām

Giceyi gündüze ḳatıb tīz iriş
Düşmenüm vardur baña taʿcīl yitiş

Ol Felestīn ḳalʿasınuñ nīk-rāy
Yaraġın görgil tamāmet eyle rāy

Ḳalʿanuñ olsun azıġı ḳatı bul
Baña düşmen bulmaya furṣatla yol

İçine ḳoyub yarar yoldaş daḫı
K'oynaya cengi idicek baş daḫı

Ḳalʿa ḳaydın göricenüz bī-ḳuṣūr
Leşkerüñle gelesin ki söz budur

Beġlerüñle kalıcañuz bī-gümān
Cümleñüze ḫizmet idem bu zamān

Żāyiʿ olmaz emegüñüz bilesiz
Baña gelmek fikrini tīz ḳılasız

Böyle diyüb nāmesin itmiş tamām
Vir ṣalāvat Muṣṭafā'ya hem selām

Neşr Ḥakīm ḳavlince çünkim Āṣaf nāme-yi Süleymān'ı oḳudı. Şād olub ol gün yaraḳ ḳılub yarındası ʿale'ṣ-ṣabāḥ olıcaḳ ʿalem çeküb cemīʿ-i meṣāliḥ-i umūrı yirine getürdükden ṣoñra on iki sıbṭuñ begleri yigleri arabī atlara süvār olub ṭabl ve nefīrler çalub borı ve ṣūrnālar urub gitdiler. ʿAzm-i Süleymān-ı Nebī itdiler. Bir ḳaç günden ṣoñra gelüb Süleymān ḳonduġı Baġdād ṣaḥrāsına yitdiler. Bir menzil yir ḳalınca Bād-pāy-ı Medenī daḫı geldi. Süleymān'a leşkerinüñ geldügin bildürdi. Süleymān şād olub emr eyledi. Loḳmān ile cemīʿ-i vezīrler emīrler server ü selāṭīn mihterler süvār olub ḳarşu çıḳdılar. Āṣaf'a yaḳīn varıcaḳ ol yañadan Āṣaf daḫı Loḳmān-ı Hakīm geldügin bilüb şād olub [9^{b}] yaḳīn gelincek at üzerinden görüşdiler, ḫāl u ḫāṭır ṣoruşdılar. Andan

begler daḫı Īlyā vü Şāh ile gelüb görüşdiler ʿizzet ile alub Süleymān'a getürdiler. Evvel Āṣaf bin Berḫiyā bin Enkiyā gelüb elin öpdi. Andan ṣoñra on iki sıbṭuñ begleri yigleri daḫı gelüb Süleymān'uñ elin öpdiler, ḥallu ḥalince pīş-keşlerin çekdiler. Süleymān'uñ devām-ı devletine duʿā ve eyyām-ı rifʿatine ṣenā ḳıldılar. Süleymān daḫı bunları ḫoş görüb her birisine ḫılʿat-ı ḫāṣ geyürüb delim niʿmet virüb ṭoyurub ṣadırda yir gösterdiler oturdılar. Ḫāṣ u ʿām daḫı ayaġ üzerine ṭurdılar. Dīvān-ı Süleymānī kim ṭurdı ḫān-ı[17] Süleymān daḫı geldi yenildi içildi andan ṣafdan ṣofralar götürilüb nebīler dillerinden duʿālar oḳundı. Çavuşlar aġzından Süleymān'uñ devām-ı devletine duʿālar eyyām-ı rifʿatine ṣenālar dinledi. Dīvān-ı ʿām ṭaġıldı. Hemān Süleymān'uñ ḫalvetinde vüzerā vü ümerāyıla ʿulemā vü fużelā vü ḥükemā ile ḳaldı. Nite server ü selātīnden ʿAmāliḳā sulṭānı Sührāb Şāh ve Mıṣr sulṭānı Celāleddin ve Baġdād ḫalīfesi Tübbaʿ bin Aṣdaʿ varıdı. Vüzerādan Loḳmān-ı Ḥakīm ve Aġniyānūs-ı Ḥakīm ve nebīlerden Kāẕ Peyġāmber ve Nāṣen Peyġāmber ve Evyāṣer Peyġāmber varıdı. Buġur Süleymān ḥażreti baş ḳaldurub Āṣaf'a eyitdi: "Yā Āṣaf hīç bilür misin kim cihānda ne ḥādiṣe vāḳıʿ oldı?" diyüb başladı Esʿad-ı Maġribī'nüñ geldügin ve ol üç melikler ḳum ile ve ḫāk ile ve seng ile helāk olduḳlarından bunca biñ biñ leşkerden eṣer ḳalmaduġından beyān eyledi. Āṣaf bin Berḫiyā işidüb şād olub secde-i şükr eyledi. Daḫı dönüb Süleymān'uñ devletine duʿā ḳılub didi kim: "Yā Süleymān-ı zamān ol üç meliküñ daḫı senüñ üzerüñe gelmege niyyetleri yoġidi. Ammā kim ṣuç onlara nāme gönderüb yardım istedi. Velākin Ḥaḳ Teʿālā sen Süleymān'a yardım ḳıldı kim ol üç ejderhā-miṣāl pādişāhları helāk menzillerin ḫāk eyledi. Ol fitneye sebeb olanuñ daḫı yüzi ḳara oldı" dedi. Āṣaf böyle deyicek Süleymān ḥażreti daḫı ʿaleyhi's-selām baş ḳaldurub göñlü melūl olub daḫı yönin Sührāb Şāh'dan yaña dönüb didi kim: "Yā Melik-i ʿAmāliḳa bu cemīʿ-i fitne senüñ ucuñdan idi ve ammā kim Ḥaḳ sübḥānehu ve Teʿālā saña īmān virdi ol sebebden saña gelecek ḳażā vü ḳader o ʿāṣī meliklere uğradı. ʿÖmrüñ olduḳça Ḥaḳḳ'a şükür itmek gerek ve bir daḫı bu kim benüm ḳaṣdum budur kim Ḫudā rāst getürürse varub Yūnān vilāyetinüñ şehirlerinden Sinob şehrinüñ üzerine düşem. Ol ḳalʿaʾı alam andan ṣoñra varub ol meliklerüñ helāk olduḳları yirleri görem. Eğer baña Yūnān meliki leşkerile gelürse [10ᵃ] ceng idem cihānı gözine teng idem. Eyle olsa senüñ memleketüñden çeriñ gelmege mümkin ola mı kim baña leşker gerekdür" didi. Sührāb

[17] Ḫān: Ḫūn

Şāh ayaġ üzere ṭurub baş urub duʿā ḳılub didi kim: “Yā Süleymān-ı zamān ne kim buyurursañ fermān-berem. Ammā kim ben varmayınca olmaz ḫaber birle çeri gelmez. Eger şāh-ı cihān baña emr iderse leşkerüm alub Yūnān vilāyetine varub Sinob şehrinüñ üzerinde ʿālī ḥażretünle buluşayın” didi. Süleymān Sührāb’uñ sözün beğendi, ḫās-ḥılʿat geyürüb altun alatlu at bindürüb begler ile yigler ile gönderdi gitti. Zīrā yaraġın tamām görmişidi. Andan Baġdād ḫalīfesine daḫı “Leşkerüñ ḥażır ḳılġıl ʿazm-i Sinob ḳıluram Ḫudā virürse varub aluram” didi. Baġdād meliki daḫı icāzet alub Baġdād’a gitdi. Mışr sulṭanı yirine ādem irsāl idüb Mışır’dan ve Ḥaleb’den ve Şam’dan ve Ḥicāz’dan ʿArab-ı ʿArbā leşkerin getürmege begler begisi Feyṭūs-ı Baḥrīʾyi gönderdi gitdi. Daḫı Süleymān bu iki melik leşkerine gidüb ol biş melik daḫı helāk olacak. Nefs-i emmāre furṣat bulub Süleymān’a ġurur virüb kendü kendüye göñli içre didi kim: “Şimden girü cihān sarāyında baña kim ḳarşu ṭuracaḳdur kim Süleymānluġum heybeti cihānı ṭutdı. Kimesne baña muḳābil ve muʿārıż olımaz ʿadāvet ḳılımaz. Bir Ḥabeş sulṭānı ḳaldıdı, anı daḫı bugün yarın ṭutub götürürler. Keyḳubād ise aña ne iʿtibār” diyüb maġrūr olub ġurūra vardı.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ġarra oldı tāc u taḫt u devlete
Tekye ḳıldı ʿömr ü mal u milkete

Bilmez anı ʿaksine dönse felek
Döniser ʿizz u şeḳāvet miḥnete

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Süleymān ḥażreti ġurūrıla bunda oturmaḳda bizüm ḳıṣṣamuz ol yañadan Keyḳubād Şāh gönderdügi Zāl-ı Destān’a geldi. Nite ol zamān kim Keyḳubād naẓarından laʿlīn şaṭranc alub refīḳler ile yaraḳ ḳılub raḫş-ı raḫşān sürüb yiye içe ḳona göçe deşt-i beyābān geçe ʿalā raġm-ı rūzigārıla sürüb Baġdād nāhiyesinde gelüb ḳondılar. Süleymān’a kendüzin bildürmek içün pīş-ḳadem bir ḳaç ḥācib gönderdi. Gelüb Süleymān’uñ çavuşbaşı ʿAẕıryāḥū bin Nāṣen’e buluşub Zāl-ı Destān geldüginden bildürdi. ʿAẕıryāḥū daḫı dergāh-ı Süleymān’a gelüb duʿā ḳılub Keyḳubād’dan Rüstem atası Zāl-ı Destān geldügin iʿlām eyledi. Süleymān fikre varub ṭurdı. “ʿAcabā neye geldi?” ola didi daḫı buyurdı. Bir ḳaç ḥācib emīr ḳarşu varub ʿizzetile getürüb mihmān-

ḫāneye ḳondurdılar. Niʿmeti nüzūl yaraḳ ḳılub **[10^{b}]** Zāl'a gönderdiler. Sīstān meliki olduġu cihetden cihān-pehlevān olduġı sebebden ʿaẕīm ziyāfet itdiler. Andan ol gice geçüb ʿale'ṣ-ṣabāḥ kim oldı cihān milki güneş şuʿlesinden ṭoldı.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Bāl-i zerrīn açdı ṭāvūs-veş ṣubḥ-ı āfītāb
Dün ġurābī per bıraḳdı ṭaña ḳaldı māhitāb

Mescid üzre bañladı bāñī müʾeẕẕin ol seḥer
Ṭurdı ḥˇābdan aldı ābdest Şeh Süleymān kām-yāb

Āmeden-i Zāl-ı Destān Be-dergāh-ı Süleymān ʿAlehi's-selām

Ḥakīm ḳavlince ṣubh-dem olıcaḳ Süleymān ʿalehi's-selām ṣubḥ namāzın ḳılub evrād oḳuyub şeytān-ı racīm boynını ṭoḳuyub namāzdan niyāzdan fāriġ olıcaḳ. Başına şehriyārlıḳ tācını urundı egnine lepace geyüb biline kemer-i keyānī baġlayub daḫı devletile çıḳub ḫalvetinüñ ḳapusına gelicek. Dört muḳarreb vüzerā daḫı Süleymān'ı ḳarşulayub gelüb ʿizzetile alub serīrine gelüb geçdi oturdı. Ṣaġ u ṣol Loḳman ile Kāẕ Peyġāmber Naṣen Peyġāmber ve Evyāṣer Peyġāmber ʿaleyhi's-selām geçüb yirlerinde oturdılar. Andan Ṣādıḳ Ḳohen-i Cābūd-ı Müneccim Āṣenḥā Aẕad-ı Aḥī Remmāl Zeruʿ-i Şāʿir Vecīmān-ı Muʿabbir Ḥalḳūli Ṭabīb Acerçācū-yı Defterdār Vācībā bin Sīnā maʿā'l-ḳıṣṣa Süleymān'uñ vüzerāsı ümerāsı ḥāżır olub ekābir ü ʿayānı ṣaġ u ṣol kimi ṣandalīler üzerinde oturdı. Bāḳī ḫaşem [ü] ḫadem ayaġ üzerinde ṭurdılar çünkim dīvān-ı Süleymānī ṭurdı nevbet-i sulṭānī uruldı. Andan Süleymān ḥükm eyledi. Zābūd ibni Naṣen kim Süleymān'uñ ḫāṣıyıdı ve ʿAẕıryāḥū kim çavuşbaşıydı Semʿī Verʿī kim ḳapu aġalarıyıdı ve hem veznedarlardı. Bu ẕikr olan ḫāṣlar varub ʿizzetile Rüstem atası Zāl-ı Destān'ı alub Süleymān'a geldiler. Çünkim Zāl-ı Destān ol melik-i Sīstān pādişāh-ı Zāvilistān pehlevān-ı cihān āl-i Ḳahramān Süleymān'uñ dīvānı içre kim girdi. Gördi kim

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Zāl-ı Destān eyledi çünkim nigāh
Ḳurılu aṭlas ʿaẓīm ü bār-gāh

Taḫt-ı zerrīn üzre ṭurur bir emīr
Çevresinde dört emīr ü dört vezīr

Biri Loḳmān idi anuñ feylesūf
Aġniyānūs idi üçünci vuḳūf

Her biri ḥāẕıḳ ḥakīm ü kām-rān
Miṣli ʿālem içre yoġ ü bī-gümān

Yine taḫtuñ ṣaġ ṣolında dil-peẕīr
Oturur zer ṣandal üzre çoḳ emīr

Kimi Tübbaʿ baʿżısı mālik-i ʿaṣr
Bilesince ṣaġ ṭarafda şāh-ı Mıṣr

Her biri[si] ser-firāz u kīne-sāz
Rüstem-i Zāl'dur ṣanasın ser-firāz

Taḫt öñinde diz çöküben pehlevān
Añ kimidi Ḳahramān u Nerīmān

Ḳaplamış dergāhı ḥācible sipāh
Ṣanki maḥşer güni ḳopmışdı nigāh

[11ª] Çünkim anda cemʿ olub ḫalḳ-ı cihān
Biñ bir ümmet gelmiş idi ṣan hemān

Ol ḳadar er cemʿ olub gelmiş tamām
Ṭut ki ʿālem ḫalḳı geldi ḫāṣ u ʿām

Terkeş miṣli ṭutub[en] ṣāf ṣāf
Baş aşaġa ṣalmış idi miṣl-i Ḳāf

Ṣanki dīvān naḳşı ṭurur yā ʿamū
Şehden artuḳ kimse ḳılmaz güft ü gū

Şeh Süleymān oturur taḫt üstüne
Ḫaşma ḫışm u mihri ḳılur dostına

Zāl-ı Destān göricek dīvānı pes
Unıdur Şāh-ı Ḳubād eyvānı pes

İtdi taḥsīn ol zamān Dāstān-ı Zāl
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya māh u sāl

Neşr Ḥakīm ḳavlince Destān-ı Zāl ol pehlevān-ı ferḫunde-fāl Süleymān'uñ salṭanatını şöhretini tāc u taḫtın raḫt u baḫtın görüb Keyḳubād'ı unutdı. Bir zamān fikre varub daḫı ʿaḳlın başına dirüb ilerü varub taḫt-ı Süleymān öñinde baş ḳoyub Süleymān'uñ devām-ı devletine ve eyyām-ı rifʿatine duʿā ḳıldı. Daḫı nāme-i ḳubādı ol laʿīn şaṭrancı ṣundı ve kendü daḫı bir yüñ kim aña Sīmurġ virmişdi. "Yā Süleymān ben faḳīrden daḫı tuḥfetü'l-ġarīb bu Sīmurġ yüñüni maʿẕūr ṭutġıl" didi. Daḫı emr eyledi. Keyḳubād'uñ gönderdüği pīş-keşleri çekildi. Evvel on at-ı ʿArabī kim her birisi altun ālātlu elegüm saġmal boyunlu ibrişim billi alma gözli ṭavşan ucalı dibek ḳarınlı ḳamçı ḳuyruḳlu yokuşda ṭavşanı inişde seyl geçerler. On atı daḫı on ḳul yiderdi her birisinüñ hüsni felekde güneşi māt iderdi. On ḳaṭar yük daḫı sīm ü zer çekdiler. Otuz ḳaṭar yüki daḫı ḥarīr ḳumaşları çekildi çünkim pīş-keşler çekildi. Süleymān ḫoş görüb Zāl'a ʿizzet ḳılub taḫt kenārında yir gösterdiler. Edeb riʿāyet ḳılub oturmadı. Bir altun kürsī getürdiler geçüb oturdı. Ḫān-sālar daḫı ortaya ḫān-ı Süleymānī getürdü ḫān yenildi duʿā denildi. ʿAḳabince sükkerī şerbetler gelüb içildi. Daḫı Keyḳubād'dan söz açıldı. Didi

kim Ḳubād Şāh'a "Semerḳand taḫtgahında mı olur?" Zāl eyitdi: "Yā Süleymān ben gidecek Işṭınḥar şehrindeydi. Ammā kim yaḳın zamānda Ḫarezm şehrine varmaḳ dilerdi. Bil kim şimdi anda ola" didi. Andan Süleymān buyurdu Loḳmān-ı Hakīm Keyḳubād'uñ nāmesin eline alub üzerinden niḳābın getürüb açub muṭālaʿa ḳılub mażmūnın bilüb oḳuyub didi kim:

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Böyle yazmış nāmede Şāh-ı Ḳubād ol nīk-nām
Kim be-nāmı nār-ı nūrı defʿ ider ẓulm-ı ẓılām

Ben Ḳubād-ı şehriyārem mālik-i āteş-perest
Ḳāṣıdum Destān-ı Zāl'dur pehlevān ol ibni Sām

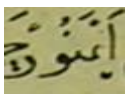
Kim ḳulumuñ kemteridür Gīv ile Efrāsiyāb
Yidi iklim içre şāhım cümle mīr oldu ġulām

[11ᵇ] İşümüzdür ʿadl u faż̧l u lutf u ekrem ʿadl u dād
Pīşümüzdür ʿıyş u nūş u nāy u meyle ber-devām

ʿAdlüm içre kebk ü şahin maḥrem oldı ḳāz u bāz
Devrüm içre yoḳ ḥarām ammā içer bāde ḥarām

Rezme binsem Merrīḫ ider tīġimizden çoḳ ḥaẕer
Bezme insem meh ḳadeḫ sāḳi Züḥal'dür şems cām

Baḫşiş itsem ḫāki balıḳ pulılayın ṭutar direm
Cünbiş itsem eymenür?[18] çarḫ-ı felek ḳılmaz arām

18

Şeh benem ki yedi iḳlim ḫalḳ-ı fermān oldılar
ʿĀdilem ki ʿadl ile virdüm cihān içre niẓām

Nāmeʾi sen şāha gönderdüm bu dem Destān ile
Kim Süleymān-ı zamānsın Dāvūd oġlu ḫoş imām

Aṣluñuz Ṣıddīḳ Yūsuf Mıṣr'a sulṭān oldı ol
Ceddinüzdür ol celīl benden aña yüz biñ selām

Bir ḫalīfe oġlıyıken eyledün daʿvī neden
ʿĀleme ṣāḥib-ḳırān itdi beni Rabb'ül-enām

Bil musaḫḫar ḥükmüm içre āb u ateş daḫı ḫāk
Çar-ı ʿunṣur baña fermān oldu dirsin ḫāṣ u ʿām

Çün bu daʿvī ḳıldı özüñ yā Süleymān imdi sen
Dilegümüz vardur anı ḥall idüñüz yā hümām

Ḳaṣd eyle tuḥfe gönder yoḳ dimegil eyle ḫān
Baḥrisinden ele gire taḫt-ı Keyḫüsrevle cām

Cān dilerseñ gevdeñ içre cāmı gönder baña sen
Yoḳsa çekdüm leşker-i ṭarrār ṭartub tīġ ḥüsām

Yir götürmez leşker ile varuben ceng eyleyem
Gök yüzinden ḳan buḫārı çün şenen?[19] baġlar ġamām

19 عشق

Himmet itsem seng-i ḫāra laʿl olur yāḫūd ʿaḳīḳ
Heybet itsem çarḫ-ı tinnīn ditreyüben ola rām

Aç gözüni diñle sözüm vir bī gil?[20] cāmı sen
Yoḳsa elif ḳaddüñ iderem tīġimle dāl u lām

Böyle diyüb nāme içre Keyḳubādī ol pelīd
Āḫir itmiş nāmesini vir ṣalāvāt şād-kām

Der Beyān-ı Ender Ṣıfat-ı Dāsitān-ı Māżī vü Temṣīlāt
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Gūş iderseñ maġrifetden söz ṣaḥīḥ
Vardurur temṣīl-i destān-ı ṣarīḥ

Şerḥ ideyin añla şāhum cümlesin
Tā diyesin söyleyene āferīn

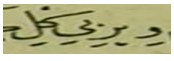
Bu ceseddür fīl-meṣel milk-i ʿArab
Şeh Süleymān rūḥuñ añla luṭf-ı Rab

Nefs-i levvāmedür Destān-ı Zāl
Dürlü dürlü levne girür māh u sāl

Geh Süleymān'la olur Yezdān-perest
Gāh Ḳubād'a_alḳış idersiñ nīk ü ḫˇāst

Ḥīle-kerdür rūzigārı dīde ol
Bir ḳarāra ḳalmaz aḫīr pür-uṣūl

20

Nefs-i emmāre durur ol Keyḳubād
Kim işidür gice gündüz ol fesād

Leşker-i nefsüñ ḳuvāsı kibr u kīn
Buḫl u şehvet ḥırṣ u kiẕb ü yā emīn

ʿAḳluñ olur bil ki Loḳmān-ı Ḥakīm
Hem-demi ʿaḳluñ ḳuvāsı yā Kerīm

Ṭāʿatile ʿilm-i taḳvā-yı ṣarīḥ
Żikr ü tesbīḥ ü iṭāʿat iy melīḥ

Ṣı bu nefsüñüñ ḳuvāsın kām-kār
Çün Ḳubād eyle şikeste ḫor u zār

ʿAḳluña rūḥuñ muṭābıḳ ola ger
Şeh Süleymān miṣli_olasın nām-ver

Pend olur ʿāḳıllaruñ gūşundadur
Hoş-mendiñ ḫūb-peyām pūşındadur

ʿAḳl-ı kāmil nefsine ḳādir gerek
Fiʿline her ḥālile şākir gerek

Her ki nefsin pend ile teskīn ider
Ḥüsn-i ḫūlḳı çün melek şīrīn ider

[12ª] Ger melek-ḫūy ider isen nefsi sen
Birlik ola menzilüñ cennet-ʿAden

Her kime kim nefs-i tevsen rām ola
Bu cihān içre murādın ol bula

Vir riyāżet birle nefse gūş-māl
Tā bulasın ḳurb-ı Ḥaḳḳ'ı ber-kemāl

Der Beyān-ı Meclis-i Āḫir
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḥamd-i bī-ḥad aña kim oldur Ḫudā
Virdi emn ü ʿömr-i mühlet müntehā

Yüz otuz altıncı meclis daḫı hem
Oldı āḫir buldı ġāyet intihā

Ḥaḳ Teʿālā ger virürse mühleti
Kim emān vire ecel iy meh-liḳā

Bāḳī meclis daḫı neyse söyleyem
Vaḳt-i ʿaṣr olunca_idevüz ibtidā

Söyleyevüz ḫoş ġarāyib dāsitān
Güş-ı hūşı ṭutan ola dil-küşā

Bu Süleymān ḳıṣṣasıdur key laṭīf
Ḫāṣṣa kim olur ṣaḥīḥ iy pādişā

Līk sizden iy cemāʿat umdıġum
Ḳılasız Firdevs-içün ḫayr-ı duʿā

Kim duʿādan yād iderse bir nefes
Ḥaḳ Teʿālā ḥācetin ḳılsun revā

İy Kerīm u kār-sāz u Ẕü’l-celāl
Viy Raḥīm ü Ḳādir ü Ḥayy u Beḳā

Ol Muḥammed nūrı ḥaḳḳı yā Ilāh
ʿAfv idüb Firdevsī’yi sen yarlıġa

Yarlıġanmaḳ ister iseñ pür-hüner
Vir ṣalāvāt sen be-cānı Muṣṭafā

Oḳıyana yazana diñleyene
Raḥmet eyle iy kerīm ü reh-nümā

Süleymān-nāme’nüñ Yüz Otuz Yedinci Meclisinüñ Ẕikrindedür
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Naġme ḳıl bülbül irişdi çün bahār
Kūh u ṣaḥrā oldı cümle lāle-zār

Çün feṣāḥat maʿ denisin sen ṣarīḥ
Söyle bir emlaḥ kelām ola ṣaḥīḥ

Bir nefes ursan ki gören her faṣīḥ
Ṣana kim nuṭḳuñdurur nefḫ-i Mesīḥ

Gel kelīm olub dile alġıl kelām
Kim aña taḥsīn ide her ḫāṣ u ʿām

Siḥr ü efsūn idüb eyle bir ḫiṭāb
Kim söziñle şād ola şeyḫ u şebāb

Çalayın bir perdeden ki sāz-ı ʿūd
ʿIşḳ odına yana sāmiʿ miṣl-i ʿūd

Yanmasa ʿūd od olmaya temīz
Tutsun anı cān ile ehli ʿazīz

Başa ateş ḳomayınca şemʿde
Olmaz aṣḥābuñ ḳatında cemʿde

ʿIşḳ odına yanmışam pervāneyem
Sözlerüm şeker durur gerçi neyem

ʿIşḳ erinüñ sözi durur sūz-nāk
Gūş iden ṣāf olub ider kalbi pāk

Ḳopdı cāndan geldi dile iş bu söz
Semʿüñe ṣal kim bilesin sen rumūz

Ṭaʿn iden her sözlere cāhil durur
Nuṭḳ-ı taḥḳīḳ anlayan kāmil durur

Nuṭḳ-ı kāmil añladuñsa müntehā
Eylegil Firdevsī'ye bir ḫoş duʿā

Niçe bir nefs sözini söyleyelüm
Şeh Süleymān ḳıṣṣasın eyleyelüm

Şerḥ idelüm Şeh Süleymān ḳıṣṣasın
Gūş idenüñ defʿ idelüm ġuṣṣasın

[12^{b}] Ġuṣṣayı defʿ itmek isterseñ tamām
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya hem selām

Dāsitān-ı Evṣāf-ı Keyḳubād Şāh

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılān-ı muḫtār ve Eflāṭūn-ı Yūnānī naḳlince rāviyān-ı aḫbār anuñ gibi eṣāḫ-ḥikāyet ve emlaḥ-rivāyet ḳılub eydürler kim nite ḳaçan kim ol zamān meclis-i Benī İsrāʾīl içre Ḳubād'uñ nāmesin kim oḳutdı Süleymān Peyġāmber ʿaleyhi's-selām Keyḳubād'uñ nāmesin diñleyüb Keyḫüsrev taḫtın ve cāmın diledügin virmezse cenge bil baġlamaġa diş biledügin işidicek. Be-ġāyet içinde niçün añınçün kim ol ʿaṣırda Keyḳubād'dan ulu pādişāh yoġ idi. Leşkerinüñ ḥaddi nihāyeti mür u mulḫdan daḫı artuġidi. Bir bu kim Süleymān umardı kim Endülüs melikiyle Ungurus meliki ve ol üç ḳarındaşlar helāk olduġın çerisiyle cümlesi ḫāk olduġın bilicek dünyāda olan pādişāhlar cümlesi Süleymān'a muṭīʿ olalardı gelüb istiḳbāl ḳılalardı. Pes Keyḳubād nāmesinden bu ḫaberi alub be-ġāyet saḫt olub daḫı bir zamān fikre varub andan baş ḳaldurub eyitdi: "İnşāʾallāhu Teʿālā bugün müsāfirimüzsin yarın saña cevāb virevüz" didi. Daḫı ol laʿl şaṭrancı eline aldı gördi kim cümlesi laʿl ü cevāhirden düzilmiş, üzerine Cimşīd Şāh adı yazılmış tīġile ḫūb rūşen ḳazılmış. Süleymān bildi kim bu şaṭranc Cimşīd Şāh'dan ḳalmışdurur. Andan Süleymān eyitdi: "Bu laʿl şaṭranc ḫod Cimşīd-i Şāh'dan ḳalmış ʿacabā Keyḳubād bunı ḳande bulmış ola" didi. Zāl eyitdi: "Şehā Cimşīd kim cihāna sulṭān oldı. Cimşīd dünyādan gidecek Ḍaḥḥāk-ı Mārī pādişāh oldı cihānı żabṭ itdi biñ yıldan bir gün eksük melik oldı. Ṣoñra Cimşīd'üñ ḳızı oġlu Ferīdūn Şāh gelüb ṭāliʿi yārī ḳılub Ḍaḥḥāk-ı Mārī-yi nā-pāki helāk eyledi. Ferīdūn cihānı ṭutdı. Ḍaḥḥāk-ı nā-pākden Cimşīd'üñ ḫazīnesin alub yedi yüz yıl cihāna müstaḳil pādişāh oldu. Ferīdūn'dan ṣoñra Menūçehr şāh oldu ḫazine-i Cimşīd aña ḳıldı. Ol daḫı yüz yigirmi yıl cihāna ḥükm ḳıldı. Menūçehr vefāt idicek Ẕū Şāh pādişāh oldı. Cimşīd'ün ḫazīnesi Ẕū'ya ḳaldı. Ẕū'yıla Efrāsiyāb ceng eyledi. Baʿżı mālın kim Ẕū Şāh cenge bile getürüb dururdı. Ṣoñra Ẕū Şāh'ı Efrāsiyāb dutub öldürdi. Yirine Keyḳubād şāh oldu Cimşīd ḫazīnesi Keyḳubād'a ḳaldı. Efrāsiyāb ile ṣulḫ ḳıldı. Pes yā Süleymān-ı zamān bu laʿlden şaṭranc daḫı Cimşīd'den ḳalub Keyḳubād Şāh ḫazīnesinde bulunsa ʿaceb mi ola" didi.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Keyḳubād olur muḳarreb şāh-ı aʿẓam bī-gümān
[13ª] Māl-ı vāfir genc-i bī-ḥadd miṣl-i Ḳārūn anda_inan

Yedi iklīm içre sulṭān Keyḳubād olur hemīn
Hind ü Sind'üñ pādişāhı gönderürler armaġān

Pes ʿaceb mi buncılayın olsa şaṭranc iy melek
Şāh-ı Cimşīd aşlı durur ʿālem içre bu zamān

Böyle diyüb Zāl-ı Destān medḫ ider mevlāsını
Şeh Süleymān diñleyüb ider taʿaccüb key cihān

Gūş iderseñ söyleyem şāha ġarāyib ḳıṣṣaʾı
Vir ṣalāvāt tā oḳuna bu ʿacāyib dāsitān

Dīden-i Perr-i Sīmurġ Ḥażret-i Süleymān Taʿaccüb Kerden

Ḥakīm ḳavlince Zāl-ı Destān Keyḳubād Şāh'a bu vechile taʿrīf idecek Süleymān ḥażretine be-ġāyet güç geldi. Ammā kim nesne dimedi. Buġur Süleymān şaṭrancı ḳoyub Sīmurġ yüñin eline alub gördi kim bir ʿacāyib yüñ nite uzunluġu yedi arşı ini. Daḫı üç ḳarış ola ḳovasınuñ yoġunluġu ādem uyluġu ḳadar var rengi āl ammā kim ol āl rengüñ üzerine yitmiş iki dürlü reng efşān olmuş. Bu ʿacāyıblıġı daḫı bu kim ol renglerüñ her birisi anuñ bigi merġūb zībā rengler dürür kim gözler görmiş degül berḳ urur. Gevher miṣāl yine ol renklerüñ çevresi altunıla taḥrīr olmış gibi taḥrīr var. Altun miṣāl berḳ urur ve ḳavsı daḫı ruḫām gümiş bigi ammā kim üzerinde lāciverdī noḳṭalar var ve ḳavsı daḫı ruḫām gümiş bigi ammā kim üzerinde olan lāciverdī noḳṭalaruñ çevresi altunla taḥrīrlenmiş gibi taḥrīr var. Üçünci bu kim ol ḳadar ṭūl-i ʿarżıla şunuñ gibi yeynidür kim vezinde üç dirhem ḳadar yoġidi.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Key taʿaccüb eyleyüb şāh-ı cihān
Didi görüñ Ḫālıḳ'ı ol lā-mekān

Ḳudretile kim neler ḫılḳat ḳılur
Böyle perle Sīmurġ'u zīnet ḳılur

Çeşm-i insān görmedi bunca peri
Ne görübdür sabr iden baḥr u beri

Böyle diyüb Şeh Süleymān ḫūb-nefes
Görmege Sīmurġ'ı ʿāşıḳ oldu pes

Kim durur ʿAnḳā'ya müştāḳ olmaya
Līk bu dem kimse anı bulmaya

Neṣr Ḥakīm ḳavlince çünkim Süleymān ʿām Sīmurġ'uñ yüñin göricek ġāyet taʿaccüb eyledi. Daḫı dönüb Zāl'a suʾāl eyledi kim: "Yā Zāl-ı Destān ve iy şāh-ı Zāvilistān bu yüñ neden maʿlūm oldu kim Sīmurġ'uñ yüñidügi ve senüñ neden elüñe girdi saña kim virdi?" didi. Zāl-ı Destān daḫı başladı Sām-Süvār'un oġlu olmayub ṣoñra Zāl toġduġun ḳaşı kirpügü ṣaçı aḳ olduġu Sām-Süvār ikrāh idüb bir ṭaġ kenārında ḳoduġın. Sām-Süvār gidicek Sīmurġ şikāra giderken gelüb Zāl'ı bulub yuvasına iledüb yavrılarıyla besleyüb bir nice yıldan ṣoñra Sām Zāl'ı görüb raḫşını sürüb Sīmurġ şikārına varub bir atı buġazlayub içine girüb Sīmurġ daḫı **[13^{b}]** gelüb uçub hevā yüzinden ol Sām içine girdügi leşi hevādan inüb taynaḳ urınca Sām Sīmurġ ayaġından ṭutub daḫı ḳoyuvirmedügin, Sīmurġ amān diledügin Sām Zāl'ı ṣordugın Sīmurġ yuvamdadur diyüb Sām Sīmurġ'a endürüb belürüb, Sīmurġ Zāl'ı getürdügün Sām kendünüñ adın Zāl ḳoduġın bir ḳaç yüñ virdügin. Ḳaçan kim bu yüñüñ yarusın oda urub buḫūr ḳılasın ben anda ḥāżır olam didügin bir ḳaç yüñin buḫūr itdügin Sīmurġ geldügin Sām-Süvār daḫı ġāyib olduġın Rüstem vücūda gelüb andan Loḳmān-ı Ḥakīm gelüb Sām-Süvār'uñ ṭāliʿin dutduġın, Sīmurġ daḫı gelüb Sām-Süvār'dan ḫaber virdügin beyān eyledi. daḫı Sām ḥasretinden aġladı gözleri yaşı aḳub çağladı.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ancılayın aġladı Destān-ı Zāl
ʿĀleme seyrāb oldı māl-a-māl

Pes teraḥḥum eyleyüb şāh-ı cihān
Didi ġuṣṣa çekme bu dem pehlevān

Her kemālüñ ṣonuna irse zevāl
Māh-ı bedri çarḫ iderse ya helāk

Bir gün ola saʿda düşe rūzigār
Çekmeyesin ḥasreti Sām-Süvār

Ḫāṭırın itdi tesellī şeh-cihān
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya cāvidān

Ṭāliʿ-i Sām-Süvār Goften-i Loḳmān-ı Ḥakīm

Ḥakīm ḳavlince Zāl-ı Destān Sīmurġ yüñin ne vechile ele getürdügin kim söyledi ve Sām'ı añub kim riḳḳat ḳılub aġladı. Anda ṭuran begler yigler Zāl'uñ riḳḳatine teraḥḥum itdiler. Daḫı Süleymān ʿaleyhi's-selām eyitdi: "Yā Loḳmān luṭf eylegil Sām-Süvār'ı görüñ kim ḥayātda mıdur yāḫūd memātda mıdur? Nolaydı ḥayātda olub bizümle gelüb bulışaydı. Anuñ bigi pehlevān-ı cihān ṣāḥib-ḳırān-ı devrān benümle bile olaydı öñümde düşmāna ḳılıç ṣalaydı" didi. Süleymān ʿām eyle deyicek Loḳmān-ı Ḥakīm daḫı usṭurlāb ele alub Sām-Süvār'uñ ṭāliʿin ṭutdı. Aḥkām-ı nucūmuñ ġavrına?[21] ʿilmle yitdi. Daḫı dönüb Süleymān'a eyitdi: "Yā resūlallāh müjde ola kim Sām-Süvār ḥayātdadur bu dem bir cinnīyle ceng ider kim ol cinnīnüñ biñ bir eli var durur. Sām anuñla ceng ü cidāldedür. Dört aydan ṣoñra ʿināyet-i Ḥaḳ birle sen Süleymān'uñ kerāmeti ve muʿcizātı berekātiyle cinnīler sulṭānları ile perrīler melikler ile Sām-Süvār gelecekdür pehlevānuñ olacaḳdur."

21

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ṭāliʿ -i heylāc?[22] bu kim söyledim iy kām-yāb
ʿİlm-i İdrīs içre budur görinen üşde kitāb

Yoḳsa ġaybı kimse bilmez līk ʿallāmü'l-ġuyūb
Söz budur ki dimişem vallāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb

Der Beyān-ı Melek-i Müvekkel-i Murġān Āmeden-i Süleymān ve Āverden-i Murġān

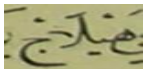
Ḥakīm ḳavlince Loḳmān-ı Ḥakīm eyle deyicek. Süleymān daḫı Zāl-ı Desṭān daḫı şāẕılıḳ itdiler be-ġāyet feraḥ oldılar. Buġur Süleymān **[14ª]** eyitdi: "Yā Zāl-ı Destān ve iy pehlevān-ı cihān nice ola kim Sīmurġ'ı göreydük ve ḥāline ireydük hem Sām-Süvār'dan ve daḫı dünyānuñ ʿacāyıblıġından zamānuñ ġarāyibātından ḫaber ṣorayduḳ" didi. Zāl-ı Destān eyitdi: "Dilerseñ kim Sīmurġ'ı göresin bu yüñi oda yaḳub buḫūr ḳılġıl Sīmurġ ḳande ise gelür" didi. Süleymān diledi kim ol yüñi oda yaḳub buḫūr ḳıla Aḫī Melīḥ-i Küstāḥ anda ḥāżırdı bu ögmelere nāẕıridi. Eydür: "Yā Süleymān daʿvā idersin kim baña ḳuşlar daḫı muṭīʿ olmışdur dirsin, çünkim saña ḳuşlar fermān-ber ise Sīmurġ ḫod ḳuşlaruñ sulṭānıdur Sīmurġ'ı daḫı dīvānuña getür saña yoḳsa hemān ḳuşlardan saḳa ḳuşın ve bayḳuş ḳuşın getürmegi mi bilürsin. Bayḳuşı[23] bende getüreyin bu ne daʿvīdür kim idersin yüñin yaḳmaġla ḫod Zāl daḫı getürür. Eger kim vākıʿısa saña Süleymānlıḳ virildüği ḳuşlar saña muṭīʿ olduġu gerçekise Sīmurġ'ı getürgil yüñin ocaġa yaḳmadın dergāhuña yitürgil." Yoḳsa ocaġa yaḳıcaḳ ḫod çi Süleymān çi Zāl-ı Destān

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Böyle diyüb ol zamān Aḫī Melīḥ
Söyledi çoḳ raṭb-ı yābis key ḳabīḥ

22

23 Kelime mükerrer yazılmıştır.

Söz gerek ki söyleyicek pür-hüner
Ḥūb maḥbūb ola ġāyet ḫoş melīḥ

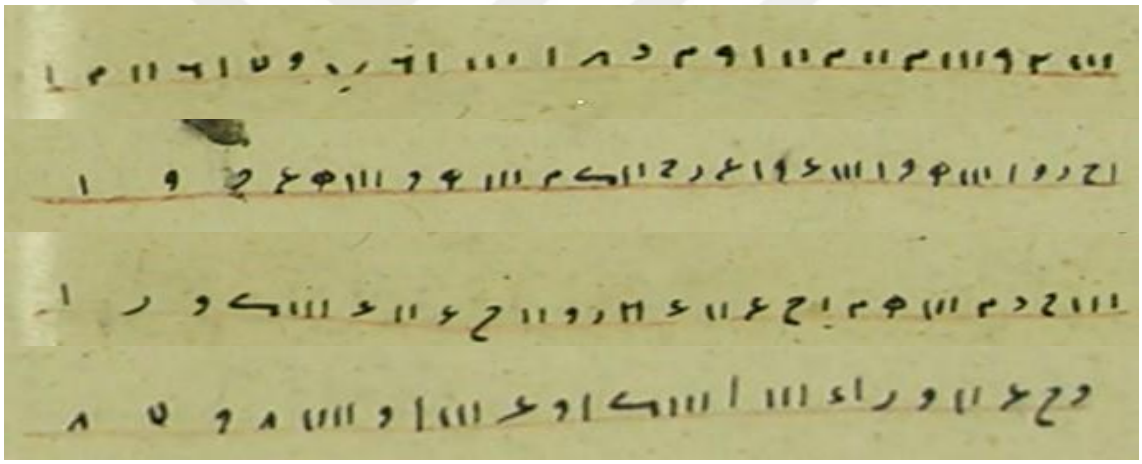
Bu muḳarrer olmasa cāhil eger
Ḳadr u ḳıymet bulmayadı bir faṣīḥ

Söylegil emlaḥ-kelām aḥsen-ḥadīṯ
Ḳıla taḥsīn işiden diye ṣaḥīḥ

Sözüñi Firdevsī miṯli söyle kim
Söz-i zībā söyler u ġāyet ṣarīḥ

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Aḫī Melīḥ-i Küstāḫ eyle diyicek. Süleymān'a be-ġāyet güç geldi, diledi kim helāk ideydi ve ammā kim Dāvūd Peyġāmber'üñ and virdüginden ötürü nesne dimedi. İllā kim cemīʿ-i begler yir yirin Aḫī Melīḥ'e ḳaḳıdılar ne küstāḫlıḳ idersin, dāyimā bu ne sözdür kim söylersin didiler. Aḫī Melīḥ eyitdi: "Girçek direm Süleymān ise bu gelen ʿAcem-peççeye bir velāyet kerāmet göstersün, varub dimesün kim Süleymān'a ḳuşlar muṭīʿ olsa. Sīmurġ'ı götürmek Süleymān'uñ elinden gelürdi. Vāḳıʿ degülmiş dimesün" didi. Süleymān eyitdi: "İnşāallahu Teʿālā Sīmurġ daḫı gele sen yüzüñ ḳarasıyla ḳılasın" didi. Daḫı dīvānı ṭaġıtdı. Zāl daḫı ṭurub otaġına gitdi. Süleymān ʿām ḫalvetine varub ol gün aḫşam olınca ʿibādet eyledi. ʿİbādetden ṣoñra diledi kim aṭyār üzerine müvekkel olan melegi daʿvet ḳıla. Pes iki rekʿat ḥācet namāzın ḳılub daḫı ol nübüvvet ḫāteminüñ beşinci ismini oḳuyub daḫı ḳuşlar üzerine müvekkel olan melegi Ṭamāhā Banāyāʾil[i] daʿvet eyledi. Ḥaḳ Teʿālā Süleymān'uñ ʿām duʿāsın müstecāb ḳılub Müvekkel-i Aṭyār gönderdi. Gelüb Süleymān'uñ dergāhına yitdi. Süleymān namāzda iken **[14ᵇ]** gelüb ġāyibden ḥāżır olub Süleymān'a selām virdi. Süleymān ʿaleyk alub ʿizzet ḳılub gördi kim bir ʿaẓīm melek geldi kim ṣureti ādem şeklinde ammā kim iki ayaġı var ve iki daḫı ḳanadı var. Ḳuyruġı ṭāvūs şeklinde ammā kim dört eli var. Bir elinde süñü ṭutar ve bir elinde altundan oraḳ ṭutar ve bir altundan ṭās ṭutar ve bir elinde ḳalem ṭutar elmāsdan. Ammā kim yüzü nūrından ʿalem-i kāināt münevver olmuşdu. Ayaḳları ʿanḳā ṣūretinde yiryüzinde ve lakin başı yedinci ḳat göge

değmiş. Ḳaçan kim Süleymān ibni Dāvūd ol melegi gördi. “Aduñ nedür ve neye müvekkelsin”[24] diyüb şordu. Ol ferişte cevāb virdi kim: “Benüm adum Ṭamāhā Benāyāʾildür ve ḳuşlar üzerine müvekkelem. Yiryüzinde ve gökyüzinde ve deñizlerde ve daḫı Ḳāfʿālemlerinde ne ḳadar ḳuşlar varsa müvekkelem. Benüm ḥükmümde daḫı on biş kez yüz biñ ferişteler vardur kim her birinüñ ḥükmi içre nice yüz biñ biñ[25] tekvīnler vardur” diyüb cevāb viricek. Yine Süleymān ibni Dāvūd ʿām naẓar ḳılub gördi kim ol müvekkelüñ elindeki süñünüñ üzerinde bu tesbīḥ ḳudret ḳalemiyle yazılmış ḳazılmış kim o tesbīḥ bu durur: **ا الدُّعَا بَاسَامِعَ الخَطَا غَافِرَ يَا الْبَقَا بِمَ بَادَا اَللَّهُمَّ الرَّحِيمِ الرَّحْمٰنِ اللهِ بِسْمِ الأبواب مفتح ويا الأَسْبَابِ سَبَبُ وَيَا الْأَرْبَابِ رَبِّ الأَهْوَانتَ اله بِالا سُبْحَانَكَ الْجَزا شَرِيفَ يَا الونَا كَثِير العَطَايَا عَظِيمُ انو اللهم العلى السموات في الملكوت خَالِيُّ إ اللَّهُمَّ بِايْنِيتُ يَجِيدُ يَا حَمِيدُ يَا يُحيط ا حَنِيطَ إِرَنِينَ بَاشَنَينِ سُبْحَانَكَ آلِهِ وَ مُحَمَّدٍ عَلَى اللهُ وَصَلَّى الْمُرْسَلِينَ الْأَنْبِيَاءِ نُورَ أَنْتَ يَوْمَ بِاغْفَرَانَ الدِّينَ يَوْمُ بِادَتَانَ سُبْحَانَكَ وَالعَلَى الموات أَجْمِينَ**[26] ol ṭās üzerinde bu ḫātem naḳş olmuş ki ḫatem īnest ol elindeki evrāḳ üzerinde bu ṭılsımāt yazılıbdur ḳudret tīġiyle ḳazılubdur.

[24] Neye müvekkelsin: neye geldüñ müvekkelsin.

[25] Daḫı on biş kez yüz biñ ferişteler vardur kim her birinüñ ḥükm içre nice yüz biñ biñ: İfadesi derkenārda: Daḫı elli biş biñ daḫı firişte vardur kim anlaruñ her birisinüñ taḫt-ı yedinde niçe yüz biñ biñ şeklinde yazılmıştır.

[26] Rahman ve rahim olan Allahım, beni sonsuza kadar kalıcı kıl. Ey günahları bağışlayan, duaları işiten, çok nimet ihsan eden, ey çok vefalı olan, ödüllendirenlerin en yücesi seni tesbih ederim. Senden başka ilah yoktur. Sen yücelerin yücesisin. Ve ey sebeblerin sebebi, hayırlı kapıları açan seni daima tesbih ederim. Ey şefkatli olan, dost olan, muhafaza eden her şeyi ilmi ile kuşatan, her övgüye layık olan, ey şanı yüce olan, ey tüm yaradılmışları rızkını veren Allahım. Ey yüce semada melekut alemini yaratan ve sahibi olan yüceleri yücesi seni tesbih ederim. Kıyamet gününde herkesin mükâfatını veren ve o gün günahları bağışlayan sen peygamberlerin nurusun. Allah resulüne ailesine selat ve selam olsun.

الأَغَفَّارًا الْحَابِلِ[29] **يَزِيدُ وَلَا**[28] **مَدَدًا بِمِثْلِهِ جِئْنَا وَلَوْ**[27] ol ḳalem kim elinde ṭutar ḳalemüñ ucunda bir levḥ şeklinde nesne ṭutar ucı ḳalem-veş ol levḥüñ ucında bu yazılmış kim **صَادِنُ اللهِ رَسُولُ مُحَمَّد الْمُبِينِ الْحَقِّ الْمَلِكِ سُبْحَانَ عَظَمَتِهِ لِوَصْفِ الْعُقُولِ تَمْتَدِي لَا الَّذِي كَبِيرَانَ با du'ā īnest الأَمِينِ الوَعْدِ**[30] Ḳaçan kim Süleymān ibni Dāvūd bu tesābiḥ-i esmāʾullah kim gördi añlaruñ aṣlı nedür **[15ª]** ve ḫavāṣ nedür? Ol müvekkel ferişte cevāb virdi kim: "Yā Süleymān ibni Dāvūd bu elümde ṭutduġum süñünüñ aṣlı oldur kim ḳaçan kim benüm tekvīnlerüm emrinde olan cinler kim göge çıḳmaġa ṭalep itseler bu süñüyile atub ol cinnīleri helāk iderem. Bu süñünüñ üzerinde yazılan tesbīḥ ʿizzetine yine süñüm elümde bulunur. Her kim bu duʿāyı āfitāb Esed burcındayıken āfitāb şerefinde iken kılıç üzerine yazub pūlādıla ḳazsa, ol ḳılıc ḳanḳı düşmān üzerine kim çekse nusret bula. Be-berekāt-ı īn tesbīḥ ve daḫı benüm tesbīḥüm budur kim oḳuram. Her kim oḳusa düşmān üzerine ursa cemīʿisinün üzerine muẓaffer ola. Yine Süleymān didi kim: "Yā Melek-i Ṭamāhā Benāyāʾil ya bu ṭāsuñ aṣlı nedür ve üzerindeki ḫātemüñ ḫavāṣı nedür?" Cevāb virdi kim: "Yā Süleymān ibni Dāvūd bu ṭās kim elümde dürür sen Süleymān'a tuḥfe kevṣer şarābın getürdüm" diyüb Süleymān'a ṣundu. Süleymān daḫı alub ol ṭāsdan kevṣer şarābın nūş eyledi. Ḥaḳḳ'a ḥamd itdi. Daḫı dönüb ol ṭās üzerindeki ḫātemüñ ḫavaṣından suʾāl eyledi. Melek cevāb virdi kim: "Yā Süleymān ibni Dāvūd her kim bu ḫātemi şāhīnüñ veyāḫū sunḳurun ve yāḫūd balabanuñ fīʿl-cümle ṭoġanuñ cılġusınuñ mühri üzerine bu ḫātemi yazub naḳş eylese ol ṭoġana yırtıcıdan ve ṭaratıcı ḳuşlardan ziyān irmeye. Andan özge ṭoġan ʿālem içre bulunmaya ve daḫı her kim bu ḫātemi misk ve zaʿferānla yaza daḫı muma ḳaplaya külāhında götüre ehl-i kitāb ve ʿālimler ve fāżıllar ḳatında muḥterem ola ve maḥbūb [u] maṭlūb ola Allah Teʿālā'nuñ emriyile." Andan Süleymān suʾāl eyledi kim: "Bu elüñdeki od şeklinde oraḳ ne nesnedür üzerindeki ṭılsımāt ḫavāṣı nedür?" Melek-i Müvekkel cevāb virdi kim: "Bu oraḳ degildür. Bu daḫı ḥarbedür Ḥaḳ Teʿālā'nuñ ḳahrı odından yaradılmışdur. Ḥarbe kim vażʿı oraḳ şeklindedür. Ḳaçan kim vuḥūşlar üzerine müvekkel olan tekvīnlerden çelebden baña

---

[27] "Deki: Rabbimin sözleri için derya mürekkeb olsa ve bir o kadar da ilave getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir" (Kehf/ 109).

[28] "Biz Kur'an'ı mü'minlere şifa ve rahmet olarak indiriyoruz. O, zalimlerin ise ancak ziyânını artırır" (İsra/ 82).

[29] Dua: "Durumları ancak gaffar olan Allah düzeltebilir."

[30] Dua: "Ey azametini, yüceliğini, kudretini, akılların idrak edemeyeceği yüce Rabbim, seni tesbih ederim. Hak olan, melik olan, apacık hükümran olan Rabbim seni daima tesbih ederim. Muhammed Allahın sadık vaadi üzerine emin peygamberdir."

birisi ʿāsi olsa hemān-dem bu elümdeki ḥarbeyi ataram ol cinnīyi oda yaḳub helāk iderem. Ammā kim üzerindeki ṭılsımuñ ḫavāṣı budur kim her kim dilerse aña ʿilm-i kīmyā ve ʿilm-i sīmyā naṣīb ola ḥāżır ḳıla. İkisinden daḫı ḫāṣiyet bula murādınca gerekdür kim ol gün kim āfitāb Esed Burcında ikeñ Sünbüle Burcına gelse ve yedinci derecede ḳarār ḳılsa ol dem içinde ḳamer daḫı sünbüle burcında ikeñ Ūṭārid sāʿati içre bir pare āḳ ḥarīr üzere bu ṭılsımātı müşk ü zaʿferān birle ve ṭatlu ṣuyıla bir kimse kim bu ṭılsımātı ẕikr olan şerāyiṭ üzerine ḳartal havsinile ve saḳā ḳuşınuñ ḳursaġı üzerine yazub keñdü bile bile götürse cemīʿ-i yazı berrī ve baḥrī ve hevāyī ḳuşlaruñ [15b] żararından emīn ola ve her kim bu ṭılsımātı dilkü derisine yazub kendüde bāzūsında götürse sevdügi kişi aña muṭīʿ ola ve cemīʿ-i ʿilmi ḥıfẓ itmekde ola dükeli ḫalḳ ortasında ḥürmetlü ola deyicek." Yine Süleymān ibni Dāvūd eydür: "Yā Melek-i Müvekkel-i Aṯyār ya ḳalem kim levḫ birle ṭutarsın anuñ aṣlı nedür veyā bu levḫ üzerindeki ṭılsımāt ḫavāṣı nedür?" diyicek. Ol melek-i aʿẓam cevāb virdi kim: "Yā Süleymān ibni Dāvūd bu levḥüñ aṣlı oldur kim bu cemīʿ-i melāʾike tekvīnile bu levḥ-i aʿẓam üzerindeki ṭılsımāt berekātıyla müvekkelem ve daḫı bu ḳalem ki vardur ol levḥüñ üzerine yılda bir kez āfitāb Sünbüle Burcına girecek Mīkāʾīl ʿaleyhi's-selām ne ḳadar ḳuşlara ne ḳadar nafaḳa virilse gerek ve ne ḳadar ḳuşlar ol devirde ki ḥayāt bulub rızıḳ yiyecekdür. Ḳudret ḳalemiyle bu levḫ üzerine yazubdur. Benüm oḳuyub maʿlūmum olubdur ve daḫı yiryüzinde yazılan ṭılsımātuñ nefʿi ḫavāṣı budur kim bir kişi bu levḥi yazub götürse ṭaliʿ iḫtiyār itse şikār-baz ise ḳuş ṣaydı aña āsān ola ve ḳuşlardan aña ziyān gelmeye ve eger kim altun ya gümiş üzerine bu levḥi yazub şāhīn ya ṭoġan boynına aṣa ḳosa ġāyet ṣayyād ola ve daḫı ṣaru ḥarīr üzerine yazub kendüzinde götürse ḫalḳ aña be-ġāyet muḥibb ola." Loḳmān-ı Ḥakīm eydür: "Bu levḫe Mesīḥābe dirler muḥabbet bābında muʿcizāt gösterür."

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḫāṣṣa çoḳdur bunca azdur ṭılsımāt
Saʿd sāʿat içre yazsañ pāk-ẕāt

Ḥācetüñ maḳbūl ola ʿālemde pes
Şöyle göstere ṭılısım muʿcizāt

Līk bilmek lazım olur naḥs u saʿd
Hem ḳamer ḳande bilesin key oñat

Ḳanḳı burcuñ içre durur bedr-i māh
Menzili ya ḳandedur āh ḫūb-ṣıfāt

Cümlesini bilmeseñ itme ʿamel
Kim hebā olur ʿamel gelmeye rāst

Böyle diyüb ol melek ḫāmūş olur
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya olma māt

Neşr Ḥakīm ḳavlince andan Süleymān ibni Dāvūd suʾāl itdi kim: "Yā Müvekkel-i Aṭyār ya bize ʿömrinüñ eṭvālinden ḫaber virgil tā bilevüz kim ne vaḳitden berü ḳuşlaruñ üzerine müvekkelsin" didi. Cevāb virdi kim: "Yā Süleymān ibni Dāvūd bi-ḥaḳḳ-ı maʿbūd-ı vedūd ʿömrimüñ ʿadedin bilmezem ṭavīldür şumārın farḳ ḳılmazam velākin bir nişān vireyin aña göre benüm ʿömrimüñ eṭvālinden ḫaberdār olasın" diyüb eyitdi kim: "Yā Süleymān Ḥaḳ Teʿālā bu ʿālem-i kāīnātı kim vücūda getürdi henüz ʿālem içre ḳuşlar cinsinden hīçbir ḳuş yaratmadın bir ḳuşcuġaz yaratdı. Cüşşede bülbül-ṣıfat anuñ miṣli elḥān-ı Dāvūd olaydı meger kim sen Süleymān'uñ atasıdur. [16ª] Çünkim ol ḳuşcuġazı Ḥaḳ Teʿālā yaratdı." Biñ yıl Allah Teʿālā'ya tesbīḥ idüb eydür kim: "Yā Erḥame'r-rāḥimīn yā Ekreme'l-ekremīn baña çoḳ ʿömür vir kim saña tesbīḥ idem" dirdi. Oturdı çünki biñ yıl tamām oldı. Ḥak Teʿālā'dan melāʾike ol ḳuşcuġaz içün niyāz ḳılub didiler kim: "Yā İlāhī bu ḳuşcuġaz ḥażretiñden kim ʿömr-i ṭavīl diler tesbīḥüñi ẕikr ide" diyicek. Ḥaḳ Teʿālā ol ḳuşcuġaza eyitdi kim: "Saña ne ḳadar ʿömr vireyin ki şoñra ʿömrüm azdur diyüb vaḳt-i mevtde baña şikāyet itmeyesin." Ol ḳuşcuġaz eyitdi kim: "Yā Rabbeʿl-ālemīn baña altmış biñ şehrüñ der ü dīvārı ṭolusınca ḫardal dānesin ṭoldurub baña günde bir dāne taḳdīr eylegil. Dānem dükenicek mevte rażıyam" didi. Andan şoñra Ḥaḳ Teʿālā altmış biñ şehr yaratdı kim ol şehrlerüñ dükelisini fānī oldı. İlla kim üç şehr fānī olmadı kim birisi meġāribde birisi meşārıḳda ve birisi daḫı cihānuñ ortasındadur kim eski Mışır şehri durur birisi Cābelḳā ve birisi Cābelsā şehirleri durur. Çünkim bu vech ile altmış biñ şehr yaratdı cemīʿisinüñ için

ḫardal dānesiyle ṭoldurdı. Daḫı baña emr itdi kim ol ḳuşuñ üzerine müvekkel olam güñde aġzına bir ḫardal dānesini virem cemīʿisinüñ üzerine baña tābiʿ olan meleklerüñ tekvīnlerüñ küllīsini ol şehrlerüñ dāneleri üzerine müvekkel ḳoyub ḥıfẓ itdürdüm. Tā kim rüzgāruñ teʾṣīrinden ol dānelere ḫalel gelemeye çünkim ol ḳuşcuġazı nice biñ biñ yıllar diri oldı. Altmış biñ şehrüñ ḫardal dānesinden bir şehr ṭolusu ḫardal dānesi ḳaldı. Andan ol ḳuşcuġaz ecel ḳorkusundan yılda bir dāne ḫardal yir oldu. Āḫir ol ḳuşcuġaz baña suʾāl ḳıldı eyitdi: “Yā Ṭamāhā Benāyāʾil ne ḳadar ḥücre ṭolusu ḫardal ḳaldı?” diyicek. Cevāb virdüm ki “Bir hücre ṭolusu dāne ḳıldı” didüm. İşidüb āh itdi kim riḳḳatından fürḳatından baña ḥayret ḥāṣıl oldu kim teraḥḥum eyledüm. Andan ol ḳuşcuġaz ecel derdinden on yılda bir dāne ḥardal ifṭār eyledi kim bu cemīʿ-i dāne dükendi bir dāne ḳıldı. Daḫı ol dāneyi iledüb aña teslīm idicek baña suʾāl eyledi kim: “Yā Ṭamahā Benāyāʾil daḫı dāne ḳaldı mı yāḫūd tamām oldı mı?” deyicek. Cevāb virdim ki “Bu dāneyle tamām oldı daḫı ḳalmadı” didüm. Ol ḳuşcuġaz on biñ yıl tamām ol dāne aġzında ṭutdı āḫir ol dāneyi daḫı yedi Ḥaḳḳ’a şükr itdi. Daḫı niyāz idüb

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Didi kim iy Ḫālıḳī ʿAzze ve Cel
Lā-şerīk u lā-yefūt u bī-bedel

Ḥayy u Bāḳī şāh-ı aʿẓam bī-vezīr
Mālik ü sulṭān-ı ʿālem bī-ḫalel

Āb-ı mihrüñden ṣadef aġzındadur
Bād-ı ḳahruñdan zelāzil her cebel

[16^{b}] Lutf idüb virmişidün ʿömr-i ṭavīl
Gelmedi bir gonca kim irdi ecel

Ḫavfum oldur mevt irişe nāgehān
Ḫāke yeksān ola aʿżāmuz ẕelel

Yā İlāhī ʿömrimi eyle ṭavīl
Kim cihāna ṭoymadum iy lem-yezel

Böyle diyüb nāliş itdi murġ pes
Vir ṣalāvāt Aḥmed'e ḳılma cedel

Neşr Ḥakīm ḳavlince yā Süleymān ibni Dāvūd çünkim ol ḳuşcuġaz bu vechile niyāz ḳılıcaḳ. Ḥaḳ celle ve ʿalā didi kim: "Yā Ṭamāhāyil senüñle ḳavlümüz tamām oldı ecelüñ daḫı yaḳīn geldi" deyicek. Ol ḳuşcuġaz on biñ yıl daḫı ol bir dāne ḫardalı yiyüb ḳanāʿat idüb ḥayāt buldı. Ammā kim gözleri yaşı ḳaṭre ṭamlayub bir kül olub dururdu. Andan ṣoñra ol ḳuşuñ ṭāḳati ḳalmayub bir kez āh eyledi, aġzından bir pāre od çıḳub vücūdın yaḳub kül idüb külin bād-ı nesīm ṣavurub varlıġın yile virdi. Andan Allah Teʿālā kemāl-i ḳudreti celāl-i ʿizzeti birle ol ḳuşcuġazuñ gözi yaşından ābī ḳuşları yaratdı. Dil-i külinden bülbül ṭūtī vü hezār desṭānı ve ḳumrıyı ve ne kim elḥān-ı ḫūb ḳuşlar varısa anları yaratdı. Aġzınuñ küllerinden dāne yiyici ḳuşları yaratdı ve gevdesi külinden cerrendeleri yaratdı. Andan ṣoñra uyluġınuñ külinden ne ḳadar ʿāṣī ḥayyār-nefs ḳuşlar varısa bāz u şāhīn ve balaban sunḳur laçin ve atmaca gibi şikār ḳuşların yaratdı kim baʿżısı daḫı yırtıcıdur. Ḳartāl ṣuyaġa çaylaḳ gibi fī'l-cümle ne ḳadar kim dünyā yüzinde ḳuş varsa ekṣeri ol ḳuşcuġazuñ aġżāları küllerinden ve gözi yaşından ḫılḳat olubdur.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Böyle diyüb ol müvekkel ḫāmūş oldu iy kibār
Gör neler ḫılḳat ḳılubdur Ḫālıḳ u Perverdigār

Bu ki hemtā bī-ʿadeddür Ḳādirüñ ḳudretleri
Ḥākim Ol ki bī-ḥisābdur ḥikmeti vü bī-ḳarar

ʿAcāyibhā-yı Goften-i Müvekkel-i Murġān Ḥażret-i Süleymān ʿAleyhi's-selām

Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿaleyhi's-selām yine suʾāl itdi kim: "Yā Melek-i Müvekkel-i Murġān cemīʿ-i ḳuşlar ḳaç cinsdür?" Cevāb virdi kim: "Dört cinsdür. Baʿżısı yırtıcıdur ʿanḳā vü şāhīn sunḳur u ṭoġan gibi ne kim anlara beñzer varışa.

Baʿżısı daḫı dāne yiyici ḳuşlardur ḳaz ördek bayḳuş ḳumru ṭūṭī bülbül ṭurrāc ne kim anlara benzer varsa. Baʿżısı daḫı hevāda olurlar yiryüzine inmezler. Baʿżısı daḫı baḥrī ḳuşlarıdur kim ḳurdaġı gibi deġüldürür. Nitekim anlaruñ yüñleri ṣuda ışlanmaz ammā kim ol ḳuşlar kim hevāda kürre-i nesīm içre olurlar anlaruñ ġıdāsı yildürür. Anlaruñ maḳām-ı fevḳa'l-ʿādedür. Anlar ḳuşlar içre şol hümā ḳuşu gibi ʿömri dükenüb ölmeyince anlaruñ vücūdu [17ª] yire düşmez." Ol Melek-i Müvekkel böyle deyicek yine Süleymān suʾāl itdü ki: "Yā Melek-i Aṭyār ol ḳuşlar ki kürre-i nesīmde olur anlaruñ aṣlı nedür?" Cevāb virdi kim: "Yā Süleymān birinci ḳat felek yüzinde bir maḳām vardur ki yiryüzinde ve gök yüzinde ne ḳadar ḳuşlar varısa dükelisinüñ ʿaynı ol hevā yüzindeki ḳuşlar içinde var durur. Nite şöyle kim ol ḳuşlar hevā yüzinde ṣāf ṣāf ḳanad ḳanada urub ṭurmışlardur. Her ṣāfı maşrıḳdan maġribe gider ḫılḳat olaldan ol ḳuşlar yerinden ayrılmaz ve bir yüñi daḫı dökülmez. Meger kim ol tesbīḥi yañıla yiryüzine düşe ammā kim yā Süleymān birinci ḳat felekden aşaġa kim anlaruñ maḳāmlarından yiryüzine ininceye dek ki biş yüz yıllıḳ yoldur. Hevā teʿṣīrinden güneş ḥarāretinden ve yaġmur ve ḳar ṭoḳunmaġından yiryüzine ininceye dek maḥv olur geçer." Süleymān ʿām eyitdi ki: "Anlaruñ yavrılaması ve yumurdası var mı nice olur?" Cevāb virdi ki: "Anlaruñ ġıdāsı kürre-i nesīmdür ve daḫı ḳaçan ki yumurdlasalar yumurdaların ḳanadları üzerine ḳorlar. Yavrularını ḳanadları üzerinde çıḳarurlar beslerler ve anlaruñ daḫı ġıdāsı yildür, hevāda eksük degüldür. Anlaruñ daḫı üzerine bir melek-i ʿaẓīm müvekkel vardur şekli kerkes ṣūretindedür dört ḳanadı vardur.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Cümlesi tesbīḥ ider Ḫallāḳı tām
Kimi Sübḥāndur kimi Rabbü'l-enām

Kimi yā Ḳayyūm u Ḳādir ẕikr ider
Baʿżı yā Ḥannān-ı aʿẓam dir hümān

Her birinüñ tesbīḥi olur ġıdā
Ẕikr-i Ḥaḳ'la dāyim oldur şād-kām

İtmese tesbīḥ düşer ḫāke ol
Ferri ḳalmaz yire iner ṣubḥ u şām

Böyle diyüb ol melek aʿẓam hemān
Sākin oldı vir ṣalāvāt hem selām

Neşr ve daḫı yā Süleymān Ḳāf milkinde ʿālemler vardur ki anlarda Sīmurġ ve ʿAnḳā ve Hümā ʿālemi gibi ve daḫı anlaruñ emṣālinde nice ḳuşlar vardur bu rubʿ-meskūn ḳuşlarına anlar benzemez. Nite ki Sīmurġ ve Hümā gibi ve Ḳaḳnūs gibi ki anlar Ḳāf Ṭaġı ʿālemlerinden gelmişlerdür ki bu rubʿ-meskūn ʿāleminde anlaruñ ʿaynı yoḳdur. Yaʿni anlara beñzer ḳuş yoḳdur ki zīrā anlar özge ḳuşlardur." Süleymān didi kim: "Sīmurġ didügüñ ne şekilde ḳuşdur ve ḳande olur?" Cevāb virdi ki: "Kūh-ı Ḳāf'da Sīmurġ ʿāleminde olurken göñline bu geldi ki ol Sīmurġlar ʿāleminden ġayrı daḫı ʿālem var mı ki diyüb pervāz urub hevāya ḳalḳdı ve uçdı. Tā ki zamānile Hümā olduġı ʿāleme geçdi. Bir bölük hümā ḳuşlarına bulışub anları daḫı kendüye uydurub yine hevāya ḳalḳub uçdılar bir ʿāleme daḫı geçdiler. Ol ʿāleme Ḳaḳnūs ḳuşı ʿālemiydi. Ol ʿālemde **[17^{b}]** daḫı bir bölük Ḳaḳnūs ḳuşına uğradılar, anları kendüzine uydırub uçdılar. Ol Ḳaḳnūs ʿāleminden bir ʿāleme daḫı gecdiler. Andan ṣoñra çünki bunlar bildiler ki Ḳāf'da anlaruñ ʿāleminden ġayrı Allah Teʿālā'nuñ ʿālemi çoḳdur. Andan dilediler ki yine ʿālemlerine varalar vaṭanlarına varub ḳarar ideler. Ammā Ḥikmetullāh şöyle vāḳıʿ oldı ki ne ḳadar ki felek yüzinde uçdılarsa kendüler ʿālemin bulmayub ʿāciz ḳaldılar. ʿĀḳıbet bunlar Hindūstān milkine gelüb düşdiler. Ammā ki hümā ḳuşları bu yiri yirüben ḳabūl itmediler. Yirde ḳonmayub hevāya ḳalḳdılar. Henüz ol vaḳitden berü hümā cinsi felege ḳarşu uçarlar ki ol hümā ʿālemlerini bulalar velākin bulmayub ʿāciz ḳalurlar Sīmurġ daḫı Elbruz eteginde gelüb maḳām ṭutdı ve Ḳaḳnūs ḳuşı daḫı Hindūstān milkinde maḳām ṭutdı. Ol üç ḳuş bu milkde ġarīblerdür." Yine Süleymān suʾāl itdü ki: "Yā Sīmurġ ḳuşı niçün vaṭanına ʿazm itmedi?" Cevāb virdi ki: "Ol zamān ki Sīmurġ ḳuşı kendü ʿāleminden gitdügi[31] vaḳtin kim erkeginden cüdā düşdi. Gelüb Kūh-ı Elbruz'a irişdi iki yumurda yumurdladı."

[31] "Yā Sīmurġ ḳuşı niçün vaṭanına ʿazm itmedi cevāb virdi ki ol zamān ki Sīmurġ ḳuşı kendü ʿāleminden gitdügü": derkenār

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Çünki iki beyża-yı ʿAnḳā-baṣar
Müddetile beyżadan yavru çıḳar

Şād olur Sīmurġ-ı Ḳāf anı görür
Ḥaḳḳ'a şükr idüb yüzin yire urur

Yalıñızlıḳdan cānı bezmişidi
Eski dostından ümīd üzmişidi

Līk ol yavrularuñ şāh-ı cihān
Revnaḳı olmadı anuñ ol zamān

Bitmedi ʿAnḳā-miṣāli bāl u per
Uçmadı Simurġ gibi zīb u fer

Uçmaġa bulmadı yavrısı mecāl
Ol cihetden çekdi ʿAnḳā çoḳ melāl

Kim henüz pür-ġam durur ʿAnḳā-yı Ḳāf
Baş aşaġa şaldı miṣl-i ḫaṭṭ-ı Ḳāf

Böyle diyüb ol ferişte nīk-rāy
Sākin oldı vir ṣalāvāt ḳış u yay

Neṯr Yine Süleymān ḥażreti suʾāl itdi ki: "Yā Müvekkel-i Aṭyār bu yiryüzinde ḳanḳı milketde ʿaẓīm ulu ḳuşlar çoḳdur?" Cevāb virdi ki: "Yā Süleymān Ḥaḳ Teʿālā'nuñ memleketi çoḳ ve içindeki ḳuşlaruñ nihāyeti yoḳ. Her cins ḳuşuñ üzerine daḫı bir Melek-i Müvekkel vardur. Nite şöyle kim; bir memleket vardur ki Kūh-ı Elburz etegidür. Bir yanı Deryā-yı Muḥīṭdür ve ol vilāyet Yeʾcūc ve Meʾcūc vilāyetidür. Anlaruñ nihāyetini Ḫudā bilür. Ḥaḳ Teʿālā anları ol yirde ḥabs eylemişdür. Nite Kūh-ı

Elburz ki ṭūl u ʿarżı yidi yıllıḳ yoldur. Ol Yeʾcūc ve Meʾcūc memleketinüñ bir tarafında Allah Teʿālā ejdehālar yaratmışdur ki nihāyeti yoḳdur ve bir ṭarafı daḫı Kūh-ı Elburz'uñ ḳullelerinde olan ḳar deryāsıdur kim nihāyeti yoḳdur ve bir ṭarafında daḫı Ḥaḳ Teʿālā [18ª] ʿaẓīm ḳuşlar yaratmışdur ki her birisi şeklide ḳartal gibidür. Ammā kim ululıġı ol ḳuşlaruñ şol ḳadardur ki bugünde biñ Yeʾcūc'ı ve Meʾcūc'ı yise henüz ġıdāsı degüldür." Süleymān eyitdi ki: "Ol ḳuşlar nicesine yir ve Yeʾcūc Meʾcūc nice ḥabs olmışdur?" Cevāb virdi ki: "Bu Yeʾcūc ve Meʾcūc iki ṭāyifedür.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ol Müvekkel böyle virdi çün ḫaber
Key taʿaccüb ḳıldı şāhı nāme-ver

Ḳavm-i Yeʾcūc'e melik ḥayrān olur
Çoḳlıġın ṭañlayuben vālih ḳalur

Niyyet itdi göñli içre şeh-cihān
Kim nübüvvet taḫtı gelse ol zamān

Leşker ile taḫta bine ber-kemāl
Taḫt-ı şāhī götüre bād-ı şimāl

Ḳavm-i Yeʾcūc'e varuben çāk ide
Cümlesinüñ menzilini ḫāk ide

Taḫt gelincek hem Süleymān ʿāḳıbet
Ceng ider Meʾcūcile ol nīk baḫt

Bir nice gün ceng ider şāh-ı cihān
Key ʿacāyib ḳıṣṣa durur kāmurān

Yiri gelse ẕikr idevüz cümlesin
Andan öñ kim olmayavuz ḫāk-i sin

Ḥaḳ Teʿālā irgürürse söyleyem
Nitdi Yeʾcūcile şerḥin eyleyem

Söz dimekden var ise ġāyet ṣafāñ
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'yı daḫı añ

Neṯr Pes Süleymān bunlaruñ dāyim ḳaṣdı. Budur kim ādemī-zād milkine geleler ādemīleri helāk ideler. Pes her gün ʿale's-sabāḥ olur iderler kim memleketlerinden çıḳub gideler. Ammā kim çıkmazlar. Nite şöyle kim bir ṭarafı Kūh-ı Elburz'uñ ḳullesindeki ḳar deryāsıdur ki yidi yıllıḳ yoldur ol ḳar deryāsından geçemezler, ṣovuḳdan ve ṭūfāndan helāk olurlar ve bir ṭarafı yedi yıllıḳ yoldur Deryā-yı Muḥīṭ kenārıdur andan daḫı Ḳāf memleketine geçmek isterler. Ammā geçemeyüb deñize ġarḳ olurlar ve bir ṭarafı daḫı yedi yıllıḳ yol miḳdārı Ḥaḳ Teʿālā ejdehālar yaratmışdur ki her birisi bir ṭaġa benzer. Ḳaçan kim bu Yeʾcūc ve Meʾcūc ṭāʾifesi ḳar deryāsından ve deryā-yı muḥīṭden geçmeyüb ʿāciz olıncaḳ. Ol ejdehālar üzerine hücūm idüb gelürler. Şol ḳadar çoḳlıḳ gelürler ki her ejderhā dem çeküb bunları yutmaḳdan ʿāciz ḳalurlar. Daḫı nevbet ḳafāsında ṭuran ejderhālara deger anlar daḫı dem çeküb yudarlar bu dūzah-ı ejderhālardan geçmeyüb helāk olıcaḳ. Anlardan bāḳī ḳalanları daḫı ḳuşlar cānibinden yaña yüz ṭutar gelürler. Bu ḳuşlar daḫı hevā yüzinden anlaruñ geldügin kim görürler ḳanad büküb hevā yüzinden bunlaruñ üzerine inüb pençe ururlar. Bunlaruñ ḳarnın yarub etlerin yiyüb ḳanların içerler ve kimisin daḫı minḳārlarına alub hevā yüzine çıḳub [18^{b}] hevādan yir yüzine atub helāk iderler. Ḳanḳı kuş ki ḫidmetinde ḳāyim olmasa Yeʾcūc'üñ etinden ḳarnı ṭoyduḳdan ṣoñra muḳayyed olmasa ol ḳuşlar üzerine müvekkel olan meleklere emr iderem ol ḳuşları helāk baġırların çāk iderler."

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Böyle diyüb ol melek virdi ḫaber
Şeh Süleymān gūş idicek nām-ver

Ṭañladı idüb taʿaccüb şeh cihān
Aldı ʿibret bu kelāmdan ol cihān

Ḳaṣd ider kim ide Yeʾcūc'ı tebāh
Ḳıla Meʾcūc'uñ günini ol siyāh

Bu fikirle Şeh Süleymān ḳaldı pes
Bir zamān söylemedi ol ḫūb-nefes

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür kāmurān
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya pāk-cān

Neşr Ḥakīm ḳavlince Müvekkel-i Aṭyār Ṭamāhā Benāyāʾil bunuñ emṡāli ʿibretullāh sözler söyleyicek Süleymān ibni Dāvūd Ḥaḳḳ'uñ ḳudretlerin ṭañladı, ḥakīmüñ ḥikmetlerin dinledi. Daḫı baş ḳaldurub dile gelüb didi kim: "Yā Müvekkel-i Aṭyār ʿālī ḥażretüñden bir dilek dilerem ki ḳabūl idesin." Melek eyitdi: "Yā Süleymān-ı zamān ne kim emr iderseñ fermān-berem" didi. Süleymān ʿaleyhi's-selām didi kim: "Senden dilerem ki varub baña Sīmurġ-ı Kūh-ı Ḳāf'ı getüresin. Cemīʿ-i ḳuşlaruñ kibārıyla ṭartıcı yırtıcı ve dāne yiyici ḳuşlarıla baña alub gelesin. Tā kim Ḥaḳ Teʿālā ben Süleymān'a ḳuşlar cinsini daḫı musaḫḫar ḳılduġın ḫalḳ-ı ʿālem göreler fermān olalar ve ḳuşlar daḫı gelüb ḳanad açub üstüme gölge ḳılub taḫtuma sāye-bān[32] olalar" dedi. Süleymān ʿām eyle deyicek buġur Melek-i Müvekkel-i Aṭyār eyitdi: "Yā Süleymān ne kim dirseñ fermān-berem. Ḳuşlar daḫı ve cemīʿ-i maḫlūḳāt saña baḥr u ber içinde bu dehr içinde fermān-berem olacaḳdur. Mürġān daḫı Sīmurġ'la gelüb üstüñe sāye-bān ṣalacaḳdur. Ammā kim ben Tekvīn-i Aṭyār'ı götüreyin aña. Digil ol varub saña Sīmurġ daḫı cemīʿ-i dünyāda olan ḳuşlaruñ ulusın ve kiçisin saña götürecekdür. Bu ḫiẕmetüñ tamām ḳılub bitürecekdür" didi. Süleymān suʾāl eyledi kim: "Yā Melek-i Müvekkel-i Aṭyār Tekvīn didigüñ kimdür." Melek-i Müvekkel-i Aṭyār cevāb virdi kim: "Yā Süleymān Tekvīn didügüm gün içinde yiryüzinde olan melek-i ḫiẕmetkārdur. Benüm ḥükmümde durur, dünyevī ḫiẕmete ol Tekvīn gider. Ḫiẕmetüñ tamām ḳılur kim ol Tekvīn benüm gerçi ḥükmümde durur. Ammā kim anuñ daḫı ḥükūmetinde bī-ḥad

[32] Sāye-bān: Sāye-vān

tekvīnler vardurur. Eyle tekvīnler kim her birisinüñ ḥükminde niçe yüz biñ cinler vardur. Eyle cinler kim murġān cinsine ḥākim dururlar. Ammā emrüñ mūcebince varayın ol ḫiẕmeti göreyin Tekvīn-i Murġān saña gelsün ḫiẕmetüñ tamām edā ḳılsun" didi. Daḫı icāzet alub gitdi. Süleymān ḥāceti ḳabūl [19ª] oldı, Ḥaḳḳ'a şükr itdi.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

İtdi ṭāʿat ḳıldı şükri şehriyār
Hem ḳabūl itdi niyāzın Kirdigār

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür kāmurān
Vir ṣalāvāt līk bu dem bī-şumār

Der Beyān-ı Ender Ṣıfat-ı Temṯīlāt-ı Māżī

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

İy maʿārif şerbetini nūş iden
Bu Süleymān-nāme'sini gūş iden

Diñle nedür dāsitān temṯīli pes
Şerḥ idelüm gūş iderseñ ḫūb-nefes

Şeh Süleymān rūḥ olur añla vü pāk
Ol müvekkel ʿaḳlıñuzdur tāb-nāk

Sīmurġ olur nefs-i emmāre yaḳīn
Tābīʿi nefsüñ hevāsı yā emīn

ʿAḳlıla rūḥuñ ḳılursa ittifāḳ
Nefs-i emmāre ḳılamaz hīç nifāḳ

Uymaġıl nefsüñ hevāsına saḳın
Tā ki menzil ola ol ḫuld-ı berīn

Bir daḫı vardur meṣel iy hoş-mend
Ṭut naṣīḥat gör ne maḥbūb oldı bend

Cismümüzdür Kūh-ı Ḳāf añla ʿayān
Rūḥuñ olur murġ-ı ʿanḳādur hemān

Ol melek aʿẓam durur ʿaḳluñ tamām
Ṭut sözin kim tā olasın sen hümām

Dergeh-i Rabbānīdür yoḳdur gümān
Şeh Süleymān nāliş itdi pes hemān

ʿAḳla uy kim tā iresin dergehe
Ḳurb-ı Ḥaḳ ola müyesser sen şehe

Sen saña ḳıl iy melek eyle sefer
Sen seni bil fehm ḳılub ser-te-ser

Ger sefer senden saña ḳılmazisen
Ṭañlama kim sen seni bilmezisen

Nefsüñi bil tā bilesin Ḥaḳḳ'ı sen[33]
Bāṭıl işden farḳ idesin Ḥaḳḳ'ı sen

Kendüzüñ bilseñ bilürdüñ yā imām
Rabbini bilen olur aʿẓam hümām

[33] "Kim nefsini tanırsa Rabbini de tanır." Suyûtî, el-Hâvî li'l-Fetâvâ, 2: 451]

Nefsini bilen bilür Ḥaḳḳ'ı tamām
Aṣlı sensin ferʿ ḳuds ehli tamām

Āh ki nidem itmişem cürm-i ẕelel
İtmedüm ʿaḳla uyub ṣāliḥ ʿamel

Rū-siyāhuz hemçünān seng-i?[34] ḫaṭā
Yā İlāhī eylegil ʿafv u ʿaṭā

Der Beyān-ı Meclis-i Āḫir
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḥamd aña kim vāḥid oldur lā-naẓīr
Mālik u sulṭān-ı ʿālem lā-vezīr

Bir avuç ṭopraġiken virdi ʿaḳıl
Söyledüm aʿẓam kitābı dil-peẕīr

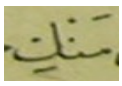
Yüz otuz yedinci meclisde tamām
Didüm emlaḥ ḫoş kelāmı çün ẓahīr

Ger ecelden bulurısam mühleti
K'ol Ḫudāvend olur ise dest-gīr

Söyleyevüz bāḳīsin daḫı sözüñ
İns ü cinne itdügini dār-gīr

Şeh Süleymān ḳıṣṣasın şerḥ idevüz
Ḫūb u raʿnā bī-miṣāl ü bī-naẓīr

34

Kim Süleymān miṣli sulṭān ʿāleme
Gelmemişdür ne ḫu gelür āb-rū dir

Ġarb u şarḳı geşt idibdür ol melek
Bād-ı ṣarṣar üstine ṣaldı serīr

ʿĀlemi Ḳāf'dan Ḳāf'a itdi seyr
Cümle maḥlūḳ oldı çāker genc ü pīr

Buña hemtā olmaya tārīḫ eṣaḥ
ʿÖmri içre yazmadı görmez deyr

[19^{b}] Var ümīdüm oḳıyanla diñleyen
Bir duʿādan yād olam iş bu faḳīr

Kim ider Firdevsī'ye ḫayr-ı duʿā
Raḥmet itsün Ḫalıḳ-aʿẓam ol Baṣīr

Yā İlāhī Aḥmed ü Ḳasım ḥaḳı
K'oldur Aḥmed hem beşīr ü hem neẕīr

Ṣıdḳına şāhid durur Tevrāt anuñ
İtdi engüştile şakk bedr-i münīr

Ol nebīnüñ çār yārı ḥakkıçün
Kim Muḥammed birle ḳıldı ʿahdi pīr

Muṣṭafā'nuñ nūrı ḥaḳḳı yā İlāh
Raḥmet it Firdevsī'ye firdevsi vir

Süleymān-nāme'nün Yüz Otuz Sekizinci Meclisinüñ Ẕikrindedür
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Luṭf-ı Ḥaḳ'dan ḥāṣıl oldı çün nidā
İsm-i Ḥaḳ'la söze başla ibtidā

İsm-i Ḥaḳ'la başlayıcaḳ söz melīḥ
İʿtibār ider aña ehl-i faṣīḥ

Münderic żımnında olur esrār pes
Vālih idrākinde_olur efkār pes

Bulunur bī-ḥad meʿānī anda pes
Eydür aḥsent gūş idincek cümle kes

Dilde taḥḳīk ismidür emlaḥ-kelām
Daḫı taḥḳīḳ oldı ẕikri pes tamām

İrmeye lutfından anuñ yārı ger
Fażl-ı Ḥaḳḳ'ı bulmayadı bir beşer

Rūşen iden fażlı durur ʿālemi
Nāṭıḳ iden luṭfı durur ādemi

Kibriyāsına bidāyet yoḳ anuñ
Milkine daḫı nihāyet yoḳ anuñ

Ḳudretinden ḫāki gūyā eyledi
ʿĀḳıl u bīnā vü dānā eyledi

Eyledi Firdevsī'yi ol Ḥaḳ faṣīḥ
Söyledi emlaḥ kelāmı bu ṣarīḫ

Faż̧l-ı Ḥaḳ’dan olmasa baña meded
Sözde yārı ḳılmayadı bir Aḥad

Bu Süleymān-nāme’sin cümle tamām
Āḫir olub dinmeyedi bu kelām

Diñle imdi bu Süleymān ḳıṣṣasın
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā’ya yā emīn

Dasitān-ı Sām-Süvār Ceng Kerden-i Semendūn-ı Hezār-Yek-Dest

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince rāviyān-ı aḫbār ve Eflāṭūn-i Yūnānī naḳlince muḥaddiṯān-ı aḫbār bu kitāb-ı Süleymān-nāme’yi taṣnīf iden ṣāḥib-esrār yaʿnī Firdevsī-i ḥaḳīr suḫan-dān u nām-dar ol vechile emlaḥ ḥikāyet ve eṣṣaḥ rivāyet ḳılub eydür. Nite çünkim nebīre-yi Kerīmān yaʿnī Sām-Süvār-ı Cihān-pehlevān Tūrī-yi Nerīmān bin Kerīmān ṣāḥib-ḳırān bu vechile naʿra urub Semendūn’a biñ bir ṭoplu Ḳahramān gürzin ḥavāle ḳılıncaḳ. Semendūn be-ġāyet ḫūna varub cān göziyle naẓar ḳılub gördi kim Sām-Süvār bir şecāʿatile ṣalābetile gelüb meydāna girdi kim Merrīḫ-i felek görse ḳorḳusından ḳan ḳaşanaydı. Ḳahramān-ı Ḳātil görse yılan ḳuşanaydı. Tenin çarḫ görse daḫı ḳorḳub uşataydı. Ġayret ḳılub Sām-Süvār’a yidi başlu evren gibi muḳābīl ve muʿārıż olub biñ bir eliyle biñ bir ceng aletlerin **[20ª]** ṭutub Sām-Süvār’a ḥavāle ḳılub daḫı ol āteş-i dem-i cehennem miṯāl aġzın açub odıla ḳıġılcımlar ṣaçub naʿra urub naʿrasından gökdeki ḳuşlar ḳorḳub per döküb yirdeki vuḥuşlar daḫı uşanub yucanub der döküb daḫı ḳaba ḳaba çaġırub añradı. Ṣadāsından felekler ṭāsları çıñradı. Daḫı dönüb Sām-Süvār’a ol pehlevān-ı rūzigāra eyitdi kim: “Yā Sām-Süvār yaʿnī kim varub Ḳahramān-ı Ḳātil gürzin getürmekle beni ḳorḳudam mı ṣanursın. İy derd-mend benüm bu dem ṣabr eyledügüm saña muḳābil olub ceng itmedügim buydı kim benüm ʿaraṣātum ḳadd u ḳāmetüm heyʾetüm görüb inṣāfa gelüb benden emān ʿömründen zamān dileyesin. Ben daḫı saña emān virem yoḳsa sen lehu ādemsin ādem degül gözümde ʿademsin.”

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḳahramān u Kerimān u Nerīmān [u] Sām-Süvār
Ẕerrece gelmez gözüme ʿālem içre āşikār

Ben Hezārān-yek-dest cinnem Semendūn adıla
Yedi başlu evren itmez benümile kār-zār

Heybetümden çarḫ itmedi burc üzerü sen
Heybetümden ʿarş-ı tinnīn ḳaldı ṭaña dil-figār

Biñ bir elümdür cihānda biñ ḳażā vü bir ḳader
Cenge girsem ḳarşu ṭurmaz pehlevān-ı rūzigār

Ökçe ḳaḳsam ökizile balıġuñ baġrın üzem
Omuz ursam bozıla çarḫ-ı felek ḳıla ḳarār

Sāḥirem ki ayı inek insi eşek iderem
Ḳādirem ki ʿālemüñ ḫalḳını ḳılam tārumār

Dem çekersem yidi deryāyı içem girdāb-veş
Diz çökersem Ḳāf ḳafāsın ṭaġıdam ola ġubār

Gel senüñle ceng idelüm bu zamān Sām-Süvār
Biñse cānuñ alısaram çār u nā-çār eyle zār

Böyle diyüb ol Hezār-yek-dest cinnī ol zamān
Lāf urdı vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya yādigār

Neṯr Ḥakīm Semendūn-ı Hezār-yek-dest eyle diyicek Sām-Süvār[35] eyitdi: "Yā melʿūn lāfı ḳo gıl erlik göstergil. Egerçi kim çiyānuñ daḫı elleri ve ayaḳları çoḳdur ve ammā kim arslanuñ ve ṣuʿbānuñ andan derdi yokdur. Ḥamle ḳıl kim cümle ḳılam." Semendūn didi kim: "Evvel sen cümle ḳılġıl." Sām-Süvār eyitdi: "Ben üç ataya çıḳdum, pehlevān oġlı pehlevānım. Evvel ḥamle ḳılmazam, emān dileyeni öldürmezem. Ḳaçan ḳovmazam" didi. Semendūn Sām'un sözine ḳaḳıdı, yıldırım gibi şakıdı. Daḫı biñ bir eliyle Sām-Süvār'a ḥamle eyledi. Sām daḫı duʿā-yı Ḫıżr oḳumaġa Nerīmān ḳalḳanın muḳābil ṭutmaġa başladı. Üstād ḳavlince ol zamān kim Semendūn-ı Cinnī Sām üzerine ḥamle ḳıldı. Biñ bir eliyle nite ṭoḳsan ṭoḳuz eliyle Sām'uñ üzerine neftlü odlar ṣacdı. Eyle kim ʿālem içi odıla ṭutuşdı. Meymene ve meysere ḳalb-i cenāḥ ol odıla yandı, ḳıġılcımlar felege çıḳdı. Siflīde olan maḫlūḳ göyindi, tütüninden cihān içi ṭoldı. Sām-Süvār'a Ḫıżr Peyġāmber duʿāsı berekātında ḫaṭā ḳılmadı, [20^{b}] yaḳmadı bir ẕerre cismine noḳṣān gelmedi.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Her kim Allāh adını ẕikr iderise ḫoş-nihād
Ne ḫu[36] düşmān kār idiser ne [de] ḫˇāb u nār u bād

ʿĀḳıl iseñ īʿtimād idüb sözüme şehriyār
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya ruḥuñ ola tā ki şād

Neṯr Ḥakim ḳavlince Semendūn-ı Cin Sām'ı ṣanurdı kim od yaḳub helāk oldı. Duḫān şereri defʿ olıcaḳ gördi kim Sām-Süvār ol pehlevān-ı rūzigār hīç oddan derdi yoḳ, ġażaba gelüb ṭoksan ṭoḳuz eliyle ṭop u tüfek ve ṭıraḳa ṭutardı. Her birinüñ içine od ṣalub Sām'ı nişāne ḳılub atdı. Ol ṭoḳsan ṭoḳuz yirden ṭop tüfek ḍarb-zen çıḳub Sām-Süvār'uñ üzerine atıldı. Sām ol heybeti görüb "Yā Allāh" diyüb altındaġı raḫşa mehmīz urub eyle ṭutub ṣıçratdı kim ḳırḳ adım yir ṣaġına meydandan ṭaşra düşdi. Ol ṭop tüfek ḍarb-zenler Sām'uñ ṭurduġı yiri urub tozutdı. Toz felege cıḳdı yiri tā ṣuya varınca yırtdı. Semendūn-ı Cin Sām'ı helāk itdüm ṣandı daḫı ḳahḳaha ile güldi eyitdi: "Yā Sām-ı ser-

[35] Sām-Süvār: Sām-Süvār süvār
[36] Ne ḫu: Ne ḫod şeklindedir ancak vezin gereği böyle okunmuştur.

sām ḥayf kim senüñle ḫaşmāne dögüşmedüm evren gibi ḍarbuñ nevbetin ögüşmedüm" didi. Ṭoplar kim yeri tozutdı cihānı ẓulumāt baḥrine döndi ḳarardı.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Yir didilüb ʿālem için ṭutdı toz
Toz içinden gün yüzi olmışdı boz

Müşk-veş oldı cihān içi siyāh
Ḳarañudan göremezdi gözi göz

Neṯr Ḥakīm ḳavlince toz şaḳḳ olup ʿālem yine aydınlıḳ olıcaḳ. Semendūn-ı Cinnī gördi kim Sām-Süvār yerinden kendüzin ırmış ḳırḳ adım yirde ḳafāsında ṭurur. Ṣaġ u selāmet bī-melālet görüb āh idüb eyitdi: "Yā Sām henüz dirisin ḥālüñ nedür?" didi. Eyitdi: "Yā melʿūn senüñ cānuñ almayınca ben ölmezem. Senüñ cengüñden Allah Teʿālā ʿināyetiyle nesne olmazam, ḥamle ḳılġıl" didi. Daḫı yine ol ṭop ṭoḳunduġı tozun yirüñ içine girüb ṭurdı. Ol yañadan Sām-Süvār'uñ ḥayātda olduġın Rūḥ Şāh-ı Cinnī[37] görüb perīḫān ile şükr-i yezdān itdiler. ʿAleyke ʿaynu'l-lāh diyüb çaġrışdılar.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Şād oluben şeh Hümāyūn ol zamān
Rūḥ Şāh'la çaġrışurlar rāyegān

Sām'a yardım eylegil Perverdigār
Cinni maġlub eylegil virme emān

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Rūḥ Şāh-ı Cinnī perīḫānıla Sām-Süvār'ı medḥ idecek. Semendūn-ı Hezār-yek-dest vāy kim ḳakıdı berḳ gibi şakıdı. Daḫı ṭoḳsan ṭoḳuz elinde kim senġ-i āsiyāblar ṭutardı. Her bir ṭaşuñ ululıġı degirmen ṭaşlarından ziyāde idi. Her biri ṭaġ gibi ṭaşlarıdı. Ṭop şeklinde müdevver cümlesi ṭoḳsan ṭoḳuz elinde ol ṭoḳsan

[37] Cinni: cindi.

ṭoḳuz müdevver **[21ª]** ḥammām ḳubbesince olan sengleri Semendūn ellerinden ṣalub Sām'ı gözedüb eyle atdı kim her bir ṭaş felekde ṭop ṭaşı gibi oḳdan ḳatı gelüb Sām-Süvār daḫı gördi kim bu melʿūnuñ ṭaşlarına ḳalḳan fāyide idecekleyin degül raḫşına mahmūz urub yine ṭurduġu yirden raḫş eyle ṣıçratdı kim yitmiş ḳadem meydāndan ṭaşra çıḳdı. Ṭaşları gelüb Sām'uñ ṭurdıġı yire ṭoḳınub tozıdub andan ṭaġılub dīv ü cin çerüsinüñ içine gidüb niçe biñ dīv ü cin helāk eyleyüb andan varub perīḫān ḳalʿāsına ṭoḳunub iki yüz burc ḫurd eyledi tozu felege çıḳdı.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Gör ne ḳuvvet virmiş aña Kirdigār
Ḳ'itdi böyle Sāmla ol kār u zār

Cümlesin görüb anuñ ṣāḥib-ḳırān
Nāliş idüb didi kim Perverdigār

Ol Celāli ʿizzetüñ ḥaḳḳı baña
Yardım it ki cinni ḳılam tārumār

Ḥıfẓuñ içre olur isem yā Ḥafīẓ
Götürürem cindisen?[38] bu dem ṭamār

ʿArş-ı aʿẓam ḥaḳḳı nuṣret vir baña
K'eyleyem İblīs ü cinnī dil-fikār

Böyle diyüb itdi nāliş pehlevān
Vir ṣalāvāt ol ḥabībe yādigār

38 جنڈک

Neşr Ḥakīm ḳavlince Sām-Süvār bunda cengde bizüm ḳışṣamuz Ḳāhir bin Sām'a geldi. Nite ol zamān kim Ḳāhir bin Sām ol maġārada kendünüñ daḫı tārīḫin kim yazdı. Nām u nişānun kim ḳodı andan ṣoñra Mālis Ḫan'ıla yine taḫt üzerine oturub taḫtını perrīler götürüb gitdiler, gelüb taḫtıgāhına itdüler. Mālis Ḫan daḫı taḫtıgāhına gelicek Ḳāhir'e ziyāde taʿzīm eyledi. Yidi gün ʿarūs ḳılub sekizinci gün ḳızı Ḳāhir'e virdi. Ḳāhir daḫı ḳızla gerdek olub murād virüb murād aldı. Bir ay bunuñ üzerine kim geçdi, bir gün Ḳāhir raḫşına tenhā süvār olub şikāre gitdi. Meger kim Aḫiryānūs Dīv kim helāk eylemişdi. Bir ḳarındaşı varıdı adına ʿAḳiryānūs Dīv dirler. Ejderhā başlu, ḳablan göğüslü, balıḳ tenlü, gergeden boyunlu, fīl ḫorṭumlu melʿūn idi. Ḳülzüm cezīresinde olurdu. Ḳarındaşı Aḫiryānūs Dīv'üñ öldigin kim işitdi, be-ġāyet melūl olub ol aradan ḳırḳ nerre dīv alub sürüb Mālis Ḫan vilāyetine gelüb Ḳāhir'üñ ḳaṣdına ṭurdılar. Nā-gāh hevā yüzünden gördiler bir şaḫṣ şikār ider. Ol eṣnāda bīşeden bir arṣlan çıkageldi. Ḳāhir'üñ üzerine ḥamle itdi. Ḳāhir bin Sām'uñ atı iş virmedi. Piyāde olub arṣlana muḳābil sürüb bir muştıla urub ol mūẕī cānavaruñ kellesin ḫurd eyledi. Revān raḫşuna süvār olub revāne oldu. ʿAḳiryānūs Dīv Ḳāhir'üñ şecāʿatin ve heybetin [21^{b}] görüb bildi kim Ḳāhir bin Sām budur vehm idüb ḳorḳusundan yiryüzine inemeyüb gök yüzinden gözetdiler. Kāhir daḫı arṣlanı helāk itdüginden ṣoñra bir geyige ṭuş oldı. Oḳıla düşürüb ḫançerile boġazlayub bir bıñarın kenārına inüb raḫşuñ ʿinānın alub otlamaġa ṣaldı. Andan egninden silaḥın çıkarub ḳılıç belçaġından od yaḳub ol avı[39] bütün bir aġaç şişe ṣancub bişürüb yidi. Ḳarnı ṭoydu ol ṣudan icdi. Aġac gölgesinde oturdı, otururaḳ uyḳusu geldi. Ḳāhir kim yatdı ferāġat itdi. Dīvler kim hevā yüzinden görüb yiryüzine inüb bir mīl yirden yiri ḳazub Ḳāhir'i oturduġı ṣaḫrāyıla atınun otlaġıyla götürüb hevā yüzine çıḳardılar gitdiler. Ḳāhir'ün ele girdügine şādlıḳlar itdiler. Ammā kim Ḳāhir uyḳudan uyanub yirinden ṭurdı, görse kim yatduġı yir ḥareket ider biraz yir yüriyüb kenāra gelüb ne ḥāl olduġın bilüb dīvlerden ḳorḳub yirinde girü oturub ḳarar eyledi.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ehremenler ḫāki yırtub ṭutdılar
Sām-Süvār oġlın götürüb gitdiler

[39] Avı: ehvayı

Ḳāhir'i ḳahra_uġradub devr-i dehir
Nūşını nīş itdi ḳandını ẕehir

Böyle dürür ʿādet-i devrān-ı çarḫ
Gāh şimdi ḳısmet ider gāh telḫ

Ne cihānı kāmil er ʿayna alur
Ne ḫu devrüñ ḳahrıçün ġam-gīn olur

Virse devlet ʿādetidür olma şād
Ḳılmasa hīç çekmegil ġuṣṣa ziyād

Baʿde يُسْراً عُسْر [40] didi Ḥaḳ Teʿāl
Her kemālüñ āḫiridür pes zevāl

Her hilālüñ āḫiri durur bedir
Naḥsligüñ ṣoñıdur āḫir ḳader

Ḥāl-i ʿālem bu durur yoḳdur gümān
Ḳul gerek ki dāyim ola şād-mān

Ḳoyalum Ḳāhir sözin iy nām-ver
Şeh Süleymān'dan açalum ḫoş ḫaber

Diñle imdi şeh Süleymān ḳıṣṣasın
Vir ṣalāvāt defʿ ḳılub ġuṣṣasın

Ḳıṣṣa-yı Süleymān Bin Dāvūd ʿām

Ḥakīm ḳavlince Ḳāhir bin Sām'ı ʿAḳiryānūs Dīv götürüb gitmekde bizüm ḳıṣṣamuz **ez ān cānib** Süleymān'a geldi. Nite ol zamān kim Süleymān ʿām Müvekkel-i

[40] "Allah, güçlükten sonra bir kolaylık sağlayacaktır" (Talak 7)

Aṭyār'a kim destūr virdi. Tekvīn getürmege gitdi. Ol yañadan Süleymān daḫı ḫalvet-i ḫaṣından çıḳdı. Gelüb ṣubḥ-dem dīvān ḳurdı cemīʿ-i ʿArab-ı ʿArbā begleri gelüb oturdılar. Buġur Süleymān ḥükm ḳıldı. Zāl-ı Destān daḫı geldi zerrīn ṣandalī üzerinde oturdı. Bāḳī ḫadem [u] ḫaşem ayaġ üzerine ṭurdılar. Süleymān buyurdı Loḳmān-ı Hakīm Keyḳubād'a bir nāme yazdı söz yirine şeker ezdi. Nāmeʾi tamām ḳılub Süleymān'a ṣundı. Süleymān üzerine mühr urdı, Zāl'uñ eline ṣundı. Ḫılʿat-ı ḫāṣ geyürdiler Zāl'a delīm niʿmet virdiler. Zāl'uñ göñlü ḫoş [22ª] olub Keyḳubād'a gönderdiler ve aġın[41] ḫaberi. Süleymān didi kim: "Çün Ḳubād'a iresin aña ḫaber viresin kim devletine maġrūr olmasun, düşmān sözine uymasun. Yoḳ dirse ḳande dilerse ṭurışalum ceng [ü] cidāl ḳılışalum" didi. Daḫı gönderdi Zāl-ı Destān refīḳleriyle raḫş-ı raḫşān sürüb Keyḳubād'a revāne olub gitdi.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

ʿAzm ḳılub Keyḳubād Şāh'a ol
Gice gündüz gitdi göñli pür-melāl

Diñle imdi bu Süleymān ḳıṣṣasın
Vir ṣalāvāt cānıla ṣāḥib-kemāl

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿām Zāl-ı Dāsitān ʿAcem sulṭānı Keyḳubād'a göndericek buyurdı ḫalvet-i ḫāṣ olub dīvān ṭaġıldı vezīr ile ḳaldı. Ḳarındaşı Adunyā'nuñ Yūnān sulṭānı Ḳaṭāṭ'a varduġından ḫaber bilmek diledi. Her bir vezīr bir dürlü söz söyledi. Baʿżısı didi kim senüñ düşmānuñ olduġın bilüb vardı. baʿżısı didi kim nā-çār olub vardı. ʿĀḳıbet Bād-pāy-ı ʿAyyār eydür: "Yā Süleymān bugün orduya Yūnān'dan bir tācir geldi. Neye geldigin bilmedük aña ṣorsaḳ olurdı" didi. Süleymān ḥükm eyledi varub ol tāciri getürdiler kim cāsūslıġa gelüb dururdı. Süleymān aña didi kim: "Yā tācir neye geldüñ?" Tācir didi kim: "Baġdād'a tācirliġe giderem yolum bu araya uğradı." Süleymān hükm eyledi kim işkence vireler ḳorḳutdılar. Tācir iḳrāra geldi emān diledi. Süleymān ḥażreti daḫı emān virdi. Tācir eyitdi: "Benüm adum Ḳırāṭ Tācīr'dür. Ḳaṭāṭ

41

Şāh'uñ tāciriyem. Senüñ ḳardaşun Adunyā bin Dāvūd anda Ḥabeş sulṭānı hezimet olacak sürüb Yūnān sulṭānına geldi. Didi kim Süleymān senüñ düşmānuñ durur kim siḥrile Endülüs mülkinüñ üzerine ve Unḳurūs milkinüñ üzerine ṭaşlar ṭopraḳlar ḳumlar daḫı yaġdurdı helāk eyledi. Ol seḥḥārlıġı ucından tāc u taḫtı benüm elümden aldı. ʿArab-ı ʿArbā milkine sulṭān oldı. ʿAmāliḳa sulṭānı Sührāb Şāh ve Mışr sulṭānı Celāle'd-dīn ve Baġdād ḫalīfesi Tübbaʿ bin Aṣdaʿı çāker eyledi. Senüñ daḫı üzeriñe gelmek diler. İmdi geldüm ki ġāfil olmayasın ben daḫı yardım ḳılam ola ki tāc u taḫt-ı Süleymān'dan baña alı viresin ḳapuñda ḳuluñ olam" didi. Eyle olsa Adūnyā söz ile beni saña cāsūslıġa gönderdi kim gelüb taḥḳīḳ ḫaber bilem didi. Tācir-i cāsūs ḫāmūş olub ṭurdı.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ol ḳadar leşker getürüb itdi ʿarż
Kim çeriden ṭoldı ġarb u şarḳ-ı arż

İtdi taḥsīn ol çeriye şeh-cihān
Vir ṣalāvat ḳıl namāzı oldı farż

Neşr Ḥakīm ḳavlince Tācir-i Ḳırāṭ eyle deyicek. Süleymān eydür: "Yā Tācir [22^{b}] rāst söyledügüñ sebebden seni āzād eyledüm. Var ol Melik-i Yūnān'a degil kim Adunyā'nuñ sözine uymasun kim Süḥrāb bigi ṣoñra peşīmān olmaya, Ḥabeş sulṭānı gibi girīzān olmaya u ben daḫı leşkerümi cemʿ idüb üzerine varuram. Yā budur kim benüm düşmānumı baña vire yāḫūd ceng ḳılavuz. Ḥaḳ Teʿālā kime kim devlet virürse nuṣret anuñ ola var gördügüñ ve işitdügüñ söyle" didi. Daḫı ḫılʿat-ı ḫāṣ geyürüb gönderdi. Velākin Bād-pāy-ı ʿAyyār'ı daḫı bile gönderdigim cāsūslıġa varub gelüb ḫaber vire anlar kim gitdigi bu yañadan Süleymān Peyġāmber ʿaleyhi's-selām daḫı nāmeler yazub ḳalan beglerine yiglerine gönderdi kim ʿale't taʿcīl çerilü çerisin cemʿ ḳılub geleler. Çünkim peykler daḫı varub begler kim nāme-i Süleymānī virdiler. Ol begler daḫı oḳuyub bilüb çeriler çerisin cemʿ ḳılub yaraḳ görüb ṭabl u ʿalem ḳaldurub yiye içe ḳona göçe ʿala raġm-ı rūzigār sürüb Baġdād ṣaḥrāsında gelüb Süleymān'la buluşdılar. Nite evvel ʿAmāliḳa sulṭānı Şeddād aşlı Şām Ḥaleb meliki Sührāb Şāh geldi kim pehlevānları Ḳırāṭ-ı ʿĀdī, Rüstāḳ-ı ʿAdī, Arkīş bin Merkīş, Hişām bin Hīşūm, Rūstāḳ

bin Sustāḳ, Rūḥ bin Ervāḥ, Rebʿā bin Rebīʿān, Sāmiḥ bin İrmāḥ, Razʿ bin Zurūʿ, Sevḳ bin Esvāḳ, Sünde bin Sürūd, Zelem bin Ezlām, Sefāṭ bin Esfāṭ, Şāriʿ bin Şurūʿ, Şāhiḳ bin Eşhaḳ, Şelḥem bin Eşḥem, Şaḳīḳ bin Şaḳāyıḳ, Şemrāḫ[42] bin Şemārīḫ, Şaʿbe bin Şuʿba, Şerāre bin Eşrār, Şaḳāḳa bin Şeḳāḳ, Saḳara bin Asḳār, Şeḥim bin Şeḥūm, Şārib bin Şevārib bu ẕikr olan yigirmi dört pehlevān birle tīġ-zen ṣāḥib-ḳırān nev-cüvān birle üç yüz biñ erile üç yüz ʿalemile üç yüz çift nefīrile yigirmi dört pehlevānıla gelüb Sührāb Şāh Süleymān'a ʿaskerin ʿarż eyledi.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Her birisi pehlevān ṣāḥib-ḳırān
Cenge girse isteye Merrīḫ emān

Ṭaş başında ḳayd iderler ḳablanı
Ṭaġ başında ṣayd iderler arṣlanı

Ṣuda timsāḥ ḳurıda_ejder avlanur
Kefde ḳılıç ṣafda server avlanur

Ser-firāz u tīġ-zen ḳan içici
Kīne sāz u ṣaf-şiken el açıcı

Şeh Süleymān leşkerin görüb ziyād
Ḥurrem oldı kim be-ġāyet dil-küşād

Neṯr Ḥakīm ḳavlince andan ṣoñra Süleymān daḫı ḳapusı ḫalḳın gördi. Ṭoḳsan ṭokuz biñ er cemʿ olub durdı. ʿArab çerisinden ġayrı kim Süleymān'uñ ḫiẕmetinde olurlardı. Ḳırḳ dört daḫı pehlevān varıdı kim yidi iḳlīmden Süleymān adına gelüb dururlardı. Nite şöyle kim üstād ḳavlince evvel **[23ᵃ]** Ḳarṭūs-i ʿĀdī ikinci ʿAnter bin ʿĀdī, Kehrūm bin ʿAnter, Aḳvāṣ bin ʿAnḳāṣ, İşfenūs-ı ʿĀdī, Ḳanṭūr-ı ʿĀdī, Zenṭūr-ı

[42] Şemrāḫ:Semrāḫ

ʿĀdī, Kelīnūs-ı ʿĀdī, Efrānūs-ı ʿĀdī, Semāḥāṭūrī Çeliḥ, Çibālitī Evcer, Yaʿḥer Hāʿin, Tevettī-yi Mīnāyī, Ḥāḥū-yı Ṣāṣī, Selmūn-ı Ḥālaḥaʿī,[43] Māḥarātī Ḫaşūfānī, Ḥalū bin Bāʿinā, Ḥaşūfānī Ṣamāḥāḥā, Dārī Āḫī ʿam bin Şerād-i Ḥāvūdīdur.

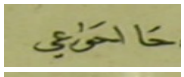
Naẓm

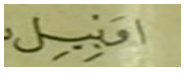
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Anca yüz biñ miṣli leşker ol zamān
Ḥāżır oldı bī-ḳarār iy kāmurān

At nalından āhen oldı bu zemīn
Er deminden ḳır-gün oldı asumān

Neṯr Ḥakīm ḳavlince yine andan ṣoñra on iki sıbṭuñ begleri ʿArab-ı ʿArbā yiglerini Ḳuds-i Mübārek u Medīne ve beriyye serverleri daḫı Īlyā bin Īşā Āṣaf bin Berḫiyā'yıla cemʿ olub geldiler. Nite evvel Yehūdā sıbṭınuñ meliki Īlyā bin Īşā gelüb geçdi. Yidi biñ yüz yitmüş yidi ʿArab serverleriyle kim ser-ʿaskeri Ḳayṭān ibni Aḳṭānıdı, pehlevānı Ḳamḳūl-ı Berberī idi. İkinci Evabīl[44] sıbṭınuñ meliki Neṣā'il bin Īşā gelüb gecdi. Ṭoḳuz biñ ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz dilāverlerile kim ser-ʿaskeri Ḳaḥṭān-ı ʿArabī pehlevān Ġażanfer-i Medenī idi. Üçünci Şemʿūn sıbṭundan Evniyāẕu bin Īşā gelüb gecdi. On iki biñ iki yüz yigirmi iki tīġ-zen-i nām-dār ʿArab leşkeriyle kim ser-ʿaskeri Behrām bin Gehrām pehlevān seḳlān-i Rūm idi. Dördinci Lāvī sıbṭundan Rādī bin Īşā gelüb geçdi kim on biş biñ yüz elli biş ḥażm-küşā-yı nām-dār ʿArab çerisiyle kim ser-ʿaskeri Süheyl-i Yemenī pehlevān-ı iʿtişām-ı Erdebīlidi. Beşinci Zībālūn sıbṭından Evcum bin Īşā gelüb gecdi kim on altı biñ altı yüz altmış altı ʿArab çerisiyle cümlesi nev-cüvān ser-ʿaskeri Saffān bin ʿAffān pehlevān-ı Ḫulḳūl bin Cudūlum idi. Altıncı Siḥir sıbtınuñ on yidi biñ yidi yüz yitmiş yidi ʿArab serhengeleriyle Şemʿa bin Īşā gelüb gecdi kim begler begisi Berdaʿ bin Tübbaʿ cihān pehlevānı Azūrām bin Semūʿa idi. Yine Behrām sıbṭından Amnūn bin Dāvūd gelüb gecdi kim on ṭoḳuz biñ

43

44

ṭoḳuz yüz ṭoḳsan ṭoḳuz ʿArab yigleriyle kim ser-ʿaskeri Berṭūs bin Yaʿmūş idi. Pehlevānı Evyāṣer bin Yeḫyuʿāyıdı. Sekizinci Dadām sıbtından Ṣafiyyā bin Dāvūd yigirmi biñ erle gelüb geçdi kim ser-ʿaskeri ʿUnuḳ bin Raḳāyim idi pehlevānı Baṭḥ bin Burūyiṣ idi. Ṭokuzuncı Sār sıbtından Yetrāġim bin Dāvūd gelüb geçdi kim yigirmi iki bin iki yüz otuz iki bahādur erile kim ser-ʿaskeri Bunāṣ bin Ḥeriṣe idi pehlevānı Aḫī Māʿīṣ idi. Onuncu Esper sıbṭından Dānyāl bin Dāvūd gelüb gecdi kim **[23^{b}]** yigirmi üç biñ bahādur ḫaşm-efken erile ser-ʿaskeri Yetsūʿ bin Māʿūn pehlevānı Aḫū bin Yerʿum idi. On birinci Yūsuf Peyġāmber sıbtından Nāṣen bin Dāvūd otuz altı biñ altı yüz altmış altı ʿArab yigleriyle kim ser-ʿaskeri ʿAẕer-i Sāmir idi pehlevānı Baʿleṣ-i ʿArabī'yidi.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

On iki sıbṭuñ tamāmet begleri
Leşkerile ser-firāz u yigleri

Her biri gösterümez gözine hīç
Zāl-ı Destān ile Rüstem ʿAnter'i

Rezm idincek māt iderler bī-gümān
Keyḳubād u Ḳayṣer'i İskender'i

Ḫaşmı anlar eyle ḳırar tīġile
K'er çıbuḳla eyle ḳırmaz menteri

Ḳubbe-i çarḫa virür nūrı siper
Nīze ucı ṭaġıdurdı Ülker'i

Bī-ʿadeddi pehlevān u ser-firāz
Ṣan ḳıyāmet ḳopdı oldı maḥşeri

Ol çeriye yogidi ḳaṭʿā ḥisāb
Ḳaplamışdı şarḳı ġarba bu yiri

Üzerinden ḳuş uçarsa per döger
İleyinden geçmege ḳorkar perī

Şeh Süleymān leşkerin görüb ziyād
Secde ḳıldı Ḥaḳḳ'a ʿālem serveri

Diñle imdi Şeh Süleymān'dan ḫaber
Vir ṣalāvāt şād idüb peyġāmberi

Neṯr Ḥakīm ḳavlince çünkim ʿasker-i Süleymānī gelüb cemʿ oldı cebe ve cevşen görüldi. Andan ṣoñra Tübbaʿ bin Aṣdaʿ Baġdād ḫalīfesi geldi. Ṭoḳsan ṭoḳuz biñ serverleriyle Baġdād dilāverleriyle kim her birini tīġ-zen ve tīr-endāz kim begler begisi Raʿd bin Berḳ, Ṣāiʿḳa bin Ṣuʿūḳ pehlevānları daḫı Vaṣāṭ bin Esvāṭ, Vedaʿ bin Veduʿān, Veşāḫ bin Evşaḫ, Vezer bin Evzār, Veceh bin Vucūh, Veker bin Evkār, Vaḳṭab bin Ḳaṭāb, Veted bin Evtād, Veṭas bin Evṭas, Vedāʿiye bin Vāʿiye, Veṣal bin Evṣāl, Verak bin Evrāk, Veṭayf bin Eftafe, Velid bin Vildan, Veled bin Evlād, Veter bin Evtār, Veṣayf bin Evṣāf, Veded bin Vedīd, Varaḳ bin Evrāḳ, Veṯen bin Evṯān, Vedek bin Evdāk, Veḥaş bin Evḥaş, Vaʿāl bin Evʿāl, Veṭar bin Evṭār idi.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Leşker-i Baġdād oluben encümen
Ḫaymeden örtildi ḫākile çemen

Ṣan ḳıyamet ḳopdı insan oldı cemʿ
Yā ḫū cūşa geldi ʿUmmān-ı ʿAden

Her bir erdi pehlevān-ı kine-sāz
Pür-şecāʿat ḫaşm-efken tīġ-zen

Server-i serdār ḫūn-ḫār-ı ʿaẓīm
Dilnüvāz u ser-firāz u ṣaf-şiken

Ol ḳadar leşker daḫı Ẕü’l-ḳarneyn
Dirmemişdi görmedi çeşm-i ḳaran

Küllisi Baġdād eri vü nere-şīr
ʿAyne gelmez ceng idicek Pīl-ten

Ḫaşm-ı şāhuñ görüben ol leşkeri
Cevşeni ṣoydı geyüben heb kefen

[24ª] Neṯr Ḥakīm ḳavlince anlaruñ ʿaḳabince Mıṣr sulṭānı ʿaskeri geldi. Mekke leşkeriyle İskenderiye çerisiyle cümlesi ḳırḳ sekiz biñ yiğitlerdi. Baʿżı ʿAmāliḳa’dan gelmişidi muḳīm olmışıdı ser-ʿaskeri Aḳmār bin Ḳamrānidi. Ammā kim pehlevāları daḫı Ḳayʿa bin Ḳayʿan, Ḳana bin Ḳanīn, Ḳarṭ bin Ḳaṭrān, Ḳalād bin Ḳalāyid, Ḳāṣ bin Ḳavāyis, Ḳaʿir bin Ḳaʿūd, Ḳanṭar bin Ḳanāṭīr, Ḳaşir bin Ḳayşūr, Ḳaṭn bin Ḳaṭān, Ḳarāḥ bin Ḳāriḥ, Ḳaṭʿ bin Ḳaṭāʿ, Ḳaġīb bin Ḳaġyān, Ḳalʿ bin Ḳalāʿ, Ḳaṭr bin Aḳṭār, Ḳayd bin Ḳayūd’idi. Cümlesi tīġ-zen ḫaşm-efken ḳalʿa küşā-yı tīr-endāz ve ser-firāzlar u kārsāzlaridi.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Key ʿacāyib bī-ʿaded geldi ʿArab
Kim çeriden ṭoldı bu şarḳıla ġarb

Ṭās-ı çarḫı gümledürdi çıñladub
Leşker içre çalınıcaḳ kūs-ı ḥarb

Cümlesi Mıṣrī ḳılıclar ṭaḳınub
Şaḳḳ iderdi urıcaḳ ḫaşmına ḍarb

Naʿralardan lerzeye geldi cihān
Ṣanki ḫāki ṭutmış idi derd-i bet

Ḳavm-i Mıṣr’uñ ser-firāz u kine-sāz
Saf-şikendi tīġ-zendi külli hep

Şeh Süleymān yolına cānın virür
Pehlevān-ı cān sitān u key ʿaceb

Güş iderseñ sözimi şāh-ı cihān
Vir ṣalāvāt kör ola nesl-i Leheb

Neşr Ḥakīm ḳavlince bu ʿaẓīm leşkeri Süleymān kim gördi āferīn ḳılub Ḥaḳ Teʿālā’ya bu salṭanatı virdügine secde ḳılub yüzin sürdi. Daḫı emr eyledi kim ol gün ol gice yaraḳ görüb ṣabāḥ göçeler. Bunlar bunda yaraḳda Sinob ḳalʿasınuñ üzerine gitmege ittifāḳda **ez ān cānib** bizüm ḳışṣamuz Yūnān melikiñe geldi. Nite ol eṣnāda nāgāh ʿArab diyārından Yūnān’a bir tācir geldi. Adına ʿArafiç Tācir dirlerdi. Gelüb Yūnān şāhıyıla bulışub görişüb armaġānın virdi. Ḳaṭāṭ Şāh tācire ʿArab leşkerinden yaʿnī Süleymān’dan ḫaber ṣordı. Tācir eyitdi şāhā: “Şöyle işitdüm ki Süleymān çerisin cemʿ idüb Sinob ḳalʿasınuñ üzerine düşer dirler. Eger kim sen ḳarşu varursañ daḫı senüñle ceng ider. Zīrā kim Mıṣr sulṭānı leşkeriyle ʿAmāliḳa şāhı ʿaskeriyle Baġdād ḫalīfesi serverlerle on iki sıbṭuñ nām-verler ile ġāfil olma ki üzerine gelür” didi. Tācir eyle deyicek Yūnān şāhı daḫı vehm-nāk olub cāsūs gönderüb ḫaber bilüb memleketinüñ beglerine nāmeler gönderüb az gün içünde bī-ḥisāb bī-ḳıyās çeri cemʿ eyledi. Ḳayṣer-i Rūm’ıla müttefik olub bir ḳaç gün içinde üç yüz biñ Yūnān ve Rūm çerisin cemʿ eyledi. Nite evvel Yūnān vilāyetinden ʿArāḳīb ibn Merāḳīb geldi On yidi biñ Yūnān [24^{b}] serverleriyle. Ikinci Ṭaş ilinden ʿİmrān taḫtından ʿAlac bin ʿUlūc geldi on biñ nev-cüvān ser-firāz tīġ-zen bahādır sipāhlarla. Üçünci Ṭuġud ilinden ʿUnṣur bin ʿAnāṣır geldi on iki biñ nerre-şīr dilāverlerile. Dördüncü Ḥamīd ilinden ʿAvn bin Aʿvan geldi on dört biñ nev-cüvān tīġ-zenle. Beşinci Germiyān ilinden ʿAbd bin ʿAbīd geldi on üç biñ erile. Altıncı Anḳara vilāyetinden ʿAḳrān bin ʿAḳār geldi ṭoḳuz biñ erile. Yedinci Sinob vilāyetinden ʿAfṣ bin ʿAfāṣ geldi yidi biñ erile. Sekizinci Ḳocaili’nden altı biñ erile ʿAndum bin ʿAnābid geldi. Ṭoḳuzuncu Ḳarāsī vilāyetinden ʿUḳūḳ bin ʿAḳāḳ geldi dört biñ erile. Onuncı Ṣaruḫān milküñden ʿAcac bin ʿĀc geldi biş biñ beş yüz dilāverile. On birinci Aydın ilinden ʿUrūf bin Aʿrāf geldi altı biñ altı yüz serverile. On ikinci Menteşe’den ʿAcīl bin ʿAcūl geldi ṭoḳuz biñ ṭoḳuz yüz erile. [On]üçünci Teke

ilinden ʿAnāḳ bin ʿUnūḳ geldi sekiz biñ erile. On dördünci Aydıncıḳ ve Biġa nāḥiyyesi çerisiyle ʿAḳār bin ʿAnḳār geldi sekiz biñ erile. On beşinci Sulṭānöyügi nāḥiyesinden Ẕeraʿ bin Erzaʿ geldi yidi biñ yidi yüz erile. Ḳıṣṣa dırāz ḳılmayalum az vaḳtde bī-ḥad leşker cemʿ oldı. Buġur Ḳaṭāṭ Şāh daḫı kendü boyundan yüz yigirmi biñ atı ṭonlu kendü ṭonlu er cemʿ eyledi. Andan Güsmehem kim Yūnān pehlevānıydı anı pehlevān-ı pāy-taḫt idindi, leşkerine baş dikdi. Andan ṣoñra ḫazīne açdı yaraḳ ḳılub cemīʿ-i dilāverlere mīr u mehterlere yāt u yaraḳ mal u genc at u ḳul cebe vü cevşen ışıḳ tolġa ḳılıç u belçaḳ ulaşdurdı. On yidi gün yaraḳ görüb on sekizinci gün göçüb gelüb Sifriḥiṣār ṭuşına Ḳalʿa-yı Selāsil'e gelüb ḳondı kim aña şimdi Anḳıriyye dirler. Süleymān'dan baña cāsūs gönderdügim göre bile ne vaḳt gelürse buluşa turuşa Süleymān'la ceng cihānı gözlerine teng ḳıla, tāc u taḫtını Süleymān'dan Adunyā bin Dāvūd'a alıvire.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

İy ʿacāyib-fikr ü beyhūde-ḫayāl
Murġ-ı būm olmaḳ hümā olur muḥāl

Terbiyetle laʿl olur mı seng hīç
Yumaġile aġara mı zeng hīç

Perverişle vire mi zaḳḳūm şeker
Tūtiyāla ṣırça ola mı güher

Yā Adunyā şeh Süleymān ola mı
Şāh-ı Yūnān yā nübüvvet bula mı

Gerçi bunlar ḳaṣd iderdi ḫāteme
Mālik olmaḳ isteridi ʿāleme

Līk taḳdīr içre yoḳdur bī-gümān
Şeh Süleymān oldı ġayrısı ḫān

Luṭf-ı Ḥaḳ'dur çün Süleymānlıḳ başa
Kim cihānı ṭutısar başdan başa

[25ª] Zor ile irmek aña mümkün degül
Līk cāhil münkir ü teskīn degül

ʿĀlem içre bu durur ḫalḳuñ işi
ʿĀḳıl olmaz muṭlaḳ el-ḥaḳ her kişi

Baʿżı Ḥaḳḳ'a ḳābil ü māyil durur
Baʿżı dehre māyil ü cāhil durur

Müşkilātı ḥall idemez münkirān
Līk içinde vaʿde_irişür nā-gehān

İş bu sözüñ şerḥi çoḳ terk idelüm
Şeh Süleymān ḳıṣṣasını eydelüm

Ḳıṣṣadan ḥiṣṣe alursañ iy ṣafā
Vir ṣalāvāt sen be-cān-ı Muṣṭafā

Ḳıṣṣa-yı Süleymān bin Dāvūd ʿAleyhi's-selām

Ḥakīm ḳavlince Yūnān şāhı Ḳayser ile bizüm ḳıṣṣamuz ol yañadan Süleymān'a geldi. Çünkim Süleymān ʿām çerisin görüb ol gün yaraḳ ḳıldı. Daḫı ṣubḥ-dem ṭurub Ḫālıḳ'a ʿibādet ḳılub evrād oḳuyub namāzdan niyāzdan fāriġ olıcaḳ. Yerinden ṭurub ḳılıç u hamāyil ṭaḳunub ḫalvetden ṭaşra çıḳdı. Bu yanadan emīr-i āḥūr daḫı raḫş-ı Süleymān'ı çekdi, emīr-i umerā rikābın ṭutdılar bindi. ʿAlem-dār ʿalem çekdi kūs-ı ḥarbī çalundı, ṭabl u nefīr uruldı, sekīneʾi daḫı on iki biñ ʿulemā başlarında götürüb öñce gitdiler. Dāvūd Mūsā ervāḥına ṣalāvāt getürdiler. Sekīne ardınca on iki sıbṭuñ begleri yürüdi. Evvel Süleymān sancāġı gitdi Yehūdā sıbṭıyla anuñ ʿaḳabince on bir sıbṭ daḫı yürüdi esbāṭ ardınca Mıṣr sulṭānı Celālle'd-dīn yürüdi. Mıṣr çerisiyle Mıṣr sulṭānı ʿaḳabince ʿAmāliḳa sulṭānı Sührāb Şāh yürüdi. ʿAmāliḳa çerisiyle Sührāb Şāh ardınca Tübbaʿ bin Aṣdaʿ Baġdād ḫalīfesi yürüdi. Bir rivāyetde Mekke sulṭānı bileydi

cümlesinüñ öñünceyidi didiler. Ammā kim ḳavl-i Loḳmān budur ki Mekke sulṭānı Süleymān ʿām Mekke'ye varmayınca gelmez muṭīʿ olmaz bile degüldür. Hem rivāyet budur ki ẕikr iderüz Süryānīler tariḫinden bildürür didiler.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Söz budur ki söylerem ġāyet ṣaḥīḥ
Ol cihetden sözlerümdür key melīḥ

Vir ṣalāvāt cānile ol şāfiʿe
Tā diyem bir ḫoş ḥikāyet key ṣarīḥ

Neṯr Ḥakīm ḳavlince çünkim Süleymān çerisin çeküb yürüdi. Sekiz gün yiye içe ḳona göçe Baġdād nāḥiyesinden göçüb Sivās serḥaddine ṭoġru gitdiler. ʿAzm-i Yūnān itdiler ṭoḳuz olıcaḳ bir ṭaġa irdiler. Süleymān ʿām buyurdı leşker ṭaġ etegine ḳondılar. Süleymān ʿām Loḳmān ile Āṣaf ile Nāṯen Peyġāmber ile Kāẕ Peyġāmber ile Evyāṯer Peyġāmber ile yidi serverle ḳırḳ dört ḥakīmle ḫalvet sarāyına yitdi. Bād-pāy-ı ʿAyyār öñlerince seyr iderken ṭaġ dibinde bir vīrān ṣavmaʿa gördiler. Süleymān ile serverler ol ṣavmaʿaya geldiler kim gördiler bir muʿteber ṣavmaʿa velākin bir ṭarafı yıḳılmış üzerine [25^{b}] rūzigār geçmiş yir yirin ṭaşları yirinden ayrılub göçmiş. Andan Süleymān eydür: "Yā Bād-pāy yüri gör bu ṣavmaʿa içinde kimse var mıdur?" dedi. Buġur Bād-pāy daḫı nacaḳ yalıncaḳ ḳılub revān ṣavmaʿanuñ içine girdi. Ṣaġ u ṣol naẓar ḳıldı gördi kim ṣavmaʿanuñ bir köşesinde bir pīr Mekke ṭarafına ḳarşu bir seccāde bıraḳmış kendü ḥużurunda oturur. Ḳara geymiş ḳara ʿimāme ṣarınmış siyāh-pūş olub oturur. Bād-pāy-ı ʿAyyār savmaʿadan ṭaşra çıḳub eydür: "Yā Süleymān-ı zamān savmaʿada bir pīr ḫaref oturur kendü ḥużūrunda yalñuzca" didi. Süleymān eyitdi: "Yā vezīrler bunuñ gibi savmaʿada tenhā oturun kişi tehī kişi degüldür inüñ girelüm görelüm" diyüb Süleymān-ı zamān raḫşından indi. Vezīrler ve serverler daḫı bile indiler Ṣavmaʿaya girdiler. Ol oturan pīr ḫarefi görüb selām virdiler. Pīr daḫı baş ḳaldurub baḳdı gördi kim servaḳtine bir ḳaç serverler girmiş. Pes buġur pīr daḫı el ayaḳ lerzān yiründen gücile ṭurdı. Süleymān'la vezīrleri merḥabāladı. Andan işāret eyledi oturuñ diyü. Pes buġur Loḳmān ile Süleymān, Āṣaf bin Berḫiyā, Kāẕ Peyġāmber, Nāṯen Peyġāmber, Evyāṯer Peyġāmber oturdılar. Bāḳī serverler ayaġ üzere ṭurdılar. Andan yine pīr ḫaref siyeh-pūş

eydür: “Merḥabā iy serverler ḫoş geldünüz şādī getürdüñüz. Ammā kim bu vilāyet ḳavmine benzemezsiz ne vilāyetdensiz ve hem sizlere kim dirler?” Pīr ḫerif-i siyāh-pūş eyle deyicek Süleymān eydür: “Yā Loḳmān-ı Ḥakīm bu köhne pīr bizi bilmedi bildire” didi. Andan Loḳmān-ı Ḥakīm “Ey pīr-i ʿazīz bu ḳarşuña oturan cevher-pūş Süleymān-ı zamān’dur Ḥaḳ Teʿālā buña Süleymānlıḳ virdi, ins ü cin vuḥūş u ṭuyūr mūr u mār çerende vü perende buña fermān-berdür. Bu dem Yūnān şāhıyla Ḳayṣer’üñ üzerine cenge vü āhenge anları ḥaḳ dīne daʿvet itmege gider. Bu bāḳī ṭuran serverler kimi peyġāmberlerdür ve kimi cihāngīr serverler dürür.” Loḳmān-ı Ḥakīm şöyle deyicek pīr yiründen ṭurub yine ʿizzet ḳılub eydür: “Yā Süleymān-ı zamān maʿẕūr ṭutasın kim bilmedün, ḫiẕmetde ḳuṣūrum var ise daḫı ʿafv eylegil cürmüm” didi ʿöẕr diledi. Buġur Süleymān emr eyledi Loḳmān-ı Ḥakīm daḫı eyitdi: “Yā pīr sen daḫı ne kişisin bu vīrān yirde olduġuna cihet nedür? Yaluñuz bunda neylersin yalunuzluḳ aña yaraşur kim birdür aḥaddur lā-şerīk lā-nezīrdür.”

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Fiʿl-i Ḥaḳ’dur yalıñuz olmaḳ ī merd
K’oldurur Allāhu Vāḥid hem Ṣamed

Lem-yeliddür lā-şerīk ü lā-yefūt
Lā-yenām u bī-zevāl u hem *eḥad*[45]

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Loḳmān-ı Ḥakīm eyle deyicek pīr ḫaref eydür: “Yā Ḥakīm er olana Ḥaḳ Teʿālā yoldaş yiter **[26ª]** ve cihān milki daḫı bir ḫarābdan ʿibāretdür oturduġum nola” didi. Süleymān ile peyġāmber ü ḥakīm ü nām-verler didiler kim: “Pīr ḫaref ġayet ḫoş söz söyledi.” Andan Süleymān ʿām eydür: “Yā pīr ḫaref ḥażretünden dilegüm budur kim bize bir ḳaç naṣīḥat viresin cān ḳulaġıyla gūş ḳılavuz ṭutavuz” didi. Süleymān ʿām eyle deyicek pīr eydür: “Yā Süleymān benden naṣīḥat kim dilersin vireyin eger ṭutarsañ ṭutmazsañ virmezem” didi. Pīr eyle diyicek Süleymān eydür: “Yā pīr naṣīḥatuñ virgil biz cānile ṭutalum” didi. Pes buġur ol pīr eydür: “Yā Süleymān

[45] (De ki: O, Allah) birdir (İhlas 1).

naṣīḥat ṭutmaġa ʿāḳıl gerekdür. Senüñ ḫod işidürüz kim ʿaḳluñ yār degüldür. Atañ dedeñ ṭarīḳin ḳoyub ṭarīḳ-i müstaḳīmden ṭaşra ḳadem başasın siḥr ü kāhine meşġul olasın ve İblīs telbīsine meftūn olasın. Daḫı ʿabeş nesnelere göñül viresin şeyṭānuñ iġvāsını girçek şanasın aldanasın. Ḳaçan ola kim benüm sözüm ṭutasın" didi. Pīr eyle deyicek Süleymān ʿām be-ġāyet müteşekkir olub Loḳmān ile cemīʿ-i peyġāmberler daḫı gördiler kim pīrüñ sözi muḫālif göñüllerine ḫoş gelmedi. Buġur Loḳmān-ı Ḥakīm eyitdi: "Yā pīr bu Süleymān ḫod mürsel peyġāmber dürür. Mürsellere böyle dimek saña layıḳ degüldür. İstiġfāra gel kim bu sözi neden dirsin?" didi. Pīr eyitdi: "Bundan evvel dimedük mi kim bu Süleymān'dur buña ins u cin vuḥūş u ṭuyūr mūr u mār perende vü çerende fermān-berdür neden didüñüz?" didi. Loḳmān eydür: "Ḥaḳ Teʿālā buña bir salṭanat virüb dürür kim hīç bir melike daḫı virmedi. Ṭāvūs-ı Ḳudsī Ḥaḳ'dan geldi cümlesinüñ muṭīʿ olacaġın ḫaber virdi, nübüvvet ḫātemin getürdi. Çār ʿanāṣır daḫı buña muṭīʿ oldı. Melek-i Müvekkeller Tekvīnler ile buña geldi."

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Buña beñdeş olmaya şāh-ı cihān
Miṣlini görmeye çeşm-i dehr-i fān

Cümle maḫlūḳ olacaḳdur buña rām
Ṣanma hemīn çāker olur ḫalḳı nām

Zühre vire ʿadl ile revnaḳ kemāl
Taḫtına merkeb ola bād-ı şimāl

Dīv ü cinnī emrine meʾmūr ola
Dem düşe ki vāʿiẓi bir mūr ola

Çün naṣīb itdi Ḫudā ol ḫātemi
Ḫātemiyle ṭutacakdur ʿālemi

Aç gözüñ uyar cānuñ pīr-i ḫaref
Ḫizmet eyle itmegil ʿömrüñ telef

Böyle diyüb sakin oldı ol ḥakīm
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya yā nedīm

Neşr Ḥakīm ḳavlince Loḳmān eyle deyicek pīr eydür: "Yā Ḥakīm Süleymān'a bu ẕikr itdügüñden hīç biri vāḳıʿ degüldür. Vāḳıʿ olduġını baña söylegil görelüm" didi. Loḳmān-ı Ḥakīm daḫı başladı Süleymān'a yil ne vechile muṭīʿ olduġın Ḳalʿa-yı Ḳaṭrān [26^{b}] Getürdügin söyledi andan ṣoñra āteş baḥrından od geldügin Süleymān'a musaḫḫar olduġın söyledi. Baʿde daḫı Şīn baḥrından Tekvīn-i Āb Cām-ı Cem'i getürdügin söyledi ve ḫāk muṭīʿ olub Baġdād çerisin yire ḳahr itdürdügin beyān eyledi ve daḫı bayḳuş birle Süleymān ʿām buluşduġın söyleşdügin söyledi. Buġur pīr eydür: "Yā Ḥakīm daḫı ʿalāmet gördüñ mi yoḳsa bu mudur? Eger gördügüñ bunlarısa ṣudan baḥrīler gevher çıḳarmak Cemşīd Şāh devrinde daḫı vāḳıʿ oldı ve eger yel ḳalʿa götürdi dirseñ Hūd Peyġāmber zamānında yil ṭaġları yirinden ırdı yire urdı helāk eyledi. ʿĀd Ḳavmi'ni ve od daḫı Ṣāliḥ Peyġāmber devrinde buluṭla geldi Ḳavm-i[46] Ṣemūd'ı oddan yaġmur helāk eyledi. Bunlar Ḥaḳk'uñ ḳudretidür lā dimezem ammā kim cāẕūlar var kim evlerin köyleriyle yil götürür şarḳa ġarba giderler ve gökden yaġmur yaġdururlar buluṭlar aġdururlar ve kendüleri dürlü ṣūretlere ḳoyarlar. Ol melek Süleymān'a gelüb giden Ṭāvūs-ı Ḳudsī'yem diyen iki cihānuñ düşmānı İblīs dürür yoḳsa ādemoġluna od u ṭaġ u ṭaş ve yāḫūd muṭīʿ mi olacaḳdur yāḫūd ḳurd u ḳuş vuḥūş u ṭuyūr mār u mūr çerende vü perende ādeme hiẕmet mi ḳılacaḳdur."

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Her sözüñ maʿḳūlı vardur āşikār
Kiẕb ü ṭarḥ it rāstın añla kām-kār

[46] Ḳavm-i: Mükerrer yazılmış.

Buncılayın sözi ʿāḳıl diñlemez
Kāmilüñ cāhil kelāmın añlamaz

Bunca ʿömrüm gecdi gördüm ʿālemi
Kimsene eline almaz ḫātemi

Kim aña dīv ü perī fermān ola
Cümle aṭyār üstine seyvān ola

Taḫtını yiller götürmekdür muḥāl
Ṭaġıdur götürdügin bād-ı şimāl

Üzerüñden kāmile beñzer özüñ
Līk ġayet kiẕbi vardur bu sözün

Kāẕib olma ṣādıḳ olġıl yā ḥakīm
Tā saña gülmeyeler her bir nedīm

Böyle diyüb itdüre hem köhne pīr
Kim taʿaccüb ḳıldı anı cümle mīr

Ḳaḳıdı Loḳmān aña itdi ʿaṣab
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya luṭf-ı Rab

Neẕr Ḥakīm ḳavlince pīr eyle deyicek Loḳmān'uñ göñline sözi ḫoş gelmedi. Süleymān ʿām Loḳmān-ı Ḥakīm'e eyitdi: "Yā Ḥakīm-i zamān bu pīr-i nā-bāliġüñ sözi ne ʿaceb kimseye beñzedürsin sözinden" didi. Loḳmān-ı Ḥakīm eydür: "Yā nebīyallāh bu pīri ol merdūd u ḥasūd-ı lā-yesūda beñzederüm" didi. Süleymān eydür: "Şeyṭāna mı beñzedürsün?" Loḳmān-ı Ḥakīm eyitdi: "Benzedürem" didi. Bu söz olıcaḳ Bād-pāy ilerü yürüdi kim pīri yaḳasından ṭuta kimdügin bileler. Pīr ṭurṭuġı yirden ġāyib oldı. Andan server ü [27ª] selāṭīnler bildiler kim ol pīr ḫaref Şeyṭān-ı Laʿīnmiş. Taʿaccüb itdiler ḥasedinden gelüb iġvā virmek diledügin bildiler.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Geldi kim fitne ḳılub iġvā vire
Dostuña mekr eyleyüb sevdā vire

Hey ne melʿūn İblīs olur bu ḫaref
K'eyledi ʿiṣyānile ʿömrin telef

Zāhidi yoldan çıḳarur siḥr ider
ʿAbīdi mülḥid ḳılur kim mekr ider

Degme kimse bundan olmadı emīn
ʿArş ehlüñ yirin ider zīr-zemīn

Defʿi bu kim ḳılasın ṣāliḥ ʿamel
İre şeyṭān aṣlına senden ḫalel

Oḳıyasın *ve* تَبَارَكَ[47] lā-ḥavl
Tā ki senden dūr ola ol bed-fiʿil

Böyle diyüb oldı sākin ol ḥekīm
Vir ṣalāvāt kör ola şeyṭān racīm

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Loḳmān-ı Ḥakīm eyle deyicek Süleymān daḫı bildi kim gelüb iġvā viren Şeyṭān-ı Racīm dürür, ʿaleyhü'l-laʿne kim ḫor u ḫacīl olub gitdi. Süleymān taʿaccüb ḳılub ol ṣavmaʿayı yıḳdurub daḫı atına süvār olub gitdi, gelüb otaġına yitdi dīvān ṭurdı. On iki sıbṭuñ begleri ʿArab-ı ʿArbā begleri gelüb ṣandalīler üzerinde oturdılar. Andan ṣoñra Mıṣr sulṭānı Celāle'd-dīn ve ʿAmāliḳa sulṭānı Sührāb Şāh Baġdād ḫalīfesi Tübbaʿ bin Aṣdaʿ gelüb ol pādişāhlar altun ṣandalīler üzerinde devletile Süleymān'a ḳarşu oturdılar. Bāḳī ekābir ü eşya pīr ü bernā ayaġ üzere ṭurdılar.

[47] Mülk/1

Loḳmān-ı Ḥakīm daḫı Āṣaf bin Berḫiyā'yıla Kāẕ Peyġāmber ile Nāṣen Peyġāmber ile ve Evyāṣer Peyġāmber ile Süleymān'uñ ṣaġ u ṣolunda oturdılar. Maʿā'l-ḳıṣṣa dīvān-ı Süleymān kim ṭurdı ḫān-sālar daḫı ḫān getürdi ḫān yenildi ṣafdan ṣufa götürüldi duʿā diñledi ʿam ḫalḳ ṭaġılub ḫaşlar ḳaldı. Andan Süleymān ʿām Yūnān şāhıyıla Ḳayṣer'ün āḥvālinden ḫaber diyüb otururken nāgehān Bād-pāy-ı ʿAyyār ol mekkār u ṭarrār gelüb selām virüb baş ḳoyub Süleymān'a didi kim: "Yā nebīyallāh ʿālī ḥażretüñe maʿlūm ola kim tācir varub senden ʿaẓametle geldügin Yūnān şāhına ḫaber virecek. Ġażaba gelüb on altı memleket pādişāhlarına nāmeler gönderüb çerisin cemʿ eyledi. Ḳayṣer'i daḫı daʿvet eyledi. Ḳayṣer daḫı çerisiyle gelüb Yūnān şāhıyla buluşdı görüşdiler ḥāl u ḫāṭur ṣoruşdılar bī-ḳıyās leşker cemʿ idüb vaḳtlerine ḥażır olub ṭururlar. Senden baña göz ḳulaḳ ururlar ḫaber budur kim ḥażretüñe getürdüm. Ammā kim yā Süleymān anuñ gibi yaraḳlu çeri cemʿ itdiler kim nihāyeti yoḳdurur mūr meclisinden[48] artuḳ durur.

[27[b]] [Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Bī-ʿaded cemʿ eylemiş leşker girān
Ṣaf-şikenden māl-a-māl olmuş cihān

At nalından yiryüzi pūlād idi
Şevḳ-i ḫançer berḳile şimşād idi

Ġarḳ oluben yaḫşı_erenler cevşene
Çapınur ḳablan-veş hep düşmāna

Çarḫa nūrı virüben ahen siper
Güneşe şevḳ irgürür tīġ ü teber

Kūs-ı ḥarbī çalınuben ötdi bor
Yā Süleymān ṣanmışam çalındı ṣūr

[48] Meclisinden: Melcisinde

Ol ḳadar bī-ḥad durur Yūnāniler
Kim ṭutubdur ādemoġlı baḥr u ber

Yir yirin kim ḳurılu ṭurur otaḳ
Kim ṭolubdur ḫaymeden bu çarḫ-ı ṭāḳ

Her bahādur atını ḳaza ḳomış
Tīġ üzere adını yazaḳomış

Gök yüzin zeyn eylemiş zerrīn ʿalem
Reng-i aġ u sebz ü aḥmer kim baḳam

Her çadır öñinde yanar od ʿaẓīm
Ṣanki külḫan yāḫūd ol nār-ı cehīm

Anca leşker dirmedi Ḍaḥḥāk-ı Mār
Dehr içi ṭolmış süñüyile ʿalem

Böyle diyüb ol zamānda Bād-pā
Şeh Süleymān'a_eyledi bī-ḥad duʿā

Gūş iderseñ ḳıṣṣayı varsa ṣafāñ
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya şāh-ı pāk

Der Beyān-ı Temṣilāt-ı Dāstān-ı Māżī Der Naṣīḥat-ı Nefs-i Ḫod
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Gūşıñı bir dem baña ṭut kām-yāb
Kim diyevüz maʿrifetden ḫoş cevāb

Bu cesed mülki ʿArabdur fī'l-meṣel
Şāh Süleymān rūḥıñuz ʿālī-cenāb

ʿAḳl olur Loḳmān-ı Ḥāẕıḳ ol Ḥakīm
Hem-demi ʿaḳluñ ḳuvāsı bī-ḥisāb

Şāh-ı Yūnān nefs-i emmāre durur
Ḫalḳ-ı ʿālem çeker andan ıżṭırāb

ʿAḳlıla birlik ḳılursa rūḥıñuz
Nefs-i emmāre olur ḫor u kilāb

Rūḥıñuz teʾdīb iderse ʿaḳlıñuz
Çün Süleymān olısar mālik-riḳāb

İy niceler nefs elünden tāc-ver
Rū-siyāh oldı miṣāli çün ġurāb

Enbiyā vü evliyā vü etḳıyā
Dökdi bülbül miṣli başı çün gülāb

Nefs-i şeyṭān saña çün hem-rāh ola
Dü-cihān içre çekersin çoḳ ʿaẕāb

Ger ḥicāb ola vücūduñ saña pes
Olmaya devr-i fenāda feṭḥ-i bāb

İrmek isterseñ ḥaḳīḳat menzile
Bu vücūduñ olmasuñ saña ḥicāb

ʿĀrif oldur ḥaḳ-şināس ola tamām
Ḥaḳ-şināس olmaz kişiden yig türāb

Nusḥıdır Firdevsī’nüñ dürr-i yetīm
ʿĀrif iseñ gūş-vār it iy şebāb

Merd-i kāmil öldürür nefsin bile
Nefsini bilen duʿāsın müsteḥāb

Der Beyān-ı Meclis-i Āḫir

Ḥamd-i bī-ḥad Ḫālıḳ’a ġāyet cihān
Virdi ṣıḥḥat ʿömrile mevtden emān

Yüz otuzla hem sekiz meclis tamām
Oldı āḫir yārī ḳıldı müsteʿān

Ger ecelden mühleti virürse Ḥaḳ
[28ª] Bākisinde şerh idevüz iy cüvān

ʿÖmr içre görmemişdi ʿārifān
Buña hem-tā ḫūb emlaḥ dāsitān

Hem melīḥ ola tamāmet hem ṣaḥīḥ
Hem ʿacāyibden ġarīb efḍal beyān

Ne Süleymān miṣli sulṭān geldi bil
Ne kitābı miṣli var tārīḫ inan

Şek tuṭarsañ oḳuyub tārīḫi hep
Bu Süleymān-nāme birle_it imtiḥān

Līk sizden budur iy cān ḥācetüm
Çün kitābum oḳuyıncaḳ dür-fīşān

Ḳılasız Firdevsiçün ḫayr-ı duʿā
Raḥmet ide Ḥaḳ vire cennet cinān

Yā İlāhī levḥ-i aʿẓam ḥaḳḳıçün
Kün dimekden eyledüñ cümle ʿayān

Ol Muḥammed nūrı ḥaḳḳı yā Raḥīm
Ḫılḳat itdüñ ʿışḳına kevn ü mekān

Ḥaḳḳına *levlāk*[49] diyüben Aḥmed'üñ
Eyledün maḥbūb anı ḫoş Mihribān

Şeh Süleymān ḫāteminüñ resm içün
K'isminüñ meftūnı ḳılduñ ins ü cān

Mücrimem Firdevsī'yem eyle raḥim
Meskenüm firdevsile eyle cinān

Bu kitābum oḳuyana yazana
Diñleyene raḥmet eyle sen cihān

Fāʿilātün Fāʿilātün fāʿilāt
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya cāvidān

Süleymān-nāme'nün [Yüz Otuz] Ṭoḳuzuncı Meclisinüñ Ẕikrindedür
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḥamd-i bī-ḥad Ḫālıḳ'a kim irdi luṭf ile ẕü'l-menan
Rūz-ı nevrūzile döndi cennete ḫāk-i zemīn[50]

[49] "Levlâke levlâke ve-mâ Halaktü'l-Eflake- Eğer sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" manasındaki Hadîs-i Şeriften iktibastır. El Hindî, Kenzü'l- Ummâl, C. 11, Hadis No: 32.025, s. 431.

Levḥ-i ʿālem üstüne bir naḳş u reng oldı raḳam
Ḫāme-yi ḳudretle_anı naḳḳāş-ı ṣāniʿ dür yazan

Çeşmüñi ḫābdan uyar nergis gibi gözüñ açub
ʿAḳlıla eyle naẓar ḳudret göresin sebzeden

Rūḥ-ı ḳuds oldı ṣabāʿ īsī miṣāl urur demi
Bülbül oldı uş kelīm eydür aġacdan [çoḳ] suḫan

Bülbül eylesün naġam dünyā[da sen] çekme ne ġam
İrmeden bād-ı ḫazān gül ṣolmadan daḫı semen

Çün ṣaçar faṣl-ı bahār irer zemistānile berf
Lālenüñ baġrın yaḳub güllerin ṭutdı diken

Yoḳ ṣebātı çün cihānuñ ʿārif itmez iʿtibār
Nola kim itse muḥabbet cāhil idüb mā vü men

Kāmil iseñ furṣatuñı fevt ḳılma ḳıl ḥaẓer
Kim irer āḫir ecel yeksān olur ḫāke beden

Ḳanı Sulṭān Ḫān Muḥammed bin Murād ol şāh-ı Rūm
Ḥükm ḳıldı ʿāleme ṭutdı zamānile zemīn

Ḳanı Şeyḫī yā Niẓāmī Aḥmedī Ḫoca Kemāl
Sözleri mevzūn oḳurlar ehl-i dil Ḥüseyn Ḥasan

Gitdi anlar ḳaldı sözi yādigār añla tamām
Kāmil iseñ sende ḳoġıl yādigāruñ pes hemen

---

[50] Zemīn: Ḥamīn

Di Süleymān ḳıṣṣasını eyle teʾlīf āḫir it
Kim oḳuya ʿālem içre cemʿ ola ḫalḳ encümen

Müstemiʿ Firdevsī'nüñ taḥsīn idüb sözlerine
Ḫayrıla ḳıla duʿā menzil ola aña ʿAden

Gūşıñı bir dem baña ṭutġıl diyem ḫoş ḳıṣṣayı
Līk virgil ḫoş ṣalavat Muṣṭafā'ya daḫı sen

Dāsitān-ı Āmeden-i Tekvīn-i Aṭyār Ḳasṭāġuhinūriş Cinnī Süleymān Raʿa.m.

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılan-ı āḫbār ve Eflāṭūn-ı Ḥakīm naḳlince muḥaddiṣān-ı kibār bu Süleymān-nāme-i Kebīr'den ve dāsitān-ı lā-naẓīrden sözlerüñ [28^{b}] naġzından ḳıṣṣalaruñ maġzından ol vechile aṣaḥḥ ḥikāyet ve aṣlaḥ rivāyet ḳılub eydürler kim ḳaçan kim Süleymān bin Dāvūd'uñ ol melek-i Maḥmūd'uñ ve resūl-i maʿbūduñ dergāhında ṭararlar serhengi peykler ḫalīfesi cellādler ulusı Bād-pāy-ı ʿAyyār bu ḫaberi viricek. Süleymān dönüb server u selāṭīnlere eyitdi: "Düşmān ḫaberin bildük imdi ne dirsiz ne vechile varalum ne yoldan gidelüm?" didi. Mışr sulṭānı eyitdi: "Yā Süleymān-ı zamān çeri ʿilmini cümlemüzden Ḳarṭūs-ı ʿĀdī ve Pehlevān-ı Şeddādī kim begler begidür, ol yig bilür" didi. Buġur Ḳarṭūs-ı ʿĀdī ṭanışdılar. Ḳarṭūs eyitdi şehā "Bize geregi budur ki gice yatub gündüz göçüb evvel düşmān ḳalʿasınuñ üzerine varavuz memleketine yaḳın varıcaḳ ilin ġāret ḳavmün ḫasāret ḳılavuz andan yine nāme birle ilçi gönderevüz daʿvet ḳılasın eger ḳabūl ḳılmazsa iline el şunavuz" diyüb duʿā ḳıldı. Bu sözi Süleymān işidüb didi kim: "Ḳanḳı yoldan tīzrek varalum görün" didi. Ḳulaġuzı getürdiler şordular cevāb virdi kim: "Yā Süleymān bu Yūnān milkine iki yol var durur. Birisi Ḥaleb'den Tarsūs'dan Gülek boġazından aşar derbendden geçer ol yolu yaḳındur. Bir yol daḫı rāst ʿAcem aġzundan Ḳaradeñiz kenārından Sinob ḳalʿasınuñ üzerine varılur eger kim ḳaşdıñuz Yūnān şāhyla ceng ise Ḥaleb'e ṭoġru gidelüm varub Yūnān milkine varub ceng idelüm. Eger kim maḳṣūduñ ḳalʿa üzere Sinob şehrine varmaġ ise ṭoġru Sinob'a gidelüm" didi. Süleymān eydür: "Benüm maḳṣūdum evvel Yūnān şāhıyla ceng durur andan Sinob üzerine varuram ki işitdüm ol melʿūn ṭopraġa ṭaparmış. Anı ḫod dīne daʿvet ḳılam, gelmezse helāk idem" didi. Süleymān ʿām eyle deyicek Ḥaleb cānibine gitmege ʿahd olundı. Bād-pāy'a daḫı ḫılʿat giyürdi. Dīvān

ṭaġıldı begler maḳāmlarına gitdiler yimege içmege meşġūl oldılar. Ammā kim bizüm ḳışṣamuz Süleymān'da nite dimege ʿaşıḳāna ṣalāvāt.

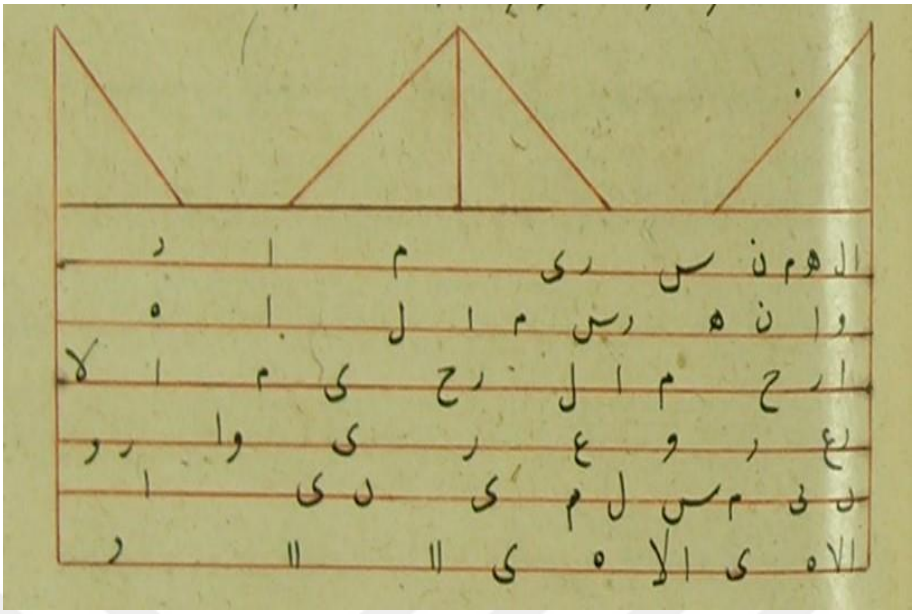
Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḳoyalum bunları ṭursun nām-ver
Şeh Süleymān'dan açalum bir ḫaber

Ger dilerseñ söyleye Firdevsī söz
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya mā-ḥażar

Neṯr Ḥakīm ḳavlince çünkim dīvān ṭaġıldı begler maḳāmlu maḳāmına gitdiler. Süleymān daḫı ʿām ḫalvete varub ṭāʿate yüz urdı namāzdan niyāzdan fāriġ olıcaḳ diledi kim Tekvīn-i Aṭyār'ı daḫı daʿvet ḳıla gele göre Sīmurġ'ı getüre Süleymān'a ḳuşlar ṭāyifesi daḫı muṭīʿ olduġın ḫalḳ-ı ʿālem görüb ḥasūdlar ṭaʿn idemeye ve hem muʿcizāt-ı Süleymān arta. Andan iki rekʿat namāz ḳılub nübüvvet **[29ᵃ]** beşinci ismi oḳuyub Müvekkel-i Aṭyār'ı daʿvet eyledi. Ḥaḳ Teʿālā'nuñ emriyle gelüb ḥāżır olub Süleymān'a selām virdi. Melek-i Müvekkel gelüb Süleymān'a eyitdi: "Yā Melek-i Aʿẓam ḳanı Melek-i Tekvīn-i Aṭyār'ı getürdüñ mi?" didi. Melek-i Aʿẓam didi kim: "Yā Süleymān getürdüm icāzetüñle gelsün" didi. Melek-i Müvekkel ġayb olub Tekvīn-i Aṭyār iẓhār oldı. Nite bir ʿaceb şekil Tekvīn gelüb ḫalvet-i Süleymān'a girüb selām virdi. Süleymān ʿām ʿaleyk alub Süleymān bin Dāvūd naẓar idüb gördi kim bu Tekvīn'üñ ṣūreti be-ġāyet ʿacāyib nite iki başı var geyik başı gibi bir başı daḫı var kerkes başı gibi bir başı daḫı var ādem başı gibi. Aḳ saḳalı var ṣaçları aşaġa dökülmüş, iki eli var ādem eline benzer, gevdesi ʿanḳā ḳuşına benzer, ḳanadları daḫı dört ayaḳları ve gögsi deve ḳuşına benzer. Bir elinde bir kemān göre ṭutar ve bir elinde daḫı altundan bir yuvalaḳ ṭutar ve gögsüñ üzerinde bir levḥ var ḳızıl altundan. Ol levḥüñ üzerinde yed-i ḳudretle yidi saṭır yazu yazılmış kim şekli budur **ṣıfat-levḥ budur**

Andan Süleymān ol Tekvīn'e suʾāl itdi kim: "Aduñ nedür ve bu levḥüñ aṣlı nedür üzerindeki ṭılsımātuñ ḫavāṣı nedür?" Cevāb virdi kim: "Yā Süleymān benüm adum Ḳaṣṭāġuhinūriş durur. Ḳuşlar üzerine tekvīnem, benüm ḥükmümde nice biñ biñ tekvīn vardur kim ol tekvīnlerüñ daḫı her birisi nice yüz biñ cinnīlere ḥükm iderler. Ol cinnīler daḫı nice yüz biñ cinnīlerüñ reʾīsleridür ve daḫı yā Süleymān bu levḥüñ berekātında tekvīn müvekkel olmışdur. Bunca tekvīnlere ve daḫı Yeʾcūc vilāyetinde beġāyet görevüz ʿaẓīm heybetlü ḳuvvetlü şecāʿatlü ḳuşlar olurlar. Ḳanḳı ḳuşlar kim ḫiẕmetinde ḳuṣūr itse ve yāḫūd ġayrı ḳuşlardan veyā ʿāṣī olan murġlardan muḫālefet idenler. Bu elümdeki kemān küre birle bu ṭopı atub ururam helāk idirem, oda yanub ol murd olur. Ammā kim bu ṭob girü gelüb benüm elümde bulunur. Allah Teʿālʿanuñ emriyle üzerinde yazılan esmāu'l-lāh ḫavāṣı berekātıyla her kim bu levḥ yazub ve benüm şeklüm daḫı yazub bāġ u bostān içinde **[29^{b}]** Pinhān iylese ayaḳ başmaz yire ol buḳʿa içinde hīç vechile ḳuşlardan ve çekirgeden ve āfāt-ı semāvātdan emīn ola. Ammā kim gerekdür mük ile ve zaʿferān ile ḫıyar şuyıyla zengār-renk kāġıd üzerine baġdadī kāġıd üzerine āfitāb Sünbüle burcında iken yaza."

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Saʿd sāʿat gözleyüb yaza tamām
Tā murādın ḥāsıl ide ol hümām

Şarṭını gözetmese kılsa ʿamel
Bulamaz maḳṣūdun añla ḫāṣ u ʿām

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿām Tekvīn-i Aṭyār'dan bu sözi işidüb yine suʾāl ḳıldı kim: "Yā Ḳaṣṭāġuhinūrişi Cin bize ʿömrünüñ aṭvālinden ve cihānda gördügüñ ʿacāyibden ḫaber virgil diñleyelüm" deyicek. Cevāb virdi kim: "Ḳulaḳlar işitmiş ve diller beyān itmiş degül." Nite eydür: "Yā Süleymān bin Dāvūd ʿömrümüñ ne ḳadar idügin bilmezem. Ammā kim bu ḳadar añlaram ki dünyā milkine anca maḥlūḳāt gelüb ve her bir maḫlūḳ içre bir sencileyin Süleymān geldügin gördüm. Cümlesinüñ ṣoḥbetine girdüm küllīsinden birisi Ādem-i Ṣafī'den ḳırḳ ṭoḳuz biñ yıl evvel cihān milkine bir dürlü maḥlūḳ geldi kim anlara Ḳavm-i Ṭayyār dirlerdi. Anlaruñ şekli şemāʾili bu vechile idi kim başları Sīmurġ, gövdeleri arṣlan şekilleri ammā yüñleri ṭāvūs yüñleri gibi ve ayaḳları daḫı ʿanḳā ayaġı gibi ṭırnaḳları pencelü minḳārları elmās gibi ve añdan ṣoñra dürden ḳanadları varıdı. Dāyim bunlar hevā-yı fenāda uçub gezelerdi. Gāh yiryüzine inüb ḳarar iderlerdi, diledükleri yirlere ḳanad açub uçub teferrüc iderlerdi."

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Miṯl-i insān yiyüben içeridi
Hemçü murġān bāl u per açaridi

ʿAḳl-ı kāmildi ḳamusınuñ yaḳīn
Bāṭılı ḥaḳdan ḳamu seçeridi

Neṯr Yā Süleymān çünkim ol Ḳavm-i Ṭayyār'uñ nesilleri üreyüb cihān kim ṭutdılar dünyā milkin bāḳī ṣanub ʿimaretine meşġūl olub zeyn ü maʿmūr itdiler. Ḫālıḳ'a dillerince tesbīḥ ḳıldılar. Ḳaçan kim bunlaruñ daḫı zamānı bir niçe biñ yıl kim oldı. ʿĀḳıbet bu Ḳavm-i Ṭayyār daḫı Ḫālıḳ'a ʿāṣī olub yile ṭaparlar ḥaḳ cānibine ḳapu yapdular. Didiler kim: "Bizüm yidügümüz içdügümüz hevādur. Ḥayatumuza sebeb hevādur eyle olsa biz hevāya ṭaparuz kim yir ise hevā üzerinde od ise hevā ile yanar. Cemīʿ-i mevcūdāt hevā ile ḥāṣıl olur" diyüb bunlar hevāya ṭapdılar, Ḫālıḳ'a ʿāṣī oldılar. Ḥaḳ Teʿālā bunlara kendülerüñ cinsinden dört biñ dört yüz ḳırḳ dört peyġāmber

gönderdi kim geldiler. Her birisi bir devrde **[30ª]** bu ḫalḳı Ḫālıḳ'a daʿvet ḳıldılar. İllā kim bu ḫalḳ-ı ṭayyār ol nebīlerüñ sözün işitmediler. Cümlesin helāk vücūdların çāk yirlerin ḫāk eylediler. Ol maʿṣiyetlerin Ḥaḳ Teʿālā bu ḳavmüñ kim gördi ol nebīlerüñ bir efḍalinüñ neslünden bir Süleymān getürüb aña Süleymānlıḳ saltanatın virüb bunlaruñ üzerine ḥavāle ḳıldı kim aña Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār dirleridi. Anuñ daḫı taḫtın yil götürdi. Gāh meġāribe ve gāh meşārıḳa yitdi. Ol ʿāṣī ḫalḳı Ḫālıḳ'a daʿvet itdi. Ol Ḳavm-i Ṭayyār didiler kim: "Senden bize muʿcizāt ẓāhir olmaḳ gerek kim tā senüñ ḥaḳ peyġāmberdügüñ bilevüz saña īmān getürüb ḫiẕmet ḳılavuz" deyicek. Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār cevāb virdi ki: "Siz iḫtiyar eyleñüz kim ne muʿcizāt göstemege aña inanub baña iʿtiḳād ḳılub Allah Teʿālā'ya īmān getüresiz" deyicek. Ol Ḳavm-i Ṭayyār bir maġāraya varub eyitdiler kim: "Bize bir ḳuş göster kim bu maġāradan çıkagele şol şekilde ola" didiler kim ebābīl ḳuşı ṣıfatıdur kim maʿrūf u meşhūrdur ẕikir ḥācet degüldür. Andan ṣoñra ol Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār el duʿāya götürüb Ḥaḳ Teʿālā'ya münācāt ḳılub eyitdi kim:

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

İy ḳamudan evvel u āḫir özüñ
Bāṭın u ẓāhir Ḫudā Ḳādir özüñ

Ḥāmid u Maḥmūd u Aḥad bī-bedel
Lem-yelid ferd u Ṣamedsin lem-yezel

Ḳara ṭopraḳ birle ṭaşdan zer ḳılan
Ḳurı nāy baġrın delüb şekker ḳılan

Āfitābı eyledüñ çarḫa çerāġ
Rūşen oldı nūr birle bāġ u ṭaġ

Yā İlāhī ʿarş-ı aʿlā ḥaḳḳı-çün
Fer-i ġabrā Ḫūr-Meʿvā ḥaḳḳı-çün

Bu ḫalāyıḳ benden ister muʿcizāt
Kāżıyü'l-ḥācāt özüñdür itme māt

Yardım eyle ben ḳuluña Yaradan
Bir ebābīl çıḳara[51] bu ġāradan

Böyle diyüb itdi nāliş bī-gümān
Şeh Süleymān-ı cihān ol kāmurān

Ṣıdḳıla ḥācet dilese ṣādıḳān
Bī-gümān maḳbūl olur iy ʿāṣıḳān

Bulmaḳ isterseñ murāduñ iy yarā
Vir ṣalāvāt ʿışḳıla peyġāmbere

Neṯr Yā Süleymān bin Dāvūd çünkim Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār bu vechile kim duʿā ḳıldı. Ḥaḳ Teʿālā Süleymān'uñ duʿāsın ḳabūl ḥācetin revā ḳıldı. Daḫı ol maġāradan ebābīl ḳuşı peydā olub çıḳdı kim nihāyeti yoḳ. Maḥşer ḳavminden çoḳ ol ḳavm görüb şöyle ki ʿāḳıllardur īmāna gelüb Müslümān oldular. Ol Süleymān bin Ṭayyār'ı ḥaḳ peyġāmber bildiler ve añlar kim ẓālimlerdi, cahillerdi. Süleymān'a "cāẕūdur" diyüb ṭaʿn itdiler gitdiler. Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār anlaruñ ṭaʿnın görüb Ḥaḳḳ'a tażarruʿ eyledi. Ḥaḳ Teʿālā emr eyledi oñ **[30ᵇ]** Ebābīl ḳuşları ayaḳlarına birer ṭaş alub ol ʿāṣīlerüñ üzerine birer ṭaş bıraḳdılar. Nitekim Ebrehe çerisinüñ üzerine Ebābīl ḳuşları bıraḳdı ol ṭaşlar gövdelerinden geçüb helāk itdi. Ol ʿāṣīler ekṣeri ol ḥāli görüb be-gāyet ḳorḳub Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār küllīsi īmān getürdiler getürmeyeni helāk oldılar. Pes Süleymān bin Dāvūd[52] her devirde kim bir dürlü maḫlūḳāt ki gördüm ʿāṣīlerinüñ baʿżısın Ebābīl ḳuşları helāk eyledi. Pes Ebābīl ḳuşı ol Süleymān-ı Ḥakīm-i Aṭyār'uñ muʿcizesidür kim anuñ duʿāsıyla Ḥaḳ Teʿālā ḫılḳat eyledi kim Ḳādir u Perverdigār durur.

[51] Çıḳara: çukıra u.
[52] Dāvūd: Devād

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ol Ḫudā kim Vāḥid oldur bī-bedel
Ḳādir u Ḥallāḳ-ı aʿẓam bī-ḫalel

Ṣādıḳuñ ider duʿāsın müsteḥāb
Dünye şāhı miṯli ḳılmaz olʿilel

Neṯr Ḥakīm ḳavlince ol Tekvīn-i Aṭyār böyle deyicek. Yine Süleymān bin Dāvūd suʾāl idüb eydür kim: "Yā Tekvīn-i Aṭyār ol Ḫudā ḥaḳḳı kim seni ḫılḳat eyledi. Saña bunca ʿömr virdi ol Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār'uñ devrinde anuñla cihān sarāyında ʿacayib ġarāyib ne gördüñ baña ḫaber virgil" didi. Ol Tekvīn cevāb virdi kim dimegeʿāşıḳāne ṣalāvāt.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Aç gözüñ diñle sözüm cānuñ uyar
Tā ʿacāyib ḳıṣṣa diyem nām-dār

Līk virgil ḫoş ṣalāvāt Āḥmed'e
Daḫı eyle sözlerümi gūş-vār

Ḳıṣṣa-yı Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār

Ḥakīm ḳavlince Tekvīn-i Aṭyār eydür: "Yā Süleymān bin Dāvūd egerçi kim Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār'uñ taḫtını felekde yil götürüb gideridi, gök yüzinden yiryüzini seyr iderdi. Dīv u perrī vü cinn ü ʿifrīt ü vuḥūş u ṭuyūr mūr u mār zamāne maḫlūḳı her ne kim var Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār taḫtı üzerinde oturmışlar. Süleymān'uñ sözine çeşm u gūş urmışlardı. Süleymān'uñ göñlinden bu ḫayāl gecdi kim ʿacabā bencileyin cihān milkünde bir Süleymān daḫı geldi cihān ḫalḳına hüküm ḳıldı mı ola dirken, ḳuşlardan meger bir ḳuşcaġaz kim aña Kebuter-i Perrān dirlerdi. Süleymān'uñ peykiydi. Ḫaber virdi kim: "Yā Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār bu ḳarşuda bir ṭaġ görinür. Ol ṭaġuñ üzerinde bir ḳuş var kim ululıġı ṭaġ ḳadar, başı ḥammām

kubbesince, gözleri yanar külḫāna beñzer be-gāyet ʿaceb gördügüm varub görseñ olur" didi. Kebūter-i Perrān eyle deyicek ol Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār ol ḳuşı görmege heves ḳılub eyle ḥükm eyledi. Yil taḫt-ı Süleymān'ı [31ª] ol cānibe sürüb gitdi. Tā kim gelüb ol ṭaġuñ üzerine yitdi. Naẓar ḳılub gördi kim bir yüce ṭaġ felegi[53] yidinci ḳat felege çıḳub gitmiş. Üzerinde bir ʿacāyib ḳuş bitmüş şekli bayḳuşa benzer ammā kim bayḳuş degül eyle büyük kim gözlerinüñ ṭūlı vü ʿarżı otuz arş ola.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Göricek ol murġı şāh-ı nām-ver
Key taʿaccüb ḳıldı anı mā-ḥażer

Didi Ḳādir gör ki neler yāradur
Ḥākim oldur ḥikmeti çoḳ pür-hüner

Neṯr Çünkim yā Süleymān bin Dāvūd Süleymān-ı Ṭayyār ol ḳuşı gördi. Daḫı yile ḥükm eyledi taḫtını ol ṭaġ üzerine indürdi leşkerine ḳondurdı. Andan ṣoñra Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār sürüb ol ḳuşuñ karşusına gelüb selām virdi. Ḳuş ʿaleyk aldı didi kim: "Merḥabā yā Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār ve iy Kāmurān-ı Kāmkār biḥamdillāh ki yine bu eski cihānda bir yeni Süleymān yüzin gördüm, cānile ṣoḥbetine irdüm" didi. Murġ-ı ʿaẓīm böyle deyicek Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār eydür: "Yā murġ-ı kūhī ne ʿaceb söz söyledün, bī-maʿnā daʿvī eyledüñ yaʿnī kim benden özge cihān milkine daḫı Süleymān geldi mi? Nübüvvet taḫtı üzerine oturub Süleymānlıḳ ḫātemin eline aldı mı? yaradılmış maḫlūḳāta ḥükm ḳıldı mı?"

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Benden özge hīç Süleymān geldi mi
Yā eline mühr-i ḫātem aldı mı

[53] Felegi: Feleli.

Luṭf idüb söyle baña virgil ḫaber
Nice kimse hīç Süleymān oldu mı

Ḳıṣṣa-yı Murġ-ı ʿAceb

Ḥakīm ḳavlince Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār böyle deyicek. Ol ʿaẓīm ḳuş eydür: "Yā Süleymān-ı Ḥākim-i Aṭyār bu cihān köhnedür anca sencileyin Süleymān geldi niçesini gördük. Ṣoḥbetine irdük taḫtı merkezinde oturub ʿālem-i kāyinātı anuñla seyrān itdük, meġāribe meşārıḳa varub yitdük. Āb-ı ḥayāt daḫı ṭaleb itdük. Anca Süleymān daḫı geldi kim anlaruñ nām u nişānın gördük. Velākin kendülerine irmedük kim bizden evvel cihāna gelmiş ol sebebden ḥażretini görmedük. Velākin bizden ṣoñra gelen Süleymān'laruñ ekṣeri sencileyin devrinde Süleymān iken taḫtını yil götürüb cihān ḫalḳı ḥükmüne fermāniken taḳdīr-i Rebbānī eyle vaḳʿı oldı kim bu milke geldi. Ol daḫı sencileyin "benden evvel Süleymān geldi mi?" didi. Benden suʾāl ḳıldı. Aña daḫı sencileyin cevāb virdüm inanmadı. Ṣoñra ol gelen Süleymānlaruñ nām u nişānların gösterdüm görüb bildi cihānuñ köhneligine ʿacebe ḳaldı. Yā Süleymān saña daḫı cevāb virelüm añlaġıl. Nām u nişān daḫı dirseñ gösterelüm, diñlegil. Ne kim sözümüñ rāstın bilesin cihāna ḳaç Süleymān geldügin taḥḳīḳ añlayub farḳ ḳılasın."

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Tā bilesin ḳaç Süleymān geldügin
Ḥātem ele aluben şāh olduġın

[31^{b}] Köhnedür devr-i cihān ṣanma ʿarūs
Bī-ʿaded geldi Süleymān divir uṣ

Anca şehler geldi ʿālem içre pes
Merḳadı oldı belürsüz başdı kes

Ḳaç Süleymān geldi gitdi ḫāke ṣor
Kim yimişdür cümlesini ḫāki gör

Līk bende büldügüm eydüm saña
Gūşuñı ṭutariseñ benden yaña

Böyle diyüb murġ-ı kūhī ol zamān
Ḫāmūş oldı añla sözüm kāmurān

Neṯr Yā Süleymān bin Dāvūd ol murġ-ı kūhī eyle deyicek Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār eyitdi kim: “Ḳanı ol Süleymānlaruñ nām u nişānların kim baña gösteresin iʿtimād ḳılavuz” deyicek. Ol murġ eydür: “Yā Süleymān-ı Aṭyār evvel benüm ḳışṣamı işitgil andan ṣoñra saña ol Süleymānlaruñ nām u nişānın göstermek benden añlamaḳ senden. Ammā kim beyānı tafṣīl olmayıcaḳ anlayamazsın” diyüb eyitdi kim: “Yā Süleymān ol zamān kim Ḥaḳ Teʿālā bu ʿālem-i kāyinātı var idicek. Ḳāfʿālemlerinde bir ʿālem yaratdı kim ol ʿālemüñ ṭūlı vü ʿarżı rubʿ-ı meskūn ʿāleminden uludur. Ol ʿālemde envāʿ ḳuşlar çoḳdur. Eyle kim ḥaḍḍi nihāyeti yoḳdur biñ bir dürlü cins ḳuş vardur kim bir cinsi benüm şeklümdedür. Bāḳīsi daḫı her birisi bir cinsdür. Pes bir gün bir ḳaç kendü cinsümden ḳuşlarıla cemʿ olub uçarduḳ kūh u beyābān geçerdük. Bir ḳaç ḳuşlara ṣataşdıḳ kim uçub giderler bir ʿālemden bir ʿāleme ʿazm iderler. Anlara ṣorduḳ kim bu ʿazm-i sefer itmek bu ʿālemi ḳoyub bir āḫir ʿāleme gitmegiñ aşlı nedür? Cevāb virdiler kim: “Rubʿ-ı meskūn ʿālemine bir Süleymān gelmiş āb-ı ḥayāt ṭaleb itmege gidermiş. İmdi biz daḫı ol Süleymān’a varmaġa cehd iderüz kim anuñla varub āb-ı ḥayātı bulub içevüz cihānda ölmeyüb ebedi ḳalavuz, hoşlıġıla gicevüz” didiler. Ol sözi kim işitdük ölmemege heves ḳılub āb-ı ḥayāta ṭalib Süleymān’a varmaġa rāġıb olduk. Ol ḳuşlarla üç yıl gice gündüz uçduḳ, her günde bir yıllıḳ yol alub menzil geçdük. Yidi günde bir kez yiryüzine inerdük, bulduġumuzdan yiyüb aġaçlar budaḳlarına ḳonub dünerdük. Yine ḳalḳub uçarduḳ bir ʿālemden bir ʿāleme geçerdük tā kim bu vechile üç yıl tamām olıcaḳ bu rubʿ-ı meskūn ʿālemine geldük. Ol Süleymān’a varub emrine muṭīʿ olduk. Ol Süleymān’a Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār dirlerdi. Sencileyin ol Süleymān’uñ taḫtını yil felekde götürürdi, taḫt üzerinde cemīʿ-i ekābir u etbā pīr u bernā otururdı. Pes bir gün ol Süleymān acele dermān bulmaġçün āb-ı ḥayāt ṭaleb itdi. Ol zamānuñ ḳavminden aʿyānlarından bilesince alub nübüvvet taḫtı üzerinde oturdı. Yil taḫtı Süleymān’ı götürüb gitdi ʿazm-i Ẓulumāt itdi. Şol kim çerendeler taḫt-ı Süleymān merkezlerinde otururlardı. Perende cinsi taḫt öñünce ṣaġ u ṣol yanında ḳanad açub **[32ª]** Uçarlardı kūh u beyabān geçerlerdi. Biz daḫı cinsimüz ḳuşlarla uçarduḳ, yidi yıl tamām

olıcaḳ ẓulumāta Süleymān'la bile girdük ẓulumāt için daḫı seyr eyledük. Söz çoḳ cümlesin taḳrīr idersem ḫaşre dek olmaz. Çünkim ẓulumāt içinde āb-ı ḥayāt isteyü Süleymān gezdi cehd ḳılub aña getüremedi. ʿĀḳıbet bir ṣuya geldük zaʿferān renginde ṣaru ve içünde envāʿ-i ḳuşlar vuḫūşlardan helāk olmuş yatur. Kimi çürimiş kimisi taze ammā kim ṣunuñ çevresinde ol ḳadar yeşimden ve zebercedden envāʿ-i meʿādinden ʿamūdlar var kim vaṣfa ḳabīl degül. Dükelisinüñ üzerinde bir dürlü ḫaṭṭile tārīḫ var kim bir ʿamūda benzemez. Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār ol ṣuyu ʿaynü'l-ḥayātdur diyü içmek istedi vezīrleri ḳomadılar kim bu ṣu ʿaynü'l-ḥayāta benzemez. İllā kim ʿaynü'l-memāta beñzer didiler. Zīrā kim her cānavar gelüb içmiş helāk olmuş. Velākin bu ʿamūdlardan ḫaber bilelüm diyüb ol ʿamūdlaruñ cümlesin gezüb gördiler. Hīç birisinüñ ne dilce olduġın bilmeyüb ʿāciz ḳaldılar. Andan ṣoñra Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār Ḥaḳḳ'a niyāz idüb ol tārīḫleri bilmegiçün duʿā eyledi. Ḥaḳ Teʿālā niyāzın ḳabūl ḳılub ḥācetin revā eyledi, bir melek gönderüb geldi. Ol ʿamūdları oḳudı kim her birisi bir Süleymān gelüb āb-ı ḥayāt ṭaleb eylemiş. Eline girmedügi cihetden ʿaynü'l-memāt ṣuyın bulub ol ʿamūda getürüb dönüb üzerine ḫaṭ yazdı. Kendüden ṣoñra Süleymānlara kim ʿaynü'l-ḥayātı kim ṭaleb itdiler bulmayub bu ʿaynü'l-memāt ṣuyuna kim gelüb yiteler. Bu ʿamūdlar kim göricek bileler kim cihān milkine ne Süleymānlar gelübdür, āb-ı ḥayāt ṣuyın ṭaleb ḳılıbdur, ölmemege çāre dilemişdür. ʿAynü'l-ḥayāt ṣuyın bulmayub ʿāciz ḳalmışdurur. ʿĀḳıbet ʿaynü'l-memāt ṣuyın bulmuşdur."

Naẓm

[Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lün]

Biñde biri bulmadı ʿaynü'l-ḥayāt
Līk buldu ẓülmet içre ol memāt

Ḥaḳḳ'uñ emri olmayınca şehriyār
Çün Ḫıżır bulmaz ölümden ol necāt

Neṯr Yā Süleymān bin Aṭyār Süleymān-ı Ḥākim-i Ṭayyār ol ʿamūdlardan bu sözleri kim işitdi ʿaynü'l-ḥayātdan ümīd ḳaṭʿ idüb daḫı ẓulumātdan çıḳub gitdi. Ammā kim ben ol ḥīnde be-ġāyet ḫaste düşdüm, uçub gidemedüm, benüm işüm varıdı. Ol benümle ḳaldı, bāḳī ḳuşlar uçub Süleymān'la gitdiler. Çünkim bir mikdār zamān anda yatdum bir gün vücūdum seḳāmetden şifā bulub ḫalāṣ olıcaḳ. Yirimden ḳalḳub uçub

dişimle giderken ẓulumātdan çıḳmaġa ṭaleb iderken nāgehān gözlerüme bir deryā göründi kim nūrı göge direk olmış çevresi sebze-zār u gülşen ve ṣuyı bir fersenk yire gün gibi şuʿle virür rūşen itmiş.

Naẓm

[32^{b}] [Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lün]

Ṣu ki südden aġ u dadı ḫod şeker
Şuʿle virür dehre çün şems u ḳamer

Eṭrafı sünbül semen reyḥān u gül
Yāsemenle sāye ṣalmış nīlüfer

Serv-i yek-pā ṭurub ayaġ üstine
Āb-ı ḥayvān pāyine yüzin sürer

Cāna rāḥat virüben bād-ı seḥer
Ḫastaya ṣıḥḥat virü çünkim eser

Eyle ṣāfī şāha olʿaynü'l-ḥayāt
Kim muṣavverʿaks-ıʿālem ser-te-ser

Neṯr Ḳaçan kim yā Süleymān bin Aṭyār olʿaynü'l-ḥayātı gördüm, varub ṣuyundan içdüm, Ḥaḳḳ'a şükr ḳıldum. Andan dönüb dişimi yāvī ḳıldum ki gelüb ol daḫı iyice olmayub cihānda ḳıyāmete degin ḫoş giçe. Anı gördüm ki dişime ecel urub ölmiş. Ḥayāt ṣuvın içmedin vücūdun ḫāke ṣalmış ol anda helāk oldı. Ben āb-ı ḥayāt içüb gelüb bu maḳāma yitdüm kim bu maḳāmda bir ʿacāyib-şekl ḳuş varıdı bu maḳām anuñ maḳāmıyıdı.

Naẓm

[Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lün]

Bir ʿacāyib murġıdı ġāyetʿaẓīm
Bir yuva içre olurdı ol muḳīm

Diñle imdi ḳıṣṣa-yı murġ ʿaceb
Tā diyem ki noldu ḥāli yā Kerīm

Neṯr Pes Süleymān bin Ṭayyār ol ḳuş benüm aḥvālümden ḫaber ṣordı. Ben daḫı aña āb-ı ḥayāt içdügümden söyledüm sergüzeştüm[54] neyise şerḥ eyledüm. Ol ḳuş baña ḳasem yād virdi kim ben āb-ı ḥayāta giderem ben gelünce bu maḳāmda muḳīm olġıl. Saña emānet olsun didi gitdi, daḫı gelmedi. Andan ḫaber bilmedüm. Ben daḫı bu maḳāmda ol ḳuş gele deyü otururam. Dilümce Ḫālıḳ'a tesbīḥ iderem bunda oluram. Anca Süleymānlar geldi, baña suʾāl ḳıldı, ṣoñra gelen Süleymānlara nişān olsun içün her biri bir nişān ḳoyub gitdi.

Naẓm
[Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lün]

Her birinden yādigār alub şehā
Devletine itmişem bī-ḥad duʿā

Köhnedür ʿālem anı ṣanma cüvān
Evveline bulmadılar intihā

Evvelini ol bilür oldur ezel
Evvel oldur āḫir oldur kibriyā

Şāh odur kim bī-miṯāl u bī-vezīr
Lem yelīddür[55] lā-şerīk oldur Ḫudā

Biñ Süleymān dergehinde mūrçe
Külli şehler ḳapusında ḫāk-pā

[54] Sergüzeşt: Sergüdeşt
[55] "O, doğurmamıştır ve doğurulmamıştır" (İhlas 3).

Çoḳ Süleymān görmişemdür bī-ʿaded
Kim götürdi taḫtını bād-ı ṣabā

Şarḳ u ġarbı seyr iderken bādile
Ṭutmışiken ʿālemi Ḳafdan Ḳafa

Tā ki aña irişüb mevt-i ecel
Fānī ḳıldı cūdını anuñ fenā

Çoḳ Süleymān ḫātemün yutdı semek
Çoḳ Süleymān ḫāke ṣaldı bu semā

Hey ne ḫānlar yidi işbu ḫāki gör
Hey ne şehler cānın aldı bu hevā

Saña daḫı ġāfil olma şehriyār
Mevt irişüb ʿömriñi ider hebā

Böyle diyüb Şeh Süleymān'a hemān
[33ª] Sākin oldı murġ-ı kūhī pādişā

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür bu zamān
Vir ṣalāvāt sen be-cān-ı Muṣṭafā

Neşr Ḥakīm ḳavlince ol murġ-ı kūhī yaʿnī Nesr-i Ṭāyir eyle deyicek Süleymān bin Aṭyār eyitdi kim: "Yā Nesr-i Ṭāyir ol Süleymānlaruñ nişānları nedür bize söylegil bilelüm, tā kim senüñ sözüñe īʿtimād ḳılalum" didi. Nesr-i Ṭāyir eydür: "Yā Süleymān bu benüm aʿẓāma naẓar eylegil. Gör kim üzerinde ne ḳadar naḳş-ı ḫātem-i Süleymānī vardur" didi kim nite ḳuş eydür: "Yā Süleymān benüm aʿẓām tūti aşılda aḳdur. Her Süleymān kim geldi bir maʿcūn terkīb eyledi. Mürekkeb miṣāl her bir terkīb bir rengde. Daḫı ol terkīb barmaġında ḫātem ile başub benüm aʿẓam yüñine mühr urdı. Ol sebebden bu benüm gövdemüñ naḳşı ol Süleymānlaruñ mühründen naḳş oldı. Şek götürürseñ gör kim her ḫātem naḳşınuñ ḥurūfı nedür ve ḥurūfunuñ maʿnāsı nedür"

diyüb cevāb virdi. Süleymān bin Aṭyār ol ḳuşuñ yanına gelüb naẓar ḳılub gördi kim bu ḳuşuñ gevdesindeki münaḳḳaş görinen birer Süleymān'uñ ḫātemi mührinüñ naḳşıdur kim bir ḫātem naḳşı bir ḫātem naḳşına benzemez. Ammā kim ḫātem naḳşınuñ ḥarfi ne ḥarfdür, esmāsı ne dilce olduġın bilmeyüb be-ġāyet taʿaccüb ḳılub andan ṣoñra ol ḳuşa suʾāl eyledi kim: "Yā Nesr-i Ṭāyir bu Süleymānlar her birisi bir devirde mi geldi yāḫūd bir uġurda mı geldiler" deyicek cevāb virdi kim: "Her bir Süleymān bir devirde geldi kim evvel Süleymān'uñ ṣonuñda gelen Süleymān'la arasında baʿżısınuñ yidi biñ yıl devr-i zamān geçdi. Baʿżısınuñ yitmiş biñ yıl devrān geldi geçdi. Baʿżısınuñ daḫı az baʿżısınuñ daḫı çoḳ gelüb geçdi."

Naẓm

[Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lā tün/ Fāʿ i lün]

Her birinüñ az u çoḳ devrānı geçdi şehriyār
Ḫāke ṣaldı āḫir anı çarḫ-ı āḫter rūzigār

Nefʿi ne ki biñ biñ olsa ʿömrüñ ṭutsañ cenāh
Çünkim āḫirisine [sen] olasın ʿuryān u zār

Neşr Ḥakīm ḳavlince Nesr-i Ṭāyir eyle deyicek. Andan yine Süleymān ibni Aṭyār eyitdi kim: "Ol zamāndan berü bunca devrān kim geçdi ḥisābın Ḫudā'dan artuḳ kimse bilmez niçün bu naḳışlar taġyīr olmadı. Şöyle kim tāzedür henüz ol Süleymānlar bu ḫātem naḳşın dün ü gün urmış gibi görinür" deyicek murġ-ı kūhī eydür: "Yā Süleymān sebeb oldur kim; her Süleymān kim geldi bu maʿcūndan terkīb kim eyledi. Ol dem benüm aġzum yarayla mülemmāʿ irüb daḫı ol ḫātemle benüm yüñüme mühr urub naḳş eyledi. Ol Süleymānlara sebebin suʾāl idicek cevāb virdiler kim eger hayvāndan eger ġayrı maḫlūḳātdan bir kimse āb-ı ḥayātdan içse anuñ aġzı yarasıyla terkīb mülemmāʿ idüb ḫātemle mühr urılub naḳş olunsa dünyā ṭurduḳça ol naḳş ḳaṭʿā zāʾil olmaya, aña **[33^{b}]** ḫalel gelemeye didiler. Ol sebebdendür ki vāḳıʿā ol devrden bu devre gelince hīç ḫātem naḳışları taġyīr olmaḳ bozulmaḳ vāḳıʿ olmadı" didi. Andan ṣoñra Süleymān bin Aṭyār Ḥaḳḳ'a münācāt ḳıldı kim ol Süleymānlaruñ ḫātemini oḳuya bile Ḥaḳ Teʿālā Süleymān'uñ ḥācetin ḳabūl eyledi. Bir melek gönderdi ol dem gelüb ol ḫātemlerüñ naḳışların okudu. Kiminüñ naḳşı bu kim "***hāẕā ṣāḥibuhu Süleymān ibni Fülān"***

Naẓm

[Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lā tün/ Fā ʿ i lā tün/ Fā ʿi lün]

Her birinüñ ḫāteminde yazılubdur bī-gümān
Kim benidüm Şeh Süleymān ibni sulṭān-ı fülān

Ḥükm iderdüm dīv ü cin ġūl ü yābāna daḫı
Ḫiẕmetüme yüz sürerdi çāker olub kāmurān

Her birisi bu cihāna ḥākim olmuş yā melek
ʿĀleminden ġayrı ʿālem żabṭ idermiş ol zamān

Her zamān maḫlūḳına gelmiş Süleymān ḥükm idüb
ʿĀḳıbet gitmiş cehāndan ḥasretile rāyegān

Bu mühürler naḳş ḳılmış ṣāḥibinden yādigār
Ḫāteminüñ naḳşı ḳalub ṣaḥibi olmuş nihān

Gör ne bī-ḥad Şeh Süleymān geldi ʿālem içre kim
Ḫāteminden bu ḫaberler yayılubdur uş ʿayān

Hey ne şehler ḫāk olubdur ʿālem içre şehriyār
Kim ḳıyāmet ḳopa diller itmeye şerḥ beyān

Bād ne tozı tozıdursa Keyḳubād'uñ ḫākidür
Her ne ṭopraḳ ḳaldurursa farḳ-ı şehdür bāġ-bān

Gülʿiẕāruñ gül ruḫıdur ġonce vü ʿunāb-ı leb
Zülfüdür sünbül semen ḳāmet daḫı serv-i revān

Her şehīdüñ ḳanıdur kim ṭaġda biter lāle-zār
Her cüvānuñ cigerinüñ ḫūnı durur erġuvān

Ġarra olma yā Süleymān tāc u taḫta manṣıba
Ḳılmadı bāḳī cihān kimseneye añla ʿayān

Çoḳ Süleymān ḫātemün yutdı semek gāh oldı dīv
Ẓāhirā sulṭān iken [oldı] ḳamusında nihān

Böyle diyüb ol Melek-Tekvīn olur sākin begim
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya cān u dilden rāyegān

Neṣr Ḥakīm ḳavlince Süleymān bin Aṭyār ol Nesr-i Ṭāyir'den bu kelāmı işidüb ve ḫātem naḳışlarunuñ ḥaḳīḳatine kim yitdi. Andan ṣoñra kendünüñ ḫātemi nakşını daḫı bir terkībile ol ḳuşuñ aġzı yerine mülemmaʿ ḳılub ol ḳuşuñ ḳafāsında bir nice ḫātem yiri ḳalmışdı ol yire mühr urdı. Tā kim Süleymān bin Aṭyār'uñ daḫı ol ḳuş yüñinüñ üzerinde yādigār u kendüsi naḳş-ı ḫātem resm ḳaldı.

Naẓm
[Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lün]

Gör ne ḥadsüz Şeh Süleymān geldi çarḫa bī-gümān
Naḳşı ḳaldı yādigār ü kendüsi oldu nihān

Her Süleymān ʿāleminde varıdı dīv u perī
Ġūl u cin hem ʿafārīt aṣlı ġāyet key cihān

Biñ üç yüz daḫı ḳırḳ dört var ḥarīre şehriyār
Kimi maʿmūr idi anuñ kimi ıssuz bī-gümān

Yidi iḳlīm içre vardı yitmiş iki milleti
Yüz yigirmi dört ṣıfat maḫlūḳ daḫı der-meyān

Varıdı deryāsı içre ḳurısanda sal sözün
Biñ bir dürlü şekl mevcūd cümle maḫlūḳ bī-gümān

Birbirine beñzemezdi cümlesinüñ vaż‘ı hīç
Cins cins ü nev‘ nev‘ ü key ‘acāyib ḫurde-dān

‘Āleminde ne ki varsa cümle ḫalḳ u recāvez?[56]
Ol Süleymān’a muṭī‘miş kimi ṭāhir kim nihān

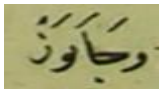
Yil götürürmiş ḳamunuñ taḫtını Ḳaf’dan Ḳaf’a
Ḫalḳ-ı ‘ālem çākeriymiş heb du‘ācı şād-mān

Çoḳ Süleymān geldi ‘ālem içre pes şāh-ı cihān
[34ª] Līk yoḳdur saña beñzer bir Süleymān kāmurān

Böyle diyüb anda Tekvīn itdi alḳış bī-şumār
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā’ya cān u dilden ‘āşıḳān

Ḳıṣṣa-yı Sīmurġ u Cem‘ Kerden-i Murġān Be-Cihet-i Süleymān Rā ‘Aleyhi’s-selām

Ḥakīm ḳavlince Tekvin-i Aṭyār meliki Ḳaṣṭāġuhinūriş eyle deyicek. Süleymān bin Dāvūd eyitdi: “Yā Tekvīn-i Aṭyār bu geçen Süleymān’laruñ ḳıṣṣasın şādīsı vü ġuṣasın kim ẕikr eyledüñ, ‘aceb vechile naḳl eyledüñ, velākin senden dilegüm budur kim baña Sīmurġ’ı getüresin görevüz. Aña daḫı cihānuñ aḥvālinden ‘ömrinüñ ṭūlından ḫaber ṣoravuz. Hem gelüb ḳuşları getüre naẓaruma yitüre” didi. Tekvīn-i Aṭyār eyitdi: “Yā Süleymān-ı zamān her ne kim buyurursañ başum üzerine, ḫükmüñe maḥkūm olmışam. Ḥaḳk’uñ emriyle saña gelmişem, varayın götüreyin” diyüb icāzet alub gitdi. An-ı vaḳt içre gelüb Sīmurġ’a yitdi. Meger Sīmurġ daḫı Kūh-ı Elbruz’uñ ḳullesinde Baḥr-ı Muḥīṭüñ kenārında ol ‘aẓīm ḳayanuñ üzerinde ol yüce aġacuñ budaġındaġı yuvanuñ üzerinde oturmışıdı. Dilünce Ḫālıḳ’ı tesbīḥ idüb gāh Baḥr-ı Muḥīṭ’i temāşā iderdi gāh ol iki yavrularına naẓar idüb göñlin eglerdi. Nāgehān Tekvīn-i Aṭyār gelüb selām virdi. Sīmurġ yirinden ḳalḳub ‘izzet idüb ‘aleyk aldı. Didi kim: “Yā Tekvīn-i

56

Aṭyār Ādem-i Ṣafī dünyāya gelelden Süleymān bin Cān cihāndan gidelden senüñ baña geldügüñ görmedüm, viṣālüñe vuṣūl bulub irmedüm. Senüñile oturub ṭurmadum. Egerçi kim müştāḳıdum, velākin elüme girmezdün. Zīrā kim senüñle çoḳ Süleymānlar dergāhında bile olmuşuz Süleymānlara bile ḫizmet ḳılmışuz. Āh kim Ḥaḳ Teʿālā bu cihān milkine bir Süleymān daḫı getürse naẓarına varmaġa yitürse ʿālī ḥażretüñle bile muvāfaḳat ḳılduñ, bu fānī cihānda ʿömür geçmeden bilece olayduḳ" didi.

Naẓm

[Me fā ʿī lün / Me fā ʿī lün / Me fā ʿī lün / Fe ʿū lün]

Ḳanı ol dem cihān içre geleydi bir Süleymān
Varaydum dergehine tābiʿ olub cümle murġān

Nidem kim gelmedi bu ʿāleme sulṭān-ı aʿẓam
Dükendi ʿömrüm ü geçdi cihān māh sāl devrān

Neṣr Ḥakīm ḳavlince Sīmurġ eyle deyicek. Tekvīn eyitdi: "Yā Sīmurġ Ḥaḳḳ'a şükr eylegil kim murāduñ virübdür, ḥācetüñ maḳbūl olubdur kim bu eski cihāna bir tāze Süleymān daḫı gelüb durur kim Ḥaḳ Teʿālā ol Süleymān'a nübüvvet ḫātemin virüb durur, mürsel peyġāmber ḳılub durur. İns ü cin vuḥūş u ṭuyūr mūr u mār ve çerende vü perende bu Süleymān'uñ emrine muṭīʿ olacaḳdur ve ol gelen Süleymānlardan bu Süleymān'uñ yidi nevʿ ile tercīḥi vardur. Anlardan bunuñ salṭanatı ḫaṣleti ziyādedür. İmdi ben ol Süleymān'a Ḥaḳ Teʿālā'nuñ emriyle muṭīʿ oldum. Melek-i Müvekkel ḥükmüyle saña geldüm ki cemīʿ-i ḳuşları cemʿ idesin varub Dāvūd oġlu Süleymān'a Süleymānlıḳ ḳutlulayasın.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḥaḳḳ'uñ emri bu ki Sīmurġ varasın
[34^{b}] Ḫizmetine her seḥer yüz süresin

İtme ihmāl ḳıl ḥaẕer ġāyet saḳın
Kim gerekdür defʿi aña iresin

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Sīmurġ cihāna taze Süleymān geldügin işidüb şād olub didi kim: “Yā Tekvīn-i Aṭyār telaṭṭuf idüb benüm ġam-gīn ḫāṭırum şād kılmış. Göñlüm ābād eyledüñ. Cihān sarāyına Süleymān geldügin bildürdüñ şādlıḳ ḳıldurduñ emrüñe maḥkūmum yüzüm üzre ol Süleymān’uñ ḫizmetine varayın yüz süreyin ve ammā ḫaber virgil baña kim ol cihāna evvel gelen Süleymānlardan şimdi gelen Süleymān’uñ efḍallıġı ekmelligi nicedür?” didi. Sīmurġ eyle deyicek Tekvīn daḫı cevāb virüb didi kim: “Yā Sīmurġ evvel fażīleti budur kim Ḥaḳ Tebāreke ve Teʿālā bu biñ bir dürlü maḫlūḳātı kudretiyle vār eyledi. Cemīʿisinden ādemī-zādı ʿazīz ekrem eyledi. Ḥaḳḳında **وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي اٰدَمَ**[57] benī ādem didi. Ol kerāmetleri Ḥaḳ Teʿālā ādem oġluna ʿaṭā eyledi, dükeli maḫlūkāta eylemedi. bunlaruñ mürsellerinüñ daḫı kerāmeti ol Süleymānlardan efḍal oldı.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Bu Süleymān oldı efḍal pāk-ẕāt u pür-hüner
Ceddidür Ādem-Ṣafī kendü-durur ḫayrü’l beşer

Hem nebī-durur kerāmet gösterür çoḳ muʿcizāt
Hem melikdür miṯli maḫlūḳ olmadı ey nām-ver

Neṯr ve daḫı ikinci efḍallıġı bu kim ol muḳaddem gelen Süleymānlaruñ ṣıfatı ṣuveri bir ḫılḳat üzerine daḫı yidi bu Süleymān’uñ ṣıfatı sīreti anlaruñ ṣıfatından hezār nevʿile maḥbūbdur maṭlūbdur merġūbdur ḫūbdur kim Ḥaḳ Teʿālā insānı aḥsen-i taḳvīm üzerine ḫılḳat ḳılubdurur **لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ**[58]

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḫūb [u] maḥbūb oldı insān heyʾeti
Aḥsen-i taḳvīm olubdur ṣūreti

---

[57] “Andolsun biz Âdemoğluna çok ikramlarda bulunduk” (İsrâ 70).
[58] “Şüphesiz biz insanı en iyi biçimde yarattık” (Tin 4).

Cān u dilden varuben ʿAnḳā-yı Ḳāf
Şeh Süleymān ḥażreti ḳıl ḫizmeti

Neşr ve daḫı yā Sīmurġ üçünci fażīleti ol evvel gelen Süleymānlardan bu Dāvūd oġlu Süleymān'uñ oldur kim cennete ḳamusundan evvel girecekdür ve daḫı dördünci derece ziyādeliġi bu kim ol Süleymānlaruñ āḫiründe bir ʿaḳabeye giriftār oldular kim ḳabirleri rubʿ-meskūn ʿāleminde ḳaldı. Bu Süleymān'a aḫir vaḳtinde Ḥaḳ Teʿālā bir maḳām rūzī ḳıla kim ol maḳāmuñ pās-bānı melegi şemʿdān-ı ḫurşīd-i felek ola. Ḳabrinüñ ḳubbesi Süleymānlar ḫātemi ola. Beşinci ḫāṣṣası budur kim ol muḳaddem gelen Süleymān'lara Ḥaḳ Teʿālā insān ḫılḳat ḳılub emrine muṭīʿ ḳılmışıdı. Bu Süleymān'a muṭīʿ eyledi. Ḥuşūsā kim Ḫıżr gibi muṣāḥib vardurur. Altıncı derece anlardan ziyāde olduġı bu kim muḳaddem gelen Süleymānlaruñ taḫtında kendüden ġayrı peyġāmber yoġıdı. Bunuñ dergāhında on iki biñ peyġāmber ḳırk biñ vilāyeti ẓāhir olmuş velīyyullāh oḳurlar ve anlardan ġayrı yidi biñ ve ʿulemā ve fużelā ve ʿuḳalā otururlar ve yidinci ḫāṣṣası oldur kim muḳaddem gelen Süleymānlar Ḳāf [35ª] Ṭaġı'nuñ üçünci ḳat ḳullesin gördiler. Bu Süleymān bin Dāvūd yidi ḳat Ḳāf Ṭaġı'n varub görecekdür. Baḥr-ı Muḥīṭüñ ḳaʿrından yidi ḳat yirüñ altın maʿa'l-ḳıṣṣa on sekiz biñ ʿālemüñ cümlesin görecekdür. Baʿżı yirlerde taḫtını melāʾik götürecekdurur.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Taḫtını Ḳāf'dan Ḳāf'a yil götüre
Gāhı ġarba gāhı şarḳa yitüre

On iki biñ enbiyā vü ber-güzīn
Ol Süleymānla taḫta otura

ʿAdlile virüb cihāna ol niẓām
ʿİlmile her müşkilātı yitüre

ʿĀleme himmet ḳıla taʿẓīm idüb
Cāhili taḥḳīr idüben bitüre

Her ne kim ister cihānuñ içre ol
Ḫātemile cümle ele getüre

Ḥaḳ Teʿālā ol nebīli bī-gümān
Eksügini ḳomayuben bitüre

Neṯr Ḥakim ḳavlince Süleymān'uñ ḫaṣṣaların Tekvīn bu vechile söyledi. Sīmurġ Süleymān'a daʿvet eyledi. Sīmurġ Süleymān'a gelmege ʿaẕīm müştāḳ oldı. Ol Tekvīn-i Aṭyār daḫı gitdi. Sīmurġ göñlini şādılıḳ ṭutdı. Daḫı Sīmurġ ḳaṣd eyledi kim cemīʿ-i ulu ḳuşları yırtıcıları ve dāne-bīn ḳuşları cemʿ idüb bir ʿaẕīm leşkerile varub Süleymān dergāhına irüb mübārek cemālin göre viṣāline ire ḫiẕmetine yüz süre.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Çün Süleymān'dan işitdi Ḳāf-ı ʿAnḳā ḫoş ḫaber
Şād olub baş ḳaldurub açdı revān ol bāl u per

İtdi bī-ḥad çoḳ şükür Ḥallāḳ-ı ʿālem Rāzıḳ'a
Kim bu köhne devrüñ içre taze gelmiş nām-ver

Bir Süleymān daḫı gelmiş bu cihānuñ taḫtına
Ḫiẕmet idüb dergehine yüz sürem şām u seḥer

Gice gündüz ḫiẕmetine ḳul olub idem duʿā
Ḳuşlar ile ḳulluḳ idem aña ben iy pür-hüner

Eyle diyüb oldu müştāḳ ol Süleymān Şāh'a pes
Diledi cemʿ ide murġān eyleye Sīmurġ sefer

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür şerḥ ideyin saña ben
Līk virgil ḫoş ṣalāvāt Muṣṭafā'ya mā-ḥaẕer

Ḳıṣṣa-yı Süleymān ʿAleyhi's-selām

Ḥakīm ḳavlince Sīmurġ bunda yaraḳda ḳuşlar cemʿinde bizüm ḳıṣṣamuz bu yañadan yine Süleymān'a geldi. Nite ol zamān kim Tekvīn-i Aṭyār gitdi, Süleymān daḫı ḫalvetünde ṣubḥ-gāh oluncaya dek namāz ḳıldı, evrād oḳudu seher-gāh olıcaḳ yine ḳılıç ḳuşanub der sü leşker süvār olub yürüdiler. On dördünci gün bir ırmāġa irdiler, ḳara ṭaşdan bir ʿacāyib köpri gördiler. Şöyle kim ḳavs-ı ḳūzaḥdan nişān virür. Süleymān buyurdı leşker ṣu üzerine ḳondı dinlendi, ṣusuzdı ṣulandı. ʿAle'ṣ-ṣabāḥ leşker boy boy göçüb köpri geçmek ardınca oldılar. Velākin Süleymān vezīrlerle köbrinüñ yapusın temāşā ḳılurken bir murabbaʿ mermerde otuz iki ṣatır yazu gördiler. Andan Loḳmān-ı Ḥakīm ol mermerde naḳş olan ḫaṭṭı bir kāġıda miṣāl idüb alub Süleymān naẓarına geldi. oḳıyub beyān ḳıldı. Didi kim: "Yā nebīyallāh bu ḫaṭṭı yazan dimiş kim iy rūzigārıla [35^{b}] bunda gelen ʿömr u devlete ġarra olan bilesin kim ben daḫı zamānumda Süleymān'ıdum birgün leşkerile yolum bu ṣuya irdi. Girüb geçerken ṣu beni aldı raḫşumdan ayrıldum. Ol maḥal göñlüme bu geldi kim; eger Ḥaḳ Teʿālā beni bu varṭadan ḫalāṣ idecek olursa bu ṣu üzre bir köpri yapam didüm. Ḥaḳ ʿināyet eyledi, ḳullarum ardumca ṣuya dökildiler. Beni ṣudan ḫalāṣ ḳılunca dört yüz ḫāṣ ḳulum ġarḳ oldı. Andan ben daḫı buyurdum bu köpri yapdılar benden yādigār ḳaldı. Velī ben sefer itdüm getdüm."

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ben sefer ḳıldum cihāndan şehriyār
Ḳaldı köpri daḫı benden yādigār

Er gerek ki ḳoya ʿālem içre ad
Nīk nāmın yād ide her kām-kār

Ḥayf aña kim yaḫşı adı ḳalmadı
Añmadı tārīḫ idüben rūzigār

Dünyeye gelen geçer adı ḳalur
Ad ḳazan eyleme çarḫa iʿtibār

Līk cehd it yaḫşı adı ḳoma sen
Kim işiden ḳıla_anuñla iftiḫār

Eyle diyüb ol melik sözin tamām
Eylemiş virgil ṣalāvāt bī-şumār

Neşr Ḥakīm ḳavlince Loḳmān-ı Ḥakīm ol köprinüñ tārīḫin oḳıyub beyān idicek. Süleymān ʿaleyhi's-selām daḫı ol geçen Süleymān'uñ rūḥına duʿā itdi. Andan Süleymān'uñ on iki kez yüz biñ leşkeri ol muʿabber köpriden dört günde ve dört gicede gücile geçdi. Andan Süleymān ḥażreti yidi gün yüriyüb sekizinci gün bir ṭaġ dibine irdiler, yir yir ḫayme vü ḫar-gāh ḳurdılar. Leşker ḳondı dinlendi. Ol gün ol gice andan ḳarār itdiler, seher-gāh olıcaḳ Süleymān ḥażreti selāṭīn ü serverlerile mübārız mihirlerle ol muʿteber ṭaġa şikār yürütdiler. Ovalu köşelü ṭag eteginde bir vīrān şehre irdiler. Süleymān ʿām eydür: "İy serverler gelüñ bu vīrān şehri teferrüc idelüm" deyüb sürdiler. Gelüb vīrān kalʿanuñ ḳapusına irdiler, gördiler kim ḳapuya girdük yirde iki ādem ḳālebin düzmişler. Birisi aḳ mermerden ḳaddī ḳırḳ ārşı ve birisi ṣaru mermerden ḳaddī otuz yidi ārşı dirileyin. Birbirine ḳarşu ṭurur, birinüñ elinde ḳayadan bir gürz var birinüñ elinde ḳalḳan dutar. Ṣanasın kim iki pehlevān ṭurışub ceng iderler ve daḫı ol aḳ mermerden ḳalebüñ rāst ḳafāsında ḳızıl mermerden bir ḳız oġlan şeklün düzmişler. Ellerin sīnesine urub ṭurur, Süleymān'la server ü selāṭīnler ol ḳālebleri göricek çevre alub ṭurdılar. Andan ol ṣaru mermerden düzilmiş ḳālebüñ sīnesinde bir ḳaç satır yazu gördiler. Loḳmān Ḥakīm ilerü varub ne dilce olduġun bilüb didi kim: "Yā Süleymān bu ḫaṭṭı bunda yazan dimiş kim; iy bunda gelen bilsin kim ben Ḳaṭżūrurus bir gün bu ḳalʿa maʿmūriken seyrānile bunda irdüm, bir bıñara gelüb ḳondum. Anı gördüm ki bir maḥbūbe-i zamāne ḳız bu bıñardan ṣu almaġa **[36[a]]** geldi. Ol ḳızı gördügüm naẓar muḥabbet idüb sevdüm. Didüm kim; kimüñ ḳızısın eydür: "Bu ḳalʿanuñ serveri Aṭrānūş ḳızıyam." Ben eyütdüm: "Atañ seni kimseye virdi mi?" eydür: "Yoḳ." Ben eyütdüm: "Atañdan seni dilesem baña vire mi?" Eydür: "Dile virürse varam saña ḫiẓmet ḳılam." Ben daḫı işüm yoldaşum gönderdüm varıdılar ḳızı atasından dilediler, virmeyüb çeri cemʿ ḳılub gelüb benümle ceng ḳıldı. Şöyle kim birbirimüze delīm zaḫmlar urduk. Yidi gün yatduḳ, ʿāḳıbet ḳız atası zaḫmdan öldi. Ḳızı alub ben daḫı yidi gün diri oldum, gördüm zaḫmdan murāda irmeden ölürem bu üç ḳālebi ḳazdurdum tārīḫi yazdurdum.

Bu ṣaru mermerden ḳāleb benüm şeklümdür, aḳ mermer ḳālebi ol ḳızuñ atasıdur, ḳızıl mermer ḳālebi ol benüm maʿşūḳam ḳızuñ ḳālebidur. ʿĀḳıbet ben murāduma irmeden ḥüzünle gitdüm.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

ʿĀlem içre gör ki baña nitmişem
Kız ucından ḥasretile gitmişem

Ol ḳızidi fitne-i āḫir zamān
Ḳi_oldu andan fitne-i āḫir zamān

Gör neler fütne ḳoparur ʿavreti
Çekdürür merdān olana zaḥmeti

Er gerek ki uymaya vü ʿavrete
ʿĀlem içre uġramaya miḥnete

Yā melik benden emānet al saḳın
Olma zinhār ʿavrete dāyim yaḳın

Bu naṣīḥatdur saña eyle ḳabūl
ʿAvret içün olmaġıl şāhā melūl

Böyle diyüb āḫir itmüş ol sözin
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya ber-güzīn

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Loḳmān-ı Ḥakīm ol ḳālebüñ sīnesindeki yazudan bu beyān kim ḳıldı. Süleymān server ü selāṭīnlerle bildiler kim ol tārīḫ yazan ʿāṣıḳ maʿşūḳdan murād almadın sefer itmiş revānına duʿā ḳılub, andan ol vīrān ḳalʿaya girüb rāst ḳalʿanuñ ortasında bir ḥavlī gördiler. Ḥiṣār dīvārına beñzer ol ḥavlīnüñ ortasında bir ulu çāh gördiler. Andan Süleymān ʿām eydür: "İy serverler görüñ bu ḳuyı ne ḳuyıdur, ṣuyı var mıdur yoḳsa ḳurudur?" deyince ḫademden bir kimesne ilerü gelüb ol çāha naẓar

idicek. Bir gün āh idüb ser-nigūn çāh içine düşdi. Süleymān'la serverler görüb ḥayḳırışdılar. Süleymān eydür: "Yā vezīrler ol kişiye ne oldı kim bir kez āh idüb ol çāha düşdi?" Loḳmān-ı Ḥakīm eydür: "Yā nebīyallāh bu bir ḥāldür kim buña fikr u firāset irmez, bir kişi daḫı gelsün görelüm" deyüb bir ḳuluñ biline kemend ṭaḳdılar, bir ḳaç server kemendi biline berkitdiler. Ol şaḫṣa buyurdılar kim varub ol çāhuñ içine naẓar ḳıla, ne varduġın görüb bile Süleymān ḥażretine ḫaber vire. Andan ol ġulām ilerü varub çāha naẓar idüb āh idüb sendiredi kim çāhuñ içine düşe. Serverler kemend ile çeküb ṭaşra bıraḳdılar. **[36^{b}]** Gördiler kim ʿaḳlı gitmiş yüzine gül-āb ṣaçdılar. Kendüyi dirüb söze ḳādir olmadı kim bunlara cevāb vire, ḥayvān-şekl olub ṭurdı. Loḳmān-ı Ḥakīm eydür: "İy şāh-ı cihān yaḳın şöyledür kim bu çāh içünde ya budur kim bir ḳorḳunç nesne vardur kim kişi göricek kendüyi vehimden yitürür. Ya budur kim bu çāhuñ içinde bir ḫūb u merġūb nesne vardur kim kişi naẓar idicek vālih ü şeydā olub kendüyi ferāmūş ider. Gerekdür kim bir eyü yavuz görmiş kimsenüñ biline kemend ṭaḳub bu çāha naẓar ide, gördügin żabṭ ide, kendüyi yitürmedin cevāb vire." Loḳmān hindi böyle deyicek Süleymān ʿaleyhi's-selām buyırdı. Bād-pāy-ı ʿAyyār'ı ilerü gelüb çāha naẓar ḳıldı. Bir ḳaç serverler ardından ṭutdılar. Bād-pā ḥissini cemʿ ʿaḳlını şemʿ ḳılub egilüb baḳdı. Kendüyi serverler girüye çeḳdiler. Şöyle süst-endām olub oturdı, anca kim kendüyi dirdi. Andan Süleymān eydür: "İy Bād-pāy-ı ʿAyyār'ı çāh içünde ne gördüñ kim süst oldun?" Bād-pāy eydür: "İy şāh-ı heft-kişver çāh içre bir ḫūb-ṣūret gördüm ki gözler görmüş degildür. Ṣūreti göricek yüregüm oynadı, gözüm ḳarardı, başum çegzindi. Bir ḥāle uġradum ki Allah Teʿālā kimseye virmesün" didi. Andan Süleymān eydür: "İy server ol gördügüñ ṣūret er midür ʿavret midür?" Bād-pāy-ı ʿAyyār'ı eydür: "Yā nebīyallāh ol ṣūreti er midür ʿavret midür seçemedüm." Süleymān eydür: "Yā Bād-pā bir daḫı baḳsañ görseñ er midür ʿavret midür?" Bād-pā eydür: "Yā nebīyallāh żaʿīf düşdüm bī-mecālem ḳādir degülem ki bir daḫı naẓar idem" didi. Süleymān ʿām ḥakīmlere buyurdı. Bād-pāy'a ʿilāç ideler tā kim yüregi oynaması defʿ ola. Andan Loḳmān-ı Ḥakīm yidi ḳırāṭ-ı laʿl-i rūhānī altun havānda dögüb gül-āb birle şerbet idüb Bād-pāy'a içürdi, yüregi ditremesi gidüb ḳuvvet ṭutdı.

[Naẓm]
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Yüregi ḳuvvet ṭutuben Bād-pāy
ʿAḳlı başa geldi dirdi fehm ü rāy

Bād-pāy ḳuvvet ṭutıcaḳ ol zamān
Şeh Süleymān şād ḳıldı nīk-rāy

Nice şādī ḳalmasun ki pādişāh
Miṣli gelmez döndügince yıl u ay

Ṣad hezār yıllar gerek kim ḳurı ṭaş
Ol ʿaḳīk ola Yemende aña bāy

Degme ḳamış virmeye şehd ü nebāt
Degme aġaç olmasa ḳurısa yāy

Degme kişi tīg-zen olmaz tamām
Degme ḳamış egrisi olmaya nāy

Der-Beyān-ı Temṣīlāt-ı Dāsitān-ı Māżī
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Güş iderseñ sözlerümi reh-nümā
Vardurur temṣīl-i destān dil-güşā

Şerḥ ideyin añlaġıl emlaḥ kelām
Kim ḥaḳiḳat añlana rāh-ı Ḫudā

Ol ḳuyudur bu cihān miṣli tamām
Zīneti ʿaḳluñ olur gör kim beḳā

Bād-pā nefsüñ durur ider meyl
[37ª] Zīnet-i süflīye olub mübtelā

ʿAḳluñ olur fī'l-meṣel Loḳmān Ḥakīm
Şerbeti rummāne tevbe pādişā

Ḥabb-ı rummān tevbedür taḥḳīk bil
Tevbe ḳıl kim ol Ḫudā vire şifā

Kim hevā-yı nefsi başdı kāmrān
Aña nefsile ġazā itmek sezā

Nāmı terk it nīk-nām ol kāmkār
Tā ki nefs olmaya ḥākim pīşvā

Dileseñ taḥṣīl ola ḳurb-ı İlāh
Nefse uyub itmegil ḳatʿā ḫaṭā

Ol muvaḥḥid bu ḫalāyıḳdan kesil
İḫtiyār it ʿuzleti geyme ḳabā

Kim ḫalāyıḳdan kesilen ḥaḳ bilür
Fānī milki terk idüb bulur beḳā

Nuṭḳıdur Firdevsī'nüñ āb-ı ḥayāt
Güş idenler bulmaya derd ü ʿanā

Der-Beyān-ı Meclis-i Āḫir
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḥamd-i bī-ḥad Ḫālıḳ'a Ḫallāḳ odur
Rızḳı viren ādeme Rezzāḳ odur

Çün ʿināyet ḳıldısa Rabbu'l-enām
Yüz otuz ṭoḳuz mecālisdür tamām

Söyledüm emlaḥ kelām āḥsen ḥadīṯ
Ṭaʿnı nola itse ger cāhil ḥabīṯ

Sözümüz yoḳdur bizüm nā-ehlile
Āşinālıḳ itmedüm hem cehlile

ʿĀrife oldum muṣāḥib her zamān
Kāmilile sürmişem ʿömr ü zamān

İtmedüm nā-ehlile hīç iḫtilāṭ
Celb-i cāhilden[59] iderdüm iḥtiyāṭ

Nola cāhil faḫr iderse cāhile
Aña degmez kāmil ire cāhile

Bu cehāletdür aṣılda bir ḥased
Terk idemez olmayınca ol ḥased

Ḫāk-i pāy-ı ʿārifānam ʿārifān
Dāʾimā itdüm duʿā-yı kāmilān

[59] Celb-i cāhilden: Celf u cāhilden

Kāmilāndan bu durur āḫir murād
Ḫayrile Firdevsī'yi eyleye yād

Yā İlāhī Aḥmed-i Muḫtār-içün
Alnı nūrı ḥaḳḳı ol envār-içün

Çār-ı yār u sevgülü aṣḥābiçün
Aña yārī eyleyen aḥbābiçün

Luṭf idüb Firdevsī'ye firdevsi vir
Raḥmet eyle cennet içre bula yir

Bu kitābı oḳuyana yazana
Yañlışın ıṣlāḥ idüben düzene

Cāmiʿīne sāmiʿīne raḥmet it
Cümlesinüñ yirlerini cennet it

Cennet olmaḳ diler isen ger maḳām
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya hem selām

Süleymān-nāme'nün Yüz Ḳırḳıncı Meclisinüñ Ẕikrindedür
[Me fā ʿī lün / Me fā ʿī lün / Fe ʿū lün]

Gel iy ʿārif bu ʿālemden ḫaber vir
Cihānuñ ḥālin ādemden ḫaber vir

Nedir ʿārif işitdüm ṭutuben gūş
Didi ḥāl-i cihān budur diyem uş

Cihāna kim ki başdı bir ḳadem pes
Ḳalur adı olur ādem ʿadem pes

Naẓar ḳılsañ ḥaḳīḳatden türāba
Ḳamu ḫāki beşer gelmiş cevāba

Ḳamu ādem türābıdı bu ṭopraḳ
İder ḥālin beyān añla ḳamu_el-ḥaḳ

Eger ṭopraḳ be-ḫod ṭaş ü helikdür
[37^{b}] Ḳadem başma ḳamu farḳı melikdür

Ne tozı kim tozıdursa ṣabā bil
Ne ḫāşā ki ṭaġıdursa esen yil

Be-her ẕerre nebātāt u turābī
Virür ḥāli dilünce ḫoş cevābı

Biri dir kim benem Sulṭān-ı Cemşīd
Ki ḳaṣrum cām idi gökdeki Ḫurşīd

Cihāna ḥükm iderken çarḫ-ı ġaddār
Düketdi ʿömrimi itdi dil-fikār

Biri dir kim ben idüm şāh-ı Ḍaḥḥāk
Tenüm ḫāke ṣalub toz itdi eflāk

Biri dir kim ben idüm Ḫān Muḥammed
Sitanbul baḥre yapdum ḳaṣrıla sed

Beni ṣoñra ṣalub ḫāke bu gerdūn
Tenüm toz itdi ḥālümi diger-gūn

Biri dir kim benem Sulṭān Murādı
İderken ʿadl ile ʿālemde dādı

Murādum elden alub çarḫ-ı devrān
İdübdür Bursa'da sinlede pinhān

Biri dir ki ben idüm ol Şeh-i ʿCem
Benümdi milk-i Yūnān taḫt-ı aʿẓam

Felek maḥpūs idüb āḫir Firenkde
Yaturdı Bursa'da tābūt-ı tengde

Biri dir ki benüm Maḥmud Pāşā
İderdüm eyligü ben ḥadden aşa

Felek cellādı aldı ṣoñra cānum
Türāb itdi benüm āḫir mekānum

Biri dir ki Gedük Ahmed Paşadum
Demüm Rüstem gibi sürüb yaşadum

Hezār kerre ḳılurken çoḳ ġazālar
İderken kāfire ḥadsüz cezālar

Beni ḫāke ṣaluben çarḫ-ı gaddār
İdübdür bu vücūdum ḫākile ḫār

Cihānuñ ḥāli budur ġāfil olma
Cehāletden ḥaẕer ḳıl cāhil olma

Gelen geçer ḳalur adı cihānda
Hüner-mendseñ ḳoġıl sende nişan da

Nişān ḳoyan beklemedi gözüñ aç
Nişān ḳoyub maʿārif dürrüni ṣaç

Ḳanı Şeyḫī Niẓāmī Aḥmedī de
Kemāl-i İṣfahānī Ḥāmidī de

Ḳamu gitdi cihāndan ḳaldı adı
Oḳur sözün biliş olub o yādı

Ī Firdevsī añub mevtile sini
Tamām eyle Süleymān-nāme'sini

Ki_işidenler saña taḥsīn ideler
Ḳılub ḫayr-duʿā āmīn ideler

Di-gil Şāh-ı Süleymān ḳıṣṣasından
Beyān it şādīsini ġuṣṣasından

İşit imdi beyān idem ḥikāyet
Muḥammed çün velī virgil ṣalāvāt

Dāsitān-ı Süleymān-ı bin Cān u Ḳıṣṣa-yı Kerkes u Goften Derʿ Acāyib-i O'st

Loḳmān-ı Ḥakīm ḳavlince nāḳılān-ı aḫbār ve Eflāṭūn-ı Yūnānī naḳlince rāviyān-ı muḫtar ol vechile eṣaḥḥ rivāyet ve emlaḥ ḥikāyet ḳılub eydürler kim: Nite çünkim peyk-i Süleymān yaʿnī Bād-pāy-ı ʿAyyār'ı yāḳūt-ı aḥmeri kim içdi yüregi ḳuvvet ṭutdı. Yine varub teʿennīyle ol çāha naẓar ḳıldı. Biraz ṭurdı yine gelüb eydür: "Yā Süleymān bu çāh içinde görinen ṣūret gerçi kim ġāyet ḫūb **[38ª]** görinür. Ammā kim hemān baña benzer" didi. Andan Süleymān vezīrlerle eyitdiler: "Ne ʿacebdür kim bencileyin ḫūb-ṣūret saña benzer, ʿaḳl bunı ḳabul itmez" didiler. Bād-pāy-ı ʿAyyār eydür: "İnanmazsañuz çāha bir kişi daḫı baḳsun" didi. Bād-pāy-ı ʿAyyār şöyle deyicek Loḳmān-ı Ḥakīm daḫı gelüb çāha baḳdı. Bir zamān ṭurdı andan baş ḳaldurub eydür: "Yā Süleymān Bād-pāy didügi gibi bu çāh içinde görinen ṣūrete baḳan kişinüñ ṣūretidür.

Ammā kim ġāyet ḫūb görinür. Şimdi baña daḫı görinen benüm ṣūretümdür hemān” didi. Fīṣāġūrīs-i Ḥakīm daḫı gelüb hemān kendünüñ şeklin gördi. Andan eyitdiler: “Ne ʿaceb bu çāha baḳan kendü ṣūretin ḫūb görür” didiler. Loḳmān-ı Ḥakīm eydür: “Bu çāh içinde ġāyet muṣaffā ṣu vardur, baḳan kendü ṣūretin şöyle ḫūb görür.” Āṣaf eydür: “Çāh dibinde āyīne-i muṣayḳal ṭaşı vardur. Anuñçün baḳan ṣūretin ḫūb görür” didi. Andan Fīṣāġūrīs-i Ḥakīm eydür: “ʿİlm-i kāhindür ki buncılayın ıssuz yirde bunuñ gibi çāh içinde olurlar ve hem bunuñ gibi çāha Çāh-ı Bābil dirler. Varsa bu çāhı ol Bābilīler bekler ola her kim baḳsa aña kendünüñ ṣūretin gösterürler.”

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Bābilīler ḥāli budur āşikār
Ḳavl-i İdrīs didüm ol ki kāmkār

Siḥr iderler ʿādetidür şehriyār
Anca ʿāḳıl ʿaḳlın ider tārumār

Degme şaḫṣ añlamaya Bābil sözin
Līk ʿāḳıl añlar anı iḫtiyār

Gāh ḳuyuda gāh gülistānda olur
Gāh mekān eyler ḫarābātı vü ġār

Ḥāl-i Bābil bu kim itdüm ben beyān
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā’ya bī-şümār

Ḳıṣṣa-yı Nesr-i Ṭāyir

Ḥakīm ḳavlince vezīrlerüñ her birisi bir dürlü ḫaber viricek. Süleymān ʿaleyhi’s-selām eydür: “Yā ḥükemā ve vüzerā ben bu çāhuñ aṣlını bilmeyüb gidersem eyideler kim Süleymān dirilürdi, bir ḳuyunuñ aṣlı neydügin bilmedi dirler. Baña ḥasūdlar serzeniş ḳılalar” diyüb fikre varub ṭururken; nā-gāh Aḫī Melīḥ daḫı kaṣruñ civārında teferrüc ḳılurken baʿżı serverlerle bir ḳarı kerkes ḳuşın gördiler kim bir delükde oturur.

Velākin yüñleri dökülmiş başı gelüb iki buṭunuñ arasına girmiş. Aḫī Melīḥ ol kerkesi görüb teʿaccüb ḳılub sürüb Süleymān'a gelüb eyitdi: "Yā nebīyallāh bu müşküli ḥall itmek dilerseñ bir kerkes oturur bir delükde delim ʿömr sürmiş varub anuñla söyleşgil, ḳuş dilin bilürem dirsen eger ḳuş dilin bilürseñ şāyed saña bu ḳaşırdan ve bu ḳuyudan nişān vire" didi. Süleymān ʿaleyhi's-selām ol kerkesüñ ṭurdığı delige muḳābil gelüb [38^{b}] ṭurdı gördi kim bir Nesr-i Ṭāyir-i rūzigār-dīde ḳartalmış. Gözlerinüñ ḳabaḳları örtülmüş, yüñleri dökülmüş, ḳuvveti gitmiş, ʿömri nihāyete yitmiş ṭurur. Süleymān ḳuş dilince çaġırub didi kim: "Yā Nesr-i Ṭāyir aç gözüñ kim ayaġuña ben Süleymān geldüm ki saña ḫaberüm var" didi. Süleymān'uñ āvāzın yil iletüb Nesr-i Ṭāyir'üñ ḳulaġına iricek. Kerkes gözlerin açdı gördi kim ḳarşusunda çoḳluḳ ādem cemʿ olub ṭurur. Velākin bunların içünde bir yüzi nurlu ṣaruşın żaʿīf-mizāç ḳumral ṣaḳallu kimesne ḳuşlar dilince kendüye çaġırur. Kerkes digin söyledügin taʿaccüb ḳılub daḫı dilince cevāb virdi kim: "Merḥabā yā ādemī-zād ṣafā geldüñ ehlen ve sehlen. Ammā kim bu senüñ cinsüñ ādemdür, ḳuş dilin bilmek baña söylemek neʿaceb durur kim Ādem-i Ṣafī ḫilḳat olalan bunda hezār kerre hezār biñ ādemī-zād geldi hīç birisünden ḳuş dilin söyledügin benümle keleci eyledügin görmedüm. Sen kimsin?" didi. Süleymān eyitdi: "Yā Nesr-i Ṭāyir Ḥaḳ Teʿālā baña cihān milkünde Süleymānlıḳ virdi kim cemīʿ-i ins ü cin vuḥūş u ṭayūr mūr u mār çerende vü perende benüm emrüme muṭīʿ olacaḳdur, bād taḫtumı götürecekdür Ḳāf'dan Ḳāf'a yitürecekdür."

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḥaḳ Teʿālā yüce ḳıldı baḫtumı
Gökler üzere yil götüre taḫtumı

Cümle insan baña fermān oluben
Cin ṭaşıya divleriyle raḫtumı

Ol Ḫudā luṭf eyledi ben ḳuluna
Beglerile süriserem vaḳtümi

Neşr Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿām eyle deyicek Nesr-i Ṭāyir eydür: “Yā Süleymān Süleymān’larun ḫod taḫtını hevāda yil götürür. Bu ẕikr olan evhām u enʿām u aṭyār u ṣuʿbān u mārān u şīrān u çerende vü perende anuñ çerisinde bile olurlar ḫiẕmet ḳılurlar. Senüñ binüdüñ at yoldaşuñ ādemī-zād ḳatuñda ġayrı maḥlūḳ yoksan, neden Süleymānlıḳ daʿvāsın idersin?” didi. Süleymān eyitdi: “Yā Nesr-i Ṭāyir baña Süleymānlıḳ henūz virildi. Daḫı taḫt u tāc u kemer gelmedi. Ol ẕikr olunan maḫlūḳāt baña gelecekdür. Ḥaḳḳ’uñ ʿināyetiyle maḥkūm olacaḳdur” didi. Daḫı başladı ḳıṣṣasın şerḥ eyledi. Nesr-i Ṭāyir eyitdi: “Yā saña Süleymānlıḳ ʿalāmetinden ne ṣunuldı, nübüvvet ḫātemi geldi mi?” Süleymān didi kim: “Neʿam nübüvvet ḫātemi geldi” didi. Nesr-i Ṭāyir eyitdi: “Baña ḳarşu nübüvvet ḫātemi ṭutġıl, barmaġında göreyin senüñ Süleymānlıġuñ andan bileyin” didi. Süleymān daḫı ṣaġ elinüñ ṣırça barmaġındaġı ḫātemüñ mührin kerkesüñ gözine muḳābil ṭutdı. Loḳmān-ı Ḥakīm eydür ol kerkesüñ gözinde bir ʿillet varıdı iken görmezdi. Ḥaḳ Teʿālā’nuñ ʿināyetiyle nübüvvet ḫātemüñ ḫāṣṣiyyetiyle Süleymān’uñ **[39ª]** nübüvvet ḫāteminüñ üzerindeki levḥ Nūr-ı Muḥammed ol kerkesüñ gözine ṭoḳundı, kerkesüñ gözleri açıldı. Süleymān eẕhar mine’ş-şems ʿayān gördi. Daḫı çaġırdı kim: “Ṣaddaḳ yā Süleymān bin Cān ṣaddaḳ yā Süleymān bin Dāvūd” diyüb secde-yi şükr eyledi. Dilince Ḥaḳḳ’a nāliş ḳıldı. Süleymān kerkesüñ ḥālin añladı andan ġayrısı bilmeyüb Süleymān kerkesle ne söyleşür diyüb ṭañladı. Andan kerkes eyitdi: “Yā Süleymān senüñ atañ Dāvūd Nebī midür?” Süleymān didi kim: “Neʿam.” Kerkes eyitdi: “Ḳarındaşuñ kim saña ʿāṣī oldı. Adunyā bin Dāvūd mıdur ve sen Yūnān vilāyeti üzerine mi gidersin?” Süleymān didi kim: “neʿam” Fi’l-cümle ne kim Süleymān’uñ başından vāḳıʿa gecdiyse ve her ne kim muʿcizāt ẕāhir olub bād u ḫāk nār u āb kim aña muṭīʿ oldıysa cümlesin Süleymān’a didi. Daḫı eyitdi: “Yā Süleymān Tekvin-i Aṭyār Sīmurġ’ı getürmege mi gitdi?” Süleymān didi kim: “neʿam.” Ve’l-ḥāṣıl cemīʿin bī-ḳuṣūr Süleymān’a ḫaber virdi ṣankim bunca yıldan berü Süleymān’la bileyidi.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Cümlesin itdi beyān kerkes tamām
Diñleyüb ḳıldı taʿaccüb ol hümām

Ḥāl dilince şerḥ ider cümle ṣaḥīḥ
K’anca insān söylemez emlaḥ kelām

Neşr Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿām Nesr-i Ṭāyir’üñ bu ġaybī ḥāline muṭalliʿ oldı. Süleymān işidicek taʿaccüb ḳılub suʾāl eyledi kim: “Yā Nesr-i Ṭāyir ne ʿacebdür bu kim evvel benüm Süleymāndıġuma inkār eyledüñ ṣoñra dönüb iḳrāra gelüb bāña kendümüñ sergüzeştin benümle bile daḫı olsan bu ḳadar bilmeyeydüñ. Neden bildüñ evvel inkārüñ sebeb nedür, ṣoñra iḳrāruña cihet nedür, biz daḫı ol kim evvel beni bilmeyüb ṣoñra bāña kendümüñ ḥālin bilüb beyān ḳılduġuña sır nedür beyān eylegil müşkilimüz ḥall ḳılub ʿayān eylegil” didi. Nesr-i Ṭāyir eyitdi: “Yā Süleymān evvel saña inkār itdüğüm taḫt u tācuñı Süleymānlıḳ ʿalāmetinden görmedüm anuñiçün inkār itdüm ve çünkim nübüvvet ḫātemin gördüm senüñ Süleymāndıġuñ bilüb iḳrār ḳıldum. Ammā kim senüñ vaṣf-ı ḥālüñi ḳālüñi beyān ḳılduġum Süleymān bin Cān muʿcizātıyla bildüm ben kendümden bilüb söylemedüm bu müşkili ḥall eyledüm. Benüm ne ṭāḳatüm ola kim ġayba muṭalliʿ olam.”

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ġaybı kimse bilmez ammā Ḥaḳ Teʿāl
ʿĀlimü’l-ġayb oldurur hem bī-zevāl

Ben ne murġam söyleyem ġaybı şehā
Böyle diyüb sākin oldı bī-melāl

Neşr Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿām Nesr-i Ṭāyir’den bu kelāmı kim işitdi dönüb didi kim: “Yā Nesr-i Ṭāyir bāña ol Süleymān bin Cān’uñ ve ol şāh-ı cihānuñ vaṣf-ı ḥālin beyān, senüñ daḫı sergüzeştüñ ʿayān eylegil” didi. Nesr-i Ṭāyir eyitdi: “Yā Süleymān-ı zamān Ādem-i Ṣafī’den evvel bu cihān sarāyına bir ḳavm geldi. Anlara Ḳavm-i Cān dirlerdi. Anlaruñ **[39^{b}]** içinde Ḥaḳ Teʿālā bir ḳulına Süleymānlıḳ virdi kim taḫtını yil felekde götürirdi. Ḳāf’dan Ḳāf’a yitürürdi. Ömrinüñ āḫirine yaḳın Baḥr-ı Ẓulumāt’da āb-ı hayāt ṭaleb ḳıldı. İstedi Ḥaḳ Teʿālā naṣīb itmedi biz daḫı bir ḳaç cins ḳuşlarla ṭaleb ḳılub istedügi zamānda Süleymān ḫiẓmetinde bile olurduk. Süleymān bin Cān ḥükm eyledi kim cinnīlerden ve dīvlerden ve perīlerden ve ḳuşlardan her kim varub

āb-ı ḥayāt bula gelüb Süleymān'a ḫaber vire, ḳatında ne kim murādı varsa ḥāṣıl ḳıla. Pes her cins perendesi uçub āb-ı ḥayātı ṭaleb ḳılmaġa gitdiler, ḳuşlardan bize daḫı Süleymān ḥükm eyledi. Uçduḳ kūh u beyābān geçdük yil oldı vü yaġmur yaġdı, tūfān belürdi, raʿd u berḳ ḫayḳırdı. Ol benüm yoldaşlarum helāk oldı, ben yaluñuz ḳaldum. ʿĀḳıbet ḳırḳ gün ben āb-ı ḥayāt ṭaleb ḳıldum, bulub içdüm, yirini nişānladum gelüb Süleymān'a gördügüm gibi ḫaber virdüm. Süleymān bin Cān ḳaṣd eyledi kim varub āb-ı ḥayāt içe ʿālemde ölmeyüb ḫoş giçe yil Taḫt-ı Süleymān'ı götürdi. Ḳılaġuzlık eyledüm cehd ḳılub Süleymān'a āb-ı ḥayāt bulmadum ḳandalıġın bilemedüm. ʿĀḳıbet Süleymān diledi kim yine iḳdām ḳıla Ḥaḳ Teʿālā'dan bir melek gelüb Süleymān'a didi kim: "Ḥaḳ Teʿālā saña selām ḳılub eyitdi kim, eger Süleymān dilerse kim peyġāmber defterinden ismi ḳazınmaya āb-ı ḥayāt ṭalebin ḳosun kim ben aña āb-ı ḥayāt naṣīb itmedüm ve daḫı bu günāhın ʿafv itmezem, varub Berḳ-i Cāẕūnuñ vilāyetin ḫarāb kılmayınca" didi. Süleymān bin Cān ol sözi işidüb āh idüb yile ḥükm eyledi. Taḫtını döndürüb maḳāmına yöneldi. Meger kim Berḳ-i Cāẕū ẓulumātda olurdı. Ḳırḳ kez yüz biñ cāẕūya siḥr ü kāhin taʿlīm iderdi. Süleymān bin Cān anı dīne daʿvet eyledi, ḳabūl eylemedi. Süleymān daḫı cemīʿ-i maḫlūḳātıla üzerine varub ceng eyledi ẓafer bulmadıçün. Anüñçün Süleymān bin Cān kendüzün görmişidi cengile çāre ḳılmadı. Nite Berḳ-i Cāẕū bir niçe biñ cān ve leşkerin ṣiḥrile dīv ṣūretine ḳoydı. Bir nice biñ cāẕūlar daḫı perī ṣūretine ḳoydı. Bir niçe biñi daḫı ʿifrītler, ġūllar, cinnīler ṣūretine ḳoydı. Maʿā'l-ḳıṣṣa Süleymān biñ Cān'uñ ne ḳadar maḫlūḳātı varısa ol ḳadar maḫlūḳāta cāẕūlıḳ ḳuvvetiyle alāyına alāy gösterüb ceng eyledi. Süleymān'ıla ḳırḳ gün ceng eyledi. Ceng içinde her gün Süleymān'uñ çerisin ḳırdı. Süleymān bin Cān ʿāciz oldı. Allah Teʿālā'ya münācāt eyledi, ol cāẕū helāk ola. Ḥaḳ Teʿālā Süleymān bin Cān'uñ duʿāsın ḳabul eyledi, ol cāẕūlara ġālib olub cümlesin ḳılıcdan geçürüb ḫasāret eyledi ve daḫı ol cāẕūnuñ şehründe bir mīl **[40ª]** vardı. Ol mīlüñ üzerinde bir āyīne vardı. Ol āyīneyidi kim ḳırḳ günlik yoldan düşmān ṭursa anuñ içinde görinürdü. Ol cāẕū ġāfil olmazdı. Süleymān bin Cān ol āyīneʾi ol mīl üzerinden alub ol şehri ḫarāb eyledi. Berḳ-i Cāẕū'nuñ ne ḳadar siḥre müteʿallıḳ kitābları varısa oda yaḳdurdı, ḳaṣr u sarāyların yıḳdurdı, ol ġazāyı tamām ḳılacaḳ. Süleymān'uñ taḫtını yil götürüb gitdi. Bu araya gelüb ḳondı. Ol zamānda bu şehr maʿmūrıdı ve bu ḳuyu kim içinde ādem ḫūb ṣūret görinürdü ve her kim baḳarsa ṣıfatın görür. Ol ḳuyunuñ içi ṣuyıdı, Süleymān bin Cān bu ḳuyunuñ ṣuyından ābdest alub namāz ḳılub ḫalvetine vardı. Beni çaġırmışdı vardum gördüm ki Süleymān melūl oturur. Baña didi kim: "Yā

Nesr-i Ṭāyir Ḥaḳ Teʿālā'dan baña melekü'l-mevt geldi." Didi kim: "Yā Süleymān bin Cān senüñ āḫir vaḳtüñ yaḳın durur, vaḳtüñe ḥāżır olġıl ve daḫı ol cām-ı gītū-nümā kim Berḳ-i Cāẕū'nuñ şehründen alduñ bu ḳuyunuñ içine ḳoyasın ṭura. Dilerseñ kim Ḥaḳ Teʿālā saña raḥmet ḳıla, cemīʿ-i günāhuñ bağışlaya andan ṣoñra cihāna yidi biñ yıldan ṣoñra bir maḫlūḳ gele kim adına Ḳavm-i Ṣafī diyeler. Ol devirde bir Süleymān daḫı gelicekdür ins u cin u vuḥūş u ṭuyūr u mār u mūra ḥükm ḳılacaḳdur. Atası Dāvūd olacaḳdur. On dört yaşındayiken bu yire gele bu ḳuyuda bu āyīneʾi bula, senüñ yanuñdaġı Nesr-i Ṭāyir kim āb-ı ḥayāt içüpdür aña irecekdür. Ol Süleymān bin Dāvūd'uñ yüzin göricekdür. Aña diyesin bu arayı bekleye mütemekkin ola ol Süleymān'a senüñ selāmuñ irgüre. Senüñçün ol Süleymān bir ḫayr-duʿā temennā ḳıla tā kim ol Süleymān senüñçün duʿā ḳıla, duʿāsın Ḥaḳ Teʿālā müstecāb ide. Senüñ olanca günāhuñ Allah Teʿālā ʿafv ide" didi. İmdi yā Nesr-i Ṭāyir çünkim melekü'l-mevt baña bu ḫaberi virdi, imdi sen daḫı bu emāneti yirine iletesin benden Süleymān bin Dāvūd'a selām viresin, baña ḫayır duʿā ḳıldurasın. Diyesin kim; salṭanata ġarre olmaya kim cihānuñ beḳāsı ve ṣebātı yoḳdurur. Ben kim yidi biñ yıl ʿömr sürdüm āḫir vaḳitde bir günce gelmedi, cihān baña bāḳī ḳalmadı. Ecel kimseye ʿizzetin itmedi, emān virmedi diyü beni bunda ḳodu. Ol āyīneyi ḳuyunuñ dibinde ḳodı, altında daḫı yidi ḳızıl altun küp ḳodı. Yaʿnī sen Süleymān'a pīş-keş ola ve daḫı tārīḫ vardur. Ol Süleymān bin Cān dilinden yā Süleymān bu ḳuyunuñ içinden ol āyīneyi alġıl, ol mālı bulġıl, tārīḫ-i Süleymān'ı oḳıyub ʿamel ḳılġıl.

Naẓm

[40b] [Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Devletüñe gelmesün dirseñ ḫalel
Eylegil tārīḫile şāhum ʿamel

ʿĀleme aḳdem gelen şāh-ı cihān
Kim Süleymān'dı saña beñdeş hemān

Ḳodı saña bunca māl u sīm ü zer
Tā duʿādan yād idesin nām-ver

Eylügüni bilüb anuñ şehriyār
Eylügile añasın leyl ü nehār

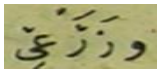
Eylügi bilmez kişi ḥayvān olur
Bilen ādem kāmil u insān olur

Böyle diyüb Nesr-i Ṭāyir ol zamān
Sākin oldı şāh öñünde bī-gümān

Līk ḫāmūş olma kim iy şehriyār
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya āşikār

Ḳıṣṣa-yı Tārīḫ-i Süleymān bin Cān

Ḥakīm ḳavlince Nesr-i Ṭāyir böyle deyicek. Süleymān şād olub el getürüb Süleymān bin Cān rūḥına duʿā ḳıldı. Daḫı eyitdi: "Yā Nesr-i Ṭāyir ḳanḳı ṭaʿāmdan yirsen saña göndereyin żiyāfet ḳılayın" didi. Nesr-i Ṭāyir eyitdi: "Yā Süleymān ben ḥayāt ṣuyın içelden baña dünyā taʿāmı naṣīb olmadı kim benüm nefsüm baña ġıdādur. Hemān baña żiyāfet sen Süleymān'uñ mübārek cemālin gördügüm yiter. Velākin yā Süleymān ḥayfum oldur ki taḫtuñ bile degüldür kim merkezinde bile olaydum, sen Süleymānıla ʿömr süreydüm" didi. Süleymān didi kim: "Yā Nesr-i Ṭāyir taḫt ele girinceye dek ben seni ṣaḳlayayın" diyüb emr eyledi. Bir ṣanduġuñ içine penbe ḳoyub ol kerkesi ol penbenüñ içine koydular, alub Süleymān'uñ otaġına iletdiler. Üzerine vezraġı?[60] nāẓır ḳodular. Nesr-i Ṭāyir'e ḫiẓmet ḳıla ṣaḳlaya buġur böyle olıcaḳ. Loḳmān-ı Ḥakīm ve Kāẕ Peyġāmber ve Nāṣen Peyġāmber ve Āṣaf bin Berḫiyā ve Evyāṣer Peyġāmber ʿaleyhimü's-selām Süleymān'uñ bu kerkesle söyleştügini aña ʿizzet ḳılub ṣanduġa ḳoyub ḫiẓmet ḳılduġını taʿaccüb ḳılub suʾāl ḳıldılar kim: "Yā Süleymān bu kerkesile ne söyleşdüñüz?" Süleymān ʿām daḫı cevāb virüb başladı kerkesüñ sözin Süleymān bin Cān'dan ḳılduġın ol ḳuyudaġı āyīnenüñ aṣlın ḫaber virdügin söyleyüb şerḥ eyledi. Buġur ol enbiyā vü evliyāyıdı. Anlar Süleymān'a iʿtiḳād ḳıldılar kim vāḳiʿdür. Süleymān ḳuş dilin bilür Süleymānlıḳ virilübdürür" didiler. Anlar kim ḥasūd

60

cāhillerdür, eyitdiler ṭaʿn yüzinden birin ikin olub söyleşdiler gülüşdiler. Bu ḳaçan olacaḳdur kim ādem oġlanı ḳuş dilin bile vāḳıʿısa görelüm ḳuyudan ol āyīne çıḳa altundan yidi küp māl bulına deyüb remz-i rumūz ḳılışdılar.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Kāmil olan eyledi ḫoş iʿtiḳād
Cāhil āḫmaḳ eylemedi īʿtimād

Diñle imdi ḳıṣṣa nedür ḫüsrevā
Vir ṣalāvāt rūḥ-ı Āḥmed ola şād

Neṯr Ḥakīm ḳavlince çünkim Süleymān Nesr-i Ṭāyir'i ṣaḳlatdı. Andan **[41ª]** sürüb ol cāhuñ üzerine gelüb mühendislere ḥükm eyledi. Ḳuyudan ol āyīneyi çıkardılar. Gördiler kim bir ʿaceb reng elmās ṭaşına beñzer yek-pāre ṭūlı ʿarżı yidi ārş-ı ʿālem-i kāināt dan kim varısa cümlesinüñ ʿaksī ṣūreti görinürdi. Ṭurna gözi gibi muṣaffā ve bir yüzünde bir satır yazu yazılmış tīg ile ḳazılmış. Ammā kim Süleymān ʿām ol tārīḫüñ ne dilce olduġın bilmedi. Loḳmān-ı Ḥakīm daḫı ḥall ḳılmadı. Süleymān [u] Loḳmān-ı Ḥakīm melūl oldılar. Döndi Loḳmān eyitdi: "Yā nebīyallāh neye melūl olursın kim Ḥaḳ Teʿālā ʿināyet eyleye bu müşkilün daḫı ḥall ola. Andan Süleymān ʿaleyhiʿs-selām buyurdı ol āyīne çıḳan yirün altını ḳazdılar yidi küp mālı çıkardılar. Cümlesinüñ içi ḳızıl altun idi. Birisünde bir levḥ bulındu ḳızıl laʾlden üzerinde yidi satır yazu yazulmış rūşen tīġile ḳazılmış. Süleymān oḳuyub bilmedi. Loḳmān daḫı fehm ḳılmadı. Süleymān melūl olıcaḳ cinnīler ve perrīler ululları gülişüb ṭaʾn idişdiler. Süleymān Süleymānlıġıla ne dilce olduġın bilmedi bu levḥüñ yazusın farḳ ḳılmadı" didiler. Süleymān işidüb duʿā ḳıldı. Ḥaḳḳ'uñ emriyle bir melek geldi, levḥi Süleymān'uñ elünden aldı. Didi kim: "Yā Süleymān Ḥaḳ Teʿālā ḫācetüñ ḳabul eyledi, ben meleke ḥükm itdi kim bu levḥüñ yazusun oḳuyam" didi. Şöyleki ʿaşıḳāne ṣalāvāt…

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Böyle yazmış levḥe yazusın yazan
K’ey cihānuñ milkini cümle gezen

ʿĀlemi Ḳāf’dan Ḳāf’a gören tamām
ʿĀlem içre şāh olan aʿẓam-hümām

Devletiyle heft-kişver żabṭ iden
İns u cinden ʿālī leşker żabṭ iden

Tāc u taḫta ʿömrile maġrūr olan
Ḫalḳ-ı ʿālem içre şeh-meşhūr olan

Eyle bil ki ben daḫı bir ḫānidüm
Şāh Süleymān ibni Cān sulṭānidüm

Cinn ü cāna ḥükm iderdüm ben tamām
Taḫtumı yil götürürdi geh ġamām

Üstüme seyvān ṭutardı heb ṭuyūr
Ḫiẕmetüm vaḥşī ḳılurdı bī-ḳuṣūr

Biñbir ümmet emrümüñ meʿmūrıdı
Añ gemi hem mār u ejder mūrıdı

ʿĀlemi başdan başa ṭutmuş idüm
Anca şāhuñ raḫtını ütmişidüm

Yil felekde götürürken taḫtumı
Cin ṣerāda cemʿ iderken raḫtumı

Āb-ı ḥayvān ārzū ḳıldum meger
Pes ḥayātı içmege ḳıldum sefer

Ḳaṣdum oldı nūş idem āb-ı ḥayāt
Kim cihānda ölmeyüb bulam necāt

Tā ḳıyāmet Ḥaḳḳ'a ṭāʿat eyleyem
Cān u dilden ḫoş ʿibādet eyleyem

Āb-ı ḥayvān ḳaṣdına gitdüm tamām
Bulmayub maḥrūm ḳıldum ben hemān

Issu kerkes kim görürsün pāk-dīn
Bulub içmiş ol ḥayātı pāk-dīn

Ben Süleymān arayub oldum ġarīb
[41^{b}] Ḥaḳ Teʿālā kerkese ḳılmış naṣīb

Çün Süleymān olsa şaḫṣuñ devleti
Anı yir kim oldu Ḥaḳ'dan ḳısmeti

Ḳısmetinden ġayrıya bulmaz necāt
Bulsa_içerdi ben Süleymān āb-ḥayāt

Çünki ẓulmetden dönüb geldüm hemān
Bunda yolum iricek şāhā ʿayān

Cānib-i Ḥaḳ'dan gelüb yitdi melek
Didi budur emr-i Ḥaḳ bilmek gerek

Çün senüñ devrüñ giçe ġāyet bula
Bu cihāna Ādemī nesli gele

Anlaruñ ismi ola ādem tamām
Anlaruñla bulısar ʿālem niẓām

Nesl-i Ādem'den ḳopa çoḳ enbiyā
Etḳiyā vü aṣfiyā vü evliyā

Ol nebīler içre āḫir pādişāh
Bir Süleymān vire dünyāya İlāh

İns u cinnī emrine fermān ola
Yil götüre taḫtını seyrān ḳıla

Ġayet ulu şāh ola mālik-riḳāb
Ḥaḳ ḳatında her duʿāsı müstecāb

Nesr-i Ṭāyir ḥażretine iriser
ʿÖmr öküş ola ḳuyuya giriser

Ol Süleymān'a vaṣiyyet idesin
Levḥe yazuyla naṣīḥat idesin

Levḥüñ üzre ṭutuben elde ḳalem
Yaz diliñce ḫoş ḫaberler pīş ü kem

Oḳuyub levhüñ ḳıla ḫayr-ı duʿā
Ol duʿāla raḥmet ide Ḥaḳ Ḫudā

Senden efḍal ol Süleymān'dur delīm
Müstecāb ider duʿāsın Ḥaḳ Raḥīm

Hem selīm u hem ḥalīm olur o şāh
Ol cihetden ḳıla peyġāmber İlāh

Böyle diyüb ol melek virdi ḫaber
Bende şād oldum be-ġāyet nām-ver

Çünki levḥüñ yazusın oḳuyasın
Bir duʿādan yād idüb luṭf idesin

Umaram kim bulıcaḳ çāh içre genc
Pīş-keşümdür ḥażretüñe çekme renc

Niʿmetüm yiyüb duʿālar ḳılasın
Kim duʿā ki intiẓāram bilesin

Yā Süleymān ibni Dāvūd āşikār
Bilki ʿālem fānidür iy kām-kār

Nesr-i Ṭāyir miṣli içseñ ger ḥayāt
Mevt irer yoḳdurur aña ṣebāt

Köhnedür deyr-i cihān bilmek gerek
Çoḳ zamāndan devr ider işbu felek

Ġarra olma tāc u taḫt u devlete
Çünki ecel uġradıser miḥnete

Çoḳ Süleymān tācını aldı felek
Çoḳ Süleymān ḫātemin yutdı semek

Çoḳ Süleymān merḳadın gördüm tamām
Mezraʿ ından oḳıdum virdi enām

Yā Süleymān ḫoş görüben ʿömr ü baḫt
Süregör devrānuñı olma vü saḫt

Ṣoñ sözüm budur saña iy pādişāh
Ḳıl benümçün bir duʿā aña İlāh

Ḳıl duʿā ki şād ola cānum benüm
Ḥācetüm senden budur ḫātem benüm

Böyle diyüb oḳudu levḥi melek
Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya bul dilek

Ḳıṣṣa-yı Ḳeyḳubād Şāh Melik-i ʿAcem Būd

Ḥakīm ḳavlince Süleymān ʿaleyhiʿs-selām **[42ª]** melek aġzından ol tārīḫi işitdi. Ol çıḳan mālı Süleymān bin Cān rūḥiçün ʿaṭā eyleyüb üleşdürdi. Uşda Süleymān ḥażreti bunda bizüm ol yaña ḳıṣṣamuz Keykubād'a geldi. Nite ol zamān kim Keyḳubād Şāh Zāl'ı kim elçilige gönderdi. Daḫı kendüsi intiẓārıdı kim Zāl gele ḫaber getüre aña göre ʿamel ḳıla. Umardı kim Cām-ı Cem geleydi bu aralıḳda otururken nāgehān Zāl geldi diyüb ḥācib ḫaber virdi. Keyḳubād dīvān eyled.i Zāl daḫı gelüb Ḳubād'a duʿā ḳılub Süleymān'uñ aġzı ḫaberin söyledi. Andan nāme-i Süleymān'ı çıḳarub şundı. Keyḳubād daḫı emr eyledi. Bihrūz vezīr nāmenüñ mührin getürüb oḳudı ne didi? Didi kim:

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Böyle yazmış nāmesin Şeh Süleymān ol zamān
Kim be-nāmı nām-ı evvel Ḫālıḳ-ı ins u cān

Vāḥid ol ki bī-bedeldür lā-şerīk[61] ü lā-yenām[62]
*Lem yelid*dür bī-ḫaleldür lā-mekān u lā-zamān

Ḫāk ider maʿnā-i ādem ābı ḳılur gevher ol
Bād-ı ʿĪsā ibni Meryem nārı ider būsitān

ʿİlmünüñ taḥtundadur her cüzʾ ü küll añlar ʿuḳūl
Luṭfunuñ baġında pürdür ḫār u gül nevrūz ḫazān

Kime virdi tāc u genc u kime virdi derd ü renc
Ḥikmet anuñ ḥākim oldur milki içre cāvidān

Şāh odur kim biñ Ḳubād olur celāli birle bād
Ḥayy u Bāḳī ḥaẓretidür ġayrı şehler külli fān[63]

Bu Süleymān kim ḳulıdur dergehinde miṣl-i mūr
Līk oldı himmetiyle cān-ı aʿẓam şādımān

Şehriyārum kām-kārum nām-dārum nām-ver
Tāc-baḫşum tāc-dārum ehl-i dīn ṣāḥib-ḳırān

Kemterīn ḫādim ḳatumda Ḳayşer ü Dārā vü Cem
Kemterīn çaker yanumda şāh Ferīdün Erdevān

Şāh-ı devrān-ı zamānem mālik-i baḥrıla ber
Şeh Süleymān'em derümde Māh u Keyvān pās-bān

Çār ʿunṣur baña çaker ins u cin tābiʿ ḳamu
Yil felekde götüriser taḫtumu tā āsumān

---

[61] Ortağı yok.
[62] Uyumaz.
[63] "Küllü men aleyha fân" (Rahman 26).

Dīv u ġūl u cin u ʿifrīt ejdehālar[64] heft-ser
Ḫiẕmetüñe yüz süriser olayın fermān revān

ʿĀlemi Ḳāf'dan Ḳāf'a ṭutub ḳılam seyrān ben
Gāhi ġarba gāhi şarḳa bādile gidüb revān

Buncılayın salṭanat Allah baña virmişiken
Yā Ḳubād eylemeyüben iʿtiḳād itdüñ ziyān

Cām-ı Keyḫüsrev dilemek zorıla benden nedür
İy ʿAcem şāhı_ʿacemīsin yoġımış ʿaḳluñ inan

ʿAḳluñ olsa olmayaduñ yaḳuban āteş perest
Ḥaḳḳ'ı ḳoyub ṭapmayaduñ oda bu dem nā-tuvān

Ol Ḫudā kim *lem-yezel*dür[65] nārı nūrı itdi ḫalḳ
Emri birle nūr virür şems u māh encüm ḳırān

Ḥaḳḳ'ı ḳoyub oda ṭapduñ iy cehennem māliki
Dīn-i İslām añlamaduñ yoḳ imānuñ bi-gümān

Yā budur kim odı ḳoyub Ḫālıḳ'a ṭapġıl tamām
Eyleyüb Dāvūd'a iḳrār ṭut şerīʿat kām-rān

Yā ḫu vardum üzerüñe leşkerile iş bu dem
Çıḳarub başdan seni senden alam milkile cān

[64] Ejdeha: Ezdeha
[65] Zâil olmaz.

İy Ḳubād ilüñ virem yaġma ḳılub bāde senüñ
Aç gözüñ uyar cānuñ tā olasın [sen] Müslimān

Ġāfil olma yā ʿAcem sulṭānı benden ḳıl ḥaẕer
Ben Süleymān-ı zamānem kem ḳulumdur ser-firāz

Böyle diyüb Şeh Süleymān nāmesin ḳılmış tamām
[42^{b}] Vir ṣalāvāt Muṣṭafā'ya depredüb cāndan lisān

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Keyḳubād Şāh Süleymān'uñ nāmesin oḳudub bu vechile kim ḫaber işitdi, vay kim ḳaḳıdı berḳ miṯāl şakıdı. Zīrā kim cāhil ḫod-bīn ʿaḳıdı ol ḳaḳımaġıla yidi iḳlīm beglerine Īrān'a ve Tūrān'a nāmeler gönderüb çeri cemʿ eylemek ardınca oldı. Ne ḳadar kim Zāl u Rüstem naṣīḥat ḳıldılar, ol Süleymān ulu pādişāh olacaḳdur ṣāḥib-ḳırān ḳopacaḳdur anuñıla düşmānluḳ ḳılmaḳ devletüñe ve saʿādetüñe lāyıḳ tāc u taḫtuña muvāfıḳ degüldür, didiler illā kim çāre bulmadılar. ʿĀḳıbet Zāl'la Rüstem'üñ göñüllerin yıḳdı. Didi kim "Eger siz daḫı olmazsañuz, baña Gūderz'ile Gīv u Güstehem ve Ḳārūn ve Burjīn yiter" didi. Göñüllerine ṭoḳundu. Anlar daḫı ol söze küsüb ol gice çıkub Zāvilistān'a gitdiler. Keyḳubād'dan yüz çevirdiler. Süleymān'a yaġı olmaġı terk itdiler. Zīrā kim ʿahd itmişlerdi Süleymān'a düşmān olmayalardı.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ḳamusı yezdān-perest olmışidi
Ḥaḳ Teʿālā varlıġın bilmişidi

Cān u dilden Şeh Süleymān'a tamām
Ḳul oluben ḫiẓmetin ḳılmışidi

Ḳıṣṣa-yı Şeytān-ı Laʿīn

Ḥakīm ḳavlince Zāl'ıla Rüstem Sīstān vilāyetine varub oturdılar. Velākin Süleymān'a nāme yazub pehlevān Burjīn kim Rüstem'üñ yaḳın ḫışmıyıdı ḳız ḳarındaşı oġlı idi. Dört biñ er ḳoşub delīm armaġānlar düzüb Süleymān'a gönderdiler kim kendüler dost idügin ve Keyḳubād'ı yinemeyüb düşmānluḳ ḳılduġın bildürdiler. Andan

Burjīn-i cihān-pehlevān daḫı dört biñ Sīstān dilāverlerin alub dört sancāḳ çeküb ʿazm-i Süleymān ḳılub gitdi. Bizüm ḳışṣamuz ol yañadan İblīs-i Laʿīn'e geldi. Nite İblīs gördi kim Rüstem-i Destān Keyḳubād'a küsüb gitdiler, Süleymān'a dostluḳ itdiler. Ol melʿūn be-ġāyet saḫt oldı, ẕürriyātın efsūn oḳuyub ḳatına cemʿ eyledi. Kenes, Denes, Keyvem, Dulil, İndinas, Mirṣād, Sirṣād, Ḫannās, Mennās, Vesvās, Yuvesvis geldiler. Maʿā'l-ḳışṣa İblīs'üñ sekiz yüz seksen sekiz biñ ẕürriyātı reʾīsleri cemʿ olub birinci ḳat yirüñ altunda oturdılar. Süleymān'uñ elünden feryād idüb aġlaşdılar. Cān u ciger ṭaġlaşdılar. Nice ola kim bu Süleymān'ı yitürevüz cinne[66] ḥükm itmeye ola didiler. Her birisi şeyṭān ẕürriyātınuñ uşağı ve iriṣi bir dürlü söz söylediler. Āḫir İblīs Laʿīn eyitdi: "Tedbīr oldur kim ben varam Keyḳubād'a iġvā virem. Süleymān üzerine ḥavāle ola leşker çeke" ve andan ṣoñra dönüb Kenes'e eyitdi: "Sen daḫı varġıl Endülüs meliki oġlına iġvā virgil çerisin çeküb Süleymān'uñ üzerine gelsün" ve Denes'e eyitdi: "Sen daḫı Benī Aṣfar melikinüñ oġlına varġıl." Siz **[43ª]** ol iki meliki Süleymān'uñ üzerine iletmegiçün göñüllerine girüb iġvā virüñ. Cehd eyleñüz kim gelüb Süleymān'uñ üzerine yüriyeler bu üç melik ittifāḳ ḳılub yüriyicek Süleymān'ı ortaya alurlar helāk olur gider.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Hey ne melʿūn nā-be-kār olur laʿīn
Kim şerinden olmadı kimse emīn

Enbiyā vü evliyāyı azdurup
Yoldan ırub baġlar u göñlünde kīn

Degmeler mekrinden olmadı āzād
Līk Allah ḥıfẓ idüb ola yaḳīn

Nicenüñ yolın urur olmışiken
Ṭāʿatile layık-ı ḫuld-ı berīn

---

[66] Cinne: Cenne

Vir ṣalāvāt oḳu lā-havli müdām
Defʿ ola tā kim racīm-i erbaʿīn

Neṯr Ḥakīm ḳavlince İblīs-i Laʿīn [ü] Şeyṭān-ı bī-dīn eyle deyicek. Cümle şeyāṭīn nesli ve dīv aṣlı şād olub bu tedbīri begenüb ṭaġıldılar. İblīs-i Laʿīn bir ḳaç ẕürriyātıla sürüb Keyḳubād'a geldiler ve Kenes ile Denes, Benī Aṣfar meliki ve Endülüs milkinüñ oġlanlarına gitdiler çünkim İblīs gelüb Keyḳubād'a yitdi. Gördi kim Ḳubād ḫalvet-i ḫāṣına girüb dün nıṣfı olmışıdı, henüz uyumamışıdı. Süleymān'ıla ne vechile cenġ ḳılacaġın fikr iderdi. Anı gördi kim bu kubbenüñ ṣaḳfı götürildi felek yüzinden dört ḳanadlu bir melek-ṣūret kimse gelüb Ḳubād'a göz ucıyla selām işāret eyledi. Ḳubād yirinden ṭurub melek ṣanub ʿizzet idüb selāmın aldı. Andan Şeyṭān-ı Laʿīn Keyḳubād'uñ önünde bir kürsi üzerinde oturdı. Eyitdi: "Yā Ḳubād Şāh müjde ol kim göklere ḥükm iden Allah Süleymānlıġı saña virdi. Süleymān'a ḳaḳıdı. Ol ḫātem ki aña virmişidi ve ol tāc [u] kemer kim aña göndermişdi andan alub saña erzānī ḳıldı. ʿĀleme ḥükm idesin Süleymān olasın. Ammā kim şol şarṭıla kim; defʿī leşker çeküb varub Ḳuds'ı ḫarāb idesin, andan Süleymān'uñ memleketin almaġı ḳoyub Yūnān sulṭānıyla varub Ḳuds'ı ḫarāb idesin. Andan Süleymān'uñ memleketin almaġı ḳoyub Yūnān sulṭānıyla ceng iderken sen daḫı varub Süleymān'uñ kendüziyle buluşub ceng cihānı gözlerine teng ḳılasın. Süleymān'ı öldürüb barmaġından yüzügüni alasın, ʿāleme sulṭān olasın. Andan ṣoñra Cām-ı Cem daḫı senüñ ola, nice cām gibi nesneye mālik olasın ve illā kim şarṭı oldur kim Süleymān'ı defʿī helāk idesin ḳatında olan Loḳmān'ı ve Āṣaf'ı ve Benī İsrāʾīl'üñ ne ḳadar ʿulemāsı varısa cümlesi ḳılıcdan geçüresin. Hīç Dāvūd neslünden bir kimse komayasın. İllā kim Adunyā bin Dāvūd kim Süleymān'uñ ḳarındaşıdur aña Ḳuds'ı viresin bāḳīsin ḳılıcdan geçüresin. Eger kim birisi diri ḳoyasın Ḥaḳ Teʿālā Süleymānluġı senden alur işüñ müşkül olur. Ben Ṭāvūs-ı [43^{b}] Ḳudsī'yem geldüm saña Ḫaḳ Teʿālā'nuñ sözin getürdüm bāḳīsin sen bilürsin" diyüb daḫı efsūn oḳuyub yine ḳubbeniñ ṣaḳfına çıḳdı göge gitdi.

Naẓm

[Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ol ʿArabdan almaġa cehd eyleyesin ḫātemi
Tā ḳılasın żabṭ şarḳ u ġarb cümle ʿālemi

Şeh Süleymān sen olursın yoḳ gümān itme şek
Saña ḫiẕmet ḳılacaḳdur dīv u cin u ādemī

Yig felek üstinde taḫtuñ götür Ḳāf'dan Ḳāf'a
Ḫoş teferruc ḳılasın sen dehr-i dünyā aʿẓamı

Heft kişver rubʿ-ı meskūn içre ḫalḳ ola ġulām
Kimi Ḳayṣer kimi Sencer kim Sikender añ gemi?[67]

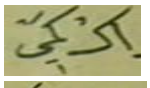
Böyle diyüb aña şeyṭān-ı laʿīn iġvā virür
Gör racīmi nice aldura mı rādı gemi?[68]

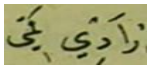
Niçe biñ Belʿām-ı Bāʿur azdurub yoldan ırar
Nola ger aldurmadıysa ʿĪsā ibni Meryem'i

Vir ṣalāvāt cān u dilden Muṣṭafā'ya ʿışkıla
Defʿ idesin tā ki şeyṭān İblīs'i[69] vü her demi

Neşr Ḥakīm ḳavlince İblīs bu vechile telbīs ḳılıcaḳ Keyḳubād taʿaccüb eyledi. Nuṭḳ ḳılub aña cevāb virmedi, girçek şanub ḳaldı. İblīs gidicek tīz Bihrūz Vezīrini kıġırdı. ḫalvet olub aña bu ḳışṣaları didi. Bihrūz Vezīr ʿāḳılıdı dānāyıdı bildi kim bu telbīs İblīs'iñdür. Ammā kim hīç ṭanmadı ḳorḳdı. Zīrā kim Ḳubād Şāh cabbār-nefs kişiyidi. Dönüb eyitdi kim şehā: "Ne dimek gerekdür saña Süleymānlıḳ virilmişdür hemān ardınca olġıl Süleymān olub cihāna ḥükm ḳılġıl" didi. Keyḳubād şād olub ol şādılıġıla ṣubḥ-dem olıcaḳ beglerine nāmeler gönderüb çeri cem ide vü bunda bizüm ḳışṣamuz ol yañadan Kenes'e geldi. Kenes daḫı dem çeküb uçub Endülüs vilāyetine geldi. Meger kim Endülüs şāhınuñ bir oġlu varıdı ki taḫt-gāhında ḳalup dururdı. Adına ʿAkrān Şāh-ı Endülüsī dirlerdi. Babasınuñ mevti ḫaberi gelicek Endülüs begleri

---

67

68

69 İblīsi: İblisi

beklediler, atasınuñ yirine melik oldı. Dāʾimā Süleymān'dan nice kīnim alam diyüb fikr iderdi. Bir gice câme-ḫᵛāba girüb henüz gözine uyḳu gelmeden Kenes irüb geldi. Meger kim ʿAḳrān Şāh'un bir ṣanemi varıdı, zerrīnden dāyim başı ucında ṭururdu. Kenes gelüb ol ṣanemüñ içine girüb ḥazīn āvāzıla çaġırdı kim: "Yā ʿAḳrān Şāh ben saña ġāyetile küsdümdi, hīç senüñle kelām idem yāḫūd saña yardum ḳılam dimezdüm. Andan ötürü kim atañuñ ḳanın Süleymān'dan almaduñ anı helāk ḳılmaduñ. Ammā kim yine saña ḳıyamadum himmet eyledüm, Süleymānlıḳ virdüm. Yirüñden ṭurġıl iḳlīmlerüñe nāmeler göndergil çeriñi cemʿ eylegil. Deryā yüzinden ol yire var kim atanuñ üzerine ṭaşlar yaġub ṭurur. Ben Süleymān'ı senüñ ayaġuña getürem nuṣret senüñ ola. Süleymān'ı öldürüb helāk idesin yüzigin alub ʿāleme Süleymānlıḳ ḳılasın. Ammā kim senden bir dilegüm oldur kim Cām-ı Cihān-nümā kim Süleymān'da ṭurur. Sīn Deryāsı'ndan çıkardı. Ol Cām-ı Cihān-nümā'yı baña getürüb benüm taḫtumı andan ḳılasın ṭur. İmdi **[44ª]** bugünden ṣoñra taʿcīl ögüdüm ṭutub yaraḳ üzerine olasın."

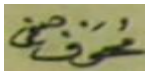
Naẓm

[Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Şeh Süleymān'dan aluben bu zamān Cām-ı Cemi
Taḫt-gāhum eyle bu dem ben ṣanemçün ādemi

Gözüne melʿūn nā-bekār İblīs olur bī-dīn ol
Söyledürdi mekr ḳılub ol maḥūf-ı ṣanemi?[70]

Neṯr Ḥakīm ḳavlince ʿAḳrān Şāh çünkim ṣanemden bu kelāmı işitdi be-ġāyet şādılıḳ eyledi. Yirinden ṭurub beglerin ḳatına cemʿ eyledi. Bir vezīri varıdı be-ġāyet kāmilidi, fāżılıdı, ʿālimidi, usṭurlāb ʿilminde māhiridi. Süleymān'uñ ṭāliʿin ṭutmuşıdı, anuñ ʿāleme Süleymānlıḳ ḳılacaġını bilmişdi. Adına Feylesūf dirlerdi. Her gāh kim ʿAḳrān Şāh Süleymān üzerine gitmek dilese menʿ iderdi. Ḳitābdan aña ḫaber virürdü çünkim ʿAḳrān Şāh'ı Kenes azdurdı. Putdan gelen ḫaberi ʿAḳrān Şāh ḫocası Feylesūf-ı Ḥakīm'e ḫaber virdi. Feylesūf didi kim: "Bu söz İblīs işidür. Anuñ sözin diñlemegil kim Süleymān'a Ḥaḳ Teʿālā bir memleket virübdür kim cemīʿ-i ādemī-zād dīv ü cinnī ve

70

perī ġūl u ʿifrīt vuḥūş u ṭuyūr mār u mūr çerende vü perende muṭīʿ u münḳād olacaḳdur. Aña yamanlıḳ ḳılub dürüst degüldür. Eger vaḥiyise[71] ol ṣanem içindeki kimse baña daḫı söyledi" didi. ʿAḳrān Şāh ġażaba geldi. Cümle begler birle sürdiler ṣanem ḳatına geldiler. Ṣanem içine Kenes girmek diledi. Feylesūf Ḥakīm ism-i aʿẓam oḳudı. Kenes cehd idüb ṣanem içine girüb söylemege fermānı ḳalmadı.

[Naẓm]

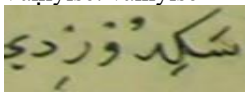
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Her ne dürlü cehd iderse ol racīm
Defʿ ḳıla ismile anı Ḥakīm

ʿĀḳıbet ʿāciz olub şeyṭān pes
Kim ḫacīl oldı be-ġāyet iy nedīm

Neṯr Ḥakīm ḳavlince ʿAḳrān Şāh ṣanem öñine gelüb secde ḳılub didi kim: "İy benüm maʿbūdum baña söylegil beglerüm ve ḥakīmlerüm daḫı diñleyüb saña iṭāʿat ḳılsunlar" didi. Ṣanemden cevāb gelmedi. ʿAḳrān Şāh'a Kenes gelüb vesvese virüb didi kim: "Bu ṣanem bu ḥakīmi sevmez. Süleymān'uñ dostı olduġı ecilden bunı gider. Bāḳī yigler ṭursunlar gör kim cevāb gelür mi gelmez mi?" didi. Kenes ol vesveseʾi viricek. ʿAḳrān buyurdı ḥakīmi ḳovdılar gitdi. Kenes gelüb yine putuñ içine girdi. Ḥazīn avāzıla çaġırdı kim: "Yā ʿAḳrān Şāh ol ḥakīmi ben sevmezem ki Süleymān'uñ dostıdur. Anı helāk eylegil ve çerüñi cemʿ idüb Süleymān'uñ üzerine varġıl tā kim saña nuṣret virem" didi. Begler putdan anuñ gibi ḫaber kim işitdiler şād olub tācların felege atub yine ḳapdılar eyitdiler: "Atalarumuzuñ ve dedelerimiziñ ḳanını ol Süleymān'dan almaġa ceng ḳılmaġa heves ḳılurduḳ. Velākin bize ol Feylesūf-ı Ḥakīm iġvā virüb menʿ iderdi şāhumuzı segidürdi?[72] İmdi bundan bunuñ gibi ḫaber kim **[44ᵇ]** añladuḳ diñledük. İmdi şimden girü ḳılıç çeküb Süleymān'ıla ceng ḳılmaḳ bizüm işümüz olsun. Ya budur kim

[71] Vaḥiyise: vahiyise

[72]

bizüm daḫı üzerimüze ṭaş u ṭopraḳ ḳum yaġdura ya budur kim anı ṭaş u ṭopraḳ altına iledevüz” didiler.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Yā Süleymān birle_idevüz biz ṣavaş
Yir virevüz iş bu yoluñ içre baş

Yer ḳılavuz tīġile ol ḫaşmı çāk
Yāḫu leşker üstüne yaġdura taş

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Endülüs meliki ʿAḳrān Şāh kim beglerinden bunuñ gibi ḫaber kim işitdi bundan daḫı anuñ gibi söz diñledi şād olub ḥükm eyledi. Ne ḳadar begler varsa cümlesine nāmeler yazub iʿlām eyledi kim çerilü çeriñüzi cemʿ idüb düşmān yaraġıyla gelesiz kim ḳanluñuz Süleymān’a giderem, varub anuñla ceng iderem didi. İḳlīm beglerine Endülüs-ı Maġrib begleri ʿAḳrān Şāh’uñ Süleymān üzerine gitdügin bilecek cümlesi şād olub sevindiler ḳuvandılar. Taḫtını oġul ata ḳarındaşı ḳanın almaġa rāġıb oldılar.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Her birisi kükreşürdi çün seḥāb
Lāf ururdı miṯl-i Zāl Efrāsiyāb

Atlarına zeyn uruben ḳazdılar
Terkeş aġzına ḳayın oḳ dizdiler

Açdurub ḳılıçların pāk itdiler
Ḥaşmıyıla cenge idrāḳ itdiler

Leşkerin ḥāżır ḳılub şāh-Endülüs
Şeḥ Süleymānlıḳ diledi ol ḫorūs

Dilkü ṭāvūs ola mı tez biline
Būma bāzlıḳ düşe mi temkīnile

Terbiyetle laʿl ola mı ṣırça hīç
Terbiyetle bāz ola mı serçe hīç

Zorıla kimse Süleymān ola mı
Emr-i Ḥaḳ'suz kimse ḫātem bula mı

Bitse tedbīrile her iş nīk-rāy
Her müdebbir şāh olurdı itse rāy

Līk taḳdīr olısar yoḳdur gümān
Aṣṣı tedbīr eylemez iy şeh-cihān

İstedi ʿ Aḳrān oladı şehriyār
Bilmez anı ḫāk olısar ya ġubār

Her kişi ṣanusına irse tamām
Ḫāṣ olurdı ʿ ālem içre cümle ʿ ām

Degme_ere bititmeye?[73] devlet felek
Her kişiye virmeye ʿ izzet felek

Yoḳ ḫaṭā didim begüm eyle nigāh
Ḳande cāhil varsa bildü ʿ izz ü cāh

73 بيتمه

ʿAksine döndi nücūmile felek
Dīve ḫiẕmet ins ider cinne melek

Ṭāliʿi Firdevsī'nüñ oldıysa naḥs
Künci bekler genci yoḳ itmez ü ses?[74]

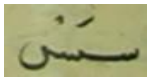
Rez nedür ki sözleridür dür-güher
Nola cāhil ṭaʿn iderse pür-hüner

Söz cihāndur ḳoyalum ṭursun hemān
Aṣl-ı maḳṣūd olanı ḳılam beyān

Līk sende vir ṣalāvāt iy aġa
Şād ola tā revānī Muṣṭafā

Ḳıṣṣa-yı Keyḳubād Şāh

Ḥakīm ḳavlince bunlar bunda çeri dirmekde bizüm ḳıṣṣamuz ol yañadan Keyḳubād'a geldi. **[45ª]** Nite çünkim Zāl birle Rüstem ol gice gitdiler. Keyḳubād Şāh işidüb incindi. Diledi kim çeri cemʿ idüb Rüstem üzerine vara Sīstān vilāyetin ḫarāb ḳıla, Sīstānīlerüñ külin göge ṣavura, daḫı yirde kimse pādişāhına ʿāṣī olmaya. Velākin Bihrūz Vezīr ḳomadı. Didi kim: "Yā Ḳubād Şāh bu Sām-Süvār aṣlı Kerīmān Nerīmān nesli yezdān-persetdürler, Süleymān'uñ dostlarıdur. Yardımın ḳuralar şimdi düşmān bir-iken Süleymān'uñ varub ḥaḳḳundan gelelüm. Rüstem ile Zāl'ı daḫı bular şimdi anlara yaġı olursuñuz iş ḥadden aşar müşkil olur. Varalum Süleymān'uñ ḥaḳḳundan gelelüm, māl u mülkin elünden alalum, Ḳuds milkin ḫarāb ḳılalum, Cām-ı Cihān-nümā'yı ve ḫātemi alalum elümüze girsün. Andan ṣoñra dönüb gelürken Rüstem ile Destān'ı bulavuz ḥaḳḳundan gelevüz şād u ḫurrem olavuz."

74

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Nerre dīvi ṭutalum Rüstem nedür
Ejdehā ṣayd idelüm Ādem nedür

Çünki_özüñdür ʿālem içre Şeh Ḳubād
Külli ʿālemdür yedüñde ġam nedür

Neṯr Ḥakīm ḳavlince Keyḳubād Şāh ol naṣīḥati ḳabul ḳılub Rüstem ile Zāl'dan vaz geldi. Daḫı çeri cemʿ itmege Süleymān'uñ üzerine gitmek ardınca oldu. Nite evvel Ḳārūn-ı Dīv-bend'i, ikinci Güstehem'i, üçinci Burjīn, dördinci Gūderz'i, beşinci Gīv bu biş pehlevānları cemʿ idüb ḳatına getürdi kim her birisi pehlevān-ı tīġ-zen ü ṣāḥib-ḳırānıdı. Devründe Rüstem-i Destānlardı ḳadīmden Īrān [u] Tūrān içinde bunlaruñ miṯli yoġıdı. Anlaruñla meşveret eyledi kim Süleymān'uñ üzerine ne vechile vara ne yirde buluşa. Cevāb vidiler ki: "Yā Ḳubād Şāh leşkeri cemʿ idüb Ḳuds üzerine varalum Ḥavron vilāyetin yaḳalum yıḳalum andan geçüb Süleymān'uñ ardunca varub cihānı teng idelüm" didiler. Keyḳubād Şāh ol sözi müvecceh görüb āferīn ḳılub ḫılʿat geyürdi, iḳlīm u vilāyet virüb her birisün māl u niʿmetile ṭoyurdı. Andan buyurdu iḳalīm beglerine nāmeler yazub çeri cemʿ eyledi. Nite evvel ʿIrāḳ'dan Hedeb bin Ehdāb geldi ḳırḳ biñ leşker şekle cümlesi cebe ve cevşen ile musallaḥ ālātlu sipāhīlerle begler begisi Herem bin Hurūm idi ve pehlevānı Hurīs bin Harāsī tīg-zenidi ser-firāz u bahādur kār-sazidi. İkinci Ḫorāsān'dan altmış biñ Ḫorāsān leşkeriyle altmış altun başlu sancaġıla altmış çift nefīrile altmış altun eyerlü atlarile altmış pehlevān dilāverlerile Ḫorāsān sulṭānı Meʿkeb bin Aʿkeb geldi kim begler begisi Münkir bin Nekīridi ve pehlevānı daḫı Mencer bin Münacīrdi. Üçüncü Hindüstān'dan yitmiş biñ ceng-cū fīl-süvār Hind erenleriyle Hindustān sulṭānı **[45ᵇ]** Maḍreb bin Maḍrāb-ı Hindī geldi, her fīlüñ üzerinde cebe ve cevşenle ḳolluḳlu buṭluḳlu ḳılıclu ḳalḳanlu nacāḳlu bıçaḳlu pür yaraġıla begler begisi Kehīf bin Kühūf ve daḫı pehlevān-ı tīġ-zen ve ṣāhib-ḳırān-ı Ḳarāḥ bin Aḳrāḥıdı. Dördüncü Ṭaberistān'dan Ḳaraʿ bin Ḳarūʿ Şāh geldi ki otuz biñ atı geçimlü kend ü geyümlü erile begler begisi Ḳaṭʿ bin Ḳaṭāʿidi pehlavānı Ḳaran Bin Ḳūrūn'dı. Beşinci Türkistān'dan çerisiyle ʿAces bin Aʿcās Ḫān-ı Türkistānī geldi, ṭoḳsan biñ kişi kemerlü tīr-endāz ser-firāz Türkistān çerisiyle begler begisi ʿAras bin Aʿrās'idi pehlevānı daḫı

ʿAnaṣ bin ʿAnūṣ'ıdı. Altıncı Çīn-i Māçīnden Şehbān Şāh-ı Çīnī geldi, nice biñ biñ Çīn çerisiyle pūlād-pūş erile begler begisi Şeber-i Eşnārıdı ve pehlevānı daḫı Şebket bin Şekāt'ıdı. Yedinci Ḫaṭāy'dan yüz biñ yaraḳlu Ḫaṭāy ʿaskeriyle Ġırş bin Aġrāṣ Şāh geldi begler begisi Aḳdaḥ bin Fātiḥ'idi ve pehlevānı daḫı Ferruḥ bin Afrāḥ'ıdı be-ġāyet ceng idici dilāveridi. Ṭoḳuzuncu Deşt-i Ḳıfcāḳ'dan Ḳahhār Şāh-ı Ḳıfcāfī geldi, seksen biñ yaraḳlu için geyümlü merd-i merdānlarıla begler begisi Cāpūr-ı Cāndār'idi pehlevān ʿUnuḳ bin ʿAnūḳ'ıdı tīġ-zen dilaverdi. Meʿal ḳıṣṣa Keyḳubād Şāh az gün içinde yidi yüz biñ er cemʿ eyledi. Pes buġur Keyḳubād getdü bundan yüz yigirmi biñ at ṭonlu kendü ṭonlu er cemʿ oldu. Andan Güstehem'i Güderz'i ve Ẕūbīn ve Ḳārūn bu dört pehlevānı luṭfile seḫāvetile ḳatına getürdi çoḳ māl virdi. Cemīʿ-i çerisine ḫazīneler açub māl u genc iʿnām iḥsān eyledi eḳālim-i sebʿa beglerin kendüye fermān eyledi.

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Çün ziyāde baḫşiş itdi Şeh Ḳubād
Cümle begler luṭfı birle oldı şād

Leşkere viren melik sīm u güher
Bī-gümān ḫaşma bulur feṭḥ u ẓafer

Līk olan zer virür virmez behişt
Pes melikden ḳaṣd olan dād u dehişt

Beg o dur kim ḳuluna himmet ḳıla
Ḫiẓmetiyle bendesi devlet bula

Şāh ki ḫalḳa virmeye vü sīm zer
Ḫayf ola tīġ urasın ḫaşmına ger

Şek getürme bu söze yoḳdur nizāʿ
Māldur ādem oġlına şāhā derāʿ

Leşkere baḫşiş ḳıla gör sīm ü zer
Tā seniñçün tīġ ura ḫaşma nöker

Nuṣḥıdur Firdevsī'nüñ saʿdī sözi
Nuṣḥıla maʿmūr ider göñli gözi

Nuṣḥını Firdevsī'nüñ ṭutmaḳ gerek
Düşmenüñ zerle özin utmaḳ gerek

Şāh ki vire ḳulına milkiyle māl
Ḫaşm el-ḥaḳ olacaḳdur pāy-māl

[46ª] Bi yidür ki maluñı mār olmaya
Gülşeni merḳād-ārā ḫār olmaya

Ḳıṣṣa-yı Sām-Süvār

Ḥakīm ḳavlince çünkim Keyḳubād Şāh bu vechile çeri cemʿ itmekde ammā kim bizüm ḳıṣṣamuz ol yañadan Sām-Süvār'a Nerīmān yādigārı Kerīmān sülālesi Sām'a geldi. Nite ol zamān kim Semendūn-ı Hezār-yek-dest ṭoḳsan ṭoḳuz eliyle daḫı seng atub Sām-Süvār'ı helāk itdüm ṣanub ḳahḳahā ile gülüb didi kim: "İy Sām ṭaşlar altında ḳalduñ ḥayf kim ʿabeş yirde helāk oldun" diyüb şādılıḳ ḳılurken yil yitişüb nūr şaḳḳ olub cihān milki gün şuʿlesiyle rūşen olıcaḳ. Semendūn gördi kim Sām-Süvār yine ṣaġ u selāmet bī-melāmet ṭurur naʿra urub Semendūn diledi kim bir ḥamle daḫı ḳıla Sām-Süvār raḫş depüb meydāna girüb naʿra urub didi kim: "Yā melʿūn erenlerüñ ḥamlesi üçdür. Sen ḫod ṭoḳsan ṭoḳuz ellerüñle defʿātile baña ḥamle eyledüñ nevbet benümdür. Ġāfil olmaġıl deyüb naʿra urub çaġırınca Semendūn'uñ ʿaḳlı şaşdı, belā arusı başına uşdı, ḳan gövdesinde uyuşdı. Daḫı ṭoḳsan ṭoḳuz ellerine pūlād ḳalḳanlar ṭutub çār u nā-çār Sām-Süvār'a muḳābil u muʿārıż olub ṭurdı. Sām-Süvār daḫı Ḥaḳ Teʿālā'ya tevekkül ḳılub Ḳahramān-ı Ḳātil'üñ biñ bir ṭoplu pūlād ṣaplu gürzin eline alub başı üzre ṣalub raḫş sürüb Semendūn-ı Hezār-yek-deste ol pīl-i meste ḥavāle ḳılınca Semendūn-ı Cin daḫı egerçi kim ḳalḳanlar beraber ṭutdı ġayret itdi velākin Sām-Süvār ol pehlevān-ı rūzigār Ḳahramān-ı Ḳātil'üñ biñ ṭoplu ṣalıġıyla bir gürz eyle urdı kim ṭıraḳası ʿIrāḳ'a vardı ḍarbdan gāv u semek ḳaddi büküldi ve varca ḳuvveti baḥre dökildi. Yidi ḳat çarḫ

ırılub birbirinden söküldi. Ṣalıġuñ ṭoḳsan ṭoḳuz ṭoplara ḳalḳanlara ṭoḳıtub kār itmedi. Bāḳīsi Semendūn'uñ elleründeki ceng aletlerün yire döküb dört yüz eline ḍarb ziyāde ṭoḳundı, mecrūḥ eyledi. Şikest vāḳıʿ oldı, elleri acısından Semendūn-ı Cinnī ol ādūyısını ḫaşmını?[75] cān vehmünden dem çeküb felekde uçub ḳanı gövdesin yire ṣaçub efġān u zārısını göge çıḳub eyitdi: "Yā Sām baña itdügüñ saña ḳalmaya" didi. Daḫı naʿra urub cinlerinden ḫalāṣ olanları daʿvet eyledi, ḳaçub gitdi. Amma kim ol yañadan Rūh Şah-ı Cin Hümāyün Şāh-ı Perī ve Caʿcaʿ-i Dīv ḥükm eylediler. Bir ṭarafdan cinler çerisiyle Ḥasene-i Cin, Adḥine-i Cin, Devāre-i Cin, Decāce-i Cin, Devāyib-i Cin, Evʿicī-i Cin, Aġlaḳī-i Cin, Egḥelī-i Cin yüridi. Bu ṭarafdan daḫı perīler sulṭānı Hümāyün Şāh leşkeri perīler serhengleriyle Ḥassāse-i Perī, İḳlīd-i Perī, **[46ᵇ]** Düse-i Perī, Devāme-i Perī, Ḫafāfīs-i Perī, Caʿca-i Perī, Cevāhīs-i Perī, Teʿḳūs-ı Perī, ʿUḳāb-ı Perī yürüdiler. Bir ṭarafdan daḫı Sām-Süvār ḥükm eyledi. Caʿca-i Dīv, Afāḳ-ı Dīv, Erzaḳ-ı Dīv, Usṭuvāze-i Dīv, Efraʿ-ı Dīv, Esved-i Dīv, Ebyās-ı Dīv, Ercūce-i Dīv, Baṭraḳa-ı Dīv, Yerce-i Dīv, Batāne-i Dīv, Ebtāl-ı Dīv, Yaʿrān-ı Dīv yürüdiler. Dīv [ü] cin nefeslerinden gök yüzi ẓulumāt deryāsı gibi ḳarardı ve daḫı Semendūn'uñ çerisinüñ üç ṭarafından üç düşmān çerisi uşaġı ve irisi cenge āhenge ṭurub cinler ḳanlarından yiryüzinden ḳan yaş itdiler.

Naẓm

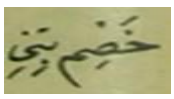
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Dīv [ü] cinnī ceng iderdi ol zamān
Ḫāk u seng u laʿle döndi aḳdı ḳan

Gürzi dīvler urdı cinnī daḫı tīġ
Ḳan buḫārı baġladı gök üzre mīġ

Gürz āvāzı çaḳ çaḳ şimşīr hem
Maġz-ı bili? yardı zehri şīr hem

75

Ṭabl urılub çalunurdı buruzenc
Bir felek ṭası öterdi çınc çınc

Cin deminden ḳararupdı ẕāt-ı şems
Eyle kim olur siyāh ḫāl-i Ḥabeş

Naʿralardan ṭās-ı gerdūn çıñradı
Ṭaşda ḳablan gökde arşlan añradı

Ehremen çeşmi odı yalgulanur
Gökde arşlan yirde_öküz belgülenür

Eyle bī-ḥadd götürürdi dīv ʿamūd
Ṭolmışıdı gürzile çarh-ı kebūd

Cin atardı nefṭ-i āteş bī-şümār
Kim perīden per yanardı bī-ḳarār

Tīġ-i elmāsı şalardı dīv perī
Cin leşinden ṭoldururdı kişveri

Gürzile kim dīv iderdi cengi-çün
Nīl u Ceyḥūn olub aḳar dīv-ḫūn

Bir ʿacāyib ceng oldı ol zamān
Miṣlini görmedi çeşm-i dehr inan

Tīġ oduna yanmışıdı ġarb u şarḳ
Tīġ odundan ḳopmuşıdı yirde berḳ

Diñle imdi cengi niçe olısar
Vir ṣalāvāt şerḥ ḳılam ser-te-ser

Neşr Ḥakīm ḳavlince perī-ḫān ve Rūḥ Şāh-ı Cinnī ve Caʿcaʿa Dīv bu üç melikler Semendūn ile hevāda ceng itmekde Sām-Süvār Semendūn'ı helāk idemeyüb ḳaçduġına melūl u maḥzūn sürüb ḳalʿaya geldi. Rūḥ Şāh'ıla Hümāyūn Şāh ḳarşu gelüb ġarḳ ḳılub baş ḳoyub üzerine laʿl u cevāhir ṣaçdılar. Sām ṣu istedi meger kim Sām'uñ ḫātunı Hümā-yı Dil-fürūz Sām'dan ḥaẕer ḳılub ol dem zehrile[76] şerbet ezüb ḫādim eline ṣundu. Didi kim: "Ol vaḳit Sām-Süvār ṣu isteyene bu cüllābı ṣunasın" didi. Ol zehr ḫūn bir yıla mühletlü zehridi yılında ādemi helāk iderdi. Hümā-yı Dil-fürūz kendüzin Sām öldüre diyüb ḳorḳusından ol ṣıçrayıcak[77] Sām'a aġu ṣundurdı. Sām daḫı ṣu dileyince Hümā-yı Dil-fürūz'uñ ḫāṣ ḫādimi cāmı ṣundı. Sām diledi kim içeydi Ḫıżr-ı Ḥāżır **[47ª]** ʿAleyhi's-selām yetişdi "Yā Sām içmegil!" didi. Sām-Süvār Ḫızr'ı görüb cāmı elinden ḳodı içmedi. Ḫıżr'a ḳarşu varub il gözünde nihān Sām-Süvār gözünde ʿayān varub Ḫızr'uñ elin öpüb görüşdi ḥāl u ḫāṭır ṣoruşdı. Eyitdi: "Yā nebīyallāh baña çoḳ zamāndur gelmedün, Semendūn'ı helāk ḳılmaġa yārī ḳılmaduñ" didi. Ḫıżr eyitdi: "Yā Sām-Süvār Ḥaḳ Teʿālā'nuñ emrinsüz bir ḳadem bir yirden bir yire varmaḳ elümden gelmez. İllā kim Ḥaḳḳ'uñ emriyle imdi yā Sām bu dem daḫı saña geldüm kim budur kim ol cāmı saña ṣundılar. Bir yıllıḳ āġūdur her kim içerse helāk olur. Yitişdüm ki içürmeyem eger kim Semendūn-ı Cinnī çün ġam çekerseñ ṣabr ḳıl kim Süleymān bin Dāvūd devrinden anuñla ceng cihānı gözlerine teng ideceksin" didi. Andan Sām-Süvār eyitdi: "Yā Resūlallāh devr-i Süleymān oldı mı? Süleymān cihān milkine geldi mi?" Ḫıżr-ı Zinde eyitdi: "Yā Sām-Süvār yidi aydan ṣoñra sen Ḥażreti Süleymān'a varısarsın, dergāhına girisersin Süleymān bin Dāvūd'a Süleymānlıḳ virildi nübüvvet ḫātemi eline aldı. Çār-ʿanāṣır muṭīʿ oldı. Sīmurġ daḫı Süleymān dergāhına geliyürür. Cemīʿ-i āfāḳda olan ḳuşlar Süleymān'a gelecekdür üzerine sāyebān olacaḳdur."

[76] Zehrile: ẕehrile
[77] Ṣıçrayıcak: ṣaçıyıcak

Naẓm

[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ol Süleymān olısar ṣāḥib-ḳırān
Ḫizmetine yüz süre pīr ü cüvān

İns ü cin ü vaḥş u ṭayr u mūr u mār
Aña çāker olacaḳdur bī-gümān

Ol Süleymān ḥażretine varıcaḳ
Olacaḳsın ḥażretine pehlevān

Devletüñle ḥürmetüñ ola ziyād
Dilegüñce devr ḳıla āsumān

Gerçi cekdüñ zaḥmet öküş derdi çoḳ
Līk şimden girü olduñ kāmurān

Böyle diyüb Sām-Süvār'a ol Ḫıżır
Ḫāṭırın itdi teselli ol zamān

Neṯr Üstād ḳavlince Ḫıżr ʿaleyhi's-selām şöyle deyicek. Nite Sām-Süvār eyitdi: "Yā Ḫıżr-ı Zinde oġlum Ḳāhir'den ne ḫaber bilürsin?" didi. Cevāb virdi kim Ẓulumātda Mālīs Ḫān ḳatında ḥayātdadur" didi. Yine Sām-Süvār didi kim: "Yā nebīyallāh ya ben Semendūn'dan kīnüm nice alam anı ḳande bulam?" Ḫıżr-ı Zinde eyitdi: "Semendūn maġribde gün ṭolundığı yirde bulunur anda daḫı senüñle muḳābil olmaz aña gitmegil kim zaḥmet çekersin."

Naẓm

[Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Ṭut naṣīḥat varma saḳın çekmeyesin zaḥmeti
Yoḳsa irer saña dehrüñ diḳkatiyle āfeti

Tehlükeye atma cānuñ ḳıl ḥaẕer Sām-Süvār
Kim neṣāyiḥ ṭutar ol ki başınuñ var devleti

Neşr Ḥakim ḳavlince Sām-Süvār bunda Ḫıżr'la kelimātda ol yañadan Semendūn-ı Cinnī daḫı ḳaçub maġribe degin ḳaçdı. Gün ṭolınduġı yire degin gitmekde ammā Rūḥ Şāh ile Periḫān çerileri geldiler çoḳ baş [u] leş getürdiler. Caʿ caʿ a **[47^{b}]** Dīv daḫı geldi Semendūn'uñ ḳaçduġın söyledi. Semendūn-ı Cin'üñ Sām ele girmedügin işidüb melūl oldı.

Naẓm
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Düşmeniçün ġam-gīn oldı pür-hüner
Kim bulamadı ʿāduya ol ẓafer

Bulmayıcaḳ ḫaṣme nuṣret bir kişi
Göñli_olıser ġam-gīn anuñ nām-ver

Der Beyān-ı Temsilāt-ı Dāsitān-ı Māżī
[Fā ʿi l ā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

İy cihānuñ kāmili ṣāḥib-hüner
Gūş ḳıl kim söyleyem emlaḥ-ḫaber

Bu cihān milki durur rūḥ-ı revān
ʿ Aḳluñuz Sām-Süvār ol nām-ver

Nefsüñüzdür ol Semendūn-ı laʿ īn
Tābiʿ i nefsüñ ḳuvāsı ne ki var

Tīg-i Ḳamḳam ṣalıġıyla şehriyār
İʿ tiḳād iḫlāṣ-ı tāʿ at mā-ḥażer

Eyle nefsüñ dīvini sen zaḫm-nāk
Tīġ-i tevḥīdile çalub şīr ü saz

Nefse yimek içmek uyḳu virmesen
Aclıġıla eylegil zīr ü zeber

Nefs elinden anca Rüstem tīġ-zen
Düşdi ne ki çāha virdi cān u ser

Nefs ucundan niçe murġī şīr-i ner
Dānesüz dāma düşüb ṣalmadı per

Āh elinden işbu nefsüñ ṣad dirīġ
Anca müʿmin menzilin ider Saḳar

Çün Semendūn eylegil nefsi zebūn
Tā kim oluñ Sām-veş ṣāḥib-ẓafer

Gūş-ı hūşı ṭutuben Firdevsī'ye
Gūş-var it sözidür raʿnā güher

Der Beyān-ı Ḫatm-ı Kitāb

İlāhī sen ol bī-niyāzsın kim cemīʿ-i belālardan mübtelāyı ḫalāṣ idersin. İlāhī sen ol kār-sāzsın ki müʿmin ü muvaḥḥidi, dergāhuñda ḫās idersin. İlāhī sen istemeyince kimse seni bulmaz, senden olmayınca kimse vaṣluña irmez. İlāhī ʿİmrān oġlu neyidi luṭfuñ irüb Mūsā didüñ. Ebū Ṭālib yetimi kimidi ceẕbün çeküb Muṣṭafā itdün. İlāhī senüñ ʿināyetüñ çavuşı saʿādet atına süvar olub Azer-i Put-tırāş kimidi kim irmese kim Ḫalīlullah ḫilʿatın giyebileydi. İlāhī bārān-ı elṭāfuñ irse kāfir müsilmān olub īmān u dīn bulur. İlāhī Muḥammed nūrı ḥaḳḳı cümle enbiyānuñ envārı ḥaḳḳı Firdevsī'ye raḥmet eylegil, bu kitābum oḳıyana ve yazana ve ıṣlāḥ idüb düzene ʿināyet ḳılub maḳāmların cennet eylegil.

Naẓm

[Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Āh ki itdüm çoḳ ḫaṭā estaġfiru'l-lāhi'l-ʿaẓīm
Tövbe yā Rāb ḳıl ʿaṭā estaġfiru'l-lāhi'l-ʿaẓīm

Gecdi ġaflet birle ʿömrüm āh dirīġā ṣad dirīġ
Olmışamdur mübtelā estaġfiru'l-lāhi'l-ʿaẓīm

İtmişem ʿişyān öküş olmışam gümrāh vāh
Dest-gīr ol reh-nümā estaġfiru'l-lāhi'l-ʿaẓīm

Nā-tüvān oldum be-ġāyet cürmümüzdür key cihān
Tevbe tevbe Rabbenā estaġfiru'l-lāhi'l-ʿaẓīm

Mücrimem Firdevsī'yem tevbe yā Rab cürmüme
Raḥm ḳıl ey pādişāh estaġfiru'l-lāhi'l-ʿaẓīm

Ender Duʿā-yı Pādişāh-ı İslām ve Der Ḫatm-i Kitāb

Ḥamd-i nā-maḥdūd ol Ḫallāḳ-ı Aʿẓama ve Rezzāḳ-ı [48ª] Ādeme kim Ḳahhār'dur celāli saṭvetiyle her mevcūd maḳhūrdur. Raḥmāndur kim cemāli tecellīsiyle her zerre mesrurdur. Semīʿdür ki semʿine ālet yoḳ. Baṣīrdür ki başrine āfet yoḳ ve şükr-i nā-maʿdūd ol Allāh'a kim bu üç yüz altmış altı mücelled kitābıñ yigirmi sekizinci cildini tamām itmeklik müyesser eyledi. Biñ sekiz yüz otuz mecālisüñ yüz ḳırḳıncı meclis-i bābın āḫir ḳılmaḳlığı muḳadder eyledi. Baʿd-ez-ān inşāllāhu teʿālā bāḳīsin daḫı ecelden emān ʿömürden zamān bulursavuz. Sulṭān bin sulṭānuñ, ẓıll-i Sübḥān'uñ, ḫān-ı ḫāḳānuñ, şāh-ı şāhānuñ, Yıldırım Ḫān bin Muḥammed Ḫān'uñ aṭāllāhu ʿömrehu eyyām-ı devletinde Ḳaresi vilāyetinde erenler himmetinde ḳuṭb-ı ʿālem irādetiyle ġayb-ı ricāl icāzetiyle müvekkel-i kelām icābetiyle tamām ḳılavuz tā kim melikü'r-Rūm ve'l-ʿAcem'üñ sulṭānı ʿālemüñ pādişāhı benī-ādemüñ nīk-nāmı tā ḳıyāmet bu Kitāb-ı Süleymān-nāme birle çün ism-i Süleymān yādigār ḳala tārīḫ-i rūzigār ola maʿārif-i Firdevsī meşhūr u āşikār ola.

Naẓm

[Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lā tün / Fā ʿi lün]

Baḫt u iḳbāl-i saʿādet münşiʾin olsun begüm
Tāc-ı devlet bu ḳırān içre ḳarīn olsun begüm

Ḫᵛāce-i dehr-i cihān aḫteri muṭīʿ çākerün
ʿArṣa-yı çarḫ āsumān püşt-i zemīn olsun begüm

Āfitāb-ı meh mücerreh māhitāb-ı Müşterī
İy muẓaffer fetḥile tīġi nigīn olsun begüm

Tā ḳıyāmet ṭura bāḳī ol Ḫudā ʿazze ve cel
Ḥażretüñe ḥāfıẓ u nāṣır muʿīn olsun begüm

Naẓmıdur Firdevsī'nüñ aḥsen-ḥadīṯ emlaḥ-kelām
Ṣād-hezār taḥsīn yüz bin āferīn olsun begüm

Āmīn yā Muʿīn

SONUÇ

Firdevsi-i Rumî 15. yüzyılın ikinci yarısı ile 16. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Hayatı hakkındaki bilgiler, doğduğu yer ve öldüğü tarih ile ilgili farklı bilgiler mevcuttur. Firdevsi-i Rumi'nin ismiyle ilgili de fikir birliği yoktur. *Süleyman-name-i Kebir* başta olmak üzere Türk edebiyatına birçok eser kazandırmıştır. Kaynaklarda çok iyi tarih bilgisine sahip olduğu söylenen Firdevsi-i Rumi; edebiyat, din, tarih, savaş, felsefe, coğrafya, mitoloji, matematik, astronomi, kısas, tıp vb. birçok alandaki bilgisiyle bu konularda çok sayıda ansiklopedik eser meydana getirmiştir. Bu çalışmayla Firdevsi-i Rumi'nin eseri olan *Süleyman-name-i Kebir*'in 28. cildi transkribe edilmiştir. Eserden elde edilen tespitler şunlardır:

* Manzum ve mensur karışık olarak yazılmış olan bu eser Süleyman Peygamber'in menkıbelerini anlatmaktadır. Bunun yanında diğer peygamberlerin olaylarını, kuşların yaratılma hadiselerini, hayalî kahramanların katıldığı savaşları da ele almaktadır. Metinde Süleyman Peygamber diğer kahramanlara sorular sorar bunun üzerine diyaloglarla şekillenen eserde Süleyman Peygamber dinleyici konumundadır.

* Firdevsi, metinde anlattıklarını sağlam bir zemine oturtmak ve inandırıcılığı arttırmak için ayet ve hadislere başvurmuştur.

* Firdevsi'nin bu eseri Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini barındırmaktadır. Harekeli olarak yazılan bu metin de diğer metinlerde olduğu gibi yazım tutarsızlıkları görülmektedir.

* Firdevsi eserini oluştururken pek çok kaynaktan beslenmiştir. Başta *Kur'an-ı Kerim* olmak üzere *Tevrat*, hadis kitapları gibi dini konuları içeren kitapların yanında Fars mitolojisinden de yararlanmıştır. Firdevsi, özellikle İranlı Firdevsi'nin *Şeh-name*'sinde yer alan efsanevi ve mitolojik şahıslardan, mekânlardan, hayvanlardan eserinde bahsetmiştir. Çok hacimli olan bu eserindeki kaynak kullanımı ne denli zengin olduğunun da göstergesidir.

* Eserde kullanılan Arapça, Farsça kelimelerden, yapılan iktibaslardan anlaşıldığı üzere Firdevsi bu alanda eğitim görmüştür. Çok hacimli ve zengin bir yapıya sahip olan bu eserinde Firdevsi, Arapça-Farsça tamlamaları ağırlıklı olarak manzum bölümlerde kullanmıştır. Eserin tamamında bu tamlamalara yer verilmediği için eserin dili ve üslubu sade kabul edilebilir. Edebi yönü zayıf olan bu manzum kısımlar mensur

parçaların özeti mahiyetinde olup tekdüzeliği gidermek, anlatılan hikâyeyi desteklemek için mensur parçaların arasına serpiştirilmiştir.

* Firdevsi'nin bu eseri tarihi kaynak olması yönüyle önem taşımaktadır. Bu sebeple eserini kaleme alırken dinî ve tarihî birçok kaynağa başvurmuştur.

* Firdevsi eseri oluştururken başlıkları Farsça olarak yazmıştır. İşlediği konuyu bir sonuca bağlamadan yarım bırakıp başka bir konuya geçerek okuyucuyu zinde tutmaya çalışmıştır.

* Genel itibariyle harekeli olarak yazılan bu yazmada harekesiz yazılan başlıklar tespit edilmiş ve imla kısmında belirtilmiştir. Manzum parçaların aruz vezinleri tespit edilmiş ve vezinden kaynaklanan hece kaynaştırmalarına yer verilmiştir. Metinde tespit edilen karakterler, mekânlar inceleme kısmında ele alınmıştır.

* Firdevsi eserinin munzum kısımlarını salavat ve dualarla sonlandırır. Genellikle Hz. Muhammed'e salavat getirirken Muhammed, Ahmed, Mustafa, gibi isimlerle daima onu yâd eder. Eserinin çoğu kısmında Esma-yı Hüsna'yı kullanması, dualara yer vermesi, peygamber hadiselerinden söz etmesi, ayet ve hadislere yer vermesi, Allah'a dua etmesi dini konularla öğüt niteliği taşıyan bu eserinin daha kanıtlayıcı kılmaya çalışmıştır.

* *Süleyman-name-i Kebir* Firdevsi'ye asıl şöhretini kazandıran hacimli eseridir. Sanat yapma amacı gütmeyen bu eserin dili oldukça sadedir. Hz. Süleyman'ın hayatını ve menkıbelerini, bunun yanında diğer hikâyeleri de öğüt mahiyetinde aktaran bu eser, tasvirli anlatımı ile Türk hikâyeciliği için de önem taşımaktadır.

81 nüshası bulunan bu eserin araştırılması ve incelenmesi ile Türk edebiyatına büyük katkılar sağlanacaktır. Çoğu çalışmadan faydalanarak hazırladığımız bu çalışmanın Türk edebiyatına ve kültürüne katkı sağlaması amaçlanmıştır.

İŞLEVSEL SÖZLÜK

Sözlük Yazılırken Kullanılan Yöntem

- Yabancı kökenli kelimeler sözlüğe eklenmiştir.
- Sözlüğe eklenen kelimelerin hangi dilden oldukları […] verilmiştir.
- Kelimeler transkripsiyon harfleriyle sözlüğe eklenmiştir.
- Kelimeler sözlüğe alınırken ilk anlamlarının yanında diğer anlamları de eklenmiştir.
- Alfabetik sıraya göre sözlük oluşturulmuştur.

A

ʿĀlem: Dünya, cihan.

ʿAdāvet: [Ar.] Düşmanlık, yığılık, husumet.

ʿAleyk: [Ar.] Senin üzerine, sana.

ʿAllām: [Ar.] Her şeyi bilen (Allah'ın sıfatıdır.), çok bilgin.

ʿAdl: [Ar.] Adalet.

Āfāḳ: [Ar.] Ufuklar, gök kenarları.

Āferīn:

Āgāh: [F.] Haberi olan, haberli, haberdar.

Ahen: [F.] 1. Demir, 2. Zincir. 3. Kılıç

Aḥsent: [Ar.] Övgüler sana, aferin sana, iyi yaptın, aferin, bravo.

Aḫter: [F.] Yıldız.

Aḳdem: [Ar.] Çok, eski, daha önce, en önce olan.

Āl: Renk olan.

ʿAlā: [Ar.] Yüksek, yüce, rütbece yükseklik, büyüklük, şeref, şan.

ʿAle'ṣ-ṣabāḥ: Erkenden, sabahla birlikte.

ʿAllāmü'l-ġuyūb: [Ar.] Gaybı bilen Allah.

ʿĀm: [Ar.] Herkese ait, Umuma mahsus. Aleyhisselam.

ʿAmūd: [Ar.] Değnek, sopa, direk.

ʿAnkebūt: [Ar.] Örümcek.

Ārā: [Ar.] Fikirler, reyler.

Ara: [Tr.] İçinde, arasında.

ʿArab-ı ʿArbā: [Ar.] Saf Arap kavmi.

ʿAṣab: [Ar.] Sinir, damar.

Aṣaḥḥ: [Ar.] En doğru.

Āsān: [F.] Kolay.

Āsiyāb: [F.] Su değirmeni.

Aṭyār: [Ar.] Kuşlar.

Aʿżā: [Ar.] Organlar, organlar üyeler.

ʿAbeş: [Ar.] Boş, anlamsız.

ʿAmmī: [Ar.] Amca, amcalar.

Āvāz: [F.] Ses, seda.

ʿAẓm: [Ar.] Yola çıkmak.

B

Bāʿiṯ: [Ar.] Sebep, neden.

Baḫş: [F.] Verme, bağış.

Bāl: [F.] 1. Kanat. 2. Kanat. 3. Boypos. 4. Üst, yukarı.

Baṣar: [Ar.] Göz, görme.

Baṣīr: [Ar.] Görüp anlayan

Bend: [F.] Mafsal, boğum, bağ, ip, zincir.

Beñdeş: [Tr.] Eş, benzer.

Benī İsrāʾīl: [Ar.] Yahudi kavminin eski adı.

Berīn: [F.] En yüksek, en yüce, en üstün.

Best: [F.] Düğüm.

Beyż: [Ar.] Yumurta, en çok atın ayaklarında çıkan yumurta büyüklüğündeki şişler.

Bīş ü kem: [F.] Fazla ve eksik.

Budaḳ: [Tr.] Dal.

Buġur: [Tr.] Bundan sonra, şimdi, bu kez, bu defa.

Buḫl: [Ar.] Cimrilik, pintilik.

Buḫūr: [F.] Tütsü.

Būm: [F.] Baykuş.

Bū-sitān: [F.] Çiçek bahçesi.

C

Câme-ḫ̌āb: [F.] Yatak odası, yatak.

Cānib: [Ar.] Yan, taraf, yön, cihet.

Cāvidān: [F.] Ebedi, kalıcı, baki.

Cedel: [Ar.] 1. Sert münakaşa, tartışma. 2. Kavga.

Cehd: [Ar.] Çalışıp çabalama, uğraşma.

Cehl: [Ar.] Bilgisizlik, câhillik.

Celīl: [Ar.] Ulu, yüce, Tanrı.

Cemāl: [Ar.] 1. Yüz güzelliği. 2. Güzellik. 3. Yüz.

Cenāb: [Ar.] Kat, yan, huzur, hazret gibi yüceltme ve ululama ifadesi.

Cenāḥ: [Ar.] Kanat, kuş kanadı.

Ceẕb: [Ar.] Kendine çekme, çekilme.

Cezīre: [Ar.] Ada, her tarafı sularla çevrili kara parçası.

Cihet: [Ar.] 1. Yön, taraf. 2. Sebep, neden 3. Yer.

Cinān: [Ar.] Cennetler, bahçeler.

Cüvān: [F.] Civan, gençlik.

Ç

Çāker: [F.] Kul, köle.

Çarḫ: [F.] 1. Çark, tekerlek. 2. Felek, gök. 3. Yaka.

Çerāġ: [F.] Mum, çıra, kandil.

Çerende: [F.] Otlayıcı, otlayan.

Çeri: [Tr.] Asker.

D

Dād u istād: [F.] Alış veriş, alım satım.

Dād-ger: [F.] İnsaflı, doğru.

Dānā: [F.] Alim, bilgin.

Dār-gīr: [F.] Savaş, kavga.

Dehre: [F.] Ölümsüz, ebedi.

Dem: [F.] 1. Nefes, soluk. 2. İçki. 3. Şarap. 4. An, zaman. 5. Hile. 6. Gurur. 7. Koku.

Deprenmek: [Tr.] Hareket etmek, harekete gelmek, kımıldanmak, sarsılmak.

Deri: [Tr.] İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan canlı örtü.

Dest-gīr: [F.] Elden tutan, yardımcı.

Dilāver: [F.] Yürekli, cesur, yiğit, kahraman (kimse).

Dil-figār: [F.] Gönlü yaralı.

Dil-küşā: [F.] Gönül çekici, gönül cezbedici.

Dirāz: [F.] Uzun.

Döndermek: [Tr.] Döndürmek, tercüme etmek, çevirmek.

Ḍuḥā: [Ar.] Kuşluk namazı.

Duḫān: [Ar.] 1. Tütün. 2. Duman.

E

Efḍal: [Ar.] En erdemli, en üstün, en bilgili.

Egni: [Tr.] Arka, sırt.

Ehlen ve sehlen: [Ar.] Hoş geldin.

Eḳālim: [Ar.] Ülkeler, memleketler, diyarlar.

Emlaḥ: [Ar.] En melâhatli, pek melîh, son derece güzel.

Enām: [Ar.] Varlıklar, yaratılmışlar, insanlar.

Engüşt: [F.] Parmak.

Envār: [Ar.] Nurlar, ziyalar, aydınlıklar, ışıklar, parlaklıklar.

Erdebīl: Azerbaycan'da yer adı.

Ervāh: [Ar.] Ruhlar, canlar, hayatın cevherleri.

Esed: [Ar.] Arslan.

Eyitmek: [Tr.] (Aytmak-ayıtmak) Söylemek, demek, anlatmak.

Eyvān: [F.] 1. Büyük sofa, divanhane, salon. 2. Kemerli yüksek bina, oturacak yüksek yer, köşk. 3. Çardak.

Eyyām: [Ar.] Günler, gündüzler.

F

Fāriġ: [Ar.] Vazgeçmiş, terk etmiş, el çekmiş.

Ferḫunde-fāl: [F.] Talihli, kutlu ve uğurlu.

Ferişte: [F.] Melek.

Ferş: [Ar.] 1. Döşeme, yayma. 2. Halı, taş, döşeme. 3. Yayılan şey, yaygı, şilte.

Fevt: [Ar.] Yitirme, kaybetme, elden çıkarma.

Fiʿl: [Ar.] İş, kâr, eylem.

Fużelā: [Ar.] Erdemliler, bilginler.

G

Ġāfil: [Ar.] Durumdan habersiz, ileri görüşsüz, dikkatsiz.

Ġāfir: [Ar.] Bağışlayan, esirgeyen.

Ġamām: [Ar.] Bulut.

Ġāret: [Ar.] Yağma etmek.

Ġarḳ: [Ar.] 1. Suya batma; batma, batırma. 2. Boğulma, boğma.

Ġarrā: [Ar.] Parlak, ışıklı, gösterişli.

Gāv: [F.] Sığır, öküz.

Ġażanfer: [Ar.] Arslan, yiğit.

Gedā: [F.] Dilenci, yoksul.

Genc: [F.] Hazine.

Girān: [F.] 1. Ağır, sakil. 2. Fena; kokmuş. 3. Bıktırıcı, usandırıcı. 4. Sert, katı.

Girdāb: [F.] Suların döndüğü yer, tehlikeli yer.

Giriftār: [F.] Ele geçirilmiş, yakalanmış, esir.

Ġulām: [Ar.] Tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlı, köle, esir.

Ġurāb: [Ar.] Karga.

Ġuṣṣa: [Ar.] Gam, keder, hüzün, tasa.

Güş: [F.] Kulak, işitme, dinleme.

Güş-vār: [F.] Küpe.

Güyā: [F.] Söyleyen, söyleyici.

Gümān: [F.] Zan, sanma, sezme.

Güzīn: [F.] Seçen, seçkin, seçilmiş, beğenilmiş.

H

Ḥacer: [Ar.] Taş.

Ḥadem: [Ar.] Hizmet edenler.

Ḫādim: [Ar.] Hizmet eden.

Ḫalāṣ: [Ar.] Kurtulma, kurtuluş.

Ḫāmūş: [Ar.] Sessiz.

Ḫannās: [Ar.] Şeytan, İblis.

Ḫāre: [F.] Çok sert.

Ḥarīr: [Ar.] Hararetli, ateşli.

Ḫāṣ: [Ar.] Özgü, özel. ʿĀm'ın zıt anlamı.

Ḥāsıl: [Ar.] Meydana çıkan.

Ḥāsid: [Ar.] Kıskanç kimse.

Ḫaşm: [Ar.] 1. Düşman. 2. Muhalif, karşı taraf.

Ḥaşem: [Ar.] 1. Maiyet, yanında bulunanlar. 2. Aile. 3. Hademe.

Ḫaşr: [Ar.] 1. Toplama, cem'etme. 2. Ölüleri diriltip mahşere çıkarma; kıyamet.

Ḥaṭṭ: [Ar.] Yazma, el yazısı.

Ḫavāṣ: [Ar.] 1. Hassalar, keyfiyetler. 2. Muhterem, saygın.

Ḫavf: [Ar.] Korku.

Hay: [Ar.] Diri.

Ḥāẕıḳ: [Ar.] Usta, maharetli, işinin ehli.

Hemçü: [F.] Gibi, onun gibi.

Hemtā: [F.] Yandaş, benzer.

Hergiz: [F.] Asla, katiyen, hiçbir vakit, hiçbir surette.

Heyʾet: [Ar.] Dış görünüş, şekil, suret, kıyafet.

Hezārān: [F.] Binler, binlerce.

Ḥicāb: [Ar.] 1. Utanma, sıkılma. 2. Perde, örtü.

Ḫılʿat: [Ar.] Kaftan.

Ḫilḳat: [Ar.] Yaradılış, huy, tabiat.

Ḥīn: [Ar.] Zaman, vakit, an.

Ḫūb: [F.] Güzel, hoş, iyi.

Ḫudāvend: [F.] Allah, Tanrı.

Ḫuld: [Ar.] Cennet, sonsuz varlık, süreklilik, kalıcılık, ölümsüzlük.

Ḫurd: [F.] 1. Ufak, minik, küçük. 2. Kırık. 3. Ehemmiyetsiz.

Hūş: [F.] 1. Akıl, şuur. 2. Ölüm. 3. Zehir.

Hümām: [Ar.] Himmetli, azimli, gayretli kimse.

Ḫürrem: [F.] Sevinçli, şen, gönül açıcı.

I

Iṣlāḥ: [Ar.] Düzeltmek, iyi bir hale koyma, iyileştirme, düzeltme.

Iżṭırāb: [Ar.] Azap, eziyet.

Issız: [Tr.] Çok sessiz.

Işık: [Tr.] Demir başlık, miğfer.

ʿIşḳ: [Ar.] Aşk.

ʿIyş: [Ar.] içki içme.

İ

ʿİẓām: [Ar.] 1. Büyüklük, ululuk. 2. Kemikler.

İbtidā: [Ar.] Başlangıç, ilk, ilklik.

İġvā: [Ar.] Baştan çıkarma, yolunu şaşırtma, ayartma.

İḳlīm: [Ar.] Ülke, memleket, diyar.

ʿİḳāb: [Ar.] Azap, eza, cefa, eziyet.

İkrāh: [Ar.] 1. Birine, zorla iş yaptırma. 2. İğrenme, tiksinme.

ʿİnāyet: [Ar.] Lütuf, ihsan, iyilik.

İntihā: [Ar.] Sona erme, tükenme, bitme, son.

ʿİtāb: [Ar.] Azarlama, paylama, tersleme; darılma.

Îʿtimād: [Ar.] Güvenme, emniyet, dayanma.

İʿtiṣām: [Ar.] 1. Bir şeye sarılıp sıkı sıkı tutma. 2. Günahtan sakınma. 3. Temiz olma.

ʿİzzet: [Ar.] Hürmet, saygı, ikram.

K

Ḳaʿr: [Ar.] Deniz, kuyu, yerin veya çukur şeyin dibi, dip.

Ḳabaḳ: [Tr.] Gözkapağı.

Ḳabīḥ: [Ar.] Çirkin, yakışıksız, fena, ayıp.

Ḳabża: [Ar.] Avuç, pençe, kılıç, bıçak vb. nin tutulacak yeri.

Ḳaḳımaḳ: [Tr.] Öfkelenmek, kızmak.

Kām-yāb: [F.] Muradına ermiş olan, kâm bulucu, bulan, talihli, isteğine ulaşmış, bahtiyar, mutlu.

Kām-kār: [F.] Bahtiyar, mutlu.

Kān: [F.] Maden, kaynak.

Kār-sāz: [F.] İş işleyen, becerikli.

Kār-zār: [F.] Savaş, cenk, kavga.

Ḳaşanmaḳ: [Tr.] İşemek.

Ḳavl: [Ar.] Söz, lakırdı.

Ḳayır: [Tr.] Kum, çakıl, kalın kum.

Ḳayṣer: [Ar.] Hükümdar, Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı.

Kef: [F.] 1. Köpük. 2. Sünger taşı.

Kej-rev: [F.] Yanlış yoldan giden, eğri eğri giden.

Kelīm: [Ar.] 1. Söz söyleyen, konuşan. 2. İkinci şahıs. 3. Tur-ı Sina'da Cenâbıhak'la konuşması dolayısıyla Hz. Musa'nın ünvanı.

Kem: [F.] 1. Az, eksik. 2. Fena, kötü; bozuk.

Kemter: [F.] Çok değersiz, bayağı, sıradan.

Kendüden: [Tr.] Kendisinden.

Kevn: [Ar.] 1. Olma. 2. Var olma, varlık, vücut.

Kevkeb: [Ar.] Yıldız.

Key: [F.] Çok, pek çok.

Keyvān: [F.] Zühal denilen gezeğen.

Ḳısmet: [Ar.] Bölme, pay etme, hisselere ayırma.

Kilāb: [Ar.] Köpekler.

Kişver: [F.] Ülke, memleket, iklim; memleket, vilayet, ülke.

Kūs: [F.] Kös, eski savaşlarda, alaylarda deve veya araba üstünde taşınarak çalınan büyük davul.

Ḳuvā: [Ar.] Kuvvetler.

Külḫan: [F.] Hamamlarda döşeme altında bulunan ve ısınmayı sağlayan kapalı büyük ocak, hamam ocağı.

L

Laçin: [?] Beyaz renkli şahin.

Lā-naẓīr: [Ar.] Benzersiz, eşsiz

Laʿl: [Ar.] 1. Kırmızı, al. 2. Parlak kırmızı taş. 3. Dudak.

Lā-şerīk: [Ar.] Ortağı bulunmayan.

Laṭīf: [Ar.] 1. Allah'ın adlarındandır. 2. Hoş, nazik.

Leş: [F.] Hayvan ölüsü.

Leşker: [F.] Asker.

Levḫ: [Ar.] Üzerine yazı yazılan nesne.

Levn: [Ar.] 1. Boya, renk, tür. 2. Nevi, çeşit. 3. Beniz, yüzün rengi.

Levvāme: [Ar.] Levmedip aşağılayan, çekiştirici, başa kakıcı, paylayıcı.

Leyl: [Ar.] Gece.

Libāçe: [F] Önü açık kıyafet (lepace).

Līk: [F.] Lākin

Liḳā: [Ar.] Yüz, çehre.

Luṭf: [Ar.] 1. Hoşluk, güzellik. 2. İyi muamele.

M

Maġz: [F.] Beyin, akıl, fikir.

Maḫrem: [Ar.] Gizli, duyulması istenmeyen.

Maḳhūr: [Ar.] Yenilmiş, yenilgiye uğramış, mağlup olmuş.

Mā-lā-māl: [F.] Dopdolu, lebalep, memlu (Māl-a-māl).

Maʿmūr: [Ar.] Bakımlı, bayındır.

Maṭlūb: [Ar.] 1. Talep olunan. 2. Alacak.

Mekr: [Ar.] 1. Hile. 2. Hile ile aldatma, maksadından vazgeçirme.

Melāʾik: [Ar.] Melekler.

Melekūt: [Ar.] Ruhlar ve melekler âlemi.

Melʿūn: [Ar.] Lanetlenmiş, Tanrı'nın gazabına uğramış.

Menbaʿ: [Ar.] Kaynak, pınar.

Menī: [Ar.] Döl suyu, bel suyu.

Merdūd: [Ar.] 1. Kovulmuş. 2. Geri döndürülmüş, geri çevrilmiş.

Merġūb: [Ar.] Arzu edilen, istenilen.

Merḳad: [Ar.] Mezar.

Mesned: [Ar.]1. İsnat edilen, dayandırılan, dayanak. 2. Rütbe, derece, paye, makam.

Meşārıḳ: [Ar.] Doğu tarafları.

Meşhed: [Ar.] Bir kimsenin şehit düştüğü yer.

Mevcūd: [Ar.] 1. Var olan 2. Hazır olan, hazır bulunan. 3. Bir topluluğu meydana getiren fertlerin hepsi.

Mevcūdāt: [Ar.] Var olanlar.

Meymene: [Ar.] Savaş durumunda olan bir ordunun sağ kanadı, sağ cenahı.

Meysere: [Ar.] Savaş durumunda olan bir ordunun sol kanadı, sol cenahı.

Mīl: [Ar.] Uzunluğu ülkeden ülkeye değişen bir uzaklık ölçüsü birimi.

Misk: [Ar.] Güzel kokulu siyah madde.

Muḥabbet: [Ar.] Sohbet.

Muḥibb: [Ar.] Sevgi duyan, seven, sevgi besleyen, dost.

Muḥīṭ: [Ar.] Çevreleyen, kuşatan.

Muḫtār: [Ar.] Seçilmiş olan, seçkin (Hz. Muhammed için).

Muḫtelif: [Ar.] Türlü, çeşitli, ihtilaflı, çelişkili.

Muḳābil: [Ar.] 1. Karşı karşıya olan 2. Bir şeye gelen, bir şeyin karşılık yapılan.

Muḳarreb: [Ar.] Yakın, yakınlaştırılmış.

Muḳayyed: [Ar.] 1. Bağlı 2. Ayağında zincir ve pranga bulunan. 3. Bir işe ehemmiyet veren. 4. Kaydolunmuş, deftere geçmiş.

Muʿabber: [Ar.] Tabir edilmiş.

Muʿabbir: [Ar.] Düş yoran kimse, rüya tabir eden, görülen rüyalardan mana çıkarana.

Muʿārıż: [Ar.] Karşı görüşte olan.

Muʿcizāt: [Ar.] Mucizeler.

Muʿteber: [Ar.] İtibarlı, saygın, hatırı sayılır.

Muraṣṣaʿ: [Ar.] 1. Kıymetli taşlarla bezenmiş. 2. İki mısraı veya iki fıkrası kelime kelime birbiriyle aynı vezin kafiyede olan. 3. Bir yazı stili.

Murġ: [F.] Kuş

Muṭīʿ: [Ar.] 1. İtaat eden, boyun eğen. 2. Bağlı. 3. Rahat.

Muṭṭaliʿ: [Ar.] Haberdar, bilgilenmiş.

Muvāfiḳ: [Ar.] Uygun, uyar, yerinde.

Mübāriz: [Ar.] Eski savaşlarda meydana çıkarak hasmıyla teke tek dövüşen.

Müdebbir: [Ar.] Sonunu düşünme, tedbirli davranma.

Müdevver: [Ar.] 1. Tedvir olunmuş, döndürülmüş. 2. Yuvarlak, tekerlek, değirmi.

Mülḥid: [Ar.] Allah'ı inkâr eden, imansız.

Münhezim: [Ar.] Yenilmiş, bozguna uğrayan, bozgun.

Münīr: [Ar.] Işık veren, aydınlatan.

Müʾeẕẕin: [Ar.] Ezan okuyan kişi.

Mürekkeb: [Ar.] 1. Terkib edilmiş, iki veya daha çok şeylerin karışmasından meydana gelen. 2. Birleşik.

Mürsel: [Ar.] Gönderilmiş, yollanmış, peygamber.

Müstaḳīm: [Ar.] Doğru, düz, dik.

Müstecāb: [Ar.] İsteği kabul görmüş, dileğine karşılık verilmiş.

Müsteʿān: [Ar.] Yardım istenen, Allah'ın sıfatlarından biri.

Müşkil: [Ar.] Zor, çetin.

Müteşekkir: [Ar.] Teşekkür eden, iyilik bilen, iyiliğe karşı nazik davranan.

Müvecceh: [Ar.] 1. Tecvih edilmiş, yüzü bir tarafa döndürülmüş. 2. Makbul, münasib.

Müvekkel: [Ar.] Vekil, vekil olunmuş.

Müyesser: [Ar.] Kolaylıkla elde edilen, kolaylaştırılmış.

Müẕnib: [Ar.] Suç işleyen, günahkâr.

N

Naḳılān: [Ar.] Haberciler, taşıyıcılar, rivayet edenler.

Nām: [F.] 1. İsim, ad. 2. Ün, lakab.

Nāme: [F] 1. Mektup 2. Sevgiye ve aşka dair yazılmış mektup. 3. Kitap, mecmua.

Nām-ver: [F] Ünlü, meşhur.

Naẓīr: [Ar.] Benzer, eş, denk.

Neberd: [F.] Savaş.

Nefs-i emmāre: [Ar.] İnsanı kötülüye sürükleyen nefis, baskıcı nefis.

Neft̩: [F.] Ham petrol, yer yağı.

Nerre: [F.] Erkek.

Nevā: [F.] Name, ezgi, ses, seda.

Nevbet: [Ar.] Sırayla yapılan iş, nöbet.

Nevḥa: [Ar.] Feryâd etme, ölüye sesle ağlama.

Nıṣf: [Ar.] 1. Yarım. 2. Bir yazı stili.

Nifāḳ: [Ar.] Ara bozuculuk, münafıklık.

Nīk: [F.] Güzel, iyi, beğenilen.

Niḳāb: [Ar.] Peçe, yüz örtüsü, örtü.

Nīk-nām: [F.] Adı iyiye çıkmış.

Nīze: [F.] Kargı, mızrak; süngü, harbe.

Nuṣḥ: [Ar.] Öğüt, nasihat.

Nübüvvet: [Ar.] Peygamberlik, Tanrı haberciliği.

Nücūm: [Ar.] Yıldızlar, astroloji.

O

Od: [Tr.] Ateş.

Oñat: [Tr.] Özenli.

Oraḳ: [Tr.] Ekin biçme aleti.

Otlak: [Tr.] Mera, çayır (otlaġ).

Ö

Ökçe: Topuğun arka kısmı.

Övmek: [Tr.] Methetmek (Ögme).

Ögüşmek:

Öz: [Tr.] Gerçek, has.

Özge: [F.] Başka, gayrı.

Ömür: [Ar.] Hayat (Ömr).

Öñ: [Tr.] Görünen ileri taraf.

P

Pāsbān: [F.] Gece bekçisi, gözcü.

Pāy-māl: [F.] Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

Pāy-taḫt: [F.] Tahtın bulunduğu yer, başkent.

Pehlevān: [F.] Yiğit, kahraman.

Pend: [F.] Öğüt.

Per: [F.] Kanat (Per ü bal).

Perende: [F.] Uçan, uçucu.

Perrān: [F.] Uçan, uçucu.

Pervāz: [F.] Kapı, pencere etrafına konan uzun parça.

Perverdigār: [F.] Yaratılmışları besleyen, Allah.

Perveriş: [F.] Beslenme, yetiştirilme.

Pes: [F.] Yeter, kâfi.

Pūlād: [F.] Çelik.

R

Rabbenā: [Ar.] Rabbimiz, cümle yaratıkların rabbi olan Hak Teala, Allah.

Rabbü'l-enām: [Ar.] Bütün mahlukların Tanrısı.

Racim: [Ar.] Taşlanmış

Raḫş: [F.] Güzel ve besili at, İran mitolojisinde Rüstem'in atı.

Raʿnā: [Ar.] Hoş, güzel.

Raṭb: [Ar.] 1. Yaş, ıslak. 2. Mülayim, yumuşak.

Rāviyān: [Ar.] Rivayet edenler, anlatanlar, nakledenler.

Refīḳ: [Ar.] Arkadaş, yoldaş.

Refīʿ: [Ar.] Yüce, yüksek.

Rehā: [F.] Kurtulma, kurtuluş, özgürlüğe kavuşma.

Rehnümā: [F.] Yol gösteren.

Remz: [F.] Kavga, savaş

Renc: [F.] Ağrı, sızı.

Revā: [F.] Uygun, yerinde.

Revān: [F.] Yürüyen.

Revnaḳ: [Ar.] Göz alıcı güzellik, parlaklık, çekicilik.

Reyḥān: [Ar.] Fesleğen.

Rikāb: [Ar.] Boyunlar.

Rivāyet: [Ar.] Söylenti.

Riyāżet: [Ar.] Nefsi terbiye etmek için az yiyip içme, ahlakı güzelleştirme.

Rumūz: [Ar.] Sembol.

S

Sācid: [Ar.] Secde eden, saygı ile eğilen.

Ṣadef: [Ar.] İçinde inci oluşan bir tür istirityenin parlak, beyaz kabuğu.

Ṣāḥib-ḳırān: [Ar.] Mesut ve bahtiyar kimse.

Sāḥir: [Ar.] Büyü yapan, sihirle uğraşan kimse.

Sāl: [F.] 1. yıl, sene, yaş.

Ṣalıḳ: [Tr.] Savaş aleti, gürz. (Salığ)

Sāmiʿ: [Ar.] İşiten, duyan kimse.

Ṣavt: [Ar.] Ses, seda, bağırma.

Ṣayd: [Ar.] Av, av hayvanı.

Sāyebān: [F.] Gölgelik.

Seḫā: [Ar.] El açıklığı, cömertlik.

Seḥāb: [Ar.] 1. Bulut. 2. Karanlık. 3. Bulut gibi uçuşan böcekler.

Seḫāvet: [Ar.] Cömertlik, el açıklığı.

Selāṭīn: [Ar.] Sultanlar, padişahlar.

Ṣenā: [Ar.] Övme.

Ser-firāz: [F.] Başını kaldıran, yücelere, yükseklere uzanan.

Ser-nigūn: [F.] Ters dönmüş.

Serīr: [Ar.] Taht, yatacak yer.

Ser-te-ser: [F.] Baştan başa, hepsi.

Server: [F.] Başkan, reis.

Seyrān: [Ar.] Gezip dolaşma, gezme, gezinti.

Sipihr: [F.] Gök, sema.

Sunġur: [Tr.] Ak doğan, şahin.

Sūrnā: [F.] Zurna.

Ṣuver: [Ar.] Suretler, şekiller.

Süñü: [Tr.] Süngü, kargı, mızrak.

Süst: [F.] Zayıf, güçsüz.

Ş

Şād: [F.] Sevinçli, mesrur, şad.

Şādī: [F.] Sevinçlilik.

Şādımān: [F.] Sevinçli.

Şād-kām: [F.] Sevinçli.

Şādlıḳ: Sevinç, neşe.

Şaḳ: [Ar.] Yarma, yırtma, yarık, çatlak.

Şaḳımaḳ: Şimşek ve yıldırım gibi çakmak, parlamak.

Şecāʿat: [Ar.] Yiğitlik, yüreklilik, cesaret.

Şeddādī: [Ar.] Sağlam ve büyük yapı.

Şemʿ: [Ar.] Mum.

Şemāʾil: [Ar.] Huylar, tabiatlar.

Şerīk: [Ar.] 1. Ortak. 2. Ders, mektep, medrese.

Şerr: [Ar.] Kötülük.

Şikār: [F.] Av.

Şikest: [F.] Kırılmış, kırık.

Şimāl: [Ar.] Sol, kuzey.

Şūm: [Ar.] Uğursuz, şom.

Şümār: [F.] Sayma, sayım.

T

Tafṣīl: [Ar.] Bir şeyi bütün ayrıntılarıyla açıklama.

Taġyīr: [Ar.] Başkalaştırma, değiştirme.

Taḥḳīr: [Ar.] 1. Hakâret etme. 2. Hor görme, küçük görme.

Taḳvā: [Ar.] Allah korkusu ile günahlardan kaçınma.

Taʿaccüb: [Ar.] Şaşma, hayret etme.

Tāʾir: [Ar.] Uçan, uçucu. (Tāyir)

Taʿẓīm: [Ar.] 1. Büyüklenme, ululama, büyük sayma. 2. Saygı gösterme, ikram etme.

Tārāc: [F.] Yağma, talan.

Tażarruʿ: [Ar.] Yalvarma.

Teferrüc: [Ar.] 1. Açılma, ferahlama. 2. Gezinti. 3. Gezintiye çıkıp gam dağıtma.

Tehī: [F.] Boş.

Tekvīn: [Ar.] Yaratma, halk etme.

Teng: [F.] Sıkışık, dar, hareket imkânı olmayan.

Teraḥḥum: [Ar.] Acıma, merhamet etme.

Tevḥīd: [Ar.] Allahın birliğine inanma.

Tīġ: [F.] Kılıç.

Tīr-endāz: [F.] Ok atan.

Ṭañlamaḳ: [Tr.] Şaşmak, şaşa kalmak.

Ṭaʿām: [Ar.] Yemek, aş.

Ṭaʿn: [Ar.] Kınama, ayıplama, yerme, sövme.

Ṭapu: [Tr.] Huzur, makam.

Ṭıraḳa: Gürültü.

Ṭuş: [Tr.] Karşı.

Ṭuyūr: [Ar.] Kuşlar.

U

Uca: [Tr.] Kalça kemiklerinin birleştiği yer, oturulacak yerin iki tarafı, kuyruk sokumu.

Uġur: [Tr.] Yön, taraf, yol, istikamet.

Uġramak: [Tr.] Bir yere gidip kısa süre kalmak

ʿUḳalā: [Ar.] Akıllı kimseler.

ʿUḳūl: [Ar.] Akıllar, zihinler, uslar.

Umūr: [Ar.] İşler, hususlar, maddeler, şeyler.

Urunmaḳ: [Tr.] Giyinmek, takınmak, takılmak.

Usṭurlāb: [Ar.] Yıldızların yeryüzüne yükseklik derecesini bulmakta kullanılan alet.

Uyluḳ: [Tr.] Kalçadan dize kadar olan bacak kısmı.

Ü

Ümerā: [Ar.] Emirler, beyler, sancak beyleri.

Üstād: [F.] Hehangi bir ilimde veya sanat dalında bilgi sahibi olan kimse.

Ümmet: [Ar.] Kavim.

Ümīd: [F.] Arzu edilen.

V

Vāfir: [Ar.] Çok, bol.

Vāḳıʿ: [Ar.] Vukû bulan, gerçek.

Vāḳıʿā: [Ar.] Gerçi, her ne kadar.

Vāḳıʿa: [Ar.] Olmuş olan şey.

Vāḳʿa: [Ar.] Olan, ortaya çıkan.

Vāḥid: [Ar.] Tek, yalnız.

Vāʿiẓ: [Ar.] Nasihat veren kimse.

Vālih: [Ar.] Şaşma, hayret içinde kalmış.

Velākin: [F.] Ama, fakat, lakin, velakin.

Vuḥūş: [Ar.] Vahşi hayvanlar.

Vuḳūf: [Ar.] 1. Durma, duruş. 2. Bir halde, olduğu gibi kalma. 3. Anlama, bilme, öğrenme, haberli olma, bilgi.

Vüzerā: [Ar.] Vezirler.

Y

Yābis: [Ar.] Kuru, rutubetsiz.

Yaḳīn: [Ar.] Sağlam ve gerçek bilgi.

Yarlıġ: [Tr.] Ferman, irade, buyrultu.

Yek-dest: [F.] Tek elli.

Yek-pāre: [F.] Tek parça.

Yeksān: [F.] Aynı seviyede, düz.

Yezdān-perest: [F.] Tanrıya tapan.

Yil: [Tr.] Rüzgar.

Z

Żabṭ: [Ar.] 1. Sıkı tutma. 2. İdaresi altına alma, kendine mal etme. 3. Silah kuvveti ile bir yeri alma. 4. Anlama, kavrama.

Ẓafer: [Ar.] Savaşta kazanılan gālibiyet.

Ẓāhir: [Ar.] Meydanda olan.

Ẓālim: [Ar.] Zulüm yapan kimse.

Żamīr: İç, derun

Zaʿferān: [Ar.] Safran, safran sarısı rengi.

Żaʿīf: [Ar.] Güçsüz.

Żarb: [Ar.] Çarpma, darp.

Zeber: [F.] Üst.

Zebūn: [F.] Zayıf, kuvvetsiz, dermansız.

Zecr: [Ar.] 1. Önleme, yasak etme. 2. Zorlama, zorla yaptırma. 3. Kovma. 4. Eziyet, sıkma.

Ẕehr: [F]Çok acı.

Zehre: [F.] Öd, safra.

Ẕelel: [Ar.] Sürçme, küçük.

Ẕelīl: [Ar.] Aşağılanan. hor, hakir, alçak, aşağı tutulan.

Zeng: [F.] Pas.

Zer: [F.] Altın.

Zevāl: [Ar.] 1. Bir yerinden ayrılıp gitme. 2. Zâil olma, sona erme. 3. Güneşin baş ucunda bulunan zamanı, öğle vakti.

Ẕevḳ: [Ar.] Tatma, tat alma, hoşa gitme.

Ẕikr: [Ar.] Anma, anılma.

Zīr ü zeber: [F.] Altüst.

Zīr: [F.] Aşağı, alt.

Zirih: Zırh, demirden yapılmış savaş elbisesi.

Ziyād: [Ar.] Fazlalık, çokluk.

Ziyāde: [Ar.] Fazla, çok.

Żiyāfet: [Ar.] Şölen.

Ziyān: [F.] Zarar.

Ẓulm: [Ar.] 1. Bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koyma. 2. Zulüm, haksızlık, eziyet.

Ẓulumāt: [Ar.] Karanlıklar.

KAYNAKÇA

Adam, B. (2012). Tevrat. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 40-45).

Adam, B. (2012). Üzeyir. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 401-402).

Akalın, S. (1993). *Türk Folklorunda Kuşlar*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Akay, A. (1990). *Firdevsi Süleymân-nâme (44. Cilt) Metin ve Fiiller Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksoy, M. (2000). *Uzun Firdevsi'nin Süleymân-nâme'sinde Destan Unsurları Cilt 1, Giriş-İnceleme* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksu, R. (2016). *Firdevsi-i Rumi Süleymânnâme-i Kebir*. (Doktora Tezi) Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Albayrak, N. (1993). Cem. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 279-280).

Apak, A. (2012). *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi II (Hulefâ-i Râşidîn Dönemi).* İstanbul: Ensar Neşriyat.

Arslan, N. Ö. (2019). *Firdevsi-i Rûmî Süleyman-name-i Kebir 11., 12., 13. Ciltler (İnceleme-Metin)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atasoy, F. O. (2010). Şeyh Vefa ve Yedi Yıldızun Ahkâmı Adlı Risalesi. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 5*, 154-177.

Avcı, C. (2008). Rum. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 222-225).

Babacan, İ. (2019). Ferheng-i İstilahât-ı Nücumî ve Divan Şiiri Araştırmaları Açısından Önemi. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 2(1)*, 109-124.

Babinger, F. (1982). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri.* (C. Üçok, Çev.). Kültür Bakanlığı Yayınları.

Babür, Y. (2013). *Firdevsi-i Rumi Süleymân-nâme-i Kebîr (6-7.Ciltler/İnceleme-Transkripsiyonlu Metin* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bahadıroğlu, Y. (2010). *Resimli Osmanlı Tarihi.* Nesil Yayınları.

Balcı, R. (2007). *Katib Çelebi Keşfü'z-Zünûn.* Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi: Destanlar Devrinden Zamanımıza Kadar*. Millî Eğitim Basımevi.

Biçer, B. (2005). *Firdevsi-i Rûmî ve Tarihçiliği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Biltekin, H. (2010). Şeyhî. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 80-82).

Birışık, A. (2002). Kur'an. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 401-404).

Bozkurt, K.; Küçükaşçı, M. S. (2003). Medine. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 305-311).

Buzpınar, Ş. T. (1997). Havran. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 539-541).

Büke, H. (2015). *Firdevsi-i Rûmî, Süleymân-nâme (38. Cilt), Dil Özellikleri, Metin, Söz Dizini* (Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Canım, R. (2000). *Latîfî, Tezkiretü'ş-Şuarâ ve Tabsıratü'n Nuzamâ.* AKM Yayınları.

Cebeci, L. (2020). Mikâil. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 45-46).

Cevdet, A. (1985). *Kısas-ı Enbiya* (Cilt 1). İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Ceylan, Ö. (2007). *Kuşlar Divanı/Osman lı Şiir Kuşları*. Kapı Yayınları.

Cihan, E. (2019). *Firdevsi Rumi'nin Süleymân-nâme'sinin 71. Cildi (İnceleme-Tenkitli Metin).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

Çakın, M. B. (2018). *Firdevsi-i Rûmî'nin Süleymân-nâme Adlı Eseri (14-15. Ciltler) İnceleme-Metin* (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çatıkkaş, M. A. (2009). *Firdevsi-i Rûmî Süleyman-name-i Kebir.* TDK Yayınları.

Çatıkkaş, M. A. (2015). *Firdevsi-i Rûmî Satranç-nâme-i Kebîr.* TDK Yayınları.

Çelebi, İ. (1998). Hızır. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 406-409).

Çelebi, İ. (2000). İnşikâku'l-kamer. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 343-345).

Çelebi, İ. (2013). Ye'cûc ve Me'cûc. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 231-234).

Demirci, K. (1993). Dahhak. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 408-409).

Demirkent, I. (2022). Kayser. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 94-96).

Demiröz, F., & Yılmaz, E. E. (2022). Firdevsi'nin Süleyman-name-i Kebir'in 1. ve 2. Cilt Üzerine. *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature 8(4),* 855-885.

Demirsoy A. (1992). *Yaşamın Temel Kuralları. Omurgalılar/Amniyota (Sürüngenler, Kuşlar ve Memeliler).* Meteksan Yayınevi.

Devellioğlu, F. (1999). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat.* Aydın Kitabevi Yayınları.

Dilçin, C. (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü.* TDK Yayınları.

Ece, H. K. (2012). *Hz. Süleyman.* İstanbul: Beyan Yayınları.

Ekşioğlu, S. (2018). *Firdevsi-i Rûmî Süleymân-nâme Cilt 11 (Dil İncelemesi-Metin-Dizin)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Eren, H. (2018). *Firdevsi-i Rûmî Süleyman-name-i Kebir 34-35. Ciltler (İnceleme-Tenkitli Metin- Dizin)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erinç, S. (1998). Hindistan. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 69).

Ersoylu, H. (1981). Türk Dünyasının Düşünce, Dil ve Edebiyatındaki Bazı Kuşlar. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi (2)11*, 706-126.

Fayda, M. (1994). Ebu Bekir. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 101-108).

Fayda, M. (1995). Fârûk. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 176-177).

Fayda, M. (2020). Muhammed. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 406-421).

Fığlalı, E. R. (1989). Ali. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 371-374).

Fığlalı, E. R. (1994). Ebu Tâlib. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 237-238).

Fığlalı, E. R. (1997). Hasan.İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 282-285).

Fığlalı, E. R. (1998). Hüseyin. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 518-521).

Genç, G. (1995). *Firdevsi-i Rûmî Süleymân-nâme (25 ve 26. Ciltler) Giriş-Metin-Sözlük* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gölpınarlı, A. (1992). *Yunus Emre ve Tasavvuf*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Güç, A. (2009). Sâlih. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 32-33).

Gürtunca, M. F. (2007). *Tarih-i Taberî* (Cilt 1). (M. F. Gürtunca, Çev.) İstanbul: Sağlam Yayınevi.

Harman, Ö. F. (1991). Âsaf B. Berahyâ. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 455).

Harman, Ö. F. (1992). Bel'am b. Bâûrâ. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 389-390).

Harman, Ö. F. (1993). Danyal. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 480-481).

Harman, Ö. F. (1994). Dâvûd. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 21-24).

Harman, Ö. F. (1995). Eyyûb. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 16-17).

Harman, Ö. F. (1998). Hûd. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 279-281).

Harman, Ö. F. (2000). İbrâhim. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 266-272).

Harman, Ö. F. (2000). Îsâ. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 465-472).

Harman, Ö. F. (2001). İsrâil (Benî İsrâil). İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 193-195).

Harman, Ö. F. (2001). Karun. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 519-520).

Harman, Ö. F. (2002). Kudüs. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 323-327).

Harman, Ö. F. (2003). Lokman. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 205-206).

Harman, Ö. F. (2004). Meryem. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 236-242).

Harman, Ö. F. (2007). Nûh. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 224-227).

Harman, Ö. F. (2010). Süleyman. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 56-60).

Harman, Ö. F. (2012). Tübba'. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 455-456).

Harman, Ö. F. (2013). Yûnus. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 597-599).

Harman, Ö. F. (2013). Yûsuf. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 1-5).

Harman, Ö. F. (2020). Musa. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 207-213).

İnalcık, H. (1992). Bâyezid I. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 231-234).

İnalcık, H. (2003). Mehmed II. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 395-407).

İnalcık, H. (2020). Murad II. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 164-172).

İsen, M. (1994). *Gelibolulu Mustafa Âli, Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı.* AKM Yayınları.

İsen, M. (1999) . *Latîfî Tezkiresi, Heşt Behişt.* Akçağ Yayınları

Kabaklı, A. (2002). *Türk Edebiyatı* (Cilt I). Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Kanar, M. (2008). *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük.* Say Yayınları.

Kanar, M. (2011). *Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü.* Say Yayınları.

Kapal, N. (2013). Zati Divanı'nda Kozmik Unsurlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (6),* 160-170.

Kapar, M. A. (1994). Ebu Cehil. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 117-118).

Kapar, M. A. (1994). Ebu Lehep. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 178-179).

Kaplan, S. (2019). *Firdevsi Rumi Süleymân-nâme (29 ve 30. Ciltler) (Giriş- İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım).* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Karaismailoğlu, A. (2001). Kâsım-ı Envâr. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 542-543).

Karaismailoğlu, A. (2022). Kemâleddîn-i İsfahânî. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 233).

Karaman, M. L. (199l). Filistin. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 89-103).

Kaya, M. (2000). İskender. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 555-557).

Kazancı, A. L. (1994). Ebrehe. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 79-80).

Keskioğlu, O. (2013). *Siyer-i Nebî (Hazret-i Peygamber'in Hayatı).* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kıel, H. R. (1996). Gedik Ahmed Paşa. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 543-544).

Kılavuz, A. S. (1991). Azrail. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 350-351).

Kılavuz, A. S. (1989). Ali el-Hadi. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 394-395).

Kırca, C. (1988). Âd. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 333-334).

Kırca, C. (2009). Semûd. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 500-501).

Köksal, M. F. (2005). *Klasik Türk Şiiri Araştırmaları.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Köprülü, M. F. (1964). Firdevsi. İçinde *MEB İslam Ansiklopedisi.* (ss. 649-651).

Köprülü, O. F. (1996). Firdevsi Uzun. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 127-129).

Kut, G. (1989). Ahmedî. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 165-167).

Kutluk, İ. (1981). *Kınalızade Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şuara.* TTK Yayınları.

Kutluk, İ. (1997). *Beyanî Mustafa Bin Carullah ,Tezkiretü'ş-Şuarâ.* TTK Yayınları.

Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrât, Zebur, İncil). (2006). Yeni Yaşam Yayınları.

Mackenzie, D. A. (1996). *Çin ve Japon Mitolojisi* (Çev. K. Akten). İmge Kitabevi.

Mengi, M. (2005). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi (Edebiyat Tarihi-Metinler).* Akçağ Yayınları.

Mutçalı, S. (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük.* Dağarcık Yayınları.

Noyan, B. (1986). *Hacı Bektaş Veli Vilâyet-nâmesi-Firdevsi-i Rûmî.* Doğuş Matbaası.

Olgun, İ. (1978). *Kutb-name.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Olgun, İ. (1980). *Kutb-name.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Olgun, İ., & Parmaksızoğlu, İ. (2011). *Kutb-name.* Ankara: TTK Yayınları.

Onay, A. T. (1993). *Eski Türk Edebiyatından Mazmunlar ve İzahı*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Orhonlu, C. (1996). Habeş Eyaleti. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 363-367).

Öz, M. (2020). Muhammed el-Cevad. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 512-513).

Özaydın, A. (2009). Sencer. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 507-511).

Özcan, A. (2009). Sind. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 242-244).

Özkırımlı, A. (1983). *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi* (2.baskı). Cem Yayınevi.

Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü.* Kapı Yayınları.

Pala, İ. (2020). Mühr-i Süleyman. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 523-525).

Sami, Ş. (1996). *Kâmusu'l-Âlâm*. Kaşgar Neşriyat Yayınları.

Sinanoğlu, M. (1998). Hürmüz. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 495-496).

Şahinoğlu, M. N. (2022). Kemâl-i Hucendî. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 226).

Şakar, S. Ö. (2009). *Firdevsi-i Rûmî, Terceme-i Câme-şûy-nâme.* Sîmurg Yayınları.

Şenödeyici, Ö., & Koşik, H. S. (2017). *Osmanlı'nın Gizemli İlimleri 1; Kur'an Falları ve Uzun Firdevsi'ye Ait Bir Örnek.* Kesit Yayınları.

Şentürk, A. A. (1994). Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sabitler (Burçlar). *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi (90),* 131-180.

Şentürk, A. A. (2004). *Osmanlı Şiiri Antolojisi.* Yapı Kredi Yayınları.

Şentürk, A. A., & Kartal, A. (2005). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi.* Dergâh Yayınları.

Şentürk, L. (1978). Mirac'da Resul-i Ekrem (S.A.V.) Allah'ı Gördü mü?. *Diyanet Dergisi (17/3),* 133-139

Tahir, B. M. (2016). *Osmanlı Müellifleri* (Cilt 2) (H. M. Saraç, Çev.). Türkiye Bilimleri Akademisi Yayınları.

Tanyıldız, A. (2005). *Firdevsi-i Tavil Münazara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin-Sözlük)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tarlan, A. N. (1990). *Ali Nihad Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler*. Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını .

Taşağıl, A. (1998). Hoten. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 251-253).

Tekindağ, Ş. (2003). Mahmud Paşa. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 376-378).

Topaloğlu, B., & Karaman, H. (1977). *Arapça-Türkçe Yeni Kamus.* Ahmet Sait Matbaası.

Toprak, S. (2006). Münker ve Nekir. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 14-15).

Tökel, D. A. (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar.* AkçağYayınları.

Tulum, M. (2013). *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü.* Kapı Yayınları.

Tuman, M. N. (1945). *Tuhfe-i Nâili* (Cilt 2). Millî Eğitim Yayınları.

Tuman, M. N.(2001). *Tuhfe-i Nâ'ilî (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri).* Bizim Büro Yayınları.

Tülücü, S. (1997). Hatim et-Tai. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 472-473).

Uludağ, S. (1997). Cabelka-Cabelsa. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 525).

Uludağ, S. (2012). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü.* Kabalcı Yayıncılık.

Usta, H. İ. (1995). *Firdevsi Rumi, Süleyman-name-i Kebir, İnceleme-Metin-Sözlük* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uz, Ö. (2022). *Süleyman-name-i Kebir (16. cilt) İnceleme-Metin.* DBY Yayınları.

Uzun, M. İ. (1992). Burç. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 424-426).

Ünver, İ. (1997). Hâmidî. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 461-462).

Vanlı, M. (2012). *Firdevsi-i Rûmî Süleyman-name-i Kebir (8.-9. Ciltler) (İnceleme-Metin)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuz, S. S. (2005). Mi'rac, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Cilt 30). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yavuz, Y. Ş. (1988). Adn. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 390-391).

Yavuz, Y. Ş., & Ünal, Z. (1993). Cebrail. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 202-204).

Yazıcı, T. (1993). Câm-ı Cem. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 42).

Yazıcı, T. (1997). Hâfız-ı Şîrâzî. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 103-106).

Yıldırım, N. (2006). *Fars Mitolojisi Sözlüğü.* Kabalcı Yayınevi.

Yıldırım, N. (2008). Rüstem-i Zâl. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (ss. 294-295).

Yurt, N. (2023). *Firdevsi Rumi Süleyman-name-i Kebir(27. cilt) İnceleme-Metin.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan: Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZEL İSİMLER İNDEKSİ

Abdulbaki Gölpınarlı, 4

Abdullah, 36

Abdullah İbn Mes'ud, 97

Abdullah-ı Şaşi, 49

Abdullah-ı Şirazi, 48

Abdurrahman-ı Cami, 50, 51

Abdü'l-Uzzâ b. Abdül'l-Muttalib, 97

Ab-ı hayat, 86

Abram, 24

Acem, 80

Ad Kavmi, 81, 82

Âdem, 17, 19, 20, 56, 57, 73, 82, 100, 133

Aden, 72, 82, 102

Adnaniler, 36

Adunya, 132, 138

Agniyanus-ı Hakim, 127

Ahd-i Atik, 13, 19, 24, 28, 30, 31, 34, 82, 84

Ahd-i Cedîd, 28

Ahiryanus Div, 128

Ahkaf, 22

Ahmed, 36, 37

Ahmed Paşa, 45, 49, 51

Ahmedi, 46, 47, 52, 352

Ahmed-i Muhtar, 36

Ahsenü'l-Kasas, 25

Ahura Mazda, 114

Aişe, 38

Akran Şah, 136

Ali b. Ebi Talib, 39

Ali Sait, 50, 51

Ali Şir Nevai, 50

Aliyyü'r-Rıza, 42

Amalika, 72, 81, 125

Amine, 36, 100

Anasır-ı Erbaa, 93

Anka, 69, 103

Ankara, 80

Arabistan, 72

Arafiç Tacir, 136

Arapça, xix, 2, 11, 15, 18, 34, 51, 53, 66, 78, 86, 90, 98, 102, 105, 141, 147, 149, 150, 158, 164, 331, 352, 353

Ardeidae, 61

Ariel, 78

Arzıtilek, 55

Asaf, 31, 94, 100, 130, 350

Asaf b. Berahyâ, 31
Asiye, 28
Aşer, 83
Atik, 37
Atmaca, 60
Attar, 7
Avni, 44
Avs, 81
Ay, 54, 155
Ayas Bey, 47
Aydın, 80
Aydıncık, 80
Aydınoğulları, 47
Azazil, 17
Azer, 24
Azerbaycan, 49, 92, 110, 336
Aziz, 26
Azrail, 13, 352
Bad Pay-ı ʿAyyar, 129
Bağdad, 81
Bahaeddin, 48
Balaban Kuşu, 61
Barak Baba Risalesi, 4
Basaniye, 27
Baykuş, 61, 335
Baz, 62
Bazarlu Bey, 2
Bedir, 36, 97
Behmen, 108, 113
Behram, 54, 108
Behram-ı Gur, 108
Behruz, 109
Bel'am-ı Baur, 83
Belkıs, 32
Belkıs-name, 8
Beney Yisrael, 83
Benyamin, 83
Beyani, 1, 9
Bijen, 109, 110, 120, 122
Biyaresb, 112
Bonelli, 8
Botaurus stellaris, 61
Bursalı Mehmet Tahir, 1, 3, 4, 8, 9, 52
Bülbül, 14, 63, 262
Bülbül-i Kudsi, 14
Bünyamin, 26
Büyük Selçuklu, 106
Cabelka, 73
Cabelsa, 73, 354
Cafer-i Sadık, 5

Cebele b. İsaf, 38

Cebrail, 13, 14, 15, 18, 22, 25, 35, 89, 100, 354

Celili, 48

Cem, 23, 45, 47, 48, 50, 79, 99, 110, 111, 112, 113, 120, 172, 192, 254, 308, 309, 313, 348, 353, 354

Cemaleddin-i İsfahani, 50

Cemali, 52

Cemşasb, 111

Cemşid, 10, 110, 111, 112, 113, 115, 120, 121, 124, 126

Cemşid Şah, 10

Cibril, 14

Cibril-i Emin, 14

Ciconiiformes, 61

Çah-ı Bijen, 109

Çoban Yıldızı, 57

Dahhak, 111, 112, 115, 349

Dan, 83

Danyal, 84, 350

Dara, 113, 117

Daryuş, 117

Davet-name, 4

Davut, 78, 350

Devletşah, 50

Dırazdest, 108

Dicle, 34

Düstur-name, 47

Ebabil, 63, 64

Ebrehe, 63, 64, 96, 268, 352

Ebu Cehil, 96, 97, 351

Ebu Kuhafe, 37

Ebu Lehep, 97, 351

Ebu Lülü, 38

Ebu Talip, 36, 39, 85, 350

Ebu Turap, 39

Ebü'l Hasan, 39

Eflatun, 97

Efrasiyab, 109, 113, 126

Efrayim, 26

Ehrimen, 114, 117

Elburz Dağı, 99, 125

Endülüs, 129, 136

Enoch, 21

Enveri, 47, 48

Erkam b. Ebü'l Erkam, 37

Eski Anadolu Türkçesi, vi, 331

Esma-yı Hüsna, 9, 332

Esʿad-ı Maġribi, 129

Evhadüddin-i Kirmani, 50

Ezra, 105

Fahr-i Cihan, 36

Fahrü'l-Kiram, 36

Fal-ı Kur'an-ı Azim, 5

Farsça, xix, 11, 49, 51, 60, 64, 76, 98, 99, 141, 143, 147, 149, 150, 165, 331, 332, 351

Faruk, 38

Fatih Sultan Mehmet, 1, 46, 47, 48

Fatma, ii, iii, iv, vi, vii, 40

Feramurz, 108, 122

Feraset-name, 5

Feridun, 99, 112, 115, 122, 126

Filistin, 53, 74, 352

Firaset-name, 8

Firavun, 28, 31, 107

Firdevsi, i, ii, iii, iv, v, vi, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 37, 38, 41, 52, 119, 153, 158, 331, 332, 348, 349, 352, 353, 354

Firdevsi et-Tavil, 1

Firdevsi Rumi, 10

Firdevsi-i Osmani, 1, 7

Firdevsi-i Rumi, i, ii, iii, iv, v, vi, vii, 1, 9, 10, 11, 12, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 331, 332, 348, 354

Firdevsi-i Tavil, 1

Firdevsi-i Tusi, 1

Firuz, 39

Furkan, 18

Gabriel, 14

Gad, 83

Gave, 112

Gazali, 7

Gazanfer-i Berberi, 130

Gedik Ahmed Paşa, 45, 352

Gehram, 17, 130, 150, 195

Gelibolulu Mustafa Ali, 3

Genc-i Revan, 88

Germiyan, 47, 52, 80

Geşvad-ı Zerrinkülah, 116

Gılan, 50

Giv, 109, 115

Goştasb, 108

Grekçe, 34, 35, 76, 102

Guderz, 115, 116

Gülçiçek Hatun, 42

Gülistan, 1

Güstehem, 110, 116, 117, 123, 311, 320

Habeş Hıristiyanları, 63

Habibullah, 36

Hace Ebü'l-Vefa el Bağdadi, 48

Hacı Bayram Veli, 44, 52
Hadikatü'l-Hakayık, 5, 8
Hadis-i Ahsen, 6, 8
Hadramut, 81
Hafız-ı Şirazi, 47, 49, 52, 354
Hafsa, 38
Hakayık-name, 5
Hakikat-name, 5
Haleb, 80
Halife Mu'tasım, 42
Hamel, 58
Hamid, 80
Hamidi-i Acem, 48
Hamidi-i İsfahani, 48
Hanok, 21
Harbuc, 99
Harcird, 50
Harezm, 81
Haris, 17
Harizm, 50
Harizmşahlar, 50
Harun, 28, 84, 87
Harut, 57
Has Murat Paşa, 46
Hasan, 39, 40, 41, 46, 73, 350, 352
Hatice, 18
Hatim et-Tai, 101, 354
Havran, 27, 75, 349
Havva, 17, 20, 72
Hayat u Memat, 3, 7
Hayat-name, 7
Hayber, 36
Haydar-ı Kerrar, 40
Haza'l-Kitabu Fal-ı Kur'an-ı 'Azim, 5
Hekim Sinan, 52
Hemedan, 48
Hendek, 36
Henoch, 21
Herburz, 99
Hermes, 55
Hıdırellez, 86, 92
Hıristiyan, 14
Hıristiyanlık, 14, 24, 89
Hıta, 75
Hızır, 2, 46, 79, 86, 92, 118, 157, 349
Hızır Bey, 2
Hicaz, 28, 77, 80, 105
Hindistan, 65, 71, 76, 99, 349
Hint, 49, 74, 76
Hoca Kemal, 49

Horasan, 3

Hucend, 49, 51

Hurşid, 58

Huşe, 59

Hüma, 64, 103

Hümam-ı Tebrizi, 49

Hüma-yı Kudsi, 14

Hüseyin, 40, 41, 350

Hz. Adem, 13, 20, 72

Hz. Aişe, 87

Hz. Ali, 39, 40, 41, 60, 77, 155

Hz. Davud, 29, 30, 31

Hz. Ebu Bekir, 18, 37, 38, 39

Hz. Eyüp, 27

Hz. Hacer, 25

Hz. Hud, 22

Hz. İbrahim, 14, 15, 19, 24, 25, 27, 36, 78, 104, 155, 156

Hz. İdris, 21

Hz. İsa, 35, 36, 157

Hz. İshak, 27

Hz. İsmail, 25

Hz. Muhammed, 14, 18, 36, 37, 39, 77, 85, 87, 91, 102, 104, 142, 155, 332, 341

Hz. Musa, 15, 18, 19, 28, 83, 84, 87, 88, 92, 156, 157, 339

Hz. Osman, 39, 40

Hz. Ömer, 38, 39

Hz. Salih, 23, 24

Hz. Süleyman, vi, 8, 9, 27, 31, 32, 33, 78, 100, 154, 155, 157, 158, 332

Hz. Yakup, 26, 83, 87

Hz. Yunus, 34

Hz. Yusuf, 25

I. Mehmet, 43

I. Murat, 2

II. Bayezit, 3, 5, 8, 9, 45

II. Mehmet, 44, 45, 46

II. Murat, 43, 44, 45

II. Yakup Bey, 52

III. Alaeddin Keykubat, 2

Irak, 41, 49, 50

İblis, 15, 17

İbn Abbas, 21, 87

İbn Hazm, 105

İbrahim, 2, 5, 19, 24, 46, 79, 92, 95, 100, 104

İbrahim Necmi, 52

İbrahim Paşa, 5

İbranice, 15, 17, 21, 25, 28, 30, 34, 35, 82, 84, 88, 89, 105

İdris Peygamber, 10, 22

İlya Bin Davut, 130

İlya bin İşa, 131

İlyas, 86, 118

İlyas bin Hızır, 1, 11

İlyas Çelebi Hızır, 1

İmad-i Fakih-i Kirmani, 48

İmam Hasan-ı Askeri, 104

İncil, 10, 35, 352

İran, 3, 51, 52, 57, 69, 76, 99, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 343

İsfahan, 48, 50

İshak, 15, 45, 46, 95, 100

İskender, 79, 86, 92, 113, 117, 118, 352

İskender-i Zülkarneyn, 86

İslam, 17, 23, 24, 28, 30, 39, 77, 87, 90, 97, 100, 104, 105, 107, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354

İsmaililer, 36

İsm-i A'zam, 57, 83, 94, 100

İsrafil, 13

İsrail, 31, 33, 83

İsrailoğulları, 13, 15, 25, 27, 28, 29, 30, 34, 78, 83, 84, 89, 156

İssakar, 83

İstanbul, xix, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 12, 43, 44, 46, 48, 51, 78, 348, 349, 350, 351, 354

İstinhar, 81

İyyob, 27

Jesus, 35

Jonah, 34

Jonas, 34

Kaf Dağı, 64, 99, 103

Kahir bin Sam, 131, 133, 135

Kahraman-ı Katil, 118

Kaknus, 65, 76

Kamer, 58, 59, 158, 167

Karesi, 80

Kartal, 47, 66, 353

Karun, 87, 98, 350

Kasas, 7

Kasım-ı Envar, 50

Kastaguhinuriş, 132

Katip Çelebi, 3, 9

Kattat bin Kaytas, 132

Kavm-i Can, 133

Kayser-i Rum, 102

Kaz Peygamber, 133

Kebuter-i Perran, 67

Keldani, 14

Kemaleddin, 48, 50

Kemal-i Hocendi, 48, 49, 52

Kenan, 19, 26, 28

Kerbela, 41

Keriman, 119

Kerkes, 67, 295

Kerrubiyun, 13

Keşfü'z-zünun, 1, 9

Kevser, 41, 102

Keyaniyan, 113, 120

Keyhüsrev, 109, 113, 115, 116, 117, 120

Keykavus, 120

Keykubat, 2, 75, 78, 109, 110, 113, 115, 116, 120

Keykubat Şah, 16

Keyvan, 56

Kıbti, 28

Kınalızade, 1, 9

Kıssa-i Cezire-i Midilli, 7

Kıssa-i Midilli, 7

Kitab-ı Mukaddes, 14, 21, 27, 30, 84

Kocaeli, 80

Kudüs, 29, 31, 38, 78, 79, 84, 138, 351

Kufe, 41, 77

Kuh-ı Elbruz, 99

Kuhpaye, 48

Kumru, 68

Kur'an-ı Kerim, 5, 10, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 31, 34, 35, 36, 38, 39, 48, 82, 83, 86, 87, 88, 91, 92, 96, 97, 158, 331

Kureyş, 36, 37, 85, 96

Kutb-name, 7, 8, 352

Künhü'l-Ahbar, 1, 9

Latifi, 1, 3, 9, 349, 351

Leclacı Kamil, 10

Levi, 83

Lokman, 81, 88, 142

Lokman Hekim, 81

Mahmut Paşa, 46, 47, 48, 51, 353

Maktel-i Hüseyin, 41

Malis Han, 133, 135

Marut, 57

Maveraünnehir, 49

Mecuc, 91, 92, 98, 103, 118

Mecdüddin Ahmed, 52

Mecelletü'n-nişab, 52

Medine, 36, 40, 41, 77, 78, 138, 348

Mehdi, 104

Mehmet Süreyya, 3

Mekke, 36, 37, 39, 72, 73, 77, 85, 96, 97, 102, 139, 247, 250, 251

Mekkeli Hattab, 38

Melek-i Müvekkel-i Atyar, 134

Melek-i Müvekkel-i Hak, 134

Melihi, 2

Melikşah, 106

Menakıb-ı Hünkar Hacı Bektaş-ı Veli, 12

Menşa, 26

Menteşe, 80

Menuçehr, 121, 126

Merih, 54

Meryem, 14, 35, 36, 83, 89, 90, 157, 158, 166, 191, 309, 314, 351

Mesih, 35, 36

Mevlana Celaleddin-i Rumi, 49

Mevlana Hamidi, 48

Mısır, 19, 26, 27, 28, 31, 46, 74, 80, 83, 89, 97, 107, 117, 129, 139

Midraş, 21

Mikâil, 13, 15

Minuçihr, 124

Miran Şah Mirza, 49

Mirrih, 54, 59

Mişna, 19

Molla Hamidi, 48

Molla İzari, 52

Molla Muhammed Mağribi, 49

Molla Veliyyüddin Efendi, 51

Moriz Wickerhauser, 8

Moşeh, 28

Muaviye, 40, 41, 73

Muhammed b. Resul-i Sarayi, 7

Muhyiddin-i Arabi, 7

Murat Hüdavendigar, 42

Murtaza, 39

Mushaf, 18

Mücteba, 40

Mühr-i Süleyman, 100, 353

Münazara-i Seyf ü Kalem, 5, 6, 7, 8, 11, 353

Münije, 109

Münker, 16, 353

Müsellah-name, 8

Müşteri, 54, 58, 59

Naftali, 83

Nahid, 57

Nasıriddin-i Tusi, 12

Nekir, 16

Nemrut, 24, 25, 104, 155, 156

Neriman, 122, 124

Nesr-i Tayir, 135

Neyyir-i A'zam, 58

Ni'metullah-ı Veli, 48

Ninova, 34

Nişabur, 50

Nizami, 51

Nuh, 19, 22, 23, 66, 81, 351

Nuşirevan-ı Adil, 10

Akiryanus Div, 135

Orhan bin Kenek, 7

Osman Gazi, 2

Ömer, 39, 41

Ömer Hayyam, 106

Pehlevan-ı Şeddadi, 137

Pehlevice, 99, 110

Pend-name-i Eflatun, 8

Peren, 58

Pervin, 58

Piran, 115, 116

Rafael, 15

Rahel, 25

Rahme, 26, 27

Rahş, 123, 124

Ramirat, 31

Rasul, 36

Resul-i Ekrem, 85, 97, 353

Rey, 50

Ruben, 83, 87

Rudabe, 125

Ruh'ul Kuds, 14

Ruh'ul-Emin, 14

Ruh-ı Kudsi, 14

Ruh-Şah, 137

Rukiyye, 39

Rum, 81

Rüstem, 17, 45, 105, 106, 108, 109, 110, 115, 116, 117, 122, 123, 124, 125, 200, 201, 202, 213, 245, 294, 311, 319, 320, 328, 343, 354

Sa'di-i Şirazi, 49

Sa'd b. Vakkas, 41

Sa'd-ı Ekber, 59

Safeviyye, 50

Saka, 68

Salih, 23, 90, 350

Sam, 87, 119, 122, 124, 125, 128

Sam-Süvar, 137

Sara, 25

Saruhan, 80

Schlechta Wssehrd, 8

Sehi, 52

Selman-i Saveci, 52

Semendun, 87, 118, 124, 137

Semengan, 123, 125

Semud, 23, 24, 73, 90, 156, 352

Serab, 50

Sevr, 58

Seylan, 76

Seyyid Şerif el-Cürcani, 48, 52

Sıddik, 37

Sırbistan, 45

Sicill-i Osmani, 3, 52

Sidretü'l-Münteha, 14

Silahşor-name, 8

Simurg, 69, 103, 123, 125, 128, 353

Sina, 28, 339

Sind, 76, 121, 212, 353

Sinob, 80

Sion, 78

Sipend Dağı, 122

Siraceddin-i Bisati-i Semerkandi, 49

Sise, 10

Sivas, 81

Sivrihisar, 80

Siyavuş, 120

Siyistan, 17

Sultan Bayezit, 3

Sultan Çelebi Mehmet, 47

Sultan Toktamış Han, 49

Sultanöyüğü, 80

Süheyl-i Yemani, 58

Sührap, 122, 123, 124

Sührap Şah, 129

Süleyman, 13

Süleyman Peygamber, 17, 30, 100, 111, 331

Süleyman-name, i, ii, iii, iv, v, vi, 2, 9, 130, 133, 135, 331, 332

Süleyman-name Muhtasarı, 10

Süleyman-name vü Belkıs-name, 10

Süleyman-name-i Kebir, v, vi, 9, 150, 152, 153, 154, 158

Sünbüle, 59, 265

Süreyya, 58

Süryani, 14

Şahin, 70

Şahruh, 50

Şam, 23, 27, 35, 40, 41, 75, 80, 81, 104, 200

Şatranç-name-i Kebir, 8, 10, 11

Şebdiz, 107

Şehabeddin es-Sühreverdi, 50

Şehid Ali Paşa, 5, 6

Şeh-name, 109, 110, 112, 113, 117, 119, 122, 123, 124, 126, 331

Şehzade Emir Süleyman, 47

Şehzade Mustafa, 43, 45, 46

Şelomoh, 30

Şems, 54, 55

Şemseddin Sami, 3

Şerefeddin Musa, 2

Şerh-i Hadis-i Erba'in, 11

Şeyh Sadreddin-i Erdebili, 50

Şeyh Sadreddin-i Yemeni, 50

Şeyhi, 52, 348

Şeytan, 17, 36, 112, 337

Şii, 39

Şimeon, 83

Şir-i Yezdan, 40

Şit, 21

Taceddin, 46

Tahmasp, 126

Taif, 39

Tali-i Mevlüd-i Kebir, 8, 11

Talmud, 19, 21

Tanah, 19

Tarsus, 80

Taruh, 24

Taş, 80, 337

Tavus, 71

Tavus ı Sidre, 14

Tavus-ı Arş, 14

Tavus-ı Kudsi, 14, 15

Tebriz, 49, 50

Tecnisat-ı Süleyman, 8, 11

Teke, 80

Terceme-i Cameşuy-name, 12

Terferrüc-name, 47

Teşhisü'l- İnsan, 2, 12

Tevrat, 10, 19, 24, 25, 28, 29, 32, 57, 78, 82, 83, 87, 89, 331, 348

Timur, 43, 47, 49, 50

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, vi

Tuğud, 80

Tuhfe-i Naili, 1

Tuhfetü'l- Hadi, 5

Tur Dağı, 28

Tur-ı Sina, 29

Tuti, 71

Tuyseran, 48

Tübba, 107, 139, 351

Tübba‘, 107

Türk Firdevsi, 1

Türkçe, 51

Türkçe Divan, 47, 51

Ubeydullah b. Ziyad, 41

Uhnuh, 21

Uhud, 36, 77

Uluğ Bey, 50

Ulum-ı Garibe, 4

Umman, 81

Uriel, 15

Uşa, 24

Utarit, 54, 55, 56, 59

Uzun Firdevsi, 1

Ülker, 58, 59

Ümmü Gülsüm, 39

Ümmü’l-Hayr Selma bint Sahr, 37

Üzeyir, 105, 348

Varaka b. Nevfel, 18

Velayet-name, 12

Venüs, 57

Yahuda, 83, 84

Yahudi, 13, 14, 21, 31, 105, 335

Yahudilik, 13, 14, 24, 30

Yahve, 35, 84

Yakup, 19

Yavuz Sultan Selim, 1, 4, 9

Yecuc, 91, 92, 98, 103, 118

Yed-i beyza, 29

Yehoşua, 35

Yehuda, 29

Yehuda Sıbtı, 131

Yeşua, 35

Yezdicerd, 108

Yezid, 40, 41

Yıldırım Bayezit, 1, 2, 4, 43, 47

Yonah, 34

Yosef, 25

Yunan, 81

Yunus, 34, 351

Yunus Emre ve Tasavvuf, 4, 350

Yusuf, ii, iii, iv, v, vi, vii, 2, 19, 25, 26, 27, 35, 109

Yusuf Sinaneddin, 52

Yuşa, 29

Zabud ibn-i Nasen, 137

Zadus, 56

Zal, 69, 108, 122, 123, 124, 125, 354

Zavdus, 56

Zebulun, 83

Zebur, 10, 29, 352

Zekeriyya, 89

Zeus, 55

Zeynep, v, 40

Zi'n-nureyn, 39

Zu Şah, 126

Zulumat, 79

Zübeyd b. Mesut, 38

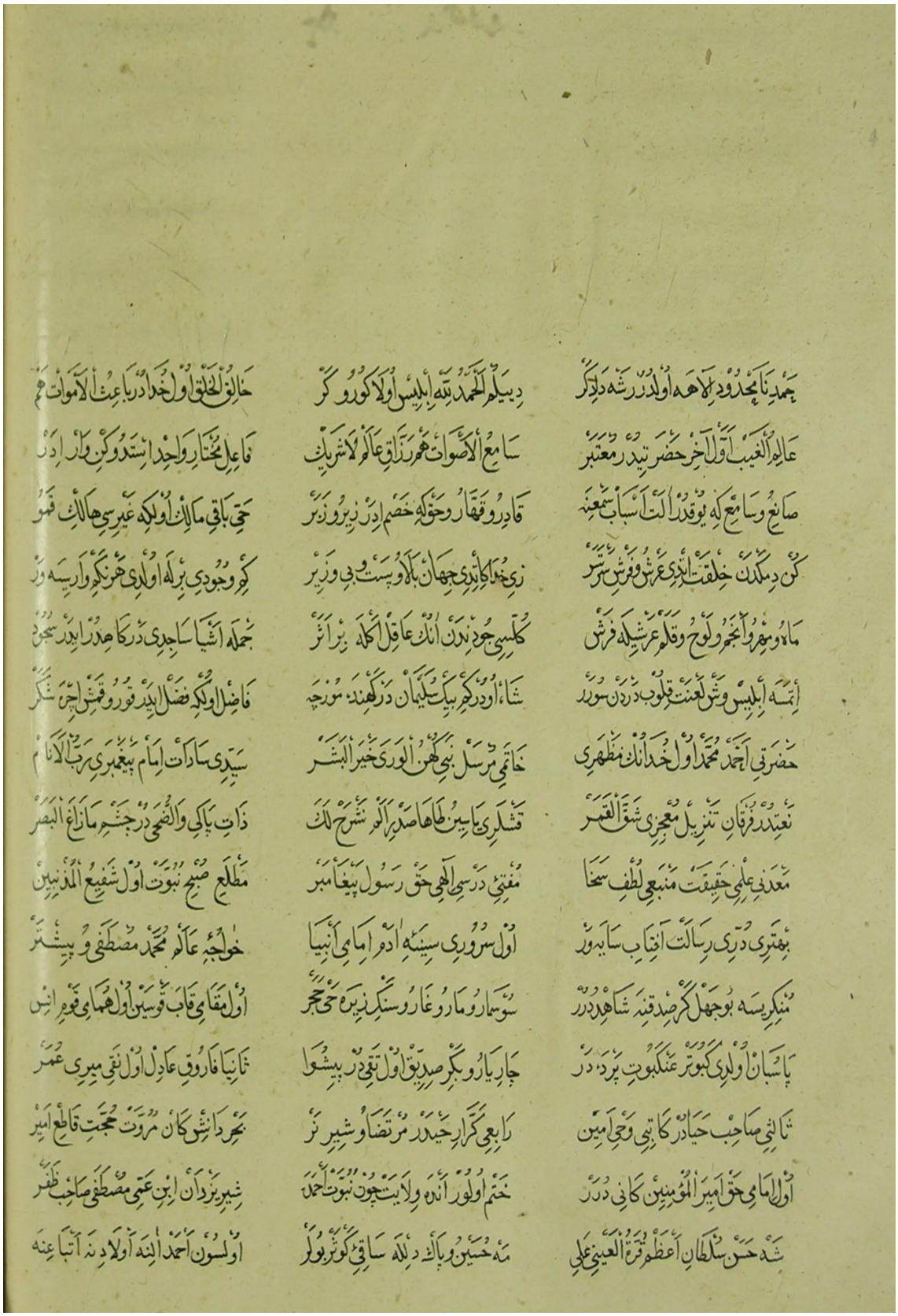
Zühal, 54, 56, 58, 339

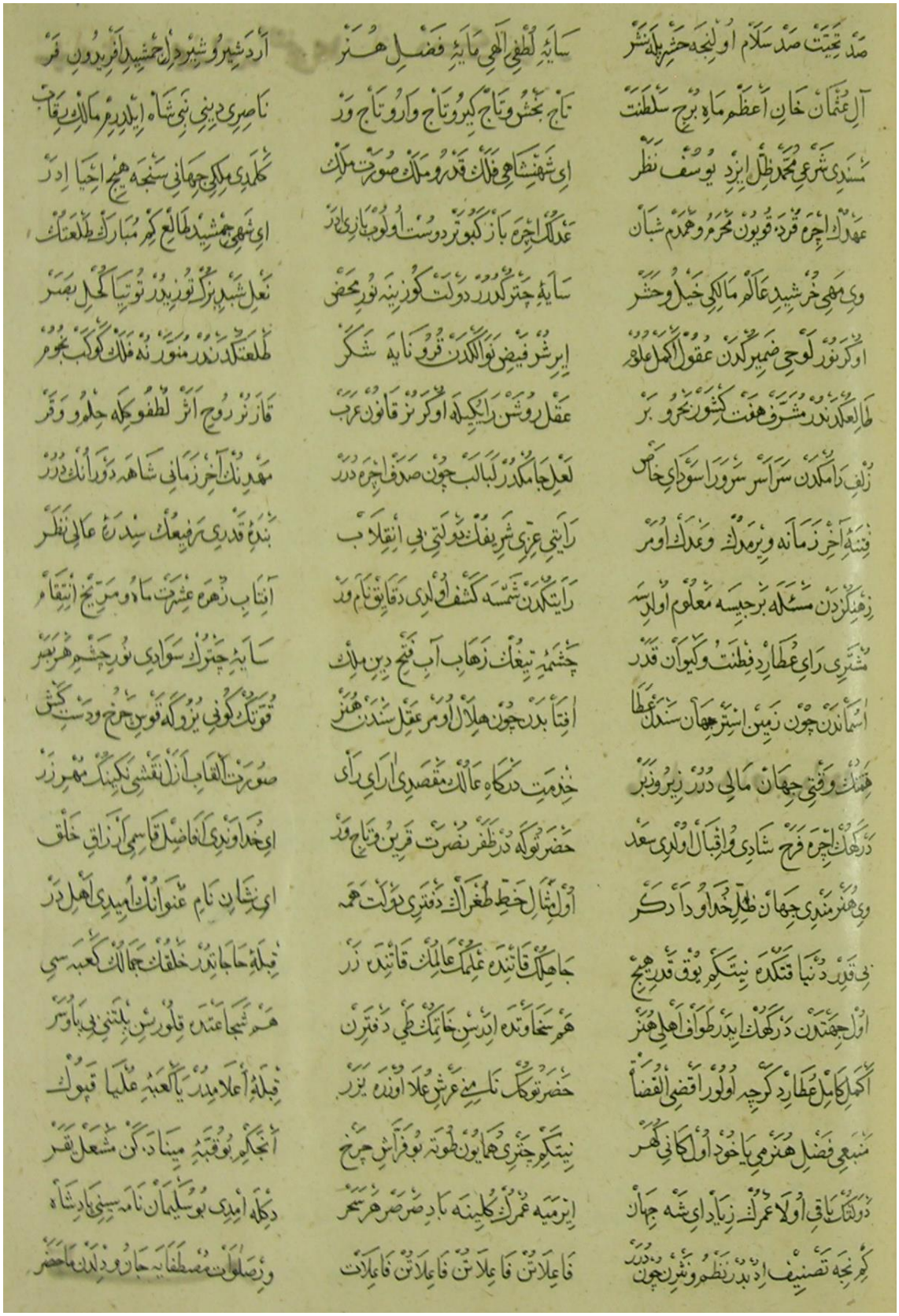
Zühre, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 145, 149, 169, 253

Zülkarneyn, 69, 91, 92, 117, 118

TIPKIBASIM

1b

صد تحیت صد سلام اولنجه حشر یله نثر ... سایهٔ لطفی الهی مایهٔ فضل هنر ... آردشیر و شیرو دارا جمشید افریدون فر

آل عثمان خانِ اعظم ماهِ برجِ سلطنت ... تاج بخش و تاج گیرو تاج وار و تاج ور ... ناصری دینی نبی شاه ایلدرم مالک رقاب

مسندی شرعی محمد ظل ایزد یوسف نظر ... ای شهنشاهی فلک قدر و ملک صورت ملک ... کلدی ملکی جهانی سنجه هیچ اخیا ادر

عهدك اچره قرد قویون محرم و همدم شبان ... عدلك اچره باز کبوتر دوست اولوب یار ادر ... ای شهی جمشید طالع کم مبارك طلعتك

وی مهی خرشید عالم مالکی خیل و حشر ... سایهٔ چترك در دولت کون زینه نور محض ... نعل شبدیزك تورید تو تیا کحل بصر

اوکر نور لوحی ضمیر کدن عقول اکمل علوم ... ایرشر فیض نوالکدن قرو نایه شکر ... طالعك کلدی دور منور نه فلك کوکب نجوم

طالعك کلدی دور مشرف هفت کشور نحرو بر ... عقل روشن رایکیله اوکر نر قانون عرب ... قازنر روح اثر لطفو کله حلم و وقر

زلف دامکدن سراسر سرور اسودای خاص ... لعل جامکدر لبالب چون صدف اچره درر ... مهدینك آخر زمانی شاهه دور انك درر

فتنهٔ آخر زمانه ویرمدك وعدك اومر ... رایتی عزی شریفك دولتی بی انقلاب ... بندهٔ قدری رفیعك سنده عالی نظر

زهد کزدن مسئله برجیسه معلوم اولدرسه ... رایتکدن شمسه کشف اولدی دقایق تام ودر ... آفتاب زهره عشرت ماه و مریخ انتقام

مشتری رای عطارد فطنت و کیوان قدر ... چشمهٔ تیغك زهاب آب فتح دین ملك ... سایهٔ چترك سوادی نور چشم هر بصر

اسمانکدن چون زمین استر جهان سندن عطا ... افتا بدر چون هلال اومر عقل سندن هنر ... قوتنك کونی یزوکه قوین چرخ ودست کش

همتك وقتی جهان مالی درر زیر و زبر ... خدمت درکاه عالك مقصدی ارای رای ... صورت القاب ازل نقشی نکینك مهر زر

درکهك اچره فرح شادی و اقبال اولدی سعد ... حضر تولکه درظفر نصرت قرین و تاج ود ... ای خداوندی افاضل قاسمی ارزاق خلق

وی هنرمندی جهان ظل خدا ود اذکر ... اول اشال خط طغراك دفتری دولت همه ... ای شارن نام عنوانك امیدی اهل در

فی قدر دنیا قتلده نیتکم یوق قدر هیچ ... جاهلك قاتنده علمك عالمك قاتنده زر ... قبلهٔ حاجاتدر خلقك جمالك کعبه سی

اول جهتدن درکهك ایدر طواف اهل هنر ... هم سخاوتده ادرس خاتمك طی دفترن ... هم شجاعتده قلورش بلتنی بی باور

اکمل کامل عطارد کرچه اولور اقضی القضات ... حضرتولکك نکینی عرش علا اوزره یزر ... قبلهٔ اعلامدر یا کعبهٔ علیا قبولك

منبعی فضل هنرمی یا خود اولکانی کهر ... نیتکم چترك هایون طوته بو فراش چرخ ... انجکم بوقبهٔ مینا دکن مشعل بقر

دولتك باقی اولا عمرك زیاد ای شه جهان ... ایرمیه عمرك کلینه بادصرصر هر سحر ... دکله امدی بو سلیمان نامه سینی پادشاه

کم نجه تصنیف ادیدر نظم و نثر چون درر ... فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات ... وصلوات مصطفایه جان و دلدن ماحضر

سُلَيمَان نامه نك يوزنچى مجلسنك ذكريدر

سوزيله اى عارف يتمه رعنا خبر
سوز دمكدن اوزكه يوق زيبا هنر
نطقله معلوم اولور عاقل دخى
سوز يلمز كمسه دركاهل دخى
سوزكه كوركدن ايدى بيره يا عزيز
سوزله دين اولدى عالمده تميز
عالم حكمت سوزله اولور بيان
هم حقيقت سوزله اولور عيان
سوزله بيلندى اكله حق تعالى
كم منيكن ادمه ويردى كمال
كفر و ايمان سوزله اولندى فرق
سوزله عالم بولندى غرب شرق
نطقله بولور كمال اهلى شرف
حيف اكا كم نطق يوقدر ناخلف
سوز بجا كوركدن اينوبدر ادمه
سوز يوجادر ادم ادن يوق دمه
سوز درر فرقانيله تورات هم
حق كلامى جملسى ايات هم
نطق انسان اولميدى بى كمان
همچو حيوان مثل اولور بى زبان
چون فصاحت ويردى باكه اول الاه
پس بلاغت بزله قلغل خوش كواه
دل روان سويلاركن سويله كلام
اندن اولدكه اولميه طيرق عظام
دم كلاكه طوتيله اشبو زبان
كل اعضاك طيرق اچره اولمه قان
قانى شيخى احمدى خوجو كمال
شهد اندن بولنر اولدى خلال
قانى قاسم حافظ وجم انورى
خاكه يكسان اولدى جمله سرسرى
فرصتان اتمه صقين بودمه فوت
چونكه عمرك كاجب ايرر ساكه موت
قصه كوش ايدر يسكاى صفا
نيچه يرچرخ دياسن قصه سن
سويليايخى شه سليمان قصه سن
ويرصلاوت سن بجانى مصطفا

داستان سليمان بن داود عم

لقمان حكيم قولنجه ناقلان مختار و افلاطون يونانى نقلنجه راويان اخبار بواوج يوز التمش التى مجلد
سليمان نامه نك يكرمى سكزنجى جلد كتابندن اول وجهله اصح حكايت قلوب روايت ايدر لر چونكم كاذ بيغامبر
ايله ديمجك سليمان دم آمر ايلدى بر پاكيزه رياضت چكمش طاعته ديرچكمش قرايلكندن طوقنمش عبا كتوردب
كاذ بيغامبر كيوردى اندن صكره اقليم خراجى ذكر مرصع خلعت خاص اغنيا نوسر حكيمه كيوردى التون
الاتلو اته بندردى دليم مالو كنج قول وقراوش ويردى مالو نعمته اول حكيمى طيوردى قيدن قيوردى
ودخى حكما و وزرا و علما و نديمايه بخششلر بيوردى اندن اخشم دخى بتدى سليمان اخشم نمازن قلوب خلوتنه
كتدى ديوان طعتدى جميعى بكلردخى مقاملو مقامنه وارد لر چونكم اول كيجه كجوب على الصباح اولدى

نظم

چون كواكب شاه دكرى چرخ چارده زرعلم
بوزمرد فرشت اوزره قلمدى قطعا ظلم

كاتب چرخ عطارد دتوبن انور دوات ماه تاريخ اولب التونيله چكر اولارقم نثر حكيم قولنجه

سحر كاه ايرشب سليمان ع پرندن طوروب صبح نمازين قلوب اوراد اقوبب نماز دن فارغ اولجق شهريار لق تاجين

اورنب لباچهٔ شاهي كيوب كمر سلطاني بغلنوب دولتيله كلوب سلطنت تختي اوزرنده اوتردي جميع بكلر و بكلر

بني اسرائيل سرورلري و پهلوانان نامورلري ديوان سليمانيه كلوب باش قويوب دوام دولتينه دعا قلوب يرلو يرنده

كرسيلر اوزرنده اوتردلر خدم حشم ايا اوزرنه طوردلر بغور سليمانك خوان كلدي يندلدي دعالر ديلدي

ايا اوزره طوروب ايتدي يا سليمان زمان عقبنجه شكري شربت كلوب اچلدي بعد الطعام صفه كتوريلب اندلوس

اغنيا نويس حكيم ايتدي يا سليمان زمان اندلوس ملكي شمدي بني كوزدركم كوزي يولده در دينجه ناكهان

بر حاجب كلوب اچرو كردي باش قويب يراوپدي ايتدي شها اسعدي مغربي كلدي اجازت دلركم اچرو كله

سليمان ايتدي اسعدي مغربي خود بكا خاين اولب قرنداشم ادنيا يله قچوب كتمدي دشمانلق اتمدي

ددي سهراب شاه ايتدي يا شاه جهان ادنيا بكا كليجك اسعد مغربي اندلوس ملكينه بن قولك ايلچيلكه كوندردم

ادي صكره يلمزم كه حالي نجه اولدي اما كم سزدم كه اندلوس ملكيله بله كلدي ددي دعا قلدي بغور سليمان ايتدي

كتوروك كورلوم خبرن صورلوم جاسوسلغه كلوب دردانوك سوزنه اعتبار قلمق اولمز ددي اولدم

اسعدي مغربي دخي دركاهدن اچرو كلوب يوزيره سورب تخت سليمان اوكنده طورب ددي سليمانك دوام

دولتينه دعا وايام رفعتنه ثنا ايلدي توبه يا نبي الله بنوم كناهم لطف ادوب كرم قلوب باغشلغل

نظم

كرچه اتدم يا سليمان چوق سهو لطف قيلوب ايلكل جرمم عفو

بن مقرب كي كنهكار اولمشم چون قلم وار باشم اوزره كلمشم مجرمك نه در اشي جرم و خطا

روسياه اولب همان مثل خطا اول جهتدن ديدلر انسه بشر كاه خيري اشلر اولور كاه شر

يا سليمان كر و يرر سك سن امان قول اولم اولدقجه عمريله زمان بويله ديوب اسعدي مغربي هم

توحه قلدي زار زاري خوش ندم شه سليمان ايلدي آخر رحم وصلاوات كور اولا شيطان رجم

نثر حكيم قولنجه اسعدي مغربي بو وجهاله سليمانه تضرع قلوب عذر دليجك سليمان حضرت دخي

كريم نفس وجود دي سليم بيغامبر دي كناهلر عفو ايدجي سرور دي كناهندن كچدي اول دخي

خطا قلمغه اندا جدی دخی دیکم یا اسعدی مغربی نیه کلدك وندن مقصود اوزرینه کلوب بیدك
عذر دیلمکه اقدام ایدك دیدی اسعد مغربی ایتدی یا سلیمان زمان اکاه اولکم سکا مژده قلمغه کلدم
دشمنلرك هلاکندن وسنك معجزاتك ظاهر کوردوکم جهتدن جان ودلدن سکا مطیع اولدم دیدی سلیمان
ایتدی دیدی امدی سویلکل کم اول دشمنلرك هلاکنه سبب نه اولدی حق تعالی انلری نه طریقله
هلاك قلدی دیدی اسعدی مغربی دخی دیله کلوب فصیح لسانله دیدیکم نظم

دیله کلوب دیدی اسعد مغربی — شویله بالله یا سلیمان نبی — حق تعالی یوجه قلدی دولتوك
شاهی اولدك یتمش اکی ملتك — سکا که صاغلیق دشمنك اولدی هلاك — قصد ایدنلر منزلی اولندی خاك
بر عجایب ایش اولدی شهریار — چشم کز روکور ممشدر اشکار — اندلوسك شاهی اولب دشمن سکا
تیغ قوشندی مدد که اولدن صوکا — انکر وسك مالکی داخی همان — قصدکه کلدی قهوای شه جهان
بر دخی رومك یکی هرناکه وار — درمشیدی لشکری بی شمار — اوچ بلك لشکر چکوبن اولدی جمع
باش یقاروکوترلر چونکه شمع — هر بری المق دلردی خاتمك — ضبط ایدیدی ملك ومال وحشمك
بر برندن قسقنوبن حاتمی — اشتشردی طوتدی جمله عالمی — مال دوکب لشکربن دردی بولر
کم لطیدر لشکریله نحرو بر — نعل میخدن اکلدی کاوسمك — اردمندن قاریدی نه فلك
کوك یوزن قیلا مشیدی زرعلم — بر یوزن اور مشیدی سیف قلم — اث سهیلی تا سهیله ایر شوب
خیمه مینی کاوحوته کیر شوب — اوتعك قبه سی چیقوب عرشه دك — میخ طنابی کرمشیدی فرشه دك
اولقدر جمع ایدلردی قوس تیر — کوك یوزنده قالمشیدی قوس تیر — تیغ زنلر قلمدی کلدی دریغ
لیله بهرام قلدی کوکده طوتدی تیغ — آنجه لشکر کور ممشدی روزکار — ایله لشکر درممشدی شهریار
یا سلیمان اول عدولر کلدلر — قصد کاکم اتفاقی قلدلر — قوندلر جم تختکاهینه قمو
کیمی داخی طاغ وطاشه یا عمو — بر یوزن طوتدی جادر منتر مثال — هر بر اری لشکرك عنتر مثال
ار لیکیله جمله شر ور اور دی لاف — بر کلك دی کوزلرنده کوه قاف — هر بر سی قان اچیجی خون دیز
بی طهارت کافر وهپ بی تمیز — نه نماز قیلبنوب اوقنور دی باك — لیلك دایم چالنور دی صوت چاك

اوچ ملك كه اولدلر دى اندن جمع — دكله امدى بنجه قيلور حق دفع — بركه لاف اورمشيكن تا سحر
ناكهان اردى قضا يله قدر — جمع اولدن اوچ ملك انسى تمام — قصد ادرلر بيقلر قدسى تمام
سن سليمان خاتمينى اله لر — بوجهان اچره سليمان اولله لر — قوم اسرائيلده قلمايه اثر
مكه يله قدس اولا زيروزبر — بونجلاين لاف اورركن بركه — دكله حقدن نه كليسر يا خواجه
اول سحركاه ايرشر حقدن بلا — بر بلادر انجه يوق هركز قضا — يغدى لشكر اورته سينه قاره طاش
خرد اولدى باشى وكوزى كوزو قاش — هر نه طاشكم كوك يوزندن چون اتر — كافرى ايلادى زيرو زبر
اول چريدن قلمدى هركز نشان — هيچ خلاص اولمادى اندن انس وجان — برچرينك اوزرينه يغدى قوم
قلدى قوم ايچنده پس اول قوم شوم — اول قومدن قلمدى هركز اثر — قوم ايچنده اولدلر زيرو زبر
برجرى خلقى دخى اولدى قهر — زلزله برله اولندى چون زجر — بين كچدى ناكه وار خلق چرى
قلمدى اندن اثر اكلا برى — ناكه وار سه اول چريدن پهلوان — بين كچدى جملسى شاهى جهان
عكسينه دونمدى فلك يعنى سپهر — خاكله ايلادى انلارى قهر — بلكه اندن هيچ خلاص اولمادى كس
ليك قولك اول چريدن شاه بس — حقه نالش ايلدوم ذى جد جهان — توبه قلدم جرمم شاهى جهان
حق تعالى حاجتم قلدى روا — اول بلادن بولمشمدر اوش رها — حقه منت سن سليمانه ايرمشم
اول چرى حالين خبر لر ويرمشم — چوق شكركم كلدم اى شاه طاپكله — يوزمى سوردم بوقدسى قاپكله
دشمنكدن ويردم اكله صح خبر — مژده اولا خصمكله بولدك ظفر — حق تعالى ساكه ويردى نصرتى
دشمنكدن خلق اولمدى غبرتى — كم سنك اولدى تمامت بوجهان — عالمك سلطانسن يوقدر كمان
دندكنجه چرخ افلاكى سپهر — دشمنك قاهر قله دايم قهر — بويله ديوب اسعدى مغرب تمام
قلدى خير يله دعا شاهه همام — دكله امدى قصه نادر اى يرا — وصلاوات عشقله پيغامبرا

نثر حكيم قولنجه اسعدى مغربى بوخبر يكم سويلدى اول ملكلر ولدكم هلاك اولدوغن بيان
ايلادى ديوان سليمانده طورن واتورن بكلر وبكلر سرور سلاطينلر اشيدوب بغايت طكاشدلر عاقللر
عبرت الوب سليمانك معجزات سلطنتى خاكه دخى حكم ايدوكن اكاشدلر اماكم جاهللر نااهللر انا نيوب

سُلَيمانڭ سلطنتنه حسد ايدوب ايكا شدلر بونه اولجقدر ديوب گمان ايلدلر اسعدى مغربڭ كناهى عفو
اولنمجون ريش خندلق ايدى يوقسه جهان سرايندة لشكر اوزرينه طاشلر قملر طبر قلر يغمق قصن اولور كم كوريدور
ددلر الا كه لقمان حكيملة كاذب پيغامبر وناشن پيغامبر واويا ثر پيغامبر عليهم السلام ايماغ اوزرينه قلوب ايتدلر
يا سُلَيمان همشه دشمنك خوار وخجيل ذليل اولسون باشلرندن طاش وطبرق قوم قبر اكسك اولسون نظم

دولتوكى يوجه فلسون اول جليل دشمنك دايم اولا خوار وخجيل عمر كوز اوله جهان اى شه جهان
عاقبتك خير اوله مجون خليل موكل خاك آمدن سليمان نرادم حكيم قولنجه سليمان ءم بوخبر يكم

اسعدى مغربدن ايشدوب موكل خاكدن تحقيق خبر آلمغجون نبوت خاتمنك دردنجى اسمنى اوقودى دعوت ايلدى
حق تعالى نك امريله حاضر اولب كلوب سليمانه سلام وردى آدبله قرشوسنده طورودى سليمان دخى عليك السلام
عزت ايلدى ددىكم يا موكل خاك اى ملك طعاها كائيل وار دوغك خدمتنى بيلدروك كم كلوب خبر وير مدك
كه دشمنلرك احوالنى بنه مطلع اولايدم ددى ملك موكل خاك ايدر يا سليمان اول بيوردوغك امرى حققله
حكمتيله سن سليمانك معجزاتيله ملايك قوتيله بن بنده نك معرفتيله تكوين خاكك مشورتيله يرنه واردى ديوب
آدبله خاموش اولجق سليمان ايتدى يا ملك موكل خاك يا نيجون اول خدمت تمام اولجق بكا كلوب خبر
ورب اكاه قلمدك ددى ملك موكل خاك ايدر يا سليمان بزوم عادتمز دكلدر كم حققك اذنى اولمينجه سن
سليمان دعوت ايتمينجه بر قدم يره بصاوز ذكر تسبيحدن دور اولاوز كلوب دنيا كلاجين سويليا وز امر
حق اولمسه بودم دخى كلمزدم اول خدمتكارسفلى نلدركم خدمتى تمام اولا يا اولميا كلوب مولاسنى اول اشلدكى
اشدن اكاه ايليه بن اول سبيدن كلمدوم اما كم خدمتى ادا قلدق جملسى هلاك اولدى كمى طاشله كمى طبر اغله
ديوب موكل خاك آدبله خاموش اولدى نظم بويله ديوب اولدى خاموش اول ملك

كور نلر اولدى جهانده مشترك شه سليمان دكليوب شادى قلور نصرتى حققدن بلوب شاكر اولور
يوز سورب ايدى مناجات خالقه قلدى طاعت اولدم اجره رازقه كم عدوسن قهر له ايدى هلاك
پادشهكن اولدى اعداسى وخاك دشمنك اولدو كيدر دوسته دكون حاسدك اولدو كيدر داغى دكون
آنى كم دوسته قلور اكسوز خصم دفع قلمز يوز بيك اولسه دوست خصم دشمنك موتينه شاد اولمق كرك

غصه لردن دفع اتماد اولمق كرك نفس اولور دشمن اني ايله زبون وبر صلوات مصطفايه دون وكون

در بيان طعن حسودان بحق سليمان عليه السلام حكيم قولنجه سليمان عليه السلام

ملك موكل خاكدن بوخبر يكم الدى شاد اندن ملك موكل خاكه اجازت ويردى كتدى سليمان خلوت بندن
لشكر چقوب شاد بغيله ايتدى يا اسعدى مغربى سنك سوزكه اكن دخى انا نمدم كوكلم مطمئنه اولدى اما كم
موكل خاك دعوت ايلدوم اولدخى كلوب بكا سنك ددوكك بكى خبر ويردى واقعش يا اسعدى مغربى سكا
بومژده ايچون مغربك تختنى اندلوس پادشاهلغن ويردم ددى اسعدى مغربى كلوب سليمانك الن اوپدى سليمان
بيوردى اسعدى مغربيه التون تاج مرصع خلعت كيوروب سهراب شاهدن يوقرو مصر سلطانندن اشاغه
يركوستردلر كجوب اوتردى اماكم دركاه سليمانيه نقدر حسودان وارسه بربرنه رمز رموزله بقشوب
كوندقيقشوب ايكن ايكن نهانى يرلرده سويلشدلر ددلركم بوقجن اولجقدركم كوكدن طاشلر قومار طيرانلر

يغا بوبجه يوزبيك لشكرلرى هلاك قيله جمله سى آلتنده قاله ديدلر نظم

ايكن ايكن اولدى جاهللر تمام طعنله سويلادلر اولمز كلام بلمديلر اول سليمان اوزره
ياري قلدى حافظ رب الانام اشترسه بركداى شاه ادر ديلرسه شاهى قيلور اول غلام
خالق حى العظيم اول حق دور قولنه ياري قلور ايدر همام حاكم اولدر حكمت انوك يوق كمان
قدرتيدر اشكنن دايم مدام عاقل اولن بلدى حقك امرنى قدرتى حقه رضا ويردى تمام
بلمديلر جاهللر شاه دولتن عيش نوشى سويلرديلر صبح وشام طعن ادردى شه سليمانه جهل
بنكه ايتدى احمده بوجهل نام وبر صلوات مصطفايه والسلام دكله ايدى قصه ندر يا عزيز

قصه اصف بن برخيا وسلطان حبش سركذشت ادنيا بن داود حكيم قولنجه سليمان بوندن شاد اولدقده

بوقصه مزاول يكادن اصفه كلدى اول زمانكم اصف برله ادنيا بن داود لشكر جنكله جنك ادرلردى
ادنيا بن داود شمعون سبط برله كندوى سليمان لشكرنه اوردى برعظيم جنك اشوب اتدلركم چرخ كردون
انك مثالى نبرد كورمدى نته وقت ضحاكم اولدى جنك دخى وارد غنجه ارتدى نوزله قان بخارى فلك يوزن
ارتدى اكرچى كم حبش سلطانى دخى چوق غيرت قلدى والاكم نصرت حق تعالى كرمندن سليمانيلر

وبردی صورتا وتغییر اوازنی کوکلره یتشدلر دلرهوا یوزنی اوق یلکندن کرکسه دندردلر میدان اچی قاندن
دکز اولدی ادم اوسی طاغلر کبی یغلدی ارنلر نعرشدن اژدها لرك زهرسی چاك اولدی بورسمه چونکه حبشلر سلیمانیلرله
جنك سلطانی قیلدلر اندن حبش سلطان برله ایلیابن داود اکی ملك بربرنه جنك اچندی طوش کلوب بربرن بلوب
جنکه کرشدلر اول ایکی اژدرها بربرله طلشدلر قیلیجله وکورزله وسکویله واوقله بر زمان جنك ایتدلر اندن
ایلیابن داود کورزنی چورب اورنکو بصوب حبش شاهنه برکوندایله اوردیکه سلطان حبش کرچکه قلقان برابر
طوتدی اماکم قول وفا قلمدی ایرلدی اندی کورز حبش شاهنك باشنه طوقندی یقین اولدیکم اتدن یقلیدی
غیرتله کندوی دربه دخی اتی یلسنه یاپشوب قسقونه قوت دیوب قچدی یوزصوبن یر صچدی شاهلری قچیجق لشکری
دخی پایدار اولیوب قچدلر ادنیابن داود دخی اوغلی کوردلر کم سلطان حبش صندی اولدخی علمنی کتوروب
کندونك وارجه خزینه سیله قچدلر سلیمان لشکری کوروب اردلرنه دشوب تا فلسطینن ایرماغنه وارنجه وقت
شام ایرنجه قودلر قلیچ قویدلر ایله قردلر کم اول یوللر ادم اوسندن طپطلو اولمشدی واول صحرا ادم اوسندن
طپطلو اولمشدی کورنمزدی جبه وجوشن وزرهدن ودرلو درلو متاعلردن یر بزمش یاغیجه دنمشدی
سلیمان لشکری غنی اولمشدی اندن جنك یرنده لش وباش اولنلری یوقلدلر کوردلر کم بهروز جهانکیر
سلیمان نکر لرندن هلاك اولمش اول سوردك لش وباشن جمع ایدوب بارکاهنه کتوردیلر باك صویله یوبوب
قره یرك قرنن یروب دفن ایتدلر هجه سی طاشنه تاریخ یازدلر سلیمان دورنده حبش جنکنده شهید اولدوغن

بیان ایلدیلر **نظم**

یازدلر تاریخ اوتویه درفشان — یادکار اولهجهانده اول نشان

ارکرك کم صوکنه آدی قلا — حیف اکا کم قلمدی ادیله صان

نثر حکیم قولنجه اندن صکره بهروز جهانکیری دفن ایدجك دخی اصف بن برخیا اینیا و شاهله دشمن جرسنکله صندوغن کوروب شاد
اولوب نصرت ورزن الله دیلم شکرلر قیلدلر کلوب حبش سلطانینك اردوسن اوروب مال وگنجن تختن
بختن یغما قیلوب تاراج ایدوب کلوب اوتاقلرنه ایندلر ساز وسلب لرن چقردلر تخت اوزرنه اوتردلر شکر یزدان
قیلدلر پهلوانلر دخی کلدلر شکر یزدان قیلدلر انلر دخی دیلم دشتاقلر کتوردلر بی حد باشلر کتوردلر
اماکم غضنفری بربرله پهلوانلر کلدلر بکلر ملول اولدلر عجبا نیکی ایکی دیو کبی دیوب اصف ایلیا و شاه وباقی

بکلر سویلشوركن ناكاه غضنفر بربری دخی كلدی كهرامی طوتمش بند اتمش اصف كهرامی كوروب شاد اولوب غضنفر
ایلچی خاص كیوردی سرورلر صفیندن كچوب اوتردی اندن صكره خوان كلدی پیلادی اچلدی ایلیا و شاه دخی یوردی
حبش سلطانینك نقد و خزینه سندن مال كنج قماش چوق پیسه وات وقول قراواش اله كردیسه جمله سنی سلیمان
عشقینه دلاور اولشدردی همان سلیمانه كوندردی هیچ برنسنه كندوزی قبول
قلمدی جمیعی بكلر ایلیا بن داود سخاوتین كوركوردلر جان ودلدن سوب باش وجانله سلیمان یولنه
طوردیلر اندن اصف باش قلدوروب دیدیكم یا پهلوان لر وای اولن اكی سیطلت بكلری بنی اسرائیل بكلری عرب
عربادلاوردیلری نه درشر حبش سلطانی چونكم منهزم اولوب كندی مال و كنجن رخت و بختین واوردوسن یغما
وتاراج ایلدوك عجبا كم شمدن صكره سلیمانك دریاینجه وراولومی یوخسه بوارادهٔ اتوروب سلیمانه خبری كوندراوم
دیدی اصف ایله دیمك وجه انی كوردیلركم غضنفری دلاوری كهراملی سلیمانه كوندرلر نه خبر كلورسه
اكا كوره عمل قلالر اندن بیوردی اصف ایلیا بن داود دیلندن كاتب برنامه یزدی تمام ایدوب اصفه صوندی
اصف بن برخیا دخی نامهٔ الوب ایلیا و شاه الینه صوندی مهراوردی دخی یینه اصفه ویردی اصف دخی
نامهٔ الوب غضنفری بربریه صوندی ایتدی وار بو نامهٔ سلیمانه ورڭل هم كهرامی حبسله ایلتكل خاینی
اولدوغن اظهار ایلكل نه جواب ویررسه الوب كلكل سن كلنجه بزجریله بوندا طورورز دیدی غضنفر
دخی نامهٔ الوب كهرامی آت اوزرنده آیاغندن بنده اوروب قرق آلی رفیقله یولده دوشوب بادپای مدنی یارلر
الوب كتدیلر عزم سلیمان بن داود ایتدیلر

نظم

غضنفر كتدیلر كهراملی
ضنكله كیوان همدمی بهراملی
كهرامی خاینی اولوبن شرمسار
اول خیانت برله اولدی خوار زار
خاین ادم اوكمیه اوكمز دخی
قحبه زندن ادوصان اكمز دخی
برخیانتله حسد ای شهریار
فندبیسه ادمی ایلایه زار
خلق عالم ایتر بسك اولمه دوست
بی خیانت عهدك اخری اول درست
دكله ایدی قصه نادر ای یره
وصلاوات جانله بیغامبره

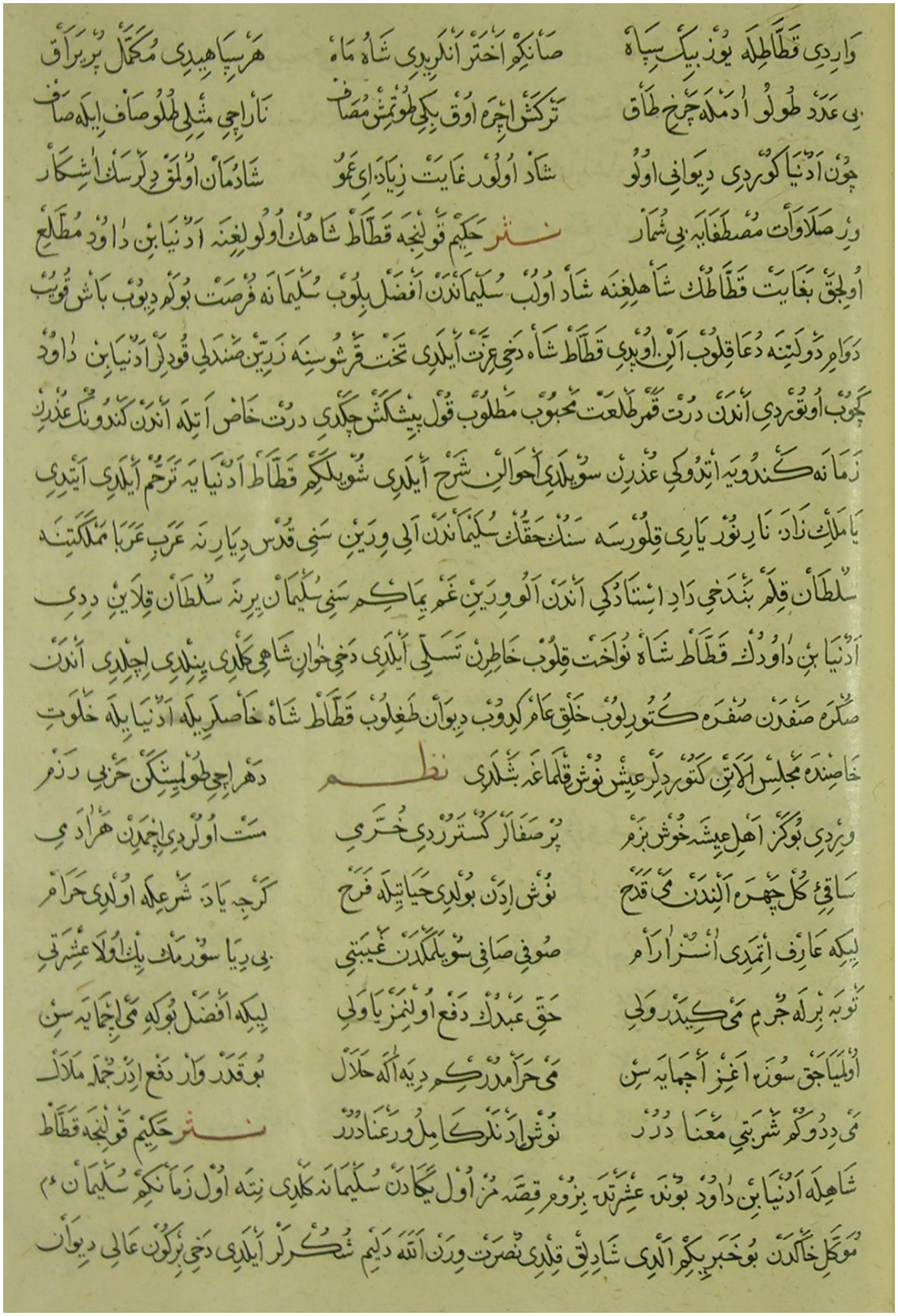
قصهٔ سلیمان علیه السلام

حكیم قولنجه بونلر كلوب كتمكده بزوم قصه موزاول یكادن حبش سلطانی دخی صنوب قحبه كیدجك
ادنیا بن داود دخی اویاترله مشورت قلوب طالعندن اغلیوب شهراب شاهدن وسلطان حبشدن فاید

كورمدوكن سليمان بن داود تاج وتختنه الى ايرمدوكن بلوب آه ادوب اغلدى نوحه وزار يلقلر ايلدى
دخى اويا ثر بن چروبا ايتدى يا ادنيا بن داود صبر قلكم حق تعالى مقصودكى ويره كركدركم بزباد شاهكز قاتنه
وراوزكم سليمانك اقرانى اولهكم سكا سليمان دن تاج وتختك ملك رختك الى ويره ديدى ادنيا ايتديكم كم اوله اويا ثر
ايتدى يونان سلطانى قطاط بن قيطاس اولو پادشاهدر سليمان اقرانى دكل بلكم دخى زياده در وار لوم اكنا
دوشلوم اوله كم سكا دوست اولد ديدى اويا ثرك سوزن ادنيا بن داود دخى موجه كورب اول اراداش دونوب
حبش سلطانيله اخشامه دكن قدر سلطان حبش دخى اخشام اولجق قونلر ايشيولداش دوكنلر كوردلر كم
بكلردن بهلوانلردن چوغى قلجدن كچمشلر موت شرابن اچمشلر حبش سلطانى هيا هى دوتب اغلدى بغور دونب
ادنيا نك يوزنه بقوب ايدر يا ملك زاده بنم خوداولجغم اولدى دونب بنه ملكومه كيمدن آلومدن نه كلور
امامكم سنك حالك ندر بنمله بله كدرسن ديدى ادنيا ديدى شها بنم قصدم تا اولنجه يدك سليمانله جنك ايمكدر
دلرمكه اجازت نكله يونان سلطانينه وارم كه شاه اعظم در ديوب اجازت استدى حبش سلطانى موجه كورب
اجازت ويردى سلطان حبش دونوب حبش ولايتينه كتدى ادنيا كلوب سلطان يونانه يتدى تختكاهنه
يقين كلنجك براراده چادر قورب اوتردى دخى اويا ثرى قطاط شاهه تحفه لرله الچيلكه كوندردى وارب
اجازت ايله اويا ثر دخى سورب قطاط شاهك ديوانينه كلدى حاجبلره كندوكى حالين اعلام قلدى قبوجى
باشى واروب قطاط شاهه عرض ايدوب اويا ثر يونان شاهيله بولشوب پيشكش چكوب ادنيا بجون اجازت
استدى شاه يونان شاد اولوب بيوردى قرشو وارديلر ادنيا بن داودى الوب ايچرو ديوانه كتوردلر
ادنيا كوردى كم قطاط شاه عاج ابنوسى تختاوزرنده اوتوردى خاص وعام ايماغ اوزرنه طوردى لر
درت بيك درت يوز اكنى دوز حاجب جمع اولوب خدمتنده طوردى اون اكى بيك آلتون قوشقلو قوللر درهم
فريدى يعنى كم كندو آتجه سيله صتون آلمشلر قوللرى كندوى قوشيوب ديوان سلطانى سلطنتى

كامرانى قورلمش نظم

بر عجب ديوان كوردى غايت عظيم — وصف ادامز يوز بيك اولسه بوديلم
جمع اولوب ديوانه يونان بكلرى — تخت زرين اوتوردى يكلرى — اوتوردنلر هربرى كملر دردى
كيمى قيصر كيمسى سنجر دردى — پهلوانلر واردى چون زال كيو — حمله سينه طورمزدى نره ديو

وَارِدِی قَطَاطِلَه یوزبیک سپاه — صَانکو اختر انلریدی شاه ماه — هر سپاهیدی مکمل پر براق
بی عدد طولو اردله چرخ طاق — ترکش اچره اوق یکی طوتمش مصاف — نار اچی مثلی طلوصاف ایله صاف
چون ادنیا کوردی دیوانی اولو — شاد اولور غایت زیاده ای عمو — شادمان اولدی دلرسك اشکار
وز صلاوات مصطفایه بی شمار — نثر حکیم قولنجه قطاط شاهك اولو لغنه ادنیا بن داود مطلع
اولدی بغایت قطاطك شاهلغنه شاد اولب سلیماندن افضل بولوب سلیمانه فرصت بولدم دیوب باش قویب
دوام دولتینه دعا قلوب انلر اویدی قطاط شاه دخی عزت ایلدی تخت قرشوسنه زرین صندلی قودلر ادنیا بن داود
کچوب اوتوردی اندن دردت قمر طلعت محبوب مطلوب قول پیشکش چکدی دردت خاص اتله اندن کندونك عذرن
زمانه کندویه اتدوکی عذرن سویلدی احوالن شرح ایلدی شویلکم قطاط ادنیایه ترحم ایلدی ایتدی
یا ملك زاد نادر نور یاری قلورسه سنك حقك سلیماندن الی ودین سنی قدس دیارینه عرب عربا مملکتینه
سلطان قلم بندخی دادِ استادکی اندن الوردین غم یماکم سنی سلیمان پرینه سلطان قلاین ددی
ادنیا بن داودك قطاط شاه نواخت قلوب خاطرن تسلی ایلدی دخی خوان شاهی کلدی پیلدی اچلدی اندن
صکره صفدن صفره کتورلوب خلق عام کروب دیوان طغلوب قطاط شاه خاصلریله ادنیا یله خلوت
خاصنده مجلس لایتن کتورلر عیش نوش قلماغه باشلدی نظم — دهر اچی طولیشکن حربی دزم
ویردی بوگز اهل عیشه خوش بزم — پر صفالر کسترردی خرمی — مست اولردی اچمدن هرادمی
ساقیِ کل چهره اندن می قدح — نوش ادن بولدی حیاتیله فرح — کرچه یاده شرعیله اولدی حرام
لیکه عارف اتمدی انسز ارام — صوفی صافی سویلمکدن غیبتی — بی ریا سویرمك یلك اولا عشرتی
توبه بزله جرم می کیدر ولی — حق عبدك دفع اولنمز یا ولی — لیکه افضل بوکه می اچمایه سن
اولیا حق سوزه اغز اچمایه سن — می حرامدر کم دیه اکه حلال — بوقدر وار دفع ادر جمله ملال
می ددوکم شربتی معنا درر — نوش ادنلر کامل درعنادرر — نثر حکیم قولنجه قطاط
شاهله ادنیا بن داود بوندن عشرتده بزوم قصه مز اول یکادن سلیمانه کلدی نیته اول زمانکم سلیمان ع
موکل خاکدن بوخبر یکم الدی شادلق قلدی نصرت ورن الله دیلم شکر لر ایلدی دخی برکون عالی دیوان

قورلوب جمیعی بکلر ویکلر کلوب دخی جمع اولنق سلیمان حضرتی دونوب سهرابه دیدیکی یا عمالقه سلطان
بنم قصدم اولدرکم سینوب قلعه سنك اوزرینه وارم اول قلعهٔ خدا ودرسه فتح ایدم واگر کم یونان ملکی کلورسه
دخی اونوکله جنك ایدم امدی چریکوزی حاضر قیلوگز دیمکله سهراب شاه ایتدی یا شاه جهان بن قوللك کندم وارمایینجه
عمالقه لشکری بکا کلوب اعتبار قیلمز امما کم بیورورسکوز واره یین چریی جمع ایدهیین سینوب اوزرینه طمیو که
ارقری کلیین دیوب اجازت استدی سلیمان دخی اجازت ویردی خلعت خاص کیوردی سهراب شاه کتمکه نیت
ایلدی مصر سلطانی برله بغداد خلیفه سی برلرینه سرلشکر کوندروب چرلرن جمع اتمکه مقید اولدیلر بونلر بوندارکده
اتودرکن سلیمان باش قلدروب ایتدی عجبا هیچ حبش سلطانی برله بزم اصف نیلدی اوله بزه شمدن کروچری کرکلویدی
هیچ خبر دخی کلمدی دیوب غملین اوتورکن ناکاه قپودن غلبه بلور دی ندر کورلدی دیینجه برحاجب کلوب دیدیکه شهها
باد پای مدنی کلدی دیدیلر سلیمان شاد اولوب اجازت ویردی باد پای اچرو کروب سلیمان نظرینه
باش قویوب سلیمانه دعا قلوب حبش سلطانینك صندوغنی غضنفروك کلدوکن خبر ویردی مژده
قلدی سلیمان شاد اولوب باد پایه خلعت خاص کیوروب نصرت ویرن ناصر و منصور دیلیم سجده

شکر لر ایلدی نظم شکر ادر الله کم ناصر در نصرت ویرر کم قولینه فضل ادینجك تخت وتاج بخت ویرر

استرسه اول خلیلك اودنی کلزار ادر دیلسه برعاصیه رحمت قلوب جنت ویرر نثر حکیم قولنجه بوکادر

غضنفری بربری دخی پیه اچه قونه کوچه کلوب سلیمان درکاهنه ایجروکردی کهرام خاینی دست بسته جگر
خسته سلیمان نظرینه کتوردی تخت اوکنده باش قویوب آل اوپوب کهرام عرض قلوب اصفك نامه سین
صوندی سلیمان الوب نامنك مهرین کتوروب لقمان حکیمك الینه صوندی حکیم اچوب مطالعه قلوب مضمونینه

مطلع اولوب اوقودی یازمش کم نظم بویله یازمش نامه سین دستور امیر

کم بنامی نامر اول قدیر حی اعظم واحد اولدر هم صمد کم وجوده ملحق اولمادی عدد
جمله موجودات حقدن بی کمان حقدن ارتق نسنه یوقدر جاودان قادر اولدر حکمتی درنی قرار
حاکم اولکی علمنه یوقدر شمار که بخاری قبهٔ مینا دیر که بهاری نرگس رعنا دیر
خاکنی دانا و ادم یاره در بادنی عیسی ابن مریم یاره در صوی مرجان نار ایدر تا نه کل

حکمینه منقاد اولنک جن دیو کل — فصل قیلوب شه سلیمان ایدر اول — عالمی حکمینه فرمان ایدر اول
اول سلیمانه ندر حقک افضل قولی — امر حقله وارر اول طغرو یولی — کم سلیمان نک وزیریدر اصف
جانبی خصمینه قلدی اول تلف — نامه بندنکم قلوکم بن اصف — دشمنیچون اوردی قبضه یه کف
حالوم اعلام ایتمکیچون شهریار — نامه یزدن حضرتوکه کامکار — شهریاری فرخ اختر نیک بخت
شمسواری هفت کشور مملکت — نه فلک کی امرو که ماموردیر — کم قولکدر خسرو جم کیقباد
ای فلک صولت ملک صورت امیر — وی قدر قدرت سلیمان دلپذیر — بو اصفدن صوردیسک حالی کر
دولتکده خصمکه بولدم ظفر — شه حبش سلطانله جنک ایلدم — عالم ایچون کوزینه تنک ایلدم
غیر تیله اولقدر ایدم صواش — قانلر یدن لعله دونردی طاغ و طاش — بو فلسطین ارمغی اقدی جمله خون
قاندن اولدی یر یوزی کلکون چون — کرچکم جنک ایدی چوق شاه حبش — غیر تیله اورتیه قومشدی بش
لیکه نصرت بنده ویردی ذوالجلال — خصمه غالب اولدق الحق برکمال — پس ادنیا یزله اول شاهی حبش
اول ارادن قاچون قورتردی بش — باقین قیلجله ایتدک قهر — بو نجه جنکی کورمدی ماه و مهر
دشمنک قردق کمین قجدی کی — نصف قورتلمادی ازدر ادی — لیک کهرام خاین اولدی شهریار
قردشک شاه ادنیا یه وارب — عهد لشب کلدی بنه قیلج اورب — چوق زمان ایلادی غایت جنک اول
چون یلنک قیلوردی اهنک اول — عاقبت کوطوتلب اولدی اسیر — حبسه صالوب کوندرب ون یا امیر
شاه سن سلطانسن فرمان سنک — کرچه ایتدی یارمزلق پهلوان — کرعتاب و کرعقاب احسان سنک
عفوک ایله لیک انکا شاه جهان — کیچیلردن دایما اولور خطا — اولولر قیلور انی عفو عطا
دیلک اولدر عفو ایداسن جرمنی — کم سویدر استیون اول سنی — بویله دیوب نامه سن انمش تمام
وصلوات مصطفی یه هم سلام

نثر حکیم قولنجه سلیمان علیه السلام اصفک نامه سندن

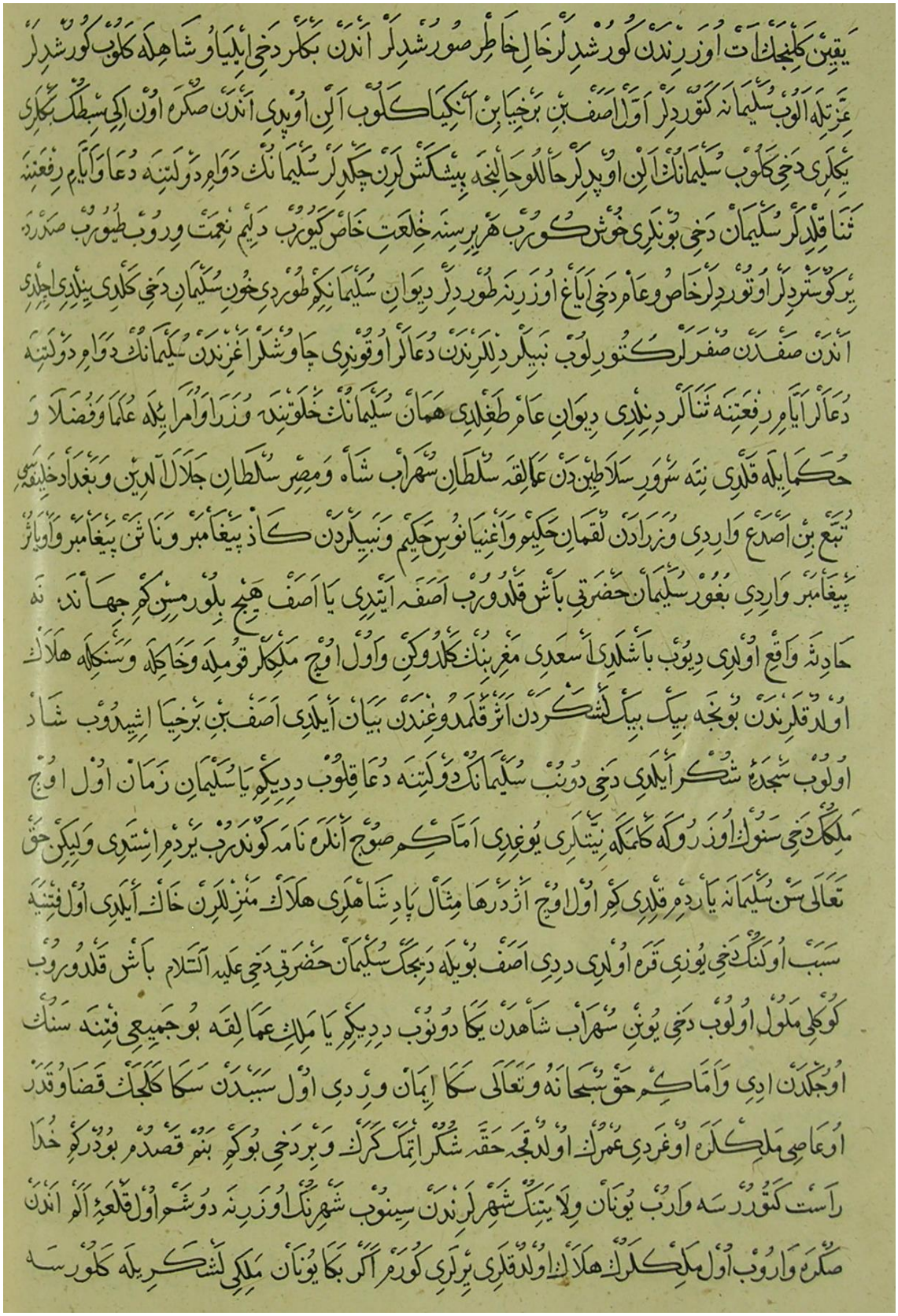
فتح و نصرت خبرن کم اشتدی شاد اولوب غضنفره خلعت خاص کیوردی اندن دونب کهرامه ایتدی
یا خاین بیچون بکا خاینلر اولدک خیانت قلدک ددی کهرام ایتدی شها حضرتک نابدید اولدی دیوب
ابلیس تلبیس قلوب آلدی واقع صنوب کوکلمده ددمکه سلیمان دنیادن کتمک کرکدی چونکم

383

نامه اچره شه سلیمان پادشاه — یازمش اول نام الله خدا — زی خداکم وارلغ انوك ذاتدر
ایکی عالم مصحفی ایا تدر — اول اخر اولدر باطن دخی — ظاهر و باطن جلیل و یا اخی
قهر اودی یاقر عودی سنان وخاکه — زجر بادی قوم عاد ایدر هلاك — لطف صویین جونکم اظهار ایدر اول
اودی ابرهیمه گلزار ایدر اول — اتدیسه نمرود درگاهینه تیر — حکم برله پشه لر مغزینی یر
ناقه اخراج اتدی سنان خاردن — دوشنه نیلی راه ادر هراردن — صابرك جسمین قیلوبدر قوی قوت
یونسه ویردی مکان اول بطن حوت — خاتم اتدی شه سلیمانه عطا — کم جهان انك اوله قفدن قفا
نامه بندن یا اصف اولغل اکاه — عامل اولغل ناکه درخط سیاه — نامه کوز گلدی اوقودم بن تمام
مطلع مضمونینه اولدم همام — حقه منت خصمه بولمش سن ظفر — بنده سندن اومریدم نام وذر
اومدغم اشلادی قلدك کامران — یوزك آغ اولسون جهانده بوزمان — امدی لطف ایت لشکروکی سن تمام
کوچرب الوب کلاسن ای همام — کیجه کندوزه قاتیب تیز ارش — دشمنم وار دیکا تعجیل یتش
اول فلسطین قلعه سینك نیك رای — یارغن کور کل تمامت ایله رای — قلعه نك اولسون ازیغی قات بول
باکه دشمن بولمیه فرصتله یول — ایچنه قویوب یرار یولداش دخی — کاوینیه جنکی ایدیجك باش دخی
قلعه قیدن کورجاکز بیقصور — لشکر گله کاله سنکه سوز بودر — بکلرگله کالجاکز بی کمان
جمله کوزه خدمت ایدر بوزمان — ضایع اولمز امکوکز بیله سز — باکه کلمك فکرینی تیز قیله سز
بویله دیوب نامه سن اتمش تمام — وز صلوات مصطفایه هم سلام — نثر حکیم قولنجه جونکم

اصف نامهٔ سلیمانی اوقودی شاد اولوب اول کون یراق قلوب یارندسی علی الصباح اولحق عالم چکوب
جمیعی مصالح امورینی یرینه کتوردکدن صکره اون اکی سبطك بکلری یکلری عزبی اتلره سوار اولوب طبل
ونفیرلر چلوب بوری وصور نالر اورب کیدرلر عزم سلیمان نبی اتدکلر برقاج کوندن صکره کلوب
سلیمان قوندغی بغداد صحراسنه یتدکلر برمنزل یرقلنجه باد پای مدنی دخی گلدی سلیمانه لشکرینك گلدوکین
بلدردی سلیمان شاد اولوب امر ایلدی لقمانله جمیع وزیرلر امیرلر سروری سلاطین منهترلر سوار
اولوب قرشوچقدکلر اصفه یقین وارحق اول یکادن اصف دخی لقمان حکیم گلدوکین بلوب شاد اولوب

جنگ ادم جهانی کوزینه تنگ ادم ایله اولسه سنک مملکتکدن چرک کلمکه ممکن اولمی کم بکا لشکر کرکدر
دیدی شهراب شاه ایاغ اوزره طورب باش اورب دعا قلوب دیدیکم یا سلیمان زمان نکم بیوردسک فرمان برم
اماکم بن وارماینجه اولمز خبر برله چری کلمز اکر شاه جهان بکا امر ایدرسه لشکرم الوب یونان ولایتنه وارب
سینوب شهرینک اوزرینده عالی حضرتکله بولوشیب دیدی سلیمان شهرابک سوزین بکندی خاص خلعت کیوروب
التون الاتلو اتی بندروب بکلربکله کوندردی کتدی زیرا یراغن تمام کورمشدی اندن بغداد
خلیفه سنه دخی لشکرک حاضر قلغل عزم سینوب قلورم خدا ویررسه وارب الورم دیدی بغداد ملکی دخی
اجازت الوب بغداد کتدی مصر سلطانی یرینه ادم ارسال ایدوب مصر دن وحلبدن وشامدن وحجازدن
عرب عربا لشکرین کتورمکه بکلربکسی فیطوسی نحریی کوندردی کتدی دخی سلیمان بوایکی ملک لشکرینه کیروب
اول بیشی ملک دخی هلاک اولجق نفس امماره فرصت بولوب سلیمانه غرور ویرب کندوینه کوکلی
اچره دیدیکم شیمدن کروجهان سراینده بکا کم قرشو طور جقدر کم سلیمانلغم هیبتی جهانی طوتدی
کمسنه بکا مقابل ومعارض اولیمز عداوت قیلمز برحبش سلطانی قلدیدی اندا خی بکوب یارین طوتب
کتورر کیقبادسه اکا نه اعتبار دیوب مغرور اولوب غروره وادی

نظم

غره اولدی تاج وتخت ودولته تکیه قلدی عمر ومال ومملکته بلمز انی عکسینه دونسه فلک
دونسر عزو شقاوت محنته

نثر حکیم قولنجه سلیمان حضرتی غرور له بوندن اوتر مقدمه
برزوم قصه مز اول یکادن کیقباد شاه کوندردکی زال دستانه کلدی نته اول زمانکم کیقباد نظر ندن
لعلین شطرنج الوب رفیقلریله یراق قلوب رخش رخشان سوروب یه اچه قونه کوچه دشت بیابان کچه
علی رغم روزکارله سوروب بغداد ناحیه سنده کلوب قوندلر سلیمانه کندزن بلدر یکجون پیش قدم
برقاچ حاجب کوندردی کلوب سلیمانک چاوشباشی عذر یاحوین ناشنه بولوشوب زال دستان
کلدوکندن بلدردی عذر یاحو دخی درکاه سلیمانه کلوب دعا قلوب کیقباددن رستم اتاسی زال
دستانین کلدوکن اعلام ایلدی سلیمان فکره وارب طوردی عجبا نیه کلدی اوله دیدی دخی بیوردی
برقاچ حاجب امیر قرشو وارب عزتله کتورب مهمان خانیه قوندردلر نعمت نزول یراق قلوب

زالەکوندردلر سیستان ملکی اولدوغی جهتدن جهان پهلوانی اولدوغی سببدن عظیم ضیافت ایدرلر اندن

اول لجه کوب علی الصباح کم اولدی جهان ملک کنش شعله سندن طولدی نظم

بال زدین اچدی چون طاوس دن صبح افتاب دون غرابی پر پر ندی طاکه قلدی ماهتاب مسجد اوزره بکلدی تا کی مؤذن اول سحر

طوردی خوابدن الدی ابدرست شه سلیمان کامیاب

آمدن زال دستان بدرگاه سلیمان علیه السلام

حکیم قولنجه صبحدم اولیلحق سلیمان علیه السلام صبح نمازن قلوب اوراد اوقوب شیطان رجیم بوسنی طقوب

نمازدن نیازدن فارغ اولحق باشنه شهریارلق تاجنی اورندی اکنه لپاجه کوب بلنه کمری کیانی بغلوب

دخی دولتله چقوب خلوتنک قپوسنه کلنجک درت مقرب وزرا دخی سلیمانی قرشولیوب کلوب عزتله الوب

سریرنه کلوب کچدی اوتردی صاغ وصول لقمانله کاذ پیغامبر ناتن پیغامبر واو یاثر پیغامبر علیهم السلام

کچوب یرلرنده اوتردلر اندن صادق قحن جابود منجم اتن حاذر اخی رمال زدوع شاعر وجیمان معتبر

حلقول طبیب عجر یاجوج دفتردار واجیبا بن سینا مع القصه سلیمانک وزراسی امراسی حاضر اولوب اکابرو

اعیانی صاغ وصول کمی صندلیلر اوزرنده اوتوردی باقی خشم خدم ایاغ اوزرنده طوردلر چونکم دیوان سلیمانی

طوردی نوبت سلطانی اورلدی اندن سلیمان حکم ایلدی زابود ابن ناتن کم سلیمانک خاصیدی

وعذریاحوکم چاوشباشیدی سمعی ورعی کم قپوآغالریدی وهم وزندار لردی بوذکر اولن خاصلر وارب

عزتله رستم اسی زال دستانی الوب سلیمانه کلدلر چونکم زال دستان اول ملک سیستان پادشاه زاولستان

پهلوان جهان آل قهرمان سلیمانک دیوانی اچره کم کردی کوردیکم نظم

زال دستان ایلدی چونکم نگاه قورلو اطلس عظیم وبارگاه تخت زرین اوزره طوردی پرامیر

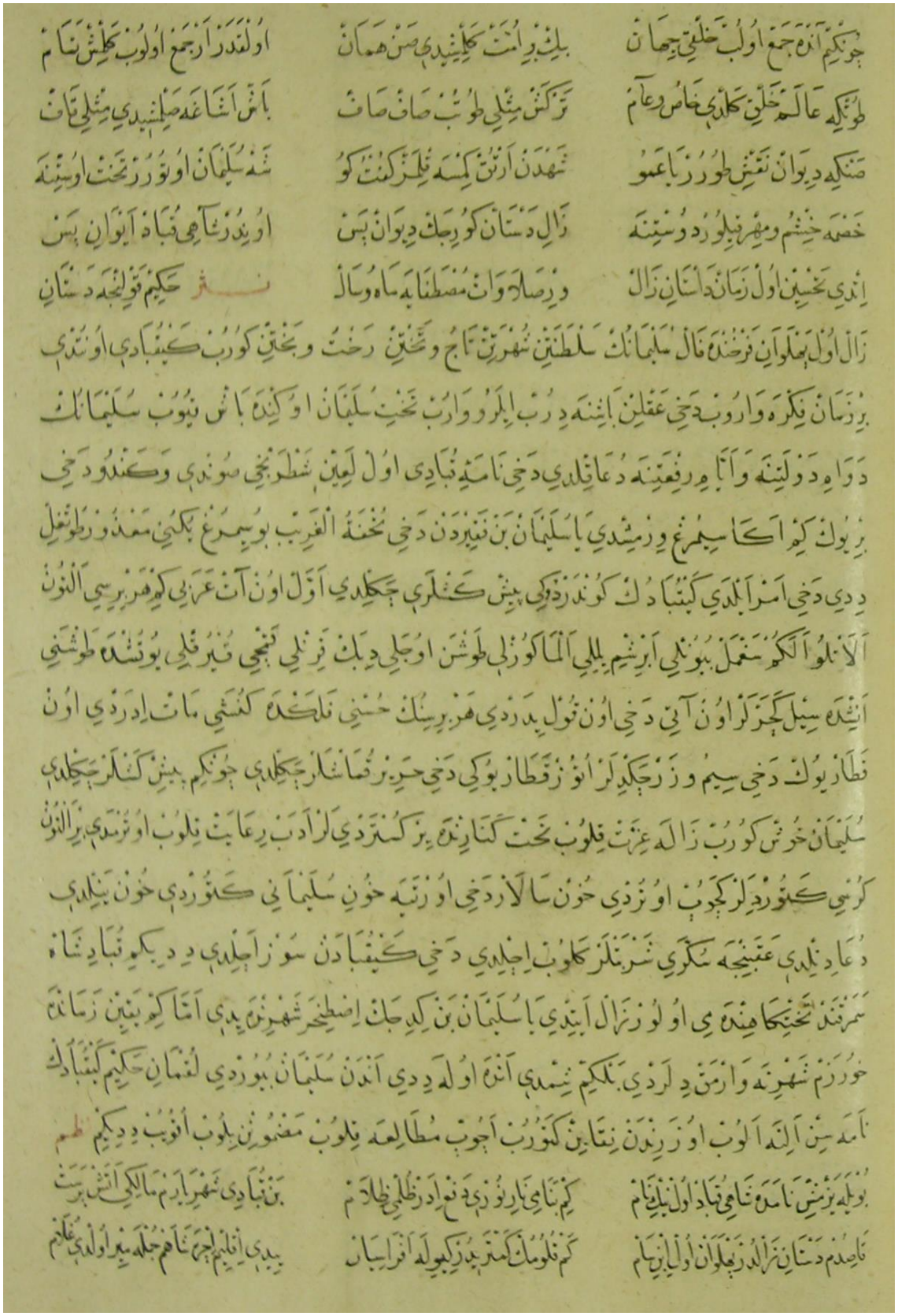
چورسنده درت امیر ودرت وزیر بیری لقمان بیدی انوک فیلسوف اعیانی نوسیدی اوچنجی وقوف

هر بری حاذق حکیم وکامران مثلی عالم اچره یوغ ونی کمان بینه تختک صاغ صولنده دلپذیر

اوتوردی زر صندلی اوزره چوقا امیر بلسنجه صاغ طرفنده شاه مصر

هر بری سرفراز وکینه ساز رستم زال در صناشن سرفراز تخت اوکنده دزچلوبن پهلوان

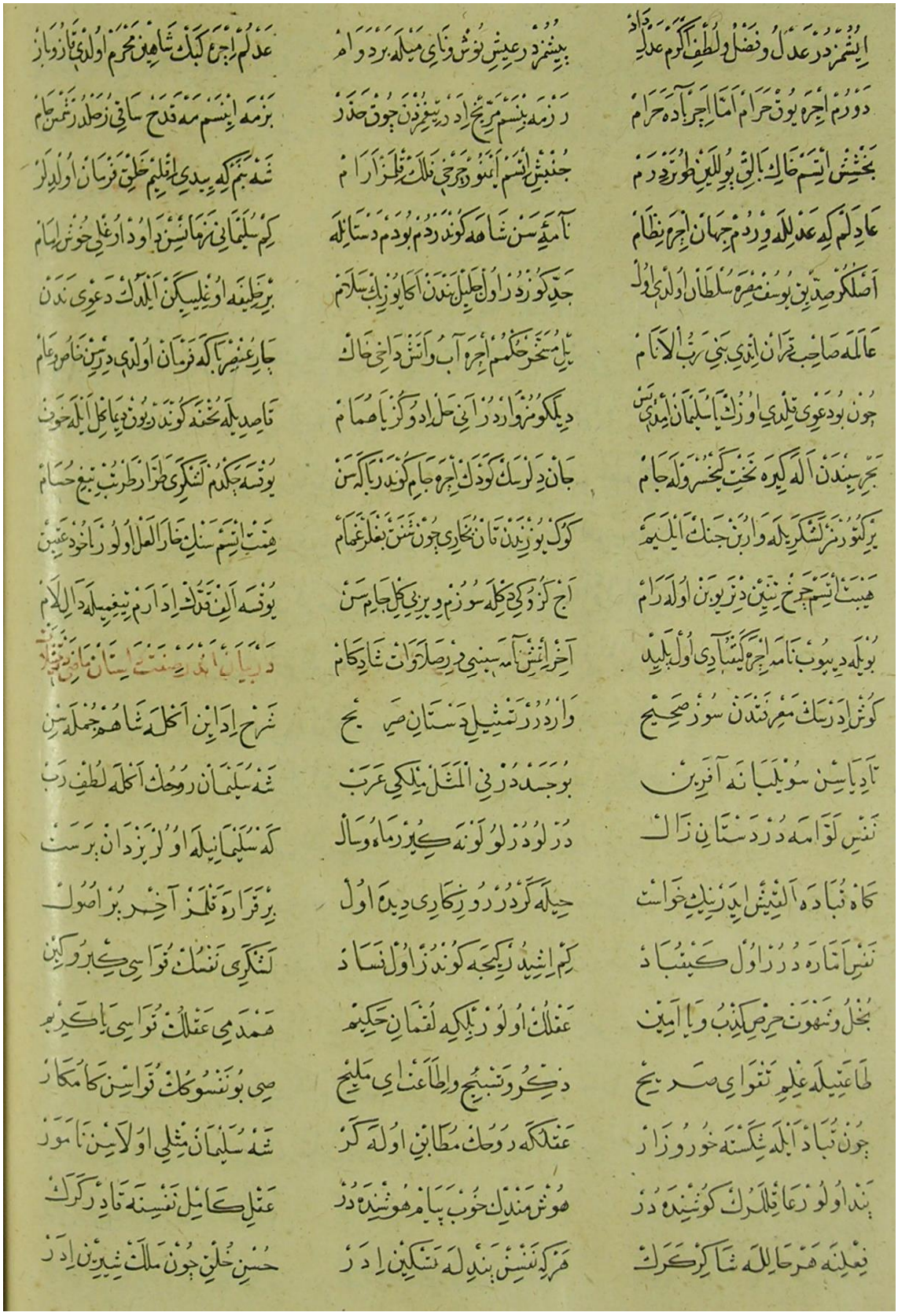
اک کیدی قهرمان ونرمان قپلمش درگاه حاجبله سپاه صنکه محشر کونی قوپمشدی نگاه

چونکیم آنده جمع اولوب خلقی جهان ... بلکه بر اُمت کلیشیدی صن همان ... اولمدن ار جمع اولوب کلمش تمام
اولکه عالم خلقی کلدی خاص و عام ... ترکش مثلی طوب صاف صاف ... باش اشاغه صلمشیدی مثلی قاف
صنکله دیوان تعزیه طور زیاعمو ... شهدن ارتن کمسه تلمز کنت کو ... شه سلیمان اوتورر تخت اوسنه
خصمه خشم و مهر نیلور دوستنه ... زال دستان کورجك دیوان پس ... اویدر شاهی قباه ایوان پس
ایدی تخمین اول زمان داستان زال ... ویرصلاوات مصطفایه ماه و سال ... نثر حکیم قولنجه دستان

زال اول بهلوان فرخنده فال سلیمانك سلطنتین شهرتین تاج و تختین رخت و بختین کوروب کیقبادی اوندی
یرده زمان فکره واروب دخی عقلین باشنه دیوب ایلرو وارب تخت سلیمان اوکنده باش یوب سلیمانك
دواه دولتنه و آیاه رفعتنه دعا قلدی دخی نامه یازدی اول لعین شطرنجی صوندی و کندو دخی
یریوك کیه اکا سیمرغ ویرمشدی یا سلیمان بن داود دخی نخسه الغریب بو سیمرغ بکنی معذور طوتغل
دیدی دخی امرا بلدی کیتبادك کوندردکی پیش کتلری چکلدی اول اون آت عزیز کیه هر بریسی التون
آلانلو آلکه مشغل بویولی ابریشم یلی آلماکورزلی طوشن اوجلی دیبك ترلی تنجی قیرقلی یونشده طوشنی
آتشده سیل کجه لر اون آتی دخی اون تول یدردی هر بریسنك حسنی تلکده کنشی مات ایدردی اون
قطار یوك دخی سیم و زر جکدیلر اون قطار بوکی دخی جوهر و اشیا شارجکلدی جونکیم پیش کتلر جکلدی
سلیمان خوش کوروب زاله عزت قلوب تخت کنارنده یر کستردی لر ادب رعایت قلوب اوتردی یر التون
کرسی کتوردیلر کجوب اوتردی خون سالار دخی اورتبه خون سلیمانی کتوردی خون بیلدی
دعا قلدی عتبه بوسه کری شرتلر کلوب اجلدی دخی کیقبادن سوز اجلدی دیدیکم تباد شاه
سمرقند تختیکا فیده ی اولوزال ایدی یا سلیمان بن داود جك اضطخر شهرنده یدی امتا کیم بین زمانده
خوردزم شهرنه وارمش دیلردی بلکیم شمدی انده اوله دیدی اندن سلیمان بوردی لقمان حکیم کیتبادك
نامه سین الله اولوب اوزرندن یتاین کوروب اجوب مطالعه قلوب مضمونن بلوب اوبه دیدیکم نظم

بو نامه یزمش نامه نامی تباد اول بیلدی نام ... کیم بنای ارتوزدی نوادر ظلمی ظلام ... بن تبادی شهریارم مالکی آتش پرست
قاصدم دستان زال دزبهلوان اول ایرنام ... کم قلومك کمتریدر کیولی اقراسیاب ... بیدی اقلیم اجم نامم جمله میر اولدی غلام

غصّهٔ دفع اتمك استرسك تمام وصلوات مصطفایه هم سلام داستان اوصاف کیقباد شاه

لقمان حکیم تولیخه ناقلان مختار و افلاطون یونانی تعلیخه راویان اخبار انك کیی اصح حکایت و انلخ
روایت قلوب ایدرلر کیم زمان مجلس بنی اسرائیل اچره قباد نامه سن کیم افندی سلیمان
پیغامبر علیه السلام کیقباد نامه سن دیکلیوب کنخسرو تختن وجامن دلدوکن وزمرسه جنکه بیل
بقلغه دشن بلدوکن اشیدجك بغایت اینجیدی بیجون آنکیچون کیم اول عصرده کیقباذ نام اولو پادشاه یوغدی
لشکرینك حدی نهایتی موردی ملخدن دخی ارتوغدی یرتوکیم سلیمان اورديکم اندلوس ملکیله افرنوس
ملکی واول اوج قرندا شلرهلاك اولدوغن جرسیله جمله سی خاك اولدغن یلجك دنیاده اولن پادشاهلر
جمله سی سلیمانه مطیع اولهلردی کلوب استقبال قیلهلردی پس کیقباد نامه سیندن بوخبری الوب
بغایت سخت اولوب دخی بزمان فکره واروب اندن باش قلدرب ایندی انشاء الله تعالی بکون مسافه زمن
یارن سکا جواب ویروزدی دخی اول لعل شطرنجی آلنه الدی کوزدیکم جمله سی لعل جواهردن دوزلش
اوزرینه جمشید شاه آدی یازلش بیغله خوب روشن نزلش سلیمان بلدیکم بوشطرنج جمشید شاهدن
قلمشدر دیدی سلیمان ایندی بو لعل شطرنج خود جمشید شاهدن قلمش عجبا کیقباد بونی قدم بولمش
اولادی زال ایندی نها جمشید کیم جهانه سلطان اولدی جمشید دنیادن کیدجك ضحاك ماری پادشاه
اولدی جهانی ضبط ایدی بیك یلدن بزکون آکسك ملك اولدی ضحاکه جمشیدك قزی اوغلی فریدون شاه
کلوب طالعی ماری قلوب ضحاك ماری ناپاکی هلاك ایلدی فریدون جهانی طوتدی ضحاکی ناپاکدن
جمشیدك خزینه سن الوب یدی بوز یل جهانه مستقل پادشاه اولدی فریدوندن صکره منوچهر شاه اولدی
خزینه جمشید اکا قلدی اول دخی بوزیکرم یل جهانه حکم قلدی منوچهر وفات ایدجك ذوشاه پادشاه
اولدی جمشیدك خزینه سی ذوینه قلدی ذوینه افراسیاب جنك ایلدی بعضی مالن کیم ذوشاه جنکه یله
کتوربدر ردی صکره ذوشاهی افراسیاب دوتوب الدوی یرنه کیقباد شاه الدی جمشید خزینه سی
کیه نباده قلدی افراسیابله صلح قلدی پس باسلیمان زمان بولدن شطرنج دخی جمشیددن قلوب
کیقباد شاه خزینه سنده بولنسه عجبمی اولهدی نظم کیقباد اولو مغرب شاهی اعظم نی کمان

مال دا نو کنج بی حد مثلی قارون آندا ایان — بیدی اقلیم اجره سلطان کیناد اولور همین — هند و سندک پادشاهی کوندر لر ارمغان

پس عجبی بو نجلادین اولسه شطرنج ای ملک — شاه جمشید اصلی دور دعالم اجره بو زمان — بو یله دیبوب نزاله دستان مدح ادر مولانا

شه سلیمان دکلیوب ایدر تعجب کی جهان — کونش ادرسک سو یلیم ثنا ها غرابی قصه — و رصلاوات نا اونو نه بو عجایب داستان

دیدن پری سیمرغ حضرت سلیمان تعجب کردن — حکیم قونجه زاله دستان کیناد

شاهی بو وجهله تعریف ادجک سلیمان حضرتنه بغایت کوچ کلدی اماکم نسنه دمدی بغور سلیمان شطرنجی قوب

سیمرغ بکن آیلنه الوب کوردیکم بر عجایب بوک نسنه اوزنلغی بدی ارشین ایکی دخی اوچ قرش اولسه قوسی نک

بوغنلغی آدم اولبوغی قدر وارزینک آل اماکم اول آل رنکلک اوزرنه بنمش ایکی درلو رنک افشان اولمش

بوعجایبلغی دخی بوکم اول رنکلرک هر بری سی آلمق بکی مرغوب زیبا رنکلرده درکم کوزلر کوزمش دکل برق اورد

کوهر مثالی نسنه اول رنکلرک جوره سی آلتونله تخریر اولمش بکی تخریر وار آلتون مثال برق اورر قوسی

دخی رخام کبش بکی اماکم اوزرنده لاجوردی نقطه لر وار قوسی دخی رخام کبش بکی اماکم اوزرنده اولن

لاجوردی نقطه لرک جورسی آلتونله تخریر لنمش بکی تخریر وار اوجنجی بوکم اول قدر طول عرضله

سوزنک بکی بنی درکم وزنده اوچ درهم قدر بوغدی نظم — کی تعجب ایلدیوب شاه جهان

دید کورک خالقی اول لامکان — قدرتیله کیم نلر خلقت قلور — بویله بر له سیمرغی زینت قلور

چشم انسان کورمدی بونجه پری — نه کوربدر سبز ادن بحر و بری — بویله دیبوب شه سلیمان خوب نفس

کورمکه سیمرغ عاشق اولدی بس — کیمدر رغنا به منشان اولمیه — لیک بوده کمسه آنی بولمیه

نثر حکیم قونجه چونکم سلیمان ع م سیمرغک بوکن کورجک غایت تعجب ایلدی دخی دنوب

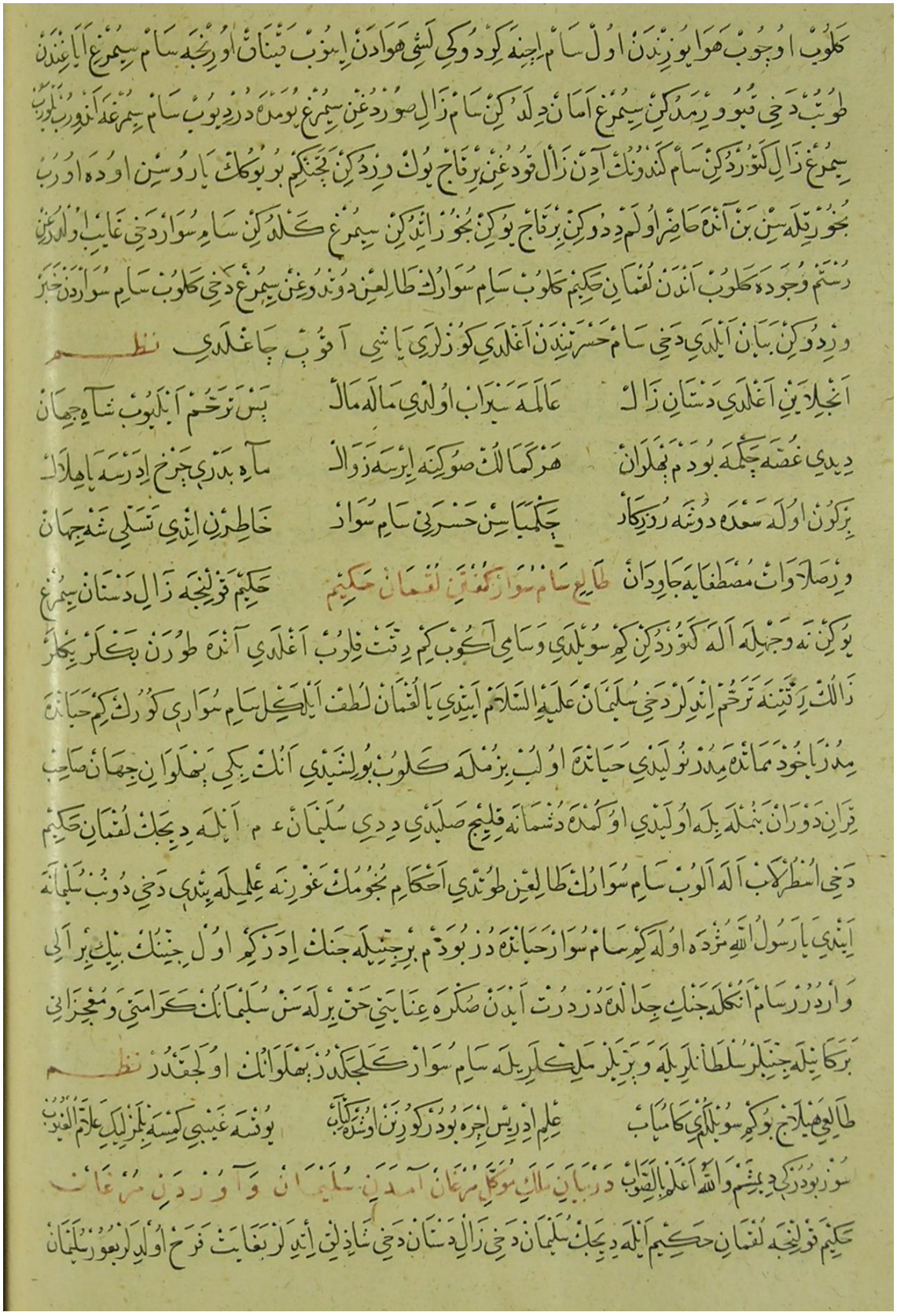
زاله سوال ایلدیکم یازاله دستان وای شاه زاولسنان بوبوک ندن معلوم اولدیکم سیمرغک بوکدکی

وسنوک ندن آلوکه کردی سکاکم وردی دیدی زاله دستان دخی بشلدی سام سوارک اوغلی اولبوب صکره

زال طغدغن قاشنی کوبکی صاحبی آق اولدوغی سام سوار اکراه ادوب بر طاغ کنارنده قودغن

سام سوار کیدجک سیمرغ شکاره کیدرکن کلوب زال بولب بواسنه ایلدوب بوزلا ریله بیلبوب بر نجه یلدن

صکره سام زال کوربر حشمی سوربر سیمرغ شکارهنه وارب بر آنی بوغز لبوب اچنه کربر سیمرغ دخی

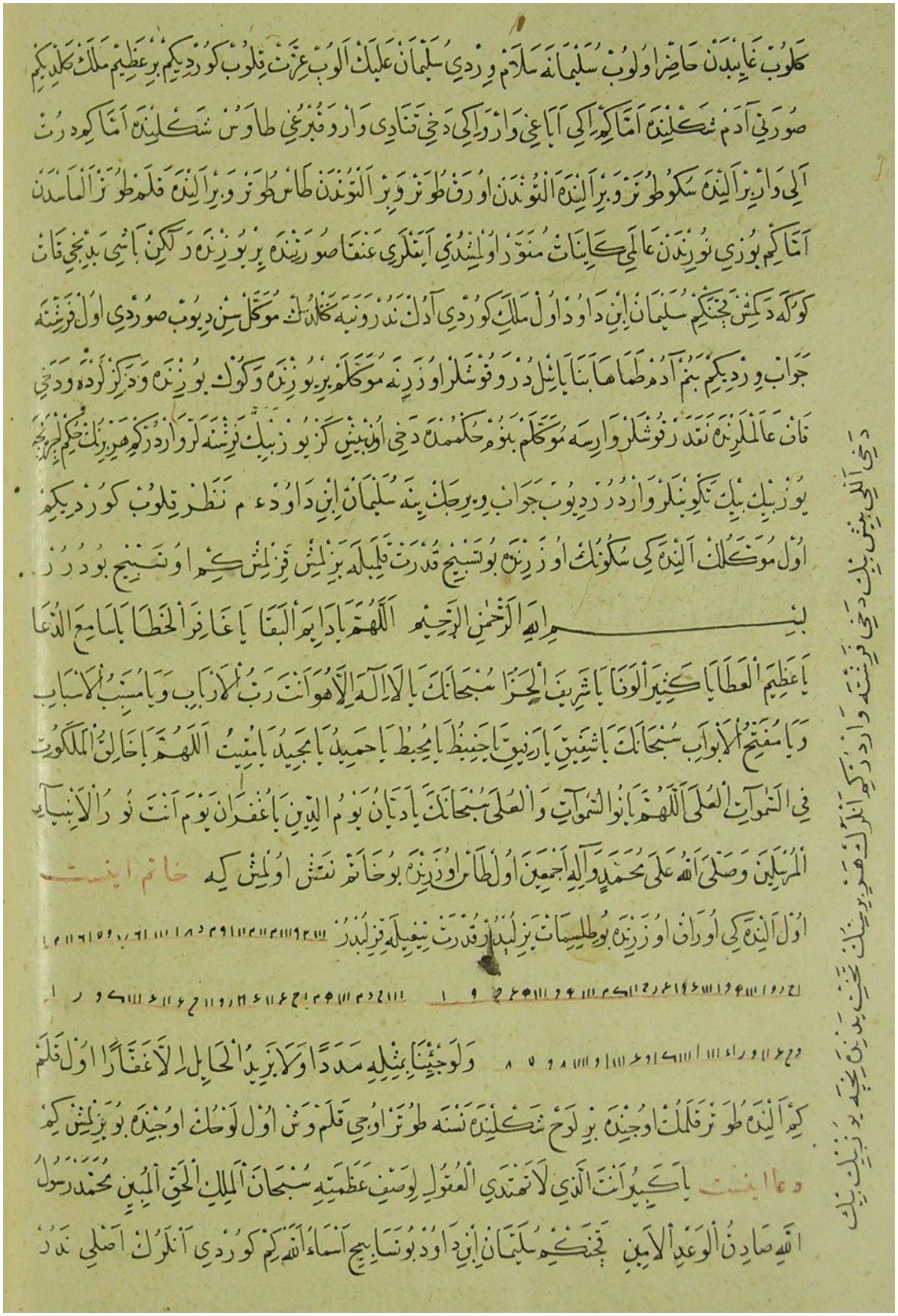
ایندی یا زال دستان وای پهلوان جهان بخه اوله کم سیمرغی کوریدك وحالنه ایریك هم سام سوار دن ودخی دنیانك
عجایبلغندن زمانك غرایبانندن خبر صوریدق ددی زال دستان ایندی دلرسك کم سیمرغی کوره سن بوبکی اوده
بنوب بخور قلغل سیمرغ قنده یسه کلوردی سلمان دلدیکم اول بکی اوده بنوب بخور قله اخی ملیخ کستاخ آنده
حاضردی بو اوکمله ناظردی ایدر یا سلمان دعوی ادرسن کم بکا فوشلر دخی مطیع اولشدر درسن چونکم سکا
فوشلر فرمان برسه سیمرغ خود فوشلرك سلطانیدر سیمرغ دخی دیر انکله کتور سکا بوشه همان فوشلر دن
سانه قوشن وبیقوش قوشن کتور میکی بلورسن بیقوشی بیقوشی بندن کتورین بونه دعویدر کم ادرسن
یکن یقمغله خود زال دخی کتورر اکر کم وایغسه سکا سلمانلین دیر لدوکی فوشلر سکا مطیع اولدوغی
کرتکیسه سیمرغی کتورکل بوکین اوجاغه بغمدین درکاهکه بتورکل بوشه اوجمه بیجن خودچه سلمان چه

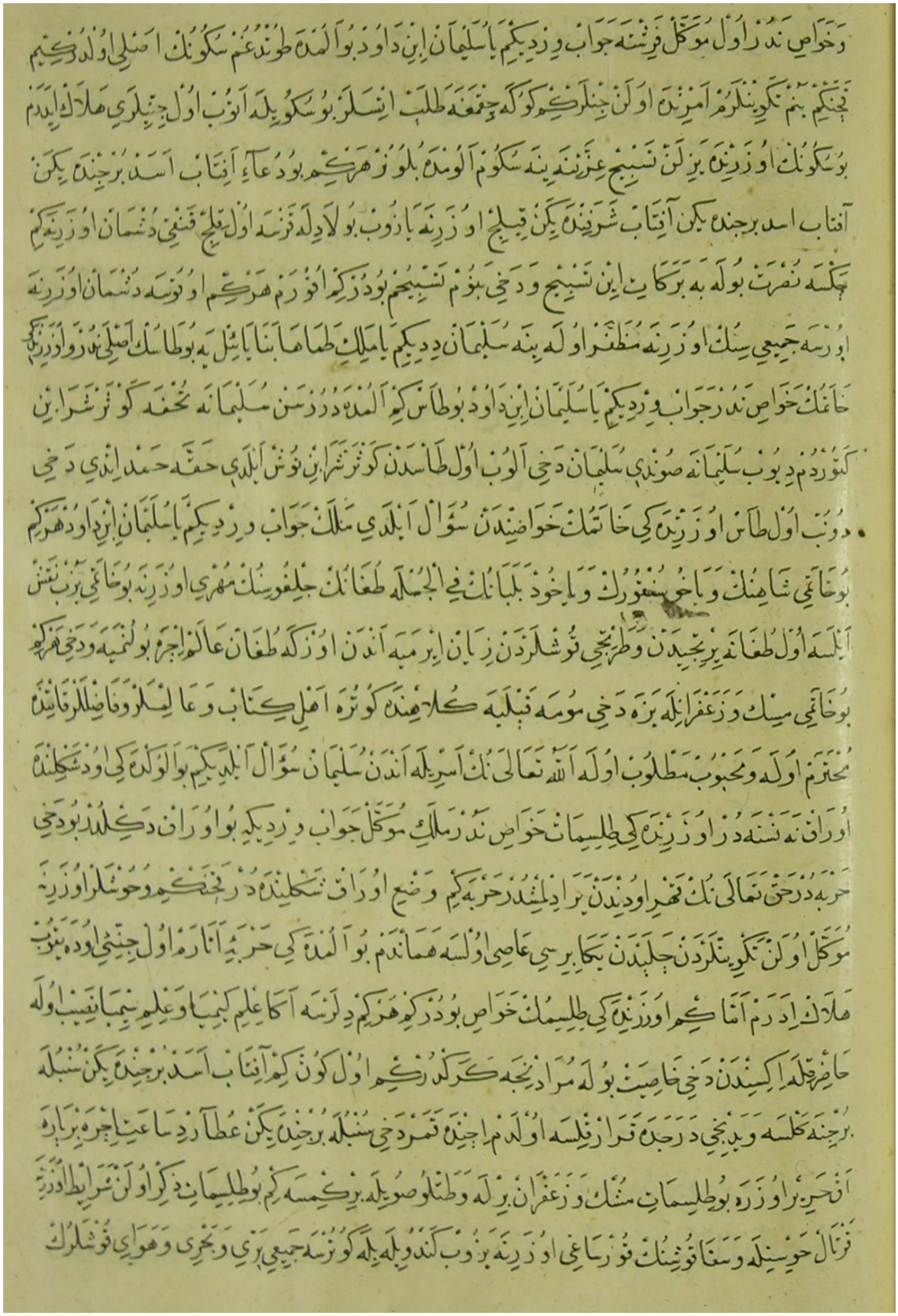
زال دستان نظم

بوبله دیبوب اول زمان اخی ملیخ — سوبلدی چون رطب یابس کی قیخ
سوز کرکی سویلیجك پرهنر — بومقرر اولسه جاهل اکر
قدر قیمت بولمیادی بر فصیح — قیله تحسین ایشدن دیبه صحیح
سوز کی فردوسی مثلی سویله کم — سوز زیبا سویلر وغایت صریح

نثر حکیم قولنجه اخی ملیخ داود

کستاخ ایله دیجك سلمانه بغایت کوچ کلدی دلدیکم هلاك ایدیدی وانا کم پیغامبرك آندن ورد وکندن
اوترو نسنه دمدی الا کم حبیبی بکلر بریرن اخی ملیحه فایدلرنه کستاخلغی ادرسن دایا بونه سوزدر کم
سویلرسن دیدلر اخی ملیخ ایندی کرچك دیرم سلمانیسه بوکلن عجمه بخیه بر ولایت کرامت کسترسون وارووب
دیه سونکم سلمانه قوشلر مطیع اولسه سیمرغی کتورمك سلمانك ایلدن کلوردی وافیغ دکلش دیسون
دیدی سلمان ایندی ان شاء الله تعالی سیمرغ دخی کله سن بوزك قره سبله قلاسین دیدی دخی دیوان طغیندی
زال دخی طوروب اوتاغنه کیدی سلمان ع م خلوتنه واروب اول کون تا اخشام اولنجه عبادت ایلدی عبادتنده
صکره دلدیکم اطیار اوزرنه موکل اولن ملکی دعوت قله پس اکی رکعت حاجت نمازین قلوب دخی اول بیوت
خانیلك بشنجی اسمینی اوقوب دخی قوشلر اوزرنه موکل اولن ملکی طماها بنا پیل دعوت ایلدی حق تعالی
سلمانك ع م دعاسین مستجاب قلوب موکل اطیار کوندردی کلوب سلمانك درکاهنه بندی سلمان نازده یکن

ضرر یتدن امین اولہ وهر نکم بو طلسماتی دلکود رسنہ بزوب کندوده بازوسنده کو ترسه سودکی
کشی اکا مطیع اولہ وجمیعی علمی حفظ ایتمکدہ اولہ دکلی خلق اورتاسنده حرمتلو اولہ دیجك بنه سلیمان ابن
داود اندر یا ملك موکل اطیار یا قلم کم لوح بر لہ طوترسین انوك اصلی ندر و یا بو لوح اوزرنده کی طلسمات خواص
ندر دیجك اول ملك اعظم جواب ویردیکم یا سلیمان ابن داود بو لوحك اصلی ولدر کم بو جمیعی ملائکه تکوینیله
بو لوح اعظم اوزرنده کی طلسمات برکاتیله موکلدر ودخی بو قلم کہ وارد راول لوحك اوزرنه یلدیر کز
آفتاب سنبله برجنه کرجك میکائیل علیه السلام تقدیر نقوشلره نقدر تفکه ویرسه کرك ونقدر نقوشلر
اول دورده کہ حیات بولب رزق یاجلدر مقدرت قلیله بو لوح اوزرنه یازدیریم اقوب معلوم اولب دور
ودخی بر بوزنده یازلان طلسماتك تنفی خواص بودر کم بر کشی بو لوح بازوب کو ترسه طالع اختیار ایتسه
شکار بازسه نوش صیدی اکا آسان اولہ وقوشلردن اکا زیان کلمیه واکر کم آلتون یا کمش اوزرنه
بو لوح بازب شاهین یا طغان بوینه اصه توسه غایت صیاد اولہ ودخی صرو حر براوزرنه یازوب کندوزنده
کو ترسه خلق اکا بغایت محب اولہ لقمان حکیم ابدر بو لوحه مسیحا به در لر محبت بابنده مجربات کومشدر

نظم

خاصه چوتدر بو نجه ازدر طلسمات — سعد ساعت اچره یازسك یا که ذات
حاجتك مقبول اولہ عالمده بس — شویله کستاره طلسم مجربات — لیك یلمك لازم اولور نحس وسعد
هم نسر قنده یلانمش کی اوکات — تنفی برجك اچره دور ربدر ماه — منزلی یا قنده در آه خوب صفات
جمله سینی بلمسك ایتمه عمل — کم هبا اولور عمل کلمایه راست — بویله دیبوب اول ملك خاموش اولور
وصلوات مصطفایه اولمه مات

نثر

حکیم قولنجه اندن سلیمان ابن داود سؤال ایدیکم
یا موکل اطیار یا بزه عمر کلك اطوا ایندن خبر ویرکل نا بلا ویرکم ده وقندن برو نوشلرك اوزرنه موکلدرن
دیدی جواب ویردیکم یا سلیمان ابن داود بحق معبود و دود عمریمك عددنجه یلدیرم طویلدر سماردن نرت
قلدرم ولکن بر نشان ویرین اکا کوره بنم عمریمك اطوا ایندن خبر دار اولہ سن دیبوب ایندیکم یا سلیمان
حق تعالی بو عالمی کاینانی کم وجوده کتوردی هنوز عالم اچره قوشلر جنسندن هیچ بر قوش یر تدن بر
قوشجغز یا ردیی جثه ده بلبل صفت انوك مثلی الحان داود اولایدی مکر کم سن سلیمانك آنا یی دن

چونکیم اول قوشجغزی حق تعالی برندی بلک بل الله تعالی به تسبیح ایدوب ایدرکم یا ارحم الراحمین یا اکرم
الاکرمین بکا چون عمر دیرکم سکا تسبیح ادم دیردی او تردی چونکه بلک بل نام اولدی حق تعالی دن ملتمز
اول قوشجوغز چون نیاز قلوب دیدلرکم یا الهی بو قوشجوغز حضرتکدن کم عمر طوبل دیلر تسبیحکی ذکر اده
دیمکله حق تعالی اول قوشجوغزه ایندیکم سکا نه قدر عمر ویرسه کفایت ایدر دیوب وقت موندن
بکا نیکایت ائمیه سن اول قوشجغز ایندیکم یا رب العالمین بکا التمش بلک شهرلک دیرسه یاری
طلو سنجه خرد دانه سن طولدرب بکا کوندرسه دیرانه تقدیر ایلیکل دانم دوکنجک موندن راضیم دیدی اندن صکره حق
تعالی التمش بلک شهر برندی کم اول شهرلرک دکلسینی فانی اولدی الا کم اوچ شهرفانی اولمدیکم برسی مغازیه
برسی مشارقه ویرسی دخی جهانک اورتاسنده درکم انکی مصر شهر بدر دیرسی جابلقا ویرسی جابلسا شهرلرد در
چونکم بو وجهله التمش بلک شهر برندی جمیعسنک اچن خرد دانه سیله طولدردی دخی بکا امر ایدیکم
اول قوشک اوزرنه موکل اولکوندره اغزنه بر خرد دانسنی ورمه جمیعسنک اوزرنه بکا تابع اولن ملتمز
تکونلرک دکلسینی اول شهرلرک دانه لری اوزرنه موکل قوب حفظ ایدردم تا سکه دوزکارک ثانیه برندن
اول دانه لره خلل کلمیه چونکم اول قوشجغز بنجه بلک بلک بللردیری اولدی التمش بلک شهرلک خرد
دانه سیندن بر شهر طلوسی خرد دانه سی قلدی اندن اول قوشجوغز اجل قوروسیندن یلدیره دانه خرد لر
اولدی آخر اول قوشجغز بکا سؤال قلدی ایندی باطماها بنا بایل نه قدر حجره طلوسی خرد لر قلدی دیجک
جواب ورمکه بر حجره طلوسی دانه قلدی دیدم اشیدب آه ایدرکم رقتیندن قرقتیندن بکا حیرت حاصل اولدیکم
زخم ایلدم اندن اول قوشجغز اجل دردیدن اون یلده بر دانه خرد لر افطار ایلدی دیکم بوجیهی دانه
دوکندی بر دانه قلدی دخی اول دانه ایلدب آکا تسلیم ایدجک بکا سؤال ایلدیکم باطماها بنا بایل
دخی دانه قلدی یاخود تمام اولدی دیجک جواب ورمکه بوداندیله تمام اولدی دخی قلدی دیدم اول قوشجغز اون
بلک بل تمام اول دانه اغزنده طوتدی آخر اول دانه دخی یدی حتمه شکر ایدی دخی بیازادب

دیدکم ای خالقی عز وجل ... لا شریک لا یفوت بی بدل ... حی بانی شاه اعظم بی وزیر
مالکی سلطان عالم بی خلل ... آب مهر کدن صدف اغزنده در ... باد قهر کدن زلازل هر جبل

لطف ادوب دیمیشدك عمر طویل کلدی بر کونجه کیم ایردی اجل خوفم اولدر موت ایشه ناگهان

خاکه یکسان اولمه اعضا مزدلل یا الهی عمری ایله طویل کیم جهانه طویمدم ای لم یزل

بونله دیبوب نالش ایدی مرغ بس ورصلاوات احمد قیلمه جدك نثر حکیم قونیجه یا سلیمان

ایی داود جونکم اول قوشلر بوجمله نیاز قیلجق حق جل وعلا دیکم یا طماطایل سنکله قولمز نماه

اولدی اجلك دخی بیلن کلدی دیمکدن اول قوشلر اون بیل دخی اول بر دانه خرد لی بیوب قناعت

ایدوب حیات بولدی امتاکم کوزلری یاشی قطره طمله یوب بر کل اولوبدر دیدی اندن صکره اول

قوشلك طاقتی قلیوب بر کزاه ایلدی اغزندن بر پاره اود جیقوب وجودن بیوب کل ایدوب کلین بادی

نسیم صاورب وارلغن یله ویردی اندن الله تعالی کمال قدرتی جلال عزتی بر له اول قوشلرك کوزی

یاشندن ابی قوشلری بر تدی دل کلندن بلبل طوطی وهزار دستان وقمری وتکم الحان خوب قوشلر

وارسه انلری بر تدی اغزلرنك کللرندن دانه بیجی قوشلری بر تدی وکوده سی کلندن جزئی لری بر تدی

اندن صکره ایلوغنك کلندن نه قدر عاصی حنا رنکش قوشلر وارسه باز وشاهین وبلبان سنقور لاجین

وانجه کبی نکار قوشلرین بر تدی کیم بعضسی دخی پر تجید رفرتال صوایغا جیلاتن کبی بر ی الجمله نقدر کیم

دنیا یوزنده قوش وارسه اکثری اول قوشلرك اعضا لری کللرندن وکوزی یاشندن خلقت اولمشدر

نظم بونله دیبوب اول موکل خاموش اولدی کیم کور نلر خلقت قلیوبدر خالقی پروردگار

بوکیمنا بی عدد در یادرك قدرتلری حاکم اولکیم بی حساب در حکمتی وبی قیاس عجایبها کنتم موکل مرغان

حکیم قونیجه سلیمان علیه السلام ینه سؤال ایدیکم یا ملك موکل مرغان حضرت سلیمان علیه السلام

جیبی قوشلر فاج جنسدر جواب ویردیکم درت جنس در بعضسی پر یجی در عنقا وشاهین سنقور و

طغان کبی کیم انلره بکزر وارسه بعضسی دخی دانه بیجی قوشلر در قاز اوردك بیغوش قمری طوطی بلبل طرزج

کیم انلره بکزر وارسه بعضسی دخی هوادە اولور لر پر بوزنه اغزلر بعضسی دخی بحری قوشلر در کیم قوردغی

کبی دکللر در کیم انلرك بکلری صوده اصلمز امتاکم اول قوشلرکم هوادە کرك نسیم اجره اولور لر انلرك غذاسی

یلدر زانلرك مقام فوق العاده در انلر قوشلر اجره شول همافوشی کبی عمری در کنوب الیمنجه انلرك وجودی

يره دشمز اول ملك موكل بوبله ديجك بنه سليمان سؤال ايدركه يا ملك اطيار اول قوشلرکه کزوه نسيمدن
اولوز انلرك اصلي ندر جواب ويرديکه يا سليمان بر بخي فات فلك بوزنده بر مقام وارديرکه بر بوزنده وکوك
بوزنده نه قدر قوشلر وارسه دکلسنك عيني اول هوا بوزنده کي قوشلر اچنده وارديرزنده شويلکه اول
قوشلر هوا بوزنده صاف صاف قناد قناده اوروب طورمشلردر زهر صاني مشرقدن مغربه کدر خلقت اولدن
اول قوشلر بر بندن ايرلمزلر بر يکي دخي دکلمز متکزکم اول تسبيحي باکله بر بوزنده دوشه آمتاکه يا سليمان
بر بخي فات فلکدن اشغاکم انلرك مقامللرندن بر بوزنه اينجيدك که بش بوز يللق بولدر هوا اثنا برندن
کنش حرارتندن ويغوزوقارطوفمغندن بر بوزنه اينجيه دك محو اولوز کچر سليمان عم ايدي که انلرك
بوبلهسي وبمرهسي وارمي يخه اول جواب ويرکه انلرك غداسي کزوه نسيمدر ودخي تختکه بمرد لهلر
بمرده لرن قناد لري اوزرنه قورلر بورولرني قناد لري اوزرنه چتار زلر بسلرلر وانلرك دخي غداسي
يلدر هواده آکسك دکلدر انلرك دخي اوزرنه بر ملك عظيم موکل وارد رشکلي کرکس صورتنده دردرت

قنادي وارد رنظم
جلسي تسبيح ايدر خلاقي تام — کي سبحان دركي رب الانام
کيي يا قيوم قادر ذکر ايدر — بعضي يا حنان اعظم ذکر همام
هر بري تسبيحي اولرغدا — ذکر حنانه دايم اولدر شادکام
اينسه تسبيح دوشر خاکه اول — قرمي قلمز بيره ايز صبح وشام
بوبله ديبوب اول ملك اعظم همان — ساکن اولدي فرصلاوان هم سلام

نثر ودخي يا سليمان
قاف يلکنده عالملرن وارد رکه انلرده سيمرغ وعنقا وهما عالمي کيي ودخي انلرك امنالنده بچه قوشلر
وارد ربو ربع مسکون قوشلرنه انلر بکزمزينه که سيمرغ وهما کيي وقفنوس کيي که انلر قاف طاغي عالملرندن
کلمشلر درکه بو ربع مسکون عالمنده انلرك عيني بوقدر يعني انلره بکزر قوش بوقدر که زيرا انلر اوزاق
قوشلردر سليمان ديديکم سيمرغ ديو کلك نه شکلده قوشدر وقدنه اولوز جواب ويرديکه کوه قافنده سيمرغ
عالمنده اولوزکن کوکلنه بوکلديکه اول سيمرغلر عالمندن غيري دخي عالم وارمکي ديبوب برواز اوروب
هوايه قلقدي واوجدي تاکه زمانله هما اولدغي عالمه کجدي بر بولك همما قوشلرنه بولشوب انلري دخي
کندويه اوبدروب بنه هوايه قلقوب اوجدلر بر عالمه دخي کجدلر اول عالم قفنوس قوشي عالمندن اول عالمده

دخی برلك فنفوش توشنه اوغردلر انلری کندو زنه اوبدوب اوجدلر اول فنفوش عالمیدن برعالمه
دخی کجدلر اندن صکره چونکه بونلر بلدلرکه قاندهٔ انلرك عالمیدن غیری الله تعالی نك عالمی چوقدر اندن
دلدیلرکه بنه عالملرنه واره لر وطنلرنه وارب قرارایدلر امتا حکمت الله شویله واقع اولدیکه نقدرکه
فلك یوزنه اوجدلرسه کندولر عالمین بونلرب عاجز قلدیلر عاجز قلدیلر عاجز قلدیلر بونلر هندوستان ملکنه کلوب دوشدیلر
اماکه هما قوشلری بویرینی یرودن قبول ایتدیلر یرده قونوب هوایه قلقدیلر هنوز اول وقتدن برو همما
جنسی فلکه قرشوا وجوزکه اول همما عالملری بولا لو ولیکن بونلرب عاجز قلوب لر سیمرغ دخی البرز انکینه
کلوب مقام طوتدی وفنفوش قوشی دخی هندوستان ملکنده مقام طوتدی اول اوچ قوش بوملکده
غیر بلردینه سلیمان سؤال ایدوکی وقتی کم ارکندن جدا دوشدی کلوب کوه البرزه کم ارشدی

اکی یمرده یمرد لدی نظم — چونکه ایکی بیضه عنقا بصر — مدتیله بیضدن بوری چقمز
شاد اولوز سیمرغ قاف آنی کوردز — حمله شکر ایدوب یوزن یره اوردز — یالکز لقدن جانی برمیشیدی
آسکی دوستیدن امید اوزمیدی — لیك اول بوردلرك شاهی جهان — رونقی اولمادی آنك اول زمان
بندی عنقا مثالی بال و پر — اوچدی سیمرغ کبی زیب نظر — اوچمغا بولمادی بوردوسی مجال
اول چهتدن چکدی عنقا چون ملال — کم هنوز برغم دردر عنقای قاف — باش اشاغا صلدی مثلی خط قاف
بونله دیبوب اول فرشته نیك رای — ساکن اولدی درصلوات فیش یای — نثر بنه سلیمان حضرتی

سؤال ایدیکه یا موکل الطیار بویرینده فنفی ملکنده عظیم اولوقوشلر چوقدر جواب ویردیکه یا سلیمان
حق تعالی نك ملکنی چون واجنده کی قوشلرك نهایتی یوق هر جنس قوشك اوزرینه دخی برملك موکل وار در
تا شویلکم برملکت وارد رکه کوه البرز آنکیدر برایی دریای محیط در واول ولایت یاجوج ومأجوج
ولابد رانلرك نهایتی خدایلو رحق انلری اول یرده حبس ایلمشدر زینه کوه البرزکه طول وعرضی
یدی یللق بولدر اول یاجوج ومأجوج ملکینك برطرفیدر الله تعالی اژدهالر برتشدرکه نهایتی
بولمدر وبرطرفی دخی کوه البرزك قله لرینه اولن قادر رایدرکم نهایتی بولمدر وبرطرفده دخی حق تعالی

* یا سیمرغ قوشی بیجون وطنینه عزم ایتدی جواب ویردکه اول زمانلرده سیمرغ قوشی کندو کی

عظیم قوشلر برنشیدر که هر برسی سکله قرتل کبیدر آماکم اولوغی اول قوشلرك شول قدر در که بوکون
بك یأجوجی ومأجوجی یسه هنوز غداسی دکلدر سلیمان ایندیکه اول قوشلر بنجه سینه یوأجوج مأجوج
بنجه حبس اولمشدر جواب ویردیکه یأجوج ومأجوج ایکی طایفه در نظم

اول موکل بوبله ویردی چون خبر — کی نجیب فلدی شاهی نامه ور — قوم یأجوجه ملك خیران اولور
چون قلیغین طکلایوبن والله قلور — بیت ایدی کوکلی اچره شه جهان — کیم بیوت تختی کلسه اول زمان
لشکریله تختنه بینه برکمال — تختی شاهی کوتره باد شمال — قوم یأجوجه ور ورین چاك ایده
جمله سینك منزلیمی خاك ایده — تخت کلنجك هم سلیمان عافیت — جنك ایدرمأجوجله اول یکبخت
برنجه کون جنك ایدر شاه جهان — کی عجایب قصه دور در کامران — پیری کلسه ذکر ایدر اون جمله سین
اندن اوك کم اولمیا اون خاکیین — حق تعالی یرکور رسه سوبلیم — بندی یأجوجله شرحین ایلیم
سوزه مکدن وارسه غایت صفاك — وصلوات مصطفای داعی آك — نثر پس سلیمان بونلرك

دایم قصدی بود رکم ادمیزاد یلدیکنه کله کلرآدمیلری هلاك ایده لر پس هرکون علی الصباح اولوراد رلرکم تملکلرینه
جیوب کیده لر اماتاجمز لرینه شوبلکم برطرفی کوه البرزك قله سنده کی قاردر باسیدر که بدی یللق بولدر
اول قاردر یاسیدن کجمز لرصوفدن دولو فاندن هلاك اولورلر وبرطرفی بدی یللق بولدر دریای محیط
کناریدر اندن دخی فان مملکتینه کجمك ایستر لرامتا کجیوب دکزه غرق اولورلر وبرطرفی دخی
بدی یللق یول مقداری حق تعالی اژدهالرینشدر که هر برسی برطاغه بکزر قجنکیم یأجوج
ومأجوج طایفه سی قاردر یاسیدن ودریای محیط دن کجیوب عاجز اولینجه اول اژدرهالر
اوزرینه هجوم ایدوب کلورلر شول قدر جوقلق کلورلرکه هر اژدرهادم چکوب بوتلری بوغدن عاجز
قلورلر دخی نوبت قفاسنه طورن اژدرهالره دکر انلر دخی دم چکوب بودورلر بوده اژدرهالر دن
کجیوب هلاك اولینجه انلرد نباقی قلنلری دخی قوشلر جاپیدن یکا بوز طوتر کللرلر بوقوشلر
دخی هوایوزندن انلرك کللرین کم کورورلر قناد بوکوب هوایوزندن بونلرك اوزرینه ایوب پنجه
اورورلر بونلرك قرنین بروب انلرین یبوب قانلرین اچورلر وکمیسن دخی منقارلرینه آلوب هوایوزینه جیوب

هوادن يوزنه آتوب هلاك ايدر لرنفي قوشكه خدمتنده قايم اولمسه باجوجك آيندن قرنى طوبدقدن
صكره مقيد اولمسه اول قوشلرك اوزرينه موكل اولن ملكلره امر ايدرم اول قوشلرى هلاك بغرايرن چاك ايدرلر

نظم

بويله ديبوب اول ملك وردى خبر — شه سليمان كوشن ايدجك نامور
لحكدى ايدوب تعجب شه جهان — الذى عبرت بوكا مدن اول جهان — قصد ايدركم ايده باجوجى تباه
قيله مأجوجك كنينى اول سياه — بوفكر له شه سليمان قلدى بس — بر زمان سويله مدى اول خوب نفس
دكله امدى فصه نه دركامران — وز صلوات مصطفايه پاك جان

نثر

حكيم قولنجه موكل
اطيارطماها بنا يا مثل بونك امثالى عبرت الله سوزلرسويله بجك سليمان ابن داود حقنده تدرتلرين
لحكدى حكيملك حكمتلرين دكلدى دخى باش قلدرب دله كلوب ديدكم يا موكل اطيار عالى حضرتلرين
بردلك دلرنكله قبول اده سن ملك ايندى يا سليمان زمان نكم امر ايدرسك فرمان برم ديدى سليمان عليه السلام
ديدكم سندن دلرم كه وارب بكا سيمرغ كوهه قافى كتوره سن جميعى قوشلرك كبار يله طرنجى يرنجى ودانه
بيجى قوشلرله بكا آلوب كلاسن تاكم حق تعالى بن سليمانه قوشلر جنسينى دخى مسخر قلدوغنى خلق عالم كوره لر
فرمان اولالر وقوشلر دخى كلوب قناد اجوب اوستمه كلكه قلوب تخته سليمان اوله لرديدى سليمان عليه السلام
ايله ديجك بغور ملك موكل اطيار ايندى يا سليمان نكم درسك فرمان برم قوشلر دخى وجميعى مخلوقات
سكا بحر وبر اجنده بود هر اجنده فرمان برم اولجقدر مرغان دخى سيمرغله كلوب اوستكه سايبان صلجتدر
اناكم بن نكوين اطيارى كتوره ين اكا دكل اول وارب سكا سيمرغ دخى جميعى دنيا ده اولن قوشلرك
اولوسن وكجى سن سكا كتوره جكدر برخذ متك تمام قلوب بتورجكدر ديدى سليمان سؤال ايلديكم يا ملك موكل
اطيار نكوين ديدكك كيمدر ملك موكل اطيار جواب ويردكم يا سليمان نكوين ديدوكوم كون اجنده يوزينه
اولن ملك خذ متكا ردر بزم حكمنده دررد نيوى خذ متله اول نكوين كدر خذ متك تمام قلوركم اول نكوين
بزم كرچه حكمنده دررامانكم انك دخى حكومتنده بى حد نكوينلر وارد ررايله نكوينلركم هر بريسنك
حكمنده بيجه يوزبك جنلر وارد رايله جنلركم مرغان جنسنه حاكم دررلر امانكم موجنجه وارين اول خذ متى
كوديين نكوين مرغان سكا كلسون خذ متك تمام اداقلسون ديدى دخى اجازت آلوب كيدى سليمان حاجتى قبول

اولذی حمنه شکر ایذی نظم — ایذی طاعت تلذی شکری شهریار — هم قبول ایذی نیازین کردکار
دخلهٔ ایمدی قصه ندرکامران — وز صلوات لیکه بودم بی شمار — در بیان آنکه غرض تشبیهات ماضی
ای معارف شرح بنیمی نوش ادن — بو سلیمان نامه سینی کوش ادن — دخلهٔ نه درد استان تمثیل بس
شرح ایدالوم کوش ایدرسک خوب نفس — شه سلیمان روح اولور اکلار ایاک — اول موکل عقل کزدر تا بناک
سیمرغ اولور نفس امّاره بنین — تابعی نفسک هواسی با امین — عقل له روحک قیلورسه اتفاق
نفس امّاره قیلامزهیچ نفاق — اویشغل نفسک هواسینه ستین — تا که منزل اوله اول خلدی برین
یردنجی وارد رمثل ای هوشمند — طوتن نصیحت کورنه محبوب اولدی پند — جسمکزدر کوره قان اکلار عیان
روحک اولور مرغ عنقادر همان — اول ملک اعظم درر عقلک نهام — طوتن سوزنکی نا اولاسین همام
درکهی ربانیدر بو قدرکمان — شه سلیمان نالش ایدی بن همان — عقله اویکی نا ایراسین درکهه
قرب حق اولامیسر سن شهه — سن سکا نل ای ملک آیله سفر — سن سنی بل فهم قیلوب سر بسر
کر سفر سندن سکا قلمازسک — طکلما کم سن سنی بلمازسک — تنسکی بیل نا یلاسین حق سن
باطل اشدن فرق ایراسین حق سن — کندوزک یلسک بلورسک یا امام — رنجی بیلن اولورا عظم همام
نفسی بیلن بلورحقی تمام — اصلی سنسن فرع قدرش اعلی تمام — آه که بیدم ایتمشم جرم ذلک
اعدم عقله اوبوب صالح عمل — روسیاهز همچنان منلک خطا — یا الهی انلکل عفو عطا
در بیان مجلس آخر — حمد آکا کم واحد اولدر لانظیر — مالک سلطان عالم لاوزیر
بر اوج طیر اغکن وردی عقل — سویلدم اعظم کتابی دلپذیر — بو زانوزیبد بنی مجلسده تمام
دیدم انلخ خوش کلامی چون ظهیر — کر اجلدن بولرسم مهلتی — کاول خداوندا ولرسه دستکیر
سویلیا وزباقسن داخی سوزک — انس وجنه اندوکینی دارکیر — شه سلیمان قصه سن شرح ایده وز
خوب ورعنا بی مثال وبی نظیر — کم سلیمان مثلی سلطان عالمه — کلمه یشدرنا خوکا لوزایرودیر
غرب شرقی کشت ایدردی اول ملک — بادصرصر اوستنه صندلی سریر — عالمی قفدن قفا ایندی سیر
جمله مخلوق اولنی جا کرکنج ویر — بوکه همتا اولمیه تاریخ اصح — عمر اخره بازمدی کورمزدیر

وَارْ اِیدُم اُو قِینَلَه دِیکلَین — بِر دُعَادَن بَاد اُولَم اِشبُو فَقِیر — کِم اِدَر فِردَوسِیه خَیرِی دُعَا

رَحمَتُ اللهِ سُون خَالِق اَعظَم اُولَ بِصِیر — یَا اِلَهِی اَحمَدُ وَ قَاسِم حَقِی — کِه اُولَدُر اَحمَدهَم بَشِیر وَ هَم نَذِیر

صِدقِیه شَاهِد دُر زَ تَورَات اَنَک — اِندِی اَنکَشتِیلَه شَن بَدرِی مُنِیر — اُولَ نَبِینَک جَارِیَارِی حَبِیبُ اللهُ

کِو مُحَمَّد بِر لَه قِلدِی عَهدِی یِتِر — مُصطَفَا نُور حَقِی یَا اِلَه — رَحمَتُ اللهِ فِردَوسِیه فِردَوسِی وَ بِر

سُلَیمَان نَامَه نَک یُوزِ اُلُوز سَکِز یِنجِی مَجلِسِنَک ذِکرِیدَه دُر — لُطفِ حَقدَن حَاصِل اُولدِی چُون نِدَا

اِسمِ حَقلَه سُوزَه بَشلَه اِبتِدَا — اِسمِ حَقلَه بَشلَیَحَن سُوز مَلِیح — اِعتِبَار اِیدَر اَکَا اَهلِ فَصِیح

مُندَرِج ضَمنِیدَه اُولُوز اَسرَار بِس — وَالِه اِدرَاکِیدَه اُولُوز اَنکَار بِس — بُولِیُوزِی حَد مَعَانِی اَندَه بِس

اَیدُر اَحسَنتَ کُوشِ اِدَر نَجَات جُملَه کَس — دِلدَه تَخمِینِ اِیدُر اَنلَح کَلَام — دَاخِی تَحقِیق اُولدِی ذِکرِی بِس تَمَام

اِیرمَیه لُطفِیدَن اَنَک بَارِی کَرَم — فَضلِ حَقدِی بُولَمَادِی بِر بَشَر — رُوشَن اِیدَن فَضلِدُر عَالَمِی

نَاطِق اِدَن لُطفِ دُودِ اَدَمِی — کِیمِ یَاسِینَه هِدَایَت بُوتَ اَنُوک — بِلکِینَه دَاخِی نِهَایَت بُوتَ اَنَک

نَذرِیَندَن خَاکِی کُو بَا اَیلَدِی — عَاقِل وُ بِینَا وُ دَانَا اَیلَدِی — اَیلَدِی بِر دَه وَسِیلِی اُولَ حَسَن فَصِیح

سُوزِیلَدِی اَنلَح کَلَامِی بُو صَرِیح — فَضلِ حَقدَن اُولَمَسَه بَاکَه مَدَد — سُوزَه بَارِی قِلمَادِی بِر اَحَد

بُو سُلَیمَان نَامَه سِن جُملَه تَمَام — آخِرِ اُولُوب دِنمَادِی بُو کَلَام — دِیکَلَه اِندِی بُو سُلَیمَان قِصَّه سِن

وَ صَلَوَات مُصطَفَایَه بَا اَمِیر — دَاسِتَانِ سَام سُوَار جَنَاک کَردَن سَمَندُون هَزَار یِلِک دَسَت

لُقمَانِ حَکِیم قِرِنجَه رَاوِیَانِ اَخبَار وَ اَنلَاطُونِی یُونَانِی نَقلِنجَه مُحَدِّثَانِ اَخبَار بُو کِتَابِ سُلَیمَانِیَه تَصنِیف

اِدَن صَاحِب اَسرَار یَعنِی فِردَوسِی حَقِیر سُخَن دَان وَ نَامدَار اَوَّل وَ جِهلَه اَنلَح حِکَایَت وَاضِح رَوَانَ قِلُوب

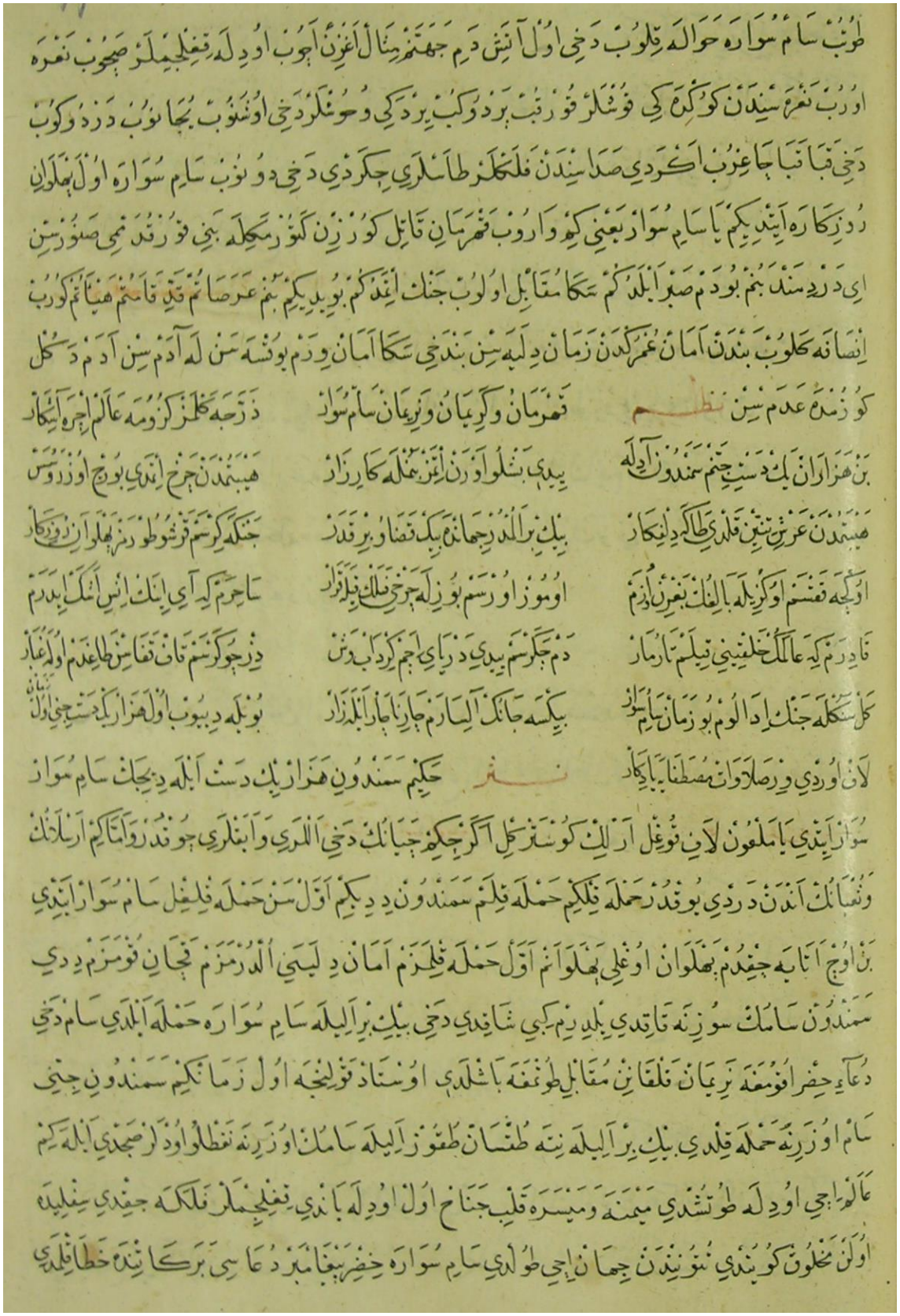
اَیدُر نِتَه جُونکِم نَبِیرَه کَرِیمَان یَعنِی سَام سُوَار جِهَان پَهلَوَان نُوذَرِی بِن نَرِیمَان بِن کَرِیمَان صَاحِب قِرَان

بُو وَجهلَه نَعرَه اُورُب سَمَندُونَه بِنِک بِر طُلُو قَهرَمَان کُوزِن حَوَالَه قِلِنجَق سَمَندُون بِغَایَت خُونَه وَارُدِن

جَان کُوزِیلَه نَظَر قِلُوب کُوزِدِیکِم سَام سُوَار بِر شُجَاعَ عَلَه صَلَابَتِلَه کَلُوب مَیدَانَه کِیرِدِیکِم مَزِنخ مَلَک کُوزِنَه

نُور نُوشِندَن قَان فَشَنَدِی قَهرَمَانِ قَاتِل کُوزِنَه یِلَان نُوشَنَدِی تِنِن جِرخ کُوزِنَه دَخِی نُور نُوشَنَدِی

غَیرَت قِلُوب سَام سُوَارَه یِدِی بَشلُو اَوزَن کِبِی مُقَابِل وَ مُعَارِض اُولُب بِنِک بِر اَلِیلَه بِنِک بِر جَنَک اَلَه لَرِن

بَنْمَدِي بِرْ ذَرَّه جِسْمِنَه نُقْصَانْ كَلْمَدِي نظم هَرْكِمْ اَللّٰه آدِمِي ذِكْرِايْدِرْ بِسَه خُوشْ نِهَادْ

نَه خُودْ دُشْمَانْ كَارِ اِدِرْ بِسَه خُوبْ نَارَوَادْ عَاقِلِيكْ اِعْفَادْ اِيدَبْ نَه دُمَه شَهْرِيَارْ وِرْصَلَوَاتْ مُصْطَفَايَه رُوحْ اُولَنَاكِ نِهَادْ

نثر حَكِيمْ قُولِنْجَه سَمَنْدُونْ جِنِّ سَامْ صَنُورْ دِيكِمْ اُودْ بِتُوبْ هَلَاكْ اُولَدِي دُخَانْ شَرَرِ دَفْعْ اُولْجَقْ كُورْ دِيكِمْ

سَامْ سُوَارْ اُولْ بَهْلَوَانِ رُوِيكَارْ هِيجْ اُودَنْ دَرْدِي بُونْ غَضَبَه كَلُوبْ طُتَسَنْ طُتُوزْ اَيلَه طُوبْ تُفَنْكْ وِطَرَاقَه

طُوتَرْدِي هَرْ بِرِنْكْ اِجِنَه اُودْ صَلُوبْ سَامْ نِشَانَه قِلُوبْ آتْدِي اُولْ طُتَسَانْ طُتُوزْ بِرْدَنْ طُوبْ تُفَنْكْ ضَرْبْزَنْ جِفَرُوبْ

سَامْ سُوَارْكِ اُوزَرِنَه آتْلَدِي سَامْ اُولْ هَيْبَتِي كُورُبْ يَا اَللّٰه دِيُوبْ اَلْتِنْدَه عِنِي رَخْشَه مَهِيبْ اِزْ اُوبْ آيلَه طُوبْ صَحْرَتْدِكِمْ

فِرْقَ آدِمْ بِرْصَاغَه مَيْدَانْدَنْ طَشْرَه دُشْدِي اُولْ طُوبْ تُفَنْكْ ضَرْبْزَنْلَرْ سَامْكْ طُورْدِعِنِي بِرِي اُوبْ تُوزْ تُدِي

تُوزْ نَلَكَه جِنْدِي بِرِي نَاصُوبَه وَارِنْجَه بِرْنْدِي سَمَنْدُونْ جِنِّ سَامِي هَلَاكْ اِيدُمْ صَنْدِي دَخِي قَهْقَهَا يَلَه كَلْدِي

آيْتْدِي يَا سَامْ سَرْسَامْ حَيْفْ كِمْ سَنْكَلَه خَصْمَانَه دُوكُشْمَدُمْ اَوْرَنْ كِبِي ضَرْبْكْ تُوبْنِ اُوكُوشْمَدُمْ دِدِي طُوبْ لَرْ تَكِمْ

بِرِي تُوزْ تُدِي جِهَانِ ظُلْمَاتْ تَحْرِنَه دُنْدِي قَرَرْدِي نظم يَرْدِ يِلُوبْ عَالَمِ اِيجِنِ طُوتْدِي تُوزْ

تُوزْ اِجِنْدَنْ كُنْ بُوزِي اُولْمِشْدِي بُوزْ سُنْكِ وَنِ اُولْدِي جِهَانِ اِيجِي سِيَاهْ قَارْ كُودَنْ كُورَه مَزْدِي كُوزِي كُوزْ

نثر حَكِيمْ قُولِنْجَه تُوزْ شَنْ اُولْبْ عَالَمْ بِنَه اَيْدِنْلِنِ اُولْجَقْ سَمَنْدُونْ جِنِّي كُورْ دِيكِمْ سَامْ سُوَارْ بِرِنْدَنْ

كَنْدُوزَنْ اِيرْمِشْ بِرْ آدِمْ يِرْدَه قَنَاسِنْدَه طُورْ صَاغْ وَسَلَامَتْ بِي مَلَالْ كُورُبْ آهْ اِدُوبْ آيْتْدِي يَا سَامْ

هَنُوزْ دِيرِي سِنِ حَالُكْ نَدُرْ دِدِي سَامْ اَبْتَدِي يَا مَلْعُونْ سَنُكْ جَانُكْ اَلْمَا نِجَه بَنْ اَلْمَزَمْ سَنُوكْ جَنْكُولَدَنْ اَللّٰه تَعَالَى

عِنَايَتِيلَه نَسْنَه اُولْمَزَمْ حَمْلَه قِلْغِلْ دِدِي دَخِي بِنَه اُولْ طُوبْ طُوقْنْدَعِنِي تُوزْ بِرُكْ اِجِنَه كِرُوبْ طُورْدِي اُولْ

بَكَادَنْ سَامْ سُوَارْكِ حَيَانَدَه اُولْدُعِنِ رُوحْ شَاهْ جِنْدِي كُورُبْ بِرِ بِخَانِلَه شُكْرِ يَزْدَانْ اِيدِرْ لَرْ عَلَيْكَ عَيْنُ اَللّٰه

دِيُوبْ جَفَرْ شَدِ لَرْ نظم شَادْ اُولُونْ شَه هُمَا يُونْ اُولْ زَمَانْ رُوحْ شَهْلَه جَفَرْ شُرْلَرْ اِيكَانْ

سَامَه بَازْدِمْ اَيْلِكْلِ بِرُوزْ دِدِكَارْ نثر جِنِّي مَغْلُوبْ اَيْلِكْلِ وِرْمَه اَمَانْ حَكِيمْ قُولِنْجَه رُوحْ

شَاهِ جِنِّي وَبِرِ بِخَانِلَه سَامْ سُوَارِي مَدَخِ اِدِجَكْ سَمَنْدُونْ هَزَارِ يِكْ دَسْتْ وَانِكِمْ قَادِرِي بَرْقِ كِبِي شَاهِدِي

دَخِي طُتَسَانْ طُتُوزْ اَلْنَه كِمْ سَنُكْ آسِيَا بِلَرْ طُوتَرْدِي هَرْ بِرِ طَاشْلَرْ اُولْ لِعِنِي دَكِرْمَنْ طَاشْلَرِنْدَنْ زِيَادَه يِدِي

هَرْ بِرِي طَاغْ كِبِي طَاشْلَرِي طُوبْ شَكْلِنَه مُدَوَّرْ جُمْلَه سِي طُتَسَانْ طُتُوزْ اَلْنَه اُولْ طُتَسَانْ طُتُوزْ مُدَوَّرْ

حتام قبه سنجه اولان سنكلري سمندون الرندن صلوب سامي كورندوب ايله انديكم هر برطاش فلكك
طوب طاشي كبي اوقدن قاچي كلوب سام سوار دخي كورديكم بو ملعون طاشلرن فلقان فايده ايدجكلين دكول
رخشنه مموز او روب بنه طوردوغي يردن رخش ايله صچرنديكي يتمش قدم مسافه دن طشره جفدي طاشلر
كلوب سامك طوردوغي يره طوقنوب اندن طاغلوب دونجرسنك ايچنه كدوب بچه بيك دونو
جن هلاك ايليوب اندن وارو ب برنجان قلعه سنه طوقنوب اكي يوز برج حزه ايلدي يوز فلكه جفدي

نظم

كورنجه قوت ورزمش اكا كرد كار — كايدي بيله سامله اول كار وزار
حمله سن كورنجه انوك صاحب قران — نالش ايدوب ديديكم برز وردكار — اول جلاله عزتك حقي بكا
برديم ايت كه حقي قيلم تار ومار — حفظك ايچره او لوريم باحفظ — كوتورورم جيدك بودم طمار
عرش اعظم حقي نصرت ور بكا — كايليم ابليس جني دلفكار — بويله ديوب ايدي نالش بهلوان

فارس

وز صلوات اول حبيبه باد كار — چكتم قولنجه سام سوار بوندن جنكك

بروم قصه مز قاهر بن سامه كلدي بنه اول زمانكم قاهر بن سام اول مغاره ده كندوينك دخي تاريخن كه
يارندي نام نشانين كم قويدي اندن صكره مالس خانله بنه تخت اوزره اوتورو ب تختيني برتيار كوتوروب كيدلر
كلوب تختكاهنه يندلر مالس خان دخي تختكاهنه كلجك قاهره زياده تعظيم ايلدي بدي كون عروس
قلوب سكرنجي كون رزي قاهره وردي قاهر دخي قزله كردك اولوب مراد وروب مراد الدني براي بونك
اوزرنه كجدي برگون قاهر رخشنه تنها سوار اولوب شكاره كيدي مكر كه اجزيا نوس ديو كم هلاك
ايلسيدي برقرنداشي وارديي اديه عقربا نوس ديو در لر اندرها بشلو قبلاندن كوكسلو بلونشلو كركدن بوينلو
فيل خرطملو ملعون بدي قلزم جزيره سنده اولوردي قرنداشي اجزيا نوس ديوك اولدوكي كم ايشيدي بغايت
ملول اولوب اول اراده ن ورق رقه ديو اولوب سوروب مالس خان ولايتنه كلوب قاهروك قصدنه طوردقلر ناكاه
هوا بوزلندن كورديلر برشخص شكار اردا اولشاده بيشدن برارصلوزنجه كلدي قاهروك اوزرنه حمله ايدي
قاهر بن سامك اچي ارش ورمدي بياده اولوب ارصلوزنه مقابل سوروب برمشتله اوروب اول موذي جانورك
كلهسن خرد ايلدي روان رخشنه سوار اولوب روانه اولدي عقربا نوس ديو قاهروك شجاعتن وهيبتن

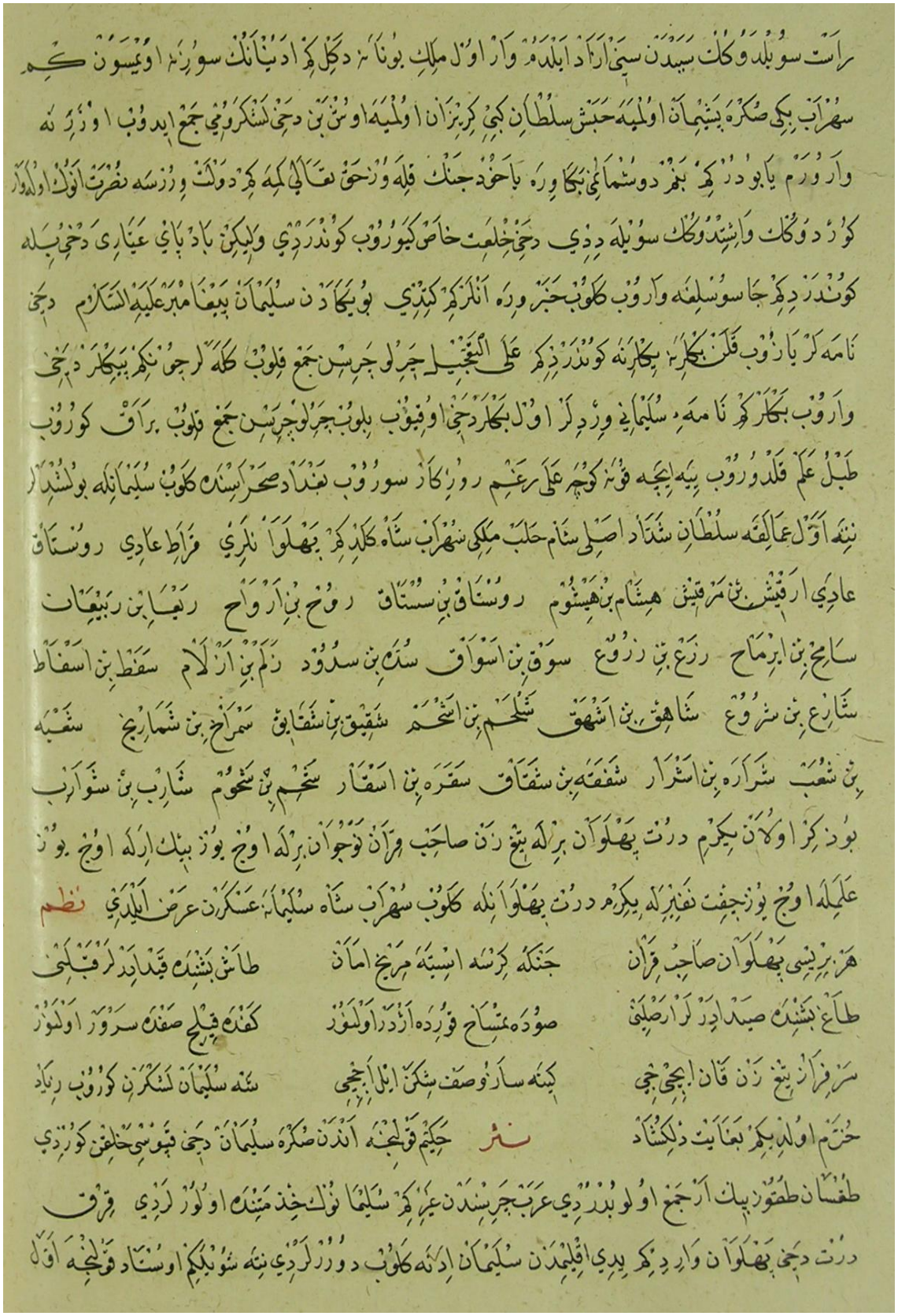
كورُوب يلدكم قاهرين سام بودر وهم اِدوب قورقوسندن بريورنه اينه مبوب كوك بوزندن كورندلر قاهر
دخي ارصلدن هلاك ايدوكندن ضكره بركيكه طوش اولدي اوقله دوشوروب خنجر له بوغزلبوب بريكادوك كنارنه
اوب رخشك عنانين الوب اوتلمغه صالدي اندن اكسندن سلاحين چقروب قاچ يلجاغندن اودبقوب اول اهويي بشون
بر اغج شيشه صانجوب بشوروب يدي قرينه طوبدي اول صودن اجدي اغج كلكه سندي اوتوردي اوتورورفا اوبقوشوكلدي
قاهركم يانديي فراغت ايدي ديوكرهوا اورندن كوروب بريورنه اوب برميل بردن بريي فاز وب قاهري
اوتوردوغي صحرايله اتنك اوتلاغيله كوترُوب هوا بورنه چقردلر كيدلر قاهروك اله كردوكنه شادلغلر
ايدلر امام قاهر ايقودن اوبنوب برندن طوردي كورسكم ياندوغي برحركت ادر برز بريوب كناره
كلوب نه حال اولدوغن بلوب ديوكردن وزقوب برندن كراو اوتوروب قرارايلدي نظم

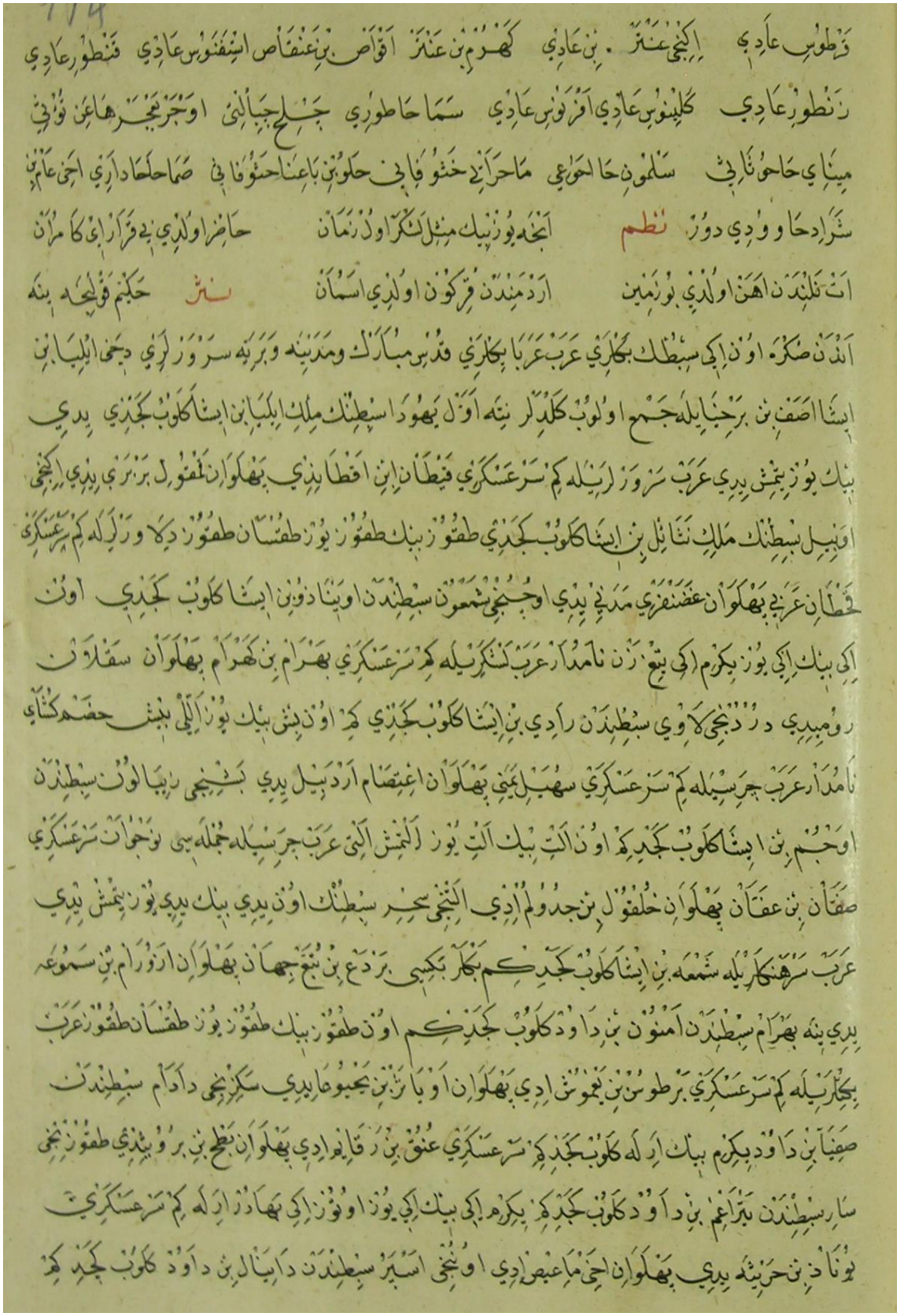
اهرمنلر خاكه برنوب طوبدلر — سام سوارا اوغلن كتوروب كيدلر — قاهري قهره اوغزه دوب دوري دهر
نوشني بيش ايدي قدينې ذهر — بويله دورز عادتي دوران چرخ — كاه تخدي قسمت ايدر كاه تاخ
نه جهاني كامل ار عينه الور — ناخو دورقوك قهرجون غلبن اولر — ورسه دولت عادتيدر اولمه شاد
قلسه هيچ چكمل غصه رياد — بعد عسر يسر ديي حق نهاد — هر كمالك اخري بدور پس زوال
هر هلاكون اخري بدور بدر — بخس ليكك صوكدور اخر قدر — حال عالم بودور بقدر كمان
قول كرك كي دايم اولا شادمان — قويلوم قاهر سوزن اي نامور — شه سليمانه زن اچالوم خوش خبر

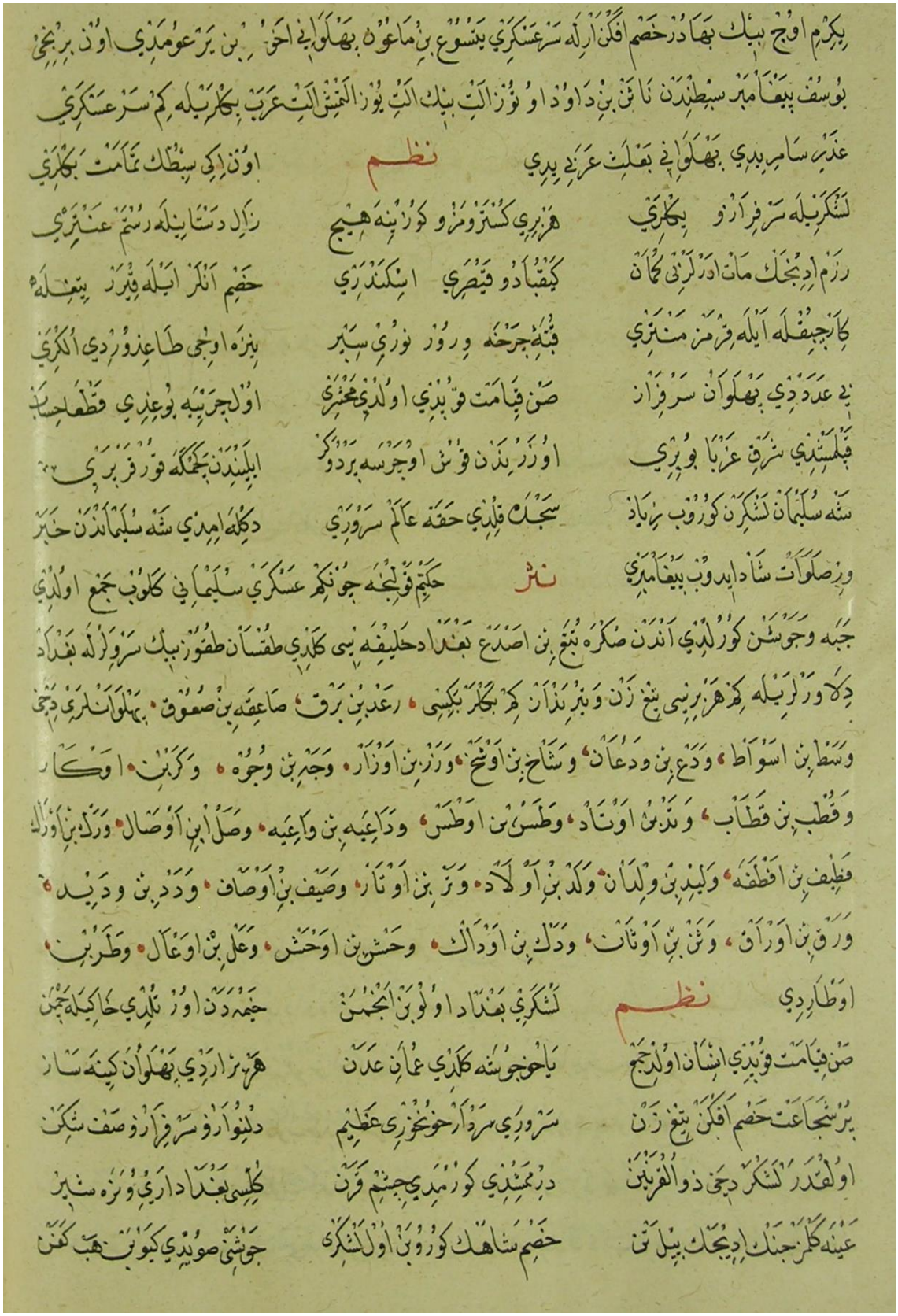
دكله اميدي شه سليمان قصه سن — ورصلوات دفع قيلوب غصه سن — قصه سليمان بن داود ع م

حكيم قولنجه قاهرين سام عفريانوس ديوكنوروب كتمكه برروم قصه مور ازان جانب سليمان كلديي بنه ع
اول زمانكم سليمان عم موكل اطياره كمد سنور وردي تكوين كنوز ملكه كيدي اول بكادن سليمان ديني
خلوت خاصندن جقدي كلوب صحدم ديوان قوردي جميع عرب عربايه كلدي كلوب اوتوردلر حضور سليمان
حكم قلدي زال دستان دخي كلدي زرين صندلي اوزرنده اوتوردي بايغ خدم حشم ايله اوزرنه طوردلر
سليمان بويوردي لقمان حكيم كيفباده برنامه يازدي سوزبرنه سكز اردي نامه تمام قلوب سليمان صوندي
سليمان اوزرنه مهر اوردي زالك الينه صوندي خلعت خاص كيوردلر زاله دليم نعمت وردلر زالك كوكلي خوش

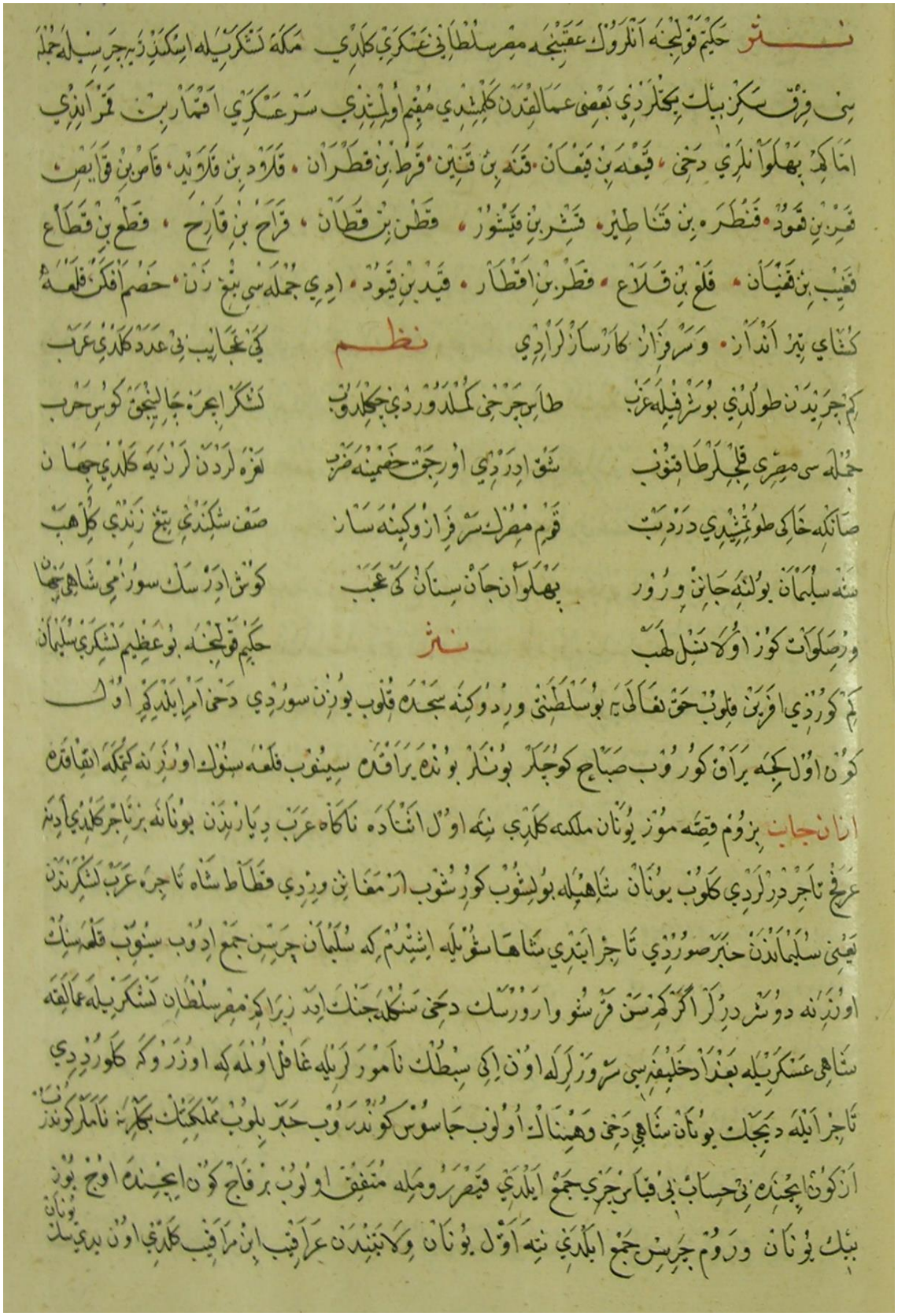
اولوب كيقباده كوندردى دلر واغز خبرى سليمان ددكم چون قباده ايره سن اكا خبر ورمه سن كم دوشمنه مغرور
اولمسون دوشمان سوزينه اومسون يوق درسه قنده دلرسه طور شالوم جنك جدال فلشلوم ددى دخى
كوندردى زال دستان رفيقلريله رخش رخشان سورب كيقباده روانه اولوب كيدى نظم
عزم قيلوب كيقباد شاهه اول كيجه كوندز كيدى كوكلى رملزل دكله اميدى بوسليمان فصه سن
وزصلاوات جانله صاحب كمال نثر حكيم قولنجه سليمان عم زال داستان عجم سلطان كيقباده
كوندرجك بيورردى خلوت خاصا اولوب دبوان طغلدى وزيرلره قلدى فرنداشى ادنيانك يونان سلطانى قطاطه
وارد وغندن خبر بلك دلدى هرزوزير بردور لوسوز سويلدى بعضى ددكم سوزك دوشمانوك اولدوغنى بلوب وارى
بعضى ددكم تاجار اولوب وارى عاقبت بادبادى غبار ايدوز ياسليمان بكون اوردوه يونانه ندن
بر تاجر كلدى بنه كلدوكن بلدوك اكا صورسق اولوردى ددى سليمان حكم ايلدى وارولب اوك
تاجرى كتوردلر كم جاسوسلغنه كلوب دوردى سليمان اكا ددكم يا تاجر بنه كلدوك تاجر ددكم بغداده
تاجر لغنه كدرم يولم بوارايره اوغرهدى سليمان حكم ايلدكم اشكنجه ورهلر قوزقتدلر تاجر اقرار كلدى
امان دلدى سليمان حضرتى دخى امان وردى تاجر ايتدى بن ادم قراط تاجردر قطاط شاهك تاجرى سنك
سنك وزدا شك ادنيا بن داود اندن حبش سلطان هزيمت اولنجه سوروب يونان سلطانه كلدى ددى يكم
سليمان سنك دوشمانكدور زكم سحرله اندلوس ملكنك اوزرنه وانقرس ملكنك اوزرنه طاشلر طبر افكار
قلردخى يغدردى هلاوك ايلدى اول سحار لى اوجندن تاج وتختى بن المدن الدى عربستانا ملكنه
سلطان اولدى عم لغه سلطان سهراب شاهى ومصر سلطانى جاولدن وبغداد خليفه سى تبغ بن اصدغى
جاكر ايلدى سوزك دخى اوزركو كلك دلر اميدى كلدم كه غافل اولميه سن بندخى بردم قلدم اولاكه
تاج تخت سليمان دن بكا ايلدوره سن قبلكدن قولك اولم ردى ايله اولسه اده ونيا سوزيله بنى سكا جاسوسلغنه
كوندردكم كلوب تحقيق خبر بلم ددى تاجر جاسوس خاموش اولوب طوردى نظم
اولقدر لشكر كتوروب ايتدى عرض كم جريدن طولدى عرب شرق ارض ايله تخمين اولجريبه شرحمان
وزصلاوات قلغازى اولدى فرض نثر حكيم قولنجه تاجرى قراط ايله ديجك سليمان ايدر ياتاجر

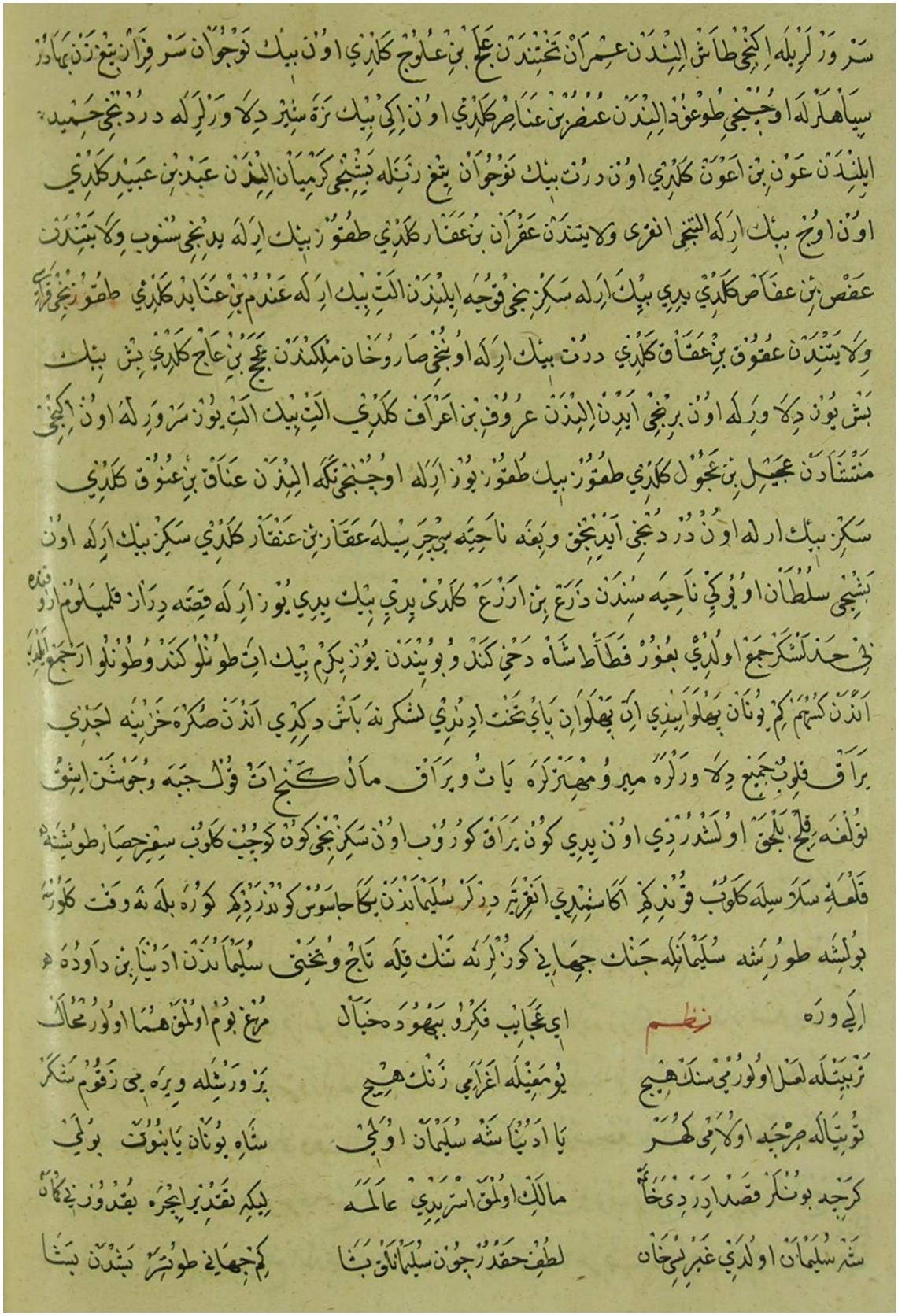

بکرم اوج بیك بهادر خصم افگن ارله سرعسکری یتسوع بن ماعون بهلوانی اخو
بن یرعومدی اوذ برنجی
یوسف پیغامبر سبطندن ناتن بن داود اوزالتی بیك التی یوز التمش التی عرب بکلربیله کم سرعسکری
عذیر سامر بدی بهلوانی بعلث عربی بدی نظم اوتز اکی سیطك تمامت بکلری
لشکربیله سرفرازو بکلری هزیری کشتر ومزو کوزینه هیچ زال دستانیله رستم عسکری
رزم ایدیجك مانادر لرنی کمان کیقباد و قیصری اسکندری حضم انلر ایله قیزر یتغله
کارچیفله ایله قرمزمنتری قتله جرحه وروز نوری سیبر یزره اوجی طاغ ذوردی الکری
یکعدد دی بهلوان سرفراز صن قیامت قوبدی اولدی محشری اولجریبه بوغدی قطاجاسی
قلمستدی شرق غربا بویری اوزرندن قوتن اوجرسه یردوکر ایلندن جمکه قورقبری
سنه سلیمان لشکرن کوروب زیاده سجدك قلدی حقنه عالم سروری دیکله امدی سنه سلیمان دن خبر
ورصلوات شاد ایدوب پیغامبری نثر حکیم قونیجه چونکم عسکری سلیمانی کلوب جمع اولدی
جبه وجوشن کورلدی اندن صکره تبع بن اصدع بغداد خلیفه سی کلدی طقسان طقوز بیك سرولله بغداد
دلاورلربیله کم هزیرنی تبع زن وبزبندان کم بکلر بکسی رعدبن برق صاعقه بن صعوق بهلوانلری دخی
وسط بن اسواط ودع بن ودعان وشاخ بن اوشح وزر بن اوزار وجه بن وجوه وکربن اوکار
وقطب بن قطاب وندبن اوناد وطسن بن اوطس وداغیه بن واغیه وصل ابن اوصال وزد بن اوزلك
فطیف بن افطفه ولید بن ولدان ولدبن اولاد وتر بن اوتار وصیف بن اوصاف ودد بن ودید
ورق بن اورات وثن بن اوثان ودك بن اوداك وحشن بن اوحش وعل بن اوعال وطربن
اوطاردی نظم لشکری بغداد اولوبن انجمن خیمه دن اوزتلدی خاکیله چمن
صن قیامت قوبدی انسان اولدیجم یاخوجوشه کلدی عمان عدن هزیزاردی بهلوان کیبه ساز
پرشجاعت حضم افگن تبع زن سروری سرداراخونخواری عظیم دلنوازو سرفرازو صف شکن
اولقدر لشکر دخی ذوالقرنین دریمثدی کورمدی چشم زمن کلسی بغداد اری وزره شیر
عینه کلمز جنك ایدیجك بیلتن حضم شاهك کوروبن اول لشکری جوشنی صویدی کیوبن هب کفن

نثر حکیم قولنجه آلروك عقبنجه مصر سلطانی عسکری کلدی مکه لشکریله اسکندریه جرسیله جمله
بنی وزق سکز بیك یکرمی بعضی عما لقدن کلمیدی مقدم اولیدی سر عسکری اقمار بن قمر ایدی
امامکه بهلوان لری دخی قبعه بن قعان قنه بن قنین قرط بن قطران قلاوید بن قلاوید قاموس بن قایص
قیر بن قعود قنطر بن قنا طیر قشر بن قیشور قطن بن قطان قراح بن قارح قطع بن قطاع
قنیب بن قنیان قلع بن قلاع قطر بن اقطار قید بن قیود ادی جمله سی بیغ زن خصم افکن قلعه
کشای یرانداز وسروزان کارسازلر ایدی نظم کی عجایب بی عدد کلدی عرب
کم جریدن طولدی بوشر فیله عرب طاير جرخی کمله وردی چکلدوب لشکر ایجره جالیجق کوس حرب
جمله سی مصری قلجلر طاقنوب شوق ادردی اورجق خصمینه ضرب نعره لردن لرزه کلدی جهان
صانکه خاکی طوتمیدی درد دیب قوم مصرك سر فرازوکینه ساز صف شکندی بیغ زندی کل هب
سنه سلیمان بولنه جانی ورور بهلوان جان سنان کی عجب کوش ادرسك سوری شاهی جهان
ورصلوات کوزاوله نسل لهب نثر حکیم قولنجه بو عظیم لشکری سلیمان
کم کوردی اوزین قلوب حق تعالی یه بوسلطنتی ورد وکینه سجده قلوب یوزن سوردی دخی امر ایلدیکی اول
کون اول کجه یرانی کوروب صباح کوچکر یونار یوزنه یرافده سینوب قلعه سنوك اوزرنه کتمکه اتفاقده
اما ن جاب یزوم قصه موز یونان ملکه کلدی نیه اول اتشاده ناکاه عرب دیارندن یونانه برتاجر کلدی یادنه
عرض تاجر درلردی کلوب یونان شاهیله بولشوب کورشوب ارمغانلر ویردی قطاط شاه تاجره عرب لشکرندن
یعنی سلیماندن خبر صوردی تاجر ایتدی شاها سؤیله ایشدم که سلیمان جرسین جمع ادوب سینوب قلعه سنك
اوزرنه دوشر درلر اگر کم سن قرشو وارورسك دخی سنکله جنك ایدر زیرا که مصر سلطانی لشکریله عالمقه
شاهی عسکریله بغداد خلیفه سی سروزرلرله اون ایکی سبطك نامور لریله غافل اولمه که اوزروکه کلوردی
تاجر ایله دیجك یونان شاهی دخی وهمناك اولوب جاسوس کوندروب حقیقت بولوب مملکتنك بکلرینه نامه کوندروب
ازکون ایجنده بی حساب بی قیاس جرجی جمع ایلدی قیصر رومیله متفق اولوب برفاج کون ایچنده اوچ یوز
بیك یونان وروم جرسین جمع ایلدی نیه اول یونان ولایتندن عرایب ایرمراقیب کلدی اون بیك یونان

رُوزِ لَه اِرمَك اَكا ممكن دَكُل — لِيك جاهِل منكر و تسكين دَكُل — عالَم ايجره بودُور خلقك اِچنى

عاقِل اُولمز مطلق الحق هر كِشى — بعضِ حقه قابِل و مايِل دُور — بعضِ دهرِه مايِل و جاهِل دُور

مُنكِر و بِي حاصِل اِرمز منكر ان — ليك ايجنده وعده اِريشور نكهان — اِشبو سوزك شرحِ حق رمزك ايده لم

شه سليمان قصه سِنى ايده لوم — قصه دن حصه الورسك اى صفا — و رصلوات سن بجاى مصطفا

قصه سليمان بن داود عليه السلام حكيم قولنجه بونان شاهى قيصر له بونتس بر قوم قصه موزاول بكادن

سليمان كلدي جونكم سليمان عم چرسن كوروب اول كون براق قلدي دخى صبحدم طوروب خالقه عبادت قلوب

اوراد اقيوب نماز دن نياز دن فارغ اولجاق بر بندن طوروب قلمحا بل طقنوب خلوتدن طشره چقدي بو

بكادن اميراخور دخى رخش سليماني چكدي اميرامرا ركابن طوتدى لر بندي علم دار علم چكدي كوس حربي

چلندي طبل نفيراول زلدي سكينه دخى اون اكي بيك عسكر باشلرنده كوروب اونجه كيدلر داود موسى

اروا حنه صلوات كتوردى لر سكينه ارد نجه اون اكي سبط بكلري يورودي اول سليمان سنجاغى كيدي

يهود اسبطيله اونك عقبنجه اون بر سبط دخى يورودي اسباط ارد نجه مصر سلطانى جلال الدين يرودي مصر

جرسيله مصر سلطانى عقبنجه عمالقه سلطانى سهراب شاه يورودي عمالقه جرسيله سهراب شاه ارد نجه شبعم

بن اصدع بعدا دخليفه سي يورودي برروايتده مكه سلطانى يلديي جمله سنك اونجه بدي در لر اما كم قول لقمان

بودر كه مكه سلطانى سليمان دم مكيه وار مايجه كلمز مطيع اولمز بيله دكولدر هم روايت بودر كه ذكر اده رود

سر يايلر تار يخدن بلد وردى لر — نظم — سوز بودر كه سويلرم غايت صحيح

اول جهتدن سوز لرومدركى ملح — و رصلوات جانله اول شافعه — تا ديلم بر خوش حكايت كى صريح

نقل حكيم قولنجه جونكم سليمان جرسن جاكوب يورودي سكز كون بيه ايجه قوم كوچه بغداد ناجه سندن

كوچوب سوانس سرحدنه طغروكيدلر عزم يونان ايدلر طغوزاوجاق برطاغه ازدلر سليمان عم بيورودي

لشكر طاغ انكنه قوندلر سليمان عم لقمانله اصفله ناشن بيغامبرله كاذ بيغامبرله اوياثر بيغامبرله

بدي سروريله فرق دورت حكيمله خلوت سرانه بندي باذ باي عيار اوكرنجه سيرادركن طاغ دبنده بر وبر آن

صومعه كوردى لر سليمانله سروزلر اول صومعيه كلدلر كم كوردى لر بر معتبر صومعه ولكن برطرفي يقلمش اوزره

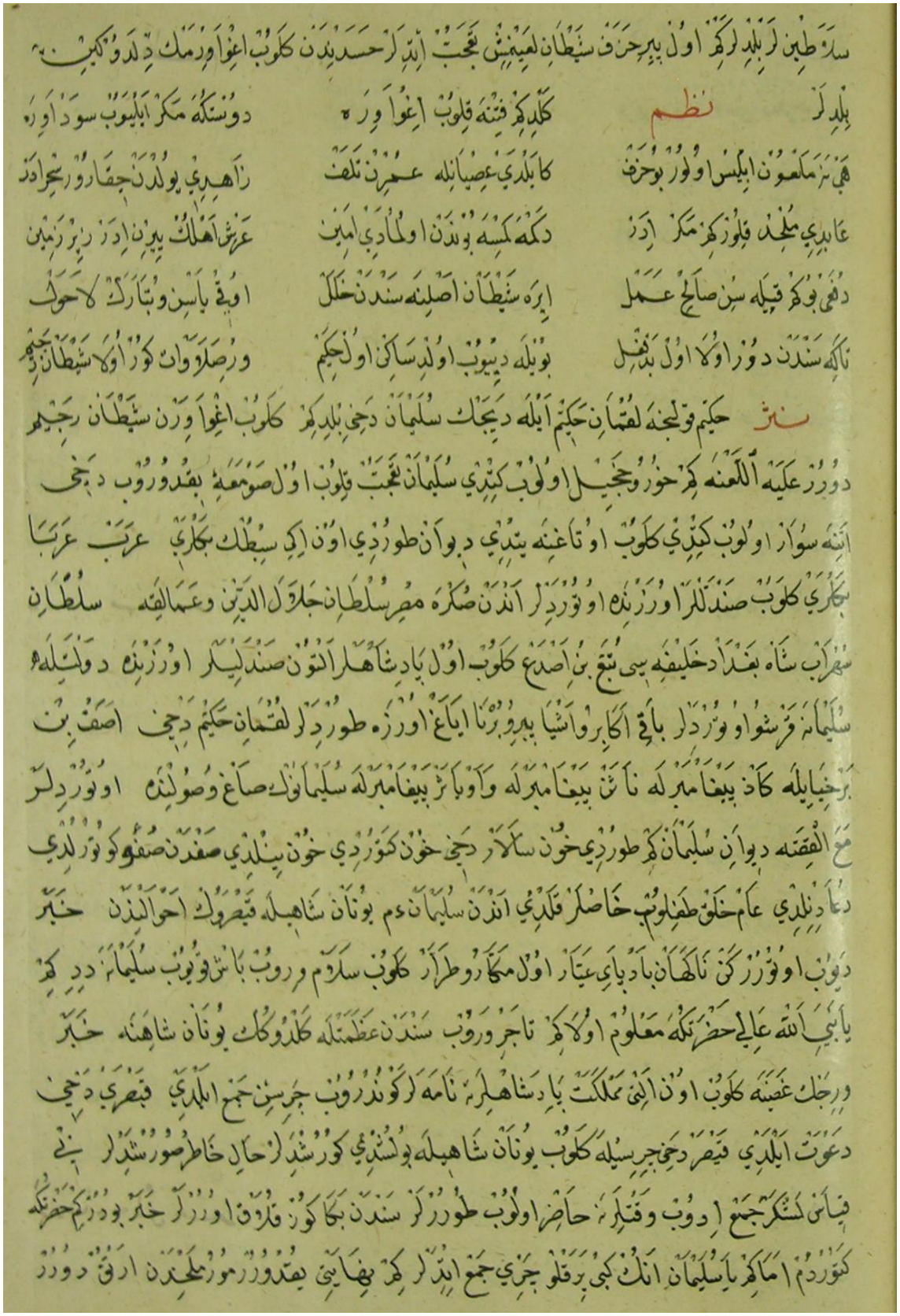
وبيمان ملكي دخي برخرابدن عبارتدر اوتوردوغم نوله دديي سليمانله بيغامبر وحكيم ونامور زدد لركم
بير حرف غايت خوش سوزسوبلديي اندن سليمان عم ايدور يا پير حرف حضرتلكدن دلكم بودر كه بزه برقاج
نصيحت وره سن جان قلرعيله كوش قله وزطوتة وزددي سليمان عم ايله ديجك پير ايدور يا سليمان بندن
نصيحت كه دلرسن وره بن اكر طوتارسك طوتمزسك ورمزم ددي پير ايله ديجك سليمان ايدور يا پير نصيحتك
وزكل برجايله طوتلوم ددي پس بعور اول پير ايدور يا سليمان نصيحت طوتمغه عاقل كرك دوتارسك خوذ ايشدوز
كم عقللك يارددكولدوراتاك ددك طريقيز قويوب طريق مستقيمدن طشره قدم بصمه سن بحر كاهنه مشغول اولمه سن
وابليس تلبيسيه مفتون اولمه سن دخي عجب نسكره كوكل وره سن شيطاندن اغواسين كرجك صنا سن الده
سن بحن اولكم بتوم سوزم طوتة سن ددي پير ايله ديجك سليمان عم بغايت متشكر
اولوب لقمانله جميع بيغامبرلر دخي كوردلركه پيروك سوزي مخالف كوكللرنه خوش كلدي بعور لقمان حكيم ايتدي
يا پير بو سليمان خوذ مرسل بيغامبردور مرسللر بونيكه دمك سكا لايق دكولدور استغفار كللكر بو سوزي
ندن دهسن ددي پير ايتدي بوندن اوتل دماد كمي كه بو سليمان ذر بوكه انس وجن وحوش طيور مور ومار
برندن وچرندن زمان بردور ندن ددوكوردددي لقمان ايدور حق تعالى بوكا برسلطنت وروب دوردركه
هيچ برملكه دخي وزمزي طاووس قدرسي حقدن كلدي جمله سنك مطيع اولجاغن خبر وردي بنوت خاتمن كوردددي
جاز عناصر دخي بوكا مطيع اولدي ملك موكللر نكوبن كرله بوكه كلدي نظم

بوكه بكدش اولميه شاه جهان — مثلين كورمايه چشمي دهر فان — جمله مخلوق اولجقدر بوكه رام
صنعه همين چاكر اولور خلق نام — زهره ويره عدلله رونق كمال — تختنه مركب اولا بادي شمال
ديوجني امرنه مامور اولا — دم دشاكي واعطى برمور اولا — جون نصيب ايدي خدا اول خاتمي
خاتمله طوتجقدر عالمي — اج كوزك اوير جانك پيرك حرف — خدمت ايله ايتمكار عمرك تلف
بيله ديبوب ساكن اولدي اول حكيم — ورصلوات مصطفايه باندم — نثر حكيم قونجه لقمان

ايله ديجك پير ايدور يا حكيم سليمان بودكايدوكللرده هيچ بريسي واقع دكولدور واقع اولدوغني بكا
سويلكل كوره لوم ددي لقمان حكيم دخي بسللديي سليمان يل تر وجهله مطيع اولدوغن قلمه قطران

كتورد وكن سويلدي اندن صكره اتش بحر ندن اوذكلدوكن سليمانه مسخر اولدوغن سيلدي بعضه
دخي شاهين بحر ندن نكوين اب جام جمي كتوردوكين سيلدي وخاك مطبع اولوب بغداد جرسن يره قهر
اللدوردوكين بيان ايلدي ودخي بايقوش يرله سليمان عم بولشدوغن سويلشدوكن سويلدي بعوربير ايدر
ياحكيم دخي علامت كوردكي يقسه بومدر اكر كوردوكك بنلرسه صودن بحر يار كوهر جفر موجمشيد
شاه دورندن دخي واقع اولدي واكر بل قلمه كتوردي درسك هودبيغامبر زمانندن يل طغاري يرندن
ازدي يره اوردي هلاك ايلدي عاد وثمود واود دخي صالح بيغامبر دورندن بلوطله كلدي قوم
قوم ثمود اوددن بعور هلاك ايلدي بونلر حقك قدرتدر لادمزم امامه جاذولر وارمكه اولرن كوبرلله
يل كتورر سنرقه عزرئيل كدرلر وكوكدن بعور يغدورلر بلوطلر اعذورلر وكندولري درلو صورتله
قوبرلر اول ملك سليمانه كلوب كدن طاووس قدسيم دين اكي جهانك دوشمايه ابليس دورر بقسه آدم اوغلنه
اود وطاغوطاش وياخود ملك مطيع مما وجقدور ياخود قوش وحوش طيور مار موز جرندن ويرندن

ادمه خذمت ي قلمقدور نظم هر سوزك معقول وارد راشكار كذب طرح ايت راستي اكله كامكار
بونجه وين سوز عاقل دكلمز كاملك جاهل كلامين اكلمز بونجه عجم جدي كوردم عالمي
لمسته الينه المزخامتي ي كم اكا ديوي يري فرمان اوكه جمله اطيار اوستنه سيوانلو
تختني بللر كتورمكدن محال طاغدور كوتوردوكن بادي شمال اورركدن كاملة بكزر اوزك
ليك غايت كذب واردر بونرك كاذب اولمه صادق اولغل يحكيم تاسكا كلمايلر هر بر نديم
بونله ديبوب اندورهم كهنه بير كم تعجب قلدي اي جمله مير فاوذي لقمان اكا ايتدي عصب
وصلوات مصطفايه لطف رب نثر حكيم قونجه بير ايله ديمك لقمانك كوكلنه سوزي
خوش كلمدي سليمان عم لقمان حكيمه ايتدي ياحكيم زمان بويير نابالفك سوزي تعجب تكسه
بكا درسن سوزندن دديي لقمان حكيم ايدور يابني الله بويري اول مردودحسود لايسوده بكزردم
ددي سليمان ايدر شيطاني بكا درسن لقمان حكيم ايتدي بكزدورم ددي بوسوزا وبحق بادباي
اروبوردكم بيري بقاسندن طوته كيمدوكي بله لر بير طورطوغي يردن غايب اولدي اندن سروري

نظم

آت نلندن بريوزي بولا دڤدي — بي عدد جمع ايليش لشكر كران — صاف شكندن ماكه مال اولمش جهان

شوق خنجر برقله شمشاد دي — غرق اولوبن يخشي ارنلر جوشه

جانبور قبلاندن وش هب دوشمه — جرخ نوزي ويروبن اهن سپر — كونشه شوق ازكورر تيغ وسپر

كوش حرنى جانبوبن اوندي بور — ياسليمان صمنم جاندي صور — اول قدر نى حد دور يوناسلر

كم طوتوبدر ادم اوغلى بحر وبر — يرينكم فور لوطور وراوتاق — كم طولوبدر خيمدن بوجرخ طاق

هر بهادر اينى قازاقوميش — تيغ اورزه ادنى بازا قوميش — كوك بوزن زين ايليش رزين علم

رنك اغ وسبز واحمر كم بقم — هر جادرا وكنه بازاوغظيم — صانكه كلخن ياحوذ اول نازى بحيم

انجه لشكر درمدي ضحاك مار — دهر اينى طولش سكويله علم — يويله ديوب اول زمانده بادبا

شه سليمانه اميدي بي حد دعا — كوش ارسك قصه وارسا صفا — وصلوات مصطفايه شاهه پاك

در بيان تمثيلات داستان ماضى در توضيحات نفس خود

كم دياوز معرفتدن خوش جواب — بوجسد ملكى عزيزدر فى المثل — كوشكى بردم بكا طوت كا ميپ

عقل اولور لقمان حاذق اول حكيم — همدمى عقلك قوانى نى حساب — شاه سليمان روحكوز عالى جناب

خلق عالم چكر انلرده اضطراب — عقللله برلك قلور سه روحكوز — شاه يونان نفس امّاره دور

روحكوز تا دريب ارسه عقلكوز — چوزن سليمانه اولسر مالدرقاب — نفس امّاره اولور حوروكلاب

روسپياه اولدي مثالى چوزن غراب — انبيا واولياو اتقيا — اى بجا ارنفس انلرده تاج وتر

نفس شيطانه ساكه چوزن همراه اوله — دوكدي بلبل مثلى باشى چوزن كلاب — دوكدي بلبل مثلى باشى چوزن كلاب

اوليا دورى فناده فتح باب — روحجانه ايجره جكرسن چوزن عذاب — كرنجاب اولا وجودك ساكه بس

عارف اولدر وحق شناس اولدر عالم — ارمك ايسترسك حقيقت منزله — بوجودوك اولسون ساكا حجاب

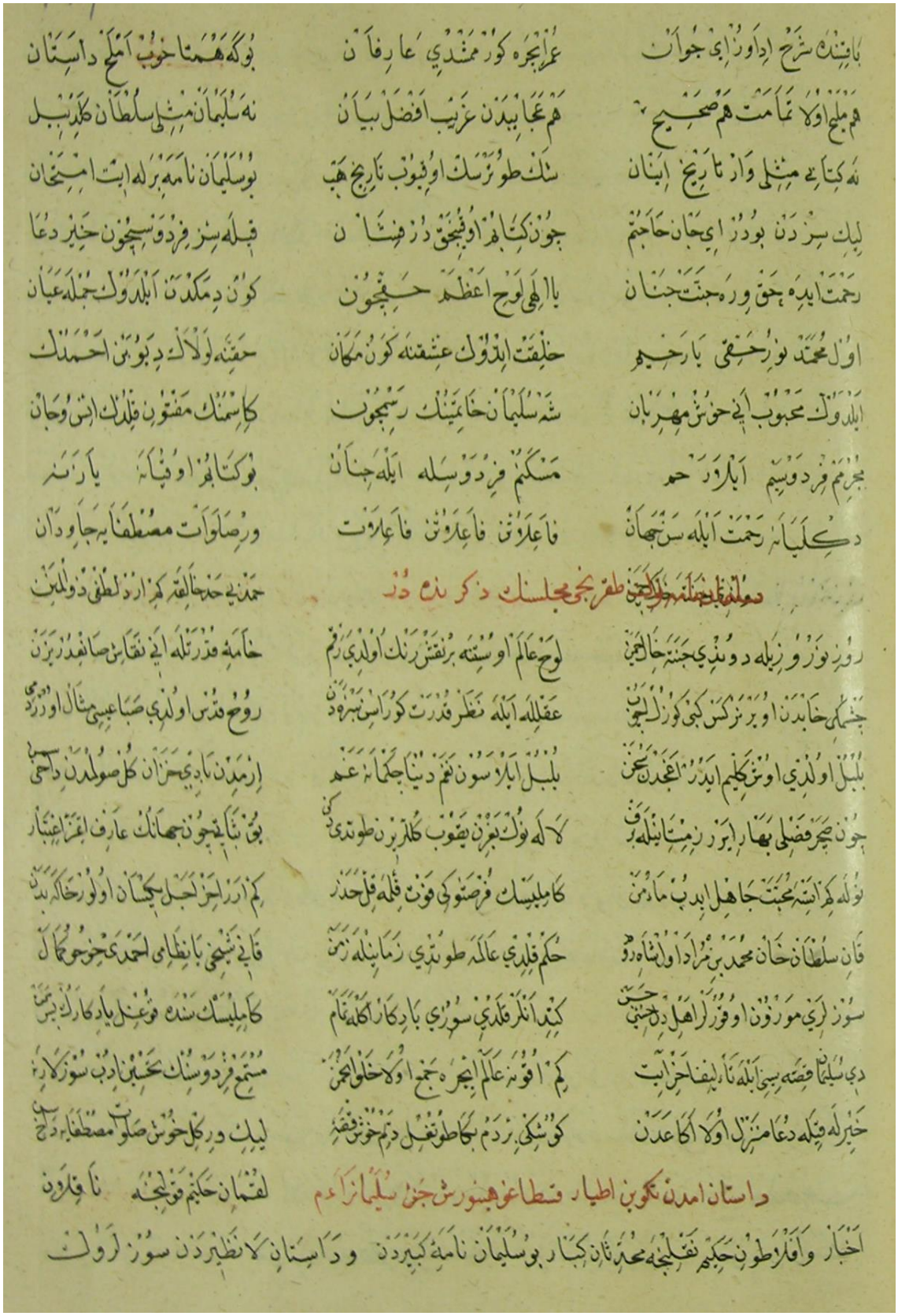
عارف نيسك كوشوارايسه اى شباب — حق شناس اولمزكيندن يك تراب — نفحه رفرد وسنك درى بتيم

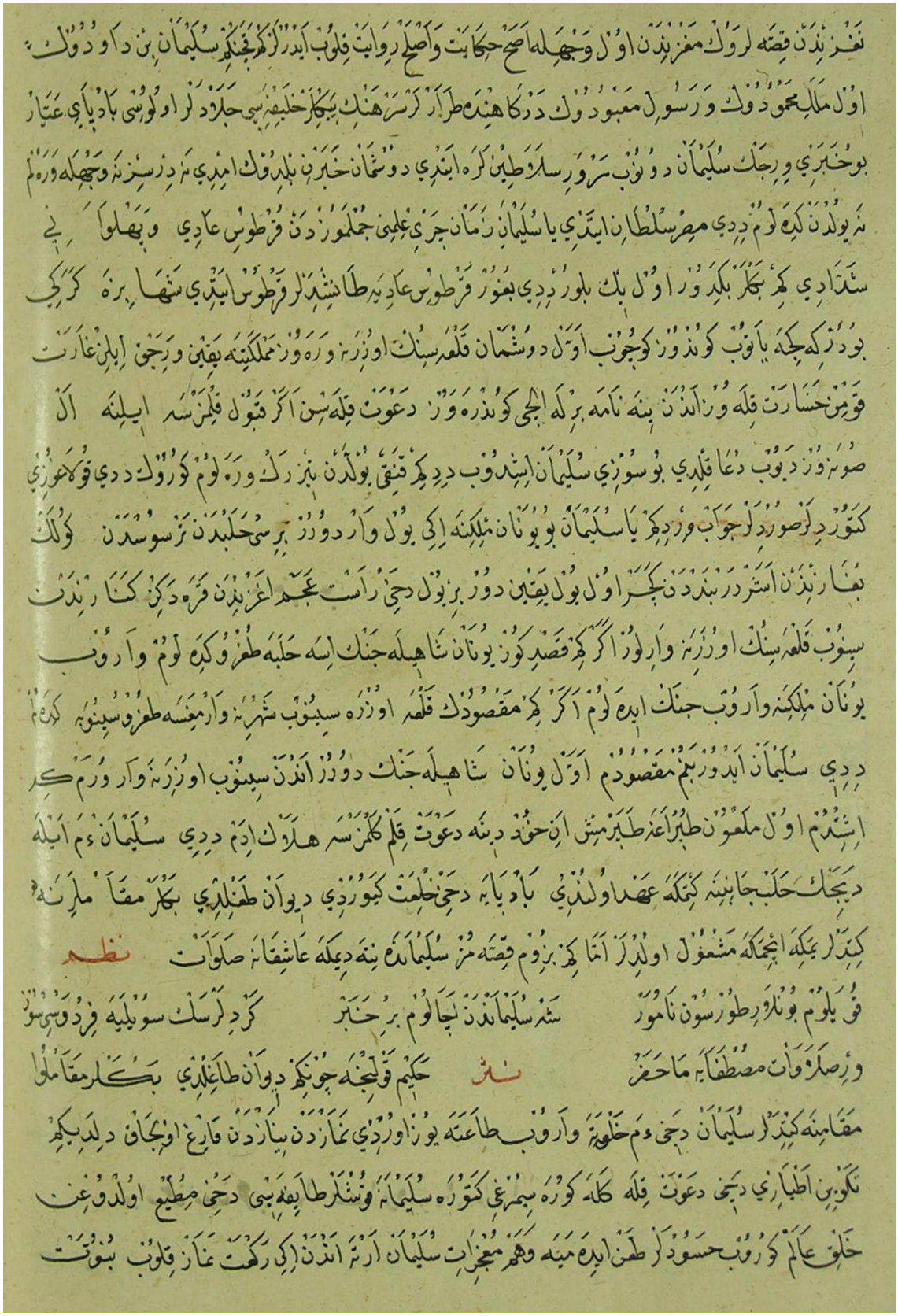
در بيان مجلس آخر

يوزاوتوزله هم سكز مجلس تمام — مرد كامل اولدور نفسن يله — نفسى بيلن دعاسى مستجاب

حمدنه حد خالقه غايت جهان — وردصحت عمرله موندن امان

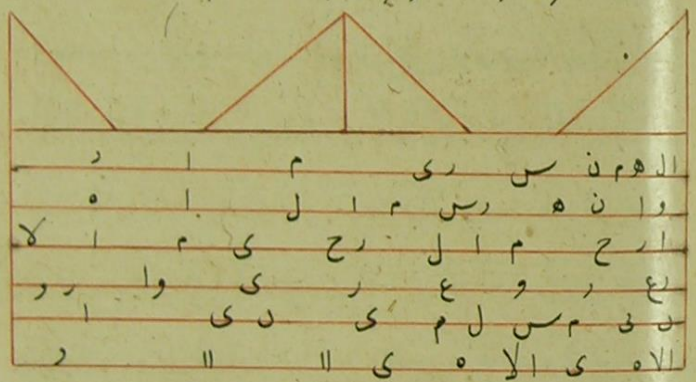
اولدى اخر يارى قلدى مستعان — كراجلدن مملكتى وبردوسه حق

بنجی اسم اوقیوب موکل اطیار دعوت ایلدی حق تعالیدن امر ایله کلوب حاضر اولوب سلیمانه سلام
ویردی ملک موکل کلوب سلیمانه ایتدی یا ملک اعظم قایغی ملک نکوبنا اطیار کتوردکمی دیدی ملک اعظم
دیدکه یا سلیمان کتوردم اجازت نکله کلسون دیدی ملک موکل غیب اولوب نکوبنا اطیار اظهار اولدی نه غریب
شکل نکوبنا کلوب خلوت سلیمانه کروب سلام ویردی سلیمان ع م علیک الوب سلیمان بن داود نظر ادوب
کوردکه بو نکوبنا صورتی بغایت عجایب نسنه ایکی باشی وار کیک باشی کبی بر باشی دخی وار کرکس باشی
کبی بر باشی دخی وار ادم باشی کبی اق سقالی وار صاچلری اشغه دوکلمش ایکی الی وار ادم
الیه بکزر کوده یمی عنقا قوشنه بکزر قاد لری دخی دورت ایقلری وکوکسی دوه قوشنه بکزر بر الینده برکمان
کور. طوتر و بر الینده دخی التوندن بر بوکلی طوتر و کوکسنک اوزرینده بر لوح وار رقم التوندن اول
لوحک اوزرینده بو قدر تله یدی سطر یازو یازلمش کم شکل بودر

صفت لوح بودر

انلدن سلیمان اول نکوبنه سوال
ایدکم ادوک ندر و بو لوحک
اصلی ندر اوزرینده کی طلسماتک
خواصی ندر جواب ویردکم بنا
سلیمان بنی ادم فصطاغو هیتوریتن
دوروز قوشلر اوزرینه نکوبنم بنم حکمم بنجه بیک بیک نکوبن وار دیکم اول نکوبنلرک دخی هر بریسی
بنجه بوز بیک جینلره حکم ایدرلر اول جنلر دخی بنجه بوز بیک جنلرک رئیسلر دور و دخی یا سلیمان بو
لوحک برکاتنده نکوبن موکل اولمشدور بو بنجه نکوبنلره و دخی بای جوج و لا بتنده بغایت کوز بوز عظیم
هیبتلو قوتلو بنجا عتلو قوشلر اولور لر قتی قوشلرکم حذمتنده قصور ایتسه و یاخود غیری قوشلر دن
و یا عاصی اولان مرغلردن مخالفت ایدنلره بو المده کی کمانه کوره بر له بو طوب اوزره هلاک
ایدرم اوده یتوب اول مرد اولور امامکم بو طوب کروکلوب بنم المده بولنور الله تعالیدن امر ایله اوزرینه
بارن اسماء الله حواصی برکاتیله هرکم بو لوح بارو و بنم شکلم دخی بارو باغ و بستان ایچینه

بنهان ايلسه ايا ق بصمز بره اول بقعه ايچنده هيچ وجهله فوشلردن وجكوركدن وافاقات سما واتدن
امين اولا اماكم كركدور مشكله وزعفرانله وحنا رصوبيله رنكارنك كاغذ اوزرنه بغدادي
كاغذ اوزرنه افتاب سنبله برجنده يكن بره نظم سعد ساعت كورنجوب يازه تمام
تا مرادن حاصل ايده اول هما م شرطني كورنجه قيلسه عمل بولمز مقصودن اكله خاص وعام
نثر حكيم قوليخه سليمان عم تكوين اطيار دن بوسوزي ايشدوب بنه سوال قيلدكم يا
قصطاغو هيبور شي جن بره عمر وكك اطوالندن وجهاندن كورمدوكك عجايبدن خبر وزكل د كليلوم
ديجك جواب وزدكم قولقلر اشنمش ودللربيان ايتمش دكول بنه ايدور باسليمان بن داود عمرك نقدر
ايدوكني بلمزسم اماكم بوقدر اكلرسم كه دنيا ملكنه انجه مخلوقات كلوب وهر بر مخلوق ايچره بر سنجلين
سليمان كلدوكن كوردم جمله سنك صحبتنه كردوم كلسندن برسي ادم صفي دن فرق طقوز بيك يل اول
جهان ملكنه بر در لو مخلوق كلدكم انلره قوم طيار در لردي انلروك شكلسمايلي بوو جهله بدكم باشلري
سيمرغ كوده لري ارصلان شكلاري امايوكلري طاووس بكلري كبي وابقلري دحي عنقا ايا غي
كبي طرفقلو بنجلو منقار لري المانز كبي واندن صكره دردن قناد لري وار دي دايم بونلر هواي فنا ده
اوچوب كزر لردي كاه بر بوزنه اينوب قرار ادر لردي دلدوكلري بر لرى قناد اچوب اوچوب تفرج
ادر لردي نظم مثل انسان بيوبن ايچار دي هيچ مرغان بالوبر اچار دي
عقل كا ملدي قوسينك يقابن باطلي حقدن قوساچار دي نثر ياسليمان
چونكم اول قوم طيار وك نسللري اوره يوب جهاندكم طوتدي لر دنيا ملكنه باغي صنوب عمارتنه مشغول
اولوب زين ومعمور ايتدكلرخالقه دللرتجه تسبيح قيلدكلر فجنكم بونلروك دحي زمانني بزنجه بيك يل كم اولدي
عاقبت بوقوم طيار دحي خالقه عاصي اولوب بله طيد كرحق جانبنه قايو بايدكلر ددلركم بزوم بدوكنه
اجدولكز هوادر حيا غزه سبب هوادر ايله اولسه بز هوايه طيار وزكم بريسه هوا اوزرنده اودسه هوايله يدر
جميع موجودات هوايله حاصل اولور ديوب بونلر هوايه طايدكلر خالقه عاصي اولدكلرحق تعالي بونلره كندو
لروك جنسندن درت بيك درت يوز فرق درت بيغامبر كوندردكم كلدكلرهر بريسي بر دورده

بوخلق خالقه دعوت قلدلر الاکم بوخلق طیار اول بنبلروك سوزن اشتمدن لرجمله سن هلاك وجود لرن
جاك برلرن خاك ایلدلر اول معصیتلرن حق تعالی بوقومك کم کوردی اول بنبلروك برافضلنك سنلیدن
برسلیمان کتوروب اکا سلیمانلق سلطنتن ورروب بنلروك اورزینه حواله قلدکم اکا سلیمان حاکم طیار در لر
ادی انك دخی تخت بل کتوردی کندی کاه مغاربه وکاه مشارقه یتدی اول عاصی خالق خالقه
دعوت ایدنی اول قوم طیار دیدلر کم سندن بزه بر معجزات ظاهر اولنکرك کم تاسنك حق بیغامبر دوکك
یله وزسکا ایمان کتوروب خدمت قیله وزدیجك سلیمان حاکم اطیار جواب ورزدیکه سز اختیار ایلکوز کم
نه معجزات کوستزمکه اکا انا یوب بکا اعتقاد قلوب الله تعالی یه ایمان کتوره سز دیجك اول قوم طیار
برمغاربه وارروب ایندلرکم بزه برقوش کوستزکم بومغاردن چقه کله شول شکلده اولا دیدلرکم ابابیل
قوشی صفتده ورکم معروف مشهوردر ذکر حاجت دکلدر اندن صکره اول سلیمان حاکم طیار الدعا یه
کوتوروب حق تعالی یه مناجات قلوب ایندکم

نظم

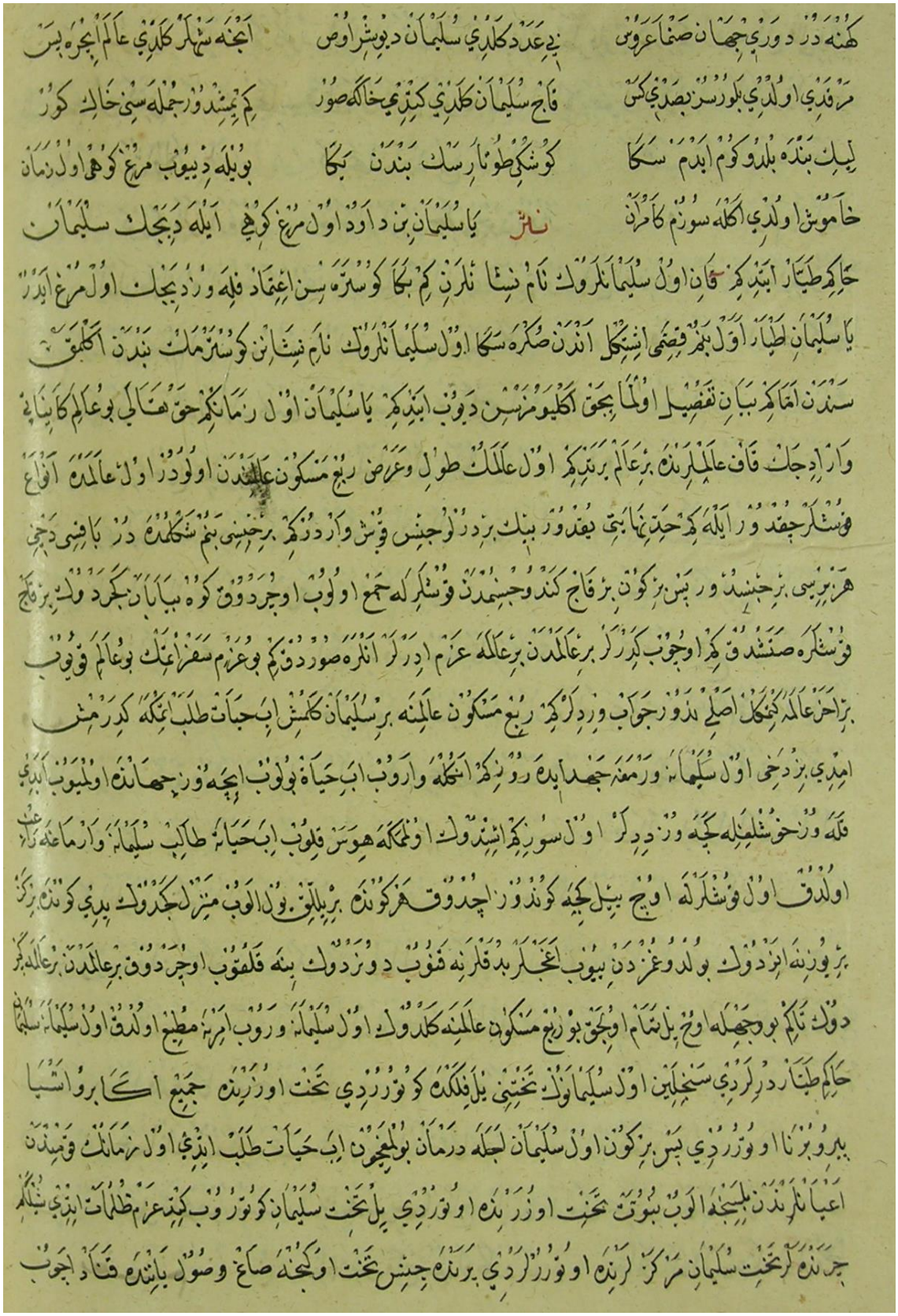
ای قودن اول اخر اوزك
باطن وظاهر خدا قادر اوزك
حامد ومحمود واحد ذی بدك
کم یلد فرد وصمد دن کم یزك
قاره طیراق برله طشدن زرقلن
قورنای بزن دلوب شکر قلدن
افغانی ایلدوك جرخه چراغ
روشن اولدی نور برله باغ طاغ
یا الهی عرش اعلی چیقون
فرش غبرا حور ماه وی چقون
بوخلایق بندن استر معجزات
قاضی الحاجات اوزکدر اعتمات
یردم ایله بن قولوکه یاره دن
برابابیل چیقرو بوغاره دن
ویله دیبوب ایدی ناشن ذی کمان
شه سلیمانی جهان اول کامران
صدقله حاجت دیلاسه صادقان
ذی کمان مقبول اولور ای عاشقان
بولق استرسك مرادك ای یرا
ورصلوات عشقله بیغامبره

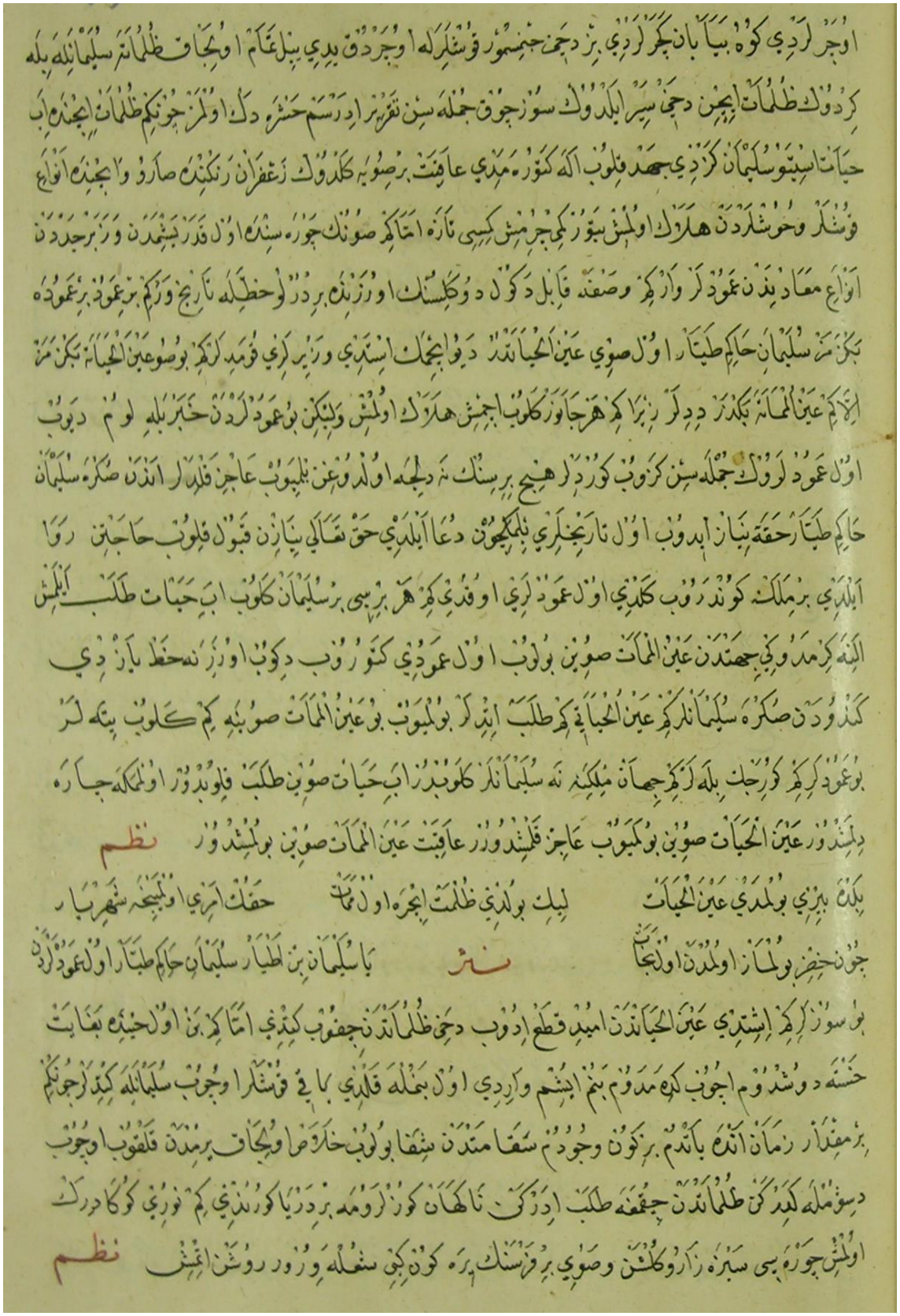
نثر

یا سلیمان بن داود جونکم سلیمان حاکم اطیار بو وجهله
کم دعا قلدی حق تعالی سلیمانوك دعاسن قبول حاجتن روا قیلدی دخی اول مغاره دن ابابیل قوشی پیدا
اولوب جقدکم بیهایتی محترز قومندن چوق اول قوم کوروب شولکه عاقل در ایمانه کلوب مسلمان
اولدلر اول سلیمان بن طیاری حق بیغامبر بلدلر وانلرکم ظالملر دیجی جاهللر دی سلیمانه جاد وددر دیوب
طعن ایدلر کندلر سلیمان حاکم لطیار انلروك طعنن کوروب حقه تضرع ایلدی حق تعالی امر ایلدی

ابابیل قوشلری ایاقلرنه برر طاش الوب اول عاصیلرلرك اوزرنه برر طاش برقدرلرینجه ابرهه جرسنك
اوزرنه ابابیل قوشلری برقدری اول طاشلرکوده لرینه کچوب هلاك ایتدی اول عاصیلرك اکثری اول حالی کوردی
بعایت قورقوب سلیمان حاکم طیارکلسی ایمان کتوردیلر کتوردیلر یا نه هلاك اولدیلر بس سلیمان بن داود هر
دورده کم برد دلو مخلوقات که کوردم عاصیلرینك بعضین ابابیل قوشلری هلاك ایلدی بس ابابیل قوشی
اول سلیمان حاکم طیارلرك معجزه سی درکم انك دوعاسیله حق تعالی خلقت ایلدیکم قادر و برور دکار
دورر نظم اول خداکم واحد اولدر بی بدل قادری خلاق اعظم بی خلل
صادقدر دعاسن مستجاب دینه شاهی مثلی قلمز اول علل نثر حکم قولنجه اول
نکوبین اطیار بویله دیمکله بنه سلیمان بن داود سوال ایدوب ایدورکم یا نکوبین اطیار اول خدا حقکم سنی
خلقت ایلدی سکا بنجه عمر ویردی اول سلیمان حاکم اطیارلرك دورنده انکله جهان سرانیده عجایب غرایب
نه کوردولرك بکا خبر ویرکل دیدی اول نکوبین جواب ویردیکم دمکه عاشقانه صلوات نظم
اچ کوزك دکله سوزم جانك اویار تا عجایب قصه دیم نا مدار لیکه وزکل خوش صلاة وات احمد
داخی ایله سوزلرومی کوشوار قصه سلیمان حاکم طیار حکیم قولنجه نکوبین اطیار ایدور
یا سلیمان بن داود اکرچکم سلیمان حاکم اطیارلرك تختینی فلکده بل کتورووب کیردی کوك بوزندن یر یوزینه
سیر ادردی دیو پری جن وعفریت وحوش طیور مور ومار زمانه مخلوق هر نکم وار سلیمان حاکم
اطیار تختی اوزرنده اوتورمشدر سلیمانوك سوزنه چشم وکوش اورمشدی سلیمانوك کوکلندن
بوخیال کچدیکم عجبا بنجه لین جهان ملکینه بر سلیمان دخی کلدی
جهان خلقینه حکم قلدی اولا درکن وتشکر دن مکر برق شعله زکم اکا
کبوتر برآن درلردی سلیمانوك بیکیدی خبر ویردیکم یا سلیمان حاکم
اطیار بوقدر شوده بر طاغ کورلوردی اول طاغك اوزرنده بر قوش وارکم اولولی طاغ قدر
باشی حمام قبه سنجه کوزلری یمار کلخانه بکدر بعایت عجب کوردوم وارووب کورسك اولوردی کبوتر
برآن ایله دیمکله اول سلیمان حاکم طیارلر اول قوشی کورمکله هوس قلوبه یله حکم ایلدی بل تخت سلیمانی

اول جانبه سوروب كيندي ناگه كلوب اول طاغلك اوزرنه بتدي نظر قلوب كوردكده بر بوجه طاغ قللي بديغي
فات فلكه چقوب كيمسه اوزرنده برعجايب قوش بتمش شكل بيقوشه بكزر امما كه بيقوشدن دكول ايله بويك كه كوزلرينك طول
وعرض اوتوزارشن اولا نظم كوريجك اول مرغ شاه ناموز كي تعجب قلدي اني ما حضر
ديدي قادر كوزكه نلر باره در حاكم اولدوز خلقمني جون پرهنز نثر جونكم يا سليمان
بن داود سليمان طيار اول قوشي كوردي دخي بيله حكم ايلدي تختيني اول طاغ اوزرنه انده وردي لشكرني قوندردي
انده ذكر سليمان حاكم اطيار سوروب اول قوشك قرشوسنه كلوب سلام وردي قوش عليك الذي دوكم مرحبا
يا سليمان حاكم اطيار واي كامران كامكار بحمد الله كه بنه بو اسكي جهاندن بزيكي سليمان بوزن كوردم جاسله
صحبتنه ارديم ديدي مرغ عظيم بويله ديجك سليمان حاكم اطيار ايدوز بامرغ كوهي نه عجب سوز سويلدوك
بي معني دعوي ايلدوك يعني كم بندن اوزكه جهان ملكنه دخي سليمان كلدي بنوت تختي اوزرنه اوتوروب
سليمان لق خاتمن اليه الدي ياره دنيش مخلوقاته حكم قلدي نظم بندن اوزكه هيچ سليمان كلدي
يا اينه مهر خاتم الذي لطف ادوب سويله بكا وزكل خبر بنجه كيسه هيچ سليمان اولدي
فصه مرغ عجب حكم قونجه سليمان حاكم طيار بويله ديجك اول عظيم قوش ايدر يا سليمان
حاكم اطيار بو جهان كهنه در انجه سخيلين سليمان كلدي بخه بني كوردوك صحبتنه ارديوك تخت مركزنده اوتوروب
عالم كا پيايي انكله سيران ايدوك مثاربه مشارقه واروب بندوك ايجاتدن دخي طلب ايدوك انجه سليمان
دخي كلدكم انلروك نام نشانين كوردوك وليكن كندولرنه ارمدوك كم بزدن اول جهانه كلمش اول سيدنا
حضرتيني كورمدوك وليكن بزدن صكره كلن سليمانلروك الكري سخيلين دوزنده سليمان كن تختني بل كتوروب جهان
خلقي حكمنه زمانكن تقديرو ربانيه ايله واقع اولديكم بو ملكه كلدي اول دخي سخيلين بندن اول سليمان كلدي
ديدي بندن سوال قلدي اكا دخي سخيلين جواب وردم انا مدني صكره اول كلن سليمانلروك نام نشانلرن كوسترديم
كوروب تلديي جهانك كهنه لكيني عجبيه قلدي يا سليمان سكا دخي جواب وره لم اكلغل نام نشان دخي درسك
كوسترة لم دكلكل نام كم سوروبمك راسين بله سن جهانه فاج سليمان كلدوكن تحقيق اكليوب فرق فلاوسن
نابلاوسن فاج سليمان كلدوكن خاكم اله الوين شاه اولدوغن نظم

صوکیه سودن اغ و دادی خودنگر شعله و پرورد هر جون شمس و قمر اطرفی سنبل سمن ریحان و کول

یاسمنله سایه صلمش بنلوفر سرو بیکا طوروب ایاغ اوسنه ایجوان یابنه یوزن سوزر

جانه راحت ویرون بادی سحر خسته صحت ورور جونکم اسر آبله صافی شاهه اول عین الحیات

کم مصور عکس عالم سرنسر نثر بجنکم یاسلیمان بن اطیار اول عین الحیاتی کوردم واروب صو

بندن اجدم حقه شکر قلدوم اندن دوتوب دشمی یاوی قلدمکه کلوب اول دخی ایجه اولیوب جهاندن بیاسه

دکن خوش بجه ایدکورردم که دشمه اجل اروب اولمش حیات صوین ایچدن وجودن خاکه صلمش اول اندن هلاک

اولدی بن اب حیات ایچوب کلوب بومقامه بندم کم بومقامده برعجایب شکل وتن واردی بومقام انک مقامیدی

نظم برعجایب مرغدی غایت عظیم بربوا ایجره اولوردی اول مقیم

دکله امدی قصه مرغی عجب تادیم کی نولدی حالی یا کریم نثر پرسلیمان بن طیار

اول قوش بزم احوالمدن خبر صوردی بن دخی اکا اب حیات ایچدوکمدن سبلدوم سرکدشم بیسه شرح ایلدم

اول قوش بکا قسم یاد ورزدکم بن ابحیاته کدرم بن کلیجه بومقامده مقیم اولغل سکا امانت اولسون دیدی کیدی

دخی کلدی اندن خبر بلدوم بن دخی بومقامده اول قوش کله دیو اوتوروردم دیلجه خالفه تسبیح ادرم بوندن

اولورم ایجه سلیمانلر کلدی بکا سوال قلدی صکره کلن سلیمانلره نشان اولسون ایچون هر بری برنشان قویوب

کیدی نظم هر بریندن یادکار الوب شها دولبنه ایتم بی حد دعا

کهنه در عالم ایچی صمه جوان اولبنه بولمدیلر ایتها اولبنی اول بلور اولدر ارزان

اول اولدر اخر اولدر کبریا شاه اولدر کمثالی ونی وزیر لم یلدر لا شریک اولدر خدا

بیک سلیمان درکهنه مورچه کلی شهر فا بوسنده خاکه یا جوق سلیمان کورمشدر بنی عدد

کم کتوردی تختنی بادی صبا شرق غربی سیر ادرکن بادله طوتمشکن عالمی قفدن قفا

تاکه اکا ایرشوب موتی اجل فانی قلدی جودنی انک فنا جوق سلیمان خاکمن یوندی سمک

جوق سلیمان خاکه صلدی بوسما هی نه خانلر یدی انشوخاکی کور هی نه شهلر جانن الدی بوهوا

ساکه داخی غافل اولمه شهر یار موت ایریشوب عمرکی ایدر هبا بوبله دنیا سنه سلیمانه همان

ساكن اولدي مرغ كوهي بادشا دكله امدي فصه نادور بو زمان وصلوات سن بجاني مصطفا

نثر حكم قونجه اول مرغ كوهي يعني سن طاير ايله دنجك سليمان بن لطيار ايتدي كم يا سن طاير اول

سليمانا نلروك نسانلري نذر يزه سويلدكلر ايله لوم تاكم سنك سورولكه اعيماد قله لوم دي سن طاير ايدر يا سليمان

بو بزم اعضامه نظر ايلكلر كورلكم اوزرينه نقدر نقش خاتم سليماني وار در دركم بنه قوش ايدر يا سليمان بزم اعضام

نوبي اصلده اقدر هر سليمانكم كلدي بزمجون تركيب ايلدي مركب مثال هر بر تركيب بر رنكده دخي اول تركيب

برمثنده خاتمله بصوب بزم اعضام يوكنه مهر اوردي اول سبيدن بو بزم كودمك نقش اول سليمانلروك مهر ندن

نقش اولدي شك كوررسك كورلكم هر خاتم نقشنك حروف نذر وحروفنك معناسي نذر ديوب جواب ورديي

سليمان بن لطيار اول قوشك باتنه كلوب نظر قلوب كوردكم بو قوشك كودسنده كي منقش كوزنن بر سليمانلوك

خاتم مهرينك نقشدركم برخاتم نقش برخاتم نقشنه بكزر امام كم خاتم نقشنك حرفي نه حرف در اسمايي نه دلجه

اولدوغني بليوب بغايت تعجب قلوب اندن صكره اول قوشه سوال ايلدكم يا سن طاير بو سليمانلر هر بر سي

بر دورده مي كلدي ياخود بر اوغور دمي كلدر دنجك جواب ورديكم هر بر سليمان بر دورده كلدكم اول

سليمانلوك صوكنده كلن سليمان ايله ارا سنده بعضسنك بدي بنك بيل دور زمان كلدي بعضسنك بشي بنك

بيل دوران كلدي كلدي بعضسنك دخي از وبعضسنك دخي چوق كلوب كلدي نظم

هر بر ينك ار وجود دوران كلدي شهريار خاكه صلدي لحزاني جرح لخنجر روزكار نفعي نه كه بنك بنك اولسه عمرك طوتسه

چونكم اخر سبنه اوله سن عريان دوزار

نثر حكم قونجه سن طاير ايله دنجك اندن بنه سليمان

ابن لطيار ايتدكم اول زمانلرده بر وقجه دوران كم كلدي حساب نخداد نار قوكسه بلز بجون بو نقشلر

نقبز اولدي شويله كم نازه دور هنوز اول سليمانلر بو خاتم نقشن دوكن اورمش كبي كورودي دنجك

مرغ كوهي ايدر يا سليمان سبب اولدركم هر سليمانكم كلدي بو تمجوندن تركيب كم ايلدي اولدم بزم اعضام

يار بنله مكمع ايدوب دخي اول خاتمله بزم بوكمه مهر اوروب نقش ايلدي اول سليمانلره سبين سوال ايدجك جواب

ورديلركم اكر جواندن اكر عبري مخلوقاندن بركسه ابجاندن ايسه انوك اغزي يار بنله تركيب

مكمع ايدوب خاتمله مهر اوروب نقش اولنسه دنيا طوردقجه اول نقش قطعا زايل اولميه اكا

خلل کلیه دیر اول سبیدن درکه وافیا اول دوردن بودوره کلنجه هیچ خاتم نقشلری تغییر اولمیوب اولدیغی کبی
اندن صکره سلیمان بن لطیار حقه مناجات فلدیکم اول سلیمانلرک خاتمی اقیه یله حق تعالی
سلیمانک حاجتن قبول ایلدیی برملک کوندردیی اول دم کلوب اول خاتملرک نقشلرن اوقودیی کبی نقشی بولکم

هذا صاحبه سلیمان ابن داود نظم
هر بریک خاتمنده بار ایدی بر کماتن ۔ کم بیدم شه سلیمان ابن سلطان فلان
حکم ایدردم دیو جن غول یابانه دحی ۔ خاتم منومه بور سوردیی جاکر اولوب کامران
هر بریسی بوجهانه حاکم اولمش یاملک ۔ عالمندن غیری عالم ضبط ایدرمش اولزمان
هر زمان مخلوقنه کلمش سلیمان حکم ایدب ۔ عایب کیمش جماندن حسر تیله رایکان
بو مهر کرنقش قلمش صاحبندن یادکار ۔ خاتمنک نقش قالوب صاحبی اولمش نهان
خاتمندن بوخبر کر یا بلوبدر اوش عیان ۔ هی نه شهر خاک اولوبدر عالم اجره شهریار
هر نه طیر ق قلدوره سه فرق شهد ریلغان ۔ کلمذارلک کل دخیدر غنچه وغنارلب
هر نه شهریلک قاندوره کم طعنه بیزکاله زار ۔ هر جوانک جبریلک خوندوره زار اغوان
جوق سلیمان خاتمنی دیدیی سمک کاه اولدیغو ۔ قلمدیی بالفعل جهان کیسانه اکله عیان
وصلاوات مصطفا یجان دیلده رایکان ۔ بوبله دیبوب اول ملک کوبن اولور ساکن

نثر حکیم قولنجه سلیمان ابن اطیار اول نرطایردن بوکلام اشدوب وخاتم نقشلرنوک حقیقتنه کم بیدیی
اندن صکره کندونک خاتمی نقشنی دحی برترکیبله اول قوشک اغز یارنه ملتمع قلوب اول قوشک قفاسنده برنجه خاتم
بریی قلمشدیی اول یره مهر اوردیی تاکم سلیمان بن اطیارلوک دحی اول قوش بوکنک اوزرنده یادکار وکندوسی نقش خاتم
رنهم قلدیی نظم
هر سلیمان عالمنده وار دیی دیو بریی ۔ کورمدم شه سلیمان کلدیی جرخ زنکان نقشی قلدیی یادکار وکندوسی اولدیی نهان
غول وجن هم عفاریت اصل غایب کی جهان ۔ بیلمز اوج بوزداغ قرق دورت ورخ زیره
کیمی موراید یانک کیمی ایسوزنی کمان ۔ بیدیی اقلیم اجره وار دیی بیتمش ایکی میلتی
یوز بکرم درت صفت مخلوق دحی درمیان ۔ وار دیی دریا یبی اجره قورسنده سکسوزن
بیلک بزدر اوشکل موجود جمله مخلوق بی کمان ۔ بر بریسنه بکزمز دیی جمله سنک وضع هیچ
جنس جنس نوع نوع کی عجایب خرده دان ۔ عالمنده نه که وارسه جمله خلق وجاوز
اول سلیمانه مطیع مش کیمی ظاهر کم نهان
بیل کتور رمز قونک تخنی قفدن قفا ۔ خلق عالم جاکر بیش هب دعاجی شادمان
جوق سلیمان کلدی عالم اجره بر شاه جهان

لیك یقدر ساکه بکدر برسلیمان کامران بولله دیوب آندن تکوبن ایدی افتخار ایتمان وبر صلوات مصطفا یه جان و دلدن ای شیخان

فصل سیمرغ وجمع کردن مرغان بخدمت سلیمان علیهما السلام حکیم قونجه تکوبن لطیف رمز قصه نی بیان

ایله دیمکله سلیمان بن داود ایدی یا تکوبن اطیار بوجمله سلیمانه ورود قصه سبن شاد سی وشصه سبن کم ذکر ایله دوك

عجب وجهله نقل ایله دوك ولیکن سندن دکوم بود رکه بکا سیمرغ کتوره سن کوره وراکا دخی جها نوك لحوالندن عمر نك

طولندن خبر صوره وزهم کلوب قوشلری کتوره نظر ومه یتوره دیدی تکوبن اطیار ایتدی یا سلیمان زمان

هرنکم بیور ورسك باشم اورزنه حکمکه محکوم اولمشم حقك امریله سکا کلشم وارمه بن کتوره بن دیوب

اجازت الوب کیتدی این وقت انجوه کلوب سیمرغه بتدی مکر سیمرغ دخی کوه البرزك قله سنده بحر محیطك کنارنده

اول عظیم فیانك اوزرنده اولوبه اغاجك بداغنده عی یوانك اوزرنده اوتورمشدی دیلنجه خالقی تسبیح ادوب

کاه بحر محیطی تماشا ادردی کاه اول اکی یوز اولرنه نظر ایدوب کوکلی اکلردی ناکهان تکوبن اطیار کلوب سلام

ورد دی سیمرغ یرندن قلقوب عزت ادوب علیك الذی دکم یا تکوبن اطیار ادمی صفی دنیایه کلدن سلیمان پیغمبر

جهاندن کیدلدن سنك بکا کلدوکوك کورمدوم وصالکه وصول بولوب ارمدم سنکله اوتوروب طور مدم اکرحکم

مشا قدم ولیکن اکومه کرمزدوك زیرا کم سنکله حق سلیمانلر درکاهنده بله اولمشور سلیمانلره بله خدمت

قلمشورسه کم حق تعالی بوجهان ملکنه برسلیمان دخی کتورسه نظرنه وارماغه بتورسه عالمی حفر توکله بله موافقت قیلدوك وفا

جهاندن عمر کچمدن بلجه اولیدوق دیدی نظم قنی اولدم جهان انجوه کلیدی برسلیمان

وریدم درکهینه تابع اولوب جمله عالم بدم کم کلدی بو عالمه سلطان اعظم دوکندی عمرم کچدی جهان ماه سان دوتان

نثر حکیم قونجه سیمرغ ایله دیمکله تکوبن ایتدی یا سیمرغ حقه شکر ایلکلکم مرادوك وروبدر حاجتك

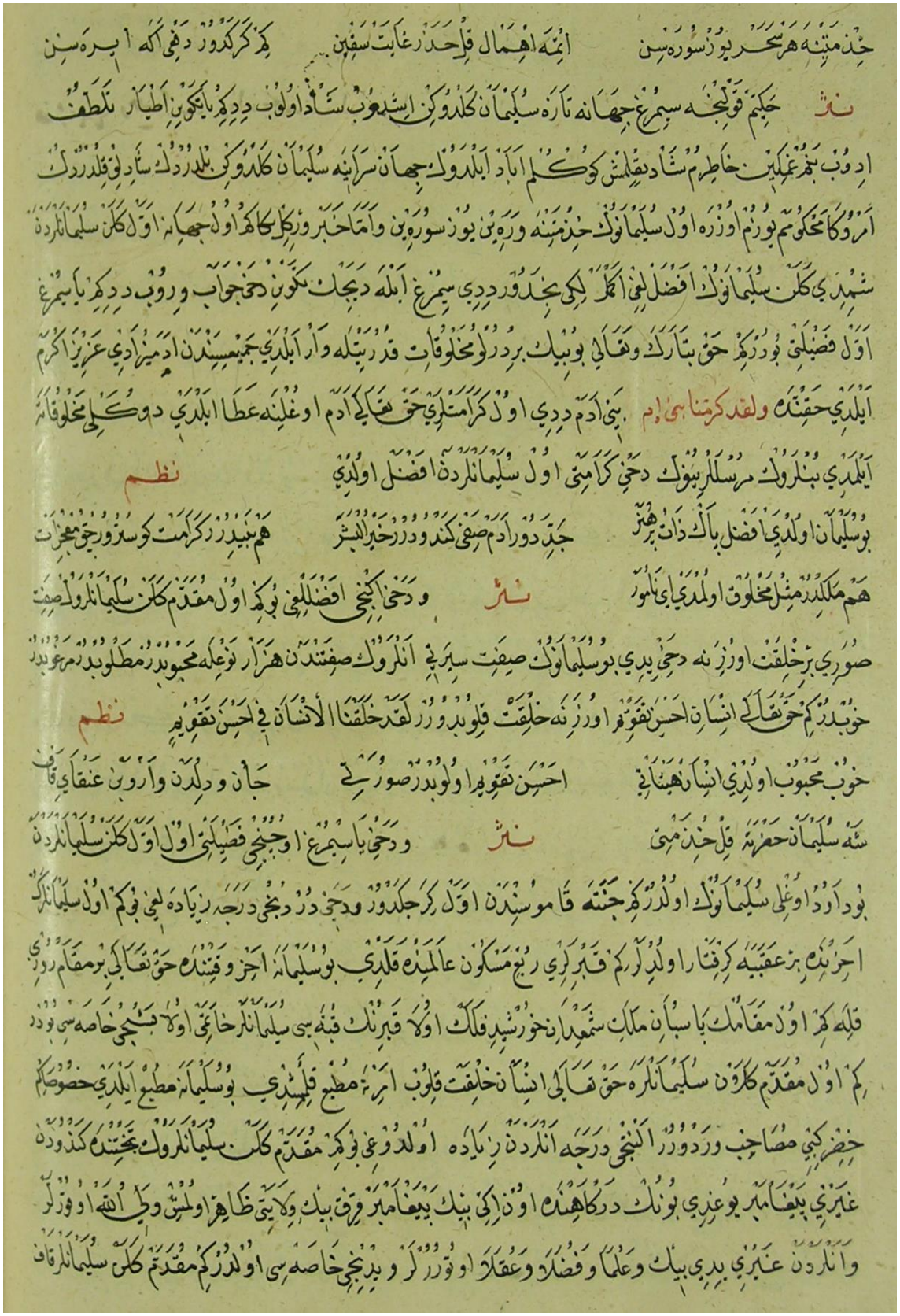
مقبول اولوبدر کم بوآسکی جهانه برتازه سلیمان دخی کلوبدور کم حق تعالی اول سلیمانه نبوت خاتمی وروبدور

مرسل بیغمبر قلوبدور انس جن وحوش طیور موروما روجرنده وبرنده بو سلیمانوك امری مطیع اولمقدور

واول کلن سلیمانلر دن بو سلیمانوك یدی نوعله زنجیر واردر انلردن بونك سلطنتی خصلتی زیاده دور امیدی

بن اول سلیمانه حق تعالیدن امریله مطیع اولدوم ملك موکل حکیملر سکا کلدوم که جمیع قوشلری جمع ادهسن

واروب داود اوغلی سلیمانه نوقتلو لیه سن نظم حقك امری بوکه سیمرغ واره سن

طاغینك اوچنجی قاف قله سن کورمدلر بو سلیمان بن داود یدی قات قاف طاغی و روب کوره جکدور بحر محیطك
قرندن یدی قات یروك التی مع الفقه اون سکز بیك عالمك جمله سن کوره جکدور بعضی یرلرده تختنی ملائك کتوره جك
دورر نظم تختنی قفدن قفا بیل کوتره کاهی غربه کاهی شرقه بیتوره
اون اکی بیك انبیا و یتمش کرت بن اول سلیمانه تخته او توره عدلله و یروب حمایه اول نظام
عالمه هر مشکلی بیتوره جاهلی تحقیر ادوب بیتوره حق تعالی اول بیکی کمالن
هر نکم ایسترسه جهانك ایچره اول خاصه لرندن بوجمله سلیمانك اکوکینی قومیوب بیتوره نثر حکیم قونجه سلیمانك خاصه لرندن بوجمله سلیمانی
سیمرغ سلیمانه دعوت ایلدکی سیمرغ سلیمان کلکه عظیم مشتاق اولدی اول تکوین اطیار دخی کیدی سیمرغ
کوکلنی شاد ایلیوب طوتدی دخی سیمرغ قصد ایلدکم جمیع اولوقوشلری بر بجاری و دانه بین قوشلری جمع ادوب
بر عظیم لشکرله وارروب سلیمانك درکاهنه ارروب مبارك جمالن کوره وصالنه اره خدمتنه یوز سوره نظم
چون سلیمان دن استدی قاف عنقا خوش حنی شاد او لوب تا تر قلدورب لحدی روان بالدی اول ایدی نجد حق لشکر خلق عالم رایقه
کم بوکهنه دوره لك یاجره تاره کلمش نامور برسلیمان دا خی کلمش بوکهنك تخته خدمت ایدوب درکهنه یوز سورم شام عجز
یکجه کوندن خدمتنه قول اولوب ایدم دعا قوشلر یله قوللق ایدم اکه بنا ایی پرهنز الله دیوب اولدم مشتاق اول سلیمان شاهم بس
دیلدی جمع ایده مرغان ایله سیمرغ سفر لیل و زکل خوش صلوات مصطفایه ما حضر
قصه سلیمان علیه السلام حکیم قونجه سیمرغ بوندن یراقده قوشلر جمعنده بزوم قصه مور بوکادن بنه سلیمانه کلدی
بنه اول زمانکم تکوین اطیار کیدی سلیمان دخی خلوتنده صحکاه اولنجه دلاغان قلدی اوراده اوقودی بحر کاه
اولجق بنه فلج قوشوب درسو لشکر سوار اولوب برودلر اون درد بخی کون برار ماغه ایردلر قره طاشدن بر عجایب
کبری کوردلر شبله کم قوبر قورخدن نشان و روز سلیمان بیوردی لشکر صوا و رزمه قوندی دکلندی صوسردی
صولندی علی الصباح لشکر بوی بوی کوجوب کبری جمك اردنجه اولدلر ولکن سلیمان وزیرلرله کبرنك یاوسن
تماشا قلورکن بر مرتفع مرمرده او توزاکی صاتر یازو کوردلر اندن لقمان حکیم اول مرمرده نقش اولان خطی بر
کاغد مثال ادوب الوب سلیمان نظره کلدی اوقیوب بیان قلدی دیدکم یا نبی الله بو خطی بزدن دشمکم ای روز کار له

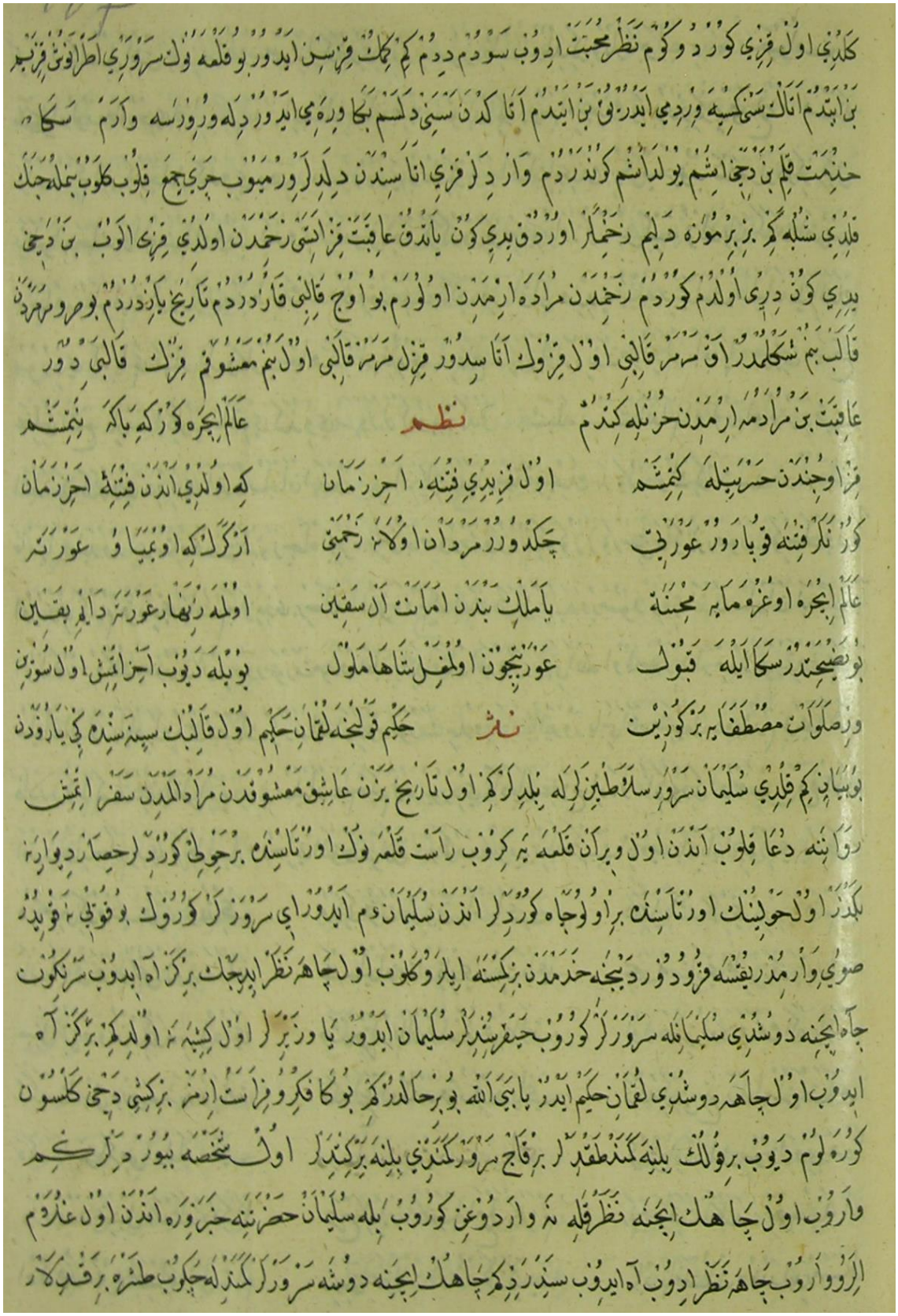
بو ذکر کلن عمرو دولتنه غره اولان بله سنکم بن دخی زمانمزده سلیمان ندوم برکون لشکرله یورم بوصوبه اردی کروب
کچرکن صوبنی الدی رخشمدن آیرلدم اول محل وکللهٔ بوکلدکم اکرحق تعالی بنی بو ورطه دن خلاص ایدجک اولورسه
بوصوا ورزه برکیرمی یاپام دیدم حق عنایت ایلدی قلدرم ار دمجه صوبرد وکلدلر بنی صودن خلاص قیلنجه درت یوز
خاص قولم غرق اولدی الدن بن دخی بیوردم بوکیرمی یاپدرلر بندن یادکار قلدی ویلی بن سفر ایدم کتدوم

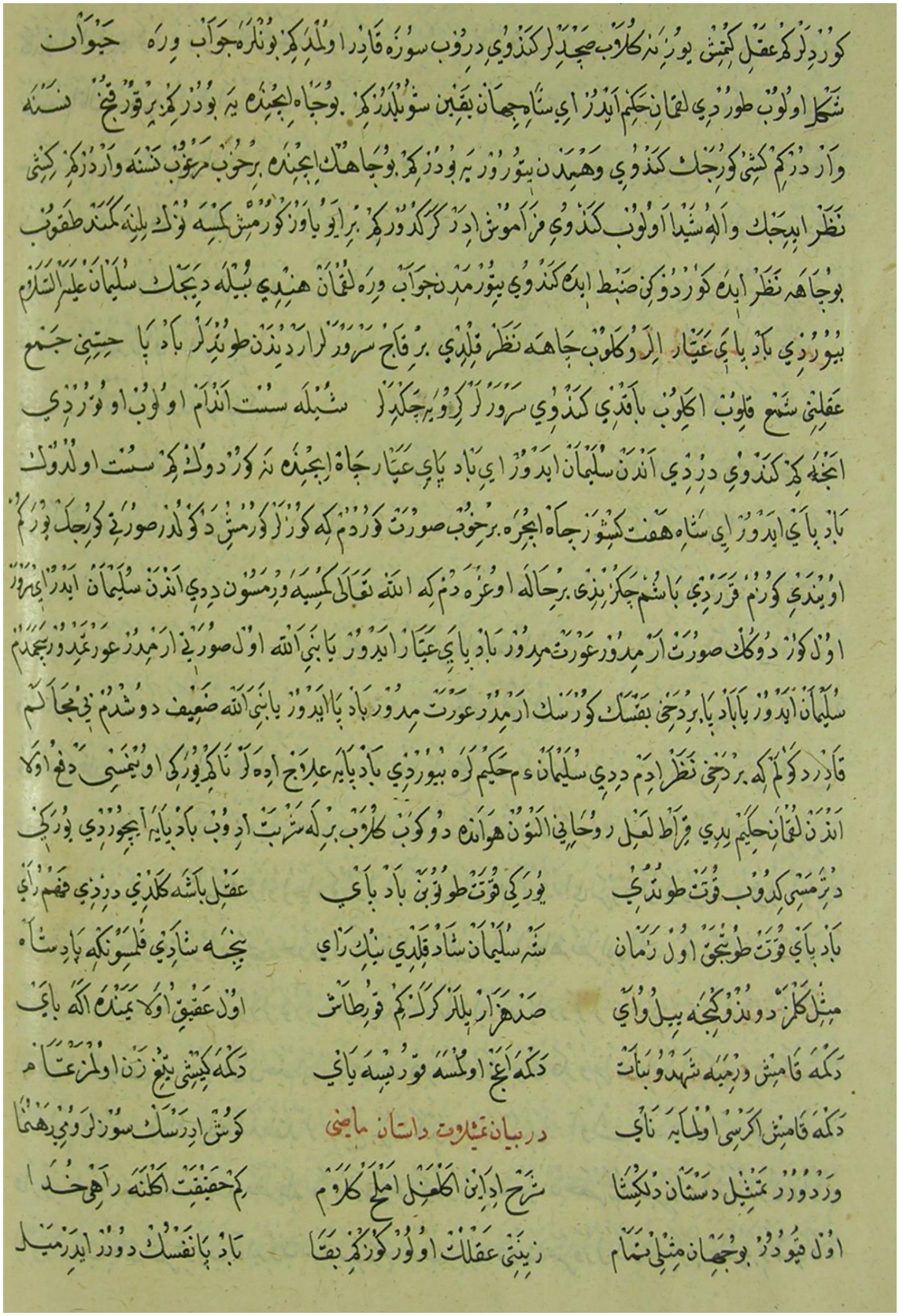
نظم

بن سفر قلدم جهاندن شهریار — قلدی کیدی داغی بندن یادکار
ارکرک کیم قویه عالم اجره آد — بنك نامن یاد ایده هرکا مکار — حیف اکا کم یخشی ادی قلدی
الدی تاریخ ادوبن روزکار — دینیه کاکن کچر ادی قلور — اد قزن ایلرمه چرخ اعتبار
لیك جهدایت بخشی ادی قومسن — کم ایشدن قیله انکله افتخار — ایله دیوب اول ملك سوزن تمام

نثر

ایکنش وزکل صلوات نی شمار — حکیم قولنجه لقمان حکیم اول کیرنك تاریخن اقیوب بیان
ایدجك سلیمان علیه السلام دخی اول کچن سلیمانك روحنه دعا ایتدی الدن سلیمانوك اوذاکی کزیورنیك لشکری
اول معتبر کوبردن درت کوندن وردت کچده کوجله کلدی الدن سلیمان حضرتی بدی کون یوریوب سکرنجی کون
برطاغ دینه ایردلر بر یرچیمه وچرکاه بولدلر لشکر قوندی دکلندی اول کون اول کچه اندن قرارایدرلر سحرکاه اولجاق سلیمان
حضرتی سلاطین سرور لرله مبارز معتبر لرله اول معتبر طاغنه شکار یورونه چقدلر اولیوق شیلو طاغ انکلنه بر یوران شهره ایردلر
سلیمان عم ایدوزای سرورلر کلوك بویوران شهری تفرج ایدم لوم دیوب سوردلر کلوب ویران قلعه نوك قاپوسنه
ایردلر کوردلر کم قاپوی کردوك یرده ایکی آدم قالین دوزمشلر برسیاق مرمردن قزی قرقارین وبر بیی صارو مرمردن
قدی اوتوز بدی ارشن درپلین بربرنه قرشو طورر بر نك الندن قیادن برکوردوار بر نك الندن قلقان دوتر صانکم
ایکی پهلوان طورشوب جنك ایدرلر ودخی اول اق مرمردن فالبلر راست قفاسنده قزل مرمردن برقز اوغلان
شکلن دوزمشلر الزنه سینه سنه اوروب طورور سلیمانله سرور سلاطین لر اول قالبلری کورجك جوره الوب طور
دلر اندن اول صارو مرمردن دوزلمش قالبك سینه سنده برقاچ سطر یازو کوردلر لقمان حکیم الروایزب نه دیمش
اولدوغن بلوب دیدکم یاسلیمان بوخطی بوندن یرزن دینکم ایی بوندن کلن یلسن کم بن قطفور روس یرکون
بوقلعه معمورکی سیرایله بوندن اردم بربیکاره کلوب قوندم ایکی کوردم کم برمجوبه زمانه قزی بوبکاردن صوالمغه

زینتی سفلیه اولوب مبتلا — عقلك اولور فی المثل لقمان حکیم — شربتی رمضان توبه یا دشا
جب رمضان توبه در تحقیق بیل — توبه قلکم اول خدا ویره شفا — کم هوای نفس بصدی کامران
اکه نفسیله غزا اتمك سزا — نام ترك ایت بنك نام اول کامکار — تاکه نفس اولمایه حاکم پیشوا
دیلسك تحصیل اولا قرب الله — نفسه اویوب اتمکل قطعا خطا — اول موحد بوخلره یقدن کسل
اختیار ایت عزلتی کیمه قبا — کم خلا یقدن کسیلن حق بلور — فانی ملکی ترك ایدوب بولور بقا

در بیان مجلس اخر

نطفه دور فرد و سنك ایجاد ات — کوشش ایدنلر بولمیه درد و عنا — چون عنایت قلدیسه رب الانام
حمد بی حد خالقه خلاق اودور — رزق ویرن ادمه رزاق اودور — طعن ونوله ایتمه کر جاهل حدیث
یوز اوتوز طقوز مجالسدر تمام — سوبلدم املح کلام احسن حدیث — عارف اولدم مصاحب هر زمان
سور ومون یقدر بزم نا اهلله — اشنانلق ایتدم هم جهللله — جلف وجاهل دن ادردم احتراز
کامله سوز مشکل عمری زمان — ایتدم نا اهللله هیچ احتیاط — بوجهالتدر اصلنه برحسد
نوله جاهل فخر ادرسه جاهله — اکه دکر کامل ایده جاهله — دایما ایتدم دعای کامله
زلك ادامز اولمیجه اول حسد — خاك پای عارفانه عارفات — کاملدن بود ور اخر مراد
کاملدن بود ور اخر مراد — خیر له فردوسی ایلیه یاد — یا الهی احمدی مختار چون
انی نوری حقی اول انوار چون — جار یار وسوکلو اصحاب چون — اکه یاری ایلین احباب چون
لطف ادوب فردوسیه فردوس — رحمت ایله جنتی بحره بوله پیر — بوکنای اوتیانه یارانه
بکلشن اصلاح ادوبن دوزنه — جامعینه سامعینه رحمت ایت — جمله سینك پیر لریی جنت ایت
جنت اولق دیلرسك کر مقام — وصلوات دیلرسك کر مقام — سلیمان نامه نك بوزر قبحی

مجلسنك ذکرنده دور

کل ای عارف بوعالمدن خبر وير — جهانك حالنی ادمدن خبر ویر — مجلسنك ذکرنده دور
ندر عارف اشتدم طوتوبن کوش — دیدی حالی جهان بودر دیم اوش — جهانکم که بصدی پر قدم پس
قولوز ادی اولوز ادم عدم پس — نظر قیلسك حقیقتدن ره ایله — قوخاکی بشر کلمش جوابه
قوادم تر ابیدی بوطیرق — ادر حالی بیان اکلا قوالحق — اکر طیران بیلن طائر وهلك در

قدم بصمه قوق فرق ملك دور — نه قور بكم قوريد ورسه صبا بيل — نه خاشاكي طغيد ورسه اسن يل
بهر ذره بناتات و نبات زيبي — وير وحالي دلبخه خوش جوابي — بري درگه بنم سلطان جمشيد
كه قصرم جامدي كوكدا كي حور رشيد — جهانه حكم ايدركن جرخ غدار — دوكندي عمري ايدي دلفكار
بري درگه بيندم شاه ضحاك — نتم خاكه صلوب قوز ايدي افلاك — بري درگه بيندم خانه محمد
سنبول بحره بيندم قصر له سد — بني صكره صلوب خاكه بوكردوه — نتم قوز ايدي حالوبي دگركون
مراديم الدنه الوب جرخ دوران — ادركن عدلله عالمده دادي — مراديم الدنه الوب جرخ دوران
ادوبدور بورسه سنارده بيمان — بري درگه بيندم اول شهي جم — بمدني ملك يونان تخت اعظم
فلك محبوس ادوب احزم زنكده — بيور دي بورسه نابوب تنكده — بري درگه بنم محمود پاشا
ادردم ايلكي بن حدد ن اشا — فلك جلاده الدي صكره جانم — تراب ايدي بنم احزم مكانم
بري درگه كدك احمد پشادم — دمم رسمم كبي سوروب پشادوم — هزار كره قلورگن جوق غزالار
ادركن كافره حد سوز جزا كر — بني خاكه صلوبن جرخ غداتر — ادوبدور بو وجودم خاكله خار
جهانك حالي بودر غافل اولمه — جهالتدن حذر قل جاهل اولمه — كلن كاچر قلور ادي جهانده
هزمندسك وغل سنده نشانده — نشاندن قويان بكلمادي كورنك اج — نشاندن قويوب معارف دن صاج
قنى شيخي نظامي احمد بده — كمال اصفهاني حامد بده — قوكندي جهاندن قلبادي
او قور سوزن بلش اولوب اويادي — اي فردوسي اكوب موتيله سيني — غمام ايله سليمان نامه سيني
كاشيد نظر سكا تحسين ادا كر — قلوب خير دوعا امين ادا كر — دكل شاهي سليمان قصه سندن
بيان ايت شاد سيني عصه سندن — ايشت ايدي بيان ايدم حكايت — محمد جون ولي وركل صلوات

داستان سليمان بر جان و قصه كركس و كفتن در عجايب اوست

لقمان حكيم قولخه ناقلاردن اخبار
وافلاطون يونانى نقلخه راويان مختار اول وجهله اصح روايت واملح حكايت قلوب ايدورلركم بنه جونكم
بيك سليمان يمنى باد پاى عبار يا قوت احمرى كم اجدى بوركى قوت طوندى بنه واروب تا بنله اول جاهه
نظر قلدى برز طوردى بنه كلوب ايدور يا سليمان بوجاه اچنده كورنن صورت كركم غايت خوب

كورنور امّا كم همان بكا بكذر ديدي اندن سليمان وزير لره ايتدلر تعجب در كه بخلاين خوب صورت
سكا بكذر عقل بوين تبول ايتمز ديدلر بادپاي عيّار ايدور اينانمز سكون چاهه بركشي دخي بقسون ديدي
بادپاي عيّار شبله ديجك لقمان حكيم دخي كلوب چاهه بقديي برزمان طور ديي اندن باش قلدورب
ايدور يا سليمان بادپاي ديدوكي كبي بوچاهه ايجنده كورنن صورت بقن كشنك صورتدر امّا كم
غايت خوب كورنور شمدي بكا دخي كورنن بزم صورتمدر همان ديدي فيثاغورسي حكيم دخي كلوب همان
كذوتك شكلن كوردي اندن ايتدلر تعجب بوچاهه بقان كذو صورتن خوب كورور ديدلر لقمان حكيم ايدور
بوچاهه غايت مصفا صوودر بقن كذو صورتن شبله خوب كورور امّا صف ايدور چاه دبنده اينه يه
مصيقل طاشي وار در انكون بقن صورتن خوب كورور ديدي اندن فيثاغورس حكيم ايدر علم كاهن در كه
بوبخلاين اسوز يرده بوتك كبي چاهه ايجنده اولورلر وهم بوتك كبي چاهه بابل در لر وارسه بوچاهي
اول بابلير بكلر اولاهر كم بقسه اكا كذو تك صورتن كوسترورلر نظم بابليلر حال بودر اشكار
قول ادريس ديدم اولكه كا مكار سحر ادر لر عادتيدور شهر ياركار انجه عاقل عقلين ايدر نار و نمار
دلكه شخص اكلر ميه بابل سوزين ليك عاقل اكلر اني اختيار كاه قبوده كاه كليسانده اولور
كاه مكان ايلر خرابات و غار حال بابل بوكم اندم بن بيان وصلوات مصطفايه بي شمار
قصه نمرطابر حكيم قولنجه وزير لوك هر برسي بر درلو خبر ويرجك سليمان عليه السلام
ايدور ياحكما و وزرا بن بوچاهك اصلين بلمبوب كدرسم ايده لركم سليمان در لوردي برقيو تك اصلي
بندوكن بلديي درلر بكا حسود لر سرزنش قيلا لر ديوب فكره وارقوب طوردكن ناكاه انجي بلنج
دخي قصروك جوارينده نفرنج قلوركن بعضي سرور لره برقري كركس قوشن كوردلركم برددكده اوتوردولكن
بكاري دوكلش باشنه كلوب اكي بوطتك اراسنه كرمش انجي بلنج اول كركس كوروب تعجب قلوب سوروب سليمانه
كلوب ايتدي يا نبي الله بو مشكلي حل ايتمك دلرسك بزكركس اوتوردي برددكده دليم عمر سوز
مش وروب انكله سوبلشكلر قوش دلن بيلورم دديسن اكر قوش دلن بلورسك شايد سكا بو
قصردن وبو قيودن نشان وره ديدي سليمان عليه السلام اول كركسوك طوردغي دلكه مقابل كلوب

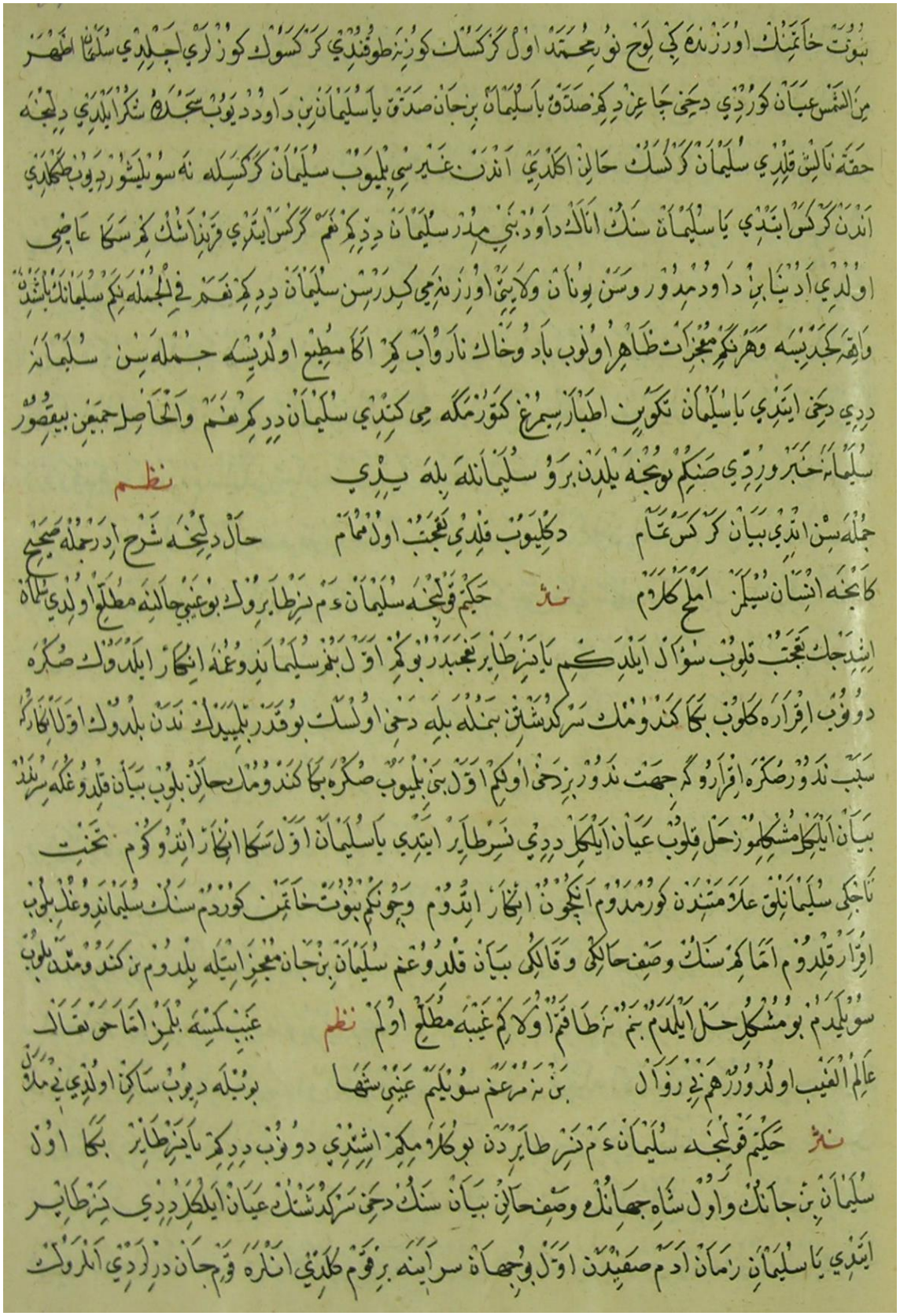
طوردي كورديكم برنجه طايردورركاردين قرنلمش كورلرينك قبقاري اورنلمش يوكلري دوكلمش قوشي كمش
عمري نهايته يتمش طورور سليمان قوشدلنجه چاغروب ددكم يا برطايراج كوزوك كم ايعقوب بن سليمان
كلدمكه سكا خبرم وارديي سليمانوك اوازن يل التوب برطايروك قلاغنه ارجك كركس كوزلرن اچدي
كوردكم قرشوسنده جوقلق ادم جمع اولوب طورور وليكن بللروك ايجنده بر يوزي نور لوصاروشين
ضعيف مزاج قمرل صفلكلو كمسنه قوشلر دلنجه كندويه چاغرور كركس دكي سيلدوكن تعجب قلوب دخي دلنجه
جواب وردكم مرحبا يا ادميزاد صفا كلدوك اهلا وسهلا اقامكم بوسنك جنسك ادمدور قوش دلن بللمك بكا
سيلمك تعجب دورر كم ادم صفي خلقت اولدن بو نده هزار كره هزار بيك ادميزاد كلدي هيچ برسندن قوش
دلن سيلدوكن بغله كلكي ايلدوكن كورمدوم سن كمسن ددي سليمان ايدي يا برطاير حق تعالي بكا جهان
ملكيده سليمانلق ورديكم جميع انس وجن وحوش طيور مور ومار جرنده وبرنده بنم امرمه مطيع اوبجقدور

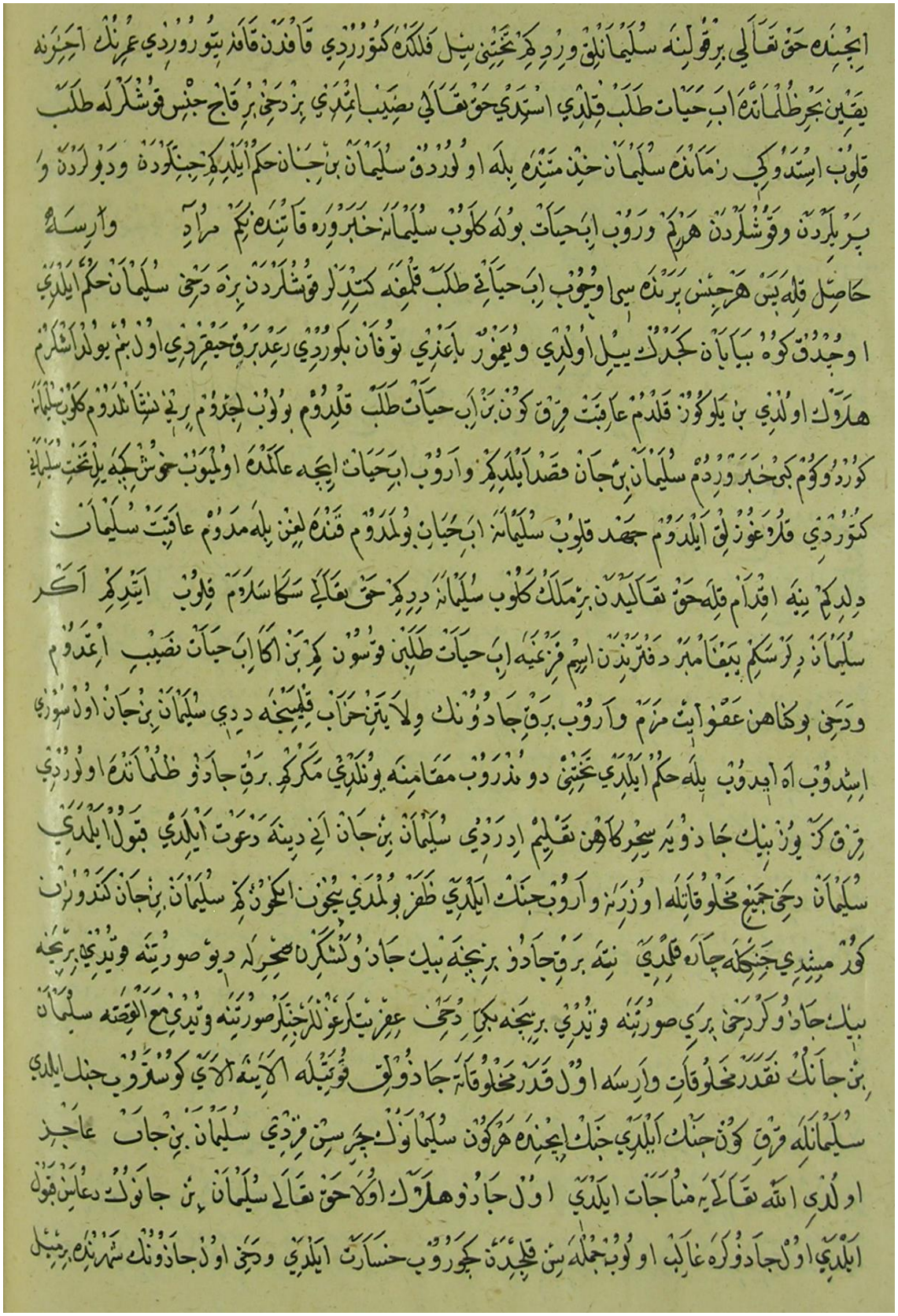
يا دخي كتورجلكدور فاقدن فقا بتوره جلدور نظم حق تعالي يوجه قلدي بخشي

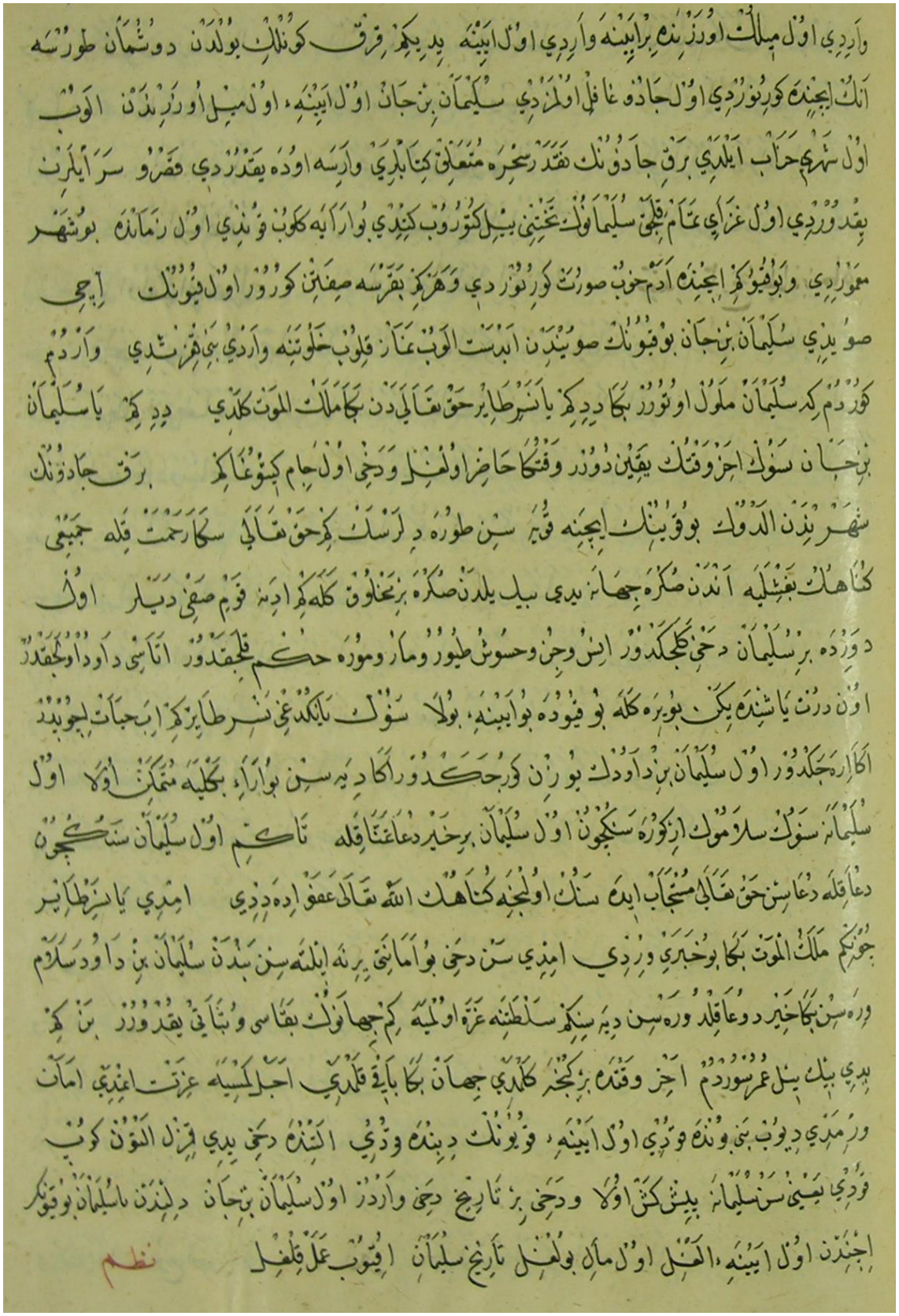
كوكلر اوزره يل كتوره تخشي جمله انسان باكه فرمان اولور جن طشيبه دبو لريله رخشي

اول خدا لطف ايلدي بن قولنه بكا ريله سوررسادم وقمشي نثر حكيم قولنجه سليمان

عم ايله دبجك برطاير ايدور يا سليمان نلروك خوذ تخشي هواده يل كتورور بو ذكر اولان اوهام اقسام
اطيار وشبان مارا ان شيران جرنده وبرنده انك جرسنده بله اولور لرخدمت قلور لرسنك بنودك ات بولده
سنك ادميزاد قاتلكه غيري مخلوق يوق سن ندن سليمانلق دعوا سين ادرسن ددي سليمان ايدي
يا برطاير بكا سليمانلق هنوز ورلدي دخي تخت تاج كمر كلدي اول ذكر اولنان مخلوقات بكا كلمجلكدور
حقك عنايتيله محكوم اوبجقدور ددي دخي بشلدي قصه سن شرح ايلدي برطاير ايدي يا سكا سليمانلق
علامتندن نرصولدي بنوت خاتمي كلدي سليمان ددكم نعم بنوت خاتم كلدي ددي برطاير
ايدي بكا قرشو بنوت خاتمن طوتفل رمغلكده كوره يين سنوك سليمانلغوك اندن بله بن ددي سليمان
دخي صاغ الينك رجه رما غنده يي خاتمك مهرين كركسك كوزنه مقابل طوتدي لقمان حكيم ايدور اول
كركسك كوزنده بر علت وار دي اكن كورمزدي حق تعالينك عنايتيله بنوت خاتمنك خاصيتيله سليمان اول

دولتوکه کلمسون درسک خلل ایله کل تاریخله شاهم عمل علله اقدم کلن شاه جهان

کم سلیمانیدی سکا بکدیمی همان قودی ساکه بونجه مال وسیم زر تادعادن یادادیسن نا مور

ایلوکینی بیلوب انوک شهریار ایلوکیله اکه سن لیلو نهار ایلکی بلمز کشی حیوان اولور

بیلن ادم کامل وانسان اولور بویله دیبوب نسر طایر اولدی زمان ساکی اولدی شاه اوکذه بنی کمان

لیک خاموش اولمه کم ای شهریار وزصلوات مصطفایه اشکار قصه تاریخ سلیمان بن جان

حکیم قونجه نسر طایر بیله دیمک سلیمان شاد اولوب الکو وزوب سلیمان بن جان روحنه دعا قلدی دیمک

ایندی یا نسر طایر قنی طعامدن برسن سکا کوندره بن ضیافت قله بن دیدی نسر طایر ایندی یا سلیمان بن حیات

صوبن اچلدن بکا دونیا طعامی نصیب اولمدی بم نفسم بکا عدادر همان بکا ضیافت سن سلیمانک مبارک جانن کورکم

بترلیکن یا سلیمان حیفم اولدرکه تحتک بله دکلدرکم مرکزینن بله اولیدم سن سلیمانله عمرسوریدم

دیدی سلیمان دیدکم یا نسر طایر تخت اله کرمیه دک بن سنی صقله یه بن دیوب امر ایلدی برصندوغک

ایچنه بنبه قویوب اول کرکسی اول بنبه نک ایچنه قویدلر الوب سلیمانک اوتاغنه ایلتدلار اوزره

وزرغی ناظر قویدلر نسر طایره خدمت قله صقلیه بعور بویله اولجاق لقمان حکیم وکاذ پیغامبر وناثن

پیغامبر واصف بن برخیا واوریا پیغامبر علیهم السلام سلیمانک بوکرکسله سویلشدوکنی اکا عرض

قلوب صندوغه قویوب خدمت قلدوغنی تعجب قلوب سوال قلدلرکم یا سلیمان بوکرکسله نه سویلشدوکون

سلیمان ع م دخی جواب ویروب باشلدی کرکسوک سوزن سلیمان بن جاندن قلدوغن اول قیوده غی اینه نک

اصلن خبر ویردوکن سویلیوب شرح ایلدی بعور اول انبیا واولیا یدی انلر سلیمانه اعتقاد قلدلرکم

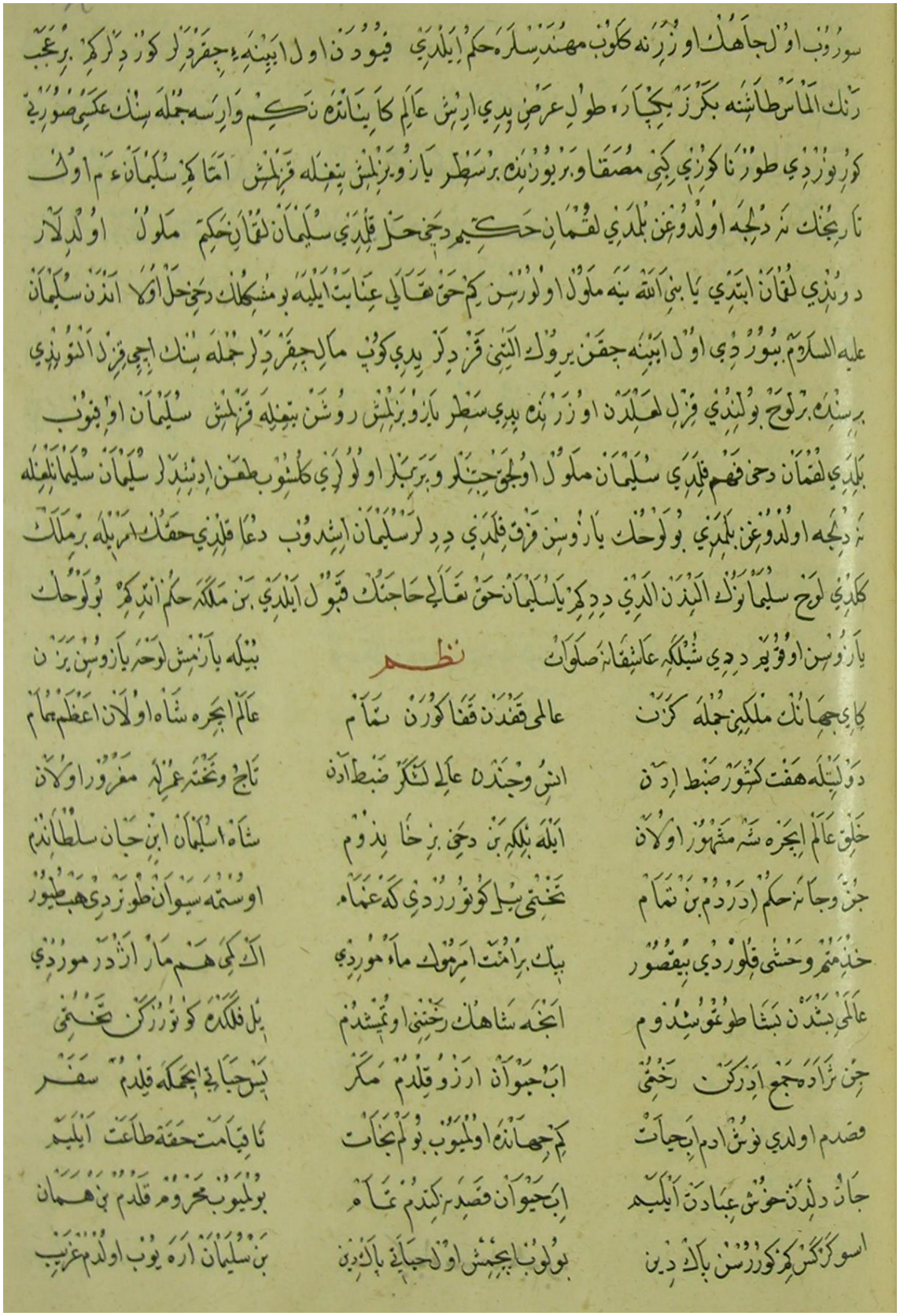
واقعدر سلیمان قوش دلن بلور سلیمانلق ویرلو بدور دیدلر انلرکم حسود جاهللردر ایندلر طعن بورندن

برن اکن اولوب سویلشدلر کولشدلر بوقجن اولجقدورکم ادم اوغلنی قوش دلن بله واقعسه کوره لوم

قبودن اول انبینه جمله التدن یدی کوپ مال بولنه دیوب رمز رموز قلشدلر نظم

کامل اولان ایلدی حق اعتقاد جاهل احمق ایلمادی اعتماد دکله امیدی فضه نادر حشروا

وزصلوات روح احمد اولشاد نثر حکیم قونجه چونکم سلیمان نسر طایری صفلتدی اندن

سورب اول جاهلك اوزرنه كلوب مهندسلره حكم ايلدي فيودن اول ابينه جقدر لر كوردكم برعجب
رنك الماس طاشنه بكرز بكزار طول عرض يدي ارشن عالم كابينادن كسم وارسه جمله سنك عكسي صورتي
كورنوردي طورنا كوزي كبي مصقا وبريوزينك برسطر يازوبزلش بتغله قزلش امتاكم سليمان عم اولك
نار بجك نه دلجه اولدوغن بلدي لقمان حكيم دخي حل قلدي سليمان لقمان حكم ملول اولدلار
دونذي لقمان ابتدي يا بني الله نيه ملول اولورسن كم حق تعالي عنايت ايليه بو مشكلك دخي حل اولا اندن سليمان
عليه السلام بيورودي اول ابينه جقن بروك التني قزدكر يدي كوب مال جقردكر جمله سنك اچي قزل اتوندي
برسنده برلوح بولندي قزل لعلدن اوزرنده يدي سطر يازوبزلش روشن بتغله قزلش سليمان اوبقوب
بلدي لقمان دخي فهم قلدي سليمان ملول اولجق جنكلو وبربلر اولوري كلشوب طعن ايتدكلر سليمان بتغله
نه دلجه اولدوغن بلدرمي بولوحك يارونسن قزق قلدي دديلر سليمان ايشدوب دعا قلدي حفك امريله برملك
كلدي لوح سليمان اونك الدن الدي ددكم يا سليمان حق تعالي حاجتك قبول ايلدي بن ملكه حكم اندكم بولوحك
يارونسن اوقويه ددي شبلكه عاشقانه صلوات

نظم

بتغله يازمش لوحه يازوسن يزدن
عالم اچره شاه اولان اعظم همام
تاج وتختنه مغرور اولان
شاه اسليمان ابن جان سلطانندم
اوسمه سيوان طوزدي هب طيور
اك كي هم مار ازدر موردي
يل فلكده كوتوررکن تخمني
بس جاني اچمكه قلدم سفر
تا قيامت حقه طاعت ايليم
بولبوب محرومه قلدم بن همان
بن سليمان اره يوب اولدم غريب

كاي جهانك ملكين جمله كزدن
دولتيله هفت كشور ضبط ادن
خلق عالم اچره شه مشهور اولان
جن وجانه حكم ادردم بن تمام
خدمتم وحشي قلوردي بيقصور
عالمي بندن بشا طوتوشدوم
جن ترادم جمع ادركن رخصتي
قصدم اولدي نوش ادم ابحيات
جاندن دلدن خوش عبادن ايليم
اسوكزكس كم كوررسن باك دين

عالمي قفدن قفا كورن تمام
انس وجندن عالمي لشكر ضبط ادن
ايله بلكه بن دخي برخا يدوم
تخمني بيل كوتوررکن كه عنقا
بيك برامتك امرهوك ماه موردي
انجه شاهك رخصتي اوتمشدم
ابحيوان ارزو قلدم مكر
بولمبوب بولم نجات
ابحيوان قصدن كندم عام
بولوبا بجمش اول حيانك پاك دين

حق تعالی کرکسه قلمش نصیب — چون سلیمان اولسه شخصک دونی — ایی یزکم اولدی حقدن قیمتی
قیمتدن غیری بولمز نجات — بولسه اجردی بر سلیمان ایله حیات — چونکه ظلمتدن دونوب کلدم همان
بونده یولم ایرجک شاها عیان — جانبی حقدن کلوب بندی ملک — دیدی بودر امر حق بلمک کرک
چون سنک دورک بکه غایت بولا — بوجهانه آدمی نسلی کلا — انلرولک اسمی اولا آدم عام
انلرولکه بولسه عالم نظام — نسل آدمدن قویه حق انبیا — اتقیا و اصفیا و اولیا
اول بنه ایجره احز بادشاه — بر سلیمان ویره دنیایه اله — ایش وحی امرنه فرمان اولا
یل کتوره تختنی سیران قیلا — غایت اولشاه اولا مالک رقاب — حق دیدی هر دعاسنی مستجاب
نسر طایر حضرتینه ایرسکر — عمر اوکسن اولا قیویه کیرسکر — اول سلیمانه وصیت ایده سن
لوحک اوزره طوتوبن الده قلم — یازدیکجه خوش حذر کل پیش وکم — اوقیوب لوحک قیله خیری دعا
سندن افضل اول سلیمان ندردیم — مستجاب ایدر دعاسن حق رحیم — اول جمعتدن قیله یغمبر اله
هم سلیم وهم حلیم اولور اوشاه — بوبله دیوب اول ملک وزدی جره — چونکه لوحک یار وسن اوقویسن
بنده شاد اولدم بغایت نامور — اورمزم کم وبحق جاه ایجره کنج — بشکشمدن حضرتوکم چکه رنج
بر دعادن یاد ایدوب لطفایده سن — یغمبر یوزاب دعالر قیله سن — یاسلیمان ابن داود اشکار
کم دعاکه انتظارم بیله سن — بلکه علم فایدر ای کامکار — نسر طایر مثلی ایسک کرجات
موت ایرر یقدورر اکا ثبات — کهنه در دیری جهان بلمک کرک — چون زمانندن دور ادر ایشوفلک
غره اولمه تاج وتخت ودولته — چونکه اجل اوغرا دسر دورمجنه — چون سلیمان تاجنی الدی فلک
چون سلیمان مرقدن کوردم عام — مزرعندن اوقدوم وردی انام — یاسلیمان خوش کورون عمر بجت
سوره کوردورانکی اولما وتخت — صوک سورنم بودر سکا ای پادشاه — قل یجون بردعا اکا اله
قل دعاکه شاد اولا جانم بنم — حاجتم سندن بودر خانم بنم — بوبله دیبوب اوقدی لوحی ملک
وصلوات مصطفایه بولدیکر — قصه کیقباد شاه ملک عجم بود — حکیم قولنجه سلیمان علیه السلام

ملك اغزيندن اول تاريخي ايشيدي اول حقدن مالي سليمان بن داود روحيچون عطا ايليوب اول شدورزدي اوشنده
سليمان حضرتي بونده بزوم اول بكا قصه موزكيقباده كلدي بنه اول زمانكم كيقباد شاه زال كم لخليكه
كوندردي دخي كندوسي انتظارادكم زال كلمه خبر كتوره اكا كوره عمل قيله اومرد كم جام جم كلدي بو ارالقده
اوغوزكن ناگهان زال كلدي ديوب حاجب خبر وردي كيقباد ديوان ايلدي زال دخي كلوب قباده
دعا قلوب سليمانك اغزي خبرين سويلدي اندن نامه سليماني چقروب سوندي كيقباد دخي امر ايلدي
پهلوان وزير نامه نوك مهرين كوتروب اوقزي نزديدي ديدكم

نظم

بيله بازمش نامه سن شه سليمان اول زمان — كم بنام نام اول خالق انسو جان — واحد اولكي يه بدلدر لاشريك لا بنام
لم يلد در يه خلل در لامكان ولا زمان — خاكدر معناي آدم اب قبلوز كوهر اول — بادعيسي ابن مريم نار ايدر نوشتان
لطفنك تختيده در هر جزو كل اكار عقول — كيمه وردي تاج گنج كيمه وردي درد رنج — خزانه
حكمت انك حاكم اولدر ملك اچره جاو دان — حي باقي حضرتيدور غير شهر كل فان
نوسليمان كم تولدر دركهنه مثل مور — شهريارم كامكارم نامدارم نامور
تاج بخشم تاج دارم اهل دين صاحبقران — كمترين خادم قتمده قيصر و دارا و جم
شاه دوران زمانه مالكه بحر بيله بر — چار عنصر باكه چاكر انس و جن تابع فرمان
بيل فلكده كوز يتر تخمي تا آسمان — خندمتوكه يوز سورتيرا اولين زمان
عالمي قندن قفا طوب قلم سراسر بن — بوبخارا دين سلطنت الله بكا ورمشدر
يا قباد ايلده ميوب اعتقاد ايدل ريان — اي عجم شاه اجمي سن يوغمش عقللر اناث
عقلك اوسه اولميادك يا قباد اتش پرست — اول خدا كم لم يزلدر نار نوري اندن خلق
امر برله نور و پرور شمس ماه انجم قران — دين اسلام اكلمادوك بن امانك نخ كافر
يا بوذرجمهر اوده قوب خالقه طبعلر غلام — ياخو وارديم اوزروكه لشكر بيله ايشوديم
چيقروب بشدن سني سندن الم ملكيله — اي قباد الك ورم بنما قلوب باده سنك
غافل اولمه يا عجم سلطان بندن قل خدا — بن سليماني زمانه كم قلوم مدبر قزاز — بويله ديبوب شه سليمان نامه سن فكرش تمام

وصلوات مصطفا آنده بردوبجاندن كسانده نثر حكيم قولنجه كيقباد شاه سليمانك نامه سن اوقدب بوجمله

كم خبر استيدي وانكم فاقدي برق مثال شاقدي زيرا كم جاهل حودبين عاقدي اولدقا لمغفله يدي اقليم بكلرنه ايرانه

وتورانه نامكر كوندروب جرى جمع ايلمك ارديخه اولدي نقدركم زال ورستم نصيحت قلدلر اولسليمان اولو بادشاه

اوبجقدور صاحب قران قوجقدورا نوكله دوشمانلق قلوب دولتوكه وسعادتوكه لايق تاج تختكه موافق دكلدر دديلر

الا كم چاره بولمادلر عاقبت زالله رستمك كوكلرين بقدي دديكه اكر سن دخي اولمزسكوز بكا كودرزله كيوكستهم

وقاروندن وبرزين بتردي كوكلرنه طوقندي انكر دخي اولسوزه كوسوب اولجه جقوب زا

ولسنانه كيدلر كيقبادددن يورنجوردلر سليمانه يانجا اولمغي ترك ايدلر زيراكم عهدا تمشلردي سليمانه

دوشمان اولمكردي نظم قاموسي بزدان برست اولمشدي حق تعالى ورلغن بلمشدي

جان دلدن شه سليمانه تمام قول اولون خذ متن قلمشدي فصه شيطان لعين

حكيم قولنجه زالله رستم سيستان ولايتنه واروب اوتوردلر وليكن سليمانه نامه يزوب بهلوان برزين كم

رستمك يقين حصميدي فرز فرزانش اوغليدي درت بيك ارتوشوب ديلم ارمغانلردوروب سليمانه كوندردلر كم

كندولردوست ايدوكن وكيقبادي يكه ميوب دشمانلق قلدوغن بلدورديلر انكن برزين بهلوان دخي درت

بيك سيستان دلاورلرن الوب درت سنجاق چكوب عزم سليمان قلوب كيدي يزوم قصه موزا ولينكادن ابليس

لعينه كلدي ننه ابليس كوردكم رستم دستان كيقباده كسوب كيدلر سليمانه دوشلق ايدلر اولملعون

بغايت سخت اولدي دزيانن افسون اوبوب فاينه جمع ايلدي • كفس دفس • كيوم • دلل • اهدنص

مرصاد • سرصاد • خناس • مناس • وسواس • بوسوس • كلدلر معا قصه ابليسوك سكزبوز سكسان

سكز بيك ذريانى رئيسكري جمع اولوب يرينجى قات يروك اشدن اوردي لسليمانوك اكيدن فريادا دوب اغلشدلر

جان وجكر طتلشدلر بنجه اوله كم وسليمانى يتوره دزجنه حكم اتميه اله ددلر هرسى شيطان دزيانيتك اوشيخ

واوبسى بزدلوسوزسويلدلر اجزابليس لعين ايتدي تدبيرا ولدركم بن ورم كيقباده اغواورم سليمان اوزرينه

حواله اوله لشكرجكه واكدن صكره دوتوب كنسه ايتدي سن دخي ورغل اكدلوس ملكي اوغلنه اغوا

ورلكلرجه سن چكوب سليمانوك اوزرنه كلسون ودكنسه ايتدي سن دخي بني اصفر ملكنوك اوغلنه وارغل سين

اولاد اك ملكي سليمانوك اوزرنه ايلتيكلرين كوكللرنه كروب اغوا ورووك جهد ايلكلرين كم كلوب سليمانك اوزرنه
يوريه لر بوا وج ملك ايقناق قلوب يوريجك سليمان اوزينه الورلر هلاوك اولورلر دير نظم
هي نه ملعون نابكار اولورلعين كم شريندن اولدي كمسه امين انبيا واوليايي ازدورب
بولدن ايروب بقلرو كوكلنه كين دنكر مكريندن اولما دي ازاد ليك الله حفظ ادوب اوله يقين
بنجه نك يولن اوزرا ولميشكن طاعتيله لايقي خلدي برين وزصلوات اوفي لاحول مدام
دفع اولا ناكم رجيم ارتعين نثر حكيم قولنجه ابليس لعين شيطان بي دين ايله دنجك
جمله شياطين نسلي ودبو اصلي شاد اولوب بوندن بيري بكنوب طاغلرلر ابليس لعين برقاچ دزبا يتله سورووب
كبقباده كلدلر وكسن ايله دنس بني اصفر ملكي واندن اون ملكنك اوغلنلرنه كيدلر چونكم ابليس كلوب كبقباده
بندي كوردكم قباد خلوت خاصنه كروب دوتن نصف اولمشدي هنوز اويو ممشدي سليمانله نه وجهله
جنك قيله جغن فكر ادرري اني كوردكم بوقبرنك سقفي كنوردي فلك يوزندن درت قناد لو بر ملك صورت
كمسه كلوب قباده كوزا وجبيله سلام ايشارت ايلدي قباد برندن طوروب ملك صنوب عزت ادوب سلامين
الدي اندن شيطان لعين كبقبادك اوكنده بزكرسي اوزرنده اوتوردي ايتدي يا قباد شاه مژده اولسون
كم كوكلره حكم ادن الله سليمانلغي سكا ورمشدي سليمانه قايدي اول خاتمكه اكا ورمشدي واول تاج كزكم اكا
كوندرمشدي اندن الوب سكا ارزاني قلدي عالمه حكم ايده سن سليمان اولاسين امتاكم سنول شرطيله كيم
دفعي لشكر چكوب واروب قدس خرابن ايده سن اندن سليمانوك مملكتن المغي قويوب يونان سلطانيله واروب
قدس خرابن ادهسن اندن سليمانك مملكتن المغي قويوب يونان سلطانيله جنك ادركن سن دخي واروب سليمانك
كندوزيله يوشوب جنك جهاني كوزلرنه تك قله سن سليمان اولدوروب برمغندن يوزوكي الاسين عالمه سلطان
اولاسين اندن صكره جام جم دخي سنك اولا بجه جام كبي نسنه مالك اولاسين والاكم شرط اولدكم سليمان
دفعي هلاوك ايده سن وقاتنده اولان لقمان واصفي وبني اسرائيلك نقدر علمايي وارسه جمله سن قلجنده كورسن
هيچ داود نسلندن برکسه قومياسين الاكم اديناين داود كم سليمانوك فرزندي شدور اكا قدسي وراسين بافسن
قلجندن كچوره سن اكركم برسي دري قوه سن حق تعالي سليمانلغي سندن الور ايشك مشكل اولور سن طاوس

قدسیم کلدم سکا حق تعالیدن سورزکوردم با قیس سن بلورسن دیوب دخی افسون اوقیوب بنه قبنک
سقفینه جفدی کوکا کندی نظم اول عربدن المغه جهدایلیا سن خانی تا قلاوسن ضبط شرق غرب جمله عالمی
شه سلیمان سن اولورسن یوق کمان انم شکر ساکه خدمت قیلمقدوردیو جنادمی یک فلک اوستنده تختنک کورمقدن قفا
خوش تفرج قیلمه سن سن دهر دنیا ارمغی هفت کشور ربع مسکون ایچره خلق اولمی کیمی قیصر کیمی بخر کیمی سکندر اک کیمی
بوبله دیوب اکا شیطان لعین اغوا ورر کور رحیمی یچه الدرامی رادی یمی یچه بیک بلغام باعور ازدور بلدرار
بوله کرالدما دیسه عیسی ابن مریمی ورصلوات جاز ودلدن مصطفا عشقله دفع ادا سن تاکه شیطانا ابلیس وهردیمی

نثر حکیم قولنجه ابلیس بو وجهله تلبیس قیلمق کیفیاد تعجب ایلدی نطق قلوب اکا جواب ورمدی کرجک
صنوب قلدی ابلیس کرجک یزی یمرود ورزی قیزردی خلوت اولوب اکا بوقصه کری دیدی بهرود ورز عاقلدی
دانا یدی بلدکم بوتلبیس ابلیسکدور امام کم هیچ طمندی ورقدی زیرا کم قباد شاه جبار نفس کبیدی دونوب
ایندکم شهانه دمک کرکدور سکا سلیمانلق ورلمشدور همان ارد یچه اولغل سلیمان اولوب جهانه حکم
قلغل دیدی کیقباد شاه اولوب اول شاد یلغله صحدم اویجق بکارنه نامار کوندروب جری جمع ایده بوبوندن یردم
قصه موزاول یکادن کسنه کلدی کسن دخی دم چکوب اوجوب اندلوس ولایتنه کلدی مکر کم اندلوس شاهنک
یزاوغلی وار دکه تخت کاهنده قلوبدورردی ادنه عقرآن شاه اندلوسی درلردی بابا سنک موزنی جزی کلجک اندلوسه
بکلری بکلدکرا تا سنک یرنه ملک اولدی دایما سلیمان دن یچه کیم الم دیوب فکر ادردی یرکه جامه خوابه کروب
هنوز کوزنه اویقو کلمدن کسن اروب کلدی مکر عقرآن شاهک یرصمنی وارد یی رزیندن دایم بیشی اوجنده طورردی
کسن کلوب اول صمنک ایچنه کروب حزین اوارزله جاغردکم یا عقرآن شاه بن سکا غایتله کوسدمدی هیچ سکله کلام
ادم یاخود سکا یاردم قلام دیرزدم اندن اوزوکم انا کوک قابن سلیمان دن المدوک اینی هلاک قلدوک امام کم
بنه سکا قیامدم همت ایلدوم سلیمانلق ورزم یروکدن طورغل اقلیم لوکه نامه کوندر کل جری جمع ایکمل دریا یوزن
اول یره وزکم انا کلک اوزرنه طشلر یغوب طوررسن سلیمان سنک ایاغوکه کتورم نصرت سنک اولا سلیمان الدرب
هلاوک ایده سن یوزوکن الوب عالمه سلیمانلق قلارسن امام کم سندن بردلکوم اولدرکم جام جهان نما کم
سلیمان دن طوررسین دریا سندن جفردی اول جام جهان نمای باکه کتورروب بنم تختمی اندن قلارسن طوراسدی

بکونڈن صکره تعجیل اوکودم طوتوب براق اوزرنه اوله سن نظم شه سلیمانڈن آلوب یورمان جام جمی

تختکاهم ابله بودم بن صنمجون آدمی کورنه ملعون ناپاکار ابلیس اولور بنی آدمی سویلدوردی مکر فیلوب اول محوف صنی

نثر حکیم قولنجه عفریت شاه جونکم صمدن بوکلام اشتدی بغایت شادلنوب ابلدی یرندن طوروب بکلرن قاتنه

جمع ایلدی بروزیر وارددی بغایت کاملدی فاضلدی عالمدی اسطرلاب علمنده ماهردی سلیمانوک طالعن طوتشدی

انوک عاله سلیمانلوق قله جکن بلشدی ادنه فیلسوف درلردی هرکاه کم عفریت شاه سلیمان اوزرنه کتمک دلسه

منع ادردی کتابدن اکا خبر ورردی جونکم عفریت شاهی کنس ازدردی یوندن کلن خبری

عفریت شاه خوجه سی فیلسوف حکیمه خبر ورردی فیلسوف دیدکم بو سوز ابلیس اشدوراتوک سوزن دکلکلر

کم سلیمانه حق تعالی برتملکت ورمیوب کم جمیع ادمیزاد دیوجنی وپری غول عفریت وحوشوطیورومار وموز

جرثوم وپرندم مطیع منقاد اولمقدور اکا یمانلوق قلمق درست دکولدور اکر واهمه اول صنم ایچنده کی کسنه

بکا دخی سویلیه دیدی عفریت شاه غضبنه کلدی جمله بکلرینه سوردی صنم قاتنه کلدلر صنم ایچنه کنس

کرمک دلدی فیلسوف حکیم اسم اعظم اوقدی کنس جهد ایدوب صنم ایچنه کروب سویلمکه فرمان قلدی

هرنه درلو جهد ادرسه اول رجیم دفع قبله اسمله انی حکیم عاقبت عاجز اولوب شیطان بین

کم تحیل اولدی بغایت ایی بندم نثر حکیم قولنجه عفریت شاه صنم اوکنه کلوب سجده قلوب دیدکم

ای بنم معبودم بکا سویلکلی بکلرم وحکیملروم دخی دکلیوب سکا اطاعت قلسونلر دیدی صمدن جواب کلدی

عفریت شاهه کنس کلوب وسوسه وروب دیدکم بو صنم بوحکیمی سوزنه سلیمانک دوست اولدوغی

اجلدن بونی کدر باغی بکلر طورسونلر کورکم جواب کلورمی دیدی کنس اول وسوسه ورجعت عفریت

بیوردی حکیم قولنجه کنس کلوب بینه یوندن ایچنه کردی حزین اوارزله جاغرشکم یا

عفریت شاه اول حکیمی بن سوزم که سلیمانوک دوستدر وبانی هلاک ایلمکلر وچره کی جمع ایدوب سلیمانک

اوزرنه وارغل تاکم سکا نصرت ورم دیدی بکلر یوندن انک کبی خبر کم اشتدلر شاه اولوب تاجلرن

فلکه اتوب بنه قیدلر ایتدلر اتالرومورزوک ودده لرومورزوک قاتنی اول سلیمانڈن المغه جنک قلمغه هوس

قلوردق ولیکن بزه اول فیلسوف حکیم اغنا ورروب منع ادردی شاهمزی شکد ورزدی امدی یوندن بک کبی خبر کم

كلدق دكلدوك امدي شمدن كروقلح چكوب سليمانله جنك قلمق بزوم اشمز اولسون يا بوذر كم بزوم دخي اوزرموزه

طاش وطيراق قم يغدوره يا بوذر كم اني طاش وطيراق اتنه الده وارديكي كر

نظم

يا سليمان برله اداوزبرصواش ... بروراوزا ايشبو بولك اچره باش ... برقارووزبغيله اولخصم جاك

ياخوشكر اوستنه يغدوره طاش

نثر

حكيم قولنجه اندلوس ملك عقران شاه كم بكلرندن بونك كبي خبر

كم ايشدي بوندن دخي انوك كبي سوزدكلري شاد اولوب حكم ايلدي نقد ربكلر وارسه جمله سنه تاملر يروب

اعلام ايلدكم چرلو چركوزي جمع ايدوب دوشمان براغيله كلسه سز كم قاچوكوز سليمانه كدرم وروب انكله جنك

ايدرم ديدي اقليم بكلرنه اندلوس مغرب كلدي بكلري عقران شاهوك سليمان اوزرنه كندوكن بلجك جمله سي شاد

اولوب سوندلر قوندلر تاحتى اوغول اتا فرهنداش قانن الماغه راغب اولدلر

نظم

هرزبشي كوكره سوردي چون سحاب ... لاف اوردي مثل زال افراسياب ... انلرينه زين اوروبن فرد لار

ترکش اغزينه قين اوق درد لر ... اچدوروب قيلجلرن پاك ايتدلر ... خصميله جنكه ادراك ايتدلر

لشكرن حاضر قلوب شاه اندلوس ... شه سليمانلق دعاسي اولخروس ... ذلكوطاووس اولمي تزبيتله

يومه بازلق دوشه مي كبتله ... تزبيتله لعل اولامي مرجه هيچ ... تزبيتله بازاولامي مرجه هيچ

روزله كسه سليمان اولمي ... امرحقسوزكسه خائف اولمي ... بنه تدبيرايله هراشي بنك راي

هرمدبرشاه اولوردي اشه راي ... ليك تقدير اولسه يقدر كماي ... اصي تدبيرايلرزاي شه جهان

استدي عقران اولاديي شهريار ... بلزانيخاك اولسه يا غبار ... هركشي صانوسنه ايرسه غمام

خاص اولوردي عالم ايچره جمله عالم ... دكه اره بيتيمه دولت قلت ... هرلشيمه ورميه عزت قلت

بوخطا ديدم بكوم ايلله بكاه ... قنده جاهل ورسه بولدي عزوجاه ... عكسنه دوندي بخوميله قلت

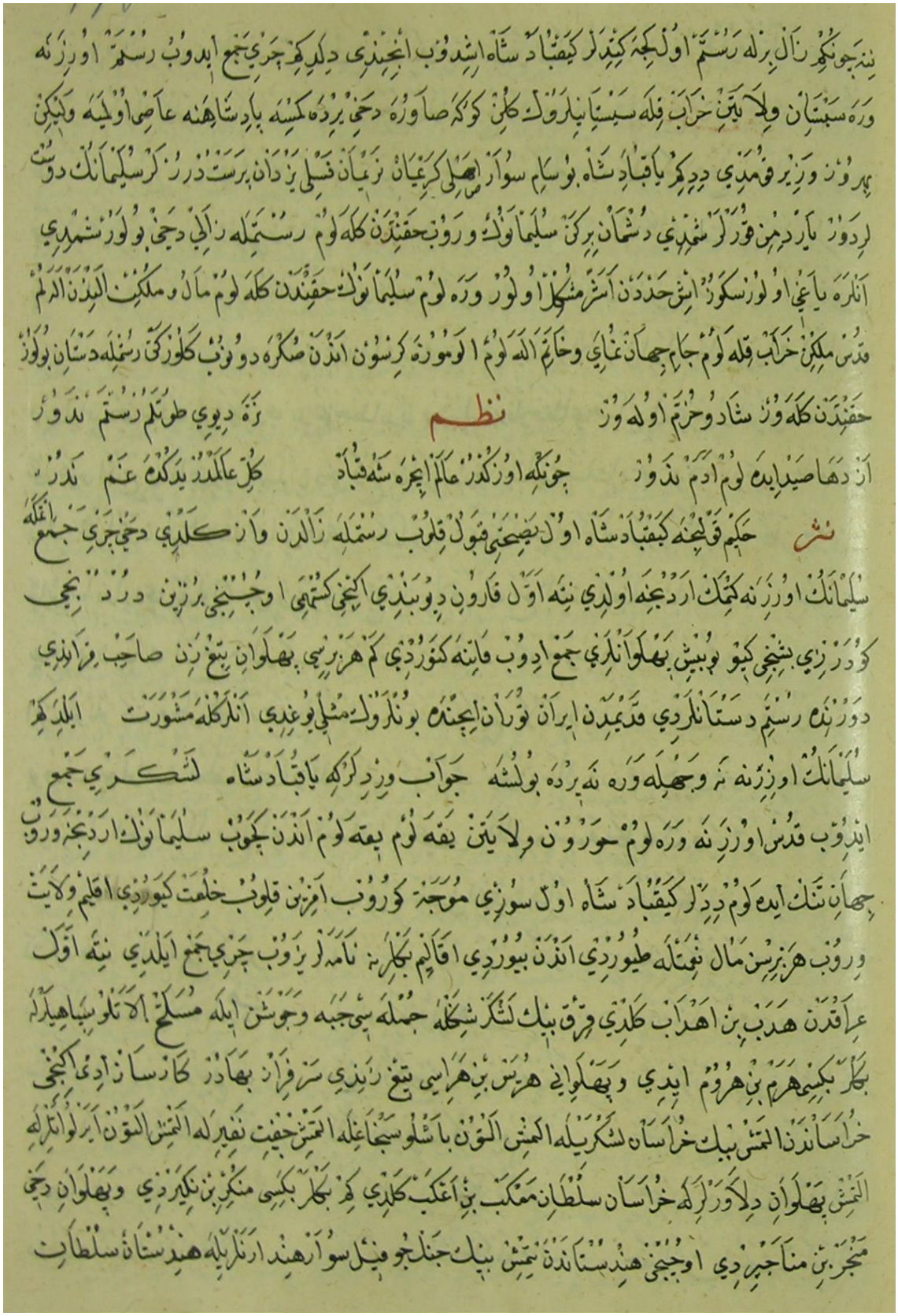
ديو مخدمت انس ادرجنه ملك ... طالعي مزدوسنك اولدبسه نحس ... كنج بكلر كنج بوغا زوسس

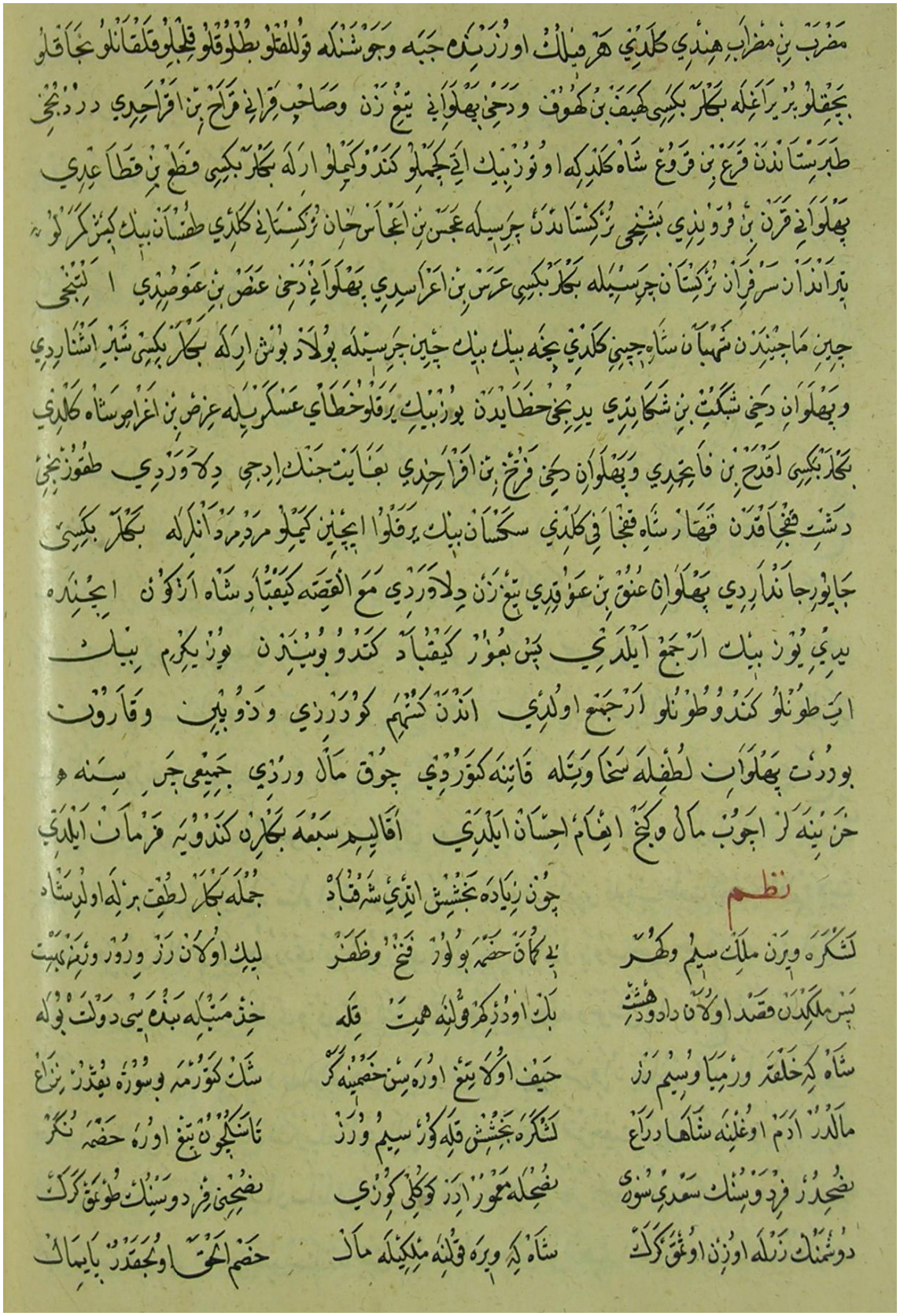
رزندركي سوزلريدر دركهر ... توله جاهل طعن ادرسه بزهر ... سوزجهاندر قويلوم طورسوزه هان

اصل مقصود اولني قيلم بيان ... ليك سنه وزصلوات ايله آغاز ... شاد اولا تاروايني مصطفا

قصه كيقباد شاه

حكيم قولنجه بونلر بوندن چرى درمكه بزوم قصه نورا اولى يكادن كيقباد كلدي

نظم

چون زیاده بخشش اندی شه قباد ... جمله بکلر لطف برله اولدی شاد

لشکره ویرن ملک سیم و زر ... بی کمان حصه بولور فتح و ظفر

لیک اولان رز و رور و نیم بهت ... پس ملکدن قصد اولان داد و دهش

بک اودرکم ولینه همت قله ... خذ مثیله بذه یی دولت بوله

شاه که خلقه ورمیا وسیم رز ... حیف اولا بیغ اوره سن خصمیه گر

شک کورمه بوسوره یقدر بزاع ... مالدر ادم اوغلنه شاها درع

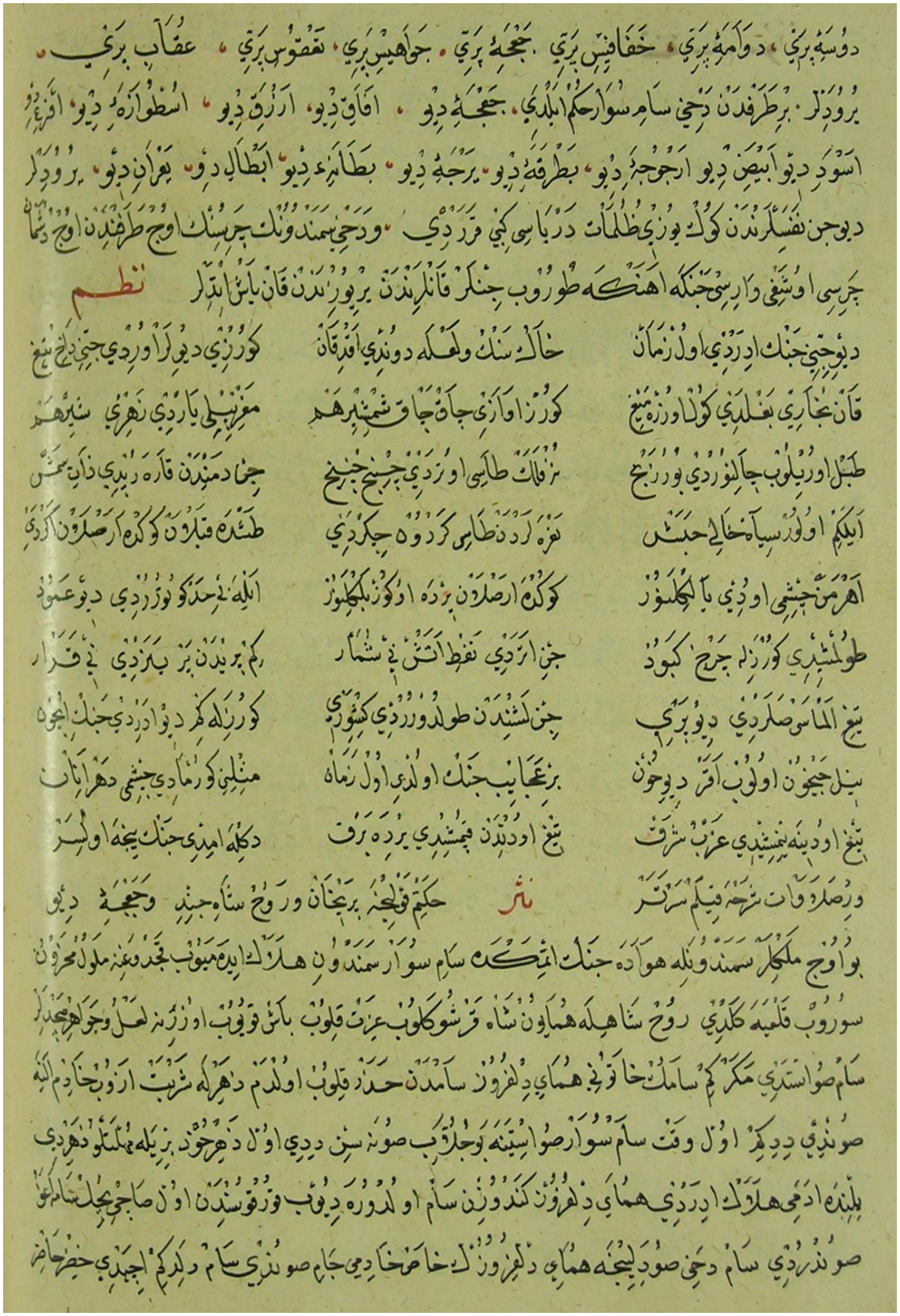
لشکره بخشش قله کور سیم و رز ... تا سنکچون بیغ اوره حصه نگر

نصحدر فرد و سنک سعدی سوی ... نصحله معمور ادر کوکلی کوزی

دوشمنک زلله اوزن اوتق گرک ... شاه که ویره قولنه ملکیله مال

خصم الحق اولجقدر پایمال

حكم قولنجه جونكم كيقباد شاه يوز جمله جرى جمع اتمكدن امّا كم بروم قصه موزاول بكادن سام سوارة زعيان يادكارى
كريمان سلاله سى سامه كلدى بنه اول زمانكم سمندون هزار يل دست طفشان طغوز اليله دخى سنك اوب سام
سوارى هلاك ايدم صنوب قهقهايله كلوب ديدكه اى سام طاشلر اشنه قلدوك حيف كم عبث يرده هلاك اولدك
ديوب سياه دلو قلورگن يل بتشوب نوز سنه اولوب جهان ملكى كون شعله شيله روشن اولمغن سمندون كوردكه
سام سوار بنه صاغ وسلامت نى ملامت طوروز نزه اوروب سمندون دلدكه برحمله دخى قله سام سوار رخش
دبوب ميدانه كروب نعره اوروب ديدكه يا ملعون ارنلر ولك حمله يى اوجدرسن حوذ طفشان طغوز الدر وكله
دفعاتله بكا حمله ايلدوك نوبت بمدر غافل اولمغل ديوب نعره اوروب جاغرنجه سمندونك عقل شاشدى
بلا اروسى باشنه اوشدى قان كوزه سنه اويوشدى دخى طفشان طغوز الدرنى بولاد قلقانلر طوقوز جار وتار
سام سوارة مقابل ومعارض اولوب طوردى سام سوار دخى حق تعالى يه توكل قلوب قهرمان قاتلك بيك برطويلو
بولاد صبلى كوزن النه الوب باشنى اوزره صلوب رخش سوروب سمندون هزار يل دسته اول بيل مسته حواله
قيلمغه سمندون جن دخى اكر جكم قلقانلر برابر طوندى غيرت ايدى ولكن سام سوار اول پهلوان روزكار
قهرمان قاتلك بيك برطويلو صالمغله بركوزن ايله اوزره طرافه سوغراقه وردى ضربدن كاوسمك قدى
بوكلدى وارجه قوينى بجره دوكلدى يدى قات جرخ ايرلوب برتندن سكلدى صالمغله طفشان طغوز
طويلرى قلقانلره طوقوب كاز اعتدى باقسى سمندونك اللرنده كى جنك النلرنى يره دوكوب درت يوز الينه
ضرب زياده طوقندى مجروح ايلدى شكست واقع اولدى الدى احسندن سمندون جنى اول عدوى ستى
خصم بنى جان وهمندن دم چكوب قاچمغه اوجوب قاچغه كوزه سن يره صوجوب افغان زارينى كوكه جقوب
ايتدى يا سام بكا الدوكك سكا قليه ديدى دخى نعره اوروب جنلرندن خلاص اولنلرى دعوت ايلدى ب
چوب كلدى امامكم اول بكادن ووخ شاه جند وهمابون شاه پرى وجمجمه ديو حكم ايلدولر برطرفدن جنلر جرسيله
حسنه جن ادخنه جن دوداره جن دجاجه جن دوايب جن اوزجى جن اغلغى جن اكحل جن يردى
بوطرفدن دخى پرى سلطان همايون شاه لشكرى پرى لرسرهنكلريله حسنا سيه پرى اقليد پرى

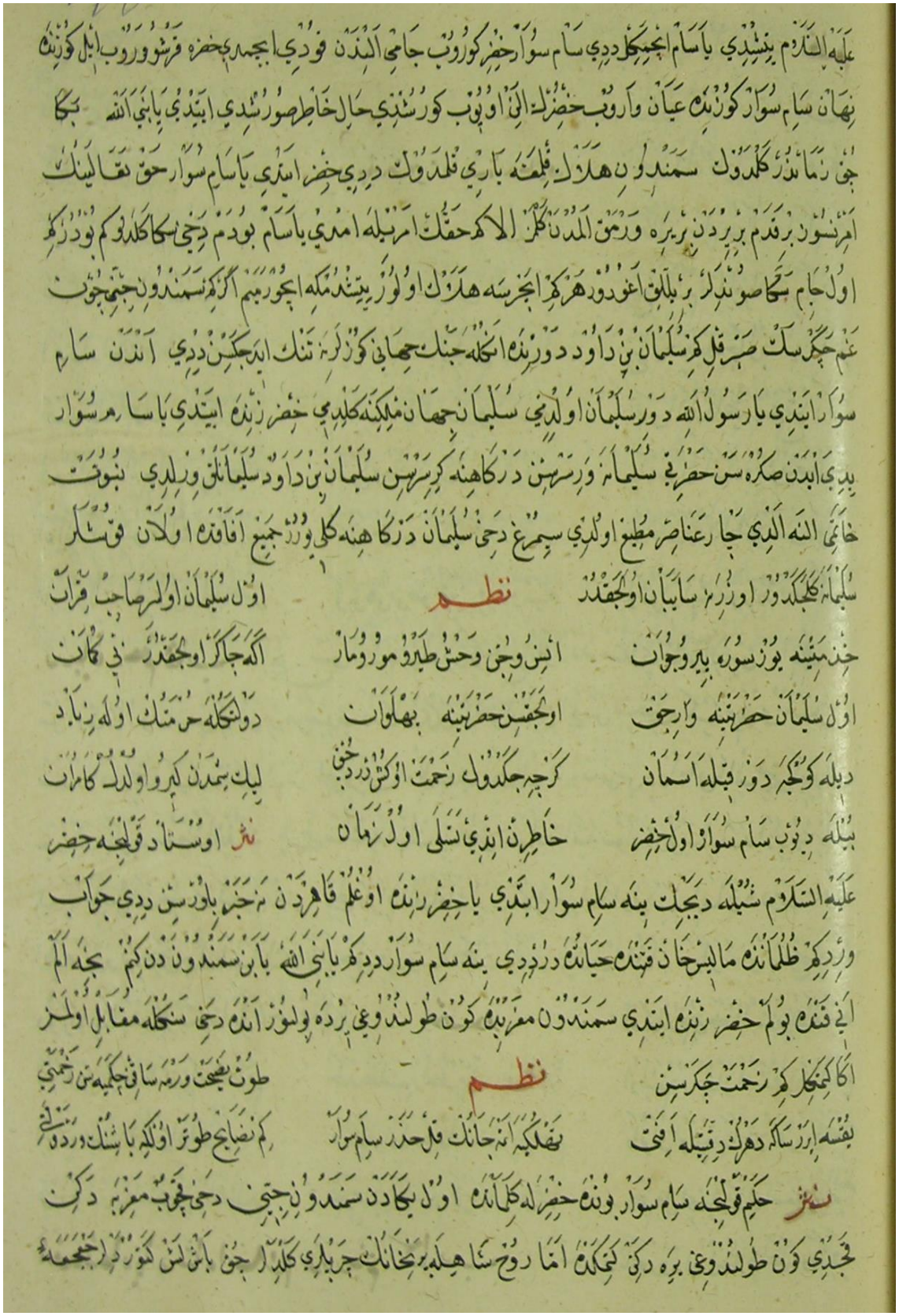
دوسه پری ، دامه پری ، خفافیس پری ، جغجه پری ، جواهیس پری ، تقوس پری ، عقاب پری ،
برودلر ، برطرفدن دخی سام سوار حکم ایلدی ، جغجه دیو ، اقاق دیو ، ارزق دیو ، اسطوازه دیو ، اقرع دیو
اسود دیو ابیض دیو ارجوجه دیو ، بطرقه دیو ، یرجه دیو ، بطایره دیو ، ابطال دیو ، یعوان دیو ، برودلر
دیو جن نفسلرندن کوک یوزی ظلمات دریاسی کبی قرردی ، ودخی سمندونک چرسنک اوج طرفندن اوچ دخی
چرسی اوشغی وارسی جنکه اهنکه طوروب جنکر قانلرندن یریورندن قان یاش ایدلر

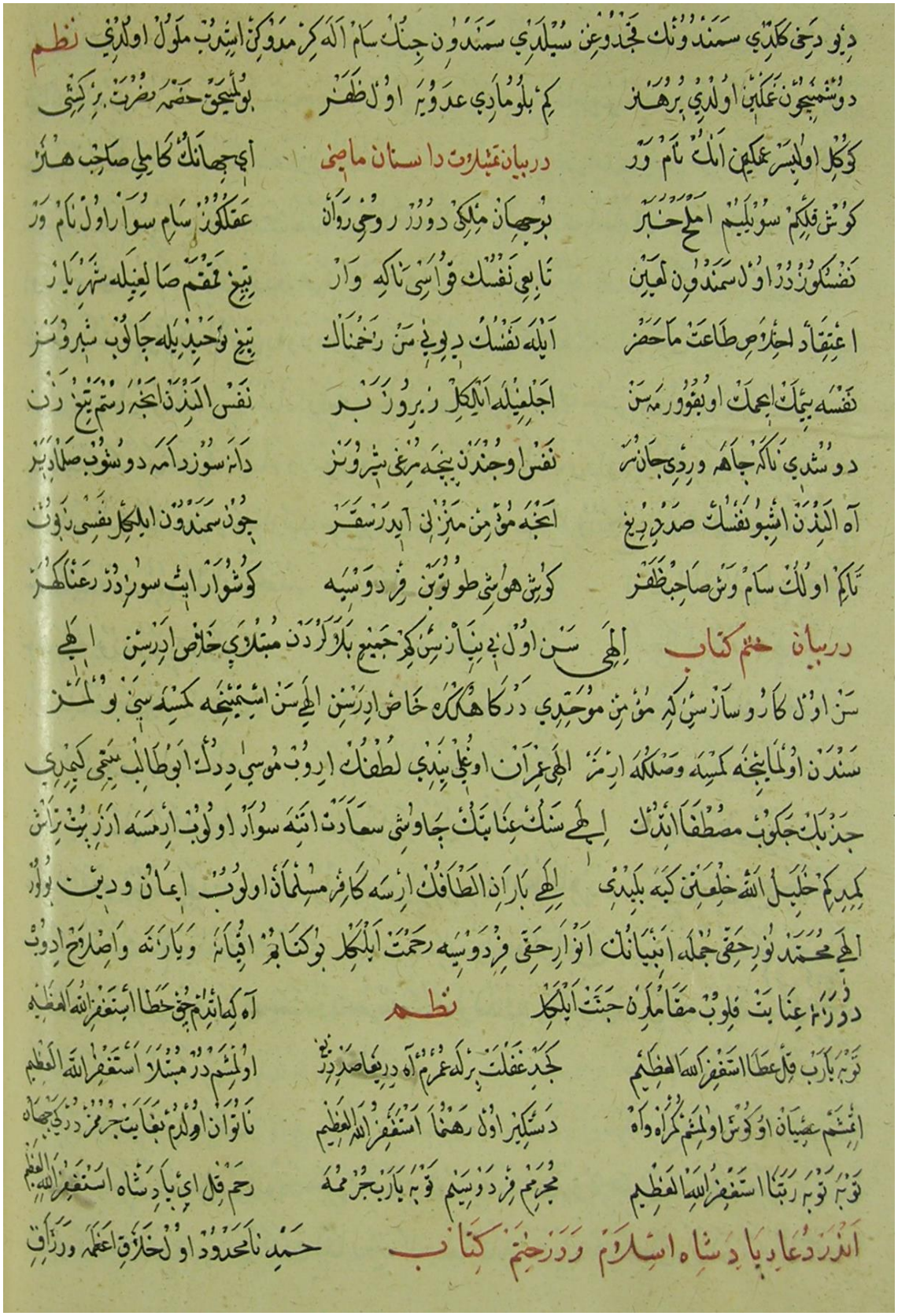
نظم

دیو جنی جنک ایدردی اول زمان — خاک سنک ولعله دوندی اقدقان — کوررزی دیولرا ورردی جنی داغ بیغ
قان بخاری بغلدی کولاوزه بیغ — کوررزا وازی جاه جاق شمشیرهم — مغربلی یاردی زهری سنیرهم
طبل اوریلوب جالنوردی بوررنج — نرفلک طاسی اوزردی چرخ چرخ — جنادمندن قاره ربدی ذات شمس
ایلکم اولور سیاه خالی حبش — نعره زردن طاس کردوه چکردی — طشره قبلاون کوکه ارصلاون اکردی
اهرمن جشمی اودی یالکلموز — کوکه ارصلاون یرده اوکوز بلکلموز — ایله نه حد کو توررردی دیو عمود
طولشدی کوررلم چرخ کبود — جن ارردی نقط اتش نه شمار — رکم پریدن پر پررردی نه قرار
بیغ الماس صلردی دیو پری — جن لشدن طولدوررردی کشورمی — کوررله کم دیو اررردی جنک ایچون
بیل جیحون اولوب اقر دیو خون — برعجایب جنک اولدی اول زمان — مثلنی کورمادی جشمی دهر اتان
بیغ اودینه نمشدی عرب ترف — بیغ اوردندن فمشدی یرده برف — دکله امدی جنک بیخه اولسر
ورصلدوات نره فیلم سرتسر

نثر

حکم قولجه برجغان ورروح شاه جند وجغجه دیو بو اوج ملکلر سمندونله هواده جنک ایدرکن سام سوار سمندون هلاک ایدوب مبوب تجدد نعره ملول محزون سوروب قلبه کلدی روح شاهله همایون شاه قرشوکلوب عزت قلوب باکش قیوب اوزره لعل وجواهر سچدر سام صواستدی مکر کم سامک خاتونی همای دلفروز سامدن حذر قلوب اولدم دهرله شربت ارزوب خادم الله صوندی دیدکم اول وقت سام سوار صواستینه بوجلوب صوندن دیدی اول دهر خود بزیله ملکلو دهر دبی بلنده ادمی هلاک ایدردی همای دلفروز کندوزن سام اولدوره دیوب وزقوسندن اول صاحبی بجلساه کو صوندردی سام دخی صودیبجه همای دلفروز خاصه خادمی جام صوندی سام دلکم اچدی حضر حاضر

دیو درحق کلدی سمندون تک قجدوغن سیلدی سمندون جنک سام آله کرمدوکن اشیدب ملول اولدی نظم

دوشمیجون غلبه اولدی برهانز — کم بلورمادی عدویه اول ظفر — بولمیجق حضمه ضربت برکشی

کوکل اولیسه عملکن آلک تام ور — درییان غیبلرت دا سنان ماضی — ایی جهانک کاملی صاحب هنر

کوشن فلکم سویلیم املح خبر — بوجهان ملکی دورر روحی روان — عقلکون سام سوار اول تام ور

نفسکوزدر اول سمندون لعین — تابعی نفسک قواسی تاکه وار — بیغ قهرم صالغیله شهریار

اعتقاد اخلاص طاعت ماحضر — ایله نفسک دیوینی سن رخمناک — بیغ واحد یله جاوب شیروشکر

نفسه بیمک ایمک اوبقورمه سن — اجلغیله آلکل زبروزبر — نفس الذی انجه رستم بیغ زن

دوشدی ناکه جاهه وردی جان سنر — نفس اوجذن پنجه مرغی شیروشکر — دانه سوزدامه دوشوب صلادیر

آه الذی اشبو نفسک صدرینج — انجه مؤمن منزلی آیدرسقر — جون سمندون ایلکل نفسی دیوت

تاکم اولک سام وسن صاحب ظفر — کوشن هوشی طوتون فردوسیه — کوشوار ایت سوردی رعنا کهر

دربیان ختم کتاب

الهی سن اول بی نیازسن کم جمیع بلالردن مبتلای خاص ادرسن الهی

سن اول کارو سازسن کم مؤمن موحدی درکاهکده خاص ادرسن الهی سن اشیتمیجه کمسه سنی بولمز

سندن اولمایجه کمسه وصلکه ارمز الهی عمران اوغلی بندی لطفک ایروب موسی دیدک ابوطالب یتیمی کیمدیر

جذبک جکوب مصطفا ایدک الهی سنک عنایتک چاوشی سعادت ایتمه سوار اولوب ارمسه ارزیت زاش

کیمدیر خلیل الله خلعتین کیه بلمدی الهی بارادن الطافک ارسه کافر مسلمان اولوب ایمان ودیت بولور

الهی محمد نورحقی جمله اینیانک انوارحقی فردوسیه رحمت ایلکل بوکتابه اتیانه ویارانه واصلرینه دوشه

دورانه عنایت قلوب مقامارده جنت ایلکل

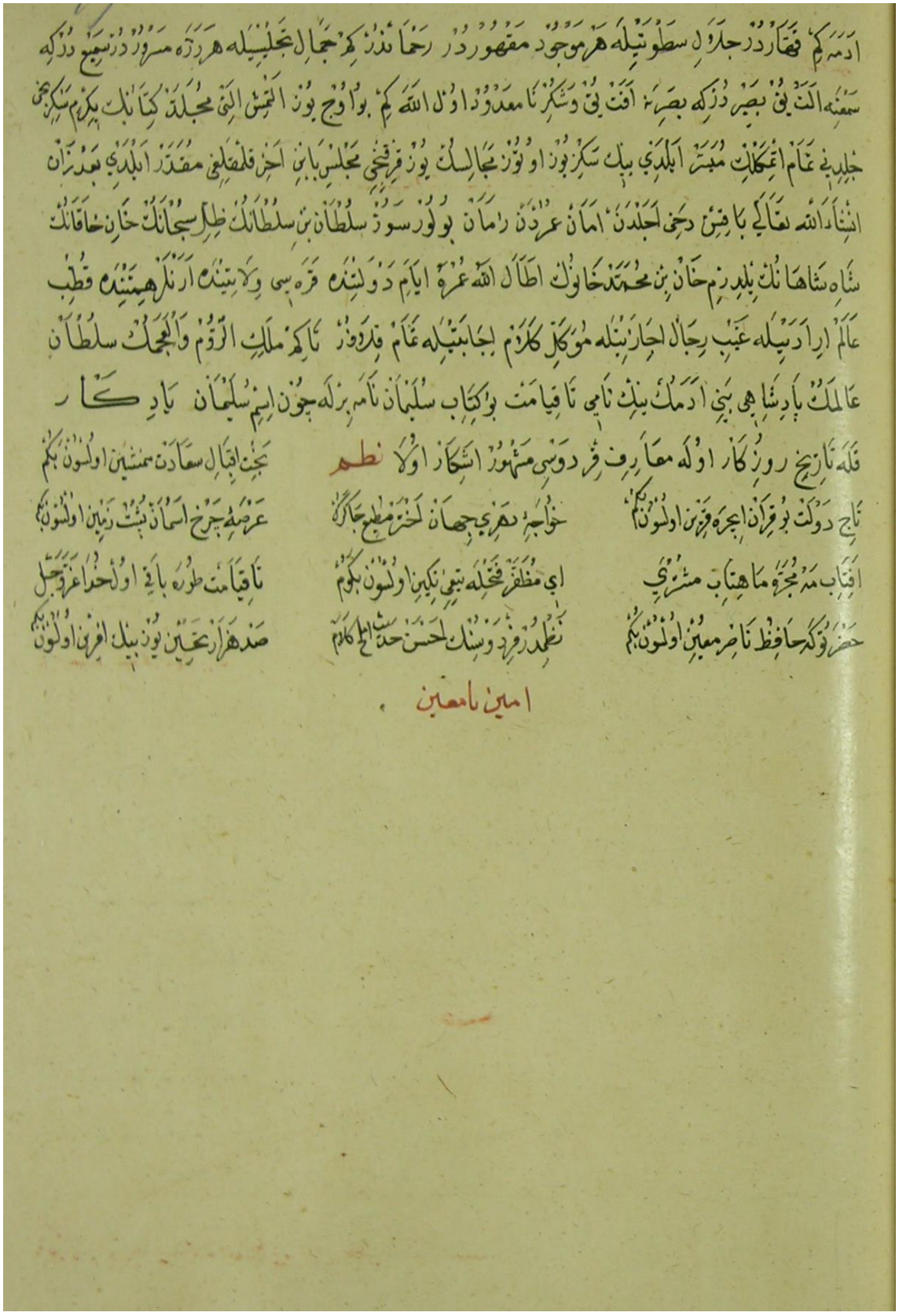
نظم

توبه یارب قل عطا استغفرالله العظیم — کجه غفلت برکه عمرم آه دریغا صدریغ — اولمشم درمبتلا استغفرالله العظیم

اغشم عصیان اوکوشن اولمشم کمراه واه — دستگیر اولرهنما استغفرالله العظیم — نا توان اولدم نهایت جرم دریای جهان

توبه توبه ربنا استغفرالله العظیم — مجرمم فردوسیم توبه یارب جرمه — رحم قل ای پادشاه استغفرالله العظیم

الذرد عای پادشاه اسلام ودرختم کتاب — حمد نامحدود اول خلاق اعظمه ورزاق

ادمکم فهار دزجلاول سطوتیله هر موجود مقهور دور رحمانذر کم جمال مجلسیله هر زره مسرور دزسمع دزکه
سمعنه التی بصیر دزکه بصره افتی وشکرنا معدود اول الله کم بو اوج یوز التمش التی مجلد کتابنک یکرم شکر یمی
جلدینی عام اعمالک میسر ایلدی بیک شکر یوز او توز مجالسک یوز قرق یمی مجلس یانی اخر فلطفلغی مقدر ایلدی بعد زان
انشاء الله تعالی یا فتح دخی احلدن امان عرذن امان یولورسوز سلطانن سلطانک ظل سبحانک خان خاقانک
شاه شاهانک یلدرم خان بن محمد خان اطال الله عمره ایام دولتنده قره سی ولایتنده ارنلر همتنده قطب
عالم ارادتیله عجب رجال اجار بتله موکل کلام اجابتله عام فلروذر تاکم ملک الروم والعجم سلطان
عالمک پادشاهی بنی ادمک بنک نامی تا قیامت بو کتاب سلیمان نامه برله چون ایم سلیمان یادگار

قله تاریخ روز کار اوله معارف فردوسی مشهور اشکار اولا **نظم**

تاج دولت بو قران ایجره قرن اولسون بکم — خواجه دهر ی جهان لختر مطیع جاکره — عرصه چرخ اسمان بثت زمین اولسون بکم
افتاب مه مجره ماهتاب مشتری — ای مظفر فخله بتی نکین اولسون بکم — تا قیامت طوره باقی اولخدا عز وجل
خضر تو کر حافظ ناصر معین اولسون بکم — نظم در فردوسنک احسن حدیثا الخ کلام — صدهزار تحسین یوز بیک افرین اولسون بکم

امین یا معین .

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Fatma ÖLKER	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Munzur Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1. **2.**	